De SS. Martyribus,
ARIALDO ALCIATO
ET HERLEMBALDO COTTA
MEDIOLANENSIBVS,
veritati ac luci restitutis,
LIBRI QVATVOR.
S. Arialdus
S. Herlembaldus
Ad Ill^mos Dominos,
VRBIS MEDIOLANI PRÆFECTVM
ALOYSIVM BRIPPIVM,
ET CÆSAREM VICECOMITEM B.I.F.
AC SEXAGINTA DECVRIONES.
Landulphus de S.Pa
D. Andreas Vallumb
Petrus Puricellus
Sebast. Bozinus Delineauit

De SS. Martyribus,

ARIALDO ALCIATO ET HERLEMBALDO COTTA. MEDIOLANENSIBVS,

veritati ac luci reſtitutis,

LIBRI QVATVOR:

quibus Hiſtoria Mediolanenſis in ea tempora
mirificè illuſtratur,
multiſq; ab erroribus vindicatur.

Nunc primò prodeunt in lucem
ſtudio & opera

IOANNIS PETRI PVRICELLI,
LAVRENTIANÆ BASILICÆ ARCHIPRESBYTERI,
SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORIS.

Mediolani, Anno Domini MDCLVII.

Per Iulium Cæſarem Malateſtam, Regium & eiuſdem Inclytæ
Ciuitatis Typographum.

Ad Ad.R. D. Cæsarem Zocchum, Curatum D. Ambrosinj vt videat; & si nihil obstiterit, probet.

Fr. Petrus Hyacinthus Donnellius, Magister, & Inquisitor Mediolani.

Infrascriptum Opus, cui inscribitur *De SS. Martyribus, Arialdo Alciato & Herlembaldo Cotta, Mediolanensibus*, studio & opera Perillustris ac Admodum Reuerendi Ioannis Petri Puricelli, meritissimi Laurentianæ Basilicæ Archipresbyteri, Sacræ Theologiæ Doctoris, ac Historici fidelissimi, collectum, Ego P. Cæsar Zocchus de mandato Reuerendissimi Inquisitoris Mediolani, vt supra, recognoui, ac typis dignissimum iudicaui, In quorum fidem &c. Ita est. P. Cæsar Zocchus, Sancti Ambrosij in Solariolo Rector; qui de mandato, vt supra &c.

Imprimatur.

Fr. Petrus Hyacinthus Donnellius, Magister, & Inquisitor Generalis Mediolani.

Carolus Ghioldus, Theologus S. Nazarij, pro Illustrissimo & Reuerendissimo D.D. Archiepiscopo.

Franciscus Arbona pro Excellentissimo Senatu.

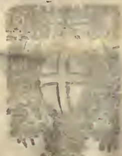

ILLVSTRISSIMIS DOMINIS.

Vrbis Mediolani Præfecto

ALOYSIO BRIPPIO,

ET CÆSARI VICECOMITI

Regio Locum-Tenenti,

AC SEXAGINTA DECVRIONIBVS.

PERPETVAM FELICITATEM.

Vod vnicè optandum mihi precandumquè ſupererat, hoc ſingulari fauore veſtro (PRVDENTISSIMI AMPLISSIMÆ HVIVS VRBIS MODERATORES AC PATRES) feliciter & abundè obtinui: ſcilicet, vt ſuam veritatis lucem iam tandem typographię beneficio recuperarent

 Sancti

Sancti martyres Arialdus & Herlembaldus, de quibus in hoc Volumine agitur, Conciues olim vestri, & hinc iamdudùm ad Cælestem Patriam profecti, & in perpetuum Domestici Dei. Vita quidem illi absolutè beata nihilominùs interim fruebantur: nec ad aliquod sui commodum in tanta bonorum omnium affluentia egebant alicuius ope, quam humana mortalitas impendere posset; atqui, si suæ veritatis luci iam tandem hic in Terris restituerentur; hoc illis profectò non poterat non esse pergratum atque periucundum; & ea saltem ratione, vt nouas haberent causas beneficentiæ suæ in suos Cultores & Clientes effundendæ. Præclarè Sanctus Augustinus, cùm aliquando de muneribus sermocinaretur illis, quæ Magi Reges Regi Regum Christo Domino sup-

Sermone 1. de Epiphania Dñi.

plices

plices obtulerunt, Auditores ſuos his etiam
„hortabatur verbis: Offeramus ergo &
„nos, Dilectiſsimi Fratres, ſincera & ſancta
„munera Deo noſtro: caſtitatem, fidem, pa-
„tientiam, charitatem, mentes humiles, pro-
„bos mores, animas Deo inhabitare condi-
„gnas. Hæc ſunt enim placita Deo dona,
„hæc grata munera: quæ illi quidem offerun-
„tur, ſed offerentibus proſunt. NVLLO ENIM
„ILLE MVNERE EGET; HOC ILLI MVNVS OPTI-
„MVM EST, VT CAVSAS HABEAT MVNERANDI:
„NIHIL A NOBIS EXIGIT, NIHIL AMPLIVS PE-
„TIT, NISI SALVTEM NOSTRAM. OMNIA ENIM
„SIBI PRÆSTARI A NOBIS PVTAT, SI ITA NOS
„EGERIMVS, VT NOBIS AB ILLO CVNCTA
„PRÆSTENTVR. Quod ergo tam diſertè ac
fidenter tantus ille Doctor de Summo illo
Bono profitebatur; idipſum nobis liceat de
Beatis etiam omnibus, ac nominatim de Ci-

uibus hisce nostris opinari; & congruenter ad certam illam & indubitatam methodum, qua suos illi affectus ad Maiestatis illius Supremæ placita vnicè componere student, perpetuoquè solent. Suorum illi sanè Clientum, & præsertim Conciuium, munera diligunt hanc præsertim ob causam; QVIA MVNVS HOC ILLIS OPTIMVM EST, VT CAVSAS HABEANT MVNERANDI. Et hæc ipsa quidem mihi præcipua fuit causa, cur patrocinium opemquè vestram huic meo implorare ausus fuerim Operi; quod alioqui, non argumenti nobilitate, non vestri Nominis Amplitudine satis esse dignum contuebar, & ingenuè profitebar. Faxit ergo Deus Optimus Maximus, vt, quemadmodùm Vos splendidè ac liberaliter mihi per omnia fauistis ea, quæ pro Sanctorum eiusmodi Nostrorum præsenti luce cultu-

què poſtulaui; ſic etiam ipſos viciſſim quantocyus ego ipſe videam remuneratores non minùs beneficos & liberales, quàm Vobis omnibus, & vniuerſæ huic, non modò Vrbi Patriæquè, verùm etiam Prouinciæ, precatus ex animo fui, ſemperquè precabor.

Mediolani, Kalendis Septembribus, Anno Domini MDCLVII.

ILLVSTRISSIMARVM DOMINATIONVM VESTRARVM

Seruus in perpetuum deditiſsimus,

Ioannes Petrus Puricellus,
Laurentianæ Baſilicæ Archipresbyter.

ILLVSTRISSIMI

ILLVSTRISSIMI DOMINI SEXAGINTA VRBIS MEDIOLANI DECVRIONES.

quibus hoc Opus nuncupatum est.

Ioseph Reuerta,
Comes Barrholomæus Aresius, Regens, & Magistratus Ordinarij Præses,
Comes Alexander Panigarola, S. Iacobi Eques,
Ioannes Baptista de Plenis,
Comes Albertus Vicecomes,
Comes Don Angelus Triuultius, S. Iacobi Eques,
Comes Georgius Raynoldus,
Hippolytus Brippius,
Raymundus Foppa,
Comes Carolus Archintus, Quæstor,
Don Antonius Aliprandus, S. Iacobi Eques,
Princeps Hercules Theodorus Triuultius, Aurei Velleris Eques,
Comes Pyrrhus Vicecomes Borromæus, è Secretiori Consilio,
Marchio Vercellinus Maria Vicecomes, è Secretiori Consilio,
Marchio Maximilianus Stampa,
Comes Guid-Antonius Stampa,
Comes Aloysius Maria Arconatus,
Marchio Theobaldus Vicecomes, è Secretiori Consilio,
Comes Horatius Archintus,
Marchio Carolus Gallaratus, I. V. Doctor Collegiatus,
Ioseph Crucæius, I. V. Doctor Collegiatus,
Ioannes Baptista Vicecomes, I. V. Doctor Collegiatus,
Ioannes Baptista Glussianus, Protophysicus,
Ioannes Iacobus Sclaphenatus,
Comes Ioannes Baptista Rouida,
Comes Don Hercules Sfondratus, Turmæ Equitum Lanceatorum Ductor,
Commendator Marchio Mauritius Arcimboldus,
Marchio Ioannes Puteobonellus,
Comes Don Iulius Monrius, Turmæ Cataphractorum Ductor,
Antonius Franciscus Fossanus,
Comes Barnabas Barbouius, I.V. Doctor Collegiatus,

Marchio

Marchio Don Hieronymus Stampa, Quæstor,
Galeacius Boſſius, I. V. Doctor Collegiatus,
Marchio Hieronymus Talentus Florentia, Senator,
Marchio Galeacius Vicecomes,
Marchio Franciſcus Vicecomes,
Don Gaſpar Caymus, S. Iacobi Eques,
Bene dictus Areſius,
Comes Iacobus Legnanus,
Comes Antonius Arcimboldus,
Comes Carolus Corius, I. V. Doctor Collegiatus,
Aloyſius Lampugnanus,
Marchio Ioſeph Corius,
Alphonſus Vicecomes,
Comes Ioannes Borromæus, Exercituum Commiſſarius Generalis,
Marchio Hermes Vicecomes,
Comes Renatus Borromæus,
Marchio Socinus Maria Siccus ab Aragona,
Comes Franciſcus Vicecomes,
Ioannes Petrus Orrigonus, I. V. Doctor Collegiatus,
Comes Cæſar Petraſancta,
Scaramucia Vicecomes,
Comes Aloyſius Pecchius, I. V. Doctor Collegiatus,
Marchio Alexander Triuultius,
Comes Marcus Antonius Raſinus,
Ioannes Negrolius,
Comes Hieronymus Terzagus,
Comes Ludouicus Taberna,
Hieronymus Cittadinus, I. V. Doctor Collegiatus,
Franciſcus Caſtellionæus.

Præfatio

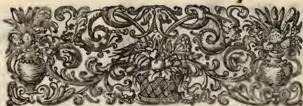

Præfatio in vniuersum hoc Opus.

HVmanissimus erga me, mihiq; semper nec vnquàm satis celebrandus, Domnus Matthæus Valerius, è perinsigni Ciue Mediolanensi religiosissimus Carthusiæ Papiensis Monachus, & eo tempore Prior, siue Moderator & Præsul (quem ille Præsulatum summa cum laude ab Anno Domini supra Millesimum sexcentesimum trigesimo-quarto vsque ad trigesimum-septimum administrauit) aggrediendi huius Operis voluntatem mihi primus iniecit, ac sæpè & sæpiùs hortando confirmauit.

Sic enim sapientissimus ac prudentissimus & Vrbis Patriæ amantissimus ille Pater sentiebat, & grauibus exaggerare solebat verbis, vt Mediolanensibus indecora nimis & pudenda res esset, nec vllatenùs iam tandem ferenda, quòd in obscuro laterent adhuc, immò verò calumnijs etiam grauati iacerent sorderentquè duo Vrbis huius Ciues, non modò generis nobilitate, sed etiam sanctimonia & martyrij palma illustrissimi, Arialdus Alciatus, & Herlembaldus Cotta. Tantum enim eorum decus sibi ex Auctoribus constare probatissimis; & è duobus præsertim, à quibus ex instituto conscriptam olim, neque tamen typis hactenùs editam, ipse haberet Arialdi Vitam. Quoniam igitur ipse, Monasterij sui regimine quinetiam chiragra curisquè alijs præpeditus, id oneris suscipere non posset; mihi propterea suadebat, vt illud ipsum susciperem, atque Ciuitati nostræ hac etiam in parte gratificarer, necnon etiam talium Sanctorum beneuolentiam & gratiam hoc obsequio promererem.

Hoc ego denique illi consensi; sed protestatus, me laboribus alijs implicitum iam esse litterarijs, è quibus nonnisi post multum inde tempus expedire me possem; ac proptereà me quoque non tam citò, quàm ipse cuperet, in id Opus incumbere posse. Tum verò mihi protinùs ille respondit: Dummodò tu, quando poteris, in illud incumbas, hoc mihi

mihi satis est: neque quicquam vltra cunctatus, in hunc finem, atque in hanc spem suam pariter ac meam, mihi tradidit vtramque Sancti Martyris Arialdi Vitam illam, quam huius Operis Libro Secundo ac Tertio inseram: neque multò pòst adiecit etiam illud Andreæ Alciati fragmentum, quod ego hic itidem reddam Libro 1. Cap. 12.

At enim mortuus ille interim est Anno Sæculi eiusdem quadragesimo-quinto, vigesima-nona Decembris die: ego autem, tametsi promissionis illius meæ non immemor ad Opus promissum iugiter aspirarem; nonnisi tamen Anno superiore illud incipere potui.

Tunc igitur vtcumque inchoatum, & propter alias occupationes postea identidem intermissum, ecce nunc tandem, præsentis Anni quinquagesimi-septimi mense Septembri pro mea tenuitate absolutum, tibi, Benigne Lector, exhibeo; & obnixè quidem precatus, vt errata, si qua sunt humanitùs commissa, tu clementer per humanitatem tuam condones.

Vnicam profectò rerum veritatem consectari semper & ex animo vnicè studui; ac nominatim etiam sacrosanctam sequi Ecclesiam Romanam, veritatis Magistram; cuius iudicio promptissimus semper acquiescam. Et hoc sincerissimè, Deo teste simul & iudice, veracissimo pariter ac infallibili, profiteor.

De SS. Martyribus,

ARIALDO ALCIATO ET HERLEMBALDO COTTA MEDIOLANENSIBVS

veritati ac luci reſtitutis,

LIBER PRIMVS.

Teſtimonia pro ipſorum ſanctitate, per Ioannem Petrum Puricellum collecta.

Præfatio in præſentem Librum Primum.

I. QVÆ Primo continentur hoc Libro Teſtimonia, eadem profectò à nobis quantocyùs opponi quibuſdam alijs oportebat Scriptoribus, qui Arialdo & Herlembaldo ſanctitatem abrogarunt omnem, immò verò vitia quoq; multa impegerunt, publicæ Mediolanenſis Eccleſiæ tranquillitati pariter ac dignitati contraria.

II. Ex hoc hominum genere fuerunt in primis noſtrates per ea tempora Scriptores, Arnulphus, Datius, & Landulphus, à me Senior appellari ſolitus: & hi quidem, ſicut Simoniacis & vxoratis tunc Clericis addictiſſimi; ſic etiam vice verſa & Arialdo & Herlembaldo, & eorum fautoribus, quinetiam ipſimet Apoſtolicæ Sedi, ac Romanis per eadem illa tempora Pontificibus infenſiſſimi.

III. Arnulphus tamen, velut alter è Saulo Paulus, ad extremum reſipuit; vt ego etiam Libro 4. commonſtrabo; ſperoq; patebit etiam ex ipſamet eius Hiſtoria, quam ego typis vniuerſam edere meditor, iamq; aptaui.

IV. Datium hic etiam nomino; ſed non Sanctum illum Archiepiſcopum

nostrum, qui ante Quingentesimum quinquagesimum Christi Annum Mediolanensi præfuit Ecclesiæ. Alterum igitur intelligo Datium, qui paulò post Arialdi & Herlembaldi conatus Chronicum illud scripsit Mediolanense, quod vsque ad Sancti Gregorij Papæ Septimi regimen protendebatur, & in præsenti non inuenitur. De quo quidem Datio eiusquè Chronico quamplura iam ego in Dissertatione mea Nazariana Capite 39. disserui; vt eos etiam refellerem, qui Sanctum Archiepiscopum nostrum Datium fecerunt Chronici eius auctorem. Atque huc etiam profectò illud pertinet, quod infra videbimus Libro 4. Capite 12. Num. 2.

V. De Landulpho autem ipso Seniore multa etiam in eodem illo Capite 39. dixi; sed in præsenti satis esse poterunt ea etiam, quæ Libri huius Primi Capite 2. quæquè præterea Libro Quarto multis in locis recensebo. Præ cæteris hic mihi singulariter in eo videtur mendax; quòd & Arialdum & Alexandrum Papam Secundum asseruit ijs pœnitenter ante mortem indoluisse omnibus, quæ contra Nicolaitas & Simoniacos Mediolani Clericos antehac egissent; necnon etiam tria confinxit miracula, quæ Deus in fauorem patrauerit causæ, quam vxorati Sacerdotes pertinaciter tutabantur, quamquè toties Ecclesia Catholica Romana damnauit.

VI. Tristanus porrò Chalcus Arnulphum, quem sequi debuerat pœnitentem, atque per omnia emendatum, malè cautus errantem securus est in suis Rerum Mediolanensium Historijs, & nominatim Libro sexto post Annum Christi 1054. & ab ijs verbis: *Interea Mediolani priuatorum intemperans audacia* (de Landulpho autem Cotta, Herlembaldi fratre, dequè Arialdo hæc blaterabar) *in publicam perniciem exijt*. Chalco autem postea Carolus Sigonius Libro 9. de Regno Italiæ, ab Anno 1058. vsque ad 1075. adhæsit; sed ita moderatè, vt Arialdum etiam nomine sanctitatis aliquando commendarit, quemadmodùm in hoc ipso Libro Primo, Cap. 15. videbimus. Iosephus ex aduerso Ripamontius eidem Chalco intemperanter admodùm hac in parte adhæsit Decade 1. Libroquè 10. suarum Ecclesiæ Mediolanensis Historiarum. Itaque me ipsum quidem pudet ea vel innuere, quibus ille in hos Viros Sanctos eorumquè asseclas inuectus est.

VII. His igitur, & eiusmodi alijs Scriptoribus, si qui sunt, opponenda in fronte huius Operis ego censui Testimonia, quæ Primo continentur hoc Libro.

Index

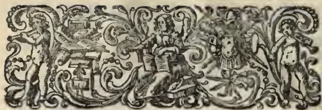

INDEX CAPITVM
Libri huius Primi.

Caput I.

CAPVT I. A

Sancti Iulij, Sacerdotis & Confessoris, testimonium simul & vaticinium.

I. Vàm insignis sanctitate, quàmq; dignus hic Testis sit fide, planissimè constat ex ijs, quæ de ipso habentur pridie Calendas Februarij in Romano Martyrologio cum Annotationibus Eminentissimi Cardinalis Baronij, necnon etiam in altero cum Petri Galesinij, ac prætetea in Philippi B
Ferrarij Catalogo Sanctorum Italiæ, itemq; in matutina Breuiarij nostri Ambrosiani Lectione: tum etiam in eius Vita, quam breuiter recensuit Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum, Libro 3. cap. 37. fusiùs verò Boninus noster Mombritius Tomo Secundo inter Sanctorum Vitas, quas à vetustioribus Auctoribus mutuas accepit, & in duos Tomos circiter Annum Domini 1475. collectas, ac typis impressas euulgauit: quamquè perstrinxit etiam Carolus à Basilica Petri, Nouariensis Episcopus, Nouariæ suæ, siue De Nouariensi Ecclesia, Libro Primo, in Terminatione Insulæ Sancti Iulij, ac Ripatiæ, pag. 179. & C
deinceps: rursùs verò copiosam denique reddidit eruditissimus è Societate Iesu, mihiquè beneuolus, Ioannes Bollandus, die pariter Ianuarij trigesimoprimo, in Actis Sanctorum eiusdem mensis, quæ duobus ingentis molis Voluminibus adhuc edita per ipsum typis Antuerpianis ego legi.

II. Certè autem talis ac tantus Testis hic noster, Iulius, tempore floruit Imperatoris Theodosij Senioris, quem Anno Domini 395. ex hac vita migrasse constat, vt benè obseruauit etiam Carolus idem à Basilica Petri Libro secundo Nouariæ suæ, in Sancto Gauden- D
tio, Episcopo Primo, ad finem, pag. 249. his verbis: *Sanctus Iulius cum fratre suo Iuliano in hanc Diœcesim venisse apparet, antequàm Sanctus Gaudentius fieret Episcopus; cùm ij Theodosio imperante venerint, vti in Libro de Locis Diœcesis* (hoc est Libro primo) *dictum est; qui Imperator decessit Anno* 395. *quo Gaudentius adhuc Presbyter Ecclesiæ Nouariensis curam gerebat; sicuti ex narratis apparet.*

III. Quòd autem pro præsenti causa producitur eiusdem Sancti Iulij testimo-

testimonium, his apud Boninum Mombritium in eius Vita A
conceptum est verbis: *Postea venerunt ad Insulam modicam, quæ sita est in lacu, qui subiacet Ciuitati, quæ dicitur* STATIONA. *Tunc Vir Dei Iulianus ad Sanctum Iulium dixit: Intremus Insulam paruulam: & faciamus in circuitu munitiones, & ædificemus Basilicam: faciamusquè nobis hic sepulchra; vt, cùm venerit nobis tempus dormitionis a Domino, requiescamus. Respondens Sanctus Iulius dixit: Sine contumelia tua sile modò frater. Adhuc venient dies, quando hic intùs lupus capiet sibi suillam in prædam, & vulpes rapiet sibi hinc gallum in escam. Surgamus hinc, & transeamus. Hic iam aliquot lapides ibi in gyro in maceria posuerant. Sanctus* B
Vir Iulius, ipsi Insulæ quid futurum esset, per Diuinam Prouidentiam spiritalibus oculis intuebatur. Statim abierunt. Hæc apud Mombritium. Quæ pariter ijsdem penè verbis apud Bollandum è manuscripto codice Carthusiæ Coloniensis, à Ioanne Gamnasio Societatis Iesu exscripta, hunc in modum leguntur: *Exinde autem progressi veniunt ad Insulam modicam, quæ est in lacu, qui subiacet Ciuitati, quæ nuncupatur* STATIONA. *Dixitquè Sanctus Vir Iulianus ad Beatissimum Iulium: Ecce adest Insula parua: in qua, si vis, faciamus structuras, & Basilicam ædificemus, in qua nobis construamus sepulchra, in quibus dormitionis* C
tempore iaceamus. Cui Sanctus Iulius, Sine, inquit, sine modò: Ecce dies veniunt; cùm sibi lupus & vulpes accipiant suem gallumquè in prædam. Surgamus, & hinc transeamus (iam enim Vir Domini prophetiæ spiritu, quid in eadem Insula debuerat euenire in futurum, in præsenti cognouerat, & intuens spiritualibus oculis contemplabatur) eamquè Insulam statim reliquerunt.

IV. Accipe nunc, quàm fidenter idem Carolus à Basilica Petri fuerit interpretatus, eo Sancti Iulij vaticinio præindicatam diuinitùs esse nefariam Sancti Martyris Arialdi nostri cædem, atque adeò simul etiam ipsius Arialdi sanctitatem. Libro enim No- D
uariæ suæ pariter primo, in Terminatione Vergantis, seu Baueni, pag. 154. sic scribebat: *Insula Sancti Victoris in medio ferè lacu (Verbano) est, in qua olim Ecclesia erat Sancti Victoris, Parochialis Isellarum, cum Cœmiterio, & vsitato Templo Sancti Ioannis Baptistæ ad vsum Baptisterij: & habitatoribus ferè vacauit semper. Nam hic, vt plerisque locis in continenti, Ecclesia Parochialis remotior fuit ab habitatoribus. Hæc Insula ante annos ampliùs centum*

centum data est in emphiteusim Lanciloto Borromæo Comiti (nunc Illustrissimi pariter Comitis est Ioannis Borromæi) *exceptus Ecclesijs memoratis, & Cœmiterio; quamuis pro veteribus Ecclesijs nouam nunc ædificarint Borromæi Comites, dum ibi amplas quoque ædes posuerunt, & hortos malorum citreorum, aliorumque eiusdem generis. Aliæ Isellæ duæ, ita propriè nominatæ* (quæ quidem similiter nunc sunt Illustrissimi Comitis Renati Borromæi) *propè ripam, multis piscatoribus incolis: in quibus Ecclesiæ sunt ædificatæ, vnaquè est Parochialis in ea, quæ dicitur inferior; quamquàm pro vna quandoque habitæ videntur hæ duæ paruæ Insulæ; nam & hoc tempore pedibus iri ab vna ad alteram potest; scopulo ex quo Insulæ efficiuntur, ita continuato, vt ferè aquæ superficiem attingat, cùm ea minimè abundat. In ea Insula, Comiti Borromæo tradita, verisimile est, excruciatum & occisum olim fuisse Arialdum Diaconum, ex Decumanis Ecclesiæ Mediolanensis; non autem in alia ex his Insulis; quia hæc incolis careret, & à ripa longius distaret. Narratur historia inferiùs sub Oddone Episcopo. Factum hoc videtur significare qui scripsit Vitam Sancti Iulij, dum ait, Sanctum Virum cum fratre, antequàm veniret Gaudianum, sese contulisse in Insulam lacus, qui subiacet Stationæ: fratriquè suadenti, vt ibi sedem suam eligerent ac sepulchrum, negasse; quasi prauidens (* legendum videtur *præuidentem) scelera, quæ ibi futura erant. Ex quo apparet, Auctorem illum (* à quo nimirùm conscripta fuit ea Sancti Iulij Vita*) qualis qualis fuerit, vixisse circa tempus Arialdi mortui, hoc est circiter Annum Domini Millesimum Septuagesimum. Stationam diximus appellatam fuisse Angeram.* Talia ibi Carolus Episcopus: nec dissimilia postmodùm in eodem pariter Libro primo, in prædicta Terminatione Insulæ Sancti Iulij,& Ripariæ, pag. 180. vbi sic habet: *Inde in Diœcesim Nouariensem ad Insulam venisse* (Iulius & Iulianus) *traduntur Verbani lacus. In lacu (inquit Auctor) qui subiacet Stationæ: quo nomine Angeram obseruauimus appellatam. In ea Insula cogitauit Iulianus, cùm iamdiu peregrinarentur, postremam Ecclesiam fabricare, subsistere, & reliquum vitæ cursum conficere. Iulius autem prophetico spiritu locum dicitur abominatus, prospiciens malum, quod in ea futurum erat; de quo superiùs (* hoc est, loco nuper à me itidem producto*) pro coniectura nostra tetigimus.*

V. Tria igitur nobis in præsenti coniectat Carolus hic Episcopus. Primum est, scelus illud, quod prophetico spiritu Sanctus Iulius prænun-

prænunciabat, esse Martyris Arialdi cædem, quæ postmodùm patranda esset in ea Insula, ad quam ipse peruenerat: secundum est, eam præcisè Insulam non esse aliam, quàm quæ nunc Comitis est Ioannis Borromæi: tertium & postremum est, Scriptorem illum Actorum Sancti Iulij vixisse circa tempus, quo mortuus est Sanctus Arialdus, hoc est circiter Annum Domini Millesimum septuagesimum. Ex his tamen ego coniectamentis ita primum admittam, vt secundum ac tertium planè reijciam. Sicut enim Sanctum Arialdum certissimè constat in vna Verbani lacus siue Insula siue solitudine necatum esse, vt postea sæpè ac sæpiùs videbimus; ità nihil ego habeo in contrarium, quin ad eam (si tamen Insula verè fuit) Sanctus Iulius tunc peruenerit, ac patrandam in ea cædem illam præuiderit, iisq; prænunciauerit verbis. Ex altera verò parte Insula illa, quam idem Carolus Episcopus designabat, non ita mihi visa est parua & modica, sicuti Vitæ illius Sancti Iulij Auctor significabat. Illa itidem verè medio in lacu sita est; nec ad eam terrestri etiam itinere perueniri potuit, sicut ne in præsenti quidem potest; quali tamen itinere perueniri (& ex eo quidem Lacus litore, in quò Stationa etiam constructa est) potuisse videtur ad eam solitudinem, syluestribus solummodò bestijs habitatam, in qua Sanctus Arialdus necatus est. Sic enim ego colligo è Beati Andreæ verbis, quæ Libro subsequenti eiusq; Capite 29. continentur in Arialdi Vita, per ipsum conscripta. Stationam ipse (nobis hoc tempore Angleriam) terrestri iam erat itinere profectus, cùm duabus è mulieribus, fortè fortuna obuijs, percontatur, an vera sint ea, quæ mox audierat de Arialdi nece. *Quæ statim facta apud me* (subdit idem Andreas) *nimis grata, omnia testantur esse vera, præter hoc, quòd de eius morte adhuc erant incerta. Viam itaq; mihi, contra præfatam tendentem solitudinem* (ad quam deniq; naui transuectus fuerat Arialdus) *ostendunt: multùmquè deposcunt, vt reuertens eas facerem sciolas, vnde eis adhuc inerat dubietas.* VERVM INGENTIVM PRÆPEDITVR OBSTACVLIS SAXORVM ILLVC ACCEDERE. EVNDO PER TERRAM NEQVIVI: QVIQVE PER NAVEM ILLVC ME TRANSFERRE AVDERET, REPERIRE NON POTVI; *ideoq; præter quæ dicta sunt, pleniter de illo tunc scire non valui.* Quamobrem peninsula potiùs, quàm insula, verè fuit ea solitudo, in qua necatus est Sanctus Arialdus. Fortè autem Sancti Iulij prophetia illa

illa non incongruè posset intelligi de altera quoque vel etiam fortàsse tertia insula, in quam translatum deinde fuit Arialdi cadauer, antequàm in profundum lacus deijceretur: quas propterea insulas Iulius abominaretur, vtpotè propinquas loco, in quo tam nefarium scelus patrandum præuideret. Denique verò, quemadmodùm nihil obstiterat, quominùs Sanctus Iulius per ea verborum inuolucra tanto ante tempore innueret Sancti cædem Arialdi futuram; ita etiam quid postea obstabat, quominùs Actorum eiusdem Iulij Narrator eadem illa ipsius verba scriptis suis consignare multo pariter ante potuerit tempore, quàm idem necaretur Arialdus? A B

VI. Et hæc satis in præsenti sint ex occasione testimonij, siue potiùs vaticinij, per Sanctum illum Iulium enunciati. Quale verò fuerit Caroli à Basilica Petri proprium pro Arialdi & Herlembaldi sanctitate testimonium, id ego infra separatim suo loco ac tempore recensebo. Sicut autem ipse itidem in Terminatione Inuorij multa iam scripserat de Stationa; sic ego plura deinde differui de ipsa in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis, Num. 578.

VII. Sin autem pro Rerum Mediolanensium Historia transeunter aliquid hoc loco innuere liceat ex eiusdem Sancti Iulij Vita, per Mombritium recitata; non iniucundum profectò illud erit, quod ibi de Audentio quodam Mediolanensi ac Senatore narratur. C

CAPVT II.

Testimonium, è sepulchralibus eorum Inscriptionibus desumptum, ac simul etiam ex ijs Auctoribus, qui suis eas calculis comprobarunt.

I. MArtyres hi citra dubium necati fuerunt Anno Domini supra Millesimum Arialdus sexagesimo-sexto, Herlembaldus autem septuagesimo-sexto. Tum verò sine mora Herlembaldus ad San. Dionysianum Vrbis nostræ Monasterium sepultus est: eodemquè post multos annos translatus etiam fuit Arialdus; posteaquàm primò contemptim humo infossus, deinde in lacus Verbani profundum deiectus, post decem inde menses diuinitùs euasisset ad litus; atque ad Vrbem solemni D

delatus pompa, propè Monasterium San-Celsianum sepultus iacuisset. Quæ quidem omnia singillatim è præsenti deinceps Opere constabunt. A

II. Eorumdem verò Martyrum sanctitatem ij præsertim testati nobis luculentissimè atque ad fidem accommodatissimè fuerunt, à quibus conscriptam è tempore magis propinquo Vitam inuenimus Arialdi, & à Beato nominatim Andrea, fidelissimo pariter ac veracissimo eius discipulo. Verumtamen, sicut ego ipsius Vitam, & à duobus quidem antiquitùs conscriptam separatim, subsequentibus Secundo ac Tertio Libris ad verbum recitabo; sic etiam tales eorum attestationes Lector inde paulò seriùs dignoscere ne grauetur; hisquè contentus interea sit, quas hoc ipso Libro, seruata quantùm potero temporum serie, producam. B

III. Sepulchrales igitur nunc producam eorum Martyrum Inscriptiones, quippe quæ cæteris, quos in promptu habeo, Testibus & vetustiores & fideliores credi meritò possint: easque depromam è manuscripto præsertim ac pergameno Capituli Metropolitani Codice, quo Libri Quatuor Mediolanensium Historiarum Landulphi Senioris continentur, vsque ad Gregorij Papæ Septimi mortem, Anno Domini octuagesimo-quinto supra Millesimum communiter adscribi solitam, pertingentes; cui nimirùm tempori Landulphus ipse videtur coæuus fuisse. Seniorem verò appellare illum ego soleo, vt eumdem ab altero distinguam Landulpho pariter Historiographo Mediolanensi, qui posterior ætate fuit, quiquè disertissimè se Landulphum *de Sancto Paulo* appellauit. Sic etiam infensissimus ille fuit Arialdo eiusquè socijs & fautoribus (per quos multa se passum damna & incommoda conquerebatur in suatum Historiarum Prologo) contrà verò Sacerdotibus vxoratis addictissimus; quemadmodùm etiam rursùs ego Dissertationis Nazarianæ Capite 39. Num. 13. præmonebam. Quocirca non ex ipsius textu, sed ex Amanuensis illius, qui Codicem illum exscripsit, additamentis marginalibus ea mihi præsidia depromam, quæ præsenti Capite opportuna erunt. In eodem tamen Codice post prædictas Landulphi Senioris Historias, Quatuor Libris comprehensas, exscriptæ similiter subsequuntur Historiæ Arnulphi; deinde verò alterius Landulphi, quem paulò ante indicabam, *de Sancto Paulo*; ac denique Sancti Martyris Arialdi Vita illa, quam præsentis Operis Libro Tertio me promisi recitaturum. C D

IV. Lan-

IV. Landulphus autem ille Senior Historiarum suarum Libro tertio, Capite vltimo, de ipsius Arialdi cæde hunc in modum scripserat: *Cùm vultui Oliuæ* (hanc idem Auctor eodem Capite fatetur fuisse *omnium ferè nequissimarum artium maximequè incantationum scientia fultam*) *in Arce Arona repræsentatus fuisset Arialdus; eadem illicò imperante, Patrui sui* (Guidonis nempè Archiepiscopi Mediolanensis) *dolorem reminiscens* (fortè meliùs *reminiscente*) *in Insula quadam* IVXTA LACVM MAIOREM (quam loquendi formulam conferri iuuat cum ijs, quæ superiori Capite, Numero 5. disserebam) *secretissimè ductus est. Ibiquè interrogatus, si Guidonem teneret Archiepiscopum, quem Ecclesia Romana Pallio & Cardinalibus firmauerat; respondens dixit: Donec linguam in ore portauero, & animus incolumis fuerit, ac mens mea serena, nec teneo ipsum pro Archiepiscopo, nec habebo. Hoc dicto, vernulæ Oliuæ, furialiter in eum prosilientes, linguam eius desub mentonem trahentes, in Insula semimortuum reliquerunt. Quin & altera die, iubente eadem Oliua, ne à suis viuus vel mortuus inueniretur, & ab Herlembaldo durissimè ipsa obsideretur; in Arce Treuali* (vulgò pariter ac Italicè *di Val-trauaglia*) *in Apotheca Sancti Ambrosij cautissimè humauerunt defunctum. Transactis verò aliquantis diebus, eius cadaueris fœtor Castellum omne, ita vt omnes nausearent, fugientes, occupauit.* Hæc Auctor ille, Arialdo infensissimus, & in his nominatim, quæ de tanto illo fœtore dicebat, mendacissimus; vt suo tempore ac loco videbimus.

A · B · C (margin letters beside the lines beginning "IV. Landulphus", "donem teneret", "ueris fœtor")

V. Ex aduerso autem, iuxta hæc postrema ipsius verba, charactere rubro consimiliquè titulis, qui quatuor eiusmodi Libris necnon etiam singulis eorum Capitibus præmissi sunt, sic est in ora marginali superadditum: *Passus est Beatus Arialdus Martyr & Leuita Anno Domini Millesimo sexagesimo-sexto, quinto Kalendas Iulij, canonizatus per Alexandrum Secundum. Nec mirandum, si iste Historiographus, & sequens* (Arnulphus ille nimirùm, cuius Historias paulò ante dicebam in eodem illo subsequi Codice, quo primùm Historiæ Landulphi huius continentur; quamquàm etiam taceri à me non debet, illum postea resipuisse, sicut ex eius quarto constat Libro) *non laudent istum Arialdum; quia ipsi erant fautores Sacerdotum vxoratorum, concubinariorum, & Simoniacorum, à quibus Beatus Arialdus passus est. Et Anno Domini Millesimo sexagesimo-septimo Alexander Secundus venit Mediolanum* D

num ob mortem Arialdi, dum ad Synodum pergeret, quam Mantuæ celebrauit: in qua omnes Mediolanenses Sacerdotes vxoratos Beneficijs priuauit: quod & de cæteris facere intendebat; sed morte præuentus est. Sed Hildeprandus, eius successor (& Gregorius Septimus appellatus) *facti Alexandri conscius, id expleuit*. Hactenùs Amanuensis ille. A

VI. Landulphus itidem Libri eiusdem tertij Capite illo vltimo hæc scripserat de Arialdi sepultura in Monasterio San-Celsiano, indequè ad San-Dionysianum translatione: *Itaque multis dubitantibus, multisquè congaudentibus, plurimisquè credentibus, tandem pallio super imposito in lectica compositus est. Quo assumpto, & quasi Leuita cum stola ornato, summis cum Litanijs, magnisquè exultationibus, plurimisquè confrequentationibus, in Monasterio Sancti Celsi humatum est. His itaque peractis, Herlembaldus suis cum omnibus magnisquè cæremonijs quasi nouum Martyrem celebrantes, phantastica delusi imagine, vt postea in tempore Quarti Anselmi Archiepiscopi apparuit* (qua pariter in re Landulphus splendidè mentitur) *sedulè ac deuotè colebant. Cùm enim post biennium* (hic in margine adnotatum est *scilicet Millesimo nonagesimo-sexto*; sed hoc à nobis examinabitur Libro 4. Cap. 83.) *suæ Consecrationis Dominus Anselmus Arialdi ossa ac Corpus, qualiter malè olim in veritate fuissent humata, comperisset; curialiter cum paucis Clericis ad locum tendens, ossa, quæ habere potuit, colligens, in Ecclesia Sancti Dionysij humauit*. B C

VII. Sed quid Amanuensis item ille vicissim ad hæc? Qua pagina hæc ipsa continebantur, in eiusdem profectò margine inferiori talia ille adiecit: *Versus super Sepulchro Beati Arialdi*.

Martyr Leuita iacet hac Arialdus in vrna:
Truncatus moritur; sed vita dona meretur.
Hoc Mausolæo reuerenter condita digno.
Hijs geminis causis Arialdus passus ab istis, D
Martyr in Ecclesia Leuita reconditur ista.
Transtulit Anselmus Pastor venerabile Corpus:
Sanctos Thesauros venerare per omnia charos,
Hos Pugiles Christi, Gens inclyta Mediolani,
De cuius Sancti sunt isti sanguine nati.

Sed & de tribus hisce versibus postremis hæc itidem ille adiecit: *Isti tres versus loquuntur de Arialdo & Herlembaldo*. Quod tamen

men Epitaphium illud recitabatur ex ijs verbis, *Martyr Leuita*; ego secundùm Prosodiæ Regulas recitandum ex his potiùs arbitrarer: *Leuita & Martyr &c.* A

VIII. Processerat Landulphus eiusdem Libri tertij Capite vltimo, atque etiam de Herlembaldo (posteaquàm scilicet asseclas ille suos ad prælium dispofuisset: ac posteaquàm , suos item aduersarios semet ad pugnam præparasse, contraquàm ille cæteroqui opinabatur, audiuisset) ita scripserat: *Hoc audiens Herlembaldus, loricam admirabilem indutus, equum ascendens feriendum* (legendum potiùs videtur *ferocissimum*) *ac ipse manu vexillum tenens, cum paucis armatis, & Leoprando Sacerdote (qui & ipse Crucem manu gestabat propria, non vt bellum sedaret, sed vt bellantes suos potiùs incitaret, hostibus & ipse hostis) exiliens, ac barba è lorica extracta, vt terrori magis foret, sese dedit. Cùm autem hic primus, suis non expectatis armatis, & signo dato, perplurimùm suis confidens viribus, maximè quia antea è Ciuitate illos fugauerat, bellum initians, lanceis & ensibus perfossus primus & inter primos cecidit.* Iuxta quam postremam periodum sic in margine habetur: *Occiditur Herlembaldus ab Arnaldo de Raude, vt alibi reperitur.* B

IX. Quod vtique additamentum ita est prædicti Amanuensis, sicut & hoc alterum, quod ibidem subsequitur: *Versus super Sepulchro Herlembaldi in Sancto Dionysio: quem Sanctorum Martyrum Catalogo annotauit Vrbanus Secundus, qui cum Arnulpho Archiepiscopo Mediolani Corpus eius tumulauit Millesimo nonagesimo primo* (qua de re nos item differemus Libro 4. Cap. 79.) *quia ipse Herlembaldus, Vexillifer Ecclesiæ ac Tutor, ab aduersarijs ratione Ecclesiæ occisus est.* C

Hic Herlembaldus, Miles Christi reuerendus,
Occisus tegitur, qui Cæli sede potitur.
Incestus reprobat, simonias & quia damnat;
Hunc Veneris serui perimunt, Simonisquè maligni. D
Vrbanus, Summus Præsul, dictusquè Secundus,
Noster & Arnulphus, Pastor pius atque benignus,
Huius membra Viri tumulant translata Beati.

X. Hæc igitur illa sunt, quæ prædicto è Codice atque prædicto ex Amanuensi nunc mihi pro præsenti causa videbantur opportuna; nisi fortè illud etiam superaddere velimus, quod idem Amanuensis postremum illud Libri tertij Caput, perinde ac si, non ex Lan-

dulphi,

dulphi, Arialdo infensissimi ac mendacis, textu, sed ex suis ipsius A
adnotamentis metiendam vniceque colligendam esse narrationis eius veritatem, significare vellet, sic inscripsit: *Qualiter Arialdus à perfidis martyrio coronatur*; cùm alioqui Caput illud in altero eiusdem Capituli Metropolitani Codice, pariter manuscripto ac pergameno, sed ijs tamen additamentis carente, hanc solummodò præferat inscriptionem, *De morte A.* hoc est, *Arialdi*.

XI. Eadem porrò superiora duo Epitaphia deinde à Gualuaneo etiam Flamma, & ex Chronica quadam Kalendaria, itemquè ex altera Leonis, vt suo mox tempore in hoc ipso Libro videbimus, ita recitata fuerunt, vt non aliud obseruatione nobis dignum videatur, B
quàm hoc; quòd illic primi duo prioris Epitaphij versus separatim adscripti fuerunt San-Dionysiani Chori pauimento, reliqui autem ipsiusmet Arialdi tumulo, in eadem illa Ecclesia existenti.

XII. Sed alterum etiam supperit eiusdem Arialdi Epitaphium: idquè ab eruditissimo illo Ciue nostro & Antiquitatum inuestigatore solertissimo, Andrea Alciato, è tenebris erutum in lucem. Illud autem mihi non ante innotuerat, quàm legissem manuscriptum Codicem, humanissimè ab Aloysio Ecclesia, Vrbis nostræ olim Secretatio meritissimo, perpetuaquè digno memoria, commodatum, cuius hoc erat argumentum: *De Archiepiscopis Mediolani, à Sancto Barnaba vsque ad Ioannem Arcimboldum: quibus addita sunt quædam ex collectis per N. Fontanam.* Qui quidem C
Fontana mihi non alius videtur ab eo, quem Carolus Sigonius commendabat in fine priorum Quindecim *De Regno Italiæ* Librorum; quos, eruditissimo cuique iam probatos, ac propterea semel iterumquè typis iam in Italia Gallia & Germania mandatos, ille rursùm edidit Bononiæ Anno Domini Millesimo quingentesimo-octuagesimo, multarum prætereа rerum ac nominatim etiam copiosissimi recenter Indicis accessione adauctos. Illic D
enim post Rerum ac Verborum memorabilium Indicem, Scriptorum pariter enumerauit Monumenta, è quibus suam illucusque Histotiam excerpserat. Subinde verò illos itidem recensens Viros, qui ad ea conquirenda colligendaquè suam præstitissent auctoritatem, studium, & operam; Ioannem Baptistam quoque Fontanam penultimo loco gratus commemorat his verbis: *Ioannes Baptista Fontana, Mediolanensis: qui nuper magno Historiarum detrimento est mortuus*. Quale profectò detrimentum Notæ itidem illæ,

illæ, prædicto Archiepiscoporum nostrorum Catalogo adiectæ, A
luculenter commonstrant; vsqueadeò eruditæ illæ sunt, Collectoremquè sapiunt hominem in Historia versatissimum.

XIII. Fontana igitur suis illic ad Archiepiscopum Guidonem de Velate Adnotationibus hanc quoque intexuit: *Ex Andreæ Alciati Antiquario: Sub hoc Guidone de Velate, Valuassorio, Archiepiscopo, Arialdi ex Alciata Gente sepulchrum. Cuius Conciones, disputationes, necem, miracula Arnulphus Historicus Mediolanensis scripsit. Fuit ex Oppido Carimato, vel, vt alij volunt, Cussiaco. Relatus est inter Diuos ab Alexandro Secundo. Sepultus in Diui Dionysij, tumulo marmoreo. Sed Millesimo quingentesimo-octauo à Ludouico* B *Duodecimo, Francorum Rege, Parisios pro Corpore Sancti Dionysij translatus est.*

ARIALDO DIACONO.

Qui, nemo vt meliùs, diuini mystica verbi
Tradidit, & Populi solus in ore fuit:
Qui lapsos mores, disciplinamquè cadentem,
Et Thiasi errores corrigere ausus erat:
Hic Arialdus adest. Heu noxia vita nocentum?
Quæ censorem vllum ferre scelesta nequit.
Clam raptum, appensumquè molæ proiecit in vndas C
Verbani, vt rapidis piscibus esca foret;
Deinde sed inuentum, atque illæso corpore, Templis
Est dignata nouo Martyre posteritas.
Passus est III. Cal. Iulias
MLXVI.

Hæc ibi Fontana ex Alciati Antiquario.

XIV. Hoc ipsum tamen eius Antiquarium mihi ad manus integrum non accidit; sed ne propterea quidem ipsismet fraudabimur Alciati verbis, quibus hoc ipsum Epitaphium fuit explicatum, & D
aliquantò dilucidiùs, quàm fecerat Fontana. In Ambrosiana enim Bibliotheca inter Inscriptiones Alciati recentiores ego tres circa medium inueni, quibus ita prænotatum erat; *Copiato dal Libro delle Inscrittioni di Milano, che và attorno sotto titolo dell'Alciato. La Parte, che contiene quelle della Città, è di charte 165. La del Milanese charte 101. L'Appendice charte x1.* Et mox: *Trè Epitaffij con le sue dichiarationi, cauate dall'vltime charte della Prima Parte del Libro, doue vengono registrate venti Inscrittioni di*

Personæ Sacræ. Primum igitur eiusmodi Epitaphium, & è charta 158. est de Sancto Aurelio, Redicianensi Episcopo; qui cum Sancto Archiepiscopo nostro Dionysio in eiusdem Dionysij Ecclesia sepultus fuit, & vnà cum ipso tandem Anno Millesimo quingentesimo-trigesimo-octauo, Calendis Martij, ad Metropolitanam Basilicam translatus; sicut ego quoque nuper in Sancti Archiepiscopi nostri Laurentij Littæ Vita, Capite vltimo, Num. penultimo recolebam è Francisci Castelli Collectaneis; quorum exemplar in Ambrosiana quoque Bibliotheca custoditur. Secundum, & è charta 152., est illud, quod proximè de Sancto Arialdo recitauimus. Tertium, & è charta 16 t.; est de Manlia Dædalia, quod item à me recitatum fuit Numero 19. in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis. Quod igitur ad secundum illud attinet; his illud verbis Alciatus affirmatur interpretatus: *Arialdi Conciones, disputationes, necem, miracula Arnulphus, Historicus noster, memoriæ hominum commendauit: idquè adeò diligenter, vt omnem mihi de eo scribendi ansam præripuerit (quod alioquin facturus eram) vtpote Gentilitiam Historiam editurus. Habeo enim Auctores, ex Alciata familia, Oppido tamen Carimato, vel, vt alij volunt, Cucciaco, oriundum esse. Relatus inter Diuos est Alexandri Secundi Pontificis decreto: iacuitquè per quingentos fermè annos in Diui Dionysij, Episcopi nostri, subterranea Ædicula, tumulo marmoreo, donec Anno Millesimo quingentesimo-octauo à Ludouico Duodecimo, Francorum Rege, Lutetiam Parisiorum translatus, existimante, non Arialdum, sed Dionysium se auferre. Adeò Parisijs hominibus placent Dionysij, vt vndique gentium ad se etiam Pseudodionysios trahant, & Areopagitam quoque sibi præfuisse comminiscantur. Sanè Thiasus hic pro Sacerdotum Choro accipitur, seu, vt vulgò dicimus, Clero.* Hæc igitur ipsissima erant Alciati verba: eademquè nobis ad præsentem causam magis opportuna, quàm quæ contractiùs inde à Fontana recitabantur. Quæ tamen ille de Arnulpho Historico nostro affirmabat, eorum discussionem in Libri Tertij Præfatione mihi nunc reseruo faciendam. Certè autem in eo fallitur, quod Arialdum dicebat eo tempore translatum Lutetiam Parisiorum. Sed hoc etiam infra refelletur. Verùm autem Parisiensibus Areopagita verè præfuerit, an secùs, nihil profectò nobis est causæ, cur in præsenti laboremus; ac ne ope quidem nostra Parisienses ipsi egent. Quid,

quòd

quòd etiam illis Ecclesia Mediolanensis vltrò patrocinatur nona A
Octobris die in Matutina Breuiarij nostri Lectione?

CAPVT III.

Testimonium Catalogi Archiepiscoporum Mediolanensium, Anno Domini 1318. collecti.

I. Catalogus hic in Ambrosiana custoditur Bibliotheca, manuscripto insitus Codici, quem Michael Pizolpassus Anno Domini 1438. perreleganter exscribendum curauit, vt eum Archiepiscopo B Francisco Pizolpasso munificus traderet: atque hanc in fronte inscriptionem habet: *Excerpta ex vetustissima Chronica, reperta apud quemdam nobilem de Lampugnano, de Legnano, Mediolanensis Ecclesiæ.* A Sancto autem Barnaba pertingit vsque ad Aychardum Archiepiscopum, Anno Domini 1318. creatum: quo item Anno Auctor eundem à se collectum asserit Catalogum.

II. Ille igitur in Guidone de Velate, Archiepiscopo Septuagesimo-secundo, sic scribebat: *Isto tempore passus est Beatus Arialdus, Martyr & Leuita, scilicet Millesimo sexagesimo-sexto. Iacet in* C *corpore Ecclesiæ Sancti Dionysij. Beatus quoque Heribaldus* (nobis Herlembaldus) *Miles, qui amasias & filios Sacerdotum persequebatur, ab ipsis in lacum proijcitur* (qua tamen in re ille aberrat; sicut & Capite subsequenti aberrantem videbimus Gualuaneum Flammam) *per aquilam demonstratur, per Vrbanum Papam Secundum sepelitur ad Sanctum Dionysium. Eius Passio ibidem depicta est in nauello, murato in pariete.*

CAPVT IIII.

Gualuanei Flammæ testimonium, Anno 1330. D

I. Gualuaneus hic, cognomento Flamma, Religiosus fuit ex Ordine Sacro Prædicatorum, & in Eustorgiano Vrbis huius Conuentu: florebatque Anno Domini Millesimo trecentesimo-trigesimo. Mediolanensibus verò de Rebus Historica scripsit multa; quæ tamen typis adhuc

inedita sunt, quæquè manuscripta conseruantur in Bibliotheca A
præsertim Ambrosiana, & apud filios Viri Clarissimi, Aloysij ab Ecclesia, Vrbi nostræ à Secretis, & binos tantùm ab hinc annos defuncti.

II. Eadem in Bibliotheca ingens nominatim extat Volumen, quod ego Chronicum Maius appellare soleo; in quo tamen alia quædam Opera, nimirùm Politia Nouella, Chronica Extrauagans, & Azonis Vicecomitis Gesta, continentur; quæ quidem Opera proprijs etiam nominibus ego itidem appellare soleo; si quando testimonia ex ipsis depromi oporteat.

III. In eo igitur Chronico Gualuaneus à Capite 784. vsquè ad 785. B
multa narrat de Arialdo & Herlembaldo (quem ipse vocat Hernebaldum) eorum spirantia sanctitatem; sed ego in præsenti bina tantùm Capita seligam.

IV. De Sancto itaque Arialdo sic ille scribebat Capite 784. *Chronica Kalendaria dicit, quòd passus est Beatus Arialdus, Leuita & Martyr, Anno Christi Millesimo sexagesimo-sexto, quinto Kalendas Iunij* (sed legendum est *Iulij*) *Cuius corpus cùm inde fuisset eiectum, & in ripa Ticini proiectum; vox Angeli in aere insonuit, dicens: Currite veri Christiani, currite, ad ripam Ticini; quia Sanctus noster Arialdus aduenit. Tunc currentes Sacerdotes cum stolis, & mirabili solemnitate, vt Martyrem Sanctissimum in Monasterio Sancti* C
Celsi sepeliuerunt. Cuius ossa Anselmus Quartus, Archiepiscopus Mediolanensis, ad Ecclesiam Sancti Dionysij transtulit. In cuius tumulo sculpti fuerunt isti Versus:

Hoc Mausolæo reuerenter condita digno,
His geminis causis Arialdus passus ab istis,
Martyr in Ecclesia Leuita reconditur ista.
Transtulit Anselmus Pastor venerabile corpus.
Sanctos Thesauros venerare per omnia charos,
Hos Pugiles Christi, Gens inclyta Mediolani, D
De cuius Sancti sunt isti sanguine nati.

Et in pauimento Chori Sancti Dionysij sunt scripti isti Versus ad honorem Beati Arialdi Martyris:

Martyr & Leuita iacet hic Arialdus in vrna.
Truncatus moritur, sed vita dona meretur.

Hæc omnia supradicta habentur ex Chronica Kalendaria.

V. Subinde autem Capite 785. *De Hernebaldo Cotta dicit Chronica Leonis,*

nis, quòd fuit Sanctus, & inter Martyres connumeratur: qui passus est mortem propter iustitiam; eo quòd semper Sacerdotes Simoniacos, & Clericos vxoratos, quos Ecclesia condemnauerat, constanter fuerit persecutus vsque ad mortem. Cuius Corpus Sacerdotes vxorati in quodam lacu submerserunt (hîc tamen & deinceps Auctor ille Herlembaldum perperàm confundit cum Arialdo) *Cùm autem ipso Anno Alexander Papa, de Alemania rediens, venisset Mediolanum; audita morte Hernebaldi, amici sui, quamplurimùm doluit; & Corpus eius diligenter perquiri fecit. Quod cùm non inueniretur; aquila mirabilis de cælo descendit, & super locum, vbi eius Corpus fuerat submersum, volitauit; & sic inuentum fuit. Quod Alexander Papa in Ecclesia Sancti Dionysij recondidit* (hic vtique redit ad Herlembaldum, ante cuius tamen obitum iampridem obierat Alexander ipse Pontifex) *in nauello murato in pariete, vbi eius Passio depicta est. Vbi sunt isti Versus:*

Hic Hernebaldus, Miles Christi reuerendus,
Occisus tegitur: qui Cæli sede potitur.
Incestus reprobat, simonias & quia damnat;
Hunc Veneris serui perimunt, Simonisquè maligni.
Vrbanus, Summus Præsul, dictusquè Secundus,
Noster & Arnulphus, Pastor pius atque benignus,
Huius ossa Viri tumulant translata Beati.

Vbi nota, quòd Alexander eum sepeliuit in Monasterio Sancti Dionysij; sed Vrbanus Papa de Criuellis transtulit. Hæc igitur eo Capite Gualuaneus de Herlembaldo è Chronica Leonis.

VI. Quamobrem vnà cum Gualuaneo duos alios habemus sanctimoniæ, qua Arialdus & Herlembaldus floruerunt, Testes: hoc est, Auctorem Chronicæ illius Kalendariæ, itemquè Leonem illum, alterius Chronicæ Auctorem.

VII. Sed ne prætermittendus quidem nobis hîc est ipsemet etiam Gualuaneus in Opusculo, inscripto *Infrascripta Sanctorum Corpora iacent in Ciuitate Mediolani, & Comitatu, & Districtu:* quod vtique asseruatur apud filios Aloysij ab Ecclesia: quodquè consitum est Volumini, cuius in fronte sese primum titulus hic offert, *De Archiepiscopis, & alijs Memorabilibus Ecclesiæ Mediolanensis.* In eo enim Opusculo sic etiam ille scriptum reliquit: *Festum Sancti Arialdi, Leuitæ & Martyris, die 28. Iunij. Iacet ad Sanctum Dionysium.* Quod propterea testimonium, non tam Gual-

nanei, quàm totius Ecclesiæ fuisse Mediolanensis videtur; qua nimirùm iubente, vel saltem annuente, festum illud celebraretur; qualecumque tandem illud fuisse interpretemur. A

CAPVT V.

Testimonium Calendarij Ambrosiani, Anno 1381. conscripti.

I.
Alendarium mihi est Ambrosianum, Anno Domini Millesimo trecentesimo octuagesimo-primo in charta pergamena conscriptum, & in fine collocatum Codicis, manuscripti pariter ac Ambrosiani, ab initio complectentis Epistolas, in Missis per totum Annum recitandas. B

II. Illud autem vigesima-octaua Iunij die sic habet: *Sancti Arialdi, Leuitæ & Martyris. Iacet ad Sanctum Dionixium.*

CAPVT VI.

Testimonium Chronici FlosFlorum, *compositi Anno Domini* 1399.

I.
OC ipsum Chronicum Anno Domini compositum fuisse Millesimo trecentesimo nonagesimo-nono: id apertè constat ex eius fol. 147. pag. 2. quo etiam ex loco præmissa fuit in fronte Operis admonitio ad Lectorem. Eiusdem verò Chronici exemplar non ego alterum adhuc legi, quàm quod à filijs Aloysij Ecclesiæ possidetur. C

II. Ecce verò nobis, quemadmodùm hic Auctor folio 151. pag. 2. per omnia consentiat cum eo Archiepiscoporum nostrorum Catalogo, quem produximus Capite 3. & cum Leonis Chronico, cuius fidei Gualuaneus etiam Flamma nitebatur. In Guidone siquidem Archiepiscopo Septuagesimo-secundo similiter hæc habet: *Isto tempore passus est Beatus Arialdus, Martyr & Leuita. Iacet in corpore* (supple *Ecclesiæ*) *Sancti Dionysij. Beatus quoque Hernebaldus, Miles, qui amasias Sacerdotum persequebatur, ab Hernebaldo de Raude occiditur, & à Sacerdotibus vxoratis in lacum proijcitur. qui per aquilam demonstratur, & per Vrbanum Secundum* D

Papam

Papam in Ecclesia Sancti Dionysij sepelitur, in nauello in pariete: A
vbi eius Passio depicta est.

CAPVT VII.

Testimonium Petri Azarij, Annalium Mediolanensium Scriptoris, ab initio Vrbis vsque ad Annum Christi 1462.

I. MAnu scripti tantummodò sunt hi etiam Annales. Commodati autem iamdudùm mihi fuerunt (sicut etiam in Ambrosianæ Basilicæ ac Monas- B
terij Monumentis Num. 236. profitebar) ab vltroneo illo studiorum meorum fautore, in omne tempus gloriando, Domno Matthæo Valerio, Carthusiæ Papiensis Monacho, multósquè per annos non tantùm Procuratore verùm etiam Priore meritissimo: cuius etiam præsertim consilio & hortatu & adiumento, vt planiùs etiam infra innotescet, ego tandem nunc exequor præsentem de Sanctis Arialdo & Herlembaldo lucubrationem. Vtinam verò superstes adhuc ille esset; sicut est adhuc alter ille Vir Clarissimus, & erga
me pariter humanissimus, à quo Annales illos ipse acceperat, De- C
fendens videlicet à Lauda, Cathedralis Ecclesiæ Laudensis Canonicus, & inter præcipua eius Ecclesiæ, Vrbísque decora iure merito propter pietatem non minùs quàm eruditionem computandus, atque in omnem celebrandus posteritatem. Atqui Deus illum sibi ad beatam, vt spero, vitam repetijt ex Anni Millesimi sexcentesimi quadragesimi-quinti vigesima-nona Decembris die, cùm quartum & sexagesimum ætatis suæ annum ageret, quotum ego quoque meæ nunc ago. Quocirca hoc saltem interim soleo me consolari, quòd eumdem pariter è Cælesti Aula
sperare mihi posse videar vnà cum Sanctis illis Martyribus fauto- D
rem, ac propterea magis etiam proficuum. Per hanc profectò spem illis ego me identidem commendo.

II. Vt autem paulò nunc meliùs Annalium illorum Auctorem cognoscamus; ipse quidem ad Annum Christi 1355. semetipsum affirmabat eodem Anno vnà cum Leone de Muriculis, à Matthæo Vicecomite, Matthæi Magni Nepote, Vicario Imperiali, & Mediolani Domino, in locum Archiepiscopi Ioannis Vicecomitis, Anno

superiore

superiore defuncti, substituto, missum ad hoc, vt ipsi ambo Mili- A
tiam reformarent, indequè sumptus minuerentur. Sed & præ-
terea ipse ad Annum postea 1389. hæc scripsit: *Eodem Anno
fuit Eclipsis solis taliter, quòd hora tertiarum fuit necesse accendere
luminaria in domibus magnis, in Castro & in Aula Ducis Medio-
lani, & iterùm in locis Religiosorum.* ET HOC VIDI EGO
IN MEDIOLANO. Cùm verò suos Annales vsque ad Annum
1402. prosecutus fuerit; hinc etiam intelligi profectò datur, eum
ad ætatem satis prouectam peruenisse.

III. Videamus nunc, quæ Petrus hic Azarius pro nobis in præsenti causa
testetur. Sicut ego in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monu- B
mentis Num. 277. paulò explicatiùs indicabam, itemquè Libro
4. præsentis Operis commonstrabo, Henricus nimirùm, Germa-
niæ Rex, & Imperatoris olim Henrici Secundi filius, accepta in-
genti pecuniæ summa Gothifredum Castellionæum simoniacè
præfecerat Ecclesiæ Mediolanensi, eumquè pertinaciter etiam
postea fouere non desistebat, etiamsi Sedes Apostolica Romana
eidem huic Ecclesiæ Athonem demùm præfecisset. Quocirca
etiam idem Gothifredus vnà cum reliquis omnibus sibi consen-
tientibus excommunicatus in Romana iam Synodo fuerat. Cùm
igitur Gothifredus propterea non admitteretur ad Archiepisco- C
patum; Henricus ei alterum, nempe Theobaldum, alijs Theal-
dum, cognatione pariter Castellionæum, substituit, nihil de Se-
de curans Apostolica, cui pariter ac Athoni, ab ea in Archiepisco-
pum dato, ac propterea legitimo, Herlembaldus Cotta cum suis
asseclis catholicè fauebat. Cùm præterea substitutionis eius nun-
cium fuisset allatum ad Nobiles, Henriciano ei schismati adhæ-
rentes, & paulò ante ab Herlembaldo in exilium ex hac Vrbe pul-
sos (sic enim huic Auctori visum est; à quo tamen nos in Libro 4.
dissentiemus) tum verò tumultus illicò subortus est ille, qui ne-
cem attulit Herlembaldo, quemquè Azarius his in ea tempora D
verbis recensuit: *Audientes Nobiles Milites, de Mediolano pro-
scripti, bona noua de dato sibi Archiepiscopo* (Thealdo de Castilio-
no, sicut eum Azarius nominabat) *qui erat ex parte Nobilium, con-
fortati sunt valde: & congregantes amicos ex omnibus partibus Ciui-
tatis Mediolani, ipsam Ciuitatem sunt aggressi. Quod sentiens Her-
lembaldus Cotta, Dominus Populi, primus exiuit obuiam inimicis.
Cui occurrit in campo Herlembaldus* (alijs Arnaldus) *de Raude,
Miles*

A *Miles proscriptus, atque ipsum de equo deiecit, & decapitauit.* ET A
SIC IN SANCTA CONFESSIONE MORIENS SEPVLTVS FVIT IN ECCLESIA SANCTORVM PROTASII AVRELII INTER MARTYRES, *id est, Sancti Dionysij. Ipse enim Simoniacos Sacerdotes & uxurarios* (legendum est *vxoratos*) *semper fuit persecutus.* CVI FVIT SEMPER SOCIVS ET AVXILIATOR BEATVS ARIALDVS, *qui natus fuerat ex Nobilibus Ciuibus de Carimate.*

CAPVT VIII.

B

Testimonium Libri, Anno 1481. conscripti.

I. MEus est hic Liber, & in charta communi: eoquè se conscriptum Anno prodit folio 27. pag. 2. & huius est argumenti: *De Indulgentijs, quæ concessa sunt Mediolani Ecclesijs: Dequè Corporibus Sanctorum, in eadem Vrbe atque ipsius Diœcesi quiescentibus.*

II. Folio autem 16. pag. 2. sic habet: *In Sancto Dionysio, Sanctus Dionysius, Sanctus Arioldus* (quo citra dubium non alius significatur, C quàm noster *Arialdus*) *Sanctus Aurilius*: & hic pariter absque dubio idem ac *Aurelius*.

CAPVT IX.

Bernardini Corij, Mediolanensis Historiographi, testimonium, Anno 1500.

I. TAM notus communiter iam est Bernardinus noster Corius, eiusquè Historia Mediolanensis, vt D superuacaneum nobis planè sit hoc loco aliud præfari; quàm quòd ea per Auctorem suum protracta fuit vsque ad Annum Christi quingentesimum supra Millesimum, quo etiam scribebatur; quòdquè Anno postea Sæculi eiusdem tertio typis primùm edita Mediolanensibus fuit; Annoquè rursùs sexagesimo-quinto Venetijs recusa, & in eum prorsùs modum, quo proximè à Thoma

ma Porcacchio fuerat in Italicam Linguam reformata. A

II. Posteriorem igitur hanc editionem nunc ego sequor. In qua quidem Corius, pagina 12. posteaquàm vanissimum illud memorasset commentum, quo Sanctus Ambrosius ab ipso credebatur suis permisisse Sacerdotibus, vt virgini nubere semel possent, hæc adiecit: *Mà poi in successo di tempo da Alessandro Terzo* (veriùs Secundo) *Pontefice fù ordinato, che alcuni Sacerdote à Cherico non togliesse moglie: e questo ancora fù approuato dal Sacro Concilio, soggiugnendo, che in perpetuo osseruassero castità. Per la qual cosa poi nell' Anno mille sessantadue* (quo tamen in Anno ille fallebatur) *Enribaldo Cotta, volendo perseguitar' i Cherici maritati; da essi fù crudelmente morto. Onde, come scriue Leone ne' suoi Annali* (Leo nimirùm ille, cuius mentionem nobis etiam faciebat Gualuaneus Flamma superiore Capite 4. Num. 4.) *essendo tenuto per Martire; dalla Republica fù con somma reuerentia fatto sepellire nel Tempio dedicato à San Dionigi; in vna cassa circondata di lame di ferro.* B

CAPVT X.

Testimonium Libri, typis impressi Anno 1515. C

I. Ombardo illo idiomate, quod tunc temporis in vsu nostris Mediolanensibus communi erat, contextus est hic Liber; nec idioma illud ego in præsenti contemnam, tametsi delicatulis fastidio etiam esse forrasse possit.

II. Sic autem ille inscriptus est: *Tractato vtilissimo ale anime deuote, ciò è, de le Indulgentie, & Corpi Sancti, che sono ne le Giesie de la Citade de Milano: etiam in alcuni altri lochi, che sono nel Comitato de la dicta Citade: como si troua per antiqui Registri, & Priuilegij autentici.* D

III. Cùm verò ventum est ad faciendam Sacrarum mentionem Reliquiarum, in Basilica San-Dionysiana quiescentium, his ex verbis enumerantur: *Sancto Dionisio, Archiepiscopo de Milano Vndecimo, stete anni ventiquattro: Sancto Arioldo, Leuita & Martire, Sancto Erembaldo, Martire, cum lo suo Magistro de Schola, e dui Compagni; & si troua in le Chroniche, che questi dui Martiri cen-*

sentitino

sentitino al Consilio del Santissimo Papa Calisto (legendum videtur A
Alessandro) quando fù deliberato, che li Presbiteri non habeseno più mogliere: Sancto Aurelio Episcopo, il quale iace in lo Altare mazore de Sancto Dionisio: Sancto Cantiano con dui Compagni Martiri: li septi Machabei, sono adi primo de Augusto: Sancta Felicità, matre de li Machabei: Sancto Cornelio e Sancto Cipriano, Pontifici & Martiri: Sancto Lucifer: Sancto Alberto: Sancta Euleria: Sancto Arnoldo. Anchora in lo Altare de Sancto Iohanne Baptista li è riposto l'osso de la barba sua, che mandò Sancto Petro Apostolo à Sancto Barnaba; con granda Indulgentia, come si troua in vna Cronica. Anchora in lo Altare de la Sancta Trinità vi è innumerabile Reliquie, & notabile: & sono scripte apresso à li Monici B
(quippe tunc in San-Dionysiano illo Monasterio Monachi degebant) *con granda Indulgentia. Anchora sono altri Corpi Sancti, & Reliquie, che non son quà scripte.* Talia igitur ad verbum Codex ille habet de Sacris Reliquijs, in ea Basilica tunc temporis quiescentibus.

IV. In eamdem porrò de Arialdo & Herlembaldo sententiam consentit etiam alter eiusdem argumenti Liber, typis itidem Mediolanensibus impressus à Ioanne Antonio *da Borgo sù l' Corso di Porta Tosa*: qui tamen impressionis Annum non addidit; sed ego nihilominus eam saltem Anno Christi 1538. posteriorem fuisse colligo C
ex ijs, quæ mox inde recitabimus de Sanctorum Dionysij & Aurelij Corporibus, ad Basilicam Metropolitanam translatis; ad quam vtique illa certum est translata fuisse Anno Domini 1538. vt etiam superioris Capitis 2. Numero 14. videbamus. Ipsamet ergo Libri etiam huius verba sunt huiusmodi: *Molte Reliquie sono nella Chiesa di San Dionisio. Prima* SANT'ARIOLDO, LEVITA ET MARTIRE: SANT'EREMBALDO MARTIRE, *con il suo Maestro da Scuola, & duoi suoi Compagni, tutti Martiri:* D
i sette Macabei, con la lor' matre, Santa Felicità, tutti Martiri: i Santi Cornelio & Cipriano, Pontefici & Martiri: San Lucifero, Martire: Sant'Alberto, Confessore: Sant'Eularia, Vergine & Martire: Sant'Arnoldo Confessore. In l'Altare di San Giouan Battista gli è l'osso della barba sua, il quale mandò San Pietro Apostolo à San Barnaba, come si troua in vna Cronica. Ancora in l'Altare della Trinità vi sono molte Reliquie, che non sono quà scritte, come si ritroua in li suoi Libri. ERAVI ANCORA IL CORPO DI

SAN DIONISIO, ARCIVESCOVO DI MELANO: ET IL A
CORPO DI SANT' AVRELIO, SIMILMENTE ARCIVESCOVO DI MELANO (verè tamen hic non fuit Archiepiscopus noster, sed Episcopus Redicianensis; vt constat è matutina etiam de ipso Lectione in Breuiario Ambrosiano, ad nonam Nouembris diem) *& i Corpi de Santi Martiri Cantiano & Cantianilla; mà nel tempo delle guerre, che la Chiesa* (eiusdem nimirùm Sancti Dionysij) *era ruinata, furono transportati alla Chiesa Maggiore, ciò è, al Duomo; & sono posti doppo l'Altare Maggiore, appresso al monumento di San Galdino*. Eiusmodi verò Sacrorum Corporum translationis facta similiter iam erat mentio superiùs, B
cùm Sacra Basilicæ Metropolitanæ Corpora numerarentur.

CAPVT XI.

Testimonium Isidori de Isolanis, ex Ordine Prædicatorum, Anno 1518.

I. Ediolanensis erat hic Religiosus, & Sacræ Theologiæ Professor: Annoquè Christi Millesimo quingentesimo decimo-octauo bina nobis reliquit pietatis & eruditionis suæ monumenta. Etenim C
Beatæ Virginis Veronicæ, in Mediolanensi nobilissimoquè Sanctæ Marthæ Monasterio Monialis, Vitam, Latinè conscriptam, edidit typis tertio Aprilis die; deinde autem secundo Maij publicè *De Laudibus Vrbis Mediolani* recitauit Orationem, quam denique typis imprimendam curauit Anno Millesimo sexcentesimo vigesimo-nono Ioannes Baptista Bidellus, Bibliopola in hac Vrbe celeberrimus.

II. Ex hac igitur Oratione mihi liceat in præsenti hoc saltem vnum depromere, quod ille pagina 18. cùm Martyrum ac Sanctorum D
Mediolani Archipræsulum nomina recenseret, quàm liberrimè fidentissimequè pronunciauit; HEREMBALDVS (videlicet) EX FAMILIA COTTARVM MARTYR CREDITVR.

CA-

CAPVT XII. A

Andreæ Alciati testimonium circiter Annum Christi 1530.

I. VR eius testimonium inseram hoc loco, satis erit, si dixero, quod certissimum est; cum videlicet Anno Dominicæ Natiuitatis quinquagesimo supra Millesimum quingentesimum, suæ autem quinquagesimo-octauo, ex hac mortali migrasse vita. Qualis autem quantusquè Vir ille cætero-qui fuerit; superuacaneum prorsùs mihi est in præsenti commemorare; propterea què illa tantùm recitabo, quæ Diamans Marinonus in manuscripto suo Libro *De origine Vrbis Mediolani, ac Nobilium eius familiarum* testabatur. Titulo enim *De Alciatis* hæc ille: *Alciatos nonnullis placet ab Actiato, seu Actiaco Oppido, à Græcis Colonijs Cæsaris ad similitudinem Actij Epiri promontorij condito, deductos esse; quamuis alij Alciatum Oppidum, quasi Alsiatum, hoc est frigidum, velint; quòd sic veteres vsi sint. Andreas verò Alciatus ad Alchatum, Parthaonis Ætoliæ Regis filium, Coloniæ in has Regiones deducendæ authorem, genus suum refert. Cuius tumulum ferunt vnius ex Hippodamiæ procis interfecti Genium inhabitasse, equitantibus infestum. Non alienum tamen videretur; si ab Alceo Alciatum in memoriam Herculis conditum diceremus. Vtcumque sit, Vir hic Andreas, ex hac familia Iuris Consultus ætate nostra rarissimus, in omni scientiarum genere eruditissimus, non minus Græcarum Litterarum quàm Latinarum scientissimus, Regiæ stirpi fidem locuplètem facit.* Hæc ibi Marinonus. B C

II. Quale verò fuerit etiam eiusdem Andreæ pro nobis in hac causa testimonium, per ea quidem aliquantùm indicatur, quæ Capite 2. Num. 13. & 14. ex ipsius Antiquario recitauimus. Atqui longè satius, vt opinor, lectuquè iucundius nunc erit huc transferri, D quidquid ille de Arialdi Vita scribere orsus est; quodquè mihi, tamquàm vnum ex ipsius fragmentis, suppeditatum fuit à Domino Matthæo Valerio, Carthusiæ Papiensis tunc Priore, cuius mentionem faciebam Capite 7. Num. 1. & cuius iam feceram, cùm in vniuersum præfarer hoc Opus. Eiusdem verò fragmenti alterum ego, per omnia simile, vidi exemplar in Aloysij ab Ecclesia, Vrbani quondàm Secretarij, Musæo, & eo quidem politissi-

mo, ac multis Libris & præcipuè manuſcriptis referto. Tale A
verò prorsùs eſt fragmentum illud; niſi quòd à me per Numeros
marginales, velut in partes ac membra, commodi gratia maioris, diſtribuetur.

DIVI ARIALDI VITA.

ANDREA ALCIATO AVCTORE.

III. *Mediolanenſem Vrbem, poſt Gallorum Regulos à Conſulibus exactos, Vrbiſquè ipſius Romæ Imperium fato Gothorumquè armis euerſum, victoribus dein à Narſete ſuperatis, demùm Longobardi, Germanica Natio, tenuere. Hos cùm Pontificibus Romanis rebellantes, & idcircò cæteris abominatos, Francorum Rex Carolus fudiſſet; Italiæ ipſe Imperator factus eſt. Mox inter poſteros eius diſſenſione orta, Romani ſanguinis Berengarij exteriquè quidam variante fortuna regnauerunt, donec cuncta ciuilibus feſſa diſcordijs Germani Cæſares in fidem recepere.* B

IV. *Eorum primus Otho, Valperti Archiepiſcopi litteris ſollicitatus, in Italiam venit, hoſtibuſquè fuſis latè victor in Germaniam retrò, vnde venerat, reuerſus eſt. Sic titulus ipſe ad Imperatores pertinere cœpit.* C *Vis & potentia in Præſule erat, cùm tantùm rarò ipſi & nonniſi maxima de cauſa in Italiam deſcenderent. Mediolanenſis Antiſtes cæteris omnibus auguſtior interim vires comparabat, vnde etiam ipſis formidoloſus habebatur. Accedebat his, quòd per frequentes diſcordias cum Principes veluti precarium Imperium poſſiderent, donis, præcipuſquè indulgentia Archiepiſcopi gratiam inibant. Hinc & Vgonis filius Lotharius in Ambroſij Templo coronari voluit, vt Summi Sacerdotis comparato ſibi fauore audentiùs aduersùs Berengarium decertaret. Cuius exemplo Germanos Cæſares inſtitutum eſt eo in Sacrario ferrea Corona inſigniri.* D

V. *Poſſem hîc commemorare, quæ domi & foris egregiè facta duce Archiepiſcopo Mediolanenſis Populus geſſerit: vt Sueuorum Regem Conradum Manibus inſultantem, arcuerit: vt præter Adaldis ſententiam Cadolum in Vrbe Roma pro Pontifice aliquoties ſit tutatus: vt in Italiam Cæſaris Legato adueniente non tam leges acceperit, quàm dederit.*

VI. *Sed hæc, non admodùm Operis huius inſtituto neceſſaria, in præſentiarum*

rum prætermittere melius exiſtimaui; Arialdique Vitam, & mores, A
qui ea tempeſtate maximo in pretio, interim poſteritati tradenda ſuſ-
cipere. Quod cùm hominis ſanctimonia expoſtulare de quolibet Ci-
ue meo non iniuria poſſet; tum de me præſertim, qui eadem familia
prognatus, vel gentiliorum communione, communione Sacrorum
quammaximam pietati eius gratiam reddere debeam.

VII. *Veteris autem exempli fuit, Illuſtrium Virorum geſta ſcriptis prodere;*
vſque adeò, vt, ſi qui de ſe ſcripſerint, non iccircò tamen inuidiæ aut
fraudi illis fuerit. Quapropter & qui Auctores eorum Vitam poſte-
ris tradidere, quos in Sanctorum albo priorum conſenſus retuliſſet, hi
non ſolùm ob pietatem ſummam laudem aſſequuntur, ſed etiam de B
humano genere optimè meriti videntur; quòd publicè interſit bonos agno-
ſci, vt illis quàm nos ſimillimos facere ſtudeamus.

VIII. *Chriſtianæ igitur Salutis Anno paulò plùs Milleſimo, cùm de Eriberti*
Intimiani, qui nuper deceſſerat, ſucceſſore ageretur; Senatus Popu-
luſque Mediolanenſis, Comitijs in Ambroſij Templo indictis, qua-
tuor delegerat: quorum nomina cùm per Oratores ad Henricum Con-
radi Auguſtum deſtinaſſet, ille non, vti moris fuerat, ex eis vnum
optauit, ſed Vidonem ex Velata familia, obſcuri generis hominem,
prætulit; aſtuque & blanditijs, qui aduenerant, Oratores impulit, vt
ſuam electionem laudarent. Tulit id, æquè atque debuit, ægerrimè C
Populus; vixque adduci potuit, vt aduenientem Præſulem cum dede-
core non repelleret. Sed corruptis largitione Sacerdotum primoribus,
facillimè deinde impetratum eſt, vt Plebs ipſa acquieſceret.

IX. *Prætendebant illi Religionem, diuinique cultus profanis non obnoxium*
arbitrium, pulchraque Sacerdotalis libertatis nomina, quibus impru-
dentium mentes etiamnùm protinùs capiuntur. Sed & ea erat tempo-
rum infelicitas, vt ſatis ſibi haberent Ciues, ſi priuatim inopiæ ſua poſ-
ſent conſulere. Flammis Ticinum Vngari, fixis paulò ante in Pan-
noniam ſedibus, nuper concremauerant: nec eo contenti, anniuerſaria
arma mouentes, quicquid in agris relinquebatur, etiam in Mediola- D
nenſi agro auferebant. Durabat & tunc ſumma caritas, & eius
comes peſtis, quæ nonniſi vigeſimo-tertio demùm anno extincta eſt.

X. *His calamitatibus conflictati Inſubres (vt affecti maximè Deorum re-*
miniſcimur) omnia Sacerdotibus permittebant. Hi igitur Vidonem
pro iuſto Præſule agnoſcentes, inſignia dignitatis in eum conferunt,
honoribus augent, iuſſis obtemperant. Sed & comis natura, liberaliſ-
que ore Vido ſibi ipſi non deerat. Sacerdotes, & Miniſtros, quoſlibetque

initiatos

initiatos libenter amplecti; delicta eorum dissimulare, æqua atque ini- A
qua pati. Quibus artibus omnes sibi non difficulter conciliausset, nisi licentiam hanc tandem Arialdus repressisset. Ea res quemadmodum se habuerit, quàm verisimè potero, infra differam.

XI. *Cucciacum Mediolanensis Agri sub Canturiensi Præfectura Oppidum est. In eo nobilibus parentibus ortum Arialdum Auctores, quos sequimur, consentiunt. Addit Monachus Andreas, dum Arialdi mater vtero grauis fortè quiesceret, per somnium noctu iubar clarissimum vidisse, quo tota domus ceu meridie illustraretur. Quamobrem secum admirans mulier, & partus sui maximam claritudinem præsagiens,*
quanta maxima potuit cura se seruauit; natoquè infante, vbi per ata- B
tem licuit, nec bonis præceptoribus, nec optimis auctoribus pepercit, vt eruditior filius fieret.

XII. *Dedit ergo ille priùs operam omnibus liberalibus studijs, in quibus, vt tempora erant, multùm profecit. Perierant enim ea tempestate, & assiduis bellorum tumultibus, & ira Dei, bonæ litteræ, nullaquè gymnasia omnem per Italiam habebantur. Quapropter in Galliam ad Parisiorum Academiam se contulit. In ea diutius versatus, magnum nomen consecutus est. Tradunt, in diuinarum rerum professione, quam Theologiam vocant, tantum profecisse, vt omnes collegas post*
se relinqueret. Dialecticam verò, quam doctrinæ superficiem quan- C
dam appellabat, contempsit magis, quàm ignorauit.

XIII. *His igitur egregijs artibus fultus, Mediolanum in patriam venit. Cumquè Sacerdotes tunc in suis quisque Vrbibus concionarentur, populosquè publicè bonorum morum & disciplinæ admonerent (quam deinde illis, succedente inertia, palmam instituta à Francisco Dominicoquè Familiæ abstulerunt) decreuerat continuò Arialdus Mediolani Christi nomen prædicare, amplissimoquè huiusmodi argumento facundiam suam exercere; vt, quod ipse longo studio magnisquè laboribus addidicerat, Ciuibus suis communicaret.*

XIV. *Sed Sacerdotum nequitia territus, rem omnem distulit. Siquidem,* D
propria labis conscio Vidone, & iccircò in subditorum delictis hallucinante, omnia sibi licere Sacerdotes arbitrati, nihil mali intentatum reliquerant. Rapto viuere, venationibus aucupijsquè indulgere, sub fœnore pecunias mutuare, scorta alere, & qui melioris existimationis erant, vxores ducere, passim concessum, & impunè erat. Exercebant & quidam meritorias tabernas; negotiabantur alij, & beneficiarios sacrosquè reditus emebant, distrahebantquè.

XV. *Qua*

XV. *Quæ delicta execratus Arialdus, quòd remedio vllo in præsentiarum esse non poterat, pro tempore secessit, Varisiumquè se contulit. Quantò enim amplior frequentiorequè populo culta Vrbs Mediolanum erat, tantò plures improbioresquè Sacerdotes habebat; quorum factioni dubio procul impar Arialdus fuisset.* A

XVI *Vigebat tum in Vrbe magnæ existimationis Vir Landulfus, primoris Ecclesiæ Ordinarius, & perquàm eloquens in concionibus, populo gratissimus. Huic Arialdus vetere amicitia iunctus fuerat. Quapropter secum congressus, multa de Vidone, plurima de Sacri Ordinis nimia licentia queritur; popularem etiam rem, & omnium interesse, vt meliores fierent. Landulfus causæ non defuturum spopondit, & ausurum, vbi rem ex voto succedere posse cognouisset. Interim Arialdus ipse per Vicos & conciliabula concionetur; eosquè Sacerdotes, qui ab Vrbanis munditijs separati, & iccircò antiquam probitatem retinentes, sibi aggregare studeat. Tunc enim & se id in Vrbe facturum, quod in pagis ipse fuerit aggressus.* B

XVII. *Ab hoc colloquio Arialdus Varisij creberrimas orationes in corruptelam Sacerdotum habere cœpit, in mores acerrimè inuehi, nullo metu arceri, omnia pro veritate exponere. Faciebat & id Landulfus; sed parcius, & nonnisi cùm se obtulisset occasio.*

XVIII. *Fuere, qui existimauerint, Vidonis exauctoramentum, eiusquè dignitatem ambientem Landulfum Arialdo consensisse. Sed nulla certè fuit vnquàm innocentia, quæ inuidiam maledictaquè vitauerit. Igitur improbi quidam delationis magnam mercedem à se præstitum iri existimantes; vtrumque apud Vidonem accusant, crimina in eos congerunt; læsam contumelijs Summi Sacerdotis maiestatem exclamant, nouis seditionibus quæsitam causam.* C

XIX. *Non audebat Vido tunc in eos animaduertere; quòd summæ opinionis apud Populum vtrumque cognouerat. Quare in cubiculum ad se accitos, humaniter excipit, precibusquè minas commiscet, suam Sacerdotumquè causam tuetur. Non decet, inquit, Sacerdotem Sacerdoti maledicere; sic enim suis se telis confoderent: expeditque etiam indigna factu perpeti, ne inconsultè dissidium aliquod oriatur. Nec enim fratrem suum damnare æquum est, cuius salutem Christus Deus redemit. Oportet priùs, qui in alium dicere paratus sit, ab omni se labe vindicare; nisi quisquam credat eum, qui æger ipse sit, rectè mederi alijs posse. An sine stomacho armatum militem aliquis de pace differentem audiet? nùm Græcanicè sapienter dictum illud quili-* D

bet

bet potiùs probauerit? Quin tu priùs, inquit, cum vxore & liberis A *in gratiam redis? tuo exemplo tum demùm ad pacem nos vocaturus. Ejicienda priùs oculo tuo trabs est; vt citra opprobrium festucam de alieno extrahas. Aperta & publica reprehensio, non correctionem, sed odium vitupertumquè ostendit. Condemnare aliquem velis, coramquè Populo obiurgare; illud tibi primùm ante oculos proponendum est, an tu simili culpa vnquàm laboraueris; vel, cùm quandoque captus esses, abstinueris. Si delicto illi vnquàm obnoxius fuisti; est quòd cogites, te hominem esse, & eius conditionis, vt eo peccato potueris capi. Si, cùm ei culpa seruires, in libertatem prouocasti; communis infirmitatis te memoria subeat; neque hominem palàm obiurga, sed secretò admone, vt ad tui similitudinem & ipse curet resipiscere. Hæc cùm Vido placidè dixisset; eò finem orationis direxit, vt Sacerdotibus fas esse diceret vxores ducere; interminareturquè, si contraria profari ipsi auderent.* B

XX. *Tum Arialdus Landulfusquè, Nihil, inquiunt, interest, quo genere mortis, & quo tempore occumbamus; pro veritate enim mori pugnantes iuuat. Nobis sententia hac insedit, vt scelerum perpetui hostes, dum superit vita, in facinorosos quotidie concionemur. Quid enim prædicandi istud oneris assumamus, si vera subticere, si præuaricari in Christianorum omnium causa compellimur? Equidem si Sacerdotes isti tui secretò delinquerent; nemo nostrum probasset, vt publicè castigarentur. Sed cùm eiusmodi sint scelera, vt non satis habuerint ea perpetrare, nisi etiam auctores ipsi diuulgatoresquè operum suorum forent; non est, quòd nos admoneas, vti eos clam accusemus. Manifesta enim noxa reum palàm quoque pœnitere æquum est. Et veluti, vbi morbus leuioribus medicamentis non cedit, ferrum aut ignis adhibetur; sic obstinatis istorum animis, cùm cætera remedia consumpta sint, publica animaduersione opus est.* C

XXI. *Ab hoc sermone digressi, indignantem Præsulem reliquerunt. Cæterùm veriti, ne iratus Vido quandoque aliquid in perniciem ipsorum moliretur, subsidia partibus quærunt. Erat tunc Mediolani summæ auctoritatis Anselmus ex Badagiorum familia, quem innocentia virtutisquè causa Lucensibus Antistitem Cæsar dederat. Hunc Arialdus cum Collega adijt.* D

XXII. Hucusque Alciatus ipse. Quæ mox sequitur ad Lectorem Obseruatiuncula, cuiusnam sit Auctoris, me latet. Quicumque tamen ille fuerit, ea quidem sic se habet: *Ad Lectorem*. Reliqua

liqua absoluerit, an absoluta casu aliquo intercidderint, incertum. Hoc certum; hac tantùm suo in autographo reperta fuisse. Hac ego tamen de re sic existimo; vt Alciatus hanc Arialdi Vitam verè non absoluerit, nec vlterius fuerit prosecutus; ea scilicet ratione, quia tunc demùm inuenisset, eiusdem Vitam olim conscriptam fuisse, non ab Andrea tantùm Monacho, quem superiore Capitis huius Numero 11. nominatum vidimus; sed ab Arnulpho etiam, Rerum Mediolanensium Historico; sicut ipsemet credidit; nobisquè Capite 2. Num. 13. & 14. affirmauit. A

CAPVT XIII. B

Testimonium Hieronymi Montij; Anno Christi 1547.

I. Eminentissimi Cardinalis & Archiepiscopi olim nostri, Cæsaris Montij, auus hic fuit, idemquè nobilissimi hac in Vrbe Collegij Iurisperitus præstantissimus integerrimusquè, dehinc Præfectus eiusdem Vrbis, tum Regius Senator, & interim Publicæ Sanitatis Præses, bono publico vtilissimus, Anno Domini 1576. cùm pestilentiæ lues miserandum in modum grassaretur. Quocirca etiam Iacobus Philippus Besta perhonorificam fecit eius mentionem Anno 1578. in Libro typis tunc impresso, inscriptoquè: *Vera Narratione del successo della Peste, che afflisse l'inclita Città di Milano l'Anno* 1576. &c. Sic etiam postmodùm Anno 1579. cùm Iurisconsultus Franciscus Curionus, Gallaratensis (qualem patrio solo me quoque profiteor) quasdam Lucubrationes suas Legales eidem Senatori, tunc Vrbis præterea Ticinensis Prætori, nuncuparet, suam hinc Epistolam siue Præfationem est exorsus: *Quo tempore dira illa & execrabilis lues*, IN QVA, TAMQVAM IN IGNE AVRVM, TVA IN PRIMIS VIGILANTIA, FIDES, PIETAS, ET PRVDENTIA SPECTATA EST, *huius Prouinciæ, non multos tantùm pagos atque oppida, sed & Vrbem ipsam acerbiùs depopulabatur, ideoquè & gymnasia & fora silebant* &c. Talium verò Lucubrationum Librum, typis Mediolanensibus tunc editum, peramanter mihi non ita pridem largitus est ex eiusdem Francisci nepotibus Hieronymus Curionus, in eodem Gallarati Oppido C D

peritissimus Artis Medicæ Professor. Ipsius autem Hieronymi Montij tam parentes ac filios & nepotes, quàm Magistratus præclarissimè gestos, abundè simul ac fideliter indicauit Anno 1648. Ioannes Petrus Crescentius in Amphitheatro suo Romano, Italicè conscripto, pagina videlicet 246. Verbo *Monti, Conti di Val-Sassina.* A

II. Cùm igitur Hieronymus ipse Montius in celeberrimo illo Iurisperitorum Collegio munus suum per omnes partes laudabiliter exequeretur; inter cæteros ingenij & eloquentiæ suæ fœtus, senas etiam edidit, ac rogatu Gabrielis Casati, eiusdem Collegij Abbatis, siue Præsidis, imprimendas typis Lugdunensibus apud Sebastianum Griphium Anno 1547. curauit Orationes, hoc titulo prænotatas: *Gualterij Corbetæ, Iureconsulti Mediolanensis, Oratio, habita pro Cooptatione Ioannis Baptistæ Castillionei in celeberrimum Iurisperitorum Mediolanensium Collegium. Hieronymi Montij, Iureconsulti Mediolanensis, eiusdem argumenti Orationes sex, habita pro eorum Cooptatione, quos sequens pagina indicat.* Harum verò prima deinde Oratio est *Pro Pomponio Cotta*: ex eaquè nobis iam tandem proximum est, vt, quod intendimus, testimonium depromamus. De Arderico autem Cotta, Mediolani Archiepiscopo, Montius ea dixerat, quæ iam ego Dissertationis Nazarianæ Capite 84. Num. 8. recitaui, cùm protinùs hæc adiecit: *Sed cùm ab Arderico discessi, statim sese mihi offert Herembaldus Cotta, consilio, animi fortitudine, vitæ integritate conspicuus. Qui, licet Patricio ortus genere, cùm tamen diuturnis Populi Mediolanensis contentionibus odia in maius creuisse animaduerteret, miseram verò Plebem ita quorundam licentia oppressam, vt parùm ab extrema pernicie abesset; eius tutelam ac defensionem suscepit; tantumquè effecit, donec, repressa paululùm vi atque impetu, quietiores animi facti, ad tranquillitatem inclinare cœperint; neque priùs quieuit, quàm eam legem in Ecclesia Mediolanensi promulgari impetrauit, quam tunc summis studijs rogari Plebs expetierat, ne scilicet Clerici vxores ducere neuè Matrimonio iungi possent. Quod, vt rectè factum, totius Plebis alacri animo exceptum est, & à Summis Pontificibus sanctissimè hactenùs seruari mandatum; ita Herembaldo fatale extitit. Nam, ea de causa offensos Clericos necem homini intulisse, apud Authores reperio;* A POPULO VERO DIVINOS ILLI HONORES OB TAM CELEBRIS FACTI MEMORIAM EXHIBITOS;

HIBITOS; INCLVSVMQVE FERREA VRNA CADAVER, A
DIVI DIONYSII TEMPLO IN NOSTRAM VSQVE
DIEM SERVATVM NOVIMVS.

CAPVT XIV.

Ioannis Pauli Folperti testimonium, Anno 1576.

I. REligiosam pietate perinsignem Ciuitas nostra superiore Sæculo habuit, Angelicam nimirùm Paulam Antoniam de Nigris, Anno Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto mortuam die Aprilis quarta, & in Ecclesia sepulram interiori Monialium ad Crucifixum Conuersarum, intra Portæ Ludouicæ fines consistentium. B

II. Singulares autem ipsius dotes satis superquè licet in eo contueri Libro, quo eius Vita Epistolæquè continentur, quiquè Romæ comprobatus fuit à Censoribus, per Sacrum Concilium Tridentinum institutis ad reformationem Indicis Librorum, necnon etiam ibidem Anno 1576. typis impressus in Ædibus Populi Romani. Hanc ille præfert inscriptionem: *Lettere Spirituali della deuota Religiosa Angelica Paola Antonia de' Negri, Milanese. Vita della medesima, raccolta da Giouan' Battista Fontana, de' Conti.* Ipsius porrò Vitam collegit idem ille, ni fallor, Ioannes Baptista Fontana, quem Capite 2. Num. 12. indicare conabar, & quo certè Viro ea mihi digna videtur. Epistolas verò collegit Sacerdos item integerrimus, Ioannes Paulus Folpertus, Collegij Taeggiorum Rector: & hic ipse Opus hoc vniuersum Amplissimo Cardinali Francisco Alciato, Mediolanensi (de quo legi possunt, quæ ad Annum 1565. habentur Num. 43. apud Alphonsum Ciaconium in Romanorum Pontificum & Cardinalium Vitis, Anno tandem 1630. vberiùs recusis) nuncupauit. C D

III. Inter alia verò multa Cardinalis eiusdem præconia Folpertus illic enumerauit hoc etiam: *Dalla famiglia discende di quel Beato Arialdo, che ne' tempi suoi non badò più ad altro, che alla riforma e correttzione della disciplina Clericale;* SI CHE MERITO ESSERE NEL NVMERO DE' SANTI RIPOSTO DA PAPA ALESSANDRO SECONDO; *lasciando (si può dire) questa cura hereditaria nel parentado.*

CAPUT XV. A

Caroli Sigonij testimonium, Anno 1580.

I. VM Caroli ego Sigonij Bononiensem atque auctiorem sequor editionem priorum quindecim *De Regno Italiæ* Librorum, Anno 1580. elaboratam, simul etiam spero fore, vt non displiceat, quia eidem adscribam Anno testimonium ipsius.

II. Pro Herlembaldi autem sanctitate mutus omninò ipse fuit (& eam, opinor, ob causam, quam in Præfatione Libri huius Primi innuebam) pro Arialdi autem valde parcus. Etenim Anno tantùm 1066. hæc solummodò de ipsius obitu ac funere scripsit: *Mediolani Ciuitate, seditionis conflata causa, arma sumente, Arialdus, cùm tempestatis eius imminens vitare periculum studens præcipiti ex Vrbe se fuga proriperet, ab aduersarijs interceptus est; ac mola collo appensa in Lacum Verbanum præcipitatus*, INDIGNAS HONESTÆ ACTIONIS POENAS PERSOLVIT: *tertio Kalendas Iulias*. CORPVS DEINDE ILLÆSVM INVENTVM MERITOS SEPVLTVRÆ HONORES ADEPTVM EST. Verè tamen Arialdus, non tertio, sed quinto Kalendas Iulias necatus est: atque hoc itidem obseruandum est pro ea Inscriptione, quam Capite 2. Num. 13. recitauimus. Sed & alia verè fuit causa (vt in tempore videbimus) propter quam præcipiti se fuga Arialdus ex Vrbe proripuerit. B C

CAPUT XVI.

Eudosij Loccatelli testimonium, Anno 1583. D

I. OC vtique Anno, Florentia in Vrbe, apud Georgium Marescottum, typographum, prodijt in lucem Loccatelli eiusdem Opus, inscriptum: *Vita del Glorioso Padre San Giouan Gualberto, Fondatore dell'Ordine di Vallombrosa: insieme con le Vite di tutti i Generali, Beati, e Beate, chè hà di tempo in tempo hauuto la sua Religione: raccolte dal Padre Don*

Eudoxio Locatelli, da Santa Sofia, Monaco del medesimo Ordine. A

II. Libro autem Secundo Caput decimum *Del Beato Don Andrea, Abbate da Strumi*, aggrediens, sic ille incipiebat: *Nel reggimento del Generale Almario fiorì il Beato Don Andrea da Parma: il quale primieramente fù discepolo di Santo Arialdo Martire, e poi, dopo il suo martirio, venendo à Firenze con il Padre Don Ridolfo, Abbate di Moscheto, si accostò à San Gioangualberto, e si fece suo discepolo, di cui egli ancora scrisse la Vita.* Propè verò Capitis eiusdem finem, sic etiam de hoc Beato Martyris nostri Arialdi Discipulo conclusit: *E poi che egli hebbe dimostrato, per fauor diuino, molti e mirabili segni, e fatte opere innumerabili di molta laude, morì diuotissimamente intorno à gli Anni del Signore 1097. lasciando di se gran nome di santità; talche fù annouerato frà gli altri Beati del nostro Ordine: e fù sepellito nel detto Monasterio di San Fedele.* B

III. Cæterùm Beatus hic ipse Andreas Vitam quoque Sancti Martyris Arialdi conscripsit: eam nempe, quam nos Libro subsequenti recitabimus.

CAPVT XVII.

Ludouici Cauitellij testimonium, Anno 1588. C

I. Testem hic ego mihi asciui Cauitellium, Cremonensem Patricium, non quia ipsum existimem nobis in præsenti causa patrocinari; sed vt maiori cum nostro emolumento dilucidè appareat, quemadmodùm nobis nullatenùs patrocinetur.

II. In suis Patriæ Annalibus, ab Vrbis origine vsque ad Salutis Annum 1583. productis, & in eiusdem Vrbis typographia demùm impressis Anno 1588. sic ille, secundùm propositam sibi temporum seriem, narrabat: *Anno Natalis Dominici Millesimo trecentesimo quinto, Raynerio Episcopo Cremonæ mortuo substitutus fuit Gerardus de Madijs. Qui cum esset ex primoribus Patricijs Brixiæ, illinc (vt comprehendi ex fragmentis Autoris incogniti, mihi datis, ac vt opinor) asportari fecit Cremonam Ossa Diui Arealdi, martyrio Brixiæ affecti Anno circiter Centesimum trigesimum-quartum, Adriano imperante: & in Templo, ad eius memoriam erecto in Vico* D

Omnium

Omnium Sanctorum, reposita. Et inde Anno Millesimo quadringentesimo octuagesimo-quarto, Isacho Restallo ex Canonicis Ecclesiæ Cathedralis Cremonæ procurante, in eam translata, & in pariete dextro Sacelli, in quo est Altare dicatum Sacratissimo Corpori Christi, & olim Diuo Hieronymo, & in parte superiori, iuxta Chorum ipsius Ecclesiæ: & mox translata in partem eiusdem subterraneam, & locata in Arca marmorea, ad id fabricata cum Altare ei dicato; præter eius Caput, asseruatum in tabernaculo araminis deaurato, ad id etiam laborato, & tento in armario, in quo asseruantur Reliquiæ aliorum Sanctorum, post Altare dicatum Diuo Ioanni Baptistæ, vnà cum ibi Sacello ad partem sinistram eiusdem Chori. Et eius Diui Arealdi memoria celebratur Cremonæ quotannis die prima Septembris, qua ipsa Ossa ducta fuerunt è Brixia Cremonam. Talia sunt ad verbum, quæ ibi Cauitellius. A B

III. Sin autem Martyr ille Arealdus re vera necatus fuit in Vrbe Brixia, & circiter Annum Salutis Humanæ Centesimum trigesimum-quartum; nulli profectò dubium esse debet, quin omninò diuersus ille fuerit ab Arialdo nostro; quem planè constat necatum esse ad Verbanum Ditionis Mediolanensis Lacum, & Anno Salutis Millesimo sexagesimo-sexto. Quocirca noster itidem Arialdus in Basilica nunc etiam quiescit San-Dionysiana; è qua siquidem non satis apparet eum aliò vnquàm translatum fuisse; in qua quinimmò nostris à Scriptoribus passim affirmatur hoc etiam Sæculo quiescere. C

IV. Quòd enim cæteroqui Arealdus appellaretur ille, noster verò Arialdus; hoc ego nihilò magis obesse nobis posse arbitrabar, quàm quòd ipsummet nostrum Arialdum aliquando iam supra viderimus appellari Arioldum; sicut etiam similiter Herlembaldum quandoque vidimus appellatum Herembaldum, Hemebaldum, & similibus alijs nominibus.

V. Cæterùm meritò ne, an immeritò, Arealdum illum Cauitellius crediderit necatum in Vrbe Brixia, & circiter illum Salutis Annum Centesimum trigesimum-quartum: hæc ego infra paulò accuratiùs examinabo. D

CA-

CAPVT XVIII. A

Testimonium Arnoldi VVion, Anno 1595.

I. Odem illo quippe Anno tantùm ego typis impressa Venetis vidi Auctoris eius Opera: & inter hæc Martyrologium Monasticum.

II. Illic autem decima Martij die ita scripsit: *In Monasterio Vallis Vmbrosæ, Beati Andreæ, discipuli Sancti Ioannis Gualberti, & imitatoris eius præcipui*. Subinde verò mox in Notis: *De quo* (Andrea) *Tabulæ Vallis Vmbrosæ hac die. Fuit primùm discipulus* SANCTI ARNALDI (legendum est ARIALDI) *Martyris, Parmensis: deinde Sancto Ioanni Gualberto adhæsit, cuius & Vitam scripsit: postremò Abbas Sancti Fidelis Strumiensis. Mortuus est Anno Domini Millesimo nonagesimo-septimo*. Quod ergo nobis in præsenti satis est, en, vt Arnoldus VVion Arnaldum illum, siue Arialdum, appellat Sanctum. Quòd enim eum præterea Parmensem nominat Martyrem; in hoc profectò fallitur; vt etiam infrà memorabimus. B

CAPVT XIX. C

Blasij Rubei testimonium, Anno 1598.

I. Estis hic in eamdem planè sententiam consensit cum Ludouico Cauitellio, quem Capite hinc altero produximus.

II. Tabulam ipse composuit Diptycham Episcoporum Ecclesiæ Cremonensis: eaquè proximo statim Anno 1599. typis item Cremonensibus impressa, publicam prodijt in lucem iussu Cæsaris Speciani, eo tempore Episcopi. His ille verbis, & ad intelligentiam quidem paulò clarioribus, vsus est Num. 55. *Gerardus de Madijs, Patricius Brixiensis, successit Raynerio de Rubeis, Episcopo Cremonæ, mortuo Anno Millesimo trecentesimo-quinto, Clemente Quinto Summo Pontifice. Is, cùm plurimùm gratia & auctoritate apud suos valeret; Cremonam Ossa Diui Arealdi, Brixiæ martyrio coronati, inde transferri curauit; eaquè primò reposita fuerunt in Ecclesia, ad eius memoriam* D

moriam

moriam in Vico Omnium Sanctorum constructa. Deinde verò in Ecclesiæ Cathedralis partem illam translata sunt, vbi nunc est Altare dicatum Sanctissimo Sacramento; opera Isachi Restalli, Canonici Cremonensis Ecclesiæ. Demùm in eiusdem partem subterraneam: ibique iacent in Arca marmorea; Capite in æreo vase reposito. Administrauit autem Gerardus Ecclesiam Cremonensem Annos tres. Nam obijt Anno Millesimo trecentesimo octauo; eodem Clemente Quinto Summo Pontifice, Imperatore Alberto Austriaco. En igitur, vt cum Cauitellij testimonio concors est hoc ipsum Blasij Rubei; & propterea ne hoc ipsum quidem causæ nostræ adstipulatur. A

B

CAPVT XX.

Eminentissimi Cardinalis, Cæsaris Baronij, testimonium, Anno 1600.

I.

Vod maximè nobis expetendum erat, luculentissimum profectò est pro nostrorum Arialdi & Herlembaldi sanctitate testimonium Eminentissimi Cardinalis Baronij: ex ea scilicet Arialdi deprompium Vita, quam nos Libro subsequenti comprehensam publicæ luci dabimus. Ac tale C propterea tantumquè testimonium lubentissimè in principio Sæculi præsentis collocauimus, intra quod illud etiam summoperè Viris doctissimis placuit, vt postea videbimus.

II. Tomo enim Annalium suorum Vndecimo, Annoque Christi 1061. Art. 60. hæc ille posteritati reliquit de Arialdo scripta: *Porrò eodem tempore, ipsis primordijs eiusdem Alexandri* (nempè Secundi) *Romani Pontificis, Mediolano Romam se contulit Sanctus Arialdus, Vir Apostolicus, qui solus cum Nazario aduersùs Nicolaitas & Simoniacos, in Ecclesia illa Mediolanensi inualescentes, strenuè laborabat: veniens ad eumdem Alexandrum Papam vnà cum Herlembaldo, Duce strenuo, germano Landulphi, eiusdem Arialdi incœpto sancto collega. Cuius aduentus quanam causa præcesserit; audi à Syro Presbytero, in Vita ipsius Arialdi, Sanctissimi Martyris, quam rebus præsens conscripsit. Sic enim ait: Per idem tempus Landulphus, sodalis ipsius Arialdi, obiens, superstitem germanum, nomine Herlembaldum, prudentem & fidelem virum, licet laicum, reliquit. Hic, nuper ex Ierosolyma reuersus, volebat tunc sæculum relinquere,* D

&

& se tradere vita Monastica. Cuius fidem & constantiam Beatus Arialdus agnoscens, cœpit ei promittere, quòd sibi potiorem apud Dominum gradum acquireret, si Monasterium ingredi differret, & Fidem Catholicam secum defenderet, atque cum ipso Hæreticis & Christi hostibus resisteret. Qui volens probare, vtrùm in his, quæ à Beato Arialdo sibi promittebantur, veraciter se auderet confidere; sumptis aliquantis Fidelibus, perrexit Romam; non per viam regiam gradiens, sed per Dei Cultores, in Eremo & Monasterijs circumquaque degentes, de re iam dicta omnes interrogans. Cumquè cuncti, in vera & pura fide accensi, sententiam ei concordem vnà cum Beato Arialdo promerent; tandem peruenit Romam. Vbi sub ineuitabili imperio ab Alexandro Papa & à Cardinalibus ei præceptum est redire, & Christi aduersarijs in defensione iustitiæ vsque ad proprij sanguinis effusionem viriliter cum Beato Arialdo resistere. Cui etiam Pontifex scilicet & Cardinales ex Beati Petri parte mirificum Vexillum dedere; vt, quoties hæreticorum vesania vltra modum insaniret, illud in manu tenens, eos reprimeret. Quod constanter per decem & octo fermè annos impleuit &c. Hæc Baronius ex ea Sancti Arialdi Vita. Tum verò sic etiam ipse: *Hæc de Herlembaldi militia, Pontificis Romani sacro illustrata Vexillo: qui verè Christi Miles Christianæ perfectè militiæ numeros in omnibus adimplebat. Quod disces ex his, quæ inferiùs sic subijcit Auctor.*

III. *Erat enim nobilis Herlembaldus coram sæculo quasi Dux in vestibus pretiosis, & in equitibus & armis; sed in abscondito Deo, sicut Eremita, agrestibus indutus erat laneis. Hunc in pedum ablutione pauperum agere vidi, quod in alio nemine me reminiscor vidisse. Nam cùm alicubi per Vrbem vallatus magna multitudine Fidelium, sibi gratìs obsequentium, incederet, & horrentes pauperes & debiles inspiceret; clam alicui ex suis famulis annuebat persistere, atque pauperem post ipsum in domum suam ducere. Dimissis igitur extraneis, allata aqua, cinctus linteo, egeni pedes nimia cum veneratione abluebat, & extergebat. Post hæc autem, corpore in solo prostrato, sub ipsius pedibus caput ponebat. Et tali modo mendicum & pauperem faciebat se modicùm conculcare diuitem. Denique honorificè & abundanter ipsum reficiebat secum. Sed & hoc opus sanctum interdùm in numerum duodenum explere vidi pauperum. Verumtamen Dei zelo sic erat accensus, vt de eo, in eius absentia, plerumque Vir Dei Arialdus suspirans diceret: Proh dolor! Præter Herlembaldum*

& Nazarium Clericum vix quemquam reperio, qui quoquo modo mihi sub falsa discretione tacere non suadeat, quatenùs Simoniaci & adulteri liberè possint peragere opera Diaboli. Multa namque bona de hoc Viro familiariter cognoui. Sed quia nuper in defensione iustitiæ martyrio est coronatus; in altero Volumine scripta relinquo. Talia recitauerat Baronius; cùm rursùs hæc adiecit: *At de his inferiùs suo loco sub Gregorio Papa Septimo dicendum.* A

IV. Priusquàm tamen illucusque progrederetur Baronius, Sancti Arialdi martyrium prosecutus est Anno 1066. ex Articulo 16. & his quidem verbis: *Sed conuertamus orationem ad miserandum statum Mediolanensis Ecclesiæ, sub Guidone, relapso in deterius Archiepiscopo, laborantis. Hic enim, ad vomitum redeuntis canis instar, reuersus est turpiùs ad peccata illa omnia, quæ sub Petro Damiani, Ostiensi Episcopo, Apostolicæ Sedis Legato, publicis editus scriptis fuerat detestatus, & pro illis diluendis iniunctam ab eo susceperat pœnitentiam. Nam aduersùs Clericos illos, qui in Fide constantes forteſquè perstarent, persecutionem dirissimam excitauit, adeò vt nec se à sanguine temperaret Viri Sanctissimi Arialdi, eiusdem Ecclesiæ Clerici; qui, vt superiùs dictum est, diu multumquè pro custodia sacrarum legum aduersùs Simoniacos & Nicolaitas indefesso studio laborauit. Sic loco portenti habitum, vt, qui in Cathedra sederet Ambroij, nece afficeret eos, quos sciret seruare, quæ seruasset & seruanda prædicasset Ambrosius.* B C

V. *Hoc igitur Anno Millesimo sexagesimo-sexto, quinto Kalendas Iulij, martyrio idem coronatus est Sanctus Arialdus opera ipsius Guidonis Pseudoepiscopi Mediolanensis Ecclesiæ. Erat Arialdus Vir nobilitate insignis, vtpote germanus cuiusdam Marchionis, vt eius Vitæ Acta docent: natus in Villa, inter Mediolanum atque Comum posita, cui nomen Cutiacum. Cuius res præclarè gestas scripsit Syrus Presbyter: qui licet nomen suum tacuerit, Andreas tamen, Monachus Vallis Vmbrosæ, ad ipsum de his scribens, aperuit. Scripsit autem Vitam ipsam ad Rodulphum Abbatem Vallis Vmbrosæ: quam, antiquitùs scriptam, accepimus à Domno Constantino Caietano, Monacho Casinensi, qui in huiusmodi antiquitatibus in lucem vendicandis fructuosè laborat.* D

VI. *Arialdus igitur, insignis pietate Vir, commiseratus statum Mediolanensis Ecclesiæ, quam dira persecutio Schismaticorum Henricianorum & Simoniacorum atque Nicolaitarum vexabat (vt audisti superius*

perius in Legatione Petri Damiani, ad eam Ecclesiam ab his malis purgandam missi) Mediolanum se contulit Anno Redemptoris Millesimo quinquagesimo-sexto, sub Victore Papa Secundo: ibique per decennium, vsque scilicet ad præsentem Annum, in eadem functione iugiter perseuerans, in primis aduersus Guidonem, Schismaticum Archiepiscopum prævaricatorem, constantissimè stetit. At verò, qui lupus in grege non pastor erat, eumdem ipsum Arialdum, quem iugiter patiebatur monitorem & reprehensorem infestum, dira iugiter vsque ad necem persecutione vexauit. Quem tandem, proditione captum, & per suos ad inaccessas solitudines, trans Lacum Maiorem positas, ductum (ne Populus commoueretur) necandum curauit. A B

VII. *Hic ipse Arialdus, quem in Actis Mediolanensibus, de Legatione Petri Damiani superius recitatis, Diaconum eiusdem Ecclesiæ, Catholicam Professionem edentem, audistis* (qua tamen de re sensum ego meum aperiam infra, Libro 4. Capite 10. Num. 33.) *Hic ipse, qui Sedis Apostolicæ auctoritate cum Landulpho Nobili Mediolanensi primùm, inde cum eius germano Herlembaldo Milite in hunc vsque diem aduersus eosdem Nicolaitas atque Simoniacos plurimùm laborauit. Sed quomodo, vbi proditione captus est, iussu Guidonis & trans Lacum ductus ad necem, ibi crudelissimè à duobus Clericis, missis ab Archiepiscopi Nepte, altera Iezabele, ne ab illis, qui captum duxerant illuc, Arialdus occultaretur, & sic à nece subtractus viuere sineretur, fuerit interfectus, sic accipe* (scilicet è prædicta Arialdi Vita) *Vbi duo illi Clerici illuc nauigio peruenissent; egressi de naui dicunt ad eos, qui duxerunt: Vbi est Arialdus? Qui respondere, dicentes: Mortuus est. At illi, Nobis, inquiunt, à Nepte Archiepiscopi iussum est videre illum, siue viuum, siue mortuum. Et aspicientes videre illum eminus vinctum, sedentem super saxum. In quem sic anxij irruunt, quomodo leonum catuli super prædam famelici. Euaginatis igitur gladijs, ipsius vnus vnam, alter verò auriculam arripit alteram, dicentes: Dic furcifer, si Dominus noster verè est Archiepiscopus. Qui respondit: Nec est, nec fuit vnquàm; quia opus Archiepiscopi in ipso non est, nec fuit vnquàm.* Subdit Baronius: *Etenim per simoniam ingressus, simoniâ Sacra distrahere non cessabat; sæpeque relapsus, elusisset iam sæpè Romanam Ecclesiam.* C D

VIII. Dehinc verò pergit Baronius vnà cum eiusdem Vitæ Auctore: *Tunc immites vtramque amputant aurem. At ille, oculis in Cælum eleuatis, ait: Gratias tibi ago, Christe; quia hodie inter tuos Martyres*

 tyres

tyres me dignatus es connumerare. Interrogatus denique iterùm, si A
Guido vere esset Archiepiscopus. Qui, solitam animi constantiam tenens, ait: Non est. Quapropter nasus ipsius protinùs cum labio superiore est abscissus: deinde ambo oculi sunt effossi. Postea verò dexteram detruncant manum, dicentes: Hæc est, quæ faciebat Epistolas, Romam directas. Dehinc radicitùs membrum amputant genitale, dicentes: Prædicator castitatis hactenùs fuisti: exhinc tu castus eris. Postea verò sub gutture linguam extrahunt, dicentes: Modò sileat, quæ Clericorum familiam conturbauit & dispersit. Et sic illa sancta anima carne est soluta, &c. Tum verò Baronius itidem:
Porrò Syrus Presbyter, Auctor eius Vitæ, qui propè erat cuncta de B
Christi Martyre quàm exactissime peruestigans, cuncta quæ scripsit, satis superquè habuit explorata.

IX. *Qui post hæc narrare pergit de luminaribus, cælitùs missis, quæ Corpus eius occultatum iterùm patefacerent. Sed quomodo ita sæpè detectum, in profundiorem Lacus voraginem demissum, atque tandem post decem menses ad ripam eiectum, adhuc integrum inuentum fuerit, ac denique, armis vindicatum per Herlembaldum Ducem, Mediolanum deductum, dequè aliis signis, eius quæ potiretur in Cælo gloriæ indicibus, prolixiorem narrationem texit, quam nos breuitatis causa*
dimittimus. Sic igitur post sacras leges, toties repetitas aduersùs ne- C
fandos Nicolaitas & Simoniacos, Sanctorum Virorum præconio perulgatas, post tot tantosquè labores, ab Apostolicis Viris aduersùs eiusmodi hæreses exantlatos, voluit Deus etiam sanguine tanti Martyris consignari traditam antiquam Ecclesiæ disciplinam, & asserta communi consensu Ecclesiæ sacra dogmata; profligari verò errores, qui diu multumquè densa segete in agro Ecclesiæ excreuissent.

X. *At non hoc datum Landulpho, Nobili Mediolanensi, & in prædicatione Collegæ, vt martyrium consummaret; licet multa passus, sæpequè percussus, cùm immissus ad eum occidendum sicarius gladio venena-*
to orantis ante Altare collum vulnere appetiisset. Nam illæsus per- D
mansit, & cœpto operi ad obitum vsque institit constantissimè. In cuius locum suffectus successit eius germanus Herlembaldus Dux: qui, suo quidem germano felicior, sanguine meruit eidem veritati testis accedere. Sed de eo suo loco dicendum erit.

XI. Suus autem hic locus absque dubio est ad Annum Millesimum septuagesimum-sextum, Art. 77. vbi Baronius hæc habet: *Eodem Anno Herlembaldus, Dux Fidelium, qui in Ecclesia Mediolanensi Catholici*

Catholici habebantur, resistens Hæreticis atque Schismaticis, necatus ab ipsis, gloriosum est martyrium consecutus. Quod ad tempus spectat; hunc planè Annum consignat eius martyrij Scriptor, Syrus Presbyter, de quo dictum suo loco superiùs. Porrò idem Syrus, qui nouit eum, & familiariter vsus est (vt ipse in eodem Commentario, quo Res gestas Arialdi est prosecutus, affirmat) Volumen quoque se scripsisse testatus est de Rebus ab Herlembaldo præclarè gestis, dequè martyrio consummato. Quod cùm hactenùs in nostras manus non venerit; quæ tibi, Lector, de his præter hæc scribamus, non habemus. Certè quidem perinsignem fuisse Christi Confessorem dum vixit, & egregium Martyrem cùm occisus, ex paucis, quæ de eo idem Syrus habet in Commentario Rerum gestarum Arialdi Martyris, possumus intelligere. Sed ex Gregorij Papæ Epistolis, ad eum datis (& hæc quidem in ora marginali indicantur 25. 26. 27. 28. Libri primi) *quanti eum Pontifex fecerit, aquè possumus assequi. Porrò in his turbis, cùm Henricus (prout accepisti Anni huius exordio) vexaret Mediolanensem Ecclesiam, & Longobardi magna ex parte pro Rege agerent contra Pontificem, talia passum Herlembaldum, existimandum.* A B

XII Hucusque pro Arialdi & Herlembaldi sanctitate luculentissimum illud Baronij testimonium, quod ego Capitis huius initio gestibundus pollicebar. Depromptum verò præsertim est ex Arialdi Vita illa, quam ego subsequenti complectar Libro: quamquè pariter ego ab eruditissimo illo Antiquario, Domno Constantino Caietano Abbate accepi, per alterum scilicet illum eruditissimum, mihiquè in re litteraria beneficentissimum, Carthusiæ Papiensis tunc Priorem, Domnum Matthæum Valerium; sicut etiam in meis Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis ingenuè profitebar Num. 259. Annoquè Christi 1056. Ex eo igitur antiquo exemplari, atque etiam fortaßè Auctoris autographo, prudentißimus ille Prior talem Arialdi Vitam quàm fidelißimè curauit exscribendam, exscriptamquè mihi postmodùm tradidit. Sed ego præterea, posteaquàm ipsius verba cum superioribus Baronij locis contulissem, obseruassemquè nonnulla mihi aliter videri, quàm Baronio visa fuerint; eumdem Abbatem rogaui, vt recognoscenda mihi denuò curaret omnia illa eius Vitæ loca, quibus talis occasio discordiæ niteretur, quæquè propterea illi singillatim significabam: quod & ille promptissimè præstitit; neque tamen aliquid diuersum inuenit ab exemplari, C D

quod

quod ego iam habebam. Quali ergo quamquè probato exemplari ego vtar, satis iam constat. Quemadmodùm eius ductu nonnihil à Baronio diuerterim, sic accipe. Nego enim, quod ille asserebat, ab vno eodemquè Auctore conscriptam fuisse tam illam Arialdi Vitam, quàm Herlembaldi alteram, quæ nondùm ad ipsius manus peruenisset. Sic etiam eundem illum Auctorem nego fuisse Presbyterum illum, nomine Syrum. Verè siquidem non Syrus Presbyter, sed Andreas Monachus Vallumbrosanus, talem illam scripsit Arialdi Vitam, vt subsequenti Libro liquidissimè constabit Cap. 34. & deinceps; eamquè scripsit post alteram, quæ ab ipsomet Syro simul cum Herimberto scripta iam fuerat. B Verè itidem Andreas ille Vitam Herlembaldi non scripsit, sed alteri scribendam reseruauit. Baronius quidem, vt nos supra vidimus ad finem Numeri 3. opinionem suam elicuit ex his verbis, ex ea Arialdi Vita depromptis: *Multa namque bona de hoc Viro familiariter cognoui. Sed quia nuper in defensione iustitiæ martyrio est coronatus; in altero Volumine scripta relinquo.* Atqui meum Vitæ illius exemplar ita prorsùs, & ad seriem narrationis congruentiùs, habet Capite 16. *Multa namque bona de hoc Viro familiariter cognoui. Sed quia nuper in defensione iustitiæ martyrio est coronatus; ea alteri tam Volumini, quàm Scriptori relinquo; quia Beati Arialdi Vitam perficere velociter cupio.* Quod item Numero 5. Baronium videbamus Marchionis vocabulum accipientem pro dignitatis nomine; mihi quidem potiùs videtur nomen hominis proprium, corrupteque acceptum pro Melchioris nomine, sicut & hodie vulgus noster loqui solet. Nomen hoc habetur in Prologo subsequentis Vitæ Arialdi: Lectorquè illud ibi attentè examinet, quinetiam illud postea conferat cum ijs Capitis primi verbis, quibus eiusdem Arialdi Genitores nominantur. C

CAPVT XXI.

Pauli Morigiæ testimonium, Anno 1603. D

I. Aulo Morigiæ, Mediolanensi, Sacriquè Iesuatorum Ordinis Religioso, multum ego fidei præstare soleo tunc præsertim, cum Sacras in Vrbis aut Diœceseos Ecclesijs Reliquias enumerat. Earum enim notitiam è proprijs singularum Ecclesiarum tabulis, vel etiam ex ipsismet earum

thecis

thecis Reliquiarijs, conquisiuit, ac suo Mediolanensis Vrbis & A
Diœcesis Sanctuario, Italicè conscripto, Annoq; Christi tertio supra Millesimum sexcentesimum typis primùm edito, cõsignauit.

II. Cùm verò de San-Dionysiana scriberet Ecclesia, cæteris Portæ Nouæ Ecclesijs ad extremum adnumerata, sic inter alia multa narrabat: *Si legge in vn Libro di Chroniche antiche, & in vn'altro stampato* (fortè autem illum innuebat, quem nos supra diximus typis impressum Anno 1515. vel post Annum 1538.) *che in detta Chiesa ci furono* (quidni verò tunc etiam illic erant, quando Morigia hæc scribebat?) *il Corpo di Sant'Arioldo, Leuita & Martire: di Sant'Erembaldo, Martire: de' sette Machabei: di San Lucifero,* B *Martire: di Sant'Eularia, Vergine e Martire: di Sant'Arnoldo, Confessore. Appresso eraui il Corpo di San Dionigi: quel di Sant'Aurelio, Vescouo Redicense, che arrecò il Corpo di San Dionigi à Cassano: & i Corpi di Santo Cantio, Cantiano, & Cantianilla, fratelli* &c. *Tutti questi santi Corpi* (quæ videlicet proximè à Dionysij Corpore enumerauerat) *furono traportati nella Chiesa del Duomo l'Anno* 1528. (nos superioris Capitis 2. Num. 14. & Capitis 9. Numero 4. id abscribebamus Anno 1538.) *il quattro Febraio: ciò è, il Corpo di San Dionigi, & quello di Sant'Aurelio vn giorno: e gli altri il giorno seguente. Della quale Translatione ne rogò* C *l'Istromento il Sig. Giouan Pietro Barnaregio, Notaro dell'Arciuescouato. Et il vaso precioso di porfido, che s'adopra per lo Santo Battesimo nel Duomo, conteneua dentro il Corpo di San Dionigi. Dal che si può sapere, in quanta veneratione era tenuto da nostri antichi il Corpo di questo illustre Mariano.* Quippe Morigia hunc Sanctum Archiepiscopum nostrum Dionysium ex illustri Matlianorum familia Mediolanensi progenitum esse supponebat.

CAPVT XXII.

Nouariensis Episcopi, Ciuisquè Mediolanensis, Caroli à Basilica Petri, testimonium, Anno 1612. D

I. PRimo præsentis Libri Capite, Numero 4. videbamus, quemadmodùm Carolus à Basilica Petri Nouariæ suæ Libro Primo profiteretur à se narratam infra sub Oddone Episcopo Historiam Arialdi nostri.

II. Verè autem res ista se habet. Libro enim Secundo,

do, in Oddone, nominis huius Secundo, inter Episcopos Nouarienses Quadragesimo-octauo, his eam Historiam prosecutus est verbis: *Hic Episcopus incurrit in tempus calamitosæ illius contentionis, quæ Mediolani in Clero & Populo exorta est: quamquè alias quoque Ecclesias attigisse non est dubium, Nouariensem præsertim. Deprauatæ varijs modis multæ Ecclesiæ cis & trans Alpes erant, superiorum temporum infelicitate, præsertim incontinentia Clericorum, & Simonia. Mediolanensis hoc etiam laborabat, vt aliæ multæ, quòd Ecclesiæ Romanæ non parebat* (qua tamen in re Carolus de Mediolanensi fallitur Ecclesia, sicut ego in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis abundè iam probaui) *Cùm autem Summus Pontifex Leo & Successores in emendationem morum, ac disciplinæ collapsæ restitutionem incumbere cœpissent; multas nacti sunt difficultates, Mediolani præsertim. Vbi tamen Arialdus Diaconus, ex Archiepiscopi domo, & ex Decumanis Ecclesiæ Maioris, veritatis & iustitiæ studio incensus, publicè pro ea pugnare, & ascito Landulfo Cotta, Patricio primario, licet Laico* (in hoc item fallitur Carolus; quippecùm Landulfus ille re vera fuerit Ecclesiæ Metropolitanæ Canonicus Ordinarius) *Clericis, incontinentiam suam pertinaciter ac Simoniacam hæresim tuentibus, palàm aduersari, vitiaquè insectari non est veritus; itaut insignes tumultus exorti sint, multaquè violenter & iniuriosè contra Clerum commissa, & contra ipsos Ecclesiasticæ disciplinæ defensores; de quibus apud Scriptores Mediolanenses. Nam & licere sibi vxorem ducere, non Mediolani solùm, sed alijs locis multis Sacerdotes erant, qui asseuerabant, Nicolaitarum hæresim sequentes. Qua in re quorumdam Scripta adhuc in eo genere apud nos restant corrigenda* (quæ quidem Scripta ego interpretor non alia fuisse, quàm Landulfi Senioris & Arnulfi Mediolanenses Historias, quas ego ipse iam supra indicaui) *Talis erat Ecclesiæ Dei corruptela: & huiusmodi fructus est eorum, qui ab Ecclesia Romana desciscunt.* A qua quidem desciuisse Mediolanenses opinabatur Carolus; sed errabat; vti iam diximus.

III. Sequitur idem Carolus: *Re delata ad Stephanum Decimum, Pontificem Romanum, qui tum Pontificatum gessit; Litteris suis Mediolanenses hortatus est, vt à vi temperarent; Archiepiscopum verò, vt coacta Synodo rebus consuleret. Pluribus Episcopis Prouinciæ coactis, Conuentum habuit Fontaneti, in hac Nouariensi Diœcesi: locum aliàs diximus insignem fuisse Abbatia, cuius Ecclesia, Sancti Sebastiani*

tiani nomine dicata, stat adhuc, Romanis Inscriptionibus & marmoreis fragmentis nobilitata, quæ antiquæ artis elegantiam testantur. Episcopi, Arialdo & socijs frustra vocatis, demùm contra illos, vt homines à Romana auctoritate adhuc alieni (quippe Carolus hic etiam in suo illo errore de Mediolanensi præsertim Ecclesia perseuerat) *statuerunt, Cleri vitijs indulgentes.* A

IV. *In his, non dubium, quin fuerit etiam Oddo noster, minimè hac in re prudens, quemadmodum Catalogus noster eum facit, si consensit cæteris.*

V. *Sacræ autem disciplinæ defensores, in quibus erant etiam ex Clero multi, Arialdo Romam eundum constituerunt. Vbi à Nicolao Secundo, qui Pontificatum iniit Anno* 1059. *Legatos obtinuit ad Mediolanensem Ecclesiam, Petrum Damianum (illum sanctitate sacrisquè litteris illustrem, Ostiensem Episcopum) & Anselmum Lucensem: qui furentis Cleri pericula vix euaserunt: immò & Populi, qui Legatorum Romanorum auctoritatem vix ferebat.* B

VI. *Legati demùm rem confecerunt: Clerus Populusquè, naturæ bonitate adiutus, ipse etiam Archiepiscopus Vido, qui ferè alienorum criminum dissimulatione tantùm peccasse videbatur, peccatum agnouerunt, veniam petierunt, pœnasquè à bono Legato, Petro, iuramento obstricti acceperunt.*

VII. *Mox Archiepiscopus Romam euocatus est. Quem, Arialdo cum socijs accusante, defenderunt, vt Arnulphus & Tristanus ait, Episcopi Prouinciæ Mediolanensis, præsertim Astensis, Taurinensis, & Nouariensis: isquè Oddo fuerit, necesse est.* C

VIII. *Deinde, Clero rursùm tumultuante, cùm neque Archiepiscopus in sententia maneret, seditione armisquè rursùs Ciuitas multis annis fœdissimè turbata est.*

IX. *Arialdus ipse crudeliter in Insula Lacus Verbani, huius Diœcesis, de qua superiùs* (& de qua ego item Capite primo) *fuit necatus: & Landulfus, ictu percussus, haud multò pòst interijt; quibus tamen in ea contentione alij successere. Qua de re latiùs agendi hic locus non est. His de rebus latè Sigonius, & demùm Baronius Cardinalis, ex Petri Damiani scriptis.* D

X. Hucusque Carolus à Basilica Petri: qui tamen Herlembaldum Cottam nullibi hac in causa nominauit; sed solummodò Landulfum, eius fratrem; de quo nobis multa supererunt in huius Operis progressu.

A *CAPVT XXIII.* A

Leonardi Coquæi testimonium, Anno 1616.

I.
TEste nunc quidem vtor, non tantùm mihi dilectis-
simo, sed etiam vicissim mei amantissimo; sed,
heu, quàm intra breue tempus mihi sublato!
Patria ille fuit Aurelianensis, Ordine autem Re-
ligioso Augustinianus Eremita, omnibus ad stu-
porem virtutibus excultus, Sacræ verò etiam
Theologiæ Doctor perinsignis, quinetiam Catholicæ Fidei pro- B
pugnator aduersùs Hæreticos acerrimus: multosquè prӕterea
per annos vsque ad obitum maximo habitus in honore Confessa-
rius fuit Serenissimæ Christianæ à Lotharingia, Magnæ Etturiæ
Ducis. Hæc ipsa impensissimè illum Federico Cardinali Archie-
piscopoquè nostro Borromæo, quocum multa ipsi familiaritas
erat, commendauit, accepta occasione, qua Mediolani typis im-
primendus erat illius *Antimornæus, id est, Confutatio Mysterij Ini-
quitatis Philippi Mornai*, Caluiniani perditissimi, perdendiquè
Romanæ Primatus Ecclesiæ auidissimi: Opus profectò varia re-
fertum eruditione, ac litteratis hominibus vtilissimum: *in quo* C
(sicut etiam in fronte veracissimè præfert) *elucidata Historiæ veri-
tate, Romani Pontifices vindicantur ab Aduersarij calumnijs: ab er-
roribus sacra eorum auctoritas ac Fides Orthodoxa asseritur: Impera-
torum Regum ac Principum iura, tum Bellarminus & Baronius Car-
dinales defenduntur*. Per eamdem igitur occasionem Mecœnas
ille meus, iure merito in omne tempus nec vnquàm satis cele-
brandus, sicuti me post Humanæ Diuinæquè Philosophiæ studia
iamdudùm addixerat Controuersijs præsertim aduersùs Æui nos-
tri Hæreticos; sic etiam tunc inuigilare me protinùs iussit, vt eius
Operis impresio, quantò fieri per omnia posset, emendatior D
euaderet; cùm præsertim exemplar, huc transmissum, ex Aucto-
ris autographo inscitè admodùm & infideliter esset ab amanuen-
si exscriptum, & frequentissimis erroribus scateret. Hinc igitur
Auctor etiam ipse summopere me dilexit, atque per mutua Epis-
tolarum officia statim amicitia inter nos arctissima coaluit. Ea
tamen paulò diutiùs, quàm per annum, durauit. Cùm enim
Anno 1616. Septembri mense, finis esset Operis impresioni da-
tus;

tus; Nouembri subinde mense Auctor etiam ipse finem inter A
mortales viuendi fecit, maximumque sui desiderium mihi etiam reliquit.

II. Quantus verò Doctor ipse fuerit, non è prædicto tantùm eius Antimornæo colligi potest, verùm etiam ex eruditissimis in Sancti Augustini Libros *De Ciuitate Dei* Commentarijs, quæ simul cum reliquis eiusdem Augustini Operibus Anno 1613. typis impressa Parisiensibus in lucem prodierunt.

III. Nunc ad eius pro præsenti causa testimonium veniamus. Antimornæi Tomo Primo, pag. 521. Coquæus recitauerat hæc Mor-
næi de Guidone, Archiepiscopo nostro, verba: *Anno sequenti* B
1066. *pars eius, haud dubiè par pari reddituru, ita se comparat, vt Arialdus fuga sibi consulere cogatur: ab eaque retractus, tanquàm malorum omnium author, misero fœdoque supplicio crucietur. Cuius exemplo perterritus Herlembaldus, sibi tum quiescendum existimat.* Subinde verò protinùs hunc in modum respondit: *Tum Pseudoarchiepiscopus Guido Arialdum, proditione captum, & per suos ad inaccessas solitudines, trans Lacum Maiorem positas, ductum (ne Populus commoueretur) necandum curauit. De hac morte fusè Baronius ad eum Annum Art.* 19. *Miserum fœdumque vocat*
supplicium Mornæus. At ego pretiosam in conspectu Domini mor- C
tem illius, VT SANCTISSIMI MARTYRIS, *qui tam strenuè pro disciplina Ecclesiastica restituenda contra Simoniacos & Nicolaitas laborauerat, appello. Malorum omnium author habetur Arialdus. Vtique & Christus Dominus à Iudæis seductor dicebatur: & Christiani olim à Paganis omnium malorum authores habebantur.*

IV. *De Herlembaldo, quanta humilitate & charitate flagraret, docet ex Syro Presbytero* (veriùs, vt supra etiam obseruabam, *ex Andrea Monacho*) *in Vita Arialdi Martyris Baronius ad Annum Christi* 1061. *Art.* 60. *Idem Anno* 1076. *Art.* 77. *Cùm Dux esset Fi-*
delium, qui in Ecclesia Mediolanensi Catholici habebantur, resis- D
tens Hæreticis atque Schismaticis, necatus ab ipsis GLORIOSVM MARTYRIVM EST CONSECVTVS. *Quod contigisse existimat, cùm Henricus vexaret Mediolanensem Ecclesiam, & Longobardi magna ex parte pro Rege agerent contra Pontificem. Extant Epistolæ Gregorij Septimi ad eundem, Libro primo* 25. & 26.

CAPVT XXIV.

Philippi Ferrarij testimonium, Anno 1625.

I. Væstionem, quæ nobis esse poterat, de Sancto Arealdo Martyre, in Vrbe Cremona culto, diuersusnè fit, an idem cum nostro, Auctor hic ita dissoluit, vt diuersum asseruerit: in Catalogo videlicet, quem Venetijs Anno 1625. edidit, Sanctorum, qui non sunt in Martyrologio Romano. A

II. Etenim quinto Kalendas Iulij sic habet: *Apud Lacum Larium* (sed error est, & ex veritate legendum est *Apud Lacum Verbanum*) *Sancti Arialdi, Diaconi Mediolanensis, & Martyris*. Mox autem in Notis: *Ex Baronio in Annalibus, ad Annum 1066. quo is passus est, à Schismaticis interfectus. Cuius Gesta praclara pluribus referuntur*. B

III. Deinde verò Calendis Septembris: *Cremonæ Sancti Arealdi, Martyris*. Ac itidem in Notis: *Ex Tabulis Sacris Ecclesiæ Cremonensis. Passus Brixiæ fertur. Quando, nescitur. De eo in Tabulis Episcoporum Cremonensium. Est & Arialdus, Diaconus & Martyr Mediolanensis: de quo ad diem 27. Iunij*. De hoc igitur Arealdo Ferrarius solùm attendisse videtur Blasij Rubei testimonium, hic à nobis Capite 19. recitatum; ac proptereà nullum assignasse tempus, quo ille passus fuerit; quod tamen hic item nobis Capite 17. à Ludouico Cauitellio assignabatur. C

IV. Quid porrò nobis de quæstione illa sentiendum videatur; id Capite sequenti, Num. 17. aperiemus.

CAPVT XXV.

Peregrini Merulæ testimonium, Anno 1627. D

I. HOC ipso Anno, Cremonæ in Vrbe typis ille Librum edidit, inscriptum: *Santuario di Cremona, nel quale si contengono, non solo le Vite de' Santi di tutte le Chiese, e di quelli i cui Corpi in alcune di esse si riposano, ma anche le Reliquie e cose notabili di ciascuna di esse*. Semetipsum autem

tem professus est Apostolicum Protonotarium; & Ecclesiæ Sanctorum Nicolai & Michaelis Noui Rectorem. A

II. De Sancto autem Arealdo Martyre luculenter & ex instituto ille scripsit è pagina 247. atque ab hoc titulo auspicatus: *Nella festa di Santo Arealdo Martire il cui Corpo è sotto Confessione del Duomo.* Hoc enim præmisso, hæc prosequitur: *Nacque Arealdo da nobili e ricchi parenti nella Villa di Cusago, posta nella strada, per la quale si và da Milano à Como: Attese alle lettere, & alla disciplina Ecclesiastica: dalla quale fu promosso all'Ordine del Diaconato. Visse l'Anno 1056. in quel tempo, nel quale erano corrotti i costumi del Clero Milanese. Onde, mosso dall'amore della sua Chiesa, s'inuiò à Milano: doue giunto predicaua, essortando il Clero à viuere secondo le Sante Constitutioni.* B

III. *Auuisaua egli spesso con Lettere Papa Nicolò, pregandolo à rimediare à gl'abusi di quel Clero: che perciò per mezo suo furono mandati Ambasciatori al sodetto Pontefice: come affermano gl'antichi Atti Romani de' Pontefici, raccolti da Nicolò Cardinale d'Aragona; dicendo così: Vennero i Legati de Milanesi nell'Anno 1059. pregando il Pontefice Romano, che si degnasse rimediare alle ruine, che soprastauano alla Chiesa Ambrosiana. Il quale, mosso à pietà, destinò all'Arciuescouo di Milano il Cardinale Pietro Damiano, & Anselmo Milanese, Vescouo di Luca, che poi fu Papa Alessandro Secondo.* C

IV. *Non cessaua il Santo Diacono di dar contezza di quanto occorreua ad Alessandro Pontefice: il quale nella promotione al Pontificato scrisse al Clero di Milano, essortandolo à seguir l'orme de suoi passati Pastori, in ogni virtù eccellenti.*

V. *Arealdo, huomo veramente Cattolico, con Eubaldo* (quo nomine hîc Auctor videtur Herlembaldum intellexisse) *andò à Roma, e fece consapeuole il Papa di quanto occorreua: il quale rimandò i due Serui di Dio à Milano, acciò stassero constanti nelle ammonitioni fino all'effusione del sangue.* D

VI. *Molti auuisauano Arealdo, che non così liberamente riprendesse l'Arciuescouo, e Clero: & gli persuadeuano à lasciar la causa di Dio. Mà egli, seguendo il detto dell'Apostolo, instaua opportunè & importunè: & di tutto ne daua parte al Papa, acciò facesse qualche prouisione: il quale fece molti Decreti vtilissimi per la Chiesa di Milano, che si leggono nella ottantesima-prima Distintione in molti Canoni.*

VII. *Fù con varij e crudeli tormenti fatto morire per la Fede di Christo, come*

me racconta il Baronio l'Anno 1077. (veriùs ad Annum 1066.) *Lo scriue Nicolò Cardinale d'Aragona nelli Atti antichi de' Pontefici Romani.* A

VIII. Ecce igitur hic nobis Arealdi Vitam, qualem Peregrinus hic Merula Cremonensis scribebat. Ecce verò, quales item in eam Obseruationes illicò adieceric: has nimirùm: *Racconta il Cautelli ne gl' Annali, à charte* 103. *che Gerardo de Maggi, Bresciano, e Vescouo della Città* (videlicet Cremonæ) *l'Anno* 1305. *trasportò il Corpo di Sant' Arealdo da Brescia à questa Città, e lo collocò in questa Chiesa: l'istesso fù trasferito nella Chiesa Cathedrale l'Anno* 1484. *per opra d'Isaco Restallo, Canonico del Duomo.* B

IX. *La sua festa si celebra il primo di Settembre, nel qual giorno fù trasportato à Cremona.*

X. *L'Anno* 1614. *alli* 8. *di Giugno, il sodetto Corpo Santo fu traslatato con altri Corpi Santi. Nell'Arca, in cui fù riposto, si leggeua: Anno post Ortum Christi* 1614. *die septimo Iunij, huic Arculæ mandatum est, non paruo totius Ciuitatis sumptu. Corpus Sancti Arealdi Martyris, per Illustrissimum & Reuerendissimum D. Ioannem Baptistam Briuium, Cremonæ Episcopum.*

XI. *Il suo Corpo, rinchiuso in vna Cassetta di Cipresso, coperta di Damasco rosso, con sopra l'Imagine dipinta del Santo à spese della Fabrica, fù portato nella Processione da quattro Canonici della Cathedrale, sotto vn' Baldacchino di Damasco rosso, sostenuto da quattro Sacerdoti con Tonicelle di color rosso. In vn' Arco trionfale si leggeua: Diuis Archelao & Arealdo, sanguine ob Christum Seruatorem profuso aureas Coronas adeptis, ab Æthere suos hic Cineres Cremonensemquè Rempublicam respicientibus, Arcas, Aras, Arcus eadem pia & fidelis Hospes condidit, dicauit, erexit.* C

XII. *Questa Chiesa fù dal suo principio dedicata al Glorioso Martire Arealdo, e doppo molti anni inuestita del titolo Abbatiale de Tutti i Santi* &c. Hæc Auctor eo, quem dicebam, loco. D

XIII. Certè autem idem Merula in multis quoque alijs eiusdem Vrbis Ecclesijs aliquas extare commemorat eiusdem Sancti Arealdi Reliquias; vt hinc etiam intelligamus, ipsum penè certatim ea in Vrbe cultum esse. Præter Ecclesiam enim Cathedralem, in qua situm dicitur eius Corpus, aliquæ item in aliquot alijs extant Ecclesijs; videlicet pagina 57. in Ecclesia Sanctorum Iacobi & Vincentij; pag. 116. in Sanctæ Monicæ; pag. 202. in Sancti

Dominici;

Dominici; pag. 228. in Sancti Bernardi; pag. 290. in Sancti Homoboni; pag. 316. in Sancti Syri Ecclesia. A

XIV. Sed illud etiam obseruatione dignum est, quòd ijs in locis aliquando simplici ac solo Sancti Arealdi nomine nuncupatur, vt pag. 57. & 116. aliquando Martyris etiam appellatione superaddita, vt pag. 228. 290. & 316. nonnunquàm verò Diaconi etiam, vt pag. 2. in Ecclesia Cathedrali, & pag. 202. Et hæc quidem nobis deprompta sint ex eo Peregrini Merulæ Sanctuario.

XV. Arqui ne illud quidem hoc loco prætermittendum videtur, quod iamdudùm mihi significauit amicissimus idemquè doctissimus, B & adhuc quidem propitiante Deo superstes, Angelus Benedictus Crescentinus, Ciuis Mediolanensis, Cathedralis Ecclesiæ Cremonensis Theologus, & antea in Vrbis huius nostræ Collegio Heluericorum, & in Clericorum nostrarum Seminario Præfectus Studiorum meritissimus. Cùm enim à me rogatus fuisset, vt quàm diligentissimè scrutaretur, num ea in Vrbe sacris eiusmodi Reliquijs adscriptum re vera esset Arealdi, an Arialdi nomen; per suam ille mihi Epistolam, Anno 1638. die 22. Ianuarij datam, respondit, à se in Sancti solummodò Dominici Ecclesia, seu in eius Cappella, quæ vulgo *Del Nome di Dio* appellatur, inuenram C esse Thecam reliquiariam, in qua Martyris huius Reliquiæ non aliter appellentur, quàm SANCTI ARIALDI, LEVITÆ. Quod quidem aliquali documento mihi est, ne Cremonensibus quidem negotium facessiuisse vllum, quòd vnus idemquè Martyr ille vocaretur Arealdus, vel Arialdus; quemadmodùm ego item superiori Capite 17. Num. 4. præmonebam. Sed hinc ad superius Merulæ testimonium reuertamur, illudquè cum Ludouici Cauitellij, Blasij Rubei, & Philippi Ferrarij testimonijs conferamus.

XVI. Arealdum suum Merula fatebatur vnum penitùs & eumdem D fuisse cum Arialdo illo, quem Baronius sapienter crediderat Anno vixisse Christi supra Millesimum quinquagesimo-sexto, ac postea sexagesimo-sexto crudeliter & impiè necatum, & ad Verbanum quidem Lacum. Non igitur Cauitellio credidit, eum affirmanti necatum esse circiter Annum Christi Centesimum trigesimum-quartum, & ad Vrbem quidem Brixiam: & quia hæc illi non credidit, immò verò ne fide quidem digna existimauit; propterea

propterea etiam hæc ipsa ne ipsi quidem adscripsit Cauitellio, A
cùm eius testimonium proferret, vt proximè vidimus Numero 8.
Quod itaque illi credidit, hoc in primis erat: Arealdum Anno
Millesimo trecentesimo-quinto ex Vrbe Brixia translatum esse
Cremonam. Quoniam verò altera ex parte Arialdum nostrum
constat in San-Dionysiana demùm Ecclesia sepultum antea fuisse; idcircò etiam reliquum pariter hoc illi erat, vt eumdem
Arealdum suum priùs ex ea Mediolani Ecclesia translatum esse
Brixiam fateretur. Quoniam item rursùs obstare illi poterant ij
Scriptores, à quibus Arialdi Corpus asserebatur etiam post Annum illum Millesimum trecentesimum-quintum in eadem illa B
Ecclesia quieuisse; certè semet ab ijs expedire potuisset hac saltem
ratione, Scriptoribus etiam Ecclesiasticis in hoc rerum genere
non improbata, nec inusitata; quia nimirùm aliquid ex Arialdi
Corpore relictum illic fuerit eo tempore, quo translatum inde
fuit; indequè propterea Scriptores, nomine totius communicato parti, Corpus ipsum etiam deinceps ibidem quieuisse asseruerint. Talia vtique mihi videntur consectaria, in quæ tandem superior desinat Merulæ opinio, ad Baronij sententiam composita.

XVII. Quòd si fortè Cremonenses in eamdem opinionem ac sententiam conueniunt; ego sanè repugnare non ausim; tametsi per C
eam Ciuitas nostra potiori priuetur eius Sacri Corporis parte,
quod alioqui totum apud nos adhuc quiescere simul ac latere
non negarent Cauitellius & Rubeus; sicuti ne Ferrarius quidem
negauit. Iacturam enim eiusmodi nostram non mediocriter
compensare consolatiquè posset tam celebris ille cultus, eidem
Sacro Corpori per Cremonenses tanto iam ex tempore solitus
impendi. Sin autem Cauitellio & Rubeo adhætere malint; ipsi
videant, quàm probabili nitantur fundamento. Vtrùm Cauitellius ex Auctoris illius incogniti fragmentis, sibi datis, comprehenderit, non modò Arealdi Ossa per eum Episcopum ex Vrbe D
Brixia fuisse Cremonam asportata, sed Arealdum quoque ipsum
Brixiæ fuisse martyrio affectum circiter Annum illum Centesimum trigesimum-quartum: id quidem subobscurum & ambiguum est, neque satis certò ex ipsiusmet Cauitellij verbis discerni potest. Tale ipsius pronunciatum Rubeus deinde ita videtur
imminuisse, vt ipsum non ad tempus illud, sed ad solam Brixiæ
Vrbem contraxerit. Sed & multò magis illud postea imminuit

taciteque negauit Merula, qui ne ad eam quidem Vrbem illud contraxit. Ferrarius porrò, prima Semptembris die, de Arealdo ipso, quem supponebat Brixiæ necatum, ita sentiebat: *Passus Brixiæ fertur. Quando, nescitur.* Mihi autem (vt liberè loquar) tam nesciri videtur, eum Brixiæ passum esse, quàm quo illic tempore passus sit; vt propterea ne Brixiæ quidem passus ille ferri dicique possit. Meritò itaque Merula vtrumque illud prætermisit: & sicut prætermittendo reliquerat erroris suspectum; sic etiam manifesti damnauit erroris, cùm sibi Cardinalis Baronij sententiam selegit. Qua quidem selecta id etiam obtinuit, vt certum saltem assignauerit Martyrem, nomine Arialdum, siue Arealdum; de quo satis constat, quando & vbi passus fuerit ac sepultus; & cui nihil repugnat, quin potuerit inde transferri Brixiam priùs, quam ea ex Vrbe Cremonam deferretur. A B

XVIII. Summa verò præsentis Capitis hæc denique sit, quòd Peregrini huius Merulæ iudicio meritissimè Sanctis Martyribus Leuita hic noster Arialdus connumeratur, & ab Ecclesia Catholica colitur.

CAPVT XXVI.

Ioannis Baptistæ Villa testimonium, Anno 1627. C

I. EOdem hoc Anno, præter Peregrinum Merulam, Cremonensem, in promptu nobis est Ioannes Baptista Villa, Mediolanensis: qui tunc temporis in Collegiata Sancti Babylæ Ecclesia Canonicatum obtinebat: quiquè postmodùm pro sua Cantus Ambrosiani peritia, cæterisquè dotibus laudabili Sacerdote dignis, ad Chori Metropolitani Magisterium promotus est à Federico Cardinali Archiepiscopoquè Borromæo: cui etiam percharus erat ob eum Librum, quem typis eodem illo Anno ediderat Italicum De Septem Stationalibus deque nonnullis alijs insignioribus Vrbis huius Ecclesijs. D

II. Sicut autem inter insigniores huiusmodi Ecclesias iure meritò Sandionysiana quoque computatur; ita etiam de ipsa ille scripsit à pagina 263 vsque ad 270. & his quidem verbis ad extremum paginæ 265, initiumquè subsequentis: *Il Padre Moriggia nel suo Santuario di Milano dice hauer letto, come in questa Chiesa vi sono*

(mà non si sà, doue) li Corpi dell'infrascritti Santi: ciò è, di Sant' Arioldo, Leuita & Martire: di Sant' Erembaldo, Martire, della famiglia Cotta: di Sant' Lucifero, Martire: di Sant' Eulalia, Vergine & Martire: di Sant' Arnoldo, Confessore: delli Santi sette fratelli Machabei &c. A

CAPVT XXVII.

Hieremiæ Droxelij testimonium, Anno 1638.

I. HVnc ego Annum ex eo supputaui, quo doctissimus & pijssimus hic è Societate Iesu Pater, & Vitæ Spiritualis Magister, occubuit. Cùm enim quinquagesimum-septimum ætatis ageret Annum; eo ipso Christi Anno 1638. vndeuigesima die Aprilis, ex hac mortali abijt vita. Sic enim habetur initio eius Operum, quæ duobus vastæ molis comprehensa Voluminibus, & Antuerpianis edita typis, prodierunt in publicum Anno Christi 1643. quæquè venerabilem præferunt etiam eius effigiem, pereleganter & affabrè ex ære expressam. B

II. *Omnia si perdas* (sapientissimè docebat ille in Opusculo *De Æternitate*, Consideratione 9. Conclusione 2.) *animam seruare memento. Omnia penè membra amisit Arialdus, Mediolani Diaconus, homo patria nobilissimus (nam Marchionis frater fuit) sed & vita sanctissimus; vt qui constantissimè Hæreticis alijsquè flagitiosis hominibus restitit, demùm ad necem ductus est. Aures ei præsecta, superiora labra mutilata, præcisæ nares, lingua sub gutture euulsa, oculi effossi, dextera amputata, taceo cætera. Hic Diuus in corpore verè perdidissimo seruauit animam: & vitam vt acquireret, vitam perdidit Anno à Pariente Virgine Millesimo sexagesimo sexto. Syrus Presbyter in eius Vita ad Rudolphum Abbatem Vallis-Vmbrosæ.* C D

III. Hæc vtique Drexelius è Baronio accepit, necnon etiam vnà cum ipso dupliciter errauit. Primò quidem; quia Marchionis (sicuti vulgus noster corruptè nunc etiam loqui solet) siue Melchioris nomen proprium accepit pro Marchione, dignitatis agnomine. Secundò autem; quia pro vero eius Vitæ Arialdi Auctore, Andrea Monacho, Presbyterum illum, nomine Syrum, allegauit.

CAPVT XXVIII. A

Ranucij Pici testimonium, Anno 1642.

I. Robationes, à me præsenti Libro destinatas, optimus ille prosequatur senex, idemquè Doctor peritissimus, Ranucius Picus, Parmensis, erga me quidem officiosissimus. Plurimos ille annos Serenissimo Duci suo fuit à Secretis. Atqui politicas eius Aulæ curas, magis è propinquo ad Cælestem aspirans Aulam, hoc denique lenimento tempetauit, vt B quamplurimas Sanctorum Hominum Vitas conscriberet. Hinc binas ille Partes separatim edidit inscriptas, *Dello Specchio de Prencipi, ouero delle Vite de Prencipi Santi.* Hinc tertium Volumen, *Il Cortigiano Santo, ouero la Vita di Sant'Eleazaro, Conte di Ariano.* Hinc quartum, *Theatro de Santi e Beati della Città di Parma, e suo territorio.* Hinc quintum, & postremum, *Appendice de vari Soggetti Parmigiani, che ò per bontà di vita, ò per dignità, ò per dottrina sono stati in diuersi tempi molto celebri & illustri.* Hæc enim Volumina ille mihi largitus est: neque mihi adhuc alia ipsius Opera, typis impressa, innotuerunt. C

II. Postremum autem illud è Parmensi Matij Vineæ typographia prodijt in lucem Anno Domini Millesimo sexcentesimo quadragesimo-secundo: atque felicibus auspicijs ab Arialdo nostro sic incœpit: *Di Arialdo, Chierico Parmigiano.* In extremo nimirùm Præfationis exorsurum se dixerat ab ijs, qui sese innocentia vitæquè integritate conspicuos reddidissent. Dehinc ergo sic etiam exorditur: *Trà i quali, il primo, che mi si fà innanzi (seruando l'ordine de' tempi) è Arialdo, Chierico Parmigiano, che fù dell'Ordine de i Decumani della Chiesa Archiepiscopale di Milano: il quale, benche il Sigonio* (Libro 9. De Regno Italiæ, Anno 1058.) *dica,* D *che era opinione, ch'egli fosse Milanese, della famiglia Alciati, fù però veramente Parmigiano; si come lo fà il Padre Don Arnoldo VVion nel suo Ligno Vitæ* (Libro 3. die 10. Martij) *Egli hebbe ventura di spargere il sangue, e di spendere la sua vita con crudelissima morte, che gli fù data à 29. di Giugno, essendo gittato con vna gran mola al collo nel Lago Maggiore, come narra il detto Sigonio Anno 1066. per difesa della Religione Catolica, contra li He-*

retici e Simoniaci, che in quel tempo perturbauano fieramente la Chiesa di Milano; si come narra il medesimo Sigonio, e prima di loro Tristano Calco nelle Historie Milanesi. A

III. Hactenùs ille de hoc Sancto Martyre. Subinde verò separatim prosequitur de Beato Andrea, Vallumbrosano Abbate, qui olim fuerat eiusdem Arialdi discipulus. Ac de ipso quidem sic incipit: *Dopò Arialdo debbo, secondo la ragione de' tempi, commemorare il Beato Don Andrea, del Sacro Ordine di Vallombrosa, Abbate del Monastero di San Fedele di Strumi, del Castello di Poppi, nel Casentino in Toscana; comeche fù discepolo del sodetto Arialdo, e l'aiutò à confutare l'heresie, che trauagliauano la Lombardia. Percioche dopò la morte di detto Arialdo, venendo à Firenze, s'accostò à San Giouanni Gualberto, Institutore di detto Ordine: e si fece suo discepolo, scriuendo anche la lui Vita* &c. B

IV. Quod tamen Arialdum Picus asserebat Ciuitate Parmensem fuisse; id quidem ab Arnoldo VVion (cuius testimonium nos etiam exscripsimus Capite 18.) accepit; sed errore manifesto non carere didicit postea, & ex Baronio præsertim ad Annum Christi 1066. Articulo 12. Quocirca erratum eiusmodi suum iam emendauerat in id tempus, quo Appendicem illam suam recudere posset reformatam, vt optabat. Sic enim disertè pariter ac ingenuè C professus ipse mihi est per Epistolam, ex Vrbe Parma datam decimo-octauo Aprilis die, Anno 1644. sed ipsi postmodùm vita defuit. Quonam verò præcisè Iunij die, quo item mortis genere necatus fuerit Arialdus, hæc magis etiam è Libris subsequentibus constabunt.

CAPVT XXIX.

Ioannis Petri de Crescentijs Romani testimonium, Anno 1648. D

I. POst Ranucium Picum, Ciuitate Parmensem, duo nobis suffragantur Placentini Testes: quorum primus est, quem proximè dicebam, Ioannes Petrus de Crescentijs Romanus.

II. Hieronymianus hic erat Monachus, mihiq; notissimus & admodùm familiaris, ac Sanctorum Cosmæ & Damiani Cœnobium hac in Vrbe incolebat; cùm Anno 1648.

1648. Volumen edidit, *Anfiteatro Romano* &c. *Parte Prima*; A
multaquè in eo collegit de nobilibus Regiæ Mediolani Vrbis familijs, & antiquis & recentibus; atqui non multò post eius editionem reuersus in Patriam, immatura præreptus morte illic occubuit.

III. Titulo autem *Alziati*, ò *Alzati*, præ multis alijs ita etiam tradebat: *Arialdo Alciati, Chierico Decumano, fiorì ne gli Anni Mille cinquantadue, Zelantissimo della rifforma del Clero, amicissimo del Cardinale San Pietro Damiano: opponendosi à gli Scismatici, Simoniaci, & Nicolaiti, che la Chiesa di Milano infelicemente tentaro di occupare, fù da gli scelerati vcciso l'Anno Mille sessantasei.* B
Non mancano di quelli, che Beato e Martire lo predicano, per esser egli morto in seruigio di Dio. Nicolò Secondo, à cui piedi e' fù in Roma, lo stimò assai; mà da tutti i Cattolici di quei tempi fù predicata la sua costanza.

CAPVT XXX.

Petri Mariæ Campi testimonium, Anno 1651.

I. Cathedralis Ecclesiæ Placentinæ Canonicus hic C
fuit, eiusquè Vrbis Ecclesiasticam Historiam Italico sermone quàm diligentissimè conscripsit. Bina iam & iusta eius Volumina typographiæ beneficio fruuntur: ac secundum, Anno Christi 1651. editum, pertingit vsque ad Annum 1150. Tertium quoque non nemo mihi affirmauit ab ipso compositum fuisse; sed, quia postmodùm interijt, quantocyùs fore nihilominùs, vt ab eius nepote illud luci publicæ donetur.

II. Parmensi ergo Testi, Ranucio Pico, Placentinus hic alter nunc succedat, & his quidem verbis, ex eius Parte Prima, Libro vndecimo, ad Annum Christi 1066. depromptis: *Nella Città di Mila-* D
no &c. passauano le cose de' costumi e della Chiesa alla peggio. Era la vita & la conuersatione dell'Arciuescouo Guido, già ritornato al vomito, guida di ogni sorte di male col pessimo essempio suo, tanto à gli Ecclesiastici, quanto à i Secolari, ò Laici; viuendo tutti ne' soliti vitij del senso, e nelle Simonie fino alla gola; in modo, che chi si opponeua loro per Zelo dell'honor di Dio, e della salute di essi, veniua e

dall'

dall' Arciuescouo e da gli altri perseguitato à morte ; e gli leuauano A
finalmente la vita.

III. *Di ciò; per tutto che dir' si possa, basti quest'vno sceleratissimo fatto, nell' Anno Sessantasei auuenuto per opra dell'istesso maluagio Guido. Il quale come di già (pochi anni prima) haueua fatto ferir in Piacenza grauemente Landolfo Cotta, nobil' Milanese, e gl' impedì con vn' tal accidente l'andata, ch'ei faceua, à Roma, per querelarsi di nuouo appo il Pontefice dell'inhonesta vita d'esso Arciuescouo, e de' suoi Ecclesiastici; così, non più potendo egli sentirsi riprendere, benche dolcemente, & auuisare del continuo da vn' honestissimo suo Diacono, di patria Parmigiano (altri dissero Milanese) compagno del sopradetto* B *Landolfo defonto, e per nome chiamato Arialdo, perche hoggimai cessar' douesse da così scandalosa e vitupereuol' maniera di viuere; il fece prendere vn' giorno à tradimento; e, perche il Popolo non tumultuasse, con secretezza il mandò legato oltre il Lago Maggiore, à esser fatto iui morire in certe solitudini.*

IV. *Doue appena essendo arriuato Arialdo, e posto da' Condottieri per la stanchezza à riposarsi sopra vn sasso, all'improuiso sopragiunsero due diabolici Chierici, mandatigli dietro dalla Nipote dell'Arciuescouo: i quali se gli auuentarono intorno contr' il voler' di què Ministri, che saluare il voleuano: e quiui con ferri ignudi in mano, pigliandogli* C *vno di essi per vn'orecchia, e l'altro per l'altra, così l'interrogarono: Di sù ò degnissimo di forca, di hora, se Monsignor nostro e veramente Arciuescouo? E rispondendo Arialdo, ch'egli nè all'hora, nè mai era stato Arciuescouo, perche non erano in lui nè mai erano state operationi d'Arciuescouo; gli tagliarono i ribaldi amendue l'orecchie. Et egli immantinente con gli occhi al Cielo: Ti ringratio, Christo mio (soggiunse) c'hoggi ti degni annouerarmi trà li tuoi Martiri. Doppo questo seguitando gli stessi masnadieri à domandargli di nuouo, se Guido era veramente Arciuescouo; replicò il buon' Seruo di Dio con la medesima intrepidezza, che nò. Il che sentito, gli* D *mozzarono il naso con le labra di sopra; & appresso cauatigli gli occhi, gli troncarono la man' destra, dicendo: Questa è, che le Lettere scriueua, da mandare à Roma. Et indi tagliategli le parti genitali: Tu sei stato fin' quì (gli dissero) predicatore della Castità; perciò ne sarai casto. Poscia per di sotto la gola cauandogli la lingua, soggiunsero: Taccia hor' quella, che tante volte hà conturbata e dispersa la famiglia de' Chierici. Di donde se ne volò la felice Anima à riceuer'*

uer' nel Cielo la palma del martirio : & il Sacro Corpo di lui, gettato da que' Carnefici nel Lago, dopo dieci mesi ne venne recato alla ripa: e ritrouatosi ancora intiero, & illustrato da Dio con segni dimostranti la gloria, ch'ei nel Paradiso godeua, fu riuerentemente sepolto. Accadè questo martirio di Sant'Arialdo à 27. di Giugno nel sudetto Anno. Et hic in margine Ferrarium allegat in Catalogo Sanctorum, à me pariter iam productum; sicut etiam supra, cùm Arialdum fuisse diceret patria Parmensem, allegabat Arnoldum VVion. A

CAPVT XXXI. B

Testimonium sacræ Picturæ veteris, in Mediolanensi Sancti Babylæ Basilica extantis.

I. PRoductis hactenùs Testibus non importunè nunc sacram connumerabo & perantiquam ex asseribus Tabulam, in Collegiata huius Vrbis Ecclesia, Sancto Babylæ sacra, extantem: in eo nempè Sacello, quod Cappellæ primariæ sinistrum est. C

II. Tres ei Tabulæ pereleganter appicti sunt Sancti, hoc ordine sedentes, & hæc symbola gestantes. Medium locum tenet Sanctus Antistes noster Ambrosius, indumentis Archiepiscopalibus solemniter ornatus. Flagellum minaciter elatum dextera gestat manu: sinistra verò vexillum album, in quo tres iridem pictæ sunt Sanctissimæ Trinitatis Personæ, distinctæ quidem inter se; atqui nihil inter se forma vel ætate differentes; quali videlicet modo Catholici antiquitùs etiam solebant insinuare Trinitatis æqualitatem, atque in tribus Personis vnam & eamdem substantiam. Quocirca etiam circùm ipsius vexilli hastam ex alto fluitat fascia, his inscripta verbis: *Inseparabilis vnitatem Trinitatis veneramur*. Cæterùm Ambrosio dexter assidet Sanctus Miles armatus, gentilitium familiæ Cottæ stemma, siue albam Cottam (vt infra etiam videbimus Libro Quarto, Capite 1.) supra pectus in latere dextro præferens, & his litteris indicatus, *Sanctus Arembaldus*. Sinistra verò martyricam quoque gestat palmam: dextera verò vexillum album, rubra Cruce interposita variatum. Simile D

A porrò vexillum & palmam similiter gestat alter ille, in sinistro A
assidens latere, ac *Sanctus Iulianus* appellatus.

III. De prædicta verò Sancti Babylæ Ecclesia Ioannes Baptista ille Villa, quem Capite 25. testem producebamus, multa scripsit, & hæc nominatim pagina 250. cùm festiuitates ibi quotannis celebrari solitas enumeraret: *A quattro di Marzo, San Lucio, Papa & Martire, della famiglia Illustrissima de Signori Cotta, per legato d'essa famiglia.* Sic igitur è singulari etiam eiusdem familiæ pietate erga suum hunc Sanctum Arembaldum ego quidem factum crediderim, vt in eadem singulariter B
Ecclesia (nedùm in San-Dionysiana, in qua sepultus iacebat) cælestibus ille cultus olim fuerit honoribus, ac talem ipsius cultum ea hodie Pictura contestetur.

FINIS LIBRI PRIMI.

De SS. Martyribus,

ARIALDO ALCIATO ET HERLEMBALDO COTTA, MEDIOLANENSIBVS,

veritati ac luci restitutis,

LIBER SECVNDVS. SANCTI ARIALDI VITA;

per Beatum Andream, ex eius discipulo Monachum Vallumbrosanum, conscripta.

Præfatio in hunc Librum Secundum.

De Beato Andrea, Vitæ huius Auctore.

I. VItæ huius Auctor proprium nomen reticuerat: & eo consilio, quod ipsemet in Prologo expressit. Ne tamen illud nos lateret, effecerunt & ipsius ad Presbyterum nomine Syrum, & Syri vicissim ad ipsum Epistolæ, quas ad finem huius Vitæ saluas adhuc & integras habemus. Sed & alij quidem multi nobis illud indicarunt Scriptores, qui supra infraquè commodè per varias occasiones dignosci possunt: & ille præsertim, à quo postea conscriptam rursus Arialdi eiusdem Vitam contuebimur Libro Tertio.

II. Quemadmodum autem ille fuerit Arialdi discipulus, in hac ille Vita satis explicauit. Quemadmodum item postea factus fuerit Mo-

nachus Vallumbrosanus, & quàm laudabiliter ac sanctè in eo se gesserit Ordine, creatus etiam Abbas: horum testem luculentum habemus Eudosium Loccatellum Libro 2. De sui Ordinis Abbatibus Generalibus, itemquè Sanctis ac Beatis, Capite 10. quem ille Librum adiecit Primo, quo Patriarchæ sui, Sancti Ioannis Gualberti, Vitam recensuerat: vtrumque verò Florentiæ typis edidit Anno Domini 1583. vt iam diximus Libro 1. Cap. 16.

III. Ex hac migrasse vita eodem Capite ille dicitur circiter Annum Millesimum nonagesimum-septimum: & inter eiusdem Ordinis Beatos connumeratur. Quocirca Philippus etiam Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui non sunt in Martyrologio Romano, sic habet decima Martij: *In Monasterio Vallis-Vmbrosæ, Beati Andreæ Monachi, Beati Ioannis Gualberti discipuli*. Et mox in Annotationibus: *Ex Tabulis Cœnobij Vallis-Vmbrosæ. Fertur hic Vitam Sancti Ioannis Gualberti Abbatis scripsisse. De eo Arnoldus VVion in Appendice ad Librum primum Ligni Vitæ, & Chronicum Ordinis prædicti*. Quibus postea consensit etiam Gerardus Ioannes Vossius Libro 3. *De Historicis Latinis*, Cap. 6.

IV. De Rodulpho autem illo, eiusdem Ordinis Abbate Generali, ac Beatis itidem connumerato, cuius iussu Beatus Andreas hanc Vitam scripsit, legatur idem Loccatellus, eiusdem Libri 2. Capite 1. atque hinc etiam fortunarum prædicemus hunc Martyrem; quòd eius Vitam, Beati Abbatis iussu à Beato itidem Abbate, qua tales Viros decebat veracitate, conscriptam habeamus.

V. Quòd enim eiusdem Vitæ Auctorem Baronius asserebat Presbyterum fuisse quendam, nomine Syrum; id ego iam refelli superioris Libri Capite 20. Num. 12. vbi alia etiam nonnulla discussi digna, quæ hic item in memoriam reuocentur. Non enim huius Vitæ, sed alterius Auctor verè fuit Syrus, vnaquè cum ipso Herimbertus; vt infra videbimus Capite 34. Ipse verò mihi etiam vnus videtur idemquè cum eo, cuius mentionem Landulphus de Sancto Paulo in suæ Historiæ Mediolanensis Capite 1. inter Anni à Natiuitate Dominica Millesimi nonagesimi circiter septimi acta faciebat his verbis: *Verumtamen altera die* (Presbyter Liprandus, ille nimirùm inclytus Sanctorum Arialdi & Herlembaldi assecla, de quo nobis multa Libro Quarto dicenda erunt) *faciens iter suum cum Presbytero Arnaldo Magistro Scholarum Mediolanensium*, ET SYRO SACERDOTE ECCLESIÆ

SANCTÆ

SANCTÆ MARIÆ PODONI &c. Quæ quidem Ecclesia communiter nunc SANCTÆ MARIÆ PEDONIS appellatur; quæquè paucis ante annis, quàm Federicus Cardinalis Archiepiscopusquè Borromæus moreretur, è Parochiali erecta fuit in Collegiatam & Præposituralem.

VI. Manca tamen duabus est paginis hæc Vita, sicut etiam manca erat in eo veteri exemplari, ex quo hæc fuit exscripta. Earum tamen defectus suppleri facilè poterit ex altera eiusdem Arialdi Vita, quam Libro Tertio dabimus, quæquè veluti Compendium est anterioris huius; vt Lectori, vnam cum altera conferenti, constabit.

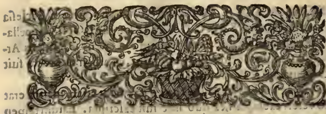

INDEX PROLOGI ET CAPITVM Libri huius Secundi.

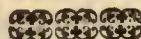

XXI. Li-

PRÆMONITIO AD LECTOREM.

Ex his, quæ hoc Capite comprehendenda congruenter ad præmissum argumentum essent, multa desunt. Sed ea tamen (sicut & pauca illa, quæ superiori deerant Capiti) Lector supplere sibiquè satisfacere commodè poterit è Capite 24. & 25. Vitæ similiter Arialdi, ab altero postmodùm Auctore conscriptæ, quam postea Libro Tertio producemus. Quæ porrò in hoc nostro exemplari sequuntur (è quibus vtique dignouimus, quæ in antiquo atque olim perfecto & integro præcedebant) ita se habent: . . . . tos cruentosquè. Cœperunt itaque &c.

XXVI. Guido

denique

Incipit

Incipit Prologus in Paſsione SANCTI MARTYRIS ARIALDI, Mediolanenſis. A

Cuius mandato ab Auctore conſcripta fuerit hæc Arialdi Vita. Cuius item auxilio: qua fide: cur tacito Auctoris nomine: & ad quorum præſertim documentum. B

I.

Ræcepiſti, Venerande Pater RODVLFE, vt BEATI MARTYRIS ARIALDI Paſſionem deſcriberem. Quod licet facere conatus ſim; in veritate, non pro humilitate ſola (vt plerique Sapientes ſolent) loquor; quicquid in ea eſt, quod conueniens ſit, etiam in ipſa verborum compoſitione, non meæ ſapientiæ, quæ ſic eſt parua, vt penè ſit nulla, ſed ſoli Dei gratiæ, meritiſquè ipſius, atque tuæ orationi tribuo. In qua ſciat, eam quicumque legerit, me prorsùs nihil dixiſſe, niſi C quod viris certis narrantibus didicerim: à MARCHIONE videlicet ipſius germano fideli, vel à BONOVISINO eiuſdem fidiſſimo famulo, qui ei à cunabulis eſt famulatus fideliter: immò de quibus tot exiſtere poſſunt teſtes, quot illo in loco cum ætate perfecta ſanoquè ſenſu ſunt homines.

II. Verùm per totum hunc Libellum meum nomen celetur; quia talis ſum, vt magis conueniat neſciri, quam ſciri; cui iure congruit illud Iſaiæ; *Claude* (inquit) *oſtium tuum, & abſconde te poſt illud, donec tranſeat ira Domini*: tuum verò nomen in eius fronte habeatur; quoniam, velis nolis, ſuper candelabrum, vt omnibus luceas, te poſuit Chriſtus; quatenùs is, qui ſcripſit, ſi ignoratur; ad quem ſcriptus eſt, non ignoretur. Porrò quia in hoc plura ſunt in verbis & factis ædificationi vtilia; duodecim Monaſterijs, quibus te Supernus Iudex præpoſuit, oro, vt ad legendum tribuas; quatenùs, dum audierint in defenſione veritatis quod alij noſtro in tempore dixerunt & perpeſſi ſunt, accendantur & ipſi, vt talia dicant; &, ſi neceſſe fuerit, pro eadem veritate ſimilia patiantur. D

 Ex-

A

Explicit Prologus. Incipit Vita & Paſsio eiuſdem.

CAPVT I.

Arialdi Patria, & Parentes, iidemquè genere ac probitate nobiles.

I. LIcet iam ſic ſenex ſit Mundus, vt iam iamquè vicinus eius cernatur occaſus; tamen quia ab vniuerſis mortalibus ignoratur, quando finiatur; libet nouorum conſtantiam Sanctorum, ſupparem antiquorum, ſæuitiamquè perfidorum, qui eos vſque ad necem noſtris temporibus, immoquè noſtris ſub oculis, perſecuti ſunt, ſcriptis tradere, atque poſteris ad eorum ædificationem intimare. B

II. Igitur IN CVTIACO QVODAM VICO, inter Mediolanum Cumumquè ſito, milliario vigeſimo diſtante à maiore, quinto verò à minore, vt in vulgari fertur opinione, BEZO quidam cum BEZA ſua vxore extitit: NOBILES VTRIQVE NATIONE, SED NOBILIORES PROBITATE. In quorum profectò laude parumper immorari, & Sanctorum geſtis quamplurimis inſtruimur; & cuncti ſcimus, liberiorem fore laudem celſi ædificij, ſi ipſius certitudo habeatur manifeſta firmi fundamenti. C

III. Hi namque cauſam reproborum, quæ eſt rapacitas, tam exoſam habebant, vt inter cætera eorum bona, cùm in ſeruis equiſquè nimis abundarent. Nullus quippe erat audax ex ipſis ſeruis, qui manipulum quidem vi furtimuè alienæ ſegetis raptum deferre auderet eiſdem coram æquis. Porrò ſuperbiam, quæ eſt cauſa Diaboli, ita execrabantur, vt cum liberè modis omnibus ſuis vicinis imminerent: atque à nemine eorum, ſi nollent, conſtringi poſſent; ceù eſſent ex illorum minimis, ſic ſe vltrò ſubdebant ipſorum omni iuſtæ conuentioni. D

IV. Verùm quoniam vnicuique parum eſt non agere praua, niſi in bonis operibus exercitationem ponat; pauperum infirmorumquè neceſſitati ſic intendebant, vt ex vicinis nemo infirmitate oppreſſus in ſtrato iaceret, qui à BEZA, memoria digna, non viſitaretur,

&

& suis, si egeret, huiusmodi substantijs non aleretur. Praeterea in A
caeterorum orphanorum egenorumq; beneficijs, quae illis sedulè
impendebat, Deo & hominibus eius vita sic erat grata, vt ipsi
pauperes inuicem conferrent, dicentes: *Si hac obierit, profectò nobis viuere non expedit*. Hoc quippe exercitium sanctae actualis vitae per multorum curricula annorum in venerabilis BEZAE natorumque eius desudatione, viro ipsius iam defuncto, egomet vidi, caeteraque perplura aedificationi congrua: quae ideò praetermitto; quia velociter ad ea, quorum causa hoc Opus assumpsi, venire concupisco.

B

C A P V T II.

Arialdi praesaga Lux, Natiuitas, Clericatus, & Studia litterarum.

I.

Vic vtique, sicut illius relatione didici, nocte quadam dormienti, eius adhuc viuente viro, ex quo tunc in vtero habebat filium, admirabile lumen in visione, ceu Solis meridiani splendor, desuper illuxit: cuius claritas omnibus tenebris ab ea expulsis totam domum, vbi erat iacens, C impleuit. Mane autem facto, insolitam secum visionem admirans, antiquis matronis pandit: à quibus protinus audit, habere se in vtero infantem sexus masculini, meritique futurum celsi.

II. Quem cùm enixa est, apto praestulato tempore, ARIALDVM vocant: Clericum faciunt; scholis diligenter eò vsque tradunt, quousque Prouinciales Magistri, qui eum possent instruere, deficiunt. A quibus cùm per tempora, vt scholaribus moris est, reuerteretur (sicut à matre eius, iam saepè dicta, cognoui) & puellae ipsius ornatiores more solito nitidioresque se eius vultui praesentarent; quemadmodùm essent viperae, sic exterminabat à sua D facie, dicens, *Captio haec est Satanae*. Indesinenter denique in diuersis Terris, scholasticis se studijs tamdiù tradidit, donec optimè tam liberalium, quàm diuinarum litterarum haberet scientiam, simulquè aetatem perfectam.

CAPVT III.

Corrupti Mediolanensium Ecclesiasticorum mores.

ERat enim tunc Ordo Ecclesiasticus in tot erroribus seductus, vt ex illo vix quispiam existeret, qui in suo loco veraciter reperiri posset. Nam alij cum canibus & accipitribus huc illucque peruagantes suum venationi lubricæ famulatum tradebant. Alij verò tabernarij, & nequam villici, alij impij vsurarij existebant. Cuncti ferè aut cum publicis vxoribus, siue scortis, suam ignominiosè ducebant vitam. Omnesq; quæ sua erant, non quæ Christi, quærebant. Nam quod sine gemitu dici vel audiri nec potest nec debet, vniuersi sic sub Simoniaca Hæresi tenebantur impliciti, quatenùs à minimo vsque ad maximum nullus Ordo, vel gradus, haberi posset, nisi sic emeretur, quomodo emitur pecus. Et, quod est nequius, nemo tunc, qui tantæ peruersitati resisteret, apparebat. Sed, cùm lupi essent rapaces, veri putabantur esse pastores.

CAPVT IV.

Arialdus Mediolani palàm deprædicat contra Cleri corruptelas, præcipueque contra Sacerdotum coniugia & adulteria.

I.

AD quorum nimirùm peruersitatem detegendam & corrigendam, Mediolanum, vbi hæc iniquitas tanto erat copiosior, quanto Vrbibus cæteris ipsa est populosior, à Deo procul dubio præfatus missus est ARIALDVS, diuinis, vt prædiximus, legibus benè eruditus.

II. Qui ingressus Vrbem, Populum penè vniuersum, ad eius verba confluentem, fari sic adorsus est: *Volo, Dilectissimi, vobis dicere in nostri sermonis exordio, quæ scire vos scio; vt paulatim sic vos introducam ad ea, quæ nescitis, & vobis scire magnopere necessaria sunt. Veraciter credo, vos nosse, humanum genus vsque ad Christi Domini nostri aduentum cæcum fuisse, non oculis corporis, sed cordis. Quid ideò erat cæcum? Quoniam, quod erat falsum, credebat verum: di-*

ceris lapidi, lignoquè, & metallo, Deus meus es tu. Cuius cæcitati A
& miseriæ in tantum Summa Lux & Æterna compassa est (per quam omnia facta sunt, & in qua vniuersa consistunt) vt non ad hanc à cordibus hominum auferendam Angelum mitteret; sed per semetipsam de cælo descendit, carnem assumpsit, & , vt eam ab hominum cordibus penitus expelleret, vsque ad Crucis mortem libenter accessit. Qui in diebus carnis suæ homines tot de mundo elegit, quot sufficere ad vniuersitatis illuminationem ante sæcula posse præuidit. Quos, omnibus falsitatis tenebris ab eorum cordibus expulsis, æterna luce illuminauit, eosquè per Mundum vniuersum misit: & lucem,
quam acceperant, vbiquè deferre præcepit: sicquè ad Patrem, à quo B
venerat, rediit. Hæc quippe Summa & Æterna Viuaquè Lux duas in terra causas reliquit: in quibus omnes, qui erant illuminandi, illuminarentur; & vsque in finem sæculi semper permanerent lucidi: tam isti, qui adhuc erant illuminandi, quàm qui iam fuerant illuminati.

II *Vultis nosse, eæ res quæ fuerunt? Verbum scilicet Dei, & Doctorum vita. De verbo autem Dei, quòd lux sit: non meum, sed Psalmistæ audite testimonium. Præceptum (inquit) Domini lucidum, illuminans oculos. Et item; Lucerna pedibus meis verbum tuum. De vita verò Doctorum, quòd esse debeat lux in verbis suis: ipsa per se*
Veritas aperiè manifestat; Vos (inquit) estis lux mundi. Et proti- C
nùs addidit: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui est in cælis. Ex his itaquè vnam idem Dominus posuit ante illos, aliam ante vos. Hi verò, quibus scientiam Scriptura dedit, sibiquè ad ministrandum elegit, vt ad lumen verbi sui lucidi semper viuerent, constituit: & , vt eorum vita esset vestra lectio, qui litteras nescitis, ordinauit. Sed, Inimico humani generis insidiante, pariterquè nostra negligentia & peccato operante, illi, se conuertendo retrorsùm, perdiderunt suam; vos autem lucem perdidistis vestram.

III *Verumtamen, vt securius vos idem Inimicus deluderet, qui societatis* D
ab eis abstulit veritatem, eis promisit in exteriori habitu sanctitatis habere similitudinem. Quod gemens dico, non ad vestram ignominiam, sed ad cautelam. Nonne ad eamdem cæcitatem estis reuersi, pro qua ab hominibus auferenda Christus de cælo misericorditer descendit? Si enim ideò humanum genus ante ipsius aduentum, vt diximus, erat cæcum, quia sumebat pro vero mendacium; quicumque nunc opus simile facit, nonne causam eamdem incurrit? Nam sic illi de-

cepti,

A *cepti, lapides & ligna credebant Deos; ita vos vestros Sacerdotes* A
putatis veros, quos incunctanter esse constat falsos.

IV.*Vnde hoc scire possumus? Vultis nosse vnde? In tenebris sumus: vt hoc patenter cognoscamus, ad lucem eamus. Ad quam lucem? Ad verbum videlicet Dei. Ecce Christus dicit: Qui mihi ministrat, me sequatur. Quod est aperte dicere: A nemine quippe mihi ministratur, nisi ab eo, qui me sequitur. Vestrorum vitam Sacerdotum scio vos nosse: & quò Christus pergat, & quid dicat, audite: atque tunc pleniùs cognoscetis, vtrum isti sint eius ministri, an ipsius potiùs aduersarij. Ecce Christus clamat: Discite à me, quia mitis sum, &* B
humilis corde. Et iterùm de se dicit: Filius hominis non habet, vbi caput reclinet. Et item: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est Regnum Cælorum. E contra verò, vt inspicitis, vestri Sacerdotes, qui effici possunt ditiores in terrenis rebus, excelsiores in ædificandis turribus & domibus, superbiores in honoribus, in mollibus delicatisquè vestibus pulchriores, ipsi putantur beatiores. En ipsi, vt cernitis, sicut laici, palam vxores ducunt: stuprum, quemadmodùm scelesti laici, sequuntur: atque ad nefandum hoc opus patrandum tantò sunt validiores, quantò à tereno labore minùs oppressi; videlicet viuentes de dono Dei. Christus autem in suis econtra ministris tantam mundi- C
tiam quærit & exoptat, vt non solùm in opere, verùm etiam stupri scelus damnet in corde: dicens, Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

V.*Redite Dilectissimi ad corda vestra, redite: & sumere verum, falsumquè respuere discite. Nam conatus sum reos reducere ad suam lucem; sed nequiui. Vt enim vos ad vestram reducam, huc ideò veni: & hoc aut fecero, aut pro vestra salute paratus sum animam meam tradere gladio.*

VI.Hæc, & huiuscemodi complura Vir Dei dum diceret; in verbis eius Plebs ferè vniuersa sic est accensa, vt, quos eatenùs venerata erat vt Christi ministros, damnans proclamaret Dei hostes, ani- D
marumquè deceptores.

CAPVT

CAPVT V. A

Arialdo, contra Cleri corruptelas concionato, Landulphus Cotta, Ecclesiæ Metropolitanæ Canonicus Ordinarius, sese in id ipsum associat.

I.

Actum est autem, dum agerentur hæc, de medio multitudinis SVRGENS QVIDAM CLERICVS, NOMINE LANDVLPHVS, DE VRBANIS EXCELLENTIBVS TAM ORDINE QVAM NATIONE, nimis potens in voce & sermone, silentium petijt. Quo concesso, hu- B
iusmodi lætiferam vocem prompsit. *Gratias* (inquit) *coram vobis Omnipotenti Deo ago, qui nunc me ea audire permittit, vnde meum cor per innumera tempora ignescit. Nam olim hæc sciens, dolensquè ideò tacebam, quoniam, cum quo ea dicerem, non habebam. Nunc verò, Domine* ARIALDE *charissime, quia Dei donum te dedit mihi; scito, me ab ipso collatum tibi; & exinde, quicquid hac de re dixeris feceris uè, me facere & dicere; vt me meam animam, sicut tu professus es tuam, pro salute fratrum ponere, esse paratum, incunctanter te nunc reddo securum.*

II. Populus namque iam fidelis hæc audiens, in Dei laudem crescens, C
hilarescit: pars aduersa tabescens deficit: Dei verò famulus ARIALDVS, oculis ac manibus sursùm erectis, omnium bonorum Largitori immensas ac debitas reddit gratias.

CAPVT VI.

Eidem similiter Arialdo, talia concionato, Nazarius Laicus, at vir probus, applaudit: suumquè ipsi offert hospitium, & opes.

I.

Enique post hæc quidam Laicus surrexit alius, D
nomine NAZARIVS, officio monetarius, cuius vita valde erat ab omnibus laudabilis, licet coniugalis: qui silentium petijt. Quo accepto, coram omnibus tale responsum dedit: *Domine* ARIALDE, *ea, quæ dicis, esse vera & vtilia, non solùm aduertere possunt sapientes, verùm etiam & vecordes. Quis tam insipiens est, qui non lucidè perpendere possit, quòd eorum*

vita esse altiùs debeat à mea dissimilis? quos ego in domum meam ad benedicendum eam voco, iuxta meum posse reficio, & post hæc manus deosculans munus offero: & a quibus Mysteria, pro quibus æternam vitam expecto, omnia suscipio. Sed, vt omnes inspicimus, non solùm non mundior, verùm etiam sordidior perspicuè cernitur: Verumtamen hoc scelus sic scito inter nos radicatum & inueteratum, quatenùs aut vix, aut cum grandi labore, poterit euelli. Nunc autem, quia Largitor omnium bonorum mihi tanta contulit bona, quæ satis & mihi sufficere possunt & tibi; obsecro te per eumdem Omnipotentem Dominum, vt in domum meam ingredi digneris, & exhinc bonis omnibus meis, vt ego, ita & tu fruaris; quatenùs tua exhortatione assidua ab hoc errore liberari, & in omni veritate confirmari possimus tam ego, quàm hæc Plebs vniuersa. CAVE, NE AD SANGVINEM ALTVM, DE QVO ORTVS ES, ET AD OPEM MVLTAM, QVA POLLES, INSPICIAS; *ne fortè sacramento, pro quo te adiuraui, spreto, non quæ Dei, sed quæ tua sunt, quærere videaris.* A B

II. Vir autem Domini hæc audiens, & magnitudinem coniurationis, & famam viri optimam considerans, omnia terrena, quæ sibi resistere possent, conculcans, in domum se iustè inuitantis libenter intrauit: & per plura tempora Marthæ opus ab eo fideliter sumpsit: & quod operatus est Petrus in Cornelio suisquè amicis, operatus ARIALDVS est in NAZARIO eiusquè vicinis. In quibus vtique tunc arbusta, quæ se Dominus per Prophetam pollicitus est in deserto simul positurum, scilicet vitem & vlmum, procul dubio est completum; quatenùs altera mentes debriaret, altera verò debriantem sustentaret. C

CAPVT VII.

Arialdi & Landulphi concionibus, contra coniugia & adulteria Sacerdotum continuatis, mirificè profectum. D

Xhortantibus denique ARIALDO LANDVLPHOQVE Populum fideli & assidua doctrina, stupra Clericorum nefanda, & execranda eorum connubia sic ab eodem Populo intra aliquanta tempora sunt persecuta & deleta, vt nullus existeret, quin aut cogeretur tantum nefas dimittere; vel ad Altare non accedere.

CAPVT

CAPVT VIII.

Arialdus, contraquàm contigerat eius Collegæ Landulpho, aduersariorum, à quibus ambo ad necem petebantur, feliciter insidias eluctatus, Romam pergit ad Pontificem: ab eoquè collaudatus, ad incœptum opus viriliter prosequendum animatur. A

I. PER idem tempus decreuere Fideles Romam ad Synodum LANDVLPHVM mittere; quoniam, vt eos mendaciter eorum æmuli accusarent, illò pergebant. Quem Vrbem Placentinam progredi non licuit; quia ibi à quodam profano est in B Oppido percussus, & sic Mediolanum regressus.

II. Sed ARIALDVS, Dei famulus, sumpto itinere, omnium aduersariorum fraudem, circumquaque positorum ad eum necandum, scienter declinauit: atque Romam, Deo illum protegente, incolumis peruenit. Qui coram Summo Pontifice se offerens, cùm causam iam cœptam ei retulisset; post multam honorificentiam, quam ipsi isdem impendit, iussit, à quibus Sacerdotibus diuina Mysteria dehinc sumeret; ET SVB INEVITABILI IVSSV EI PRÆCEPIT AD OPVS COEPTVM REGREDI, ET TAMDIV IN EO VEHEMENTER INSISTERE, DONEC C NEFANDA OPERA, QVÆ TVNC INERANT IN ECCLESIASTICA FAMILIA, AVT PENITVS DELERET, AVT SANGVINEM PRO CHRISTO PROPRIVM INIMICIS FVNDENDVM PRÆBERET. Qui in omnibus obediens regreditur, iam sæpè dictam causam competenter persequitur & constanter cum suo Socio diuinitùs sibi collocato, habentes dehinc doctrinam tam plenam auctoritate, quàm veritate.

CAPVT IX.

Landulphus, Vrbani Cleri coniuratione quæsitus ad necem, ac venenato gladio grauiter in collo denique vulneratus; morti tamen diuinitùs eripitur. D

I. HOC quippe impij Ciuiles perpendentes Clerici, quasi occultè in vnum conueniunt: ideò, QVIA PROGENIE ALTIOR ERAT LANDVLPHVS, eum occidere disponunt: putantes, timore perterritum sic silere posse ARIALDVM. Ad patrandum verò tam scelestum opus, quemdam

audacem & impium conueniunt Clericum, nimio præmio reddunt securum, si iam dictum extingueret virum. Qui acquisito grandi carnificis gladio (quem sæpe ego postea vidi) simulquè toxico ad necandum citissimo, cœpit eum prosequi per Cænam Domini, & Parasceuen, Sabbatumquè Sanctum, clanculùm, necnon & sanctum diem Paschæ. A

II. Vera vtrique me dicere scio; verrùm rei gestæ ordinem teneam, ignoro. Cumquè ipsum in diebus his reperire minimè potuerit absque turbis; in secunda tandem de Albis feria ad impium & diu optatum peruenit votum. Nam in ipsius diei crepusculo solum illum ante quoddam reperit Altare orantem: mixturam impiam, quam secum ferebat, permiscuit illicò, scilicet gladium cum toxico: & post tergum clam veniens, eum in collo grauiter percussit, & sic fugam protinùs perijt. Sed, volente Deo, licet esset nimis velox ad fugiendum, in egressu Basilicæ per quemdam captus est claudum. Clamor igitur vehemens attollitur, ab omnibus concurritur: quæ esset causa tanti clamoris, inquiritur. Cognita namque causa, nefandum Clericum circumdedêre, eumquè cornu toxico plenum habentem reperiunt. Mœrentes ergo, percussum, & eum qui percussit, accipiunt: ac sic ad domum LANDVLPHI pergunt, & ipsius obitum protinùs præstolantur affuturum. B C

III. Sed magni prodigij euidentiam tunc ostendit Deus Omnipotens; vt Seruo suo nihil plus venenum officeret, quemadmodùm si aqua esset. Nam isdem professus est Clericus, se illud in pluribus pecudibus probasse. Quæ vt deglutiuère, cunctæ post paulùlum vita caruerunt. O mira Domini potentia! Hunc virum postquàm tetigit, etiam deglutitum nulli nocere quiuit. Vnde ipse, reddens debitam Deo laudem, percussorem Clericum dimisit incolumem: admonens, ne vlteriùs tantam conaretur præsumptionem. D

IV. Isdem verò Clericus, sua cernens molimina, nimio studio exquisita, à Dei euidenter virtute exinanita, sibiquè ab eius Famulo pro malis impensa bona; corde compunctus veniam perijt, tanti sceleris incentores prodidit, se vlteriùs tale quid minimè conari promisit, & postremò sic discessit.

CAPVT

CAPVT X. A

Suburbanus Mediolani Clerus, desperata cæde Arialdi, Ecclesiam ab ipso constructam, eiusquè prædia dissipare aggressus, manifestam erga se illicò experitur Diuini Numinis iram.

I. ER idem tempus Clerici Suburbani, in vnum conuenientes, ad inuicem dicunt: *Quid facimus? En ARIALDVS, qui nos nostrasquè familias conturbauit & dispersit, in Vrbe conclusus, atque à Populo circumdatus, inhabitat; ideoquè, vt eum perimamus, nequaquàm pertingere valemus.* B *Si autem hoc nequimus; damnum dedecusquè, quod possumus, illi saltim inferamus. In loca nostra nunc reuertamur: & exquisitis gladijs benè acutis rursùm nocte alia conueniamus: vnà illuc, vbi isdem est ortus, pergamus: & vbi adhuc cum suis magna pollet possessione parentibus, atque ad ignominiam eius Ecclesiam, quam olim impedio proprio construxit, violemus, dissipemus. Arbores verò castaneas, quas habet innumeras, decorticemus: vineas autem, quibus nimis abundat, incidamus. Interim quidem ex nobis aliqui illuc pergant in die, qui ipsius substantiæ plenè habent notitiam: vineas eius & syluas euidenter designent; vt non tunc quid appareat, in quo quis errare debeat.* C

II. Nocte igitur conueniunt condicta: Ecclesiam extra Vicum reperiunt; quam ruptis ostijs intrant. Altare frangunt & violant, cæteraquè vtensilia dissipant: & dedecus, quod infelices nequibant Famulo facere, non sunt veriti Domino. Porrò cùm ad designatas arbores vineasquè vellent accedere; sicut ipsi postea professi sunt morientes, cum ingenti terrore tanta à iusto Dei iudicio sunt perculsi cæcitate, vt, neque vbi essent, neque rem designatam inuenire possent. O mira Domini pietas! Suam demoliri causam permisit; Serui verò sui optimè rutari nouit. D

III. Sed ne miseri illam noctem inanem ducerent, vineas & syluas introgressi alienas incidunt, & decorticant. Verumtamen Deo gratias agens profiteor, postea me vidisse persæpè ipsas arbores suis cultoribus vberrimos fructus reddere, easquè adhuc similiter credo facere.

CAPUT XI. A

Arialdus & Landulphus liberè iam et publicè suis concionibus in Simoniacam Cleri Hæresim inuecti, diuersis studijs pro cuiusque affectu excipiuntur.

I. PER idem tempus Christi Famuli cernentes, omnem Populum ad sequendum, quicquid dicerent, esse promptissimum; de Simoniaca, quam eatenùs reticuerant, palam loqui incipiunt. Quorum primus in virtute scientiæ & sanctitatis, scilicet ARIALDVS, licet illo eloquentior B
esset LANDVLPHVS, de Simoniaca, & contra ipsam tale exordium protulit ad Populum. *Gratias* (inquit) *Dilectissimi, Omnipotenti Deo reddere debemus, qui dedit vobis velle, quæ vult ipse. Scire vos quidem volumus, quod laborem non modicum, quem vsque modò contra insolentiam coniugatorum adulterorumquè sumpsimus Sacerdotum, magis nos fecisse necessitate, quàm voluntate. Nam, vtrùm Hæretici vxores habeant, an non, parui pendimus. Aspicientibus ergo adinuicem se turbis, & admirantibus, cur hoc diceret; adiecit: Audistis, Charissimi, dum legeretur liber Actuum Apostolorum, venisse Simonem Magum ad Beatum Apostolum Petrum, & postulasse per pecuniam Spiritus Sancti gratiam. Lucas* C *Euangelista, qui hoc scripsit, quid Beatus ei Petrus responderit, protinùs adiunxit. Pecunia* (inquit) *tua tecum sit in perditionem; quia existimasti, donum Dei pecunia possideri. Quid est hoc? Nonne iste est ille Petrus, cui septuagies septies peccanti fratri dimittere iussit Dominus? Est vtique. Sed hunc non prospexit in se nec in hominem peccare solummodò, sed in Deum. Nam nimis isdem Beatus Petrus peccasset, si auctorem tanti reatus silendo proficere fineret, & æstimationem tantæ nequitiæ in ipsa sua radice minimè damnasset. Quod lachrimabiliter validoquè dolore profero: Ecce nefas, quod Apostolorum Princeps in ipsa æstimatione æternæ perditioni tradidit, per* D *vniuersum penè Mundum sic obtinet principatum, quatenùs nullus ad regimen Pontificale, vel Abbaticum, siue ad officium qualecumque Ecclesiasticum, perueniat, nisi per ipsum. Quis, quæ dicturus sum audit, dolens non obstupescit?*

II. *En Christus, verus Dominus, Pastor bonus, suo Gregi solemne & salutare bonumquè dedit præceptum: quod obliuioni tantæ proiectum est,*

est, vt nemo appareat, quòd eius iam reminisci audeat. Vultis audire, quid est illud? Gratis (inquit) accepistis; gratis date. E contra verò impia cogitatio, quæ malignè semel est exorta in impij Simonis corde, & quæ illicò est damnata à tanto Apostolo cum suo auctore, vbique sic est sparsa solemniter; vt nemo ferè ad Altaris officium accedat, nisi priùs agat opere, quod idem cogitauit nequiter corde; & donec eidem maledictioni tanto profundiùs se subijciat, quanto esse noscitur peius malum facere, quàm cogitare. A

III. *Vtinam hæc maledicto illos percuteret tantummodò, qui Dei donum vendere aut emere præsumunt audaci corde & impio. Verumtamen hic tam noxius est reatus, vt non solùm qui faciunt, & qui consentiunt, verùm etiam eos, qui facientibus non resistunt, & obpugnant, sic pœnaliter obliget, quatenùs maledictione, quæ Simoni à Petro est illata, minimè procul dubio careant.* B

IV. *Ne fortè mentiri me arbitremini, quid de hac re noster Patronus sentiat, Beatus Ambrosius, audite. Ait enim: Nam & lepram cum Giezi à Sancto suscepisse se credant Elisæo, qui gradum sacerdotalem se existimant pecunijs comparare. Nam sicut validioribus morbis capite vitiato, reliquum necesse est corpus inundatione superioris morbi lethaliter irrigari: ita & ij, qui caput videntur esse Ecclesiæ, morbo pestifero fraternum vitiant corpus; vt nihil ex totius corporis compage insauciatum possit euadere, quod negligentium Sacerdotum vitiositatis mortale non infecerit virus; itaut videas in Ecclesia passim, quos non merita, sed pecuniæ ad Episcopatus Ordinem prouexerunt.* C

V. *Verumtamen, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum, audite, quid super hac re Beatus dicat Gregorius. Cur (inquit) non videtur, cur non perpenditur, quia benedictio illi in maledictionem conuertitur, qui ad hoc, vt fiat hæreticus, ordinatur? Et iterùm: Quisquis contra hanc Simoniacam & Neophytorum hæresim vehementer pro officij sui consideratione non exarserit, cum Simone Mago se non dubitet habere portionem, qui priùs commisit hoc piaculare flagitium.* D

VI. *Quoniam locus ille in hoc Beati Gregorij sermone, vbi præcipitur vnicuique pro sui officij consideratione contra Simoniacam ardere debere, non omnibus forsitan plenè patet; vobis lucidè nos explanare condecet. Tres quippe ordines in Sancta Ecclesia habentur: vnus Prædicatorum, alter Continentium, tertius Coniugatorum. Primus*

namque

namque debet contra hanc ardere indefessa exhortatione: Continentes autem assidua oratione: Vos vero, qui coniugati estis, & de vestrarum labore manuum viuitis, vt Deus Omnipotens hanc ab Ecclesia Sancta repellat & disperdat, quotidie ardenterquè operibus eleemosynarum instare debetis. Quisquis igitur nunc ex his tribus ordinibus contra Simoniacam cum his iustitiæ operibus ardenter minimè pugnauerit, iuxta dicta Spiritus Sancti, qui hac dixit per os Beati Gregorij, pœnam, quam Simon Magus nunc habet, quòd eandem in fine effugere queat, nullo modo credat. Si enim hi, quibus est scientia officiumquè prædicandi commissum, qualibet ex causa tacuerint; non solum Continentes, quorum prædicatio tanto esse debet liberior & veracior, quanto constat quia sunt ab omni re sæculari expediti, & sacræ Legis meditatione assiduæ edocti; verùm etiam vos, qui estis idiotæ ignariquè Scripturæ, communibus verbis, quibus valetis, inuicem vos cautos ab hac nequitia reddere debetis. Vnde Dominus dixit: Si homines tacuerint; parietes loquentur. Nonne de hac re dicit Propheta? Maledictus, qui prohibet gladium suum à sanguine: hoc est, ab interfectione huius nequissimæ belluæ. A B

VII. Hæc quippe & huiuscemodi quamplura dicente BEATO ARIALDO, in locum illum salutifer ille gladius est procul dubio missus, qui Fideles diuidit ab infidelibus, & de quo locutus est Dominus. *Non veni* (inquit) *pacem mittere, sed gladium*. Nam GVIDO, qui dicebatur Archiepiscopus, & pars maxima Clericorum & Militum, necnon & multi de populo minore nequam viri, se cernentes, dixere ad inuicem: *Hæc namque doctrina si ad profectum venerit; nobis nostrisquè filijs profectò nullo modo viuere expedit. Quæ enim est nostra vita, nisi Ecclesiarum Beneficia, quæ assiduè à nobis venduntur, & emuntur? Quapropter vtilius est nobis, vt huic nouæ doctrinæ resistentes moriamur, quam venire hanc ad profectum, vt diximus, sinamus.* C

VIII. E contra verò ad Viros Dei Fideles clamabant. *Audiuimus* (inquiunt) *ex vestra assertione, Simoniacos hæreticosquè esse procul dubio, qui noscuntur emisse ea, quæ sunt sacra. Quo scelere qui immunis de Sacerdotibus inter nos sit, sine dubio manifestum est, quia nemo est. Nos autem quia Christiani dicimur, absque Christi sacramento viuere nullatenus valemus. Quod si ab istis sumpserimus; potiùs dicitis, nos sumere damnationem, quàm salutem. Et ideò his telis vndique constringimur: & quid agamus, profectò nescimus.* D

IX. Quibus

IX. Quibus BEATUS ARIALDVS sic respondit. *Videte (inquit) Dilectissimi, dum hæc dicitis, ne super vos veniat, quod Spiritus Sanctus per Beatum Iacobum loquitur dicens: Vir duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis. Ideoquè qui veritatem cupit veraciter inuenire, constanter omnem debet falsitatem respuere. Quapropter, vt veritate, qua Deus est, perfrui perfectè valeatis, per ipsum vos obsecro, vt à falsorum consortio Sacerdotum penitùs vos segregetis. Quoniam luci cum tenebris, Fidelibus cum infidelibus, Christo cum Belial nulla esse debet conuentio, aut pars, siue societas. Sic enim scriptum est: Exite de medio eorum, & separamini, & immundum ne tetigeritis; & ego recipiam vos, dicit Dominus. Quomodo potest fieri, vt vobis petentibus minora non tribuat, id est, Pastores, qui vos iustè regant? qui vobis adhuc non existentibus tribuit maiora, hoc est semetipsum pro salute vestra. Propterea, omnium spreto hæreticorum consortio, Pastores bonos & fideles ab eo fiducialiter petite: &, quia accipietis, procul dubio scitote.* A B

X. His namque verbis multi viri ac mulieres sic sunt accensi, vt non solum deinceps Simoniacorum actus omnes contemnerent, sed etiam cum eis nullo modo in vno Oratorio orare vellent.

XI. In his autem diebus si per illam Vrbem incederes, præter huius rei contentionem vndique vix aliquid audires. Alij siquidem Simoniacam excusantes, alij eam constanter damnantes. Nec mirum; quoniam vna domus tota erat fidelis, altera verò tota infidelis; tertia autem, mater erat credula cum vno filio, pater incredulus cum altero. Et hac quidem confusione & contentione Ciuitas tota erat plena & permixta. C

CAPVT XII.

Quamplurimi Clerici, dimisso prauorum Clericorum consortio, adhærescunt Arialdo: non nemo etiam sese abdicat Ecclesiastico Beneficio, per Simoniam obtento. D

I. N diebus illis quamplurimi Clerici cœpere consortium Clericorum prauorum relinquere, & BEATO ARIALDO adhærere. Inter quos quidam ex illis Sacerdotibus, ipsius exhortatione compunctus, Ecclesiam quamdam, quam grandi pretio malè emerat, dimittere disposuit.

Sed,

Sed, Christo ordinante, Miles, in cuius iure hæc erat, iam de Fidelibus existebat. Qui per BEATVM ARIALDVM edoctus, sicut ille eam deserere disposuerat, qui illam emerat; sic iste suo è iure elegit hanc amittere vt dominam, qui eatenùs ipsam nequiter vsurparat vt famulam. A

II. Conuenientibus igitur cum BEATO ARIALDO in vnum multis Fidelibus, Miles refutationem ab emptore accepit, eamquè super Altare, Viri Dei admonitione, posuit: & BEATO EIDEM ARIALDO iussit, vt deinceps eam disponeret, secundùm quod Deum velle sciret. Qui protinùs tres Clericos fideles & castos vocauit, & refutationem, quam Miles in Altare posuerat, eos pariter iussit tollere. B

CAPVT XIII.

Ecclesia quædam Simoniacè obtenta, & Arialdi suasu abdicata, eidem Arialdo possidenda offertur. Hanc ille recusatam, suo tamen è patrimonio ita restaurat, vt cum fratribus Canonicas illic Horas ritè persoluere, vitamquè communem viuere possit: vtq; Fideles in eamdem possint ad Conciones, ad diuina Mysteria & Sacramenta conuenire.

I. Cvmquè isdem à pluribus exhortaretur, vt eamdem cum ipsis vnà sumeret, quatenùs ad multorum profectum ibidem manere deberet; ait: *Cum ipsis quidem ad eorum instructionem, & cæterorum salutem manebo; verumtamen, ne verbo Dei mihi credito impedimentum sit sub iugo alicuius terrenæ rei, & ne huic* AZONI, *in cuius ditione hæc Ecclesia est constructa, sub hac occasione aliquod possit damnum inferri, huius rei sortem nequaquàm sumo; quoniam tale tempus scitote procul dubio venturum, in quo nulli viuere liceat, nisi me à suis finibus expellat.* Hic quippe sermo quomodo propheticus fuerit, in sequenti Lectoris menti luce clarior patebit. C D

II. Eo namque in eadem Ecclesia manente, quanta beneficia, tam verbis quàm factis, siue ipsis fratribus, siue cæteris, tam Fidelibus quàm infidelibus, impenderit, & quanta ab eis pro bonis mala per decem ferè annos pertulerit, nemo nec omnia scribere, immò nec valet profectò dicere. Nam protinùs legationem in

domum

domum paternam misit, & ex ea viginti libras argenti sumpsit, A
atque iuxta eamdem Ecclesiam habitaculum mirabiliter aptum ædificauit. Agitur denique res noua, & penè ab eodem loco hactenùs inscia.

III. Chorus namque alti circumdatione muri concluditur, in quo ostium ponitur: visio Clericorum Laicorum ac Mulierum, quæ vna erat & communis, diuiditur: omnes de vna arca viuere coguntur: fabulæ ad mensam compescuntur, pro quibus sancta lectio super eam assiduè profertur. Cæteri autem Clerici manè omnes diei Horas potiùs murmurabant, quàm decantarent. Hic verò in die, tacto septies signo, fratribus vnà congregatis, magna cum veneratione debitam Omnipotenti Deo laudem decantabat, atque ad satisfactionem omnes in eodem Officio, dum fortè delinquerent, dicto & facto prouocabat. Porrò sicut BEATVS ARIALDVS lætus nimis est effectus, eo quòd ad votum diù nimisquè optatum (videlicet, vt cum fratribus ad Ecclesiam communiter viuere posset) peruenerat; sic Fideles multi læti sunt effecti pro eo quòd aptum locum haberent, vbi Domini verba mente libera audire possent, & diuina Mysteria, Sacramenta percipere. B

IV. Cœpit autem tanta illuc ibidem multitudo confluere, non solùm de Vrbe, sed etiam de Villis & Castellis, quatenùs eos nullo modo valeret capere ipsa Ecclesia; licet satis esset ampla. Quos tam constanti assiduaquè doctrina Vir Dei docebat, vt plerumque vocem sic amitteret, quatenùs ab aliquibus iuxta se positis vix audiri posset. C

CAPVT XIV.

Prauæ consuetudini nuptiarum tempore Aduentus celebrandarum sese opponit Arialdus. D

I. PRæterea quia Canes muti effecti erant, & latrare nequibant; multa mala & detestanda Populus tunc committebat. Quæ ita idem ab exordio suæ prædicationis vniuersa damnauit, vt suum procul dubio illud dictum faceret, quod per Beatum Paulum prolatum est. *Mundus*(inquit)

à sanguine sum omnium vestrum. Non enim subterfugi, quo minùs nunciarem omne consilium Dei vobis. A

II. Per totum namque Aduentum absque contradictione vlla eos reperit nuptias solemniter celebrare, vxores ducere, etiam in ipsa Domini Natalis Vigilia, si fortasis eueniret in Dominica. Cui rei nefandæ tam ardenter constanterquè verbo cœpit pariter & actibus obsistere, quatenùs in eius venerabili transitu nemo penè reperiri posset, qui tam nefandum opus agere præsumeret. Nam in ipso nuptiali die, iam paratis omnibus, quæ in nuptijs solent parari; illuc, vbi eædem nuptiæ agebantur, cum fratribus anxiè occurrebat: & celebraturos omnium rerum Domini nuptias, nitidos, suis minimè rudibus esse debere sordidos occupatosquè denunciabat; & tali modo illos cogebat omnia iam tractata omittere, & in apto tempore seruare. B

CAPVT XV.

Clericus certo pretio sibi coemerat Ecclesiasticum Beneficium, quod item alteri de iure debebatur. Monitus ab Arialdo, factiquè pœnitens, dum prætextu paupertatis eo sese abdicare cunctatur; Arialdus è suomet ipsius patrimonio pretium illud, iam insumptum, ei resarcit. C

I. DVO denique Clerici olim signum Clericatus in Ecclesia quadam, quæ SANCTA MARIA SECRETA nuncupatur, sumpserant; quorum tamen nemo ipsius Beneficio perfrui posset, donec, sicut in loco eodem mos erat, eiusdem Ecclesiæ Sacerdos minimè obisset. Quem per idem tempus obisse contigit. Sed cùm iamdictam Ecclesiam, pridem qui primus designatus fuerat, adipisci deberet, tantummodò si pro ea malè vsitatum præmium daret; Viri Dei iam credulus verbis, distulit. Quem improbus suus minor anticipauit; vt neque Dominum neque hominem erubuit; nec veritus est, vt eamdem sibi cum pecunia non acquireret. Quod vt ad Hominem Dei ARIALDVM fuisset perlatum; eum adscitum ad se, sic allocutus est: *Inique præsumptor, cur, postquàm, me docente, esse hæreticum emptorem venditoremquè sacri, audisti; hanc iniquitatem committere non timuisti?* D

II. Quo

II. Quo obmutescente, & nesciente, quid responderet in excusatione: A & quia iam pro hoc à vicinis nimis habebatur execrabilis; tandem sic respondit: *Audita quidem manifesta ratione, me malè fecisse video; sed quid exhinc agam, penitus ignoro; quoniam Abbas Sancti Victoris, cui hac de causa penè quicquid habebam dedi, Deum non sic timet, vt mihi meam semel acceptam pecuniam reddat; & hanc si non habuero; vnde meam vitam mediocriter sustentem, minimè habebo:* Cui Vir Dei, *Quid* (inquit) *dedisti? Duodecim* (inquit) *libras argenti.* Respondit autem Vir Dei dicens: *Et si tibi reddantur; vis dimittere libenter; quod comparasti nequiter?* Qui respondit: *Libentissimè.* At bonus discipulus, pium B imitans Magistrum, sequitur opere, quod loquitur ore. De suo proprio patrimonio duodecim integrè libras argenti sumpsit, ipsique vniuersas tradidit; & sic iam fatam Ecclesiam gratis alterum fecit habere, cui competebat iure.

CAPVT XVI.

Herlembaldus Cotta, Landulphi frater, Laicus, sed admodùm pius, ab Arialdo & à multis alibi Viris religiosis in consilium adhibitis suasus, à Pontifice autem Romano etiam iussus, & in idipsum Ecclesiæ Romanæ Vexillifer creatus, patrocinium suscipit Arialdi, eiusquè causa contra Cleri corruptelas. C

I. PER idem tempus *Landulfus*, sodalis ipsius, obiens, superstitem germanum, nomine *Erlembaldum*, prudentem & fidelem virum, licet Laicum, reliquit. Hic, nuper Ierosolyma reuersus, volebat tunc sæculum relinquere, & se tradere vitæ monasticæ. Cuius fidem & constantiam BEATVS ARIALDVS agnoscens, cœpit ei promittere, quòd sibi potiorem apud Deum gradum acquireret; si Monasterium ingredi differret, & Fidem Catholicam secum defenderet, atque cum ipso Hæreticis & Christi hostibus resisteret. D

II. Qui volens probare, vtrùm in his, quæ à BEATO ARIALDO sibi promittebantur, veraciter auderet confidere; sumptis aliquantis Fidelibus, perrexit Romam, non per viam regiam gradiens, sed per Dei cultores, in Erêmo & in Monasterijs circumquaque degentes,

degentes, de iam re dicta omnes interrogans. Cumquè cuncti, in vera & pura Fide accensi, sententiam ei concordem vnà cum BEATO ARIALDO promerent; tandem peruenit Romam. VBI SVB INEVITABILI IMPERIO AB ALEXANDRO PAPA ET A CARDINALIBVS EI PRÆCEPTVM EST REDIRE, ET CHRISTI ADVERSARIIS IN DEFENSIONE IVSTITIÆ VSQVE AD PROPRII SANGVINIS EFFVSIONEM VIRILITER CVM BEATO ARIALDO RESISTERE. CVI ETIAM EX BEATI PETRI PARTE MIRIFICVM VEXILLVM DEDERE; VT, QVOTIENS HÆRETICORVM VESANIA VLTRA MODVM INSANIRET, ILLVD IN MANV TENENS EOS REPRIMERET. Quod quàm constanter per decem & octo fere annos impleuerit, nec lingua plenè promere nec stylus meus exprimere est profectò idoneus. A B

III. Erat enim NOBILIS HERLEMBALDVS coram sæculo quasi Dux in vestibus pretiosis, & in equitibus, ac armis. Sed in abscondito coram Deo, sicut Eremita agrestis, indutus erat laneis. Hunc in pedum ablutione pauperum agere vidi, quod in alio nemine me reminiscor vidisse. Nam cum alicubi per Vrbem, vallatus magna multitudine Fidelium sibi gratis obsequentium, incederet, & horrendos pauperes & debiles inspiceret; clam alicui ex suis famulis innuebat persistere, atque pauperem post ipsum ad domum secum ducere. Dimissis igitur extraneis, allata aqua, cinctusquè linteo, egeni pedes nimia cum veneratione abluebat & extergebat. Post hæc autem, corpore in solo prostrato, sub ipsius pedibus caput ponebat, & tali modo mendicum & pauperem faciebat se modicùm conculcare diuitem. Denique honorificè & abundanter ipsum reficiebat secum. Nam hoc opus sanctum interdùm in numerum duodenum explere vidi pauperum. C D

IV. Veruntamen Dei zelo sic erat accensus, vt de eo in eius absentia plerumque VIR DEI, ARIALDVS, suspirans diceret: *Pro dolor! Præter Herlembaldum & Nazarium, Clericum vix quemquam reperio, qui quoquomodo mihi sub falsa discretione tacere non suadeat, quatenùs Simoniaci & Adulteri liberè possint peragere opera Diaboli.*

V. Multa namque bona de hoc Viro familiariter cognoui. SED

QVIA

QVIA NVPER IN DEFENSIONE IVSTITIÆ MARTYRIO EST CORONATVS; EA ALTERI TAM VOLVMINI QVAM SCRIPTORI RELINQVO; QVIA BEATI ARIALDI VITAM PERFICERE VELOCITER CVPIO. A

CAPVT XVII.

Clericus quidam, empta Sancti Celsi Abbatia, inde ab Arialdo & Herlembaldo exturbatur.

PER idem tempus Abbas Cœnobij Sancti Celsi obijt: cuius locum quidam Clericus, nomine Lanfrancus, protinùs rapuit, refutato pro eo tyrocinio non modico, quod annuatim sumebat de Pontificali domo. Cuius nefandæ præsumptioni tam constanter per tempora plurima VIR DOMINI ARIALDVS CVM HERLEMBALDO NOBILI, SOCIOQVE FIDELI, obstitit, donec eum facerent exulem, non solùm malè emptæ Abbatiæ regimine, sed etiam penè finibus eiusdem Parochiæ. B

C

CAPVT XVIII.

Arialdus Clericum nobilem ac potentem obsecrat, vt Sancti deserat Ambrosij Abbatiam, quam Simoniacè inuaserat. Vicissim autem ab eo postulatus, vt se protinùs denudatum scopari flagrisque cædi faciat: hoc ille protinùs & promptissimè facit.

N eodem denique tempore defuncto Monasterij Sancti Ambrosij Abbate, alius Clericus, Cancellarius, nomine Ariprandus, Clericale birrum, eatenùs ignominiosè delatum, reliquit, & huius Monasterij nomen Abbaticum sibi nefandè vsurpauit. Qui cùm tantæ esset celsitudinis pro natura superbi sanguinis, vt violenter nequaquàm posset expelli; ait ARIALDVS, Vir Dei: *Si, quod debemus, in hoc improbo explere nequimus; quod valemus, saltim faciamus.* Protinùs igitur sumptis fratribus, ad eum perrexit. Quo coram peruento, D

peruento, dixit: *Quid est hoc? Heri Clericus: hodie Abbas. Magnum fecisti & velocem saltum. Et quarè non timuisti contra Sanctos Canones, & contra iusiurandum, quod nuper in Ecclesia Romana iurasti, hoc vsurpare?* Qui respondit: *Hoc, vt vides, actum est: & relinquere id vlterius minimè possum.* Cui vir Dei: *Si vis* (inquit) *potes: & omninò ex Dei parte Sanctæquè Romanæ Ecclesiæ deprecor te, vt rem, contra Dei voluntatem sumptam, & contra tuæ animæ salutem raptam, relinquas.* At ille: *Et ego* (inquit) *sub eodem iuramento, quo adiurasti me, adiuro te, vt tuis te vestibus nunc exuas, & hic coram me te scopari facias.* A

Qui protinùs cucurrit, virgas adquisiuit, vestibus se exuit; & acriter se ab vno ex suis sibi coram omnibus scopari fecit. Hæc itaque falsus Abbas perpendens, quid vltra diceret, nesciens; capite demisso inde surrexit, & induratus, vt Pharao, aliorsùm declinauit. B

CAPVT XIX.

Quàm liberalis erga pauperes Arialdus: quamquè vigilans, vt se purum castumquè conseruaret.

I. Sicut enim tot testari possunt, quot eum familiariter nouere, huius intentio & exercitium aliud assiduè non erat, quàm, vt opere impleret quicquid in diuinis legebat Voluminibus. Nam sic erat largus, vt frequenter de ipso dicerent hi, qui sedulè cum eo morabantur: *Si hic arcam aureis plenam haberet: non petentes egentesquè defuissent; vno in die omnia procul dubio expenderet.* Cùm enim alicubi incederet, & obuiantes pauperes eum, vt eis aliquid largiretur, exorarent; argentum, quod nunquàm peculiariter detinebat, à se sequentibus protinùs commodabat; & sic eorum necessitati misericorditer subueniebat. C D

II. Munditiam namque cordis corporisquè sic diligebat, vt contra Diabolicas illusiones, quibus homines illudi solent, nocturnis horis vniuersas fermè noctes medias insomnis & peruigil permaneret, & quamplurimas vsque ad galli cantum protelaret, partim orando, partim legendo, partim ad destructionem

Simoniacæ Hæresis cum cæteris Fidelibus in consilio consistendo. A

CAPVT XX.

Arialdus eorum damnat vsum, qui Sabbato Sancto ad horam nonam prandebant, inexpectatis Missarum solemnijs & Baptismatibus, quæ subsequente nocte peragebantur. Quibus quidem ipse expectatis, ieiunus cum suis in Ecclesia Sancti Ambrosij ad Nemus pernoctabat. B

I. Llum prætereà vsum gulosum, qui carnales, tam Clericos quàm Laicos, in Sabbato Sancto ad Nonam cogit Missarum solemnia & Baptismatum, quæ in eadem sancta nocte agenda sunt, anticipare, valde damnabat. Sed quia alijs in hoc non valebat; sibi consulebat. Prandente namque vniuersa Vrbe, ipse sanctam noctem ieiunus cum fratribus aliquibus præstolabatur: atque cum eis ad quendam exibat locum, qui dicitur NEMVS, milliario à Ciuitate C secessus.

II. Ibi enim adhuc est Ecclesia, à Beato Ambrosio constructa & dedicata: vbi, sicut fertur, idem fugiens Populi tumultum solitus erat degere, librosquè dictare. In hac autem Vir Dei sanctam eamdem noctem pernoctabat, & debitas Omnipotenti Deo laudes cum fratribus competenter reddebat.

III. Numquàm enim volebat solus bibere, numquàm sine pauperibus Clericis cõmedere, numquàm sine sodalibus limitem forinsecum transire. In diebus verò ieiuniorum solemnia nequaquàm celebrabat Sanctorum. E contra autem in solemnitatibus nec genua flectebat, nec ieiunabat, nec quemquam secum commorantem ieiunare sinebat. D

CAPVT

CAPVT XXI.

A

Litaniarum Triduanarum ieiunium (idemquè rigidius alijs ab Ecclesia certè Catholica imperatis) intra Paschales dies recenter ab Ecclesia Ambrosiana, tamquam ex obligatione, vsitari cœptum, Arialdus opinatur Paschali esse tempori dissentaneum: hortaturquè propterea, vt in aliud tempus opportunum differatur. Hinc orta impiorum seditione, cædes Arialdo intentatur, atque ipsius Ecclesia & domus diripitur. Mox tamen occurrit Herlembaldus cum asseclis, & ablata recuperantur.

B

I. RIDVANVM NAMQVE ILLVD IEIVNIVM, QVOD INTER SANCTOS DIES PASCHALES CONTRA ANTIQVORVM DICTA SANCTORVM NOVITER EST PERAGI VSITATVM, sic vehementer horrebat, vt libenter diceret velle se tradere morti, si tantùm exhortari posset Populum, quatenùs in tempus mutaretur licitum & aptum. Quaptopter in vno eorum dierum, vnà omni iam Ecclesia congregata, vt solito more ad Litanias procederet, locum, è quo docere solebat, conscendit, eisquè talia verba proferre cœpit. C

II. *Debet* (inquit) *Dilectissimi, iuxta Apostoli dictum, esse Domino Deo nostro rationabile obsequium nostrum. Quod competenter tunc agitur, quando cum Sanctorum dictis noster actus consors inuenitur. Hoc ieiunium, quod nunc agitis, scitote, me penitus ignorare, cuius impulsione spiritus agatur. Si enim Dei sit, valde miror; quoniam per illorum dicta Sanctorum, pro quibus Deum locutum non dubito, ieiunare in his diebus Paschalibus interdictum reperio.*

III. *Est & res alia, quæ super hoc nimis me hæsitare cogit.* NAM IN ISTIS DIEBVS TAM ACRITER VOS AFFLIGERE CERNO, VESTIBVS LANEIS INDVENDO, NVDIS PEDIBVS INCEDENDO, IN PANE TANTVMMODO ET AQVA IEIVNANDO, QVOMODO, QVANDO HÆC AGERE DEBITE IVSSVM EST, VOS NVLLO MODO FACERE INSPICIO. *Scitote, quia sicut vnus ex diebus Quadragesimalibus non debet frangi à ieiunio, qui hanc significant vitam; sic procul dubio nec vnus ex his diebus quinquaginta est* D

ieiunandus,

ieiunandus, qui significant futuram; præter Sabbatum Pentecosten; A
& hoc, non propter afflictionem (sicut cætera ieiunia alterius temporis) ieiunandum est; sed propter nouorum fratrum expectationem, qui ad Nonam regenerantur; quorum renouationem nos oportet ieiunos præstolari.

IV. *Verumtamen vt ea, quæ dico, plena esse auctoritate demonstrem: Sanctæ Synodo Nicenæ (cuius instituta sic sunt recipienda, quomodò Sancta Euangelia) per hos dies nec genua flectere, nec ieiunia celebrare placuit. Nam ij dies, qui non sunt ieiunandi, oranti pro hoc quondàm cuidam Patri venerando, nomine Apollonio, qui præerat Monachis circiter quingentis, satis declaratum est. Hic enim,* B
Quadragesimali rigore transacto, cum fratribus Omnipotentem Deum rogauit, vt eis dignaretur ostendere, si eos more solito hos dies vellet ieiunare. Quibus ipse Dominus per incognitos viros ante eos illicò tanta dona omnium rerum ad edendum congrua misit, quanta per hos omnes dies Paschales eis abundanter sufficere possent. Et vt euidenter hac vlteriùs ambiguitate carerent; eadem dona sic fuerunt mensurata, vt, donec dies Pentecostes complerentur, ipsa non deficerent; & dum completi sunt, similiter consumpta vniuersa sunt & illa. Quod Beatus Benedictus cernens, cùm omni tempore alio Monachis ieiunium indixìsset; hos ieiunare eos nullo modo iussit. C

V. *Quid enim Beatus Ambrosius, noster Patronus, de his dixerit, commemorandum est. Ait enim: Hanc Sanctam Pentecostes diem qua ratione curemus, vel cur istorum quinquaginta dierum numero sit iugis & continuata festiuitas, ita vt hoc omni tempore neque ad obseruanda indicamus ieiunia, neque ad exorandum Deum genibus incumbamus, sed, sicut Dominica facere solemus, erecti & feriati Resurrectionem Domini celebremus. Ad instar enim Dominicæ tota quinquaginta dierum curricula celebrantur; & omnes isti dies velut Dominici deputantur. Sic enim dispo suit Dominus, vt, sicut* D
eius Passionem Quadragesimæ ieiunijs mærebamus; ita eius Resurrectione in Quinquagesimæ ferijs lætaremur. Non igitur ieiunamus in Quinquagesima; quia in his diebus nobiscum Dominus commoratur. Non, inquam, ieiunamus præsente Domino; quia ipse ait, Numquid possunt filij sponsi ieiunare, quamdiu cum illis est sponsus? Hæc cuncta Beatus dixit Ambrosius. Cuius dicta quomodo sint accipienda, non solùm nouimus nos, quorum est Patronus, sed omnis etiam penè nóscit Mundus. Verumtamen hæc nunc tantummodò

meminisse vestra Charitati sufficiat. Caeterùm, si vixerimus, hac de re, Christo auxiliante, plus dicemus. A

VI. Post hæc autem plebem dimisit, ET AD SANCTI AMBROSII CORPVS CAVSA ORANDI PERREXIT. Quidam enim illicò currentes ad Ecclesiam Maiorem, vbi iam Ciuitas erat omnis congregata, retulere hæc omnia. His itaque auditis, Sacerdotum filij, cæteriquè quamplurimi detestandi viri, accepta occasione diu præstolata, cœpere insanire, & dicere: *Modò apertè patet, hunc, qui tam sanctum opus damnat, esse hæreticum, Deique inimicum.* Et his dictis, leuauerunt pariter voces & fustes: omniquè plebe commota, IN ECCLESIAM BEATI VIRI, QVÆ CANONICA NVNCVPABATVR, cum magno impetu irruunt: quicquid inueniunt, diripiunt: domumquè destruere incipiunt. Seruum verò Dei ideò non interfecère, quia non inuenère. B

VII. Hæc vt nobilis HERLEMBALDVS cæteriquè Fideles audière; sumptis armis in audacem plebem & temerariam irruère. Quos protinùs sic exterminauere omnes, quasi essent vilissimæ pecudes. Immò cum virtute magna & potestate ad Ecclesiam Maiorem venientes, violenter ab impijs abstulere quicquid de Domo Domini rapuerant. Et sic Ecclesiæ Dei penè cuncta sunt reddita, operante Christo per zelum piorum, quæ ab ea fuerant rapta, operante Satana per furorem impiorum. C

CAPVT XXII.

Quàm solicitus & frequens in oratione, Psalmodia, inuocatione Sanctorum, Sacrarum Reliquiarum & Ecclesiarum cultu fuerit vnà cum asseclis suis Arialdus.

I.
Icut enim ARIALDVS quotidie Christi causas erigere & exaltare contendebat; ita Christus de virtute in virtutem ARIALDVM assiduè prouehebat. Nam tam potentem in oratione nunquàm reminiscor me vidisse alium quemquam. Cuius qualitatem si dixero; gratam fore diligentibus Deum, profuturamquè spero. Tot enim Sanctorum nomina de ipsius ore non solùm semel in die, sed D

etiam

etiam bis terquè audiebam procedere, quot nunquàm scripta in codice vidi, nec alium proferentem audiui. A

II. Nam licet diuinis ac liberalibus litteris sic imbutus esset, vt vix alicubi eius par inueniri posset; nullatenùs plùs in sua scientia confidebat, quàm velut nec vnam sciret litteram. Sed cùm esset cum aliquo de Fide altercaturus in publico; priusquàm ipsa haberetur congressio, studebat per se, siue per fratres directos, circumquaque Corpora Sanctorum requirere, atque eorum patrocinia, vbi omnem suam spem collocarat, obnixè flagitare. Nam quotidie vallatus fraterna ex acie Sanctorum Corpora circumibat, atque coram eisdem Deo gemebundam fundebat precem. B

III. Exeuntes enim à domo, singulatim priuatimquè orando incedebamus, donec Populi tumultum transissemus. Quo transito, Psalmos cantabamus reciprocè, quos verò incipiebat ipse. Et hoc donec agebamus, quousque Ecclesiæ ianuis proximi essemus, ad quam pergebamus: vt relicta Psalmodia, eiquè parte vltima memoriæ tradita, quos ad laudem illius Sancti pertinere Cantus vel Hymnos sciebat, sumebat sic quidem dicendo moderatè leniquè voce, vt, quod dicebat, possemus audire, atque cum eo dicere. Et cum hoc sancto canore ante sanctum veniebamus Altare. Quo venerabiliter adorato (si dies solemnis, vel Paschalis, non esset) vtraque genua in terram ponebat, manus expandebat, oculos in cælum figebat: & sic in Crucis modo ante Altare stans pro Romano Summo Pontifice, atque pro pace, pro salute Vniuersalis Ecclesiæ, ac pro eius Aduersariorum conuersione, & pro cæteris huiusmodi vtilitatibus multis Deum exorabat cum gemitibus & lachrymis. Nos verò post ipsum procumbentes, quod dicebat, audiebamus, & respondebamus. Tunc demùm silenter paululùm orabat, idquè vnumquemque nostrum agere sinebat. Denique se erigebat, Altare honorificè adorabat, & nobiscum iam regrediendo dicebat: *Angelum pacis & gratiæ dona nobis Domine Deus noster*. Et tunc ibi Psalmos dicere in Ecclesiæ exitum incipiebat, vbi eosdem in ingressum reliquerat. Cumquè ad aliam veniremus Ecclesiam, hoc in ea agebamus, quod in alia feceramus. Et notandum, quòd in loco, quo Psalterium finiebat, in eodem protinùs idem incipiebat; etiamsi præter Psalmos tres minimè ei de exordio tunc dice- C D

re liceret. Clericum enim fatebatur semper debere inter Psalmodiam esse. A

CAPVT XXIII.

Duo Clerici, propterea quòd Arialdo auctore resipuissent, dirum in carcerem à Guidone Archiepiscopo truduntur. Hinc Populus Fidelis ad arma concurrit: eumdemquè Archiepiscopum, ingenti armatorum multitudine comitatum, pugnamquè propterea fidenter molientem, sed mox subito cum suis timore diuinitùs perculsum, captiuos sibi reddere Clericos compellit. B

I.

Eractis igitur nouem annis in exercitio tàm grandi atque admirabili, ventum est ad decimum, in quo peruenit ad votum diu nimis optatum. Nam sic pro Christo mori ardenter cupiebat, vt, cùm quemlibet se Deumquè cerneret purè diligentem, magna cum prece deposceret, dicens: *Obsecro te per Christum, vt pro me precem fundas apud ipsum, quatenùs sanguine proprio testari merear verbum eius, quod prædico*. Ad quod adipiscendum ei hæc occasio fuit. Iurauerat C enim illi OMNIS CLERVS, TAM MAIORIS QVAM MINORIS ORDINIS, necnon ipse GVIDO, qui Pontifex dicebatur, quatenùs cum eo deberent hæresim Simoniacam ac Neophytanam damnare, & in Catholica Fide vlteriùs persistere. Sed cùm Ecclesiarum regimina EIDEM GVIDONI sine Rectoribus apparebant, illicò, quod iurauerat, obliuioni tradebat: &, ceu canis ad vomitum, sic reuertebatur ad suum antiquum reatum. Quod VIR DEI ARIALDVS cernens, litteras per manus Herlembaldi ad Apostolicum direxit, quatenùs ipse decerneret, D quid de Guidone adultero & Simoniaco atque periuro fieri oporteret.

II. Tunc enim duo Clerici MODICENSES ad Christi Famulum venere spondentes, velle se relinquere opera & consortium Diaboli, & deinceps firmiter tenere & prædicare opera & Fidem Christi. Nam vnus ex his tantæ erat audaciæ & peruersitatis, vt quasi ductor existeret aduersæ partis. Quibus Vir Dei ait: *Tot quippe*

sunt,

sunt, qui hoc dicunt mendaciter, vt iam penè nemo est, cui possu credi veraciter. Vos verò si vultis, vt vestris credam sermonibus; ite, & operibus me firmum reddite. Regressi igitur domos, connubio illicò à se repulso, cœpere palam & constanter profiteri, Beati ARIALDI verba esse plena veritate: quæ hactenùs erant professi, fore plena falsitate. Hæc vt Guido audierat, sæuosilluc protinùs apparitores mittens, eos capere iussit, atque in Alpes ad Castrum, quod dicitur LEVCVM, deportari. Ibi namque in tam dirum carcerem sunt missi (sicut ipsi nobis sunt postea professi) vt nunquàm eos contigerit audisse, Sanctos à Paganis diriora perpessos. Quod Christi Famulus dum audisset, conuocata in vnum Ciuitatis multitudine, ait: *Volo vos, Dilectissimi, scire, quòd Christianus pro nulla causa gladium debeat ferre, nisi pro Fidei defensione. Si ita est: immò quoniam ita est; vos, qui Christiani estis, & arma fertis, cogitate, quid nunc vos oporteat facere. Ecce enim duo Clerici, quamdiù, in perfidia persistentes, opera Diabolica sunt secuti, honorificè ab eo, qui Pontifex Mediolanensis dicitur, sunt habiti: cùm verò eamdem perfidiam, diabolicamquè nequitiam decreuere contemnere, & Christum sequi, tunc sunt capti, tunc in dirum carcerem trusi.* A B

III. Hæc cùm Ciues Christiani audissent; obstupefacti tantam perfidiam cum magno clamore cœperunt damnare, ad arma cucurrere; & ad vindicandum tantum scelus contra Guidonem exire cœperunt. Christi verò Famulus timens, ne ad Fidei detrimentum pro absentia Herlembaldi Populus præmio aut timore corrumperetur; eos præcessit, in manu portans Vexillum Sanctæ Crucis. Guido autem spe nimiæ multitudinis equitum pugnaturus occurrit in Riuibus Modicensibus, millibus ferè decem ab Vrbe distantibus. Vociferantibus itaque partibus vtrisque infidelem aciem protinùs tantus inuasit timor, quatenùs ei nulla quidem remaneret spes fugiendi, vel bellandi. Sed dantes statim obsides, Clericos spoponderunt captos quantocyùs se reddituros. Et sic in eodem die reuersi sunt gaudentes, Deumquè laudantes. Tertia enim die post hæc ad Ecclesiam Viri Dei vox insonuit, dicens: *En iam veniunt rudes Martyres Christi:* Clerici scilicet, qui fuerant capti. Quibus Christi Famulus cum multis Fidelibus illicò occurrit obuius: eosquè deosculans, cum magno gaudio suscepit: & excelsa voce *Te Deum laudamus* C D

cum

re liceret. Clericum enim fatebatur semper debere inter Psalmodiam esse. A

CAPVT XXIII.

Duo Clerici, propterea quòd Arialdo auctore resipuissent, dirum in carcerem à Guidone Archiepiscopo truduntur. Hinc Populus Fidelis ad arma concurrit: eumdemquè Archiepiscopum, ingenti armatorum multitudine comitatum, pugnamquè propterea fidenter molientem, sed mox subito cum suis timore diuinitùs perculsum, captiuos sibi reddere Clericos compellit. B

I. PEractis igitur nouem annis in exercitio tàm grandi atque admirabili, ventum est ad decimum, in quo peruenit ad votum diu nimis optatum. Nam sic pro Christo mori ardenter cupiebat, vt, cùm quemlibet se Deumquè cerneret purè diligentem, magna cùm prece deposceret, dicens: *Obsecro te per Christum, vt pro me precem fundas apud ipsum, quatenùs sanguine proprio testari merear verbum eius, quod* C *prædico*. Ad quod adipiscendum ei hæc occasio fuit. Iurauerat enim illi OMNIS CLERVS, TAM MAIORIS QVAM MINORIS ORDINIS, necnon ipse GVIDO, qui Pontifex dicebatur, quatenùs cum eo deberent hæresim Simoniacam ac Neophytanam damnare, & in Catholica Fide vlteriùs persistere. Sed cùm Ecclesiarum regimina EIDEM GVIDONI sine Rectoribus apparebant, illicò, quod iurauerat, obliuioni tradebat: &, ceu canis ad vomitum, sic reuertebatur ad suum antiquum reatum. Quod VIR DEI ARIALDVS, cernens, litteras per manus Herlembaldi ad Apostolicum direxit, quatenùs ipse decerneret, D quid de Guidone adultero & Simoniaco atque periuro fieri oporteret.

II. Tunc enim duo Clerici MODICENSES ad Christi Famulum venere spondentes, velle se relinquere opera & consortium Diaboli, & deinceps firmiter tenere & prædicare opera & Fidem Christi. Nam vnus ex his tantæ erat audaciæ & peruersitatis, vt quasi ductor existeret aduersæ partis. Quibus Vir Dei ait: *Tot quippe sunt,*

sunt, qui hoc dicunt mendaciter, vt iam penè nemo est, cui possit credi veraciter. Vos verò si vultis, vt vestris credam sermonibus; ite, & operibus me firmum reddite. Regressi igitur domos, connubio illicò à se repulso, cœpere palam & constanter profiteri, Beati ARIALDI verba esse plena veritate; quæ hactenùs erant professi, fore plena falsitate. Hæc vt Guido audierat, sæuos illuc protinùs apparitores mittens, eos capere iussit, atque in Alpes ad Castrum, quod dicitur LEVCVM, deportari. Ibi namque in tam dirum carcerem sunt missi (sicut ipsi nobis sunt postea professi), vt nunquàm eos contigerit audisse, Sanctos à Paganis diriora perpessos. Quod Christi Famulus dum audisset, conuocata in vnum Ciuitatis multitudine, ait: *Volo vos, Dilectissimi, scire, quòd Christianus pro nulla causa gladium debeat ferre, nisi pro Fidei defensione. Si ita est: immò quoniam ita est; vos, qui Christiani estis, & arma fertis, cogitate, quid nunc vos oporteat facere. Ecce enim duo Clerici, quamdiu, in perfidia persistentes, opera Diabolica sunt secuti, honorificè ab eo, qui Pontifex Mediolanensis dicitur, sunt habiti: cùm verò eamdem perfidiam, diabolicamquè nequitiam decreuere contemnere, & Christum sequi, tunc sunt capti, tunc in dirum carcerem trusi.* A B

III. Hæc cùm Ciues Christiani audissent; obstupefacti tantam perfidiam cum magno clamore cœperunt damnare, ad arma cucurrere; & ad vindicandum tantum scelus contra Guidonem exire cœperunt. Christi verò Famulus timens, ne ad Fidei detrimentum pro absentia Herlembaldi Populus præmio aut timore corrumperetur; eos præcessit, in manu portans Vexillum Sanctæ Crucis. Guido autem spe nimiæ multitudinis equitum pugnaturus occurrit in Riuibus Modicensibus, millibus ferè decem ab Vrbe distantibus. Vociferantibus itaque partibus vtrisque infidelem aciem protinùs tantus inuasit timor, quatenùs ei nulla quidem remaneret spes fugiendi, vel bellandi. Sed dantes statim obsides, Clericos spoponderunt captos quantocyùs se reddituros. Et sic in eodem die reuersi sunt gaudentes, Deumquè laudantes. Tertia enim die post hæc ad Ecclesiam Viri Dei vox insonuit, dicens: *En iam veniunt rudes Martyres Christi*: Clerici scilicet, qui fuerant capti. Quibus Christi Famulus cum multis Fidelibus illicò occurrit obuius: eosquè deosculans, cum magno gaudio suscepit: & excelsa voce *Te Deum laudamus* C D

cum

cum fratribus cantare cœpit, illosquè sic in Ecclesiam introduxit. Quos tunc consterna . . . . A

PRÆMONITIO AD LECTOREM.

Nonnulla hic desunt; quippe binæ hic paginæ antiquo exciderant Codici, è quo exscriptum fuit exemplar, quo vtimur.

CAPVT XXIV.

Guido Archiepiscopus, eo quòd à fide, Romanæ data Ecclesiæ iurataquè, desciuisset, per Pontificias Litteras excommunicatur. Quo ille comperto, plurimos ad Arialdi & Herlembaldi cædem concitat; sed exitu tamen tam aduerso, vt ipsemet ægrè manus euaserit Fidelium, qui se protinus opponunt, & innoxios Dei Seruos tutantur. B

PRÆMONITIO AD LECTOREM.

Ex his, quæ hoc Capite comprehendenda congruenter ad præmissum argumentum essent, multa desunt. Sed ea tamen (sicut & pauca illa, quæ superiori deerant Capiti) Lector supplere sibiquè satisfacere commodè poterit è Capite 24. & 25. Vitæ similiter Arialdi, ab altero postmodùm Auctore conscriptæ, quam postea C Libro Tertio producemus. Quæ porrò in hoc nostro exemplari sequuntur (è quibus vtique dignouimus, quæ in antiquo atque olim perfecto & integro præcedebant) ita se habent: . . . . tos cruentosquè. Cœperunt itaque Herlembaldum cohortari, vt descenderet, & Christi aduersarios cum eis prosterneret. Quibus nullo modo acquiescens, nec descendit, nec manus deposuit. Ipsi verò irruere protinùs in eos: &, sicut enim ante validissimum ventum fumus, sic ante eos omnis illicò infidelis euanuit populus. Guidonem verò ante ianuas in equo reperiunt. Quem iustè fustigantes spoliant: atque eorum manus vix euadere potuit, D in cœnaculum quoddam tractus potiùs, quàm delatus. Tot namque ocyùs tunc apparuere pro veritate certantes, quasi eisdem nulli essent in eadem Vrbe resistentes. Magno igitur cum trophæo Ecclesiam intrantes, HERLEMBALDVM descendere faciunt: immò læti valde sunt effecti, eoquòd BEATVM ARIALDVM, quem credebant mortuum, reperiunt viuum.

Quem

Quem ergo tollentes in atrium ECCLESIÆ, QVÆ DICITVR ROZZONI, deueniunt: ibiquè protinùs tanta armatorum multitudo est congregata, quatenùs inimicorum non solùm corpora prosternere, verùm etiam ipsorum possent liberè omnia ædificia subruere. A

CAPVT XXV.

Arialdi fautoribus anhelantibus ad vindictam de suis aduersarijs sumendam, eos ipse (tametsi malè habitus, & vulneratus) dehortatur.

B

I. AD quod namque patrandum dum anxiè anhelarent; HERLEMBALDVS, iam Vexillum in manu tenens erectum, ait: *Oportet, vt Dominum ARIALDVM inquiramus, & cuius domum euertere primuùs debeamus.* Hæc verò vt Christi Martyr audierit: in locum, vnde à cunctis posset audiri, se iussit deferri; eoquè innuente manu, silentium factum est magnum.

II. *Charissimi* (inquit) *si in linguas verterentur nostra omnia membra; nullo modo valerent Dei laudare magnalia, vobis hodie calitùs ostensa.* C *Hodie enim, vt scitis, talis hora fuit, in qua nullus vestrum vnum saltim pro veritate valebat verbum proferre: nunc autem nullus est, qui vel etiam contra vos, vt inspicitis, audeat mutire. Et quis verò est hæc operatus, nisi Christus? Si igitur Dominus hodie cognouit famulos ad tuendum; dignum est, vt famuli noscant Dominum ad venerandum. Nam si inimici Dei & nostri hodiernam noscerent solemnitatem; quod egêre, nullatenus essent conati. Nos verò & Dei scire solemnitatem venerando, & eius audire præcepta obsequendò oportet. Ait enim: Diligite inimicos vestros: benefacite his, qui odêre vos. Per ipsum ergo vos oro, vt nunc arma deponatis;* D MECVMQVE AD BEATI AMBROSII SACRVM CORPVS VENIATIS, *& ibi Deo grates debitas pariter reddamus, nostrosquè æmulos diem hodiernum ducere lætiferum sinamus, necnon pro ipsis Deum suppliciter exoremus. Nam à quibus hæc aguntur, alta celsitudo acquiritur; quia de filijs hominum Dei filij, testante Christo, efficiuntur.*

III. Hæc enim illa multitudo dum audisset; alij videlicet sapientiores,

BEATVM

BEATVM ARIALDVM totum cruentum & feminecem A
ſpectantes,pacem vitamquè inimicorum poſcere audientes, mirantes obſtupeſcebant; alij verò feruentiores ſpiritu his verbis nullo modo acquieſcere volebant. Verumtamen, licet diuerſi vellent diuerſa; cuncta tamen illicò ſunt cōpleta Martyris verba.

CAPVT XXVI.

Guido Archiepiſcopus profuſione pecuniarum ſeditionem redintegrat obſtinato in id animo, vt Arialdus expellatur ab Vrbe, ac necetur. Sed hic mori paratus cum ſuis Collegis ſua in domo & Eccleſia ſe B
continet: nec vllius auſu expellitur, nedùm necatur.

I. SEquenti denique nocte iterùm cum Guidone congregata eſt pars peruerſa, dicens: *Non nos hæc aduerſa omnimodè deijciant. Popularis enim turba citò mutatur, & in diuerſas partes facilè inclinat. Certi quidem ſumus, quòd in Vrbe ARIALDVM extinguere nullo modo valemus. Tale igitur aliud conſilium noſtra ſagacitas reperiat, quòd ipſe nullatenùs euadere queat. Conſtituantur equidem per diuerſa Vrbis loca* C
ex nobis viri prudentes, pecunias à nobis ſibi collatas habentes copiosè, quas per populum clam in noctibus tribuant: in diebus verò, omnibus omiſſis negotijs, aſſiduè conueniamus. Et hoc tamdiu agamus, quouſque nimis multiplicati ipſum violenter ab Vrbe pellere valeamus. Quod cùm fuerit factum; poſitis vndique inſidijs capiatur, captuſque illicò necetur. Quæ cuncta ſi non impleuerimus; pacem nunquàm habebimus. Quid multa?

II. Per dies enim quindecim duo populorum conuenticula ſunt in Vrbe vehementia aſsiduè habita: vnum ſcilicet Fidelium AD ECCLESIAM ROZZONI, alterum verò in Curia Pontificali. D
Creſcebat autem nimis pars veſana pro pecunia ſibi in noctibus data. Qua verò nequiter creſcente, Fideles paulatim tædentes cœpere deficere. Quod peruerſa plebs cernens, cœpit elata in BEATVM ARIALDVM cum nimijs clamoribus irruendi facere impetum, quatenùs eum ibi necaret, eiuſquè locum fundirùs deſolaret. Erat enim Chriſti Famulus inter aduerſa tam fortis & conſtans, vt nullus è fratribus in die tribulationis inde

auderet

auderet aufugere, nec quicquam asportare; sed cùm fremitum impiorum superuenientem audirent, se ante Altare prosternebant, ibiquè mortem expectabant. A

III. In vno horum dierum, cùm iam clausis ostijs fratres ante Altare iacebant mortem præstolantes; vnus eorum rem, quam maximè diligebat, latenter aperto ostio inde asportauit, eamquè in domo cuiusdam ciuilis amici commendauit; prorinusquè rediji. Quod Vir Dei vt audierit, fratrem ad se accitum sic allocutus est. *Arnulfe* (inquit) *nonne Ecclesia hæc in eius honorem & nomen dedicata est, cui assiduè dicimus: Sub tuum præsidium confugimus, Dei Genitrix? Et nonne legisti: Maledictus homo, qui spem suam ponit in homine? Et cur contra hæc nunc agere præsumpsisti?* Qui pauens obmutuit. Vt autem tam isdem, quàm cæteri, amodò non præsumerent talia; hæc culpa acribus verberibus est protinùs emendata. B

IV. In his namque diebus ibidem tam grauis confusio vehemensquè perturbatio erat, vt in hora constituta plerique Fideles cibum capere desperarent, mortem adfuturam illicò expectantes. Sed licet impij frementes insanirent; nullo modo facere audebant, quod minabantur; quoniam totiens dolor in eorum capita vertebatur, quotiens contra Christi Famulum surgere nitebantur. C

CAPVT XXVII.

Guido Archiepiscopus Mediolanum iubet esse ac pronunciat interdicto subiectum, quamdiu Arialdus hic manserit: qui verò contra fecerint, fieriuè permiserint, hi bonis fortunæ omnibus vitaquè priuandi denunciantur. Arialdus occultè fuga elapsus, iamquè Papiam transgressus, Pado nauigat, Romam tendens. Insidijs igitur circumquaque iam dispositis interceptus, in Arcem illic abripitur; atqui mox, tamquàm innocens veriquè ac recti amans, ab ipsomet interceptore perhumaniter habetur, & comitibus suis in libertatem restituitur. D

I. Vapropter iniquum & publicum dant præceptum: Vt, donec ARIALDVS in Vrbe maneret, quicumque Clericorum publicè Mysterium celebraret, vel tintinnabula sonaret, aut laicus quisquam, qui hæc in sua agere Ecclesia permitteret, non solùm priuaretur substantia,

O sed

sed etiam vita. Hæc verò non solùm alibi, verùm etiam in Ecclesia, vbi idem manebat (præ nimio timore iubente Milite, cuius ipsa iuris fuerat) seruari cœpere. Quod ipse super omnia, quæ ei hactenùs acciderant, grauius existimans, ait: *Absit, vt mei vltra sint participes & fratres, qui nefandas Hæreticorum obseruant pro mortis timore institutiones.* Qua de re, etiam ipsis fratribus ignorantibus, assumpto tantùm comite vno, nomine Syro, nocte clam Vrbe exijt, ET AD SANCTVM VICTOREM AD VLMVM biduo cum ipso perlatuit. A

II. Denique hinc Herlembaldus cum multis Fidelibus militibus vtrosque suscepit, & Papiam cum eis perrexit. Et parte quidem militum remissa, parte verò secum retenta, per Padum nauigio cœperunt descendere, quatenùs Romam pergerent, & vsque ad aliud tempus tantæ iræ cederent. In quo scilicet nauigio sub quodam capti sunt Oppido, & ex medio sodalium ineffabiliter mœrentium BEATVS ARIALDVS violenter solus est raptus, & in Arcem deductus. Vbi dum solitam in oratione & sermone teneret constantiam; miratus miles, qui ipsum ceperat, ait: *Pontifex quippe Mediolanensis magnum quidem mihi se daturum promisit præmium, si te caperem, eique te darem. Namque mihi ab eo est intimatum, te esse hæreticum: quod, vt cerno, omninò est falsum.* Denique eum cum omni domo sua venerabiliter habere cœpit, & comitibus mœstis, Papiam iam reuersis, reddere festinauit. B C

III. Post hæc, scientes loca vndique obsessa, ad quoddam Castrum fidelis Herlembaldi sunt reuersi.

CAPVT XXVIII.

Arialdus, vt contrà hostium insidias & furorem incolumis seruetur, ab Herlembaldo fidei creditur & tutelæ cuiusdam Presbyteri, quem putat opportunissimum. Sed ab hoc perfidè proditur Guidoni Archiepiscopo: illique traditus in potestatem, celerrimè versus Lacum Maiorem abducitur occidendus. D

I.

Tunc quidam fratres Canturienses ei mandarunt, dicentes: *Nobis quidem hic pro nimia persecutione viuere non licet: nos verò ad te venire iube, si places.* Quibus & ipse: *Quicumque* (inquit) *mecum pro Christo mori est paratus, venire ad me festinet. Qui autem nondùm est, aliorsùm*

fugiens

fugiens declinet. Hæc, me præsente, dicta sunt. A

II. Post hæc Herlembaldo, cæterisquè qui secum aderant, sic locutus est: *Ex hac* (inquit) *terra exire nequimus; quia cum mortiferis insidijs omnes aditus obsessos scimus. Et hic manere non possumus; quoniam populus vesanus hic me persequi iam minatur; & valdè paueo, ne insontes huius loci incolæ sub hac occasione deuastentur. Quaproptèr necesse est, vt aliud reperiamus consilium: scilicet, vt quæramus quempiam fidelem virum, qui me per dies aliquot in suam occultet domum; quatenùs interim aut populi furor deferueat, & in hac terra me viuere liceat; vel custodia in insidijs vbique posita me desistant quærere pro nimia securitate; & sic me hinc fortè licebit exire*. Qui respondere dicentes: *Quæ autem dicis, cunctis placent; si inueniretur, qui hoc fideliter faceret*. Et ille: *Est* (inquit) *loco huic quidam Presbyter vicinus, nuper ex Ierosolyma regressus, qui hactenùs mihi credere satis est visus: per quem, si placet, mittatur, & super hac re diligenter inquiratur*. Omnibus itaque volentibus, per nefandum Presbyterum tunc missum est. B

III. Post hæc Ecclesiam ingressus ipse est; in qua, quoniam Vigilia Sancti Ioannis Baptistæ erat, à mane vsque ad horam quasi nonam in oratione permansit indeficiens. Et ecce detestandus Presbyter veniens secretè diligenterquè inquiritur, si locum haberet aptum, ad ipsum per tres saltim menses occultandum. Qui cùm promitteret, se iuxta Ecclesiam locum sic habere secretum, vt in eo quempiam per multos annos tenere valeret celatum; media tandem nocte, libatis osculis cum gemitibus & lachrymis multis, vsque ad portam cum ambobus processimus. Nam ipsum multùm deprecati sumus, vt vnum (quemcumque ex nobis vellet) in suum obsequium sumens, duceret. Quibus & ipse: *Nequaquàm*, inquit. *Quoniam si vnà duo sunt; loquuntur & loquentes audiuntur*. C

IV. Quis enim fati potest, quanta bona tunc HERLEMBALDVS Presbytero promisit; si ipse Christi Famulum tractaret benè: & quanta mala, si malè? Mœrentes igitur vtrosque abire permisimus: manè verò ad Vrbem deuenimus. D

V. Presbyter ergo nequam mox vt in suo conclaui illum concluserat; diabolico tactus spiritu malo Guidoni nunciare festinauit, dicens: *Quid vis mihi dare? & ego tibi tradam ARIALDVM sine turba, sine Herlembaldo, immò absque viro aliquo*. Cui ille

lætus

lætus nimis effectus magnum præmium illicò cum securitate promisit; si ipse, quod promittebat, impleret. A

VI. Tunc sibi quamplures dari petijt milites. Quos sumptos inter duas macerias ab habitatione secessas nocte constituit, dicens: *Vnus* (inquit) *ex vobis tantummodò in media iaceat via, scuto coopertus. Hunc enim, cum venero, percutiam calciamento. Tunc vos omnes velociter surgite: & tam me, quàm ipsum capite. Ne fortè quidem super alium surgatis incautè; vobis hoc fore signum, scitote.* Et post hæc in his verbis ad Virum Dei ingressus est. *Domine* (inquit) *ARIALDE, necesse est, vt hinc velociter discedamus, & ad Castrum, de quo te suscepi, reuertamur; quoniam, te hic esse,* B *omnibus notum est. Nam si hic moram fecerimus; cras procul dubio capiemur.* Cui Vir Dei; *Tibi* (inquit) *via est nota. Pracede ergo; & ego sequar te.* Traditore igitur præcedente, ad milites venere vtrique. Et ex calceamento, facto condicto signo, omnes pariter in Dei Virum irruunt, eumquè capiunt, captumquè strictè vinciunt, & vinctum iumento superimponunt, ac tacitè conciteque contra Lacum Maiorem festinant pergere.

CAPVT XXIX.

C

Arialdus, iubente Guidonis Archiepiscopi Nepte, in solitudinem Lacus Maioris abductus, abscissis denique Clericis per summam crudelitatem necatur constantissimus Christi Martyr.

I. OC enim ante horam diei tertiam, in quo Vigilia Sancti Petri celebratur, per totum Mediolanum est diuulgatum. Vnde factum est, vt vbique esset luctus & lamentum piorum, atque econtra vesana exultatio reproborum.

II. Quod ego audiens, tumultuosam & confusam D protinùs reliqui Vrbem, eumquè prosecutus sum. Die igitur eodem nocteque sequenti festinè properans, die altero ad præfatum iam Sole oriente perueni Lacum. Supra cuius enim dum incederem litus, & STATIONÆ, VBI PARENTELA MALI GVIDONIS HABITABAT, essem propinquus; obuium habui virum, nomine Martinum, qui se dicebat fore Presbyterum. Hic me interrogauit, vnde essem, quouè pergerem.

Cui,

Cui, vt veritatem securus ab eo inquirerem, ex parte mentitus A sum, dicens: *Ex illa Plebe sum: & compares mei huc me direxere, vt manifestè valeant scire, vtrùm verum sit, quod apud nos de ARIALDO, Clericorum inimico, nouiter insonuit: scilicet, quod extinctus sit: & si eis super hoc pleniter lætandum sit.* At ille: *Reuertere* (inquit) *mecum: & cùm ad Ecclesiam, quam paululùm post te reliquisti, redieris, optimè de hoc instructus eris.* Et tunc mihi secum reuertenti ait: *Externa namque die vox lætifera nostro insonuit loco, dicens: ARIALDVS, Clericorum aduersarius, vinctus habetur in naue, & in ripa Laci. Ad quem illicò cum multis alijs decurri: & arrepto palo optimè acuto, manuquè B erecta, in pectore eius illum infigere volui; sed non sum permissus. Missi sunt quidem quinque protinùs viri à Domna Nepte Archiepiscopi, de quorum ferocitate ipsa non dubitabat: qui eum à militibus diuiderent, & in locum, quo ipsa eis iusserat, ducerent. Quod sine mora completum est. Et in tantam illicò est ductus solitudinem, vt vix ibi sit aliquando accessus hominum, & tantummodò nauigantium, sed syluestrium solummodò habitatio bestiarum. Quid te verbis longiùs protraham? Ibi cadauer eius sine auribus, sine naribus, sine oculis, sine dextera manu, sine membro genitali esse fecere. Si absque omnibus his membris aliquando quemquam vidisti C viuere; hunc esse mortuum noli credere. Nam sero nullo modo quiescere quiueram, donec ij, qui in eum hæc patrarant, sic me securum fecere; quatenùs vltra non sit, vnde mea iam mens dubitare possit. Tu verò ad tuos reuertere, hæc eis intimans: eosquè redde securos, lætosquè.* Et post hæc ab alterutro diuisi sumus: &, donec Ecclesiam est ingressus, me redire finxi; postea verò, nolens verbis confidere perfidi, regressus sum ad iter, quod reliqueram.

III. Cùm autem in iam præfatum ingrederer Vicum, iuxta viam reperi Ecclesiam, in honorem Sancti Petri dedicatam, ad quam tunc Clericorum Laicorumquè multitudo cum Processione exibat. D Ibi quidem seorsùm duas inueni mulieres, de his, quæ acciderant, conferentes, & plorantes. Quibus appropinquans inquisiui, quid haberent, & cur flerent. Quarum vna ait: *Verè tu ex illo es Ordine, qui, cùm deberet suis bonis dictis factisquè omnes leuare in Cælum, econtra malis exemplis cunctos præcipitat in Infernum. In hoc enim loco, machinante tuo Ordine peruerso, in his diebus tantum est perpetratum scelus, quatenùs pro hoc Omnipotens*

Deus in abyssum demergat, anxiè expectemus: & tu dicis: Cur flemus? Videns igitur mulierum fidem, ipsis, quòd discipulus essem illius, de quo flebant, intimaui: easque, si vera essent quæ à prædicto audieram viro, inquisiui. Quæ statim factæ apud me nimis gratæ, omnia testantur esse vera, præter hoc, quòd de eius morte adhuc erant incertæ. A

IV. Viam itaque mihi contra præfatam tendentem solitudinem ostendunt: multumque deposcunt, vt reuertens eas facerem sciolas, vnde eis adhuc inerat dubietas. VERVM INGENTIVM PRÆPEDITVR OBSTACVLIS SAXORVM ILLVC ACCEDERE. EVNDO PER TERRAM NEQVIVI: QVIQVE PER NAVEM ILLVC ME TRANSFERRE AVDERET, REPERIRE NON POTVI; ideoquè, præter quæ dicta sunt, pleniter de illo tunc scire non valui. B

V. Porrò, secundùm quod postea diligenter scrutatus sum, qualiter quibusque ex hac vita verbis migrauerit, diligentibus Deum fore gratum credo, si id breuiter intimauero. A loco igitur, quo captus est, Psalmodiam decantauit. Ad STATIONAM enim à militibus, vt prædictum est, diuisus, & quinque ferocibus seruulis est traditus. Qui cùm ipsum ducerent ad mortem, allocuti sunt dicentes: ARIALDE, *cur non recordaris, vt neges quæ hucusque dixisti: & profitearis, Dominum nostrum esse verum Pontificem? Nam si hoc faceres; fortè adhuc viuere posses.* At ille: *Absit* (inquit) *vt coronam, quam verum dicendo in mea acquisiui vita, in fine mentiendo amittam. Nam me vtrùm nunc ducatis ad mortem, ignoro. Quod si facitis; scitote, vestro Domino meam mortem valde nocituram, non solum in futura vita, sed etiam in præsenti.* Et illi: *Videsne* (inquiunt) *illum magnum montem? Si ipse profectò esset aureus & tuus, totumque dares; vltra nullo modo viueres.* Ille autem hæc audiens se erexit, & Hymnum Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli alta voce decantare cœpit. Quo finito, ad solitudinem, ad quam tendebant, peruenere. C D

VI. Quem tollentes de naue, supra quoddam saxum vinctum posuere ad sedendum. Seorsùm denique paululum remoti hæc dicere cœperunt ad inuicem: *Quid faciemus? Si tantum occiderimus Virum; nostræ animæ nullum vltra poterunt adipisci remedium. Et hoc si non fecerimus; nihilominus moriemur.*

VII. In

VII. In his enim dum hæsitarent, aspexere nauiculam concitè venientem, duosquè homines deferentem. Et aiunt adinuicem: *Hos expectemus: hi forsitan boni nuncij baiuli sunt.* A

VIII. Prædicta verò mali Guidonis Neptis (quæ exhinc IEZABEL, & HERODIAS est nuncupata) postquàm quinque ad Dei famulum necandum direxerat seruulos; duos Clericos, quos in eius mortem præcipuè inhiare cognouerat, ad se vocatos sic allocuta est: *Assumptis gladijs vestrum persequimini velociter Inimicum; ne fortè cæteros seducat, & vlterius viuat.* Hi verò erant, qui cum naue tunc veniebant.

IX. Qui cùm ad cæteros venissent; egressi de naue dicunt: *Vbi est* B ARIALDVS? Qui respondere dicentes: *Mortuus est.* At illi: *Nobis* (inquiunt) *iussum est videre illum, siue viuum, siue mortuum.* Et aspicientes vidêre illum eminùs vinctum, sedentem super saxum. In quem sic anxiè irruunt, quomodò leonum catuli super prædam famelici. Euaginatis igitur gladijs, ipsius vnus vnam, alter verò auriculam arripit alteram, dicentes: *Dic furcifer, si Dominus noster verus est Archiepiscopus.* Qui respondit: *Nec est, nec fuit vnquàm; quia opus Archiepiscopi in ipso nec est nunc, nec fuit vnquàm.* Tunc immites eius vtrasque amputant aures. At ille, oculis in Cælum eleuatis, ait: *Gratias* C *tibi ago, Christe, qui me hodie inter tuos Martyres dignatus es connumerare.* Interrogatur denique iterùm, si Guido verus esset Archiepiscopus. Qui, solitam constantiam animi tenens, ait: *Non est.* Quapropter nasus ipsius protinùs cum labio superno est abscissus. Deinde ambo oculi sunt effossi. Postea verò dexteram detruncant manum, dicentes: *Hæc est, quæ faciebat Epistolas, Romam directas.* Dehinc radicitùs membrum amputant genitale, dicentes: *Prædicator castitatis hactenùs fuisti; exhinc & tu castus eris.* Postea verò desub gutture linguam extrahunt, dicentes: *Modò sileat, quæ Clericorum familias conturbauit & dispersit.* Et sic illa Sancta Anima carne est soluta: corpus verò ibi quoquomodo terræ traditum est. D

CAPVT XXX.

A

Arialdi Cadauer, varijs subinde in locis humatum, emissa cælitus luce illustratur. Quocirca, iubente similiter Guidonis Archiepiscopi Nepte, ingentibus illigatum saxis, in profundum Lacus Maioris præceps immittitur.

I.

OEperunt denique illic post hæc luminaria præclara per noctes piscatoribus apparere. Quod vt IMPIA IEZABEL audiuit, protinùs in aliam Insulam eum nocte transferri iussit. Sed cùm B eadem lux ibidem similiter crebrò appareret; in locum tertium eumdem asportari fecit. Videns igitur, quòd non posset sanctum occultare Corpus, nec sub terra, neque super terram, quia illud vbique lux eximia comitabatur; irata valde fecit saxa ingentia circa ipsum innecti, & in profundum Laci dimergi. Verumtamen ibi, vbi est proiectum, tanta est aquæ altitudo (sicut didici à viris illius loci) vt vix fune centum cubitorum quisquam possit fundum attingere. Nam isdem Lacus pro sui magnitudine MAIOR nuncupatur, & plus quinquaginta milliaribus in longum extenditur. In quo tam innu- C merabiles procul dubio immanesquè sunt pisces, vt per tres menses facilè deuorarent quot in eadem Parochia sunt pecudes.

II. Verùm quia omnia hæc occultè fuerant peracta; de illo hæsitatio & altercatio vbique erat non parua. Alij dicebant, quòd esset mortuus: alij, quòd in vinculis clam detineretur. In cuius amorem tunc sic omnis Populus est accensus, vt cuncti se sub iureiurando constringerent, quatenùs illum aut essent viuum siue mortuum habituri, aut pro ipso ad mortem vsque certaturi. Sed Deus Omnipotens, cuius causam ipse patefecerat, nec D illum passus est à pisce contaminari, nec in Lacu profundo occultè morari.

§§§§§§§
§§§
§

CA-

A

CAPVT XXXI.

A

Arialdi Corpus decimo deinde mense, mirificè candidum, neque quicquàm interim læsum aut corruptum, e profundo Lacus, lapidum pondere solutum ac liberum, emergit: & ex aqua in ripam proiectum, per Aquilam mirabiliter indicatur. Inde rursùs, iubente Guidonis Archiepiscopi Nepte, in fouea occultatur, mox & in Arcem Aronæ noctu transfertur, ibidemquè rursùs detruncatur, deturpatur.

I. TRansactis namque mensibus decem, quidam vir Fidelis, nomine ALGISIVS, per Vrbem cœpit anxiè discurrere, dicens: *Nuper, in die Inuentionis Sanctæ Crucis, mei causa negotij iuxta litus transibam* LACI MAIORIS. *Et ecce Aquila eadem superuolitabat litora, cætera expellens volucria. Quod vt viderunt pastores, qui ibi pascebant suas pecudes, illuc festinè cœpere currere. Cum quibus cucurri & ego. Et ecce* BEATISSIMVS ARIALDVS, *ex aqua proiectus*, IBI INTEGER (PRÆTER OCTO MEMBRA, QVÆ EI ERANT CVM FERRO AMPVTATA) IACEBAT, MIRIFICE CANDIDVS. *Quem ego videns, optimè illicò agnoui: hisquè, qui aderant, lachrymabiliter omnibus dixi: Videte (inquam) vt hic saluus sit; quia iste est* BEATVS ARIALDVS, *quem mœstus vniuersus quærit Populus. Dum enim ibi aliquantulùm moraremur, subitò de* ARCE ARONA *missi sunt serui, qui inde nos eiecerunt; & in quamdam, quæ ibi erat, foueam leniter humauere.* B C

II. Hoc ego, qui hæc scripsi, dum audissem; sumpto comite, illuc perrexi concitè. Repertosquè pastores, vtrumnàm vera essent, quæ audieram, diligenter cauteque inquisiui. Qui, cuncta esse proculdubio vera, respondentes asseruerunt. Et ego: *Si vera sunt* (inquam) *vbi ergo est ille?* At illi: *Ecce* (inquiunt) *locus, vbi nobis videntibus sero est positus: mane verò reuertentes, locum quidem inuenimus; de eo autem nihil. Hoc tantùm putamus, quòd nocte eadem sursùm delatus sit* IN ARCEM. His auditis, velociter reuersus, HERLEMBALDO, viro prudenti, quæcumque audieram, per ordinem cuncta narraui. D

III. Qui, festinè omnibus conuocatis Ciuibus, iam in appetitu Martyris,

mus; sed nobiscum feramus, unde viuere debeamus. Discurrant A
itaque nuncij circumquaque velociter, qui omnes ad bella aptos cum armis, rusticosque huc venire hortentur cum plaustris; quatenus illi nobiscum pugnent, isti verò nostra arma & victus deportent.

II. Congregata igitur post paululum tanta sunt carra, vt per septem ferè milliaria vix possent per publicam & communem viam turba pedestris vel equestris incedere. Confluebat autem vndique quasi arena maris multitudo innumerabilis, arma ferens & victus supra dorsum famulorum, siue iumentorum. Et sic incedentes, secundo tandem die ad vesperum reperimus pratum, quarto ferè milliario à loco, quò incedebamus, distans, benè humectum, B amplumque. Ibique, quia ad hoc aptum erat, castrametati sumus.

III. Hinc Herlembaldus, vir prudens, iterùm delegauit, blandeque sanctum Corpus quæsiuit. Perterriti itaque hostes à sonitu pauendo frementis multitudinis, super se venientis, prohibere quod petebatur, vltra non ausi sunt. Et ecce die altero illucescente, vox lætifera per castra insonuit, dicens: *In litore quidem Ticini directum est in nauem Corpus* BEATI ARIALDI. His auditis, certatim omnes arripuerunt cursum. Ille namque habebatur tunc beatior, qui ad currendum erat promptior. C

IV. Eo igitur leuato in feretrum, cum tanta gloria & laude reuerti cœpimus, vt eas nullo modo exprimere possem, etiamsi vocem linguamque ferream haberem. Nam de Castellis, quibus se concluserant pro Ciuium timore, exibant senum iuuenum atque mulierum infinitæ multitudines, Cruces, cereosque, atque situlas aqua plenas (vt potarent æstuantes) deferentes: & vnusquisque, prout valebat, voce excelsa immensas Deo gratias reddebant. Tintinnabula quippe personabant vndique. Arbores namque quamplurimi scandebant, vt ipsum saltim videre possent.

V. At vbi Mediolano propinquauimus, totam penè Vrbem obuiam D habuimus: matronas, nobiles & ignobiles, cereos innumerabiles deferentes: infantes & senes, omnesque Deo laudem dantes. Etiam ipsos, quos in vita sua habuit æmulos, scilicet Clericos, inuenimus paratos, non Officium cantantes Mortuorum, sed, vt decebat, Martyrum. Et sic in sancto die Ascensionis Domini posuimus illum in Ecclesiæ medio Sancti Ambrosij.

VI. Tunc nobilis Helembaldus in loco eminenti progressus, hæc om-

nibus audientibus est locutus. *Videtis (inquit) Dilectissimi, quantùm valet Fides; quam inter nos per decem annos docuit* BEATVS ARIALDVS. *Certè, vt videtis, ipsa eum seruauit defunctum incolumem in profundo Laci inter innumerabiles immanesquè pisces per decem menses. Hac autem coram vobis ipsum per decem hos dies æstiuos conseruet, videlicet vsque ad sanctum diem Pentecosten; quatenùs de longinquo & proximo sexus diuersæ ætatis vterque huc venire, & nostram Fidem, nostrorumquè impietatem æmulorum euidenter possit contemplari.* Clamabant tunc, nobis audientibus, ad illum Dæmonia, dicentia: *Quid contra nos latras? Non potes tantùm latrare, vt te non faciamus interimere; sicut tuum fecimus Socium: & vt pingues & iniqui Episcopi, Abbates, & Presbyteri non sint nostri.* A B

VII. In his quidem diebus ibidem vndique veniebant maxima multitudo, plurima munera offerens Corpori sancto: quibus ad eum intuendum fas erat per dies. Per noctes verò Clericorum Monachorumquè veniebat maxima multitudo; easquè peruigiles ducebant psallendo.

VIII. In vna autem harum noctium timens valde, ne forte ad opprobrium Christi, Seruorumquè ipsius, ibi per æstiuum tempus diu permanens fæteret; assumpto lumine, paucis admodùm vigilantibus, ad ipsum accessi; & repetto foramine, quod eius germanus ipsi sub ascella fecerat, vt sciret, qualiter illius haberentur interiora, intùs prospexi; & ecce eius exta vt nix erant candida; iecur verò æreum habebat colorem. Quæ cùm intromissis duobus digitis tetigissem & confricassem, eosquè retractos naribus apposuissem; testor Veritatem, quæ Deus est; tantam talemquè odoris fragrantiam ex ipsis digitis emanare sensi, qualem quantamuè nunquàm me alibi sensisse reminiscor. Et sicut mea conscientia tunc testabatur, & nunc testatur: si ipsi digiti gladij bis acuti acumen habuissent; nares absque vulnere nullo modo euaderent. Quia odoris suauitas tam erat delectabilis, vt nares valentiores essent odoriferos digitos intra se ad trahendum, quam brachij virtus ad retrahendum. Nam quamplures dies, vt diu delectarer tanto odore, eos ab omni custodiui liquore. C D

IX Congregata igitur est iterùm in die sancto Pentecosten tanta virorum ac mulierum diuersæ ætatis multitudo de proximo & longinquo,

ginquo, vt nunquàm se vnam tantam vidisse etiam senes dicerent: ET SIC CVM MAGNA GLORIA LAVDEQVE INEFFABILI AD MONASTERIVM DELATVS EST SANCTI CELSI. A

X. Ibi namque in locum mirabiliter aptum traditus est sepulturæ. Siquidem ex vna parte HABET ECCLESIAM, IN QVA SANCTI CELSI VENERABILE NVNC ADORATVR CORPVS: ex altera vero ECCLESIAM, VBI QVONDAM (VT FERTVR) DIV SANCTVS PERLATVIT NAZARIVS. Exhinc quippe ibi à multis Fidelibus adoratur & colitur; ab infidelibus autem nec Christus Vniuersorum Dominus, nec ARIALDVS ipsius famulus. B

CAPVT XXXIII.

Denarius numerus obseruatione dignus in Arialdi rebus: Quandonam scripta fuerit hæc Martyris Vita, & hic ipse occubuerit; sicut & postea Herlembaldus, itidem Martyr.

I. DEcem igitur Annos BEATVS LEVITA ET MARTYR ARIALDVS duxit pro Christi Lege viriliter certando. Decem membra eidem post hæc per manus obtulit iniquorum: octo; cùm occideretur: duo, ne agnosceretur. Decem verò menses in profundo Laci incolumis iacuit. Decem autem milliaria illum nobis proximiorem Lacus proiecit, quàm acceperit. Per dies enim decem æstiuos ipsum in Ecclesia Sancti Ambrosij, videntibus cunctis, Christus conseruauit. Eiquè post hæc decimo Anno HERLEMBALDVM FIDELEM SOCIVM ASSOCIAVIT (VT VERACITER CREDO) IN REGNO CALORVM, peremptum scilicet per eorumdem manus iniquorum: IN QVO DECIMO ANNO HÆC SCRIPTA SVNT AD LAVDEM CHRISTI, EIVSQVE FAMVLI ARIALDI. C D

II. PASSVS ERGO EST BEATVS LEVITA ET MARTYR CHRISTI, ARIALDVS, * QVINTO KALENDAS IVLII, ANNO AB INCARNATIONE DOMINI MILLESIMO SEXAGESIMO-SEXTO, Præsidente Sedi Apostolicæ Secundo Papa

* Legendum videtur QVARTO.

Papa Alexandro, Regnante Domino nostro Iesu Christo cum A
Patre & Spiritu Sancto per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CAPVT XXXIV.

Andreas, huius Auctor Vitæ, hanc ipsam Sacerdoti, nomine Syro, rerum Arialdi quàm optimè conscio, & antehac Scriptori, transmittit examinandam, & pro rei veritate testandam.

SYRO, B
VENERANDO ET FIDELI SACERDOTI,
ANDREAS.

Egente me olim ea, QVÆ CVM SOCIO HERIMBERTO DE VENERABILI ARIALDO SCRIPSISTI; reperi, vos multa præterisse, quæ dici oporteret. Vnde factum est, vt, IVBENTE BEATÆ MEMORIÆ RODVLPHO PATRE, CVIVS ANIMA IAM CVM CHRISTO GAVDET, multa tam de his, quæ C
omisistis, quàm quæ dixistis, exprimere conatus sim. Quæ ad te mittens, obsecto per charitatem, vt diligenter inspicias: &, si vera sunt, testimonium feras. Nam sicut ipsum habui, vt hæc facerem, præceptorem; sic te habere volo, vt vera sint, assertorem; quatenùs, si iure pro inculto sermone eius putredinis & vermis, qui composuit, contemnitur; pro reuerentia duorum Sanctorum Sacerdotum, vnius præcipientis, alterius asserentis, suscipiatur. Tu enim tanto tempore eius esse frater familiaris meruisti; vt penè quicquid de eo dixerim, proprio intuitu inspiceres: immò, quia Sacerdos es; D
mentiri non vales. Ideoquè dignè iusteque te elegi fore testem huius rei.

§§§§§§§
§§§
§

CA-

CAPVT XXXV. A

Syrus, ad Andream rescribens, omnibus ab ipso in hac Arialdi Vita narratis luculentissimè, tamquàm testatissimis verissimisquè, subscribit. At enim dolet, quòd multa & præcipua fuerint omissa. Ex his pauca quædam recenset: nimirùm, de Concione in Oppido Varisij priùs, quàm Mediolani, ab Arialdo contra Cleri corruptelas habita: de duobus exteris Sapientibus, & vno ex nostratibus, quem Guido Archiepiscopus miserat, ipso disputante superatis: de Sacerdote quodam Simoniaco & adultero ab Altari per ipsum repulso, & hinc orta contra eum seditione, mox autem ab eodem sedata: de ipsius apud Laicos & Monachos reuerentia: de lenitate erga peccatores pœnitentes, & in semetipsum seueritate. B

PRESBYTER SYRVS ANDREÆ, CHRISTI FAMVLO.

I. Miror, Charissime, quòd de illis requiras rebus vnum testem, quas testari possunt non solùm multa millia Fidelium, sed etiam infidelium. Et si nullus superesset alius, qui harum rerum existere posset testis idoneus; quis tam vecors inueniretur, qui diceret, te scripsisse falsa? si sciret, te ideò reliquisse Sæculum, vt non solùm à verbis vacares mendacibus, sed etiam ab otiosis: præsertim cùm non ciuilia Monasteria & dissoluta petisti, sed famosum & celebre Vallis Vmbrosæ Cœnobium, itinere dierum quinque à naturali solo remotum. C D

II Porrò de obitu eius clam peracto quis te certior existit? qui pro hoc mortis periculo ter te dedisti. Etenim semel vtcunque incaptus euasisti. Alia verò vice, quia dicebatur, quòd IN TRAVALLIA ARCE INEXPVGNABILI occultè detineretur; eius desiderio accensus longo itinere confecto, multis montibus transfactis, te ante eiusdem portas obtulisti. In quam, quia inspicere es ausus; quis esses, cognitus, ideoquè captus, atque in altis-

altissimam eiusdem Turrem deductus;per foramen cum funibus in ipsius es depositus profundum, quod magis videbatur esse sepulchrum, quàm habitaculum. Nam lectuli fulcrum erat cœnum, capitale saxum. Nec enim ibi erat, vnde digestio occultaretur; nec desuper tectum, à quo pluuia pelleretur. Ibi quippe præ nimio horrore vultus tuus & stomachus sic elanguit & emarcuit, vt cibum per funes tibi dimissum gustare minimè posses. Ideoquè nocte media te subtraxere, & sic semiuiuum dimisere. Altera autem vice Lacum transfretasti; iterùm cognitus & captus, donec te pretio non emisti, euadere nullo modo potuisti. Quæ cùm ita sint; quis tam crudelis erit & durus, vt tuis sermonibus existat incredulus? A B

III.Verumtamen, licet multùm læter super cuncta, quæ dixisti, quia sunt vera, & ædificationi vtilia; tamen valde doleo, quia omisisti præcipua, tibiquè notissima; & cur hoc feceris, sic admiror, vt velim ex his aliquantula coram te prodere, &, quare dimiseris, addiscere. Ante quippe quàm introisset Mediolanum ad prædicandum, publicè AD VARISIENSEM PLEBEM Clericorum multitudinem conuocauit; eisquè, sub quibus essent erroribus, indicauit; &, vt ab eis recederent, benignè admonuit. Qui eius verba spreuere, dicentes: *Nobis enim ideò hæc loqueris, quia ineruditos cognoscis. Caterùm si Doctor haberi vis credibilis; vade, & in Vrbe hæc loqui noli timere. Quod si agere ausus fueris; qua dicis, credenda comprobabis.* Et tunc Vrbem ingressus, & Populum, sicut tu dixisti, est allocutus. Nam in ipso exordio suæ prædicationis tamdiu cum aliquantis Fidelibus per venerabilia loca, Sanctorum flagitans suffragia, nudis incessit pedibus, donec sic intumescerent, vt super eos nullo modo existere posset. C

IV.Duo denique sapientissimi Clerici, audita eius fama, de longinquis regionibus ad eum venere; vt cognoscerent, quomodò ipse scientia polleret. Quorum vnus ei se in altercatione obtulit, & à mane vsque ad horam ferè nonam, altero penitùs silente, vtcumque restitit: & tunc sic est deuictus, vt nec quid insolubile objicere, nec posset objecta exsoluere. Alium verò, quia nimis eruditum reperit, die eodem deuincere non potuit; sed in altero prostrauit. Quos, licet deuictos; quia valde doctos inuenit, multùm dilexit; eisquè omnem benignè humanitatem impendit; & sic tandem abire permisit. D

V.Accidit

V. Accidit etiam, vt semel transiret per plateam quandam, iuxta Domum Pontificalem sitam. Aliquantos autem viros, quos ibi reperit, admonere cœpit. Erant enim tunc Guido, & Ordinarij, multique alij Clerici in eadem domo pariter congregati. Quod cùm audissent; sapientiorem omnibus elegere, eumquè ad ipsum direxere; quatenùs ei resisteret; &, quæ dicebat, fore vana diceret. Nam in paucis sic protinùs verbis conclusus est, vt retrò turpiter rediret velociter. Quem cùm sui interrogassent, quid egisset; ait: *Scitote, aut ipsum non esse hominem, aut alterum fore, qui ab eius loquitur ore*. Hæc omnia, quamuis non interfuisti, Bonouisino narrante pleniter didicisti. A B

VI. Illum præterea famosissimum zelum, quo Hæreticum quemdam ab Altari repulit, cur non dixisti? Timuisti forsitan, ne in eo aliqui scandalizarentur? Scito Charissime, quia dicta factaquè ARIALDI, immò & Christi, incredulis & peruersis plena scandalis; pijs verò fomenta sunt ardoris & lucis. Ea igitur istis pandamus; de illis verò Saluatorem dicere audiamus: *Sinite* (inquit) *eos; quia cæci sunt, & duces cæcorum*. Transeunte ergo per Maiorem Ecclesiam cum fratribus ARIALDO, Christi famulo; audiuit, quòd in eadem hora quidam adulter & Simoniacus ad quoddam ipsius Basilicæ Altare accesserat, vt se simularet ibi canere Missam. *Eamus* (inquit) *illuc*. Ad quem cùm peruenisset; ait: *Cùm enim tu sis talis, quali Ecclesiæ valuæ patere minimè deberent; cur sanctum Altare præsumis pollutus contingere? & illa Mysteria agere, quæ solummodò innocuis & castis sunt commissa, te fingere? Aufer te hinc quantocyùs putride*. Qui cùm inde se non amoueret; Vir Dei manum ad Planetam misit; eamquè ab eius tergo extraxit; & ipsum ab Altari expulit. Erant enim tunc in circuitu eiusdem Ecclesiæ causa negotiandi tam ciuiles viri quàm suburbani pariter congregati. Qui exijt, & per forum querimoniam fecit. Commoto itaque Populo, dimissisquè negotijs, ac fustibus eleuatis, per ostia irruunt; vt ipsum quærant, & perimant. C D

VII. Ipse verò, sciens quæ ventura erant, non fugerat; sed gradum ascenderat, ibiquè Populum expectabat. Videntes ergo eum in gradu stantem, sacraquè manu innuentem, omnes deponebant fustes, & se ad audiendum parabant, super ipsos innitentes. Facto denique silentio magno, prædicationem sic mellifluam

compoſuit, vt corda, quæ fuerant commota & conturbata per A
falſi verba Sacerdotis operante & inſtigante Aduerſario, ſedarentur & dulcorarentur per verba veri Christi Famuli operante & flante Spiritu Sancto. Et ora, quæ intrando veſanè proclamauerant, *Moriatur, moriatur:* exeundo dicebant orando, *Faciat te Christus per multa tempora viuere, qui huic loco te pro nostra ſalute eſt dignatus dirigere.*

VIII. Quis enim Laicorum, ſuam in coniugio habens conſanguineam, audebat Eccleſiam ingredi, in qua morabatur ARIALDVS, famulus Chriſti? Nam tales ex ea perſonas pro hoc pepulit; vt non ſolùm feciſſe, ſed etiam æſtimaſſe, obſtupendum ſit. Monachos B
autem, conſortium Simoniacorum Abbatum falſorumquè fratrum fugientes, benignè ſuſcipiebat. Sed numquid eorum aliquis in eius præſentia erat auſus vacare? quatenùs aut non legeret, vel non oraret, aut aliquid non ageret. Nam ſi interdùm in eius vacarent abſentia; ſic pauidè, illum ſentientes venire, ad prædicta recurrebant opera; quemadmodùm ſolent in ſcholis pueri vacantes ad lectionem recurrere, magiſtrum ſentientes venire. Quis enim, dum prædicaret, in eodem loco mutire audebat? Nam qualiſcumque perſona eſſet, illicò audiebat: *Siue tu tacebis, ſiue ego. Quia ſcriptum eſt: Nolite mittere margaritas* C
veſtras ante porcos.

IX. Sed licet tam ſeuerus eſſet contra delinquentes; quis mitior erat in ſuſcipiendo pœnitentes? Cùm enim viri, qui dicebantur Preſbyteri, in adulterio deprehenderentur, & à facie Populi perſequentis locus eis tutus minimè pateret alibi; ad ipſum confugiebant. Quos ſi purè confeſſos cerneret; protinùs eos in omnibus omninò locis, excepto Altaris Officio, ſuos faciebat participes; nec deinceps apparebat quiſquam, qui dicere contra eos præſumeret quicquam.

X. Die vero Paraſceue in cubiculo clauſo nudus confitebatur coram D
cæteris fratribus, quicquid à cunabulis deliquerat, & pro culpa vnaquaque ſe faciebat verberari acerrimè. Nemo enim id facere cogebatur inuitus; ſed permittebatur, ſi quiſquam hoc agere vellet ſpontaneus. Hæc quia tibi ſunt nota, & ædificationi vtilia; cur omiſiſti, obſecro, ne ſileas, ſed mihi ſuper hoc nimis admiranti prodas.

CA-

CAPVT XXXVI. A

Andreas Syro respondet, se quidem multa de Arialdo, sibiquè notissima, sed sponte, omisisse. Ex his autem sic etiam ipse tria hæc miracula subiungit: Res amissa protinùs inuenitur per Arialdi ad Deum preces: Paralyticus ad eiusdem, iam mortui (dum feretro Mediolanum adsportaretur) siue contactum, siue aspectum, sanatus: Blasphemus in sacrum cultum, qui eius Sepulchro à Fidelibus impendebatur, acerbissimis statim doloribus corripitur; nec his ante liberatur, quàm pœnitentia ductus cultum illi similiter & ipse impendat. B

ANDREAS SYRO.

I. AEstimas, Venerande Syre, æstimas, me dixisse, quicquid me contigerit de BEATO ARIALDO scisse? Audi adhuc, qualia tria prætermisi; vt ex his intelligas, me multa alia euidenter de eo cognouisse, & scienter omisisse.

II. Pertexerat enim aliquando inuitatus ad Ecclesiam Cumanæ Ciuitatis, vt pacificaret dissidentes Clericos ipsius Vrbis. Erat quippe tunc tempus Quadragesimale. Cumquè ad vnum Altare conuenissemus, vt Officium Vespertinale persolueremus; vnum quid (non recordor modò, vtrùm fuisset de Antiphonis, vel Responsorijs) sic elapsum est ab omnium memoria, vt penitùs inueniri nequiuerit. Salubri igitur consilio reperto, Signum Salutare sibi in fronte impressit; iuxta Altare se prostrauit, rem perditam à Domino perijt. Quam sic protinùs inuenit, ac si in loco, quo posuit occultum, id, quod petebatur, haberetur descriptum. C D

III. Aliud verò signum factum est, dum illum, ex aqua Laci proiectum, ad Vrbem duceremus. Erat enim in quodam Vico quidam rusticus, per multa tempora morbo paralysi dissolutus. Qui cùm audisset, quòd Christi Martyr per viam duceretur; fidem habens firmam, in eamdem fecit se viam ferri, ibiquè dimitti. Transeunte itaque turba, quæ feretrum præcedebat, Martyrem infirmus expectabat. Ad quem cùm peruenissent,

qui ipsum portabant; ab infirmo eodem obnixè rogati, perstiterunt, eum coram ipso deposuere. Et (nescio, vtrùm ex solo visu, an tactu) sanitati sic est protinùs redditus, vt, qui vix aliorum manibus deferri valebat, statim suis firmiter incederet plantis. Nam ego tunc aderam inter subsequentem turbam. Sed cùm audissem hoc; tam fortiter firmaui gressum, vt veniens ante feretrum, virum inspicerem firmiter incedentem, Deumquè laudarem. A

IV. Tertium verò, quod narro, miraculum, non quidem egomet vidi, sed quadam persona valde fideli narrante didici. Erant aliquanti viri ad Portam Ticinensem simul congregati. Cœperunt itaque confabulationem habere tam de ARIALDO Christi famulo, quamquè de his, qui eius venerandum adorabant Sepulchrum. Tum vnus, superbo malignoquè spiritu afflatus, tale execrandum protulit verbum: *Maius (inquit) desiderium est mihi super ipsum mingere, quàm illum adorare.* Quem tam sæuus internorum viscerum illicò dolor apprehendit, vt neque quiescere neque mingere ei licuerit, donec, nimio dolore cogente, pariterquè aliquorum cohortatione virorum consiliante, munus ad BEATI ARIALDI Sepulchrum obtulerit, ibiquè adorauerit. Et sic pristinam sospitatem adeptus est humiliatus, quam iustò amiserat superbus. B C

V. Si enim bona omnia, quæ de eo nouerim, scribere vellem; priùs dies & charta deficeret, quàm sermo. Verùm quia tanta de eo scripta sunt, in quibus satis potest dinosci, quis vel vnde fuerit, quiduè docuerit, vel quid pro Christo perpessus sit; metam igitur ponamus; Deumquè trinum & vnum benedicamus; cui sit honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

FINIS LIBRI SECVNDI. D

DE

De SS. Martyribus, ARIALDO ALCIATO ET HERLEMBALDO COTTA, MEDIOLANENSIBVS, veritati ac luci restitutis, A

LIBER TERTIVS: B
SANCTI ARIALDI VITA, per Landulphum de Sancto Paulo conscripta.

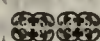

Præfatio in hunc Librum Tertium. C

De Vitæ huius Auctore.

I. SVbsequens Arialdi Vita citra dubium illa est, quam Libro huius Operis Primo, Capite 2. Num. 13. & 14. Andreas Alciatus asseueranter dicebat ab Arnulpho Historico nostrate scriptam, & adeò diligenter, vt omnem sibi de ipso scribendi, siue potius scripta prosequendi, ansam præripuerit. De ipso enim (vt eiusdem Libri Capite 12. vidimus) scribere iam incœperat, licet alteram ipsius Vitam iam vidisset, ab Andrea Monacho scriptam, & à nobis Libro Secundo recitatam; eiusquè propterea Monachi mentionem nobis faciebat eodem illo Capite 12. Num. 11. Arnulphus autem ille Historicus, Alciati iudicio, citra omnem pariter controuersiam est ille, cuius Quatuor Historiarum Mediolanensium Libros ego typis impressos euulgare quantocyùs meditor: quiquè Arialdo, D

eiusquè fautoribus, ipsiquè quinetiam Ecclesiæ Romanæ, infensissimum se præbuit Libro Tertio; tametsi postea propè finem Libri Quarti resipuerit. Ab hoc igitur Arnulpho scriptam credidit Alciatus subsequentem Arialdi Vitam. A

II. Mihi tamen ex aduerso historicus huius Vitæ stylus euidenter videtur tam diuersus ab eo, quo suas Arnulphus Historias scripsit: tamquè similis ei, quo Landulphus Iunior suas; vt Alciato suspicer Arnulphi nomen pro Landulphi nomine per errorem (vt mihi etiam quandoque inter scribendum accidit) excidisse: Landulphi nempè illius, cui *de Sancto Paulo* cognomen fuit, vt Libro etiam Primo, Cap. 2. Num. 3. præmonebam: qui præterea suas Historias contexuit ab Anno Christi, sicut ego computaui, supra Millesimum nonagesimo-septimo vsque ad posterioris Sæculi trigesimum-sextum: quiquè semper Arialdo eiusquè assectis addictissimus fuit; quemadmodùm ipsius etiam Historiæ illæ satis superquè testificantur, quas ego typis itidem quantocyùs edere meditor. Hæc ipsa itaque styli qualitas ante omnia mihi persuadet, germanum Vitæ huius Auctorem fuisse, non Arnulphum illum, sed hunc *de Sancto Paulo* Landulphum. Quam quidem in sententiam nonnulla quoque alia mihi suppetunt indicia, quæ mox explicabo. B C

III. Arnulphus vtique initio Libri Secundi se professus ea deinceps scripturum, quæ ipsemet videndo cognouisset, initium ab Ariberti Archiepiscopi nostri fecit electione, quæ communiter Anno Christi supra Millesimum decimo-nono adscribi solet; sicut ego quoque in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis Num. 213. commemini. Eo igitur Anno Arnulphus, vt iudicio, ac tali ea rerum, quæ Historijs consignandæ forent, intelligentia, sic etiam ætate satis iam tum maturus fuisse credi potest. Ex altera verò parte Quartum & postremum Historiarum suarum Librum prosequutus est ad eum vsque Annum, quo Germaniæ Principes, abdicato Henrico Rege, aduersùs Pontificem Romanum Gregorium Septimum contumaci, Rodulphum Sueuiæ Ducem sublegerunt: quem quidem Annum fuisse constat Christi Domini Millesimum septuagesimum-septimum. Itaque satis ambiguum videri potest, an vltra eum Annum Arnulphus aliquandiu superuixerit; vltra quem tamen Annum aliquandiu superuixisse videtur Auctor ille, qui præsentem Arialdi D

Vitam conscripsit. Sanè quidem hic ipse (vt alia prætercam) hæc habet Capite 25. *Ad Ecclesiam Rozonis*, QVÆ NVNC DICITVR. SANCTI SEPVLCHRI, *sese feliciter transtulerunt*. Quam tamen SANCTI SEPVLCHRI appellationem Ecclesia illa nonnisi Anno supra Millesimum centesimo, quo solemniter eidem Sancto Sepulchro dicata fuit, accepisse videtur; sicut ex ijs intelligi potest, quæ in prædictis Monumentis Num. 287. 288. 289. recensebam; tum etiam ex ijs, quæ proximo Libro superiore legimus, Cap. 24. & 26. A

IV. Illud etiam huc pertinere videtur, quòd huius Vitæ Auctor quàm optimè iam legerat, quinetiam scriptione hac sua in epitomem ac meliorem in ordinem redegerat, alteram illam, priùs ab Andrea scriptam Monacho; eiusquè propterea Monachi ac Vitæ mentionem fecit Capite 17. 31. 34. 35. Et tamen ea nonnisi Anno supra Millesimum septuagesimo-sexto (vt superioris Libri Capite 33. iam vidimus) scripta fuerat: & hac quidem Auctoris voluntate (sicut ipsemet in Prologo precabatur) vt duodecim ad legendum traderetur Monasterijs, quibus Rodulphus tunc præerat, Ordinis Vallumbrosani Generalis Abbas. Moritur interea Rodulphus eodem Anno, duodecima Nouembris die, sicut ab Eudosio Loccatello est affirmatum in eius Vita: indequè Andreas, quæ de Arialdi Vita scripserat, censuræ subijcit Presbyteri cuiusdam, nomine Syri; vt superiori pariter Libro vidimus, Cap. 34. & 36. Quocirca non ita facile fuit præsentis Vitæ Auctori alteram illam intra breue tempus in manibus habere. B C

V. Ad hæc, præsentis Vitæ Auctor Herlembaldum perpetuò laudat, quia talibus inter Clericos controuersijs sese immiscuerit; quia nempè iussu à Pontifice Romano & ex ipsius auctoritate id ageret. Contra verò vituperabat eum Arnulphus, non tantùm Libro 3. sed etiam 4. Cap. 8.

VI. Denique verò, si præsentem Arialdi Vitam scripsisset Arnulphus ille, qui tam multa contra ipsum eiusquè asseclas mendaciter & per calumniam iam scripserat; qua fronte, qua prudentia, quo iudicio continere se poterat, quin ea ipsa seriò pœnitens aliquando disertè in præsentis Vitæ contextu retractaret? D

VII. Talibus igitur & alijs ex hoc genere argumentis adductus, in eam ego veni sententiam, vt, non Arnulphus ille, sed certè quidem Landulphus, *de Sancto Paulo* cognominatus, præsentem com-

posuerit

posuerit Arialdi Vitam. Quid, quòd etiam eidem fortè sententiæ suffragantur & meus & Capituli Metropolitani & Bibliothecæ Ambrosianæ Codices, quibus præsens Arialdi Vita continetur? Illis enim hæc continetur statim post Landulphi eius Historias, ipsiusmet nomine pariter ac cognomine prænotatas. Quod eam fortè ab causam factum est; quia præmonstratus illic expresse Auctor, pro subsequenti etiam Lucubratione satis præmonstratus intelligi vel ex eo posset, quòd alteri ea non adscriberetur Auctori. A

VIII. Hactenùs de Vitæ huius Auctore. Vitæ autem ipsi non aliud nos, quàm Capita adiecimus, vt maiori legentium commodo hac etiam in parte seruiremus. B

IX. Hanc ipsam porrò Vitam sine dubio innuebat etiam Iosephus noster Ripamontius, cùm scribere se profiteretur *De Arialdo Martyre, addenda ad Libros Historiarum Ecclesiæ Mediolanensis, ex Bibliotheca Ambrosiana manuscripto*; sicut videre licet in postremo eius Volumine, quo postremi eius Octo Historiæ Patriæ Libri continentur, quodquè Anno 1648. prodijt in lucem. Quàm fideliter ille tamen ex eo manuscripto Vitam huius Martyris expresserit, integrum ac sincerum esto iudicium penes illos, qui cum tali eius additamento attentè contulerint, quam nos hic damus, Arialdi Vitam, cum eo scilicet Ambrosianæ Bibliothecæ manuscripto planè consentientem. Mihi quidem pro arbitratu suo multa videtur contra manuscriptum potiùs illud, quàm ex illo manuscripto, narrasse. C D

INDEX

INDEX CAPITVM
Libri huius Tertij.

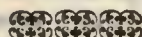

Paſsio BEATI ARIALDI · MARTYRIS: qui ad Sanctum Dionyſium tumulatur. A

CAPVT I. B

Arialdi patria, parentes, præſagium, educatio, litteratura, modeſtia.

I. RIALDVS in loco CVZAGO, propè Canturium, Mediolanenſis Diœceſis, ORTVS FVIT NOBILIBVS PARENTIBVS DE ALZATE. Quorum dum mater prægnans eſſet; ſomniauit, ſe videre immenſam claritatem, ceu Solis meridiani, quæ totam domum impleuit: quam ſecum admirans cognouit diuinitùs reuelatum, ſe filium magni meriti & cæleſtis ſapientiæ parituram. Quo nato, vocatus ARIALDVS. C

II. Hic Puer tempore congruo ad ſcholas mittitur: vbi profecit tandem in diuerſis ſtudijs liberalium Artium, & diuinarum litterarum ſcientiam acquiſiuit.

III. Cumquè à ſtudio reuerteretur, vidit ſorores in laſciuo habitu cum matre: quas ſæpiùs reprehendebat, dicens, illam diabolicam eſſe captionem.

CAPVT II. D

Quanta Cleri Mediolanenſis diſſolutio.

Sris temporibus inter Clericos tanta erat diſſolutio, vt alij vxores, alij meretrices publicè tenerent: alij venationibus, alij aucupio vacabant, partim fœnerabantur in publico, partim in vicis tabernas exercebant, cunctaquè Eccleſiaſtica Beneficia more pecudum vendebantur. Hæc vitia

vitia maximè in Ciuitate Mediolani plurimùm pullulabant; quia, A
quantò Vrbs ipsa populosior est, tantò iniquitas copiosior erat.

CAPVT III.

Contra Cleri corruptelas Arialdus concionari exorsus, Landulphum Cottam, Ecclesiæ Metropolitanæ Canonicum Ordinarium, in hoc ipsum ministerium sibi associat.

I. Andem Arialdus, videns tantam malitiam Clericorum, cœpit IN VARISIO, vbi morabatur, contra Clericorum vitia prædicare. Cui Rusticani Sacerdotes dicebant: *Nobis hæc ideò loqueris, quia ineruditos nos esse cognoscis; sed Vrbanis hæc prædica, qui tibi suis scientijs respondebunt.* B

II. Cumquè acriùs prædicaret; associat sibi LANDVLPHVM DE COTTIS, LEVITAM ORDINARIVM MEDIOLANENSIS ECCLESIÆ, facundum in sermone, & acceptum Popularibus prædicationis officio.

CAPVT IV.

Arialdum & Landulphum ab eiusmodi Concionibus desistere, Guido iubet Archiepiscopus, sed frustra. C

Taque multi ex Sacerdotibus Rusticanis Guidoni tunc Archiepiscopo nunciant, quæ Arialdus & Landulphus publicè prædicabant. Hos duos citatos Præsul admonet, ne noua & inaudita seminarentur: asserens, difficile esse castitatem seruare, ac non esse conueniens Clericorum vitia Populi auribus inculcare. Cui responderunt: *Nos ideò prædicationis officium assumpsimus, vt veritatem non taceamus. Sic ea, quæ cœpimus prædicare, quia vera sunt, tacere non volumus. Domini lingua vocem faucibus inspirabit.* Et exinde ambo decreuerunt suum propositum in Vrbe Mediolani reserare. ARIALDVS itaque EX DECVMANIS CANONICIS cœpit cum Landulpho tacitè seminare inter Clericos & Laycos Vrbis, quæ foris prædicauerat in aperto. D

CA-

CAPVT V.

Arialdus colaphum patienter à Sacerdote patitur. A

Vmquè TRANSLATIO BEATI NAZARII à cunctis Clericis & Ciuibus deuotè celebraretur; cœpit Arialdus detrectare familiariter coniugia & stupra Clericorum. Quos audiens quidam Sacerdos, nomine Anselmus, dixit: *Ergo tu es ille, qui nos Sacerdotes inter Populum diffamasti? An in te solo remansit virtus?* Quibus dictis, Arialdum colapho percussit. Arialdus autem dixit: *Non solùm hoc, sed etiam mortem pro veritate pati paratus sum.* B

CAPVT VI.

Arialdus & Landulphus publicè Mediolani è suggestu inuehuntur in Clericorum corruptelas.

I.

Andulphus hoc videns abduxit Arialdum, decreuitquè in aperto prædicare per Vrbem, quod in obscuro tantùm manifestauerant. Itaque per Vrbem mittuntur chartulæ, tinniunt tintinnabula, nunciantur nouæ prædicationes; ad quas Populus, semper nouorum auidus, cumulatur. C

II. Igitur vniuersis Ciuibus adunatis, Arialdus, in pulpitum ascendens, ita orsus est: *Bina lux est, quam Summa Æternaquè Lux reliquit in terris: scilicet, verbum Dei, & Doctorum vita. De verbo autem Dei, non meum, sed Psalmistæ audite testimonium: Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos. Et item: Lucerna pedibus meis verbum tuum. De vita verò Doctorum dicebat Saluator: Vos estis lux mundi. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est. Ex ijs vnam posuit ante vos, quibus Scriptura scientiam dedit. Ineruditis autem Doctorum vitam & Pastorum Clericorumquè pro lectione instituit. Sed, Inimico humani generis insidiante, pariterquè nostra negligentia & peccato operante, docti suam lucem perdiderunt, indoctiquè. Verumtamen vt Diabolus nos meliùs deluderet, qui ab eis sanctitatem abstulit, permisit eos in exteriori habitu sanctitatis similitudinem retinere. Quod gemens dico,* D

non

non ad vestram ignominiam, sed ad cautelam. Quomodò enim Sacerdotalem vitam agant, manifestè perpendimus: quomodò Christum sequantur, videte. Dicebat Christus: Qui mihi ministrat, me sequatur. Sed quò pergit Christus? Ad humilitatem: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Ad paupertatem: Beati pauperes &c. Et item dicit: Filius hominis non habet, vbi reclinet caput suum. Econtra nostri Sacerdotes pergunt: diuitias cumulant contra legem paupertatis: superbiam colunt contra legem humilitatis: palatia ædificant contra legem Christianitatis: vxores ducunt, contra normam castitatis: adulteras retinent contra regulam castitatis. Quomodò igitur Christum imitamini? Sed redite Dilectissimi ad corda vestra, redite, falsa respuite, vera cognoscite. Ad hoc enim veni; & hoc aut perficiam, aut mori paratus sum. A B

III. Cumquè alia super huiusmodi materia declarasset; Landulphus pulpitum ascendit, & silentium petijt. Quo concesso, vt erat in sermone nimis potens & voce, cunctis attentè audientibus (quia Popularibus acceptus erat) cœpit Arialdi dicta collaudare, & Sacerdotum vituperare vitam, execrariquè eorum Sacrificia, scilicet vxoratorum, & adulterorum, Simoniacorumquè; inducens multos Ciues ad alterum duorum; scilicet, quòd aut Sacerdotes ab vxoribus & meretricibus separentur, aut ad administrationes Altariorum non accedant. Et id vnicuique licitum esse pronunciat; cum vita coinquinata, corporequè tentato luxuria, puritas esse non potest ad sumptionem Cælestis Sacramenti. C

CAPVT VII.

Arialdi & Landulphi Concionibus applaudunt Populares, ac nominatim Nazarius quidam: Clericosquè à stupris & coniugijs abstinere cogunt.

I. Is dictis, cœpit Populus Arialdi & Landulphi dicta collaudare, & vsque ad cælum tollere. Inter quos quidam plebeius NAZARIVS, coniugatus, vocem extollens, mirabiliter approbauit, quod Viri Dei prædicauerant: asserens, Sacerdotum vitam non distare à Laycorum vita; immò Sacerdotalem fœdiorem esse. Arialdumquè & Landulphum secum conuiuere, suisquè frui bonis, obsecrat. D

II. Exhortantibus denique Arialdo & Landulpho Populum doctrina

mirabili,

mirabili, Clericorum ſtupra nefanda, & execranda coniugia, A
Populo tumultuante in Clericos, in breui tempore ſunt deleta ſic, vt nullus exiſteret, quin aut cogeretur mulieres dimittere, aut à Beneficio remotus ad Altare non accedere.

CAPVT VIII.

Pro Clericis congregatur Synodus Prouincialis, atque ab ipſa Arialdus & Landulphus excommunicantur abſentes.

I. Clerus igitur, multipliciter afflictus, primò cum Prouincialibus Epiſcopis, demùm cum Romano Pontifice conqueſtus eſt. Præerat tunc Romæ Stephanus Papa, qui ſuper hac re Archiepiſcopum Synodum Prouincialem congregare iubet. B

II. Factus eſt Synodalis Præſulum Conuentus, per Guidonem Archiepiſcopum, Nouariæ. Vbi cùm triduo prædictis vacarent negotijs; placuit pluribus, Landulphum & Arialdum, abſentes, excommunicandos; factumquè ita eſt.

CAPVT IX. C

Landulphus, Romam tendens, accepto per ſicarium vulnere, cogitur reuerti; ſed illuc tamen peruenit Arialdus, & irrita declaratur ipſorum excommunicatio Synodalis, Legatiquè Mediolanum mittuntur.

I. Vnde Landulphus, volens ire Romam, in Placentino Oppido cæditur grauiter, ſicquè Mediolanum redijt.

II. Quare Romam proficiſcitur Arialdus, & coram Papa Stephano adulteria Simoniamquè Clericorum Mediolanenſium accuſat, qualiterquè ipſius prædicationibus Sacerdotes ab vxoribus Populus ſepararet: eoſquè aſſerit inobedientes Romanæ Eccleſiæ; ſe autem cum Landulpho deuotum, & pro veritate certantem. D

III. Ijs auditis, multi ex fautoribus aduerſariorum ſurgunt ſtomachati: inter quos Dionyſius Cardinalis, ſurgens, multa contra Arialdum dixit.

IV. Deinde

IV. Deinde cùm multi alij fautores aduersariorum contra Arialdum clamarent; Stephanus Papa silentium imperauit; qui pauca loquens Cardinalem non laudauit, nec Arialdum condemnauit; quinimmò sententiam excommunicationis Synodalis anullauit; hortaturquè Arialdum, vt probitatem prædicare non desinat; & super huiusmodi lite LEGATOS MEDIOLANVM MITTIT; scilicet HILDEPRANDVM CARDINALEM, PETRVM OSTIENSEM, ANSELMVM DE BADAGIO LVCANVM EPISCOPVM; vt per ipsos in reorum præsentia veritas cognoscatur. A

B

CAPVT X.

Legati, huc profecti, causam comprobant Arialdi.

I legati cùm Mediolanum attigissent; congregato Clericorum cœtu, ipsorum culpas cognoscunt; Guidonem Simoniacum vocant, eiusquè Clerum adulterijs malisquè moribus inquinatum iudicant; asseruntquè, Arialdum vera Romano Pontifici retulisse; & eum ad perseuerationem cœpti propositi cohortantur. Ijs igitur fæliciter adimpletis, Arialdus & Landulphus acriùs & securiùs prædicant. C

CAPVT XI.

Landulphus, gladio venenato per Clericum in collo percussus, conualescit tamen.

I. Lerici verò videntes se aliter, quàm dolo, non posse defendere; necem Landulpho machinantur; sperantes, Arialdum metu taciturum; si socius Landulphus, & potentior & generosior, occideretur. D

II. Inuentus est quidam nefandus Clericus, qui se id facturum promisit; acceptoquè gladio venenato, vt res celeriùs conficeretur, Landulphum per Cœnam Domini, Parasceuem, Sabbatum Sanctum, diemquè Paschæ secretè persequitur. Tandem secunda feria de Albis Landulphum, in crepusculo ante Altare orantem, in collo percussit cum gladio; quo facto, in

limine Ecclesiæ ipse percussor per quendam Mendicum claudicantem tenetur. Currit Populus; capitur gladiator Clericus, causamquè rei protinùs manifestat. A

III. Sed Dei misericordia Landulphus, domum portatus, intra paucos dies sanatus est, veneno nil agente; quamuis malitiam eius veneni percussor dixerit se in multis bestijs cognouisse. Quod idem Clericus cernens, dolensquè, à Landulpho veniam impetrauit.

CAPVT XII.

Suburbanus Clerus in Arialdi Ecclesiam saltem ac vineas sæuire tentat.

B

I. PER idem tempus Clerici Rusticani, videntes se ab Arialdo similiter exturbatos, decreuerunt congregatione facta vineas & arbores Arialdi succidere; vt in ipsis bonis sæuitiam exercerent, quam in persona sui patrare non poterant.

II. Ex his aliqui pergunt ad Vicum, & sibi faciunt possessiones Arialdi demonstrari. Nocte igitur tanta percussi sunt cæcitate, vt nec vbi essent cognoscerent, nec scirent designatas arbores aut vineas reperire. Et hoc aliqui eorum in mortis articulo confessi sunt. C

III. Sed quamdam Ecclesiam, quam Arialdus extra Vicum construxerat, diripiunt, arbores vicinorum incidunt; quæ tamen, in breui mirabiliter crescentes, fructus vberiores ediderunt.

CAPVT XIII.

Ob Arialdi Conciones non pauci Populares se abstinent à consortio Clericorum, luxuria & Simonia inquinatorum: nonnulli verò etiam è Clero Simoniaci resipiscunt, & à se abdicant Beneficia.

I. POst hæc Arialdus specialiter contra Simoniam prædicat; sicquè perfecit, vt non pauci se abstinerent à consortio Clericorum, quos nouerant luxuria & Simonia coinquinatos; adeò quòd neque in eodem Oratorio secum esse vellent. Factumquè est, vt per totam Vrbem nil nisi de vitijs Clericorum audiebatur, & in vulgi fabulis eorum vitia tractabantur; aliqui Simoniaci, ad pœnitentiam ducti, Beneficia refutarunt. D

II. Inter

II. Inter quos cùm quidam Miles in Comitatu Mediolani Iure Patronatus pecunia accepta Beneficium contulisset; prædicationibus Arialdi commisso dolet, Sacerdotem emptorem sui Beneficij inuenit consimiliter inspiratum. Vnde, vocato Arialdo, Sacerdos renunciat, Miles pleniùs satisfacit; rogatque Arialdum, vt velit Beneficium acceptare. Quod negauit facere, asserens, se breui tempore à finibus trahi, & pro veritate moriturum. A

CAPVT XIV.

Arialdus nuptias damnat, intra Domini Aduentum celebratas. B

Nter cætera prauas consuetudines semper abhorruit, & contra illas prædicauit. Vnde cùm Mediolani inter Aduentum Domini nuptias celebrarent, quinimmò in Vigilia Natiuitatis Domini, si in Dominica forsan occurreret; eam corruptelam sic eradicauit, vt tempore mortis suæ illa penitùs vitaretur. Nam in domo diuitis in Vigilia Natiuitatis Domini paratis omnibus pro sponsa recipienda, Arialdus, illuc gradiens, à cœpto negotio prædicationibus reuocauit. C

CAPVT XV.

Arialdus è suo patrimonio pecuniam suppeditat Simoniaco, vt ei sese labi eximat.

Vm IN ECCLESIA SANCTÆ MARIÆ SECRETÆ quidam esset pretiò electus; Arialdus electum reprehendit; & hortatur, vt renunciet. Cui ille: *Omnem pecuniam expendi, vt hoc Beneficium acquirerem. Sed si renunciauero; acceptor pecuniæ meæ mihi non reddet.* Dixit Arialdus: *Tibi tantam pecuniæ quantitatem dabo, si subitò Simoniacæ electioni renunciaueris.* Quod ille Sacerdos protinùs adimpleuit; & Arialdus de patrimonio suo pecuniam soluit, posteaquè fieri ibi canonicam electionem fecit. D

CAPVT XVI. A

Herlembaldus, Landulphi frater, ipsi & Arialdo defensor ab Alexandro Papa Secundo, antehac etiam Mediolani Simoniacis & uxoratis Clericis infenso, assignatur, & Ecclesiæ Romanæ Vexillifer creatur.

I. Isdem temporibus HERLEMBALDVS DE COTTIS, FRATER LANDVLPHI, à Ierosolymis redierat, Miles factus. Vir equidem magnæ nobilitatis, facundiæ, in armis strenuissimus, & consilio prudens, magnanimusquè semper fuit. B

II. Hic Arialdo & Landulpho visus est idoneus ad ipsos defendendum contra Clericos arma mouentes. Vnde cùm visitandi hortandiquè gratia ad ipsum venissent; talibus orsi sunt verbis: *O Herlembalde, in omnibus venerande, pro tuo reditu nos, Deum collaudantes, gratias ei referimus immensas. Sic enim Deus, in terra & in mari multis quassatis procellis, te nobis redire sua benignitate disposuit: vitijsquè modò sæculi Miles fuisti; sic decens ratio est, vt Dei Ecclesiæquè Catholicæ Miles efficiaris strenuissimus; &, quod nos efficere non potuimus, tua dextra adiuti perficere valeamus. Esto nobis quasi Matathias, & filij eius, qui pro Templo Dei & Populi libertate mortui sunt, & vitam habentes æternam in Christo sunt fæliciter coronati.* C *Liberemus Ecclesiam Dei, multis temporibus obsessam, & uxoratis Sacerdotibus inquinatam. Tu lege gladij, & nos Dei. Visitasti Sepulchrum eius. Libera igitur Ecclesiam eius.*

III. His auditis, Herlembaldus aliquantulùm supersedit, DVBITANS CLERICORVM ACTIONIBVS IMMISCERI. Tandem hortatu Landulphi cum Arialdo Romam proficiscitur; promittens, se id acturum, si Papa Alexander, QVI DE BADAGIO ERAT, confirmaret. Ea namque tempestate, mortuo Nicolao D Papa, Anselmus, Mediolanensis Ciuis de Badagio, Lucanus Episcopus, ab omnibus Cardinalibus in Papam est electus, vocatusquè est Alexander Secundus. Hic, dum esset Ordinarius Mediolanensis Ecclesiæ, scientijs & moribus laudabilis fuit, scientijs affluens, & in sermone potens, cuius facundia, scientiaquè plurimùm Ciuibus grata erat: cœpitquè tunc in prædicationibus suis Clericorum vitam vituperare: nec verbis Archiepiscopi Guidonis,

donis, ipsum hortantis ad scandala Clericorum minimè publicanda, consentiebat. Vnde Archiepiscopus, dissimulans, quid agere vellet, cum Anselmo ad Imperatorem pergit: qui consilio Archiepiscopi curiosè satis ab Vrbe expulit Anselmum; nam ei Lucanum Episcopatum dedit. Itaque Guido, se tutum putans absentia Anselmi, magis fallitur. Nam Anselmus, vocato Landulpho Leuita Ordinario, familiariter hortatur, vt in prædicationibus suis vitia exprobret Clericorum. Idem domesticè satisfacit Arialdo, ostendens eis modos, quos tenebat, antequàm foret Episcopus. Sicquè hæc proclamatio, contra Clericos lasciuos & Simoniacos per Arialdum & Landulphum diutiùs continuata, à præfato Anselmo de Badagio sumpsit exordium. A B

IV. Hac igitur familiaritate confisus Arialdus, ad Alexandrum Papam cum Herlembaldo sese transtulit. Cùm verò Alexandro Papæ eorum foret nunciatus aduentus; eos ad se in cubiculari thalamo vocari iubet. Vbi, super eorum colla ruens, plurimùm gauisus est, Arialdo antiquam ostendens familiaritatem, quam solent amici, ad alta ascendentes, negligere.

V. At Arialdus, mutuo amore monstrato, seruataquè debita reuerentia, ita cœpit affari: *Pater Sanctissime, Creatori omnium gratias refero immensas, quòd te in tanto honoris culmine per Dei misericordiam sublimare & exaltare disposuit. Nunc itaque animus meus, multis attenuatus angustijs, agnoscit, quod olim tua mihi dilectio promittebat: &, vt omnia omittam, Sanctitatis tuæ clementiam reuerenter exoro, vt hunc Militem Herlembaldum, bello probum, consilioquè strenuissimum, in omnibus virtutibus confirmatum, Dei fauore & tuo munitum, mihi tribuas defensorem: & à te Vexillum accipiat, vt securiùs militans nos possit defendere, & tuos olim rebelles humiliare.* C

VI. Quibus auditis, Alexander Hildeprandum Cardinalem, OLIM LEGATIONIS SVÆ COLLEGAM, vocari iussit: consentientibusquè cæteris Cardinalibus, annuente id Hildeprando, ALEXANDER IN PVBLICO CONCISTORIO VEXILLVM SANCTVM, QVOD NOMINAVIT VEXILLVM SANCTI PETRI, HERLEMBALDO DEDIT, EVMQVE ROMANÆ ET VNIVERSALIS ECCLESIÆ VEXILLIFERVM FECIT. D

VII. Quibus fœliciter completis, Arialdus cum Herlembaldo Mediolanum repedauit; factusquè securus tali defensore, vitia Clericorum extirpat acriùs.

CA-

CAPVT XVII. A

Herlembaldi conatus contra Cleri corruptelas: & quàm pijs ille moribus esset.

I.
Erlembaldus autem per licentiam Alexandri Papæ instat, vt Clerus Mediolanensis Romanæ obediat Ecclesiæ: Coniugia & stupra separat, rebelles armis castigat, contraquè Clerum arma mouet, nec ipse minùs inobedientes insequitur; QVIPPE ANNIS DECEM ET OCTO MVLTA PRO DEFENSIONE ECCLESIASTICÆ VERITATIS PASSVS EST. B

II. Hic nobilis Herlembaldus coram Populo in vestibus pretiosis ambulabat, equis & armis semper militari more flûitauit; sed in abscondito coram Deo vt Eremita degebat agrestis; silicio nudam carnem cooperiebat; pauperes nutriebat, eorumquè lauabat pedes. Si quando, magna multitudine amicorum vallatus, pauperem vidisset; clam innuebat famulis, vt illum domum ducerent. Quò cùm peruenisset; dimissis extraneis, allata aqua egeni pedes lauabat, & extergebat; post hæc, corpore in solo prostrato, sub pauperis pedes caput ponebat; tanta in eo humilitas erat. Interdùm duodecim pauperes abundanter reficiebat, lotione pedum seruata. C

III. De hoc nobili Milite narrat ANDREAS, MONACHVS VALLIS VMBROSÆ, se multa bona familiariter cognouisse. Cuius Herlembaldi domus erat Mediolani IVXTA ECCLESIAM SANCTI VICTORIS ET QVADRAGINTA MARTYRVM.

CAPVT XVIII.

Herlembaldus vtramque Cleri partem pro inuestiganda veritate conuocat ad disputationem. Landulphus verò moritur, Herlembaldi eiusdem frater. D

I.
Vm igitur Herlembaldus vidisset, Clerum arma mouisse; vtramque partem ad diuinam disputationem conuocat, eo pacto, vt quæcumque pars ratione conuinceretur, alteri subiaceret. In medium prolatis Doctorum sententijs, maximè Ambrosij Protectoris nostræ clarissimæ Vrbis;

bis: ibiquè per Guibertum Archidiaconum, Antonium Biffum, A
Andream Decumanum, multa prolata sunt contra Arialdum & Landulphum: qui prædictorum trium verba, Pauli Apostoli & Sanctorum auctoritate repellunt.

II. Cùm hæc acta fuissent, Clerusquè arma moueret; MORITVR LANDVLPHVS, HERLEMBALDI FRATER.

CAPVT XIX.

Binos Abbates Simoniacos Herlembaldus dispellit.

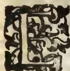

O tempore Archiepiscopus, defuncto Abbate B
Sancti Celsi, alium ordinat, quem Herlembaldus expulit: alium à Cœnobio Sancti Vincentij eodem modo repulit; illorum Simoniam damnans.

CAPVT XX.

Arialdi hospitium & pia exercitamenta in Canonica extra Portam Nouam Ecclesia, per ipsum reparata, & domicilijs aucta. Quanta item foret ipsius litteratura simul & modestia.

C

I.

IC BEATVS ARIALDVS ECCLESIAM, QVÆ DICITVR CANONICA, REPARAVIT EXTRA MVROS PORTÆ NOVÆ MEDIOLANI, ædificia pro se & pro socijs apta construxit de proprio patrimonio. In hac Basilica Horas Canonicas dietim cantabat; ad quam tanta Populi multitudo conueniebat, vt locus illos non caperet. Conuentualiter cum fratribus degebat. In mensa non erant fabulæ, sed sanctæ lectiones audiebantur.

II. Largus in eleemosynis semper fuit, adeò quòd socij publicè dicerent, eum arcam aureis plenam quotidie in pauperes effusurum. D

III. Noctes quoque medias semper trahebat insomnes, partim orando, partim legendo, partim contra vitia meditando: nunquàm sine pauperibus Clericis comedebat: nunquàm solus extra claustrum pergebat Ecclesiæ.

IV. Quamuis esset litteratum humanarum diuinarumquè scientia fultus; nunquàm tamen plùs confidebat in scientia, ac si nullam lit-

teram

teram didicisset. Sed si in casu necessitatis forsan ad disputationem fuisset prouocatus; statim ad subsidia Dei & Sanctorum recurrebat. A

V. Sæpè Corpora Sanctorum visitabat. Tot nomina Sanctorum in Litanijs diurnis proferebat absque libro, quòd cunctis mirabile videbatur. Sæpè nudis pedibus incedebat. Postremò, qualis doctrina eius erat, talis & vita.

VI. Audita fama sapientiæ suæ, duo sapientes de longinquis Mediolanum venerunt: cum quibus à mane vsque ad vesperam disputauit; eosquè confusos, & admirantes sapientiam eius, domum dimisit. B

VII. Cùm quadam vice iuxta Archiepiscopalem Aulam disputaret; Præsul cum Ordinarijs quendam ad eum misit, qui Arialdi sapientiam superaret. At ille in paucis confusus redijt, dicens Archiepiscopo: CERTE SPIRITVS SANCTVS PER OS ARIALDI LOQVITVR.

CAPVT XXI.

Arialdus abusum detestatur comedendi ante Missarum solemnia in Sabbato Sancto: quo quidem die ipsemet ad Sancti Ambrosij Nemus pergere solebat, ibiquè deuotissimè pernoctare. C

I. PRæterea cum Mediolanenses in Sabbato Sancto comederent ante Missarum solemnia; contra illum actum sic feruenter prædicauit, vt vsque nunc ab omnibus quasi inuiolabiliter expectetur post Diuina Officia refectio corporalis.

II. Ipseque eadem die pergebat AD NEMVS, milliario ab Vrbe, VBI QVONDAM BEATVS AMBROSIVS PARVAM BASILICAM CONDIDIT, frequentabatquè, cùm tumultum Populi vitare vellet, aut libros dictare diuinos: ibiquè D Beatus Arialdus deuotissimè pernoctabat, Dominicam expectans Resurrectionem; vt moris erat apud maiores nostros; prout refertur Isidorus Etymologiarum lib. 6. sic dicens: *Nox Paschæ ideò peruigil ducitur propter aduentum Regis & Domini nostri; vt tempus Resurrectionis eius non nos dormientes, sed vigilantes inueniat.*

CAPVT

CAPVT XXII. A

Quid Arialdus senserit de triduano Rogationum ieiunio: & quemadmodùm eius æmuli sumpserint inde tumultuandi occasionem; sed ab Herlembaldo denique repressi fuerint.

I. INter Clericos Mediolanenses eo tempore altercatio erat, NVMQVID TRIDVANVM IEIVNIVM ROGATIONVM, QVOD EST CIRCA ASCENSIONEM DOMINI, FORET AB ECCLESIA INSTITVTVM. Vnde Beatus Arialdus quadam vice prædicatione B reseráuit, id non Ecclesiastica institutione, sed * BONA consuetudine roborari; idquè approbauit auctoritate Nicæni Concilij, ac etiam Ambrosij Sermone de Pentecoste; necnon circumuicinarum Vrbium, id non obseruantium, more probauit.

* Legendum videtur NOVA.

II. Quæ cùm dixisset; AD ECCLESIAM BEATI AMBROSII ORANDI CAVSA PERREXIT; sed subitò æmuli sui cœperunt diuulgare per Vrbem, Arialdum hæreticum esse, eumquè ieiunia blasphemare. Vnde Sacerdotum filij aliiquè innumerabiles concurrunt cum armis AD ECCLESIAM ARIALDI, QVÆ CANONICA ET VSQVE NVNC NVNCVPATVR: quæquè inueniunt, capiunt, domum diruere incipiunt: C per angulos domus absentem Arialdum quærunt, vt occidant.

III. Hæc vt Herlembaldus audiuit; cum Fidelibus sumptis armis in audacem Plebem irruit, & omnes more pecudum fugauit; insequensquè eos manu forti ab impijs abstulit, quicquid de Domo Domini rapuerant.

CAPVT XXIII.

Herlembaldus Romam pergit, & à Pontifice Litteras obtinet excommunicationis contra Guidonem Archiepiscopum. D

I. PRouiderat insuper Arialdus, legem fieri de castitate seruanda: ad quam confirmandam omnes Sacerdotes Ambrosianæ Ecclesiæ subscripserant: & ipse Guido Archiepiscopus contra Simoniacam labem idem fecit.

II. His ita peractis, cùm Guido contra sacramentum

egisset, & Arialdum contra ius & fas indebitè molestaret; HERLEMBALDVS ROMAM TETENDIT. CVI PER ALEXANDRVM PAPAM DATÆ SVNT LITTERÆ, APOSTOLICIS PRÆNOTATÆ SIGILLIS, QVÆ CONTRA GVIDONEM ARCHIEPISCOPVM EXCOMMVNICATIONIS SENTENTIAM PROFEREBANT. A

CAPVT XXIV.

Guido Archiepiscopus binos Clericos, quia sese Arialdo iunxissent, carceri traditos, in libertatem restituere cogitur.

B

I. Bsente igitur Hetlembaldo, Guido Archiepiscopus duos Clericos MODOETIENSES capi fecit, ac IN LEVCO diro carceri mancipari, eo quia nuper Arialdo sese iunxerant.
II. Quod sentiens Arialdus, vocata Plebe, cuncta facta narrauit, captisquè armis contra partem Præsulis, præcedente Arialdo cum Vexillo Herlembaldi, IN CAMPIS MODOETIENSIBVS, Guido, timore prostratus, Clericos se redditurum spopondit datis obsidibus; sicquè Dei gratia infra triduum dicti Clerici sunt Arialdo mirabiliter restituti. C

CAPVT XXV.

Guido Archiepiscopus, per Pontificias excommunicatus Litteras, plurimos ad Arialdi & Herlembaldi cadem vanissimo schismaticoquè pretextu concitat; sed exitu tamen tam aduerso, vt ipsemet ægrè manus euaserit Fidelium, qui se protinùs opponunt, & innoxios Dei Seruos tutantur.

I. Ostquàm autem Herlembaldus Roma rediit, Literasquè excommunicationis detulit Archiepiscopo; subitò prædictus Archiepiscopus per totam Vrbem nuncios misit in Sabbato Pentecosten; nuncians vniuersis Ciuibus, vt, si inaudita scire cuperent, in Pentecosten summo diluculo conuenirent ad Maiorem Ecclesiam. Hoc autem ideò fecit, vt contra Sanctos Dei Arialdum & Herlembaldum Populus insaniret. D

II. Manc

II. Mane fit concursus Populi. Herlembaldus supra cancellos sese A contulir, ita vt ab omnibus videretur. Post hæc Arialdus cum quinque socijs ex aduerso Chori, tanquàm responsurus Præsuli, celsus stetit. Cœpit igitur Guido, tenens manu excommunicationis Bullam, ad Populum conqueri de Arialdo & Herlembaldo, dicens: *Turbatio pestifera per hos disseminata est; ita vt videam, in his scriptis omnium nostrum perniciem contineri. Hæc enim Ciuitas ob reuerentiam Beati Ambrosij Romanæ nunquam paruit Ecclesiæ. Ergo tollantur de terra viuentium hi seminatores verborum; quotidie laborant, vt hæc Vrbs pristinam (vt sit subdita Romæ) & propriam perdat libertatem.* Ad hæc cœpit Populus B exclamare: *Occidantur velociter, occidantur.*

III. His dictis, Guido cum magna Clericorum caterua cœpit descendere, vt Sanctos Dei opprimeret. Sed cùm nimia Plebis densitate ad eos non pateret accessus; cœpit Guido exclamare: *Omnes, qui Sancti Ambrosij honorem diligunt, ab Ecclesia exeant; vt nostri aduersarij euidentiùs cognoscantur, citiusque conterantur, & citiùs opprimantur.* Subitoque Ecclesia euacuata est, ita vt ex septem millibus virorum tantùm duodecim remanserint in subsidio Seruorum Dei.

IV. Arialdus autem & Herlembaldus, super cancellos stantes flexis genibus, Dominum exorabant: in quos pars aduersa clamore magno irruit, Layci in Herlembaldum, Clerici verò in Arialdum: C quem percutientes deorsùm præcipitant, & percussum credunt occisum. Tenebatur autem sceptrum militare ante Herlembaldum, super quo sese apodiare solebat, quo sibi propinquantes mirabiliter prosternebat; ita vt nullus auderet sibi propinquiùs accedere.

V. Cœpit igitur volare fama per Vrbem, mortem nuncians Arialdi. Vnde sequaces sui, ira commoti, arma capiunt; venientesquè non ad Ecclesiam, vbi tumultus erat, sed Pontificalem Aulam D ingrediuntur; quæquè reperiunt, dissipant, & per Aulæ ingressum intrant Ecclesiam; Guidonem, præ foribus in equo repertum, spoliant; vixquè eorum manus euadere potuit. Tandem Ecclesiam ingressi, cum gaudio reperiunt Arialdum vita fruentem, cohortanturquè Herlembaldum, vt descendat. Sicquè cum magno triumpho, fugatis hostibus, AD ECCLESIAM ROZONIS, QVÆ NVNC DICITVR SANCTI SEPVLCHRI, sese fæliciter transtulerunt.

CAPVT XXVI. A

Arialdi fautores, ad vindictam de ipsius aduersarijs sumendam anhelantes, ab ipsomet Arialdo mitigantur.

Vm autem ibi multitudo hominum coadunata decreuisset hostium domos euertere, ipsasquè spoliare; Arialdus semianimis, quasi silentio impetrato, multa de inimicorum dilectione tractauit, illud allegans Sacræ Scripturæ: *Diligite inimicos vestros: Benefacite his, qui oderunt vos*; exhortaturquè Populum ad Dei laudes, cùm pro eorum defensione magnalia operatus sit; & pro inimicis iubet singulos Dominum exorare. Quibus dictis, cunctos à cœpto proposito reuocauit. B

CAPVT XXVII.

Guido Archiepiscopus profusione pecuniarum seditionem redintegrat obstinato in id animo, vt Arialdus expellatur ab Vrbe, ac necetur. Sed hic, mori paratus, cum suis Collegis sua in domo & Ecclesia se continet: nec vllius ausu expellitur, nedùm necatur.

C

I.

Octe autem sequenti Archiepiscopus Guido suos sequaces conuocat: vbi, multis variè super necem Arialdi tractatis, tandem diffinitum est, quòd omnes Archiepiscopi sequaces pecunias in medium conferant, inter Populum distribuendas; vt contra Arialdum Populus incitetur, ponanturquè insidiæ extra Vrbem vndique; sicquè Arialdus, tumultum Populi fugiens, extra Vrbis mœnia capiatur, & captus subitò iuguletur.

II. Quo facto, pars vesana ob pecuniam datam dietim multiplicabatur; pars verò Fidelium metu deficiebat. Sed Arialdus inter aduersa tam fortis tam constans erat, vt, cùm quadam die sentiret aduersarios eius contra se venire, vt locum diruerent, & ipsum occiderent; ante Altare prostratus est, & orationibus impiorum furorem extinxit. D

III. Quidam autem Arnulfus, pauens fragorem venientium, aliqua pretiosa in domum cuiusdam vicini occultè transtulit. Quod

vt

vt Arialdus cognouit; vocato socio ait: *Arnulfe, nonne hæc Ecclesia in honore illius & nomine dedicata est, cui quotidie dicimus: Sub tuum præsidium confugimus, Dei Genitrix? Et num legisti: Maledictus homo, qui spem suam ponit in homine?* Qui obmutuit, & veniam postulauit. A

IV. Tantaquè diebus illis formido inter Fideles erat, vt aliqui cibum capere desperarent, mortem illicò præstolantes; tamen hostes eos inuadere non sunt ausi, Altißimo suffragante.

CAPVT XXVIII.

Guido Archiepiscopus Mediolanum iubet esse interdicto subiectum, quamdiu Arialdus hic manserit. Hinc igitur ille secedit: captusquè, libertati nihilominùs ab ipsomet interceptore restituitur. B

I. DEmùm, vt Populus magis contra Arialdum concitaretur, Archiepiscopus totam Ciuitatem publico subposuit interdicto; ea tamen lege, vt, dum Arialdus maneret in Vrbe, interdictum id staret; ipso verò expulso, cessaret interdictum. Decretumquè est, vt Layci, contrafacientes, vita & diuitijs priuarentur. Quibus nequiter ordinatis, cessat omnis Clerus à Diuinis Officijs. C

II. Videns autem Arialdus, Clerum sacrilegis obedire præceptis; socijs ignorantibus, assumpto comite vno, AD SANCTVM VICTOREM AD VLMVM biduo latuit.

III. Quod sentiens Herlembaldus, cum aliquanto equitatu Arialdum Papiam duxit; deinde, parte militum remissa, per Padum nauigat, vt Romam accederet.

IV. Sed sub quodam Placentino Oppido capiuntur, & de medio omnium Arialdus solus in Arcem deducitur. Cuius sapientiam dum videret oppidanus, ait: *Archiepiscopus tuus multa mihi promisit, si te sibi traderem captiuum. Asserit enim, te esse hæreticum: quod falsum esse cognosco. Sed vade in pace.* Qui dimissus, Papiam redijt. D

CAPVT

CAPVT XXIX. A

Arialdus ab hospite amico perfidè proditur Archiepiscopo Guidoni, ac versùs Lacum Maiorem occidendus abducitur.

I. INde Legnanum pergunt: vbi deliberatum est per omnes, vt quæratur amicus, qui Arialdum per dies aliquot occultaret, donec voluntas Populi mutaretur, aut insidiæ vndique positæ tollerentur: factaquè mentione de quodam Presbytero, non multùm inde distante, Arialdus consensit, asserens, illum nuper à Ierosolymis rediisse, sibiquè B domesticum satis.

II. Accersito tandem Sacerdote illo, se omnia gratanter facturum pollicetur: additquè, se habere locum latibulis conuenientem. Media denique nocte Herlembaldus cum comitibus & Sacerdote Arialdum sociat: multa bona Sacerdoti spondit; si Arialdum benè tractauerit: si autem contrafecerit, acriter comminatus est; & in lachrymis Vale facto, cum Presbytero solus Arialdus remansit; cùm noluerit, aliquem ex sociis permanere. Herlembaldus autem cum equitibus manè Mediolanum venit.

III. Prædictus verò Presbyter, vt Arialdum in camera sua clausum vidit, indilatè Archiepiscopo Arialdum penès se depositum nunciat: qui, multùm gaudens, muneribus ipsum repleuit: missisquè multis militibus fidis, loco statuto insidias tendunt. C

IV. Cùm autem Sacerdos domum venisset, ad Arialdum processit; cui dixit: *Domine Arialde, necesse est, vt hinc subitò recedamus, & ad Castrum, vnde te suscepi, reuertamur; quoniam, te hic esse, omnibus notum est.* Cui Arialdus: *Tibi via nota est. Præcede igitur, & ego te sequar.* Proditore igitur præcedente, Virum Dei in laqueum ducit insidiatum; factoquè per proditorem signo præordinato, capitur Arialdus; & vinculis arctatus equo D imponitur, & tacitè festinanterquè versùs Lacum Maiorem ducitur.

A *CAPVT XXX.* A

Arialdus per sicarios, ab Archiepiscopi Guidonis Nepte missos, crudelissimè necatur.

I. CVm autem ductus esset ANGLERIAM; per alios magis fidos milites ARONAM ducitur, & ante OLIVAM, Archiepiscopi neptem ex fratre, præsentatur: quæ secundùm patrui sui vota Arialdum in Insula quadam, in Lacu Maiori sita, secretissimè necari iubet.

II. Deditquè eum quinque Ministris: qui, naui eum imponentes, tandem ad Insulam peruenerunt: tollentesquè eum de naui, saxo vinculatum apodiantes, inquiunt: *Arialde, cur non negas, quæ dixisti; vt viuas? Id si feceris; vitam promittimus.* Cui Arialdus: *Absit, vt in fine mentiendo perdam, quod acquisiui verè prædicando.* At illi: *Si ille mons aureus esset, & totum dares; te aliter viuere, non permitteremus.* Quod Vir Dei audiens se erexit, ET HYMNVM APOSTOLORVM PETRI ET PAVLI, QVORVM VIGILIA ERAT, ALTA VOCE CANTAVIT. B

III. Tandem, dum isti Carnifices hæsitarent de morte Arialdi, immò quasi deliberassent de vita eius; respicientes vident nauiculam concitè venientem, duosquè homines deferentem. Hi enim à dicta OLIVA mittebantur, timente, ne priores Ministri Arialdo vitam donarent. De his quippe maximè confidebat, quos in mortem eius iamdudùm anhelare cognouerat. C

IV. Egressi de naui vt sunt, aiunt ad cæteros: *Vbi est Arialdus?* Respondetunt: *Mortuus est.* At illi: *Nobis iussum est videre illum, siue viuum, siue mortuum.* Et circumspicientes, illum viderunt in saxo sedentem. In quem protinùs irruunt gladijs euaginatis. Alter verò eorum dexteram aurem Arialdi arripit, alius aliam, simulquè inquiunt: *Dic nobis proditor, si Guido Archiepiscopus noster est verus.* Qui respondit: *Non est, vt sæpissimè prædicaui; quia opera Præsulis in eo non sunt.* Tunc illi feroces Arialdo ambas aures amputant. Interrogatur iterùm, si Guido verus est Archiepiscopus. Cui, solitam animi constantiam retinenti, nasus cum labio supremo abscinditur. Deinde ambo oculi sunt effossi. Postea dexteram manum truncant, inquientes: *Hæc est, quæ Litteras Romam directas scripsit.* Deinde genitale membrum D

bium

brum gladio radicitus incidunt, clamantes: *Prædicator Castitatis fuisti: sic & tu castus eris*. Sentiens autem Beatus Arialdus do- A
lores maximos, clamabat: *Circumdederunt me dolores mortis, Domine Iesu. Gratias tibi ago, Christe: meque hodie inter Sanctos Martyres tuos collocare digneris. Vt enim testis mihi es, pro veritate morior*. Post hæc sub gutture linguam euellunt, dicentes: *Nunc sileat lingua, quæ Clericorum familias exturbauit, dispersitquè*. Et in his tormentis animam reddidit Creatori.

CAPVT XXXI.

Arialdi Cadauer, varijs subinde humatum in locis, emissa cælitus luce illustratur. Quocirca, iubente similiter Guidonis Archiepiscopi Nepte, ingentibus illigatum saxis in profundum Lacus deijcitur Maioris. B

I. Corpus verò per eosdem quocumque modo tumulatum est. Super eius sepulchro omni nocte luminaria apparebant maxima. Quod piscatores in noctibus videntes publicè diuulgabant.
II. Hæc cùm audiret OLIVA; eruderato corpore, in alterum locum transferri fecit. Sed cùm eadem lux consimiliter appareret; in alium illicò locum tumulari iubet; vbi simili modo lux noctibus videbatur. C
III. Tandem, videns OLIVA, quòd lux eximia vbique sacrum Corpus comitabatur; irata valde, fecit grandia saxa circa Corpus innecti, & in profundum Lacus dimergi; vbi tanta est Lacus profunditas, vt fune centum cubitorum vix possit arena tentari; ac tanta est immanium piscium multitudo, quòd omnia cadauera infra triduum consumantur; VT NARRAT ANDREAS, MONACHVS VALLIS VMBROSÆ, QVI HANC HISTORIAM CONSCRIPSIT, se ab illius loci incolis didicisse.

CAPVT XXXII.

Varius in Vrbe Mediolano rumor, & magna hæsitatio de Arialdi captiuitate ac nece. D

I. His occultè peractis, inter Mediolanensem Populum de ipso incertus rumor erat, magnaquè hæsitatio. Alij affirmabant, eum defunctum esse: alij, clam retentum in vinculis. Vnde Populus, suo more mutatus, sic accenditur, vt sub iureiurando statueret, illum aut viuum aut mortuum

mortuum habiturum: sequè pro illius morte vindicaturum offert. A

II. Isquè rumor de captione eius in Mediolanensi Vrbe auditus est hora tertia IN VIGILIA SANCTORVM PETRI ET PAVLI, QVA DIE FVIT MARTYRIO CORONATVS.

CAPVT XXXIII.

Post decem inde menses Corpus Arialdi è profundo Lacus Maioris emergit illæsum interim & incorruptum, tantiquè miraculi fama Mediolanum affertur.

I. DVm autem Beati Arialdi mortem dissimulat Herlembaldus, vt cautiùs prouideret; transactis mensibus decem (scilicet in festo Inuentionis Sanctæ Crucis) Corpus Beati Arialdi per Aquilam demonstratur. B

II. Nam Aquila super aquas Lacus volitabat, cunctas aues pellens. Quod vt viderunt pastores, qui sua armenta custodiebant; ad litus iuxta Aquilam concurrerunt properè; & sine mora Corpus Beati Arialdi ad terram proiectum est, mirifici candoris, sine putrefactione seruatum. Quidam autem ex pastoribus, quibus mors Beati Arialdi nota fuerat, dixerunt: *Verè hoc est Corpus Beati Arialdi.* C

III. Cunctisquè id affirmantibus, huius rei fama ad OLIVAM subitò volitauit: quæ EX ARCE ARONÆ seruos misit. Hi, pulsis inde pastoribus, in quamdam foueam Corpus clanculò proiecerunt.

IV. Quidam ex pastoribus, nomine ALGISIVS, subitò Mediolanum venit, prædictaquè omnia nunciat Herlembaldo: sequè primum Aquilam vidisse, & Corpus cognouisse restatur.

CAPVT XXXIV.

Re certiùs comperta, Herlembaldus cum instructo Mediolanensium Exercitu pergit ad recuperandum Arialdi Cadauer, reque feliciter ipsa recuperat. D

I. HErlembaldus, vocato ANDREA, QVI HANC HISTORIAM CONSCRIPSIT, hortatur, vt ad huius rei scrutationem festinanter accedat. Qui, sumpto comite vno, concitè illuc perrexit: affirmantibusquè pastoribus, quæ audierat, interrogauit: *Vbi est Corpus.* At illi? *Ecce locus,*

brum gladio radicitùs incidunt, clamantes: *Prædicator Castitatis fuisti: sic & tu castus eris*. Sentiens autem Beatus Arialdus dolores maximos, clamabat: *Circumdederunt me dolores mortis, Domine Iesu. Gratias tibi ago, Christe: mequè hodie inter Sanctos Martyres tuos collocare digneris. Vt enim testis mihi es, pro veritate morior*. Post hæc sub gutture linguam euellunt, dicentes: *Nunc sileat lingua, quæ Clericorum familias exturbauit, dispersitquè*. Et in his tormentis animam reddidit Creatori. A

CAPVT XXXI.

Arialdi Cadauer, varijs subinde humatum in locis, emissa cælitùs luce illustratur. Quocirca, iubente similiter Guidonis Archiepiscopi Nepte, ingentibus illigatum saxis in profundum Lacus deijcitur Maioris. B

I. CORPUS verò per eosdem quocumque modo tumulatum est. Super eius sepulchro omni nocte luminaria apparebant maxima. Quod piscatores in noctibus videntes publicè diuulgabant.
II. Hæc cùm audiret OLIVA, eruderato corpore, in alterum locum transferri fecit. Sed cùm eadem lux consimiliter appareret, in alium illicò locum tumulari iubet; vbi simili modo lux noctibus videbatur.
III. Tandem, videns OLIVA, quòd lux eximia vbique sacrum Corpus comitabatur; irata valde, fecit grandia saxa circa Corpus innecti, & in profundum Lacus dimergi; vbi tanta est Lacus profunditas, vt fune centum cubitorum vix possit arena tentari; ac tanta est immanium piscium multitudo, quòd omnia cadauera infra triduum consumantur; VT NARRAT ANDREAS, MONACHVS VALLIS VMBROSÆ, QVI HANC HISTORIAM CONSCRIPSIT, se ab illius loci incolis didicisse. C

CAPVT XXXII.

Varius in Vrbe Mediolano rumor, & magna hæsitatio de Arialdi captiuitate ac nece. D

I. HIS occultè peractis, inter Mediolanensem Populum de ipso incertus rumor erat, magnaquè hæsitatio. Alij affirmabant, eum defunctum esse: alij, clam retentum in vinculis. Vnde Populus, suo more mutatus, sic accenditur, vt sub iureiurando statueric, illum aut viuum aut mortuum

mortuum habiturum: seque pro illius morte vindicaturum offert. A

II. Isque rumor de captione eius in Mediolanensi Vrbe auditus est hora tertia IN VIGILIA SANCTORVM PETRI ET PAVLI, QVA DIE FVIT MARTYRIO CORONATVS.

CAPVT XXXIII.

Post decem inde menses Corpus Arialdi e profundo Lacus Maioris emergit illæsum interim & incorruptum, tantique miraculi fama Mediolanum affertur.

I. DVm autem Beati Arialdi mortem dissimulat Herlembaldus, vt cautiùs prouideret; transactis mensibus decem (scilicet in festo Inuentionis Sanctæ Crucis) Corpus Beati Arialdi per Aquilam demonstratur. B

II. Nam Aquila super aquas Lacus volitabat, cunctas aues pellens. Quod vt viderunt pastores, qui sua armenta custodiebant; ad litus iuxta Aquilam concurrerunt properè; & sine mora Corpus Beati Arialdi ad terram proiectum est, mirifici candoris, sine putrefactione seruatum. Quidam autem ex pastoribus, quibus mors Beati Arialdi nota fuerat, dixerunt: *Verè hoc est Corpus Beati Arialdi.* C

III. Cunctisquè id affirmantibus, huius rei fama ad OLIVAM subitò volitauit: quæ EX ARCE ARONÆ seruos misit. Hi, pulsis inde pastoribus, in quamdam foueam Corpus clanculò proiecerunt.

IV. Quidam ex pastoribus, nomine ALGISIVS, subitò Mediolanum venit, prædictaque omnia nunciat Herlembaldo: sequè primum Aquilam vidisse, & Corpus cognouisse testatur.

CAPVT XXXIV.

Re certiùs comperta, Herlembaldus cum instructo Mediolanensium Exercitu pergit ad recuperandum Arialdi Cadauer, requè feliciter ipsa recuperat. D

I. HErlembaldus, vocato ANDREA, QVI HANC HISTORIAM CONSCRIPSIT, hortatur, vt ad huius rei scrutationem festinanter accedat. Qui, sumpto comite vno, concitè illuc perrexit: affirmantibusquè pastoribus, quæ audierat, interrogauit: *Vbi est Corpus.* At illi? *Ecce locus,*

cus, vbi, nobis videntibus, sero positum est. Mane verò reuertentes, locum inuenimus; de eo autem nihil; putamusquè, quod nocte eadem in Arcem sit secretò translatum. A

II. His auditis, Andreas, cum socio ad Herlembaldum veniens, cuncta per ordinem narrauit. Herlembaldus autem, conuocato Populo, quem, vt supra memoraui, in amorem Martyris recuperandi accensum esse cognouerat, factum explicat: electisquè viris, ab OLIVA & complicibus facti sacrum Corpus exposcitur. Quibus responsum est, se non daturos, & potiùs mori dispositos, quàm illud postulantibus exhibere. Nocteque eadem dixerunt ad inuicem: *Hoc Corpus tantam habet integritatem, tamquè decorum est, vt, si Populus illud viderit, laudibus extolletur, & nos opprobriosè damnabimur.* Tandem, habito inter se consilio, cutem cum capillis de eius capite detraxerunt, pellem eius a bentem ferreis vngulis laniarunt, ambos pedes truncant. Imaginabantur enim, quòd sic horrendum & ignotum à Populo sperneretur. B

III. Hæc vt Herlembaldus ex Legatis cognouit; tubis & perstrepentibus tintinnabulis Populum conuocat; exponit responsionem hostium; hortaturquè cunctos ad arma capienda, vt Corpus sacrum vi armorum ab hostibus auferatur. Et, vt nulla depopulatio aut rapina per Exercitum fiat, plaustra & iumenta victualibus & armis onerari iubet: tantaquè fuit curruum multitudo, vt per septem milliaria extenderetur. Exercitus autem peditum & equitum innumerabilis erat, cunctiquè sponte conueniebant. C

IV. Secundo tandem die ad vesperum quarto milliario à loco intento in pratis castrametati sunt. Igitur, Legatis ad OLIVAM directis, & Castris Herlembaldi in pratis consedentibus, nocte vox quædam desuper audientibus vniuersis insonuit, dicens; *Currite, currite ad ripam Ticini; quia Sanctus noster Arialdus ibi repræsentandus vobis aduenit.* Iis auditis, omnes certatim aduolant: crediturquè beatior, qui ad currendum promptior erat. Tandem, cunctis expectantibus, sactum Corpus per Ticinum ad litus proiectum est. D

CA-

A

CAPVT XXXV.

Arialdi Corpus pompa solemni, nec sine miraculo per ipsum patrato, Mediolanum defertur: ac, per decem dies ad venerationem in Ambrosiana Basilica expositum, ad Ecclesiam tandem Sancti Celsi tumulatur.

I. O itaque leuato in feretro, summa gloria magnisquè solemnitatibus versùs Vrbem defertur. Exibant rurales viri de Castellis, in quibus se Exercitus timore concluserant, victualia portantes: & cum Crucibus & cereis Deo laudes B decantabant: &, vt saltem ipsum viderent, arbores ascendebant.

II. In quodam Vico Rusticus erat longa paralysi dissolutus: qui cùm audisset, quòd Christi Martyr per viam duceretur; ad feretrum se portari fecit; tactoquè Corpore, subitò est sanatus. Quod vniuersus Populus cernens, tanto clamore in laudes Dei & Martyris exultauit, vt à locis maximè distantibus audiretur.

III. Mediolano tandem appropinquantes, totam Vrbem obuiam habuerunt: torusquè Clerus affuit cum cereis, cantans Officium, non Mortuorum, sed Martyris noui. Quinimmò æmuli sui in C hoc se sic gratos præbuerunt, vt vnà cum alijs Clericis nouum Martyrem decantarent: quod non paruum Martyris miraculum cunctis visum est. Sicquè in die sancto Ascensionis Domini IN MEDIO ECCLESIÆ SANCTI AMBROSII feretrum cum Corpore imposito positum est.

IV. Tunc Herlembaldus, pulpitum ascendens, ita locutus est: *Dilectissimi, videmus, quantùm valuit fides, quam inter nos decem annis prædicauit Beatus Arialdus. Certè ipsum seruauit incolumem in profundo Lacus inter innumerabiles immanesquè pisces per decem menses: Consultiquè, vt eius sanctitas magis ac magis appareat, per hos decem dies æstiuos non tumulari Corpus eius; sicquè Populus concurrens noui Martyris sanctitate lætabitur.* E contra Dæmonia clamabant: *Interimemus te, sicut & Socium tuum.* D

V. In ijs quidem diebus Populi vndique ad Sanctum Martyrem cum muneribus confluxere, quibus per diem illud videre permittebatur; per noctes verò Clericorum & Monachorum peruigil custodia erat, cum Hymnis & Psalmodijs laudantium Creatorem.

VI. Timens autem ANDREAS, QVEM MVLTOTIES SVPRA MEMORAVI, ne sacrum Corpus fæteret (cùm tempus esset æstiuum) & scandalum publicum sequeretur; ad ipsum nocte, assumpto lumine, vigilantibus paucis, accessit; repertoquè foramine, sub axilla facto, intùs aspexit; & ecce eius exta vt nix candida erant; hepar verò aereum habebat colorem. Intromissisque duobus digitis, magna odoris suauitas emanauit; adeò quòd à naribus digitos ob suauitatem remouere non poterat; pluribusque diebus in digitis suis illam fragrantiam sentiebat. A

VII. Denique in festo Pentecosten, vt per Herlembaldum statutum erat, tanta vtriusque sexus multitudo de longinquo & de propinquo coadunata est, vt decrepiti se nunquàm tantam multitudinem vnitam vidisse dicerent. Sicquè cum laude ineffabili, magnaquè gloria, PROPE ECCLESIAM SANCTI CELSI TVMVLATVM EST; scilicet inter dictam Ecclesiam, ET ECCLESIAM PARVAM, VBI QVONDAM SANCTVS NAZARIVS LATITAVIT, QVÆ ECCLESIA SANCTI NAZARII IN CAMPO DICITVR. B

CAPVT XXXVI. C

Denarius numerus obseruatione dignus in Arialdi rebus.

Taque Beatus Leuita & Martyr Arialdus decem Annis pro veritate prædicauit: In eius martyrio decem membra Christo obtulit: Per decem milliaria Lacus nobis illum proximiorem reddidit, quàm accepit: Decem mensibus in profundo Lacus incolumis iacuit: Per decem dies æstiuos in Ecclesia Sancti Ambrosij conseruatus est: Post hæc Anno decimo Beatum Herlembaldum sibi associauit in Regno Cælorum, per eorumdem manus inimicorum occisum. D

CAPVT XXXVII. A

Blasphemus in sacrum Arialdi Martyris cultum acerbissimis illicò doloribus à Deo punitur; nec ante, quàm resipuerit, liberatur.

Vm aliqui viri simul confabularentur de Beato Arialdo, & de euntibus ad venerationem Corporis sui; dixit quidam: *Magis cupio super Corpus eius mingere, quàm illud adorare.* Quem subitò tam sæuus internorum viscerum dolor inuasit, vt neque quiescere neque mingere potuerit, donec pœnitentia ductus ad Sanctum Martyrem munus obtulerit, ibique suppliciter adorauerit. B

CAPVT XXXVIII.

Arialdus à Summo Pontifice in Sanctorum Martyrum Catalogum adscriptus.

ASSVS EST BEATVS ARIALDVS * QVINTO CALENDAS IVLII, ANNO DOMINI MILLESIMO SEXAGESIMO-SEXTO. De cuius morte doluit Papa Alexander. Vnde Anno sequenti, scilicet Millesimo sexagesimo-septimo, cùm idem Papa iret ad Synodum, C quam Mantuæ celebrauit, Mediolanum venit; multaquè fecit Statura de Statu Mediolanensis Populi & Cleri; BEATVMQVE ARIALDVM SANCTORVM MARTYRVM CATALOGO ANNOTAVIT. Posteà verò......

* Legendum videtur QVARTO.

AD LECTOREM.

Paucula hic desunt: quibus forte narrabatur, quemadmodùm Arialdi Cadauer posteà translatum fuerit ad Sancti Dionysij Ecclesiam, & ad eam tumulatum; sicut in huius Operis fronte dicebatur; & sicut proximis testatum est Carminibus, quæ tandem D hoc loco adijciuntur:

Hoc Mausoleo reuerenter condita digno
His geminis causis Arialdus passus ab istis,
Martyr in Ecclesia Leuita reconditur ista.
Transtulit Anselmus Pastor venerabile Corpus &c.

FINIS LIBRI TERTII.

De SS. Martyribus,

ARIALDO ALCIATO ET HERLEMBALDO COTTA, MEDIOLANENSIBVS,

veritati ac luci restitutis,

LIBER QVARTVS:

SANCTI HERLEMBALDI VITA, per Ioannem Petrum Puricellum collecta.

A

B

Præfatio in præsentem Librum Quartum & Vltimum.

C

I.

SAncti huius Herlembaldi Vita (vt Libro 1. Capite 20. Num. 12. iam vidimus) non ab illo Auctore scripta fuit, à quo altera illa Sancti Arialdi, de qua scilicet illic quæstio agitabatur. Sed nec mihi quidem ab aliquo vnquam alio scripta videtur. Perinde igitur ac si mihi Deus iam tandem hanc scriptionem in præsens imperare dignatus esset, ego illam suscepi; præsentemquè Librum alacriori propterea scripsi animo, Deoquè propterea ipsi & hominibus aliquantò gratiorem fore speraui. D

II. Cur autem ab hoc Libro Quarto non progrediar ad Quintum, tametsi aliàs hunc cæteroqui promiserim; hæc est causa & ratio. Quas enim ei Libro Quinto destinaueram Obseruationes historicas, earum nonnullas meis Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij

Monumentis

Monumentis itemquè Differtationi Nazarianæ, plerasque verò A
præsentis Operis Libro Primo & Quarto suis in locis opportunè intexui. Quocirca non ampliùs eæ Quintum sibi exigunt Librum, in quem separatim redigantur.

III. Si quis tamen à me causam singillatim requirat, propter quam superiore Libro 2. Capite 33. & Libro 3. Capite 38. in ora marginali adnotauerim, legendum videri, non QVINTO, sed QVARTO KALENDAS IVLII, cùm scilicet ageretur de die, quo Sanctus Arialdus necatus fuit; eam profectò causam inueniet à me ex instituto propositam & examinatam hoc ipso Libro Quarto, Capite 23. Num. 5. B

IV. Quoniam verò Libro etiam 3. Capite 22. similiter adnotabam, legendum videri, non BONA, sed NOVA CONSVETVDINE, qua nempe triduanum illud Litaniarum ieiunium apud nos primitùs institutum esset; hac de re Lector ipse paulò attentiùs Sancti Arialdi sententiam perpendat ex vniuerso eius loci contextu; eumquè præterea conferat cum ipsamet eiusdem Arialdi Concione, quam Beatus Andreas, non strictim, sed fusè recitabat Libro 2. Capite 21. quinetiam consulere ne grauetur Dissertationis meæ Nazarianæ Caput 64. è Numero 27.

INDEX

A

INDEX CAPITVM
Libri huius Quarti & Vltimi. B

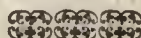

IX. Eo-

Atho;

LVIII. Her-

cum

LXXXI. Idem

CAPVT

CAPVT I. A

De nobilissima Cottarum Mediolanensium familia, è qua Sanctus Herlembaldus.

I.
Obilissimæ huius familiæ dignissimum germen viget etiã in præsenti (& vtinã in posterũ diutissimè vigeat) Lucius ille Hadrianus Cotta, quem de me optimè meritum ingenuè profitebar Anno Domini 1644. cùm ex ipsius Bibliotheca publicam in lucem typis ederem Historica Tristani Chalci Residua: & rursùs Anno postero inter mea Ambrosianæ B Mediolani Basilicæ ac Monasterij Monumenta, Numero 275.

II. Pro familiæ verò eiusdem nobilitate quamplurima & generatim & singillatim ætate nostra collegit in sua Vetustarum ac Nobilium Mediolani Familiarum Historia nobilissimus item Iurisconsultus hac in Vrbe Collegiatus, Raphael Fagnanus: quæ separatim exscripta inde, proprioque comprehensa Volumine, ab eodem Lucio Hadriano tamquàm hæreditariæ opes conseruantur. Et ea quidem sic incipiunt: *Cottarum familiam, quam cum Diuo Ambrosio Mediolanum (* ex Vrbe scilicet Roma*) migrasse fama est, nobilissimam esse, nemo ambigit.* Multa verò iam ante stylo cele- C braueras Oratorio Hieronymus ille Montius, & eiusdem nobilissimi Collegij Iurisconsultus, ac postea Regius Senator, cuius ego testimonium producebam Primo huius Operis Libro, Capite 13. ex ea nempe Oratione, quam ille pro Pomponio Cotta publicè dixit. Sed his ego recensendis, vel etiam solummodò indicandis, non immorabor.

III. Solius ergo Diamantis Marinoni, & ex eodem sanè Collegio Iurisconsulti, testimonio in præsens contentus ero: quale scilicet in manuscripto, & in Ambrosiana Bibliotheca asseruato, eius Libro *De Origine Vrbis Mediolani, & Nobilium eius Familiarum* conti- D netur titulo *De Cottis*, & his breuiter verbis conceptum: *Cotta, antiquitùs ab iracundia & toruitate oris dicti; Romæ tamen celeberrimi fuerunt, & à Cicerone tum maximè in primo & secundo De Oratore celebrati. Arbitror ego tamen, apud nos ab Etrusco siue Arameo vocabulo tractum nomen, quò Cot significat vestem. Cui adstipulatur, quòd lineam quamdam tunicam, vel indusium, quod vulgò Cotta appellatur, in heraldo gestant. Dici etiam posset nomen*

eorum

eorum tractum à Coto Insula, in qua portus erat Carthaginensis: de qua mentionem facit Iouius Libro suo Historiarum 34. *folio mihi* 583. Talia Marinonus. A

IV. Certè autem tali ex eo indumenro (quod alioqui Latinè superpelliceum vocatur) appellationi pariter ac nobilitati consentit etiam illud, quod ego in prædictis Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis Num. 102. recitabam è veteri formula, qua recenter electo Imperatori Regia Italiæ Corona soleret in eadem Basilica conferri. Inter cæteras enim Coronationis eius cætemonias hæc item adhibebatur: TVNC (siue postquàm Regia ille Corona redimitus iam esset ad primarium eius Basilicæ Altare) DVO B DE COTTIS PORTÆ NOVÆ, INDVTI COTTIS ALBIS, DEBENT IMPERATOREM PONERE SVPER CATHEDRAM MARMOREAM, QVÆ EST POST ALTARE SANCTI AMBROSII: ET COMES ANGLERIÆ DEBET OSCVLARI PEDEM DEXTRVM IMPERATORIS, ET ILLI DE COTTIS PEDEM SINISTRVM.

V. In eisdem porrò meis Monumentis, Num. 515. Annoquè Christi 1171. inter Mediolanenses eius Anni Consules è veteri ad Portam Romanam Tabula Malconuentum quoque Cottam nominabam. Sic etiam Capite 84. Dissertationis meæ Nazarianæ Ardericum Cottam Sanctis accensebam Mediolanensis huius Ecclesiæ Archiepiscopis. Quæ verò passim iam vidimus, vel etiam deinceps videbimus, non tantùm de Sancto Herlembaldo, sed etiam de Landulpho eius fratre: luculenter hæc ipsa etiam familiæ testantur huius Cottæ nobilitatem, meque simul prosequendi Capitis huius solicitudine liberant. C

CAPVT II.

Quàm depravati multis in Ecclesijs essent Clericorum mores Sæculo Christi Vndecimo: & quemadmodùm eos reformare studuerint Clemens Secundus, Sanctus Leo Nonus, & Victor Secundus, Romani Pontifices. D

I.

Ndecimo illo Christi Sæculo Clerum in varijs Ecclesijs duo præsertim vitia fœdebant, Simonia videlicet atque incontinentia: illa iam inde in Simone Mago à Sancto Petro Apostolorum Principe detestata; sicut in Actis Apostolicis Sanctus Lucas Capite 8. enarrauit: hæc iam in-

de ab Apostolicis temporibus per Sacros damnata Canones; vt communiter Theologi docent, & è recentioribus nominatim Robertus Cardinalis Bellarminus Libro Primo *De Clericis* à Capite 18. vsque ad 22. & Gregorius de Valentia Libro *De Cælibatu*. A

II. Quemadmodùm verò talium lues vitiorum eo tempore in Clero grassaretur, vel è remedijs colligi potest, quæ Romani Pontifices ei tunc adhibuerunt: quæquè tam diligenter in suis Annalibus recensuit Baronius, vt alios hac in re Testes conquiri à nobis in præsenti non oporteat:

III. Anno Christi Millesimo quadragesimo-septimo sic ille inquit Art. 1. *Clemens Papa (*huius nominis Secundus*) recens creatus, ad reformandum Ecclesiæ statum, Romæ Concilium habuit: in quo illud potissimùm conatus est cum Episcopis, annitente Imperatore (*Henrico Secundo*) vt Simoniacos vepres, qui adeò excreuissent vt patrisfamilias suffocarent sementem, non modò succideret, sed penitùs eradicaret. De eiusmodi statu Ecclesiæ habet ista Petrus Damiani in Epistola ad Henricum, Archiepiscopum Rauennatem: Quis enim (inquit) nesciat, vsque ad huius Henrici Clementissimi Regis Imperium, Præsulatumquè reuerendæ memoriæ Clementis Papæ, istiusquè Beati Leonis, quo nunc videlicet Præsule Sancta se gubernari gratulatur Ecclesia, per Occidentalia Regna virus Simoniacæ hæreseos ebullisse ita, vt, quod fiebat passim, licenter admissum, vltimæ animaduersioni nequaquàm duceretur obnoxium; & quod erat ferè omnibus consentaneum, pro regula teneretur, tamquàm legali sanctione decretum?* &c. Sed & mox Articulo 6. Baronius addit: *Liquet insuper Glabri testificatione, eumdem Henricum, posteaquàm Imperator creatus est, ab Vrbe reuersum, collegisse Concilium Episcoporum, ad extirpandum quod reliquum erat Simoniacæ prauitatis: in eoquè ad Episcopos perorasse, grauiquè inuectiua eosdem exagitasse eiusdem criminis reos. Sed audiamus ipsum, ista ita narrantem.* E Glabri ergo Rodulphi Gallicana Historia idipsum probat: indequè pariter ostendit, Simoniacam labem tunc temporis grassantem fuisse per vniuersam Galliam atque Germaniam. Dehinc verò concludit etiam: *Hæc Imperator, præsente (vt puto) Clemente Pontifice, quem secum ex Italia in Germaniam duxerat.* B C D

IV. Clementi Secundo, ex hac vita sublato, successit Leo Nonus: & quoniam hic Anno Millesimo quadragesimo-nono Synodum in Vrbe Roma post Pascha celebrauit vnà cum Episcopis Italiæ;

propterea

propterea Baronius ad eumdem Annum Art. 8. de Synodo illa A
hæc habet: *Quod primum ad Romanam Synodum pertinet, planè Leoni accidit quod homini agricolæ accidere solet: qui cùm incultum agrum, spinis repletum vndique, suscipit excolendum, ipso intuitu terreatur immensitate laboris. Querelæ ibi sunt propositæ de Clericis Simoniacis, adeoquè frequentes, vt eos tæderet audire, & desperarent omnes omnibus posse mederi languentibus. Nam audi, quæ de eiusmodi puniendo crimine, eodemquè penitùs abolendo, sint tunc acta in Romana Synodo sub Leone: quæ Petrus Damiani recitat in Epistola ad Henricum, Rauennatem Archiepiscopum: Verumtamen (inquit) & hoc otiosum esse non credimus; si, quod super hoc negotio* B
idem Venerabilis Leo Papa statuerat, exponamus. Nam cùm omnes Simoniacorum Ordinationes Synodalis vigoris auctoritate cassasset; protinùs à Romanorum Sacerdotum multitudine magnæ seditionis tumultus exortus est; itaut non solùm ab ipsis sed à plerisque diceretur Episcopis, omnes penè Basilicas Sacerdotalibus officijs destitutas, & præcipuè Missarum Solemnia, ad subuersionem Christianitatis, & desperationem omnium circumquaque Fidelium, funditus omittenda &c. Talia Baronius eo Anno de Clericorum Simonia. De incontinentia verò hæc ille postmodùm Art. 10. *Verumtamen præter ipsos etiam & frutices illi infelicissimi, vepres infausti, spinæ &* C
vrticæ agrum patrisfamilias in immensum oppleuerant, qui ex putore carnis, corruptionis fimo turpiter excreuerunt. Omnis quippe caro corruperat viam suam: vt non tantùm ad eas abluendas sordes videretur satis esse diluuium, sed nefanda scelera ignem è cælo Gomorræorum, quo est exusta Pentapolis, postularent. Quorum gratia idem Petrus Damiani, tunc Eremita Montis Auellani, in Vmbria constituti, de his omnibus nouum Pontificem Leonem monendum putauit: scribens ad eum Librum, quem Gomorræus inscripsit: eoque quadripartita vitia carnis, quibus obrueretur Ecclesia, vt decuit, quàm D
potuit honestè insinuauit: rogans, vt Petrigladio, acutiore quàm Phines, conficiens turpissimos homines illos, Ecclesiam Dei, non habentem maculam neque rugam, seruaret incontaminatam. Quibus auditis, Sanctissimus Pontifex cùm Viri laudauit zelum, cùm etiam pro criminum qualitate & quantitate vltor offensi Numinis pœnas dignas apposuit, quas habet eiusdem Pontificis Epistola, ad eumdem Petrum reddita &c. Et rursùs Art. 17. facta mentione Magnæ Synodi Rhemensis, eamdem postea describit in Appendice

pag. 1054. indequè ſimul nos edocet, in eadem Synodo actum eſſe de multis illicitis, quæ contra Canonum inſtituta in Gallicis finibus exercebantur, quorum primum eſſet Simoniaca hæreſis. Sic etiam eodem Art. 17. ex Adamo, Germanicarum Rerum Hiſtorico, recitans Acta Synodi Moguntiæ, ab ipſomet Leone Papa celebratæ, hæc item habet: *Praterea multa ibidem ſancita ſunt ad vtilitatem Eccleſia: pra quibus Simoniaca hareſis, & nefanda Sacerdotum coniugia, holographa Synodi manu perpetuò damnata ſunt.* A

V. Anno item Domini Milleſimo quinquageſimo-primo, poſt factam mentionem Synodi Romanæ, per eumdem Leonem Papam poſt Paſcha celebratæ, inter eius Acta, hoc addit: *Inſuper Leonem Papam ſanxiſſe Decretum, quod Conſtitutum vocabant, de Continentia Clericorum, teſtatur Petrus Damiani in Epiſtola ad Cunibertum, Epiſcopum Taurinenſem: vbi & de fœminis, Clericis malo vſu inſeruientibus, hac ſtatuiſſe eumdem Leonem Pontificem tradit: In plenaria planè Synodo ſancta memoria Leo Papa conſtituit, vt quacumque damnabiles fœmina intra Romana mœnia reperirentur Presbyteris proſtituta, extunc & deinceps Lateranenſi Palatio adiudicarentur ancilla. Quod videlicet ſalutare Statutum, aquitatis iuſtitiaquè pleniſſimum, nos etiam per omnes Eccleſias propagandum eſſe decernimus* &c. B C

VI. In Annum verò Milleſimum quinquageſimum-ſecundum nobis quidem illud etiam ſufficiat, quod ad eumdem Baronius Annum teſtatur Art. 9. his ad extremum verbis: *Quod autem ad ipſum Leonem Pontificem pertinet; non ceſſauit, ſed totus fuit, vt Simonia ſcelus ab Eccleſia penitus eradicaretur; vt de ipſo teſtatur Gregorius Septimus.*

VII. Sed quid item Victor Secundus, in locum Leonis Noni ſubrogatus? De ipſo quidem Baronius ad Annum Milleſimum quinquageſimum-quintum, Art. 1. tale profert è Lanfranco (qui tunc temporis florebat, quiquè poſtea Cantuarienſis fuit Archiepiſcopus) teſtimonium: *Qua ſententia* (qua damnata fuerat Berengarij hæreſis) *Leonis Papa non effugit ſucceſſorem quoque ſuum, felicis memoria Papam Victorem. Sed quidquid de hac re, ſeu de cateris* (atque adeò de Clericorum etiam Simonia & incontinentia) *ipſe ſtatuit, ſtatuiuè pracepit, hoc etiam iſte ſua atque omnium Conciliorum ſuorum auctoritate firmauit.* Eodem verò illud etiam D

pertinet,

pertinet, quod idem Baronius deinde Art. 16. recitat è Romanorum Pontificum Gestis, à Nicolao Aragonio Cardinali collectis, & huiusmodi est: *Eodem tempore, cùm Simoniaca hæresis totam Italiam & Burgundiam occupasset; idem Pontifex* (Victor Secundus) *misit à latere suo eumdem Archidiaconum* (sed verè tunc Subdiaconum) *Hildebrandum, ad Vltramontanas partes cum quibusdam Episcopis. Cùm autem ad Lugdunensem Prouinciam peruenisset; in ea Synodum celebrauit: in qua per ipsum Archidiaconum* (tunc Subdiaconum) *Deus maximum dignatus est operari miraculum* &c. A

VIII. Denique verò placet etiam huc superaddere, quod idem Baronius ad Annum Millesimum quinquagesimum-sextum, Art. 12. recitat è manuscripto Monasterij Moissacensis Codice, his verbis: *Anno Incarnationis Dominicæ Millesimo quinquagesimo-sexto, Idibus Septembris, habita est Sancta Synodus decem & octo Episcoporum apud Vrbem Tolosam iussu Domini Papæ Victoris* (itidem Secundi) *qui ob funditùs extirpandam Simoniacam hæresim, ac reparandum Sanctæ Ecclesiæ statum secundùm priscorum scita Canonum Vicarios vice sua direxit* &c. B

IX. Per hæc igitur satis in præsenti sit à nobis indicatum, quemadmodùm in multis alijs Ecclesijs, à Mediolanensi diuersis, Clerici essent Simonia præsertim & incontinentia deprauati, ab Anno Christi supra Millesimum quadragesimo-septimo vsque ad quinquagesimum-sextum: quo primùm Anno Sanctus Arialdus eiusquè Collegæ sese talibus in Clero Mediolanensi vitijs opponere cœperunt. C

CAPVT III.

Qualis eodem Sæculo Christi Vndecimo esset Cleri Mediolanensis status quoad incontinentiam præsertim & Simoniam. D

I.

Vemadmodùm Clero Mediolanensi Matrimonia eo tempore permitterentur, Landulphum illum audiamus Seniorem, quem supra ego indicabam Libro 1. Cap. 2. Num. 3. quiquè pariter tunc temporis viuebat, necnon etiam eisdem Cleri Matrimonijs contumaciter patrocinabatur. Antequàm enim suarum Historiarum Libro 3. discordiam, propter

A propter illa præsertim Matrimonia inter Clericos excitatam, describeret, in postremo Libri 2. Capite præmittendum censuit, quemadmodùm Matrimonia tunc ipsa Clero indulgerentur, & his quidem præmisit verbis: *Intentus maximè (* Archiepiscopus tunc noster*) circa ipsos, quos ad Sacros Ordines recipiebat, tam de Vrbanis, quàm de Plebibus, adiuncto tantùm Primicerio, studiosè scisciatantes singulos, si in cantu lectione ac alijs bonis moribus ornati fuissent: necnon si essent sine crimine, si vnius vxoris viri, aut virgines, aut si in virginitate permanere possent, aut cum vxore degere valerent. Si autem in virginitate aliquis, vxorem non habens, permanere non posse fateretur; humanam ac fragilem naturam sciens restringi non posse, nisi Dei misericordia adiutus; continuò in testimonio bonorum virorum, secundùm legem humanam; licentia à Pontifice accepta, vxor, virgo tamen, illi desponsabatur. Vnde Apostolus: Qui se non continet, nubat: Et vnusquisque, excepta causa fornicationis, suam vxorem habeat. Quia accepta, non minus venerabatur & amabatur, quàm si sine vxore idem degeret. Quoniam qui sine vxore vitam in Sacerdotio videbantur agere, viris vxoratis ordinis vtriusque, ne ab illis inhonestè circumuenirentur, semper suscepti erant. Vsus enim Ecclesiæ totius, tam Latinæ, quàm Græcæ, per tempora permulta sic se habebat: Sacerdos, qui vnius vxoris vir inueniebatur, ac sua domui ac familiæ benè præfuisse à Fidelibus compertus fuisset, ad Episcopatum summa cum deuotione, multis Fidelibus laudantibus, promouebatur. Quicumque enim ex Clero concubinus inueniebatur, cuiuscumque Ordinis foret, vltra non promouebatur. Iudicantes, grauissimum peccatum esse, de quo dicit Apostolus: Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur* &c. A

B

C

II. Sed aliquanta nihilominùs etiam cæteroqui tunc vigebat in eodem Clero disciplina. Itaque paulò pòst idem Landulphus hæc etiam subtexebat: *Nullus sine capucio birri* (quale foret hoc indumenti genus, à me iam explicatum fuit in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis, Num. 271.) *capite velato intrare Chorum audebat. Nullus horum inhonestè gradiens intrare audebat. Nullus balbutiens lingua de aliquo officio sese intromittebat. Nullus Clericus diuersis indumentis vestiebatur. Nullus laycalem habitum aut in birro, aut in vestibus, aut in calciamentis, sumere audebat. Quid multa? Omnes ita viuebant in proprijs domibus, quasi in alienis: circa Diuina Officia solliciti, circa vsus Ecclesiæ & suorum accuratissimi. In tantum enim in Clericali habitu longa sæculi* D.

vetustate

vetustate ac vsitatione multis transactis temporibus vultu habitu incessu A
erant nutriti, vt, si aliquem Chori Ambrosiani totius in Burgundia, aut in Teutonica, aut in Francia, litterarum studijs deditum inuenires, etsi non vltra vidisses de huius Ecclesiæ vsibus aliquantulùm notis, sine mora huius esse Ecclesiæ affirmares. Et aliquantò pòst: *Cætera verò* (inquit) *Clericalia ornamenta, necnon & calceamenta, ab omnibus laycorum ornatibus euidentissimis argumentis erant diuersa: & auream mediocritatem retinentes, vicinis chari, ac Ciuibus vniuersis dilectissimi, in cunctis prosperabantur negotijs, & in omnibus obediebantur disciplinis. Etenim Dei amore, ac antiquorum parentum remedijs, in Vrbe ista non erat qui omni anno secundùm posse suum* B
non reciperet sua in domo summa cum deuotione ad reficiendum duos Sacerdotes, aut quatuor, aut duodecim, aut plures: attendentes illud Euangelicum: Qui vos recipit, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit: &, vt Prophetæ mercedem acciperent, magna cum humilitate & charitate ipsos recipiebant. Talia ille de Clero Mediolanensi.

III. Accipe verò, quemadmodùm etiam mox ibidem loquatur tam de Clero, sicut ego interpretor, quàm de Populo. *Tanta* (inquit) *circa virorum ac mulierum præcordia erat constantia, vt nemo, nisi suam vxorem, aliam cognosceret. Et priùs (quod incredibile vide-* C
tur) triginta annorum viri ac mulieres erant, quàm sese negotijs coniugalibus traderent. Vnde homines ac fœminæ integri, fortes, & perfecti &c. Hactenùs è Landulpho illo Seniore, & è postremo illo Libri Secundi Capite, quod est inscriptum *De ordinibus Mediolanensis Ecclesiæ in studijs diuinis & humanis, in nutriendis Clericis, paruulis orphanis alendis, ac Sacerdotibus imbuendis.*

IV. De Simoniaca verò labe, qua pariter infectus eo Sæculo Clerus esset Mediolanensis, tam luculenter iam constat ex dictis, & identidem constabit è dicendis, vt planè superuacaneum sit peculiari aliquo testimonio in præsenti Capite commonstrare. D

V. Ad superiora potiùs tempora ego igitur nunc diuertam: testemquè in ea dabo Sanctum Paschalem Papam, huius nominis Primum: qui Romanam & Catholicam Ecclesiam rexit ab Anno Christi Domini supra Octingentesimum decimo-septimo vsque ad vigesimum-quartum. Luitprandus nimirùm, Subdiaconus Toletanus, Diaconus Ticinensis, ac tandem Cremonensium Episcopus, in Libro De Pontificum Romanorum Vitis, Numero si-

ue

ue Capite 100. in eodem illo Paschali Papa Primo, inter cætera A sic habet: *Hic Mediolanensi Ecclesiæ de Simoniaca hæresi scripsit Epistolam, quæ ita incipit: Fraternæ mortis crimen incurrit, si quis, cùm potest, fratrem à morte minimè defendit. Nos verò, qui excellentiæ vestræ summum discrimen audiuimus, summi reatus pœnam incurrimus, si tacemus; Domino per Prophetam intentante, Quia profectò sanguinem fundit, qui impiorum iniquitatem tacendo dissimulat. Audiuimus enim (quod valde miramur) quòd Sacri Ordines apud vos pecunijs distrahuntur; cùm, quicumque tale aliquid tentauerint, omninò hæretici comprobentur; Spiritu Sancto per Gregorium sic intonante, Quia quisquis per pecuniam ordinatur, ad hoc* B *vt fiat hæreticus promouetur; & quisquis contra Simoniacam hæresim Neophytorum pro officij sui loco non exarserit, cum eo non dubitet se habere portionem, qui primus commisit hoc piaculare flagitium. Et quòd æterna morte hoc flagitium sit dignum, & Augustinus & Fulgentius ostendunt, ita dicentes: Firmissimè tene, & nullatenùs dubita, omnem hæreticum & schismaticum, quamuis multas eleemosinas faciat, vel etiam sanguinem suum fundat, cum Diabolo & Angelis eius æterni ignis incendijs mancipandum, nisi ante finem huius vitæ Catholicæ incorporatus & redintegratus fuerit Ecclesiæ. Et turpe nimis est, vt plenissimo iam vigore confirmata Ecclesia tam fe-* C *rali inimico succumbat, de quo in primordio infantiæ tanta virtute triumphauit. Si quis autem obiecerit, non consecrationes, sed res ipsas quæ ex consecratione proueniunt, vendi; videtur quidem aliquid dicere, nihil autem penitus sapere. Nam cùm corporalis Ecclesia aut Episcopus, aut Abbas, aut aliquis alius, sine rebus corporalibus & exterioribus in nullo proficiat, sicut nec anima sine corpore temporaliter viuit; quisquis eorum alterum vendit, sine quo alterum haberi non prouenit, neutrum venditum dereliquit. Quam tamen obiectionem Sacer penitùs Canon exterminat, cùm procuratorem vel defensorem Ecclesiæ, vel regulæ subiectum, adeò per pecunias ordi-* D *nari prohibeat, vt interuentores quoque tanti sceleris anathematis mucrone succidat.* Hæc ibi Luitprandus ex ea Epistola; cum rursùs hæc protinùs adijcit: *Item in eadem paulò inferiùs: Quòd tales Episcopos, vel Abbates, vel reliquos Clericos non deuitamus, si eorum Missas audimus, vel cum eis oramus; excommunicationem cum eis subimus; quos quidem Sacerdotes esse saltem credere, omninò errare est.* Talia Paschalis ille Pontifex in ea Epistola, cuius

ego

ego partem, vel etiam mentionem, non alibi adhuc, quàm in prædicto Luitprandi Libro, inueni. Vtinam verò talia etiam ille scripserit cum eo profectu, quem optabat, & quo vicissim Ecclesia Mediolanensis ei respondere tenebatur. Vtrùm enim ea verè propterea tunc eam labem à se disiecerit, an secùs; hoc à me penitùs adhuc ignoratur. A

VI. Præstat autem hoc etiam loco in vniuersum ea superaddere, quæ paulò pòst idem Luitprandus attexuit Capite 104. in Sergio Papa Secundo, quem constat Ecclesiæ Romanæ præfuisse ab Anno Sæculi eiusdem quadragesimo-quarto vsque ad quadragesimum-septimum. Sic enim ille narratum nobis reliquit: *Vigebat etiam istius Pontificis & fratris eius* (de quo proximè fuerat locutus) *tempore Simoniaca hæresis, in tantum, vt etiam venderentur Episcopatus: & qui plus dabat, Episcopatum accipiebat. Nec erat aliquis Episcoporum, aut quisquam Virorum Ecclesiasticorum, qui, zelo Dei ductus, cum Imperatore aut Rege* (à quibus præsertim hoc videlicet malum proueniebat) *ageret, vt hoc nefas prohiberetur. Et quia nemo erat Christianorum, per quem hoc malum corrigeretur; misit diuina potentia flagellum Paganorum, ad vlciscenda peccata Christianorum. Nam superuenientes Sarraceni innumeros hominum interfecerunt; Castella & Vrbes multas captas accepta præda igni dederunt; demum Regnum expugnantes fugauerunt; & multis captis & interfectis, maxima hominum & omnium rerum præda onusti reuersi sunt.* Hactenùs è Luitprando ad præsentis Capitis extremum, & in præsentem ad superiora tempora digressionem. B C

CAPVT IV.

Landulphus Cotta, Herlembaldi frater, Anno Christi 1056. vnà cum Sancto Arialdo sese concionando opponit Mediolanensis Cleri corruptelis. D

I. D Landulphum ego reuertor Seniorem, ipsique contestem associo Arnulphum illum, quem in Præfatione superioris Libri Tertij describebam. Ambo igitur in præsenti causa suspectæ sunt fidei, nec in ijs admittendi rebus, in quibus à probatis Scriptoribus, & nominatim à Beato illo Andrea & à Landulpho illo de Sancto Paulo, dissentiant.

II. *Incipit Liber Tertius* (verba sunt ipsius Landulphi Senioris) *in quo de discordia Clericorum tractatur, quæ ex prædicationibus Arialdi & Landulphi est exorta ad instantiam Anselmi, qui postea fuit Papa Alexander Secundus.* Qualem profectò suasorem quidni nos Arialdo & Landulpho meritissimè gratulemur? Hic autem Landulphus ipse Senior ea se scriprurum profitetur, quæ suismet oculis ipse vidit. Vtinam verò cacozelia correptus allucinatus non fuisset. A

III. Dehinc Capite 2. agit *De electione Guidonis Archiepiscopi.* Tum Capite 3. *De altercatione Ambrosianæ Ecclesiæ & Rauennatis in Ciuitate Romana.* Quæ quidem altercatio illic excitata fuit, cùm Synodus Anno Christi Millesimo quinquagesimo post Pascha celebraretur. Quocirca nobis etiam peropportunè nunc accidit, vt hinc quoque velut in transitu confirmare possimus ea, quæ proximè in Sancti Archiepiscopi nostri Laurentij Littæ Vita Capite 24. contendebamus pro Mediolanensis Ecclesiæ supra Rauennatem prærogatiua, secundùm veritatem Anno Sæculi eiusdem vigesimo-septimo in Concilio itidem Romano comprobata. Sic enim Landulphus ille narrabat: *Ea tempestate Guido* (Mediolanensis Archiepiscopus, & Heriberti proximus successor) *Romæ apud Romanum Pontificem Leonem* (nominis huius Nonum) *ipsoque Leone Conscilium multis cum Episcopis regente, qui antea Papiæ Synodum clementer celebrauerat* (Anno nempè superiore, in hebdomada Pentecostes) *accusatus est. Qui cùm magnificè multis sapientibus Clericis ac Militibus honoratus, accusationes, quasi plumbo, ipso in Conscilio multis ac diuersis oppugnasset rationibus, & cunctas Canonibus alijsque argumentis inimicorum callidas superasset insidias; ecce subitò, suis altercantibus domesticis & Archiepiscopi Rauennatis, asserentes* (legendum tamen videtur, *asserentibus*) *quòd Rauennas Archiepiscopus à dextero latere Apostolici supra Mediolanensem sedere semper deberet, bellum grauissimum ortum est. Quo peracto, Deo annuente, Ecclesia Ambrosiana per Guidonem sedem ipsam viriliter deuicit, & religiosè hodie & semper tenebit. Et Miles quidam, Anselmus nomine, dum grauiter in honore Dei & Beati Ambrosij bello in illo manuquè in dextera vulneratus fuisset, itaut apertè amitteret ipsam; altera die omninò incolumis Beati Ambrosij meritis apparuit.* Hæc in eo Capite 3. Landulphus. B C D

IV. Pro-

IV. Prosequitur inde Caput 4. in hanc sententiam: *Qualiter Anselmus de Badagio, ex Ordinario Ecclesiæ Mediolani factus Episcopus Lucanus, solicitat Landulphum & Arialdum, vt vxores à Sacerdotibus separandas prædicarent.* Ipsismet autem tribus infensissimus est: Arialdum verò asserit ortum in loco Cuzago, & Artis liberæ Magistrum, atque tunc temporis morantem apud Oppidum Varisium. Denique verò, quod ad præsentis pertinet instituti nostri rationem, Capite 5. recenset, *Qualiter Arialdus cœpit suum propositum prædicationibus reserare.* Quod vtique cœpit Anno Sæculi eiusdem quinquagesimo-sexto; vt satis superquè compertum iam est. A B

V. Ecce verò tibi nunc, Lector, quemadmodùm prædicationis huius initia testis ille alter & aduersarius non minùs infensus descripserit. Etenim Libro 3. Cap. 7. suarum Historiarum hæc Arnulphus habet: *Hac eadem tempestate horror nimius Ambrosianum inuadit Clerum, insurgente Populo nouiter in eum, ingruentibus vtrinque peccatis. Omnes enim peccarunt, & egent gloria Dei. Verùm talis hic horror, mutata cum aspiratione littera, multorum concepit errorem. Cuius initium & seriem,* CVM RES NOSTRIS ADHVC VERSETVR IN OCVLIS, *prout possumus, enarremus. Finem ipse prouideat, qui, cùm sit Alpha & Omega, mirabiliter omnia dispensat.* C

VI. *Quidam igitur ex Decumanis Diaconus, nomine Arialdus, penès Guidonem Antistitem multis fotus delicijs, multisquè cumulatus honoribus, dum litterarum vacaret studio, seuerissimus est Diuinæ Legis factus interpres, dura exercens in Clericos solos iudicia. Qui, cùm modicæ foret auctoritatis, humiliter vtpotè natus* (parce Lector detractori, hac etiam in parte vitus suum effundenti; atque Beato potiùs Andreæ Landulphoquè Iuniori Cap. 1. fidem præsta) *prævidit applicare sibi Landulphum, quasi generosiorem & ad hoc idoneum, familiaris eius factus assecla.* D

VII. *Landulphus verò, cùm esset expeditioris linguæ ac vocis, nimisquè fauoris amator, repentè dux verbi efficitur, vsurpato sibi contra morem Ecclesiæ prædicationis officio. Hic, cùm nullis Ecclesiasticis gradibus alteratus, graue iugum Sanctorum imponebat ceruicibus; cùm Christi iugum suaue, & eius leue sit onus.*

VIII. *Igitur inter alia, quæ quotidie Plebis auribus inculcabat, die vna taliter concionatur in Populo: Charissimi Seniores, conceptum in corde*

sermonem vltra retinere non valeo. Nolite Domini mei, nolite adolescentis & imperiti verba contemnere. Reuelat enim sæpè Deus minori, quod denegat maiori. Dicite mihi: Creditis in Deum, trinum & vnum? Respondent omnes: Credimus. Et adiecit: Munite frontes Signo Crucis. Et factum est. Post hæc ait: Condelector vestræ deuotioni; compatior tamen imminenti magnæ perditioni. Multis enim retrò temporibus non est agnitus hac in Vrbe Saluator; diu est, quòd erratis, cùm nulla vobis sint vestigia veritatis; pro luce palpatis tenebras, cæci omnes effecti, quoniam cæci sunt duces vestri. Sed numquid potest cæcus cæcum ducere? Nonne ambo in foueam cadunt? Abundant enim stupra multimodò; hæresis quoque illa Simoniaca in Sacerdotibus, Leuitis, ac reliquis Sacrorum Ministris; qui cùm Nicolaitæ sint, & Simoniaci, meritò debent abijci. A quibus, si salutem à Saluatore speratis, deinceps omninò cauete, nulla eorum venerantes Officia, quorum Sacrificia idem est ac si caninæ essent stercora, eorumquè Basilicæ iumentorum præsepia. Quamobrem, ipsis amodò reprobatis, bona eorum omnia publicentur; sit facultas omnibus diripiendi vniuersa in Vrbe, vel extra. Nam & ego plectenda plura commisi; sed, quòd peius fuit, indignis vsque modò communicando Regem Cælorum offendi. Nunc autem, propitia Diuinitate, ago pœnitentiam, talia prouisurus in posterum. Igitur imitatores mei estote Charissimi: & ita ambuletis, sicut habetis formam nostram.

IX. *His ita decursis, & pluribus alijs, quæ humana non capit memoria; Populus, semper auidus nouorum, in nimium zelum excitatur aduersùs Clerum; alijs se deferre Deo putantibus, alijs auaritiæ lucris inhiantibus. Ad hoc Landulphus idem cum complice Arialdo per dies multos multorum incitat animos gratia fauoralis auræ, noua semper & inaudita concionando proponens, prout nouerat vulgi morem.* Talia more suo Arnulphus, in Landulphum & Arialdum acerbus.

X. Veriora profectò fideque digniora sunt illa, quæ de Landulpho hoc Cotta iam vidimus Libro 2. Capite 5. & Libro 3. Cap. 3. & 6. & 7. Quocirca etiam inde corrigenda sunt ea, quæ in contrarium commenti sunt Landulphus Senior & Arnulphus, & ipsos improuidè secutus Tristanus Chalcus Historiæ Patriæ Libro sexto.

XI. Illud verò etiam obseruatu dignum est, quod Carolus Sigonius Libro 9. *De Regno Italiæ*, ad Annum Christi 1058. Landulphum

Cottam

Cottam nominat Populi Præfectum, eumquè perperàm cum A
Herlembaldo eius fratre commiscet.

CAPVT V.

Stephanus Papa Decimus Anno Christi 1057. *Clericorum Coniugia detestatur.*

I.
Odem hoc Anno Victor Papa Secundus vigesima-octaua Iulij die occubuerat, cùm Stephanus Decimus (alijs Nonus) secunda subsequentis Augusti die in eius locum eligitur; vt benè à B
Baronio est obseruatum eo ipso Anno, Art. 9.

II. *Quæ autem, vbi creatus est Pontifex, Stephanus egerit* (verba sunt eiusdem Baronij ad finem Articuli mox decimi, cùm Leonis Ostiensis testimonio vti fruïquè illic perseueraret) *ab eodem Auctore sic accipito: Quatuor itaque mensibus Romæ remoratus, & crebris Synodis Clerum Vrbis Populumquè conueniens, maximequè Coniugijs Clericorum & Sacerdotum, consanguineorumquè copulationibus tollendis insistens; tandem in festiuitate Sancti Andreæ ad Monasterium* (Cassinense) *cum plerisque Romanis reuersus, vsque ad festiuitatem Sanctæ Scholasticæ moratus hic est,* C
nempè vsque ad decimam Februarij. Et paulò pòst: *Tunc & Ambrosianum Cantum in ista Ecclesia* (Cassinensi) *cani omninò interdixit.* Quod quidem hoc loco à nobis obiter in commendationem Cantus Ambrosiani sit obseruatum: Hinc enim ego eum, & vnà cum eo ipsummet Officium Ambrosianum, crediderim à prima illius Monasterij constructione, atque adeò ex ipsiusmet Sancti Patriarchæ Benedicti instituto, illic vsitatum antehac fuisse.

III. Idem porrò Baronius, ad Articulum subinde progressus decimumsextum, hæc addit: *Quod rursùm ad Concilia, sub Stephano tam* D
breui spatio temporis celebrata, pertinet; in vno ipsorum aduersùs Clericos concubinarios sancitum ab eo fuisse Decretum, satis ipse Petrus (nempè Damiani) *significat, dum aduersùs eosdem ad Taurinensem Episcopum scribens, eiusmodi lugubrem de vno ex ipsis historiam recitat, dicens: Alio quoque tempore, cùm Papa Stephanus, qui zeli Phinees æmulabatur ardorem, omnes Clericos Romæ, qui post interdictum Papæ Leonis incontinentes extiterant, de conuentu*

Clericorum

Clericorum & Choro Ecclesiæ præcepisset exire; vt, quamquàm relictis fœminis per pœnitentiæ se lamenta corrigerent; tamen, quia Sancto Viro inobedientes fuerant, & de Sacrario ad tempus exirent, & celebrandæ Missæ licentiam de cætero non sperarent. Iuxta Canonicam Beatæ Cæciliæ, trans Tyberim, constitutam, Presbyter habitabat, qui nec fœminam vllo modo quiescebat abijcere, nec vnquàm poterat hæc Statuta nisi vana prorsùs & friuola iudicare. Quadam itaque die, dum incolumis vegetus ac robustus existeret, vespertinis horis ad quiescendum se in lecto composuit; sed, repentina diuinæ vltionis animaduersione percussus, mane repertus est cadauer exanime &c. A B

CAPVT VI.

Landulphus & Arialdus, eo quòd se talibus Mediolanensis Cleri corruptelis opposuissent, ab Archiepiscopo Mediolanensi anathematizantur in Concilio Prouinciali, ad Fontanetum congregato.

I. PRouincialis huius Concilij mentionem nullam fecit Beatus Andreas in Sancti Arialdi Vita; sed eam tamen profectò fecit Landulphus de Sancto Paulo, siue Iunior; vt iam vidimus superiore Libro 3. Cap. 8. sicut etiam ex ipso fecit Carolus à Basilica Petri, à me productus huius Operis Libro 1. Cap. 22. Num. 3. C

II. Sed profectò iuuabit etiam hoc loco Historicum audire Arnulphum illum, Arialdi eiusquè Collegarum hostem acerrimum, quem Libri huius Capite 3. producebamus à Numero 5. vsque ad 9. Paulò post enim ea ipsius verba, illic deniquè à nobis recitata, hunc in modum Capite 8. prosequebatur: *Clerus igitur, multipliciter afflictus, legatione humili conquestus est primò cum Prouincialibus Episcopis, deinde Romano Pontifici.* Non igitur Clerus D tunc Mediolanensis fœdo illo diuturnoquè laborabat schismate, quod ego planè fictitium esse contendebam in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis. Sequitur Arnulphus: *Præerat tunc Romæ Stephanus. Qui, audita perpendens, Populum quiescere, & Archiepiscopum super hac re Synodum congregare, Apostolicis iubet apicibus.* Ecce verò nobis præterea, quemadmodùm ne Archiepiscopus quidem ipse Guido schismate illo laboraret.

Ecce

Ecce nobis itidem, quid ille viciſſim ad hoc mandatum. Sic enim ſubdit Arnulphus: *Qua fretus auctoritate Guido Præſul diligenter ſtudet Cœtum conuocare Pontificum, mandans Landulpho & Arialdo rationabiliter intereſſe tractandis. Factus eſt autem Synodalis Præſulum multorum Conuentus in Loco, qui dicitur Fontanetum. Vbi cùm triduo ſpiritualibus vacaſſent negotijs, illorum præſtolantes aduentum; viſum eſt omnibus, temeritatem tantam anathemate iuſto fore mulctandam; factumquè eſt ita. Quæ omnia flocci-pendens Landulphus, cùm vereri debuerat, magis extollitur* &c. A

III. Legatur verò etiam, ſi placet, Triſtanus Chalcus (& hic pariter Arialdo quidem ac Landulpho Cottæ infenſus) Hiſtoriæ Patriæ Libro 6. poſt Annum Chriſti 1054. itemquè Carolus Sigonius Lib. 2. De Regno Italiæ ad Annum Chriſti 1058. B

IV. Quoniam verò præ cæteris Epiſcopis Prouincialibus Leo, Vercellenſis Epiſcopus, in ea Synodo declamaſſe aduersùs Arialdum eiuſquè aſſeclas traditur; videamus hic etiam tandem, quemadmodùm ille declamarit; & hoc è Landulphi quidem Senioris Libro 3. depromamus. Illic enim hunc ei Sermonem adſcribit: *Pater Venerande, & ò Vvido Reuerende, & ò Rector Ambroſianæ Eccleſiæ, ſuper quamplures Venerande: & ò Chorus Mediolanenſis, ſuper omnes Choros Linguâ Latinæ omnibus inſtructus diuinis; quamuis malorum Clericorum ac Ciuium tuorum falſa iuſtitia modò ſubmerſus ſis, qui tantis iam annis inter omnes floruiſti: recordamini, quòd Veritas per Euangelium quotidie clamat: Beati eritis, cùm vos oderint homines, & cùm ſeparauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen veſtrum, tamquàm malum, propter Filium hominis: Gaudete & exultate. Ecce enim merces veſtra copioſa eſt in Cælis. Et iterùm: Veſtri capilli omnes numerati ſunt. Nolite timere; multis paſſeribus meliores eſtis vos. Sicut in proſperis Ordini noſtro non datur gloriari; ſic in aduerſis non expedit conturbari. Vnde ſapiens Magiſter dicens ait: Nec proſpera te eleuent, nec aduerſa conturbent.* C D

V. *O Fratres & ò Patres Chariſſimi, decet nos omnium Fidelium animas, quibuſcumque ſchiſmatum cauſis deuiata ſint, multo ſudore multoquè labore ad Sanctæ Eccleſiæ reuocare gremium: & reuocata, cum ipſis in Deo gaudere. Sin autem ipſos nullo modo reuocare poſſumus, & quærunt nos ſubtili occaſione ſubmergere, ac omnimodè ſuffocare iniuſtè conantur; habemus Veritatis Euangelium, quotidie nos*

nos admonentis dicendo: Si vos persecuti fuerint in vnam Ciuitatem; fugite in aliam. A

VI. *In veritate, Fratres Charissimi, comperimus Veritatem ipsam in Euangelio dicentem: Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in cognatione sua. Multi enim Ciuium vestrorum, vitio hipocritarum detestabilium (de quibus dicit Dominus, Væ vobis hipocritæ, qui seducitis animas innocentium) seducti quærunt, sicut Christum quondam Iudæi, vos mordentes, canumque more lacerare. Sed cùm Dominus in proximo vos igne sui Spiritus Sancti vindicabit: & emortuos, quasi canes iacentes per plateas videbitis: & superstites illorum mala, quæ in vobis iniustè tulerint, recordabuntur gementes; dicite illis, sicut Christus quondam filiabus Israel: Filiæ Sion nolite flere super me; sed super vos flete, & super filios vestros.* B

VII. *Cùm autem multorum Regum ac Ducum vsque ad id tempus examino* (addendum videtur *gesta*, vel quid simile) *& ex libris antiquorum voluminum recollegi, ex quibus iniustè Mediolanensem Ecclesiam lacte Ambrosianico fonte commouere & conturbare quæsierunt: & qualiter postea Dei dextera infatuati & ad nihilum redacti sint: spero, Dei misericordia adiuti, vos citissimè liberari. Et si Deus, nostris peccatis nostrisquè malis meritis, illis in nobis omnes detestandas intentiones implere ac perficere permiserit; hoc ad illorum perniciem, tam corporum quàm animarum, procul dubio à Deo esse concessum credite.* C

VIII. *Si enim de Fide Catholica, aut de Simoniaca hæresi, aut de Ecclesiasticis negotijs; quietè tractare, ac inquirendo disputare vellent; huic Sancto Concilio interessent; & nos aut rationibus illorum, negotijs canonicè determinatis, quietè consentiremus; aut apertis sententijs per Canonum rectitudinem, quæ mentiri non possunt, ipsos nos conuinceremus. Sed quia vili occasione vos & substantiam vestram ac perniciosè inuadere quærunt; ideò verbis pessimis vos & Ordinem vestrum modò, velut canes lymphatici, feraliter dilacerantes, huic nostro Concilio humiliter ac deuotè, vt decet, interesse verbis turpissimis renuerunt.* D

IX *Ecce, ò Patres, tempus adest, vnde Beatus Ambrosius in Libro Pastorali dolebat, cùm dicit: Dolemus, contra priorum monita Patrum inoleuisse vota perniciosissima posterorum. Nam quantò frequentius illi noxia vetuerunt, tantò studiosius isti perpetrare vetita non quiescunt. Ecce enim Ieremias, cùm dicit: Inuenti sunt in Populo meo impij,*

impij, insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes & pedicas, ad capiendos viros, sicut decipula plena dolo. Ecce ego dabo in Populum istum ruinas: & ruent in eis patres & filij simul, vicinus & proximus peribunt. Item Ezechiel Propheta: Egressa est contritio, floruit virga, germinauit superbia, iniquitas surrexit in virga impietatis. Vnde, sicut Esaias locutus est super Ierusalem, sic ego super Mediolanum per eumdem Esaiam dico: Quomodo facta est meretrix Ciuitas fidelis, plena iudicij? Iustitia habitabit in ea, nunc autem homicidæ: argentum tuum versum est in scoriam: vinum tuum mixtum est aqua. Itaque, tantis Ecclesiæ honoribus ac dignitatibus attenuatis condolens, sicut Ieremias, dicens plorabo: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? & plorabo die ac nocte. Vnusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam; quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. Quorum finem Dauid prospexit, cùm dicit: Insidiatur, vt rapiat inopem, rapere pauperem, dum attrahit eum. In laqueo suo humiliabit: & inclinauit se, & cum armis suis cadet in mortem. Veniat illis laqueus, quem ignorant: & captio, quam occultauerunt, apprehendat eos: & in laqueum incidant in ipsum. A B

X. Idem porrò Landulphus in hunc etiam modum pergit: *Quibus dictis, idem se vertens ad Sacerdotes, quasi primùm hæc verba inchoasset, dixit: Patres, & ò Fratres Charissimi, quamuis per multa mala multisquè temporibus commoti & conturbati sitis; decet tamen vos, prout expedit, quod Veritas clamat, reminisci: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Et item: Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Inter cætera, Beati Ambrosij, omnium Linguarum Confessoris, consilium, quod in Vercellensi Epistola loquitur, audite, cordibusquè percipite: Non sit in vobis desidia, non sit prauum os, lingua amarior. Nolite in Concilio vanitatis sedere. Scriptum est enim: Non sedi in Concilio vanitatis. Nolite audire detrahentes proximis; ne, dum auditis alios, prouocemini, vt & ipsi derogetis proximis; & dicatur vnicuique vestrum: Sedens aduersùs fratrem tuum detrahebas. Item idem super Beati immaculati: Cogitet quis, quemadmodùm pedem suum dirigat, manum suam adferat; ne, impetu indignationis impulsus, cùm repellere iniuriam cogitat, ipse alteri ictum notabilis cadis infligat. Et si longè est à peccatoribus salus; tamen nemo desperet; quia multa* C D

misericordiæ Domini. Miserebor, inquit, cui misertus ero. Fratres Charissimi, id, quod Beatus Ambrosius dicit, credimus quòd dixit, & quòd locutus est per Spiritum Sanctum. Item in Beati immaculati: Qui hic se aurum putat, habet plumbum: & qui putat se granum tritici, habet stipulam, quæ possit comburi. Sed hic multi sibi aurum videntur: non illis inuideo. A

XI. *At vt nos huius Sermonis finem imponamus, dicam cum Beato Ambrosio, quod idem de vobis dixit: Det vobis Dominus Fidei ignorare naufragia, habere pacem profundam: & si quando aliquid sit, quod graues nobis sæculi huius excitet fluctus; euigilantem pro nobis habere Gubernatorem, Dominum Iesum. Qui vento imperat, &* B *tempestates mitigat, tranquillitatem maris refundat, Iesus Christus, Dominus noster: qui viuit & regnat cum Deo Patre in vnitate Sancti Spiritus per infinita sæcula sæculorum.*

XII. Hactenùs Leonis, Episcopi Vercellensis, Sermo, in hac habitus Synodo, ad Fontanetum congregata: qualis videlicet illi à Landulpho Seniore adscriptus fuit. Quod tamen eam ipse asserebat congregatam ex Alexandri Papæ Secundi concessione, atque non modò contra Landulphum Cottam & Arialdum, sed etiam contra Herlembaldum itidem Cottam; in his ipse quidem allucinatus est; vt è præsentis Libri nostri serie manifestum erit. C

CAPVT VII.

Landulphus Cotta, Romam tendens ad Pontificem Stephanum, & accepto per sicarium vulnere coactus reuerti, mittit illuc Arialdum, amboquè ad prædicationem contra Cleri corruptelas prosequendam animantur, irritaquè penitùs & euanida excommunicatione perculsi declarantur.

I. HOrum omnium testes fidelissimos iam produximus Beatum Andream superiore Libro 2. Cap. 8. & Landulphum Iuniorem Libro 3. Capite 9. Hoc igitur rursùs loco ijdem, si placet, consulantur. D

II. Quinam tamen fuerit Dionysius ille Cardinalis, quem Landulphus ipse Iunior asserebat multa dixisse aduersùs Arialdum; ego sanè non apud Alphonsum Ciaconium, non apud alium quempiam Romanorum Cardinalium Nomenclatorem, inuenire adhuc potui.

III. Lan-

III. Landulpho igitur Seniore contentus hîc ero. Quo teste, Cardinalis ille Dionysius à pueritia nutritus fuit in Ecclesia Mediolanensi, Romæque postea coram Pontifice Arialdum hac Oratione oppugnauit: *Cùm huius inaudita Pataliæ placitum cogitasti commouere, qualiscumque intentionis esses, ab Apostolico, aut ab aliquo religioso Viro, priùs multis cum ieiunijs debuisti consciliari, quàm huiusmodi negotium, tam magnum & tam periculosum, cum viris illiteratis inchoasse: & quod cum humilitate & patientia bonisquè admonitionibus debebas docere, hoc cum lanceis fustibus, vt asseritis, Laicis super Sacerdotes currentibus, administrasti. An ignorabas Dei Euangelium? dicentis: Qui vos tangit, me tangit. Et Dauid, Prophetarum eximius, per Spiritum Sanctum ipsum Saulem à Deo damnatum cognoscens, vt nos informaret, dixit: Non licet mittere manum in Christum Domini. Etenim, nisi fueris Dei adiutus misericordia, dignus es lapidi alligari, & in profundum maris demergi, quantùm gloriosissimam ac præclarissimam Dei Ecclesiam, in qua Beatus Ambrosius multùm laborando desudauit, inconsultè scandalizasti. Cuius dissidium, crudeliter disseminatum, & ante nouiter natum, vt video, vniuersum Mundum citissimè, Laicis aduersùm Sacerdotes studiosè inhiantibus, inuadet.* A B

IV. *Vera Dei Ecclesia, ne dissidium aut scandalum oriatur, multa per tempora sanctis imbuta alimonijs, quamplurima sustinere ac pati consueuit. Hoc dissidium est illud, vnde puerorum numerus infinitus sine Baptismate, diuersis attritus mortibus, crudeliter necabitur. Hæc est illa occasio, ob quam multi iuuenes, dum naturam suam exercere non possunt, contra naturam incurrentes delinquant: & debitum, quod vxori, si haberent, dum impendere non possunt, in alterius inhient vxorem.* C

V. *Saltem Beatus Ambrosius te tangat: qui cùm à quadam muliere tangere conaretur, ore Episcopali dixit: Etsi ego tanto Sacerdotio indignus sum; non licet, te mittere manum in Christum Deum.* D

VI. *Velint, nolint, fustibus ac plagis diuersis castificas eos, immò incestos animo & corpore patenter reddis; cùm Apostolus dicat: Deus non vult coacta seruitia.*

VII. *Et si tu cum tuis iustus castus pudicus sanctus & bonus Dei misericordia esses; aspice, quid veritatis Magister Discipulis dicat: Etsi perfeceritis omnia; dicite, quòd inutiles serui sitis. Tu autem Sacerdotes Dei, quos Mundus totus vsque modò bonos & charos & ius-*

Aa 2 *tos*

tos & fideles tenens, eis deuotè in cunctis obediebat, quamuis tanto Sacerdotio indigni, criminosis & seditiosis omnibus, qui nesciunt quid sit inter dexteram & sinistram, criminosè tradidisti. Ijs enim verbis omnium Sacerdotum vitam, & Ecclesiarum cunctarum mores, longasquè eorum consuetudines crudelissimis Christianis, quasi canibus lymphaticis, ad rodendum sub obtentu castæ religionis dedisti. Etenim, quod iustè ac deuotè summaquè cum humilitate tractari emendariquè pietas diuina exigebat optimis moribus bonisquè exemplis, hoc fustibus lanceis ensibusquè populi insensati pertractandum immò conculcandum commisisti. A

VIII. *Potuit namque Dominus noster Iesus, humani generis Redemptor, vno imperio suæ Maiestatis totius Mundi incredulos Christianos facere perfectos, & omnes crucifigentes se vno in momento viuos in Infernum demergere. At, vt nos summa cum patientia Hostem antiquum, Serpentem crudelissimum, humani generis Inimicum, superare & prosternere possimus, Veritas dicens admonuit: In patientia vestra possidebitis animas vestras.* B

IX. *Scio enim, & verè scio: verba vestra bona & rationabilia videntur, & laude digna; sed, quod zelo Dei non incœpistis, ab omni munere à Deo priuemini. Decet namque omnes Ecclesiasticas dignitates, omnes honores, quales ab aliquo reprehendi non possunt, Sacerdotes verò per omnia bonos. Sed dicit Deus cuidam se interroganti: Quid me dicis, bone? Nemo bonus, nisi solus Deus.* C

X. Talia locutum Landulphus hic Senior dixerat hunc Cardinalem, cùm Romani denique Pontificis hac de re sententiam his inuoluit verbis: *Cùm autem hæc & multa alia Arialdo suisquè socijs diceret Dionysius, & à multis Clericis verbis inhonestis subsannaretur; Apostolicus silentium manu imperauit. Interea idem Apostolicus, perpauca loquens, ita in medium se habuit, quòd nec Cardinalem laudauit, nec Arialdum damnauit.* Et hoc quidem Arialdo interim erat satis. Itaque neq; nobis interim satis est causæ, cur eidem Landulpho credamus, quod protinùs attexuit in hæc verba: *Quo audito, Arialdus à gloria, quam Romæ habere sperabat, omninò frustratus, cognoscens astantium animos omnium Ecclesiæ Mediolanensi compatientes, tremens & pallidus quasi mortuus obriguit.* D

XI. Sed esto: Arialdus etiam tunc temporis in eum modum obriguerit. Sanè quidem Pontifex deliberatione postmodùm ipsa factoquè ipso, non Cardinalem illum, sed Arialdum laudauit; vt

idemmet

idemmet Landulphus continuata ibidem narratione confitetur. A
Addit enim: *Tandem Apostolicus, multis ac diuersis consilijs rimatis, adiuncto post aliquot dies Anselmo, Lucensi Episcopo, quem supra memoraui, vt tantæ cladi finem imponeret, & Sacerdotes à perfidis liberarentur omnibus*, ET QVOD IPSE ARIALDVS INCHOAVIT CORROBORARETVR, *& quodammodò Ecclesia Mediolanensis suis iussibus obtemperaret; Arialdum, Anselmum Lucensem Episcopum, & Oldeprandum, iam Archidiaconem factum Ecclesiæ Romanæ, vno animo consentientes, Mediolanum direxit.* Hæc Landulphus Senior.

XII. Sed quid item hac de re Arnulphus ille Historicus, Arialdi pariter B ac Landulphi Cottæ hostis, & interea ne ipsi quidem parcens Apostolicæ Sedi? *Præterea Romam* (verba sunt ipsius, Libro 3. Cap. 9.) *proficiscitur Arialdus, apologeticas ferens Litteras. Vbi cùm Ambrosianum accusaret Clerum, affirmans, omnes Nicolaitas, & Simoniacos, ac prorsùs inobedientes Romanæ Ecclesiæ, se autem cum Landulpho deuotum, & pro sola veritate certantem; celeriter Romanorum adeptus est gratiam. Qui, cùm principari appetant iure Apostolico, videntur velle dominari omnibus, & cuncta suæ subdere ditioni. Turbinis igitur causa præfati sæpenumerò Legati à Roma Mediolanum veniunt: videlicet Hildeprandus, ex Monacho Cardinalis* C *Archidiaconus: Petrus, Ostiensis Episcopus: & Anselmus de Badagio, Ciuis Mediolanensis, olim Cardinalis Ecclesiæ Ambrosianæ, tunc verò Lucensis Episcopus: & reliqui plures cum prædictis Mediolanum missi sunt.* Quibus quidem Legatorum nominibus binas ad minus innuit Arnulphus Legationes illas, quarum primam ego Capite prosequar proximo.

CAPVT VIII.

Stephanus Papa Decimus tres Legatos Mediolanum mittit, ad componendas Cleri Populiquè controuersias. D

I. Iusmodi Legatos fuisse tres, hoc nobis Landulphus Iunior affirmabat superiore Libro 3. Cap. 9. scilicet Hildeprandum Cardinalem, Petrum Ostiensem, atque Anselmum de Badagio Lucanum Episcopum. Contra verò Landulphus Senior Historiarum suarum Libro 3. Cap. 12. eodemquè

eodemquè sic inscripto, *Stephanus Papa Mediolanum Legatos mittit*, eos fuisse tantùm duos asseruit, hoc est, Anselmum Episcopum Lucensem, & Oldeprandum (sic enim eum nominabat) iam Ecclesiæ Romanæ Archidiaconum. Ipsamet eius verba sunt huiusmodi: *Tandem Apostolicus* (hinc enim denuò exordire cogor) *multis ac diuersis rimatis consilijs, adiuncto post aliquot dies Anselmo Lucensi Episcopo, quem supra memoraui; vt tantæ cladi finem imponeret; & Sacerdotes à perfidis liberarentur omnibus; &, quod ipse Arialdus inchoauit, corroboraretur; & vt quodammodò Ecclesia Mediolanensis suis iussibus obtemperaret; Arialdum* (videlicet Alciatum, qui Romam perrexerat) *Anselmum Lucensem Episcopum, & Oldeprandum, iam Archidiaconem factum Ecclesiæ Romanæ* (qua tamen in re ille fallebatur, vt scitè Baronius obseruauit) *vno animo consentientes, Mediolanum direxit. Quorum vnus* (nempè Anselmus) *supradictæ iræ liuidus, alter* (siue Oldeprandus) *nimia indignatione altitudinis Mediolanensis Ecclesiæ commotus, zelo zelabant nequissimo.* A B

II. Quidnam verò illi egerint, huc profecti, hoc iam didicimus ex eodem mox Landulpho Iuniore, Cap. 10. Sin verò Seniorem quoque Landulphum (tametsi aduersarium infensissimum) audire placeat; sic ille quidem Capite illo 12. de duobus illis blaterare pergebat Legatis: *Qui cùm Mediolanum attigissent, secus omnia tractarunt, quàm Apostolicus eis denotasset. Ea tempestate Ciuium diuersæ turmæ, aliæ Sacerdotum pietate, qui malè ab Arialdo & eius parte tractabantur; quotidie vt hostes sese necantes præliabantur. Itaque Anselmus & Oldeprandus, Populi furorem timentes, clanculò vocatis Ciuibus, quos habere poterant, quantùm linguæ eorum exprimere valuerunt, sine misericordia, sine charitate callidè frementes ediderunt. Non attenditis Dei Euangelium, dicentis: Nolite mittere margaritas ante porcos; ne fortè conuersi disrumpant & conculcent eas pedibus suis. Ad vltimum, ipsum Guidonem Archiepiscopum, in primo hæc omnia paruipendentem (qui ipsum Anselmum in Sacerdotio consecrauerat) Simoniacum vocantes, & omnia eius detestantes, obfuscarunt. Quid multa? Tantam enim ruinam & dissidium atque discordiam pessimam seminauerunt, quantam olim Nabuzardan Princeps Militiæ in Populo Israelitico immisit: & quantam videns Aman, qui in ligno, quod Mardochæo parauerat, pependit: & quantam Absalon Dauid patri suo iniustè commouit.* Talia maleuolus pariter ac mendax Landulphus ille Senior: è quibus C D

secundùm

ſecundùm rei veritatem hoc ſaltem confirmamus, præſentem A
Legationem omninò diuerſam fuiſſe ab ea, de qua ſermo nobis
erit Capite ſequenti.

III. Præſens itaque Legatio in Pontificatum incidit Stephani Decimi: quem ipſo quidem concluſit Anno Domini 1058. quarto Calendas Aprilis, nec ſine ſanctitatis fama, miraculis etiam protinùs confirmata. Sic enim Leo teſtatur Oſtienſis Libro 2. Chronici Caſſinenſis Capite 99. ſecundùm editionem à Matthæo Laureto recognitam, his verbis: *Dehinc ipſe* (Pontifex Stephanus) *in Tuſciam properans, non multò pòſt ſubito languore depreſſus, apud Florentiam obijt quarto Kalendas Aprilis: ibiquè digno ſatis eſt honore ſepultus. Ad cuius ſanctiſsimum Corpus, meritis eius interuenientibus, plurima Chriſtus ſigna oſtendit.* B Similiter etiam Aubertus Miræus in Chronico Belgico, Antuerpiæ edito Anno Domini 1636. ſic habet ad Annum 1058. *Stephanus Nonus* (nobis Decimus) *Papa quarto Kalendas Aprilis, Florentia agens, ad gaudium tranſijt Angelorum. Indicio ſunt ſigna & prodigia, quibus Sepulchrum eius in eadem Vrbe vſque hodie diuinitùs illuſtratur: ait Scafnaburgenſis.* Sic enim ad verbum Lambertus ipſe Scafnaburgenſis, eius temporis Scriptor, in Hiſtoria *De Rebus Geſtis Germanorum* narrabat in eumdem Annum 1058. *Pia memoria Stephanus Papa, qui & Fridericus, cùm in Ciuitate Florentia moraretur, quarto Kalendas Aprilis naturæ mortali debitum ſoluit, & verè* (*vt ſperamus*) *de hac conualle lachrymarum ad gaudium tranſijt Angelorum. Indicio ſunt ſigna & prodigia, quibus Sepulchrum eius in eadem Ciuitate vſque hodie diuinitus illuſtratur.* C Quod vtique nobis obſeruatu neceſſarium etiam erat contra Landulphi Senioris audaciam & temeritatem: qui Libro 3. Cap. 13. eumdem Stephanum Papam, quia Landulpho Cottæ & Arialdo cæteriſquè ipſorum aſſeclis contra Simoniacos & Nicolaitas fauiſſet, idcircò ſcribere auſus eſt, *diuino flagello vix per nouem menſes Apoſtolica Sede potitum eſſe.* D

CAPVT

CAPVT IX.

Eodem Anno 1058. Clerus Vrbanus Landulpho Cottæ molitur necem, sed irrito diuinitùs conatu. A

I. NE hoc quidem loco nos alijs egemus Testibus, quàm Beato Andrea, superioris Libri Secundi Capite 9. & Landulpho Iuniore, superioris Libri tertij Capite xi.

II. Ex eiusdem verò Landulphi Iunioris textu illic rerumquè serie manifestus nobis videtur Annus item ille supra Millesimum quinquagesimus-octauus; itaut B eodem illo Anno, post Stephani Papæ Decimi obitum, Landulphus ipse Cotta vulneratus fuerit feria illa secunda Paschali, cùm Nicolaus iam Papa Secundus in Apostolicam ei Sedem successisset; vt paulò pòst expressiùs indicabimus.

III. Idquè interim à nobis obseruatum sit etiam contra Arnulphum Historicum Libro 3. Capite x i. & Tristanum Chalcum Libro 6. Historiæ Patriæ, inter Aanum 1054. & 1060. qui facinus hoc sacrilegum conijcere videntur in tempus Concilio posterius Romano, quod nos infrà Capite xi. videbimus celebratum Anno 1059. mense Aprili. C

CAPVT X.

Nicolaus Papa Secundus, à Mediolanensibus nostris rogatus, duos & ipse Legatos huc mittit Anno Domini 1059.

I. SVperiore nimirùm Anno Millesimo quinquagesimo-octauo Stephanus Papa Decimus, vt iam dictum est, vigesimo-nono Martij die diem clauserat mortalis huius vitæ supremum. Nicolaus autem Secundus ei postea substitutus D fuit Anni subsequentis mense Ianuario, siue tertio eius die; vt communiter affirmatur.

II. Eiusdem verò etiam Anni mense postmodùm Aprili Nicolaus in Vrbe Roma Synodum celebrauit; sed priùs tamen ad Vrbem nostram Mediolanum iam miserat Legationem illam, de qua nunc quærere aggredimur. Hoc enim apertè constat ex Arnulphi Libro 3. Capite 10. cuius ego Historici, eo tempore viuentis, testimonio

testimonio fultus idipsum contendebam in Ambrosianæ Basilicæ A
ac Monasterij Monumentis Num. 268. & hac in parte propterea
dissentire me profitebar à Gilberto Genebrardo, & à Cardinali
Baronio ad eumdem illum Annum Art. 44.

III. Scitè tamen ac veraciter idem Baronius hæc item attexebat: *Cùm percepisset* (Nicolaus Papa) *Mediolanensem Ecclesiam, sicut Simoniaca labe, ita Clericorum impuritate labefactatam, penitùsquè collapsam; ad eam restituendam Legatos decernit Viros Sanctissimos atque doctissimos; nimirùm ipsum Petrum Damiani, Cardinalem Ostiensem; & Anselmum, Lucensem Episcopum, qui postea ipsi Nicolao in Pontificatu successit, dictusquè est Alexander.* B

IV. *Præcessisse autem Legationem Mediolanensium ad ipsum Pontificem, antiqua Gesta Romanorum Pontificum, quæ collegit Nicolaus Aragonius Cardinalis, edocent, in quibus ista: Legati Mediolanensium venerunt ad eumdem Pontificem Nicolaum: suppliciter exorantes, vt Mediolanensis Ecclesiæ contritionibus dignaretur misereri & compati: Huius rei gratia Venerabilem Virum Petrum Damiani, Ostiensem Episcopum, Nicolaus Papa illuc destinauit, & vices suas in corrigendis ac statuendis, quæ ad Ecclesiam illam pertinebant, ei concessit.* Hæc Baronius ex ijs Romanorum Pontificum Gestis, & in Vaticana sanè Bibliotheca custoditis. Hanc ipsam verò Mediolanensium Legationem ad Romanum Pontificem non obscurè C
postea (siue Numero 21.) contuebimur à Guidone item Archiepiscopo indicatam his Epistolæ suæ verbis: *Itaut,* QVIBVSDAM EX NOSTRIS, *Sedem Apostolicam adeuntibus, tantum huius Terræ periculum Sanctus ac Deo dignus Nicolaus Papa cognosceret: atque ad compescendum & funditùs extirpandum hoc facinus Dominum Ostiensem Petrum Episcopum destinaret.* Quoniam igitur Mediolanenses (vt mihi quidem videtur) in prima illa Legatione Pontificia, quam Capite 7. indicabam, iustitiam potiùs experiri fuerant, cùm dijudicaretur, quinam re vera noxij D
vel innoxij essent; propterea nunc misericordiam potiùs & indulgentiam erga noxios implorant.

V. Prosequitur ibidem Baronius: *Huius quidem Legationis extat plena relatio in Epistola, quam tunc idem Petrus scripsit ad Hildebrandum: qui ex Subdiacono ab eodem Nicolao nuper in Archidiaconum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ fuerat exaltatus. Mutuati sumus eam ex Codice Basilicæ Vaticanæ, sicut & alias. Cui eiusmodi præposita est*

Bb *inscriptio:*

inscriptio : ACTVS MEDIOLANI : ET DE PRIVILEGIO ROMANÆ ECCLESIÆ LIBER. His ergo præmunitis Baronius hanc ipsam Petri Epistolam Librumquè maiori ex parte suis Annalibus eodem hoc Anno 1059. ab Articulo 45. vsque ad 61. interserit: eademquè integra Opusculum est quintum in Tertio Tomo Operum Petri Damiani, typis editorum Romæ Anno 1615. opera & studio eruditissimi, ac de me quàm optimè meriti, Domini Constantini Caietani, è Iacobi Mascardi Typographia. A

VI. Sic autem ille scribebat: *Domno Hildebrando, Venerabili Archidiacono, Petrus, Peccator, Monachus, sincerissimæ deuotionis affectum. Priuilegium Romanæ Ecclesiæ quantas habeat vires ad seruandam canonicæ æquitatis & iustitiæ regulam, quantum vigorem ad disponendam Ecclesiastici status contineat disciplinam: solus ille dilucidè comprehendit, qui Ecclesiasticis consueuit insudare negotijs. Quod vtique priuilegium, qui inexpertus est paruipendit, exercitatus amplectitur. Quia, sicut arma non curat qui certamen ignorat; sic è diuerso telis inhianter accingitur, qui ad reportandos ex more victoriarum titulos animatur. Armis autem Priuilegium Romanæ Ecclesiæ non incongruè comparauimus; quia, dum hæc vna, per Cathedram Beati Petri totius Christianæ Religionis Caput effecta, cunctis in Orbe Terrarum principetur Ecclesijs, velut dux ante aciem, Fidelium cuneis fulta, ac specialis prærogatiuæ auctoritate munita, & Euangelico mucrone veritati resistentium ceruicem obtruncat, & ad inuictissimè dimicandum totam Christi Militiam in vnius charitatis ac fidei vnanimitate confirmat.* B C

VII. *Hoc tu subtiliter & alia multa perpendens, frequenter à me charitate, quæ superat omnia, postulasti, vt Romanorum Pontificum Decreta vel Gesta percurrens, quidquid Apostolicæ Sedis auctoritati specialiter competere videretur, hinc inde curiosus excerperem, atque in parui voluminis vnionem nouæ compilationis arte conflarem. Hanc itaque tuæ petitionis instantiam cùm ego negligens flocci penderem: magisquè superfluitati quàm necessitati obnoxiam iudicarem; diuinitùs, vt reor, actum est, vt Mediolanensium Vrbem, Beatissimi Nicolai Papæ Legatione functus, adirem.* D

VIII. *Erat enim inter Clerum & Populum propter duas hæreses, Simoniacam videlicet & Nicolaitarum, satis turbulenta seditio. Nicolaitæ autem dicuntur Clerici, qui contra Castitatis Ecclesiasticæ regulam fœminis admiscentur. Qui planè tunc fornicatores fiunt, cùm fœdi*

commercij

commercij copulas ineunt: tunc Nicolaitæ iure vocantur, cùm hanc lethiferam pestem velut ex auctoritate defendunt. Vitium quippe in hæresim vertitur, cùm peruersi dogmatis assertione firmatur. A

IX. *Quid plura?* NOBIS DIGNA SEDIS APOSTOLICÆ VENERATIONE RECEPTIS, *ac negotijs, quæ nos attraxerant, intimatis, post diem alterum* FACTIONE CLERICORVM *repentè in Populo murmur exoritur*, NON DEBERE AMBROSIANAM ECCLESIAM ROMANIS LEGIBVS SVBIACERE, NVLLAMQVE IVDICANDI VEL DISPONENDI VIM ROMANO PONTIFICI IN ILLA SEDE COMPETERE. *Nimis indignum (inquiunt) vt, quæ sub progenitoribus nostris semper extitit libera, ad nostræ confusionis opprobrium nunc alteri (quod absit) Ecclesiæ sit subiecta. Postremò tumultuantium clamor attollitur, ex diuersis partibus ad Episcopale Palatium conuenitur: dein tintinnabula perstrepunt, prægrandis æreæ tubæ, quæ illic est, tota Ciuitas clangoribus intonatur. Intentabant mihi (vt ita loquar) omnia mortem: &, vt ab amicis meis mihi sæpè suggestum est, nonnulli meum sanguinem sitiebant.* B

X. *Augebatur autem huius ignis incendium hoc permaximè; quia, congregatis quasi ad Synodum totius Ambrosianæ Parochiæ Clericis, ego in medio residens, siue potiùs præsidens, Reuerentissimum Mediolanensem Archiepiscopum ad sinistram; prudentia quoque ac sanctitate conspicuum Anselmum Lucensem Episcopum posuisse mihi accusabar ad dexteram. Hinc porrò, quanta à frementi Populo dici potuerunt, non est necesse apicibus tradi, quod nimirùm per se valet intelligi. Et re vera ipse Domnus Archiepiscopus, mox vt nostræ est præsessionis admonitus, impiger obtulit, vltrò etiam; vt, si ego præciperem, in scabello, quod nostris suberat pedibus, sine controuersia resideret. Dicant, id non simplici factum intentione, qui volunt. Nos autem non hoc irritationi Populi zelantis, vt fertur, adscribimus; sed Apostolicæ Sedis reuerentiæ deputamus.* C D

XI. *Vt autem ad compendium veniam; ascendi pulpitum: ac, sedato vix Populo, huiusmodi sum verbis exorsus: Nouerit Charitas vestra, Dilectissimi, non me pro Romanæ Ecclesiæ huc honore venisse; sed vestram gloriam quærere, vel salutem & gratiam, quæ in Christo est, cum eius auxilio, si permittitis, prouidere. Quo enim pacto honore indiget paruuli hominis, quæ laudes atque præconia ex ipsius ore sortita est Saluatoris? Quæ autem Prouincia per omnia Regna terra-*

 rum

rum ab eius ditione extranea reperitur, cuius arbitrio ipsum quoque Cælum ligatur & soluitur? Omnis autem siue Patriarchatus cuiuslibet apicem, siue Metropoleon Primatus, siue Episcopatuum Cathedras, siue Ecclesiarum cuiuscumque ordinis dignitates, siue Rex, siue Imperator, siue cuiuslibet conditionis homo purus constituit: &, prout voluntas aut facultas erat, spiritualium sibi prærogatiuarum iura præfixit. Romanam autem Ecclesiam solus ille fundauit, & super petram Fidei mox nascentis erexit, qui Beato vitæ æternæ Clauigero terreni simul & cælestis Imperij iura commisit. Non ergo qualibet terrena sententia, sed illud verbum, per quod constructum est Cælum & Terra, per quod denique omnia condita sunt elementa, Romanam *fundauit Ecclesiam. Illius certè priuilegio fungitur, illius auctoritate fulcitur. Vnde non dubium, quia quisquis cuiuslibet Ecclesiæ ius suum detrahit, iniustitiam facit: qui autem* Romanæ *Ecclesiæ Priuilegium, ab ipso summo omnium Ecclesiarum Capite traditum, auferre conatur, hic procul dubio in hæresim labitur: & cum ille notatur iniustus, hic est dicendus hæreticus. Fidem quippe violat, qui aduersus illam agit, quæ Mater est Fidei: & illi contumax inuenitur, qui eam cunctis Ecclesijs prætulisse cognoscitur.*

XII. *Vt autem, omissis alijs, ad id, quod nunc agitur, veniamus: non debet ignorare sancta vestra deuotio, quia Beati Apostolorum Principes, Petrus & Paulus, sicut per suum sanguinem* Romanam *Ecclesiam consecrarunt; ita mox inter ipsa nascentis Fidei rudimenta hanc Mediolanensem Ecclesiam per suos discipulos lucrati sunt Christo. Nazarius quippe, Martyr insignis (sicut scripturæ testantur) Petri auctoritate Baptismum à Lino, eius successore, suscepit: qui postmodùm cum Beato Celso in hac sancta Vrbe martyrio coronatus est. Sancti verò Martyres, Protasius atque Geruasius, Beatum Paulum, Apostolum, Magistrum ac Præceptorem habuisse noscuntur; sic Beato Ambrosio & ipso testante. Isti sunt (inquit) qui monita pia* (aliter *mea*, & meliùs) *secuti, respuentes prædia & diuitias, secuti sunt Domini nostri vestigia. Sicut ego Saluator noster binos ante faciem suam Discipulos misit; ita quodam modo vterque Sanctus Apostolus ex magisterio suo in hanc Vrbem Prædicatores sanctæ Fidei geminos destinauit. Cùm ergo vestræ salutis Auctores ex* Romanæ *Ecclesiæ prodierint disciplina; consequens est iuxta æquitatis ordinem, vt Ecclesia* Romana *Mater, Ambrosiana sit Filia.*

XIII *Vt autem hic ordo inter vtramque, Ambrosianam videlicet & Apostolicam*

tolicam Sedem, non nouiter oriri, sed antiquitùs obtinuisse non dubitetur: Beatus Ambrosius, cùm hanc Nicolaitarum sordem ad multorum foetere perniciem in hac Vrbe doleret: eamquè per se solus coercere non posset; Sedis Apostolicæ mox quæsiuit auxilium; cùm videlicet is, qui tunc præerat, Papa Siricius tres personas, Presbyterum, Diaconum, & Subdiaconum, ad correctionem vlciscendi huius sceleris destinauit. Cum his itaque Beatissimus Pontifex, quos corrigere non potuit, velut scatentem vermibus sentinam, ex Vrbis huius sagena proiecit. Vnde & ipse Sanctus Ambrosius in omnibus sequi se Magistram Romanam *profitetur Ecclesiam.* A

XIV. *Scrutamini itaque scripturas vestras, & per quos vultis diligenter inquirite: & si non potestis apud vosmetipsos inuenire quod loquimur; mendacij redarguite. Si autem potestis; nolite veritati resistere; nolite Matrem vestram crudeliter impugnare; sed, ex cuius vberibus lac suxistis Apostolicæ Fidei, eius semper gaudete solida doctrina dapibus recreari.* B

XV. *His itaque rationibus de Prærogatiua & Principatu Sedis Apostolicæ redditis, Populus omnis beneuolus redditus: &, executurum se quidquid ingererem, vnanimiter pollicetur. Tunc nimirùm liquido persensi, in Ecclesiasticis causis quantùm* Romanæ *Ecclesiæ nosse Priuilegium valeat: quamquè hoc Sanctitas tua (* Hildebrandum alloquitur) *non otiosè deposcat. Quod vtique, Deo annuente, implere studebimus. Sed tamen huius rei gestæ priùs ordinem digeramus.* C

XVI. *Quid multis moror? Adest Clericorum perplurimus ille conuentus: communiter & sigillatim quisque perterritus: vix è tanto numero quispiam promotus ad Ordinem sine pretio reperitur. Erat enim genuinus immò inordinatus ordo, & ineuasibilis regula illius Ecclesiæ, vt quicumque ad quemlibet Ordinem, vel etiam ad Episcopatum, consecrandus accederet, præfixum priùs absque vlla controuersia canonem daret.*

XVII. *Hic planè, quot curis afflictus, quot sim cogitationum stimulis tædiatus, quot denique suspiria ex imis visceribus traxerim, facundæ etiam lingua non explicat. Tam lata siquidem Diœcesis, tam nobilis Vrbis omnes Ecclesias Sacris Mysterijs profanare, quodammodò Christianæ* Religionis *videbatur euersio. Sed & litigiosum erat indulgere paucis; cùm ferè omnium esset culpa communis: nec legitimum videbatur diuersam in eos prodere sententiam; cùm esset vna omnibus causa. Hoc etiam nostras augmentabat molestias; quia, nisi* D

qualemcumque

qualemcumque diuisionis calculum causa ista susciperet, nisi cum magna hominum strage furentis Populi iurgia non cessarent. A

XVIII. *Tunc inter multas disceptationes processit in medium illa Innocentij Papæ sententia, ab antiquioribus inuenta:* QVOD A MVLTIS PECCATVR, INVLTVM EST. *Illa quoque discretio ad memoriam rediit, qua Sancti vsi sunt Pontifices, & authentici Canonum Conditores, de Donatistis, Nouatianis, ac reliquis, qui apud diuersas hæreses ordinati sunt. Item etiam nos non præterijt quod vestra memoria Nonus Leo Papa plerosque Simoniacos, & malè promotos, tamquàm nouiter ordinauit.* Multa igitur Patrum pronunciata, huc spectantia, recitat hoc loco Petrus, ac demùm ita concludit: B

XIX. *In arcto itaque positi, quia non poteramus mala illius Ecclesiæ mera Canonum auctoritate corrigere; studuimus saltem peruersis eius vsibus finem imponere, ac gratuitum promotionis ordinem futuris temporibus prouidere. Exegimus igitur extunc & deinceps gratuitæ promotionis inuiolabilem sponsionem, priùs per monimenta litterarum, deinde per manum, postremò per Euangelicum sacramentum.*

XX. *Et quidem sponsio stylo digesta, vt apud nos habetur, hic simpliciter transcribatur: Guido, diuina gratia Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus, omnibus Christi Fidelibus, eiusdem Ecclesiæ filijs, Clero &* C *Populo, æternam salutem in Domino. Non ignorat sancta Deuotio vestra, Dilectissimi Fratres & Filij, quàm reproba, quàm detestabilis, Deo odibilis, ignominiosa, atque peruersa, omniumquè Sanctorum Canonum auctoritate damnata consuetudo in hac Sancta Ecclesia, cui Deo auctore deseruio, antiquitùs inoleuit: quamquè lethalis atque pestifera lepra animas innocentium contaminatione perfuderit. Simoniaca videlicet hæresis damnata semperquè damnanda venalitas, & perniciosa negotiatio huiusmodi, quæ in hac Sancta Ecclesia consuetudinaliter obtinebat: vt, quisquis ad Clericales Ordines proueheńdus accederet, de Subdiaconatu quidem duodecim nummos, de* D *Diaconatu verò decem & octo, postremò de Presbyteratu suscipiendo viginti-quatuor, quasi per præfixam conditionis regulam, daret. Hoc itaque modo Simon Magus (heu proh dolor!) hanc Sanctam Ambrosianam Ecclesiam peruersitatis suæ velut officinam fecerat. Follem, malleos, & incudem trapezita ac monetarius iniquitatis habebat: nihilquè aliud, nisi animarum omnium omne periculum, fabricabat.*

XXI. *Nostris*

XXI. *Nostris verò temporibus quia Saluator noster, pius ac misericors, Plebem suam, quam pio cruore redemerat, sub hac mortiferi languoris atrocia perire condoluit; velut ad obuiandum ac viriliter obsistendum voraci ac virulento Draconi, vestros animos, visitante Spiritus Sancti gratia, concorditer incitauit; itaut quibusdam ex nostris, Sedem Apostolicam adeuntibus, tantum huius Terræ periculum Sanctus ac Deo dignus Nicolaus Papa cognosceret; atque ad compescendum & funditus extirpandum hoc facinus Dominum Ostiensem, Petrum Episcopum destinaret.* A

XXII. *Quapropter, Dilectissimi Fratres, in conspectu Dei Omnipotentis, & Filij eius Iesu Christi qui iudicaturus est viuos & mortuos, & Spiritus Sancti qui hanc pestem specialiter damnat ac destruit, sub testimonio omnium Angelorum cunctorumquè Sanctorum Dei, præsente iamdicto Domno Petro Episcopo, & etiam Venerando Domno Anselmo Lucensi Episcopo, & omnibus vobis, damno, detestor, ac reprobam iudico hanc peruersam, quæ hactenùs viguit in hac Ecclesia, negotiandi consuetudinem, omnemquè Simoniacam hæresim.* B

XXIII. *Insuper obligo non solùm me, sed & omnes Clericos meos qui nunc sunt, omnesquè successores nostros, & inuiolabili nodo firmissimæ promissionis astringo, vt nec ego, nec quisquam successor meus, nec Inquisitor, nec Todolanus* (aliter *Rodolarius*; alterutrum verò vocabulum videtur esse Ministri alicuius, qui reditus Archiepiscopales ex officio exigeret) *nec aliquis huiusmodi, de promouendis ad Ecclesiasticos Ordines aliquid tollat. Quòd si, suadente Diabolo, siue aliquis nostrum qui nunc sumus, siue successorum qui post nos futuri sunt, huius saluberrimæ promissionis violator extiterit, & aliquid in conferendis Ordinibus tollere pestifera negotiatione præsumpserit; dator simul & acceptor, cum ipso hæresis huius auctore Simone, perpetuo anathematis vinculo constringantur; & à Dei Omnipotentis omniumquè Sanctorum consortio separentur; cum Iuda & Caipha, cum Dathan & Abiron sub æternæ damnationis atrocitate damnentur.* C D

XXIV. *Nicolaitarum quoque hæresim nihilò minùs condemnamus: & non modò Presbyteros, sed & Diaconos, & Subdiaconos ab vxorum vel concubinarum fœdo consortio nostris studijs, vt quantum possibilitas nobis fuerit, sub eodem, quo supra, testimonio arcendos esse promittimus.*

XXV. *Quod vt veriùs credatur, nos cum nostris Clericis propria manu subscribendo firmamus, sigilli quoque nostri formam imprimi iubemus.*

Insuper

Insuper hoc addentes, ac sub eiusdem sponsionis vinculo inuiolabiliter promittentes, vt nec de Abbatijs ordinandis, nec de Capellis vel quibuslibet Ecclesijs inuestiendis vel ordinandis siue tradendis, nec de Episcopis promouendis, nec de Sacrosancto Chrismate, nec de Consecratione Ecclesiarum, vel nos vel nostri familiares aliquid omninò tollamus. Spiritus Sanctus, qui sanctorum charismatum auctor est, nos nostrosquè successores ab omni vinculo præfatæ maledictionis eripiat; ita tamen, vt hanc saluberrimam Constitutionem perseueranter implere concedat; qui cum Patre & Filio viuit in sæcula sæculorum. Amen. A

Ego, Dei gratia Guido Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus, hanc sponsionem, à me factam, firmaui, roboraui, atque subscripsi. B
Odaldericus, Vicedominus & Presbyter, subscripsi.
Fribertus, Presbyter, subscripsi.
Arderatus, Presbyter, subscripsi.
Ariprandus, indignus Diaconus, subscripsi.
Ardericus, Diaconus, subscripsi.
Ambrosius, Diaconus, subscripsi.
Ago, Diaconus, subscripsi.
Adam, Subdiaconus, subscripsi.
Arnulphus, Subdiaconus, subscripsi.
Eiprandus, Subdiaconus, subscripsi. C
Landulphus, Subdiaconus, subscripsi.
Acto, Subdiaconus, subscripsi.
Et alij subscripsere.

XXVI. *Postmodùm accedens idem Archiepiscopus ad Sacrum Altare, præsente Domno Lucense, iurauit in manu mea, dicens: Si hæc de Simoniaca & Nicolaitarum hæresi, delenda & funditùs destruenda, fideliter non obseruauero; ab Omnipotenti Deo & omnibus Sanctis sim excommunicatus & anathematizatus; & ab omni Christianorum consortio efficiar alienus.* D

XXVII. *Similiter & Vicedominus & Cancellarius eius, & omnes alij qui aderant Clerici, manus suas in manus meas dederunt, & eadem excommunicationis & anathematis verba dixerunt.*

XXVIII. *Deinde accessit Arnulphus, nepos Archiepiscopi, honestus videlicet & prudens Clericus: cuius vnam manum Archiepiscopus tenuit, alteram ipse super Sanctum Euangelium posuit, & iurauit, dicens: Dominus meus Archiepiscopus, qui hîc est, ab hodie & antea, & quod*

quod promisit de castitate Clericorum, fideliter obseruabit. Insuper & nunquàm consecrabit alicuius Ordinis Clericum suæ Diœcesis, præter Monachos, quem ante promotionem non faciat iurare, quod in hoc Breuiculo scriptum est. Sic me Deus adiuuet, & Sancta ista Euangelia. A

XXIX. *Breuiculus sacramenti eorum, qui promouentur: Pro suscipiendis Ecclesiasticis Gradibus, siue per me, siue per submissam personam, siue per quodlibet ingenium, nec dedi, nec promisi, nec per promissionem daturus sum aliquid. Sic me Deus adiuuet, & ista Sancta Euangelia.*

XXX. *Hoc facto, Domnus Archiepiscopus illicò in pauimentum cum omni humilitate prosternitur, & iniungi sibi pœnitentiam pro venalitatis huius nefandæ commercio deprecatur: cuius videlicet sceleris licet in illa Ecclesia non ipse primus extiterit auctor; non tamen, vt debuit, fuerat extirpator. Centum itaque Annorum ipsi pœnitentiam indidi: redemptionemquè eius taxatam per vnumquemque Annum pecuniæ quantitate præfixi.* B

XXXI. *Mox Maiorem Ecclesiam simul ingressi, pulpitum ascendimus. Tunc, coram copioso Populo & Clero, Clericum suum tactis Sacrosanctis Euangelijs iurare feci, quòd ipse Archiepiscopus, donec adiuuet, in quantum posset (recepta bonorum suorum damnatione, si nollet) istas duas, Nicolaitarum videlicet & Simoniacam, hæreses omni studio totisquè viribus sincerè ac fideliter extirpare contenderet; ita ut nec Presbytero, nec Diacono, nec Subdiacono fœminam cum Gradu simul habere permitteret; à conferendis etiam Ecclesiasticis Sacramentis venalitatis omne commercium funditùs prohiberet.* C

XXXII. *Idipsum iusiurandum contra Simoniacos & Nicolaitas permaxima pars Populi, non modò Ciuilis, sed & suburbani, iam dederat: quorum videlicet multitudo, vt fertur, numerum excedebat.*

XXXIII. *His ita gestis, consideratisquè Sanctorum Patrum sententijs, quos superiùs memorauimus, aliorumquè, quos studio breuitatis omisimus; visum est nobis, vt omnes illi Clerici, accepta pœnitentia, inter Missarum solemnia reconciliarentur, ornamenta de manu Episcopi recipientes; sicut Fulbertum Episcopum supra notauimus dedisse consilium; hoc tamen priùs, quod infra scriptum est, ante Sanctum Altare legentes.* Quibus ad extremum verbis Petrus Damiani formulam ipsam innuit Iuramenti, quod à Clericis, qui reconciliatione indigerent, præstandum erat. Sicut autem illud incipit D

Ego Arialdus, dictus Diaconus de Capella Mediolanensis Archiepiscopi; sic etiam & Baronius, vt supra vidimus Libro 1. Cap. 20. Num. 7. & Constantinus in sua Operum Petri Damiani editione, suisque ad hunc Opusculi Quinti locum Notis Marginalibus, existimarunt, Arialdum illum fuisse Martyrem hunc nostrum, cuius Vitam hoc Opere illustrandum suscepimus. Sed ab ipsis ego quidem hac in parte dissentio. Etenim Arialdus, initio huius formulæ nominatus, non minùs eam sibi, quàm cæteris contexuit Clericis, qui reconciliatione tunc illa indigerent. Quamobrem illa etiam ipse tunc indigebat; cùm alioqui Martyr ipse noster minimè quidem illa indigeret. Sed formulam ipsam, sicut à Petro Damiani mox recitatur, depromamus. A B

XXXIV. *Ego Arialdus, dictus Diaconus de Capella Mediolanensis Archiepiscopi, hac scriptura, quam manu mea scripsi, profiteor, me eam fidem tenere, quam Sacrosancta septem Concilia Euangelica & Apostolica auctoritate firmarunt, & quam Beatissimi Pontifices Romani, promulgata prædicatione lucidissimæ veritatis, exposuerunt. Anathematizo quoque generaliter omnes hæreses, extollentes se aduersùs Sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam: specialiter verò ac nominatim Simoniacam hæresim, quæ in ipsam Ecclesiam conatur introducere Sacrorum Ordinum siue Officiorum maledictam venalitatem: deinde Nicolaitarum æquè abominabilem hæresim, quæ impudenter latrat, Sacri Altaris Ministros debere vel posse licenter vti coniugibus, quomodò & Laicos. Vnde, quia his diebus hæ duæ hæreses, scilicet Simoniacorum & Nicolaitarum, grauiùs Ecclesiam Dei vexant & impugnant; Simoniacos omnes & Nicolaitas cum dogmatum Auctoribus, sectatoribusquè suis, æterno anathemate dignos esse pronuncio; iurans per Sanctam & Homousion Trinitatem.* C

XXXV. *Pœnitentia Clericorum talis est: Hi nimirùm, qui solum constitutæ à Diabolo regulæ canonem dederunt, itaut nonnulli eorum vix peccatum hoc esse cognoscerent, quinque Annorum pœnitentiam acceperunt, hoc modo: vt omni tempore, æstate simul & hyeme, duos dies ieiunent in pane & aqua: duabus autem anni Quadragesimis, Natalem videlicet & Sanctum Pascha præcedentibus, tres dies per hebdomadam ieiunent in pane & aqua. Eorum autem, qui plus dederunt, septem Annorum est pœnitentia, sub eadem videlicet ieiunij quantitate distincta. Post quod septennium, quamdiu vixerint, sextam feriam ieiunabunt. Qui autem ieiunare facilè non potest, vnum* D

ex

ex his diem per omnem hebdomadam redimere licentiam habet; itaut A
vnum Psalterium meditetur, aut medium cum quinquaginta metanœis (siue pœnitentijs) *aut vnum pauperem pascat, & lotis pedibus nummum porrigat. Hoc insuper Domno Archiepiscopo promittente, quòd omnes orationis causa procul ipse diriget, siue videlicet* Romam, *siue Turonum: ipse autem Archiepiscopus profecturum se ad Beati Iacobi venerabilem Tumulum, qui est in Hispania, disponebat.*

XXXVI.*His itaque tali modo reconciliatis, decretum est, vt non mox passim omnibus redderetur officium; sed his dumtaxat, qui & litteris eruditi, & casti, & morum grauitate viderentur honesti: cæteris autem sufficeret, quòd Sancta Ecclesia per diuinam gratiam essent rursùm inserti, à qua eatenùs fuerant diræ sententiæ falce præcisi.* B *Illi etiam ipsi, quibus ministrandi licentia redditur, non ex male mercata veteri ordinatione ad missum reparantur officium; sed ex illa potiùs Beati Apostolorum Principis efficacissima auctoritate, qua in Beatum Apollinarem repentè vsus est, dicens: Surge: Accipe Spiritum Sanctum, simulquè Pontificatum.*

XXXVII.*Ecce omnem discretionis illius ordinem, apud Mediolanensem Ecclesiam habitum, breuiter exposuimus: adhuc tamen, vtrùm Sedis Apostolicæ iudicio placeat, ignoramus. Nos enim, si quid errauimus, ad Petri magisterium corrigendi libenter accedimus, & re-* C
*tractationis opprobrium non veremur. Hæc est enim illa (vt ita loquamur) officina fabrilis, cui nimirùm is, qui Fabri dicebatur Filius, præsidet: ad cuius regulam omnis meritò moneta reducitur (*nisi fortè legendum potiùs est *recuditur) ad cuius rectitudinis lineam, quidquid vspiàm deprauatum fuerit, reformatur. Vtrùm autem ego in reconciliatione illorum errauerim, nescio.*

XXXVIII.*Vnum autem per Omnipotentis Dei clementiam spero, quia post tot iurationis genera, quibus Archiepiscopus hæc pia iussa firmauit, post sacramenta tam multiplicis Populi per Euangelium data, post iuramenta certa omnium Clericorum ante Sanctum Altare,* D
litteris & proprio ore prolata, vtraque ista hæreses sic in illa Ecclesia sunt per argumenta prouidæ correctionis attrita, vt auctore Deo nostris temporibus non sint ad rediuiua certamina reparandæ. Apostolica tamen Sedes hæc, apud se tractanda, discutiat: &, vtrùm puncto an lima digna sint, ex auctoritatis suæ censura discernat.

XXXIX.Talia igitur ad verbum illa sunt, quibus Petrus Damiani, Cardinalis & Episcopus Ostiensis, Legationem hanc, sibi & An-

ſelmo Lucenſi Epiſcopo à Nicolao Papa Secundo ad Mediolanenſes noſtros demandatam, deſcribebat, deſcriptamquè, ſicut executioni mandata fuerat, ad Hildebrandum tranſmittebat Archidiaconum, qui poſtea creatus eſt Pontifex Romanus, & Gregorij Septimi nomine appellatus. Opuſculum profectò ac munus & Petro ipſo & Hildebrando dignum, præſentiquè Operi noſtro neceſſarium, & ad poſteritatis memoriam perpetuò cuſtodiendum: quod propterea, ſicut & ipſamet Legatorum Acta, in eo deſcripta, dubium mihi nullum eſt, quin Apoſtolicæ item Sedis iudicio poſtea placuerint. A

XXXX. Non ea tamen ſatis Arnulpho placuerunt, Hiſtorico noſtrati, factionis nimirùm aduerſæ homini, nimiumquè Clericis vxoratis & Simoniacis indulgenti. De Legatis Pontificijs, Mediolanum miſſis, ea ſcripſerat, quæ recitabam ego Capite 7. Num. 4. cùm de ipſis in commune ſic addidit: *Qui ſi in conuenendo Populum diligenter attenderent dicentem Apoſtolum, Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem; profectò ſibi & Clero opportunè conſulerent.* Ipſius quippe opinione, ſed erronea, talem Apoſtoli ſententiam ij Legati diligenter non attenderant; proptereaquè in eiuſmodi Legationibus placere ſtudentes hominibus, neque ſe geſſerant vt Chriſti ſeruos, neque ſibi & Clero opportunè conſuluerant. Quamobrem, flexa protinùs ad præſentis Capitis Legationem narratione, vide quemadmodùm ille præcipiti & inconſulto calamo progrederetur. Inquit enim: *Verumtamen Oſtienſis ille Petrus, congregata tunc Mediolani Ambroſiana Synodo, vt vidit Clericorum nobilium ordinem, perſonarum ſtatum cultumquè veſtium perpendit, etiam morum probitates, ac diſpertita ſingulis competenter officia; teſtatus eſt ad verum, numquam talem vidiſſe Clerum. Tamen in præſenti cœtu, quia Romanus erat, Archiepiſcopo præſidere contendit. Vnde ſubitò factus popularis in Vrbe tumultus; vt, niſi ceſſiſſet illius humilitas quod ſuum erat, feciſſet impetus, non quidem gratia Guidonis, ſed Ambroſiani cauſa honoris. Præterea cùm perciperet quorumdam ex Clero reatus; ſeruata ſibi ſuper omnibus poteſtate, prout complacuit, culpas dijudicauit. Vt enim caueatur mendacium* (quod vtique multis item alijs in rebus, ad hanc Cleri Populiquè controuerſiam pertinentibus, cauendum illi erat) *non ex toto fuerant omnes ab obiectis immunes. Deinde rude conſtitutum, aboluto veteri Mediolanenſis Eccleſia,* B C D

Ecclesiæ, à se factis indidit litteris: cui Archiepiscopus cum Ordinarijs, cogente ac vociferante Populo, subscripsit inuitus. Quid, quod etiam furenter ille sic exclamat? *O insensati Mediolanenses, quis vos fascinauit? Heri clamastis vnius Sellæ principatum; hodie confunditis totius Ecclesiæ statum. Verè culicem liquantes, & camelum glutientes. Nonne sanctius hoc videlicet procurauit Episcopus? Fortè dicetis: Veneranda est Roma in Apostolo. Est vtique; sed nec spernendum Mediolanum in Ambrosio. Certè certè non absque re scripta sunt hæc in Romanis Annalibus. Dicetur enim in posterum subiectum Romæ Mediolanum. Ecce Metropolitanus vester præ solito Romanam vocatus ad Synodum abijt; sed contra nostros affectus prosper sit illi ad cuncta successus. Decibiliter equidem tractatur ab Apostolico Nicolao, cuius dextro positus est in præsenti Synodo*(de qua nempe nos agemus Capite sequenti) *latere*. Sic igitur furens ac fremens eo Libro tertio, Capite 10. desipiebat Arnulphus, & præcipuè contra Primatum Ecclesiæ Romanæ. Benè tamen se res habet, quòd ille postea resipuit; ac suorum erratorum veniam pœnitenter precatus est Libro 4. Cap. 8. A B

XXXXI. Tristanus porrò Chalcus Historiæ Patriæ Libro 6. intra temporis spatium illud, quod ab Anno Christi 1054. vsque ad 1060. effluxit, nulla facta distinctione inter Legationem, quam Stephanus quamquè Nicolaus Romani Pontifices per hæc tempora miserunt Mediolanum, ex eodem illo Arnulphi Libro 3. descripsit ea, quæ à Petro Damiani gesta sunt in hac secunda Legatione; ac pleraque propterea perperàm descripsit, quæ pariter ex ipsomet illo Petri Damiani Opusculo corrigenda erunt. C

XXXXII. Inter hos autem Tristani errores proprius etiam ipsius & singularis hic fuit; quòd singillatim & veluti per partes eam descripturus Cleri Mediolanensis siue Metropolitani maiestatem, quam teste item Arnulpho Petrus Damiani tantopere mirabatur, inter cæteras Dignitates, quæ tunc temporis in Basilica Metropolitana essent, enumerauit etiam Præposituram; quæ tamen illic eo tempore nondùm erat instituta. Eam enim sine dubio primus instituit suisquè reditibus dotauit Archiepiscopus noster Ioannes Vicecomes, huius nominis Secundus, Anno Domini Millesimo quadringentesimo quadragesimo-primo, Eugenij Papæ Quarti vndecimo, Indictione quarta, decimoquè Iulij mensis die. Sic enim ego ex authentico eius rei Documento D

didici,

A didici, ſuppeditato per litteratiſſimum, ac litterarum ſtudioſis A
mihiquè nominatim (ſicut etiam Diſſertationis meæ Nazarianæ Capite 2. profitebar) beneficentiſsimum, immortaliquè memoria dignum, Marchionem Vercellinum Mariam Vicecomitem; videlicet ex ijs vnum Patronis, penès quos gentilitium ius ac poteſtas hodiequè perſeuerat eligendi ac nominandi Præpoſitum illum. Sed eo tamen tempore Ioannes ille nudum ſibi retinebat Archiepiſcopi nomen, è Mediolanenſi nimirùm Archiepiſcopatu, quem aliquandiu ex Anno Domini Milleſimo quadringenteſimo-nono, decimoquè Februarij die, quo conſectatus fuit, adminiſtrauerat; quemquè poſtea Bartholomæo ceſſerat B
Capræ. Sicut enim auxilio & fauore Domini Malateſtæ de Malateſtis, cùm ſocer eſſet Ioannis Mariæ Angli Ducis Secundi, cùmquè ipſius nomine Vrbem hanc gubernaret, creatus fuerat Archiepiſcopus; ſic Vrbis adminiſtratione ad Comitem Facinum Canem tranſlata, primò pauidus profugit; deinde verò, lite vexatus, in Concilio Conſtantienſi agitata (de qua legi poteſt Dominicus Geminianus, Iuriſconſultus, Conſilio 141. Tomis Conſiliorum incluſo) Archiepiſcopatu etiam ipſo priuatus eſt. Bartholomæo igitur, vſque ad Annum 1433. ſuperſtiti, ſucceſsit & vſque ad Annum 1441. perſeuerauit Franciſcus Pizolpaſſus. C
Subinde verò Henricus de Sancto Alloſio vſque ad Annum 1450. Ac cum denique Ioannes idem ille Vicecomes fauore Franciſci Sfortiæ Ducis in Archiepiſcopatum reſtitutus, in eo vixit vſque ad Annum 1453. & ad tertium Martij menſis diem.

XXXXIII. Per hæc autem ſatis etiam præmonitum ego iam eſſe arbitror Lectorem, ne fortè cum Ioſepho Ripamontio, primam eiuſdem Præpoſituræ originem tradente, aberret. Suarum enim Eccleſiæ Mediolanenſis Hiſtoriarum Parte Secunda, Libroquè duodecimo, non procul ab initio, ſic ille narrabat: *Philippus Maria, Vicecomitum Ducum vltimus, deceſſit Anno Milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo-ſeptimo. Tempuſquè id eſſe depellendæ ſeruitutis rati Mediolanenſes, fortiùs omninò quàm feliciùs ad eam rem incubuere: tamquè ſeſe pro liberis haud dubiè gerebant. Inter quæ non duraturæ libertatis exordia Archiepiſcopum Mediolani fuiſſe nullum tradidere quidam: quibus ego vtique aſſentirer, niſi potiores apud me Authores alij ſuperſtitem Pontifici Capræ Ioannem Vicecomitem, de quo dixi, alterum facerent. Cum enim ad Philippi Ma-* D

riæ

riæ ferè finem (quod à me negatum iam est) *Capra vitam Pontificatumque perduxerit; contraria ei sententia & certissima coniectura* (nihil minùs) *dari hinc videtur. Neque verò dici potest, superstitem Capra Ioannem illum fortasè fuisse quidem, sed nihil iuris aut potestatis ad Ecclesiæ gubernacula habuisse; cùm vitio creatus, ideoquè deiectus Pontificatu antea esset. Apparet namque, fuisse etiam restitutum: idquè conuincitur Apostolici Diplomatis testimonio: quo Diplomate piam ipsius mentem de Sacerdotijs quibusdam nouis* (inter quæ Præpositura quoque illa erat) *instituendis laudat Pontifex Eugenius: annuitquè, vt ea Sacerdotia ex Apostolicæ Sedis auctoritate instituat, quò auctior & florentior in Ecclesia Mediolanensi diuinus cultus esse possit, & quò pluribus simul ipse munimentis ad æternam salutem insistat. Ibi verò & Archiepiscopum Ecclesiæ Mediolanensis Apostolicæ Litteræ nuncupant Ioannem hunc, Vercellini Vicecomitis filium; & omni alia affabilitate honorequè verborum prosequuntur. Quarum sanè Litterarum huc transferre summam iuuat, vt meliùs clariusquè noscatur origo Sacerdotiorum, quæ ab Archiepiscopo illo Ioanne fundata, gentilitia hodie posteris eius manent.* Summa igitur earum Litterarum huc translata, sic etiam denique concludit: *Minimè igitur ego dubito, quin & Archiepiscopus iste Vicecomes, & legitimus Archiepiscopus Mediolani fuerit tunc, cùm Philippo Maria extincto, Vicecomitum nomen ab superbia fastigioquè Principatus ad priuatæ fortunæ iura necessitatesquè redierat.* Sed in eo tamen fallebatur Ripamontius, quòd Eugenius Papa Quartus in suis Litteris Ioannem illum appellasset quidem Archiepiscopum, at non *Ecclesiæ Mediolanensis.* Sic enim eæ ad verbum se habent: *Sanè pro parte Venerabilis fratris nostri, Ioannis de Vicecomitibus, Archiepiscopi, nobis nuper exhibita petitio continebat, quòd ipse* &c. Et eæ quidem ad extremum datæ leguntur *Florentiæ Anno Incarnationis Dominicæ Millesimo quadringentesimo quadragesimo, tertiodecimo Calendas Septembris, Pontificatus nostri Anno decimo.* Similiter verò etiam ipsummet Institutionis & Dotationis Documentum, vigore Pontificiarum eiusmodi Litterarum confectum, sic incipit: *In nomine Domini. Anno à Natiuitate eiusdem Millesimo quadringentesimo quadragesimo primo, Indictione quarta, die Lunæ, decimo mensis Iulij, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, & Domini nostri, Domini Eugenij, diuina prouidentia Papæ Quarti,*

Anno

Anno vndecimo. Reuerendissimus in Christo Pater & Dominus, Dominus Ioannes de Vicecomitibus Archiepiscopus, filius quondam bonæ memoriæ Magnifici Domini Vercellini, Militis, Ciuitatis Mediolani, Portæ Ticinensis, Parochiæ Sancti Ambrosij in Solayrolo (siue, vt nunc communiter loquimur, *Sancti Ambrosini in Solariolo*) *aspirans propensiùs ad Maioris Ecclesiæ Mediolanensis venustatem, & decorem, ac diuini in ea cultus augmentum* &c. Quo igitur tempore Philippus Maria, Vicecomitum Mediolani Ducum vltimus, occubuit, verè tunc Mediolanensem hanc Ecclesiam regebat Archiepiscopus non alius, quàm Henricus de Sancto Allosio; neque Ioannes ille noster Vicecomes eius regimen ante recuperauit, quàm Henricus ipse Anno Domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo ex hac vita excesserit.

XXXXIV. Placet autem hoc tandem loco, gratissimæ instar appendicis, adijcere Pontificiam Epistolam, quam nuper à se inuentam mihi humanissimè communicauit prospicacissimus ille Eques & Marchio, quem paulò ante nominabam, Vercellinus Maria Vicecomes, conquirendis vndique ac portentosa illa sua celeritate lectitandis veteribus litterarum Monumentis nunquàm defessus. Ea verò ad verbum ita prorsùs se habet: *Nicolaus Papa Quintus Venerabili fratri Iohanni Vicecomiti, Archiepiscopo Mediolanensi. Venerabilis frater, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Non modicum admiramur, nihil actum esse à tua fraternitate in causa, de qua tibi scripsimus, cùm te adhortaremur, vt partem anteriorem Ecclesiæ Sancti Ambrosij Mediolanensis, incendio collapsam ex defectu Iacobi de Fossato, Præpositi Sancti Georgij, ibidem eiusdem Præpositi impensis reparari faceres, prout æquum est. Credidimus, tuam fraternitatem etiam sine Litteris & monitis nostris id ex debito officij tui fuisse facturam. Cui enim magis conuenit, quàm Pastori Ciuitatis, Sacrarum Ædium habere curam? aut quam potiùs Ecclesiam sub tua protectione & cura suscipere & tueri debes, quàm eam, quæ Patronalis est in tua Ciuitate, multis de causis, nec tibi incognitis, celebrem atque venerandam? Si id à Præsule quopiam extero atque alienigena fieret; doleremus vtique; verùm aliquantò patientiùs ferendum putaremus. A te verò, qui non Præsul sed Ciuis es ea in Vrbe*, IN QVA OSSA EIVSDEM BEATISSIMI CONFESSORIS ASSERVANTVR, *quem tui maiores summo honore semper coluerunt, hæc tam negligenter animaduerti,*

animaduerti, vt Præpositi illius temeritate, non solùm stramine & fœno deturpari, sed etiam igni subijci patiaris, nulla eidem pro culpa & sacrilegio debita illata pœna, & miramur & dolemus; potissimùm, cùm querelarum strepitu & indignationibus Ciuium tuorum quotidie propulsentur aures nostræ; admirenturquè omnes & tuam in hac re negligentiam, & nostram, ab ipsis non satis probatam, patientiam, qui huiusmodi flagitia impunita perferamus. Volumus igitur, & tibi in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, quatenùs memoratum Iacobum de Fossato, Præpositum Sancti Georgij, vt præfertur, statim admoneas, & eidem in mandatis strictiùs iniungas nostri parte, vt intra terminum duorum mensium à receptione præsentium dictam partem anteriorem Ecclesiæ Sancti Ambrosij ibidem, QVÆ CORTINA ET PARADISVS VVLGARITER NVNCVPATVR, *eius culpa ab incendio deletam, proprijs impensis in pristinam formam statumquè restituat, nec vlterius stramina aut aliud immundum & indignum sacri loci inhabitatione quoquomodo ibidem reponere præsumat. Quod si fortè neglexerit, aut mandatis tuis nullatenùs obsecutus fuerit; volumus, vt declares exnunc elapso dicto termino duorum mensium, eumdem omnium Beneficiorum suorum, quæ tenet & possidet, priuationem incurrisse. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris, die vigesima-secunda Ianuarij, Millesimo quadringentesimo quinquagesimo-tertio, Pontificatus nostri Anno sexto.* Hactenùs ea Nicolai Papæ Quinti Epistola.

XXXXV. Fortè autem Ioanni Archiepiscopo ne tradita quidem illa fuit; quippe cùm ipse postea proximi mensis Martij die tertio supremum vitæ suæ clauserit diem; sicut in fine Numeri 42. dicebamus. Eadem verò authenticis consita erat Ambrosij Martini de Meda publici hac in Vrbe Notarij Actis, è quibus hæc insuper constant. Cortinam quidem illam, siue illius testudinem ac tectum, à Præposito illo San-Georgiano fuisse reparatam, sed impensis Ambrosianæ Basilicæ, per ipsum interim suppeditatis; ac propterea eodem Anno 1453. die Octobris vigesima, eidem Præposito ab eiusdem Basilicæ Capitulo assignatos fuisse omnes Superstantiæ (sic enim tunc appellabant, quam nunc Fabricam dicimus) fructus. Id tamen postea Gabrieli Sfortiæ, post Nicolaum Amidanum proximum Ioannis successorem Archiepiscopo, iniustum esse visum; ac litem Præposito illi (cæteroqui litigiosissimo)

giosissimo) intentatam Anno 1456. die decima-octaua Nouembris, ac denique contra ipsum dijudicatam, & in publicas redactam Tabulas tertio subinde Decembris die. *Certum est enim*(sicut inter alias nonnullas eiusmodi Sententiæ causas in eisdem legitur Actis) *& ex ipsius Præpositi iurata confessione constat, Præpositum ipsum sub dicta Cortina maximam fœni venalis quantitatem reponi fecisse, & Ecclesiam ipsam fœno venali & stramine deturpasse; licet alia loca forent in Ciuitate & suburbijs Mediolanensibus, in quibus honestiùs fœnum ipsum collocari poterat, etiam absque periculo stipendiatorum* (nempè militum) *quod tamen illo tunc non imminebat. Certum est, Dominum Abbatem & nonnullos ex Canonicis contradixisse*. Sicut autem in superioribus dictum iam fuerat, *Nec eum* (videlicet Præpositum San-Georgianum) *quouis modo excusare potest, quòd à Præposito Ecclesiæ Sancti Ambrosij prædicta, germano suo, licentiam habuerit de dicto fœno in ipsam Cortinam ponendo; cùm ipse dictam licentiam petere, & illi germanus suus eam (cùm illicita, & ab honestate Ecclesiæ ac iure prohibita dignoscatur) concedere nullatenùs debuerit*. Et hæc pro præsenti appendice satis sint. A B

CAPVT XI. C

Eodem Anno Domini 1059. Nicolaus Papa Secundus, Archiepiscopo etiam nostro ac Sancto Arialdo præsentibus; Concilium celebrat Romanum, in quo aduersùs etiam Simoniacos & incontinentes Clericos decernitur.

I. Concilium Romanum, de quo nunc agitur, illud est, quod ego proximo Capite 10. Num. 2. Arnulphi testimonio fretus celebratum asserebam post secundam illam Legationem, ad Mediolanenses à Nicolao Papa missam: & ad quod vocatum fuisse Guidonem Archiepiscopum nostrum, eodem teste Arnulpho, ostendebam Num. 40. cùm ipsamet eius verba recitarem. D

II. Quæ porrò ibidem protinùs sequebantur, hæc sunt: *Ad quem accusandum cùm Arialdus ille delator assurgeret; protinùs ex aduerso stantes, Astensis, Nouariensis, ac Taurinensis, & reliqui Suffraganei Præsules, coràm omni cœtu falsidicum illum Scripturarum auc-*

toritate

toritate refellunt; sicquè confutatus ab omnibus resedit interea confusus. Proinde Archiepiscopus cùm promitteret Domino Papæ deinde obedientiam; accepto ab eo annulo Apostolicæ gratiæ, ac totius dignitatis Ecclesiasticæ, redit in omnibus gloriosus. Hæc Arnulphus, Arialdi eiusquè assectarum iuratus, vt sæpè iam dictum est, hostis: quæ non impari hostilitate Tristanus etiam prosecutus est Chalcus. Etenim sexto illo Historiæ Patriæ Libro locoquè iam sæpè memorato, sic inquit: *Hinc digressi Oratores* (Petrus nempè Damiani & Anselmus de Badagio, à Nicolao Papa huc missi) *Romam euocari Archiepiscopum nostrum curarunt. Quo ad dexteram Nicolai Pontificis sedente, Arialdus meditata oratione in faciem repetiuit ea, quæ absenti quondam obiecerat, vitam moresquè Clericorum lacerando. Cui pari animo prudentiaquè restitere tres Episcopi, Astensis, Taurinensis, & Nouariensis: atque ita acutè & diligenter obiecta diluere; vt nihil, quod contra hisceret, Arialdus haberet; ac penitùs erubescens, sponte sua concione abiret. Iurauit deinde Archiepiscopus in verba Romani Pontificis: annulum cæteraquè Ecclesiasticæ auctoritatis insignia accepit: atque in Patriam reuertitur.*

III. Parciùs hac de re Carolus Sigonius Libro 9. de Regno Italiæ, ad Annum 1059. his verbis: *Profectò inde Mediolano Legato* (Petro Damiani) *Archiepiscopus, asperis Clericorum suorum conuicijs laceratus, quòd Mediolanensis libertatem Ecclesiæ prodidisset; in sententia castitatis non perstitit, sed promiscuos mulierum concubitus annuit.*

IV. Hæc ipsa igitur mihi quoque vera videtur causa, cur Guido Archiepiscopus ad Concilium illud præ solito (vt Arnulphus aiebat) euocatus fuerit; ibiquè ab Arialdo, viro cæteroqui integerrimo, iustitiæquè pariter ac Ecclesiasticæ disciplinæ amantissimo, accusatus; & ad iurandam denuò Pontifici obedientiam adactus. Sed hæc ipsa causa (de qua, sicut & de superiori Legatione, deque præsenti Concilio Romano, altum ac mirabile silentium est apud Beatum Andream, & apud Landulphum Iuniorem in Arialdi Vita) magis etiam ex eiusdem Concilij Actis elucescet.

V. In hoc enim Concilio non solùm edita fuit Constitutio de Romani Pontificis electione, ac præterea conceptum fuit Hæresiarchæ Berengarij Turonensis Iusiurandum pro Catholica Eucharistiæ Fide aduersùs hæresim, qua infectus ipse alios etiam multos ad-

huc infecerat; sed etiam condita fuerunt aduersùs Simoniacos & incontinentes Clericos Decreta; qualia scilicet non poterant non esse Arialdo optatissima, vt Apostolicæ item Sedis eiusquè Concilij auctoritate causam confirmaret, quam contra Guidonem ipsum Archiepiscopum defendendam susceperat, & cuius gratia hoc tempore Romam pertexerat. A

VI. Hinc igitur meritò etiam Baronius ad Annum 1059. de huius Concilij Decretis loquens, hæc habet Art. 33. *Præterea contra Simoniacos ab eodem Pontifice constat constitutum fuisse Decretum: ex quo tria, quæ subsequuntur, Capita Gratianus in suo Decretorum Libro descripsit his ipsis verbis: Statuimus Decretum de Simoniacis,* B *tripartita hæresi: id est, de Simoniacis, simoniacè ordinatoribus, vel ordinatis: & de Simoniacis simoniacè a non Simoniacis: & de Simoniacis non simoniacè a Simoniacis. Simoniaci, simoniacè ordinati, vel ordinatores, secundùm Ecclesiasticos Canones à proprio gradu decidant. Simoniaci quoque, simoniacè a non Simoniacis ordinati, similiter ab officio malè accepto remoueantur. Simoniacos autem, non simoniacè à Simoniacis ordinatos, misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio concedimus permanere.*

VII. *Et inferiùs: De cætero statuimus, vt, si quis in posterum ab eo, quem Simoniacum esse non dubitat, se consecrari permiserit; & consecrator & consecratus non disparem damnationis sententiam subeant;* C *sed vterque depositus pœnitentiam agat, & priuatus propria dignitate persistat.*

VIII. *Et sequenti Capite ita: Erga Simoniacos nullam misericordiam in dignitate seruanda habendam esse decernimus; sed iuxta Canonum sanctiones, & decreta Sanctorum Patrum eos omninò damnamus; ac, deponendos esse, Apostolica auctoritate sancimus.*

IX. Sequitur Baronius: *Hactenùs apud Gratianum. De his etiam Petrus Damiani in Epistola ad Florentinos, cùm ab eodem Nicolao Pontifice ait in hoc Concilio Decretum editum contra Simoniacos, testatur his verbis: Constitutum est in Romano, sanctæ memoriæ Nicolao Pontifice præsidente, Concilio, vt quicumque per eos, nempè Simoniacos, eatenùs fuissent in cuiuslibet Ecclesiastici gradus dignitate promoti, in percepti honoris ministerio permanerent; extunc verò & deinceps, quicumque se paterentur à Simoniaco prouehi, nihil penitùs deberent ex ea promotione lucrari; & sic ministrandi iura deponerent, tamquam si hæc nullatenùs percepissent. Ita ibi:* concludit Baronius Art. 34. D

X. Sic

X. Sic etiam idem postea, de Pontifice ipso loquens Nicolao, hæc Art. 43. addit: *Qui cùm esset probata castitatis Pontifex (vt idem Petrus Damiani Epistola de eius electione, superiùs recitata, testatur) haud socors destitit consulere hac ex parte Ecclesiæ honestati. Quamobrem, in hoc etiam Romano Concilio Constitutum de honestate Clericorum edidisse, certum est. Citatur illud ab Alexandro, eius successore* (Dist. 32. Cap. *Præter hæc*) *recitaturque ad omnes Episcopos inscripti Decreti breue fragmentum his verbis: Nullus Missam audiat Presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem. Vnde etiam ipsa Sancta Synodus hoc Capitulum sub excommunicatione statuit, dicens: Quicumque Sacerdotum & Diaconorum &c. sicut in subsequenti Capitulo Alexandri Secundi continetur.* Hactenùs Baronius. A B

XI. Benè autem hic ipse ad eumdem Annum Art. 11. obseruabat, hoc Concilium Aprili celebratum fuisse mense, centumquè tredecim Episcopos eidem affuisse præter Abbates, Presbyteros, ac Diaconos. Quoniam verò inter eos affuit etiam Guido Mediolanensis Archiepiscopus, nonnulliquè alij Suffraganei eius Episcopi, vt supra Num. 2. & 3. iam vidimus; propterea etiam libenter hic obseruamus, ab ipsis pariter damnatam eo tempore fuisse Berengarij hæresim, sicut ab eodem Archiepiscopo damnata iam fuerat Anno 1050. in Concilio Vercellensi sub Leone Papa Nono. Quocirca Petrus etiam Galesinius in Archiepiscoporum nostrorum Tabula, Actis Ecclesiæ Mediolanensis consita, de ipsomet Guidone scribens Num. 75. hæc habet: *Leonis Noni Pontificis iussu Concilio Vercellensi contra Berengarium interfuit.* Sed & præterea: *Apud Fontanetum in Agro Nouariensi Synodum Prouinciæ habuit.* Synodum nempè illam, de qua nos diximus Capite 6. quamquè diximus congregatam iussu Stephani Papæ Decimi; vt hinc etiam dignoscamus, Archiepiscopum nostrum per ea etiam tempora obtemperasse Pontifici Romano, neque schismaticum fuisse. C D

XII. Denique verò, quod attinet ad Clericorum incontinentiam & Simoniam, in eo Concilio Romano damnatam, Carolus item Sigonius Libro 9. de Regno Italiæ, ad Annum 1060. sic habet: *Nicolaus verò, Concilio habito, obstinatos Lombardiæ Antistites, Mediolanensem, Taurinatem, Astensem, Vercellensem, Nouariensem, Brixianum, & Laudensem, Diaconos & Presbyteros, concubinas*

concubinas habentes, ab Altari remouere, Simoniacos honoribus spoliare coegit. Eiusmodi verò concubinarum nomine illas etiam mulieres ego intelligo, qui prætextu Matrimonij, cum ijs Clericis contracti, habitare nihilominùs & concumbere cum ipsis contra legem vellent Ecclesiasticam. Ex siquidem re vera interim, non vxores legitimæ, sed impudicæ concubinæ censebantur. Cui sententiæ Robertus etiam Cardinalis Bellarminus consentiens Libro 1. de Clericis, Cap. 21. propè finem, Philippo Melanchthoni, Luthérano perditissimo, de Catholicis hunc in modum conquerenti, *Olim Canones suspendebant Sacerdotes, qui vxores duxissent, ab officio; vos autem suspenditis ab arboribus*; sic etiam respondit: *Adde vltimò, Presbyteros numquàm in Ecclesia tam seuerè puniri, quia vxores ducunt, vt Philippus dicit; sed quia post votum solemne ducunt; & proinde, non vxores, sed concubinas sub Coniugij nomine ducunt; & Matrimonium simul ac Sacerdotium polluunt. Cui intemperantiæ cùm etiam hæresim addunt; ac dicunt, vota non esse seruanda; quid mirum, si digni sunt, qui ab arboribus suspendantur?*

CAPVT XII.

Anselmus de Badagio, Ciuis Mediolanensis, & Basilicæ Metropolitanæ Canonicus Ordinarius, Simoniacis & incontinentibus Clericis infensus, Anno Domini 1061. ex Episcopo Lucensi creatus Pontifex Romanus, & Alexandri Secundi nomine appellatus, Epistolam protinùs ad suos Mediolanenses scribit, singularis beneuolentiæ plenam, eos excitans ad anteponenda terrenis bonis cælestia, & benè sperans de Cleri castitate.

I.
ANselmus hic absque dubio Ciuis fuit Mediolanensis, & è nobili Badagiorum familia, cognomen id affecuta è suburbano extra Portam Vercellinam Pago, in præsentem vsque diem celebri, quod Italicè *Baggio*, Latinè *Badagium* appellatur.

II. Sic etiam Basilicæ Metropolitanæ Cardinalis siue Canonicus fuit Ordinarius: quinetiam vnus fuit ex ijs quatuor, qui post Ariberti Archiepiscopi obitum, à me alibi Anno Christi Millesimo quadragesimo-sexto adscriptum, Regi Henrico propositi fuerunt, vt

ex

ex ipsis vnum defuncto Ariberto substitueret ; cui tamen ille A
Guidonem substituit Velatensem. Arnulphum, eius temporis
Historicum, hac de re Libro 3. Cap. 1. nimis compendiosè scri-
bentem, prætermitto ; aliosquè potiùs Auctores, rametsi poste-
riores, huc ascisco. Gualuaneus in primis Flamma in Chronico
Maiori, secundùm exemplar Ambrosianæ Bibliothecæ, ac secun-
dùm recentiores in eo Capitum numeros Capite 763. hunc in
modum narrabat : *Ipso Anno 1047. eminente in Roma Bene-
dicto Nono, imperante Henrico Secundo, Gibellino, Barbanigra,
Guido de Velate factus Archiepiscopus, sedit Annos viginti-sex.
Isto tempore, misso Lanzo de Curte in exilium, congregati illi de* B
*Populo, & de Credentia, & illi de Motta, elegerunt in Dominum
suum Hernebaldum de Cottis, cuius domus erat in opposito Sancti
Victoris ad Quadraginta Martyres. Chronica Datij* (qui nempè
Datius in ea vsque tempora viuebat, vt ego in Dissertatione Na-
zariana Capite 59. commonstraui) *dicit, quòd habuit domum pa-
latinam, cum curte mirabili, & viridario delectabili. Tunc, va-
cante Archiepiscopatu, Hernebaldus, Dominus Populi, procurauit
cum Clero, quòd eligerentur quatuor ; & Imperator, quem vellet, in
Archiepiscopum confirmaret. Et fuerunt electi Landulphus Cotta,
Sacri Palatij Notarius, frater carnalis ipsius Hernebaldi : alter* C
*dictus est Anselmus de Badagio, Ecclesiæ Mediolanensis Cardina-
lis : tertius dictus est Arialdus, ex Capitaneis de Carimate ; quartus
dictus est Atho, Ecclesiæ Mediolanensis Cardinalis. Ex alia parte
Pars Nobilium de Mediolano elegit Guidonem de Velate, Impera-
toris Secretarium. Facta relatione ad Imperatorem, ipse, cæteris ex-
clusis, Guidonem de Velate inuestiuit per baculum & annulum de
Archiepiscopatu Mediolanensi : quem Papa cum Cardinalibus Pallio
Archiepiscopali superinuestiuit. Tunc in Curia Romana erat qui-
dem Archiepiscopus Rauennæ, qui Archiepiscopum Mediolanensem
in Consistorio præcessit, & in dextera Papæ resedit. Ex hoc causa-* D
*tum fuit. Et dicit Chronica Datij, quòd Archiepiscopus Mediola-
nensis præualuit, & sedem in dextera Papæ obtinuit ; & domum
cum gloria redijt.* Hæc in eo Capite Gualuaneus. Videamus
nunc, quæ similiter in eadem sententiam recensuit Petrus ille
Azarius, cuius ego mentionem faciebam Libro 1. Capite 7. De
ipsamet Guidonis promotione ita scripserat : *Guido, ex Valuas-
soribus de Velate, Ordinarius Ecclesiæ Mediolanensis* (quæ tamen
in

in re Azarius errauit) *Anno Domini 1047. fit Mediolani Archiepiscopus Septuagesimus-tertius*. Tum verò sic etiam post pauca subtexuit: *Isto tempore Clerus & Populus Mediolani elegerunt quatuor Ordinarios Ecclesiæ Maioris, quos ad Imperatorem direxerunt, quatenus vnum ex illis in Archiepiscopum confirmaret. Qui Imperator, Henricus Barbanigra, Guidonem de Velate, qui multa secreta Vrbis Mediolani ipsi Imperatori publicauerat, in Archiepiscopum confirmauit*. Et rursus paulò pòst: *Contradicente igitur Parte Nobilium, ne ipse Herlembaldus* (de quo proximè scripserat iisdem fermè verbis, quibus Gualuaneus Flamma) *esset Capitaneus, contra Nobiles ipsos multùm præualuit; licet Imperator, ad petitionem Nobilium, Guidonem supraſcriptum Archiepiscopum præfecisset. Respuit Imperator facere Archiepiscopum Landulphum Cottam fratrem Herlembaldi, Anselmum de Badagio, Acontum de Modoetia, & Arialdum, omnes Ordinarios Ecclesiæ Mediolanensis*. Accipe verò, quæ Tristanus etiam Chalcus de hac Guidonis electione tradiderit. *Heriberto* (inquit) *suffectus fuit Guido, ex numero Valuassorum, Oppido Velate oriundus: id quod opera Henrici Cæsaris factum traditur: cuius voto recentes discordiæ, & Ciuium calamitas peropportuna accidit, ne quis electioni noui hominis, hoc est, qui nondùm in numerum Cardinalium Ordinariorum receptus fuisset, refragaretur. Veteri namque instituto obseruatum fuerat, vt ex hoc Ordine Archiepiscopus eligeretur*. Verè itaque Guido non erat ex horum Cardinalium numero; è quo tamen ij erant quatuor, à Clero & Populo electi; è quibus item propterea sine dubio Arialdus ille omninò diuersus erat ab eiusdem nominis Martyre nostro, qui tantùm ex Ordine Decumanorum fuit; præterquamquòd etiam non de Carimate fuit, sed de Cuciaco; vt ex antiquioribus fideque dignioribus Testibus abundè iam constat. Ecce verò nobis etiam interim probatum, quemadmodùm non solùm Anselmus de Badagio, sed Arnulphus etiam Cotta, Herlembaldi frater, à Clero & Populo existimatus fuisset dignus, qui Mediolanensem ad Archiepiscopatum promoueri posset. Nunc ad Anselmum reuertamur.

III. Quemadmodùm verò ille re ipsa fuerit prauis Clericorum Mediolanensium moribus infensus, & ad Lucensem postea Episcopatum euectus: hæc vtique nobis perspecta satis & explorata iam sunt per Landulphi Iunioris testimonium, superiore Libro 5. Cap. 16.

Cap. 16. productum: cui quidem postea consensit etiam Gualuaneus Flamma, Chronici, proximè à nobis nominati, Capite 764. Exinde verò simul etiam constare mihi videtur, Anselmum ad eius Ecclesiæ gubernacula electum fuisse paulò ante, quàm Landulphus & Arialdus sese pariter Clericorum vitijs Mediolanensium publicè opponerent: quibus tamen, vt satis superquè iam constat, sese Anno Millesimo quinquagesimo-sexto opposuerunt. Hac igitur in parte mecum planè consentit etiam Ferdinandus Vghellus Italiæ Sacræ Tomo Primo, in Lucensibus Episcopis, Numero 46. vbi Anselmum nostrum asserit ad eam Ecclesiam adlectum eodem ipso Anno Millesimo quinquagesimo-sexto. A qua item opinione parùm abest humanissimus erga me Franciscus Maria Florentinius, Nobilis Lucensis & Iatrophysicus, in suo Volumine, inscripto *Memorie di Matilda, la Gran Contessa d'Italia*, typis edito Lucensibus Anno 1642. in cuius Voluminis Libro 1. pag. 62. eum affirmat creatùm Episcopum Anno 1057.

IV. Sexagesimus-primus supra Millesimum à Christi Natiuitate iam excurrebat Annus, cùm in locum Nicolai Papæ Secundi, septima Iunij die defuncti, Cardinales in Vrbe Roma Calendis Octobris substituunt Anselmum nostrum Badagium, eique Alexandri Secundi nomen adijciunt: *putantes* (vt inquit Baronius ad eumdem Annum Articulo 6.) *rem gratam Regi* (Henrico) *facturos; cum audiret, electum virum probum, suum ipsius domesticum atque familiarem. Ita planè hoc consilio rem gestam aperit Defensor Romanæ Ecclesiæ aduersùs Regium Aduocatum, his verbis: Porrò autem, quod in constituendo Pontifice Romano Ecclesia à charitate regia non recessit, hoc etiam indicio est; quia, cùm in Clero suo religiosissimis & sapientissimis viris abundaret; non de proprijs, sed eum, qui Regi tamquam domesticus & familiaris erat, elegit.*

V. Contra tamen, quàm Cardinales sperabant, res accidit. Vt enim superiore Articulo 3. idem obseruauerat Baronius è Romanorum Pontificum Gestis, à Nicolao Cardinali Aragonio collectis, antequàm ea fieret electio, *Longobardorum Episcopi, tam Simoniaci & incontinentes, quàm alij facinorosi, auctore Guiberto Parmensi (constitutus erat hic Cancellarius Regis, homo nequissimus) conuenerunt in vnum: &, consimilium Clericorum multitudine con-*

gregata, communiter statuerunt, vt aliunde non deberent Papam recipere, quàm de Paradiso Italia (ita Longobardiam nominabant) & talem personam, quæ infirmitatibus eorum compateretur & condescenderet. Quo facto, aliquos ex ipsis ad Imperatricem vltra montes miserunt, qui eius animum quibusdam verisimilibus figmentis allicerent, & sibi propitiam facerent &c. Rex itaque postea in Pontificem elegit Episcopum Parmensem, nomine Cadalum, aliter Cadaloum, vel Cadalaum, Honorij nunc tandem Secundi appellatione insignitum: *qui à nulla Synodo* (subdit Baronius Articulo 7.) *nec à pluribus quàm à duobus Episcopis, fuit electus Pontifex, nempè Vercellensi & Placentino, publico concubinatu turpissime infamatis*. Et paulò pòst: *Facta sunt hæc de promotione Cadaloi eodem mense Octobris, die vigesima-octaua eiusdem, in festa die Sanctorum Apostolorum Simonis & Iudæ*. De ipsis verò Cadaloi moribus sic etiam ille habet infra Articulo 26. posteaquàm Petri Damiani acrem ad ipsum Epistolam recitasset: *Pestilens homo Cadalous, tantùm abest, vt ex Petri Litteris cessaret exterritus, vt etiam ipse turpissimus turpissimè viueret, & ita viuentibus conniueret; sicquè, vt hac velut arte quadam illorum omnium incontinentium Clericorum conciliaret sibi animos (erat horum ingens numerus) libidini frena laxaret; vt qui antea Nicolaitæ (vt vidimus) dicebantur, dicendi essent à propagatore Cadaloitæ. Ita Petrus in Epistola ad Cunipertum, Taurinensem Episcopum, cùm ait: Sed nunc accidit, vt hoc insigne vocabulum, nouum, si praualent, accipiat incrementum: & qui hactenus dicti sunt Nicolaitæ, amodò vocentur & Cadaloitæ. Speratur enim, quia si Cadalous, qui ad hoc gehennaliter æstuat, vniuersali Ecclesiæ Antichristi vice præsidebit, ad eorum votum luxuriæ frana laxabit*. Quo quidem simul etiam factum fuisset, vt tam Simoniaci & incontinentes, quàm facinorosi illi alij, talem inuenissent personam, quæ suis ipsorum infirmitatibus compateretur & condescenderet; sicut ipsi vnicè optabant; & qualem personam nullatenùs esse Alexandrum illum Pontificem, ignorare non poterant.

VI. *Sed ad ipsum iam Alexandrum Pontificem redeamus* (prosequitur Baronius Articulo 57. & nos item vnà cum ipso) *qui ipso sui Pontificatus exordio, memor natalis soli, suorumquè Mediolanensium, inter quos natus & in Clero educatus erat, quos non posset præsens, absens Litteris saltem alloqui, vt debitum charitatis officium solueret,* minimè

minimè prætermisit. Quas quidem Litteras in Casſinate Codice, inter ſcripta Petri Damiani opportunè repertas, diligentia Conſtantini Caietani, Monachi Casſinenſis, hic deſcribere dignum duximus. Sic enim ſe habent: A

VII. *Alexander Epiſcopus, Seruus Seruorum Dei, omnibus Mediolanenſibus, Clero & Populo, Salutem, & Apoſtolicam Benedictionem. Diuini iudicij diſpoſitione prouiſum eſt, vt Mediolanenſis Eccleſiæ filius, & Ambroſianis vberibus ſublactatus, ad famulatum Apoſtolicæ Sedis indignus aſcenderem, ac Matri omnium Eccleſiarum paſtoralis curæ ſolicitudine deſeruirem. Vnde, cùm totius vniuerſalis Eccleſiæ cura nobis non leuis incumbat, propenſiùs circa vos ipſa natura nos prouocat eſſe peruigiles; vt, vnde nos conſtat originis duxiſſe primordium, ibi etiam maioris ad æternam ſalutem habeamus ſolicitudinis incrementum. Nam & ignis ea primùm ligna conflagrat, ex quibus oritur; & fons ante omnia illas terræ venas infundit, ex quibus profluens deriuatur. Vnde vos, dilectiſſimi, internæ dilectionis ſtudio cohortans rogo, vt ad Cælum ſe veſter ſpiritus erigat, deceptoria terrenarum rerum & caduca lucra contemnat, ab amore cœnoſi huius Mundi ſe prudenter expediat, ad Creatoris ſui deſiderium medullitùs inardeſcat. Eſtis enim (ſicut Beatus dicit Apoſtolus) gens ſancta, populus acquiſitionis; vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit ad admirabile lumen ſuum. Quibus ergo hæreditas incontaminata immarceſcibilis conſeruatur in Cælis, abſit vt eorum mens per amorem rebus ſit inuoluta terrenis.* B C

VIII. *Planè, quia etiam vulgaribus loquimur, vulgatum Scripturæ teſtimonium libentiùs exhibemus. Mementote itaque fratres mei, quòd in Oratione Dominica dicitis: Pater noſter, qui es in Cælis. Quem itaque Patrem vocamus, ad eius hæreditatem tota mentis concupiſcentia feſtinare debemus. De terrena porrò hæreditate ſcriptum eſt: Hæreditas, ad quam in principio feſtinatur, in nouiſſimo benedictione carebit. Cur ergo, cùm dicimus Pater noſter, praſtò ſubiungimus qui es in Cælis; & non potiùs qui es in terris; videlicet quæ nobis notiores ſunt; ſiue qui es in aquis, aut in abyſſis; cùm vbique Deus ſit, nihilquè ab eius præſentia vacuum ſit? Sed, cùm dicimus Pater noſter, idcircò addimus qui es in Cælis; vt ad illam cæleſtem hæreditatem ſeſe noſter animus erigat; atque in tam ſublime germen adſcitus, vt ſit hæres Dei, terrena qualibet ignobiliter non requirat.* D

IX. *Eminuerò Pater Fidei Abraham plures habuit filios; sed solus ille nobilis, qui fuit vxoris; qui verò ex concubinarum sunt ignobilitate suscepti, paternæ hæreditatis successione leguntur exclusi. Porrò autem, dum eos aluit Abraham, omnes dicebantur filij Abraham; at verò, cùm testamentum venit, qui esset legitimus hæres, qui fieri deberet exhæres, patenter ostendit. Nam, Scriptura testante, dedit Abraham omnem hæreditatem filio suo Isaac; filijs autem concubinarum dedit munera, & segregauit eos à filio suo Isaac.* A

X. *Ecce itaque omnes dicebantur filij; sed non omnes hæreditatis paternæ sunt iura sortiti. Sic profectò, fratres, quamplures sunt hodie Christianæ professionis titulo decorati, qui videlicet in Christi hæreditate nequaquàm merentur adscribi: & nunc quidem paterno vocabulo gloriantur; sed nequaquàm ad hæreditanda paterna bona perueniunt; quia, velut spurij, non cælestia, sed terrena ignobiliter concupiscunt.* B

XI. *Vos autem, dilectissimi, membra mea, viscera animæ meæ, sic satagite per viam mandati cælestis incedere, vt mens nostra meritò semper debeat de sancta consanguineorum suorum conuersione gaudere. Speramus autem in eo, qui de Virgine dignatus est nasci, quia nostri ministerij tempore sancta Clericorum castitas exaltabitur, & incontinentium luxuria cum cæteris hæresibus confundetur. Omnipotens Deus, dilectissimi fratres mei, ab omni vos prauitate custodiat, & per iustitiæ semitam ad cælestia vos Regna perducat.* C

XII. Hactenùs Alexander Pontifex ad suos Mediolanenses: & ad eos præsertim, qui pro Clericorum castitate starent; non autem ad Clericos, in pristina relapsos, vt Baronius Articulo 59. existimauit. Hæc ipsa verò Epistola similiter ad verbum è Codice Cassinensi recitata visitur in Secunda etiam Parte Tomi Tertij Conciliorum, studio & industria Seuerini Binij editorum: atque illic inter eius Pontificis Epistolas ordine prima est. Sic etiam septima est inter Petri Damiani Epistolas, Libro eius quinto comprehensas, & à Constantino editas Caietano. D

CAPVT,

CAPVT XIII. A

Herlembaldus Cotta, Landulphi frater, aliquanto iam ex tempore Populi Mediolanensis Capitaneus, & Christiana pietate perinsignis, Romam pergit vnà cum Sancto Arialdo: multorumquè religiosorum hominum suasu, quinetiam Pontificis Alexandri Secundi iussu, patrocinium suscipit causæ, contra Cleri corruptelas inchoatæ: propterea què ab eodem Pontifice creatus Ecclesiæ Romanæ Vexillifer, opus ipsum aggreditur.

I. Vbens volens nunc reuertor ad eum Petri Azarij locum, quem superioris Capitis Numero 2. B proferebam. Illic enim paulò post Guidonis Velatensis promotionem ad Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopatum hæc etiam leguntur: *Exulante Lanzone de Curte ad Ciuitatem Pergami, Pars Populi ad nihilum redacta est. Tunc Capitanei sex Portarum cum suis Vassallis dominium Ciuitatis vsurpauerunt: & congregantes vniuersos amicos in Palatio Communitatis, duo Statuta fecerunt in odium Populi. Primum Statutum fuit istud: Quod Lanzo de Curte, miles proscriptus, cum tota parentela illorum de Curte, nunquàm habitare posset in Ciuitate Mediolani, nec in Comitatu, nec possessiones habere in æternum. Secundum Statutum* C *fuit istud: Quod si aliquis nobilis interficeret aliquem popularem; quòd solueret septem libras tertiolorum, & duodecim denarios: quos cùm soluisset; ab omni culpa & offensa liber esset. Propter quod innumerabiles de Populo infra paucos dies trucidati sunt. Hac de causa Populares iterùm alium Capitaneum elegerunt quemdam Virum ex numero Nobilium, qui dictus est Herlembaldus Cotta. Hic fuit Vir genere clarus nimis, in armis strenuus, corpore gracilis, leonino pectore feruens. Eius domus, quasi domus regalis, fuit ex opposito Ecclesiæ Sancti Victoris ad Quadraginta Martyres. Contradicente igitur Parte Nobilium, ne ipse Herlembaldus esset Capitaneus; contra Nobiles ipsos multùm prævaluit* &c. D

II. Reliqua porrò, quæ nos Capitis huius titulo indicabamus, hæc abundè luculenterquè narrata iam extant apud Beatum Andream superiore Libro 2. Capite 16. & apud Landulphum Iuniorem Libro 3. Cap. 16. 17. & 18. Lectorem itaque nostrum ad eos iterùm remittimus; sed ipsum præterea rogantes, vt quanto-

cyùs

cyùs huc reuersus ea diligenter examinet, quæ mox ex hoste Arnulpho suppeditamus. A

III. Sic enim Arnulphus ille in contrarium scribebat Cap. 12. *Arialdus itaque, tali destitutus Collega* (Landulpho videlicet Cotta, quem proximè dixerat mortuum; cùm alioqui verè adhuc ille viueret) *instigat Herlembaldum assiduè defuncti fratris vicem suscipere. Qui cùm esset laycus, fraterna gratia pietate opus sibi præsumpsit indebitum; Arialdi verbis adeò credulus, vt, quos frater flagellis ceciderat, ipse percutiat scorpionibus, & residuum locustæ comedat bruchus; ad placitum, si qua sunt, Clericorum peccata dijudicans. Dum ergo laycus iudicat, Clerus tamen vapulat.* Hæc ille; sed solita percitus maleuolentia & liuore. Non enim Herlembaldus opus illud ipse sibi præsumpsit, nec Arialdi tantùm suasu; sed ex Alexandri Pontificis mandato, & propterea non indebitum, suscepit. B

IV. Quandocumque enim Simoniaci & incontinentes Clerici vltra modum vesani insanirent, atque arma etiam mouerent (quod quidem non poterat non timeri) tum profectò necessarium videbatur, vt armata pariter illi manu reprimerentur. In hunc ergo finem Pontifex Alexander Arialdo eiusquè sodalibus Vexilliferum ac veluti Militiæ Ducem assignauit Herlembaldum: & cum ea quidem potestate, quæ ad eiusmodi ministerium necessaria foret, quamquè illi, tametsi laico, communicare ipse poterat secundùm communem Theologorum sententiam; sicut inter alios optimè Sæculo nostro docuit etiam Robertus Cardinalis Bellarminus Libro 5. de Romano Pontifice, Capite 6. 7. 8. Quamuis enim Romanus Pontifex, quà talis, summam potestatem atque iurisdictionem temporalem non habeat directè, vt ijdem Theologi loquuntur; eam tamen habet indirectè (quatenùs ea videlicet necessaria sit ad bonum spirituale) proptereaquè de temporalibus etiam Christianorum rebus omnibus disponere potest. Itaque duos etiam ille gladios habere non immeritò dicitur: spiritualem vnum, & hunc propriè ac per se: alterum verò temporalem, atque hunc velut impropriè ac per accidens, ratione causaquè necessitatis, qua spirituale bonum Ecclesiæ ita prorsùs aliquando requirat. Quamobrem Sanctus etiam Bernardus, Clareuallensis Abbas, Libro 4. de Consideratione ad Eugenium Papam, his eum verbis (quæ postea Bonifacius C D

cius etiam Papa Octauus ad imitandum sibi proposuit in Extrauaganti *Vnam Sanctam*, de Maioritate & Obedientia) his, inquam, eum verbis alloquebatur: *Quid tu denuò vsurpare gladium tentes, quem semel iussus es ponere in vaginam? Quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini, dicentis sic: Conuerte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, etsi non tua manu, euaginandus. Alioquin, si nullo modo ad te pertineret & is; dicentibus Apostolis, Ecce gladij duo hic, non respondisset Dominus, Satis est; sed, Nimis est. Vterque ergo Ecclesiæ, & spiritualis scilicet gladius, & materialis; sed is quidem pro Ecclesia, ille verò & ab Ecclesia exerendus est; ille Sacerdotis, is militis manu, sed sanè ad nutum Sacerdotis, & iussum Imperatoris.* Cùm igitur, vrgente boni spiritualis aduersùs Nicolaitas & Simoniacos per arma etiam materialia tuendi necessitate, munus hoc Herlembaldus susceperit è Romani Pontificis mandato: cùm præterea id ipsum ad eius nutum assensumquè fuerit executus, vt idemmet Arnulphus postea Capite 14. fassus est; non ille profectò interim opus sibi præsumebat indebitum; non ad placitum dijudicabat plectebatuè Clericorum peccata; nec aliquid agebat homine laico indignum. Itaque ne Arnulpho quidem iusta erat causa, cur in eum tantopere excandescere; multoquè minùs erat, cur in Alexandrum ipsum Pontificem Romanum, eumquè sapientissimum æquè ac sanctissimum; quem quis sanæ mentis, amansquè sinceræ veritatis, credat in hac Mediolanensi causa sese aliter tam per se quàm per alium quempiam gerere voluisse, quàm iustitia & dignitas illa pontificia secundùm supremam in omnes Christianos potestatem, sibi à Deo communicatam, postularet? Sed hac de re rursùs etiam postea, Capite 60.

CAPVT XIV.

Landulphus Cotta, Herlembaldi frater, in Domino moritur.

E salute ipsius æterna timere profectò admodùm nos oporteret; si fortè hostibus eius credulas aures præberemus. Arnulphus in primis Capite 11. Libri tertij sic de ipso scribebat: *Cùm verò placuit Altissimo, qui renes scrutatur & corda, ille, qui alienam diu meditatus fuerat lassitudinem*

dinem (siue Guidonis Archiepiscopi, siue Simoniacorum & Nicolaitarum Mediolani Clericorum) *inopinam subitò doluit suam ipsius ægritudinem. Cumquè langueret biennio pulmonis vitio, lingua priuatur officio; vt, in quo multos affecerat, in eo quoque deficeret; dicente Scriptura: Per quæ quisque peccat, per hæc & torquetur. Sed, ne mortuos accusare videamur, de illo penitùs taceamus, cuius vita mortisquè ratio diuino est relinquenda iudicio.* Hæc ille, more suo in deterius interpretans ea omnia, quæ ad sodales ac fautores Arialdi pertinerent. Arnulphum temerè secutus Tristanus Chalcus, Historiæ Patriæ Libro 6. sic item: *Cum non cessaret Ecclesiasticis Viris allatrare, ac Romano etiam Pontifici non parceret* (nihil minùs) *pulmonis vitium contraxit, & cum eo vocem amisit; tum biennium ita conflictatus, animam, non sine manifesta diuinæ iræ vltione, efflauit.* A B

II. Nos tamen ex aduerso talibus hisce tamquè infaustis Coniectoribus fidentissimè contradicimus: atque de Landulphi huius salute tam benè speramus, quàm certum inter Catholicos & exploratum esse debet, cum in hac sua contra deprauatos Cleri Mediolanensis mores concertatione obsequium Deo re vera gratum præstitisse; quod proinde, non pœnam, sed præmium promeruerit, qualicumque tandem morbi genere ille fuerit ex hac vita sublatus. Bis profectò eum Deus euidenti miraculo præseruauit à nece, quam ipsi efferata Clericorum perfidia intentarat; vt iam vidimus Capite 7. & 9. Quocirca etiam Baronius superiore Libro 1. Cap. 20. Num. 10. propinquum Martyribus locum ei adiudicabat; quippequi, si non consummato, certè tamen inchoato martyrio probatus esset; cuius quidem generis homines antiquitùs Sanctis Confessoribus ab Ecclesia Catholica connumerari solebant; vt ego quoque alibi iam ostendi. Tantidem igitur à nobis hæc Arnulphi Chalciquè diuinatio æstimabitur, quanti altera Landulphi Senioris illa, quam Capite 8. Num. 3. refellebamus. C D

III. Verùm verò Landulphus, secundùm puram & sinceram rei veritatem, pulmonis vitio per biennium languerit, ac simul etiam linguæ officio priuatus sit vsque ad extremum vitæ diem, sicut iidem Arnulphus & Chalcus affirmabant: mihi quidem oppositum potiùs videtur à Landulpho Iuniore indicatum Libro 3. superiore. Illic enim Capite 17. narrabatur, quemadmodùm

Landulphus

Landulphus hic & Arialdus Herlembaldum, recenter huc è peregrinatione Ietosolymitana reuersum, conuenissent in eius domo, eumquè obnixè rogassent, vt suæ ipsorum causæ patrocinium ac defensionem susciperet: deinde verò Capite 18. propè finem, quemadmodùm post Herlembaldi ab Vrbe Roma reditum ijdem ambo contra tres partis aduersæ Defensores disputauerint, eorumquè verba repulerint auctoritate Pauli Apostoli, ac Sanctorum. Non igitur per ea tempora Landulphus hic Cotta officio carebat linguæ; si Landulphum alterum illum Historicum attendamus; & fide quidem, vt nobis videtur, digniorem. A

IV. Certè autem, illo itidem attento, idem præterea Landulphus Cotta non obierat, priusquàm Herlembaldus Romam pergeret, ad Alexandrum Papam: nostroquè propterea iudicio Arnulphus & Chalcus hac etiam in parte fallebantur; sicut etiam nos proximi Capitis superioris Numero 3. innuebamus. B

CAPVT XV.

Vtrùm Landulphus hic Cotta suscipiendi Monachatus edidisset votum, quod tamen postea non persoluerit.

I. Vòd ille generis huius votum non persoluerit: hoc satis iam constat ex hactenùs narratis. Vtrùm verò iam illud edidisset: ego sanè in ancipiti versor: ac si fortè ad ipsum scripta est decima-sexta Petri Damiani Epistola, Libro quinto Epistolarum consita; ne dubitari quidem vllatenùs potest. C

II. Ea quidem in fronte inscriptionem hanc præfert, Landulpho Cottæ nostro non incongruam: *Landulpho Clerico* (citra dubium Mediolanensi) *& Senatorij generis & peritiæ litteralis nitore conspicuo, Petrus Peccator, Monachus, Salutem.* Subinde verò sic etiam se habet: *Præstolatus sum, & certum tenui, vt, iuxta condictum, Sacri Ordinis arriperes institutum. Sed quia te Rex Ægypti luti & lateris seruitio non oppressit: quia à procinctu suæ militiæ, Satrapis insistentibus, non abiecit: sed potiùs cùm Leuita illo de latere Montis Ephraim blandiens socer Bethlehemita retinuit: filiaquè suæ amore deuinctum, multis sermonum atque refectionum suauitatibus delini-* D

 uit;

uit; quod, non homini, sed Deo spoponderas, humana non persoluisti temeritate. Obsecro, mi frater, quid prudentia tua valet excusationis obtendere? Quid argumentatur, vt ei liceat, quod Christo iudice & Angelis testibus promiserat, non implere? cùm Dominus per Moysen dicat: Si quis virorum vouerit Domino, aut se constrinxerit iuramento; non faciet irritum verbum; sed omne, quod promisit, implebit. An fortè hoc purgat mendacium, idoneumque videtur in defensione perfugium, quòd Mediolanensis Ciuitas, tum in seditionem versa, repentinum vtrique nostrum minabatur interitum: & quod necessitas intulit, si voluntatis desit arbitrium, non manebit? Sed Canonica decernit auctoritas, vt, si vidua, pietatis violentiam pertimescens, sacrum velamen quasi non perseuerantiam suscipiat; ab eo, quod semel iniit, proposito non recedat. Absit ergo, vt virum timor absoluat, qui fœminas etiam in iudicio non excusat; præsertim, cùm, me denunciante, ne huiusmodi te voto pro timore mortis constringeres, nisi etiam consequenter per viui operis efficaciam promissa impleres; tu te diuinæ sententiæ deuotasti, si data sponsionis aliquando mysterium violares. Dicam, quod super non dissimili re nuper apud nos accidisse cognoscitur &c. Multa igitur Petrus subinde congerit eorum exempla, qui propterea puniti à Deo sunt, quia ipsi promissa non persoluerint. Ac demùm ita concludit: *Verùm ego dum dulcedine tuæ charitatis illectus sermonem diutiùs protraho, non clam me est, quòd modum iam compendij epistolaris excedo. Porrò autem non ego te peritum rudis admoneo, non ex Scripturis exempla propono; sed tamquàm rusticus res tantùm domesticas retuli, vt quotidianis stomachum dapibus hebetem, vilibus ad edendum siliquis vel herbis virentibus excitarem. Ad tuæ igitur te remitto mentis armarium: vbi certè plurimæ conduntur paginæ Scripturarum. Illic prudentia tua solerter inquirat, quid melius sit: an vt, persoluto conuersionis debito, in solijs iudicantium sedeas; vel, non soluto, ante tribunal æquissimi Iudicis rationem redditurus assistas. Vnum scio: quia, si à Mundi vanitatibus nulla posses ratione conuerti, fieres procul dubio Os Dei, Præco Christi, Tuba cælestis eloquij, Destructor Diaboli, ædificij Fundator æterni: esses postremò Lumen Ecclesiæ, ac Murus inexpugnabilis Militiæ Christianæ.* Hæc ibi Petrus ad Landulphum illum, Mediolanensem Clericum, quem tanti faciebat.

III. Eidem porrò Epistolæ Constantinus Caietanus hoc præfixit argumentum:

mentum: Dum Mediolani Sanctus Doctor, ad corrigenda Clericorum illius Ecclesiæ vitia, ab Apostolica Sede legatus versaretur; aderat ei præcipuus adiutor Landulphus quidam, Vir & generis nobilitate & litterarum cognitione non vulgari; quiquè ad eam rem ex sententia perficiendam non mediocre studium auctoritatemquè afferebat. Is, concitata ab iisdem Clericis populari seditione, cum vterque ad exitium furentibus plebis animis deposceretur, vouit, se, vbi primùm ex tam atroci tempestate euasisset, rebus humanis valere iussis, ad Religionis portum conuolaturum. Quod tamen, dexteritate & Damiani facundia sedata Populi seditione, voti compos effectus, præstare negligebat. Scribit igitur ad eum hanc Epistolam: in qua, enumeratis multorum exemplis, qui graues Deo non seruatæ fidei pœnas persoluerant, hortatur, vt fidem, non homini, sed Deo obstrictam, fallere reformidet. A B

IV. Certè autem Ciuitatis Mediolanensis seditio, hic indicata, quæ tam Petro Damiani quàm huic Landulpho repentinum minabatur interitum, absque dubio illa fuit, quam ipsemet Petrus Damiani superiore Capite 10. Numero 9. nobis enarrabat. Tunc itaque Landulphus hic etiam votum edidit illud, quod ei Petrus Epistola præsenti reuocat in memoriam, criminiquè quinetiam non leui vertit, quia persolutum adhuc non esset. Ergone verò criminis eiusdem reum nos etiam faciemus Landulphum nostrum Cottam? quem alioqui superiori Capite insignem probitate virum agnoscebamus. C

V. Ego quidem, vt liberè iam tandem aperiam, quid hac de re sentiendum videatur; sic existimo, vt superior Epistola verè fuerit ad Landulphum nostrum Cottam conscripta (nihil enim, nihil prorsùs in ea video, quod obstet; immo verò nihil video, quod non aptè consentiat) vtquè propterea ipse, in eo vitæ discrimine constitutus, tale illud votum ediderit; sed postea tamen illud ipsum, non humana temeritate aliouè vitio, sed melioris boni cupiditate ac spe ductus non persoluerit, sibiquè ritè ac legitimè remittendum curauerit. Herlembaldus etiam profectò, posteaquàm è peregrinatione Ierosolymitana reuertisset, nonne sæculum relinquere, sequè vitæ monasticæ tradere volebat? Ita sanè; sicut etiam disertissimè nobis Beatus Andreas Capite 16. affirmabat. Numquid verò Arialdus ei hoc ipsum consensit? Minimè verò: causamquè denuò audi, quam Beatus Andreas D

 ibidem

ibidem protinùs subdebat. *Cuius fidem* (inquit) *& constantiam* A
Beatus Arialdus agnoscens, cœpit ei promittere, quòd sibi potiorem apud Deum gradum acquireret; si Monasterium ingredi differret, & Fidem Catholicam secum defenderet, atque cum ipso Hæreticis & Christi hostibus resisteret. Quam quidem Arialdi (quidni verò ipsius etiam Landulphi?) promissionem nonne cæteri etiam illi Eremitæ ac Monachi in consilium adhibiti, nonne Summus etiam Pontifex Alexander eiusquè Cardinales calculis item suis comprobarunt; eiusmodiquè comprobatione Herlembaldum ab ingressu Religionis ad Ecclesiasticæ illius causæ defensionem sapienter & iure merito adegerunt? Quoniam igitur ad eiusdem causæ defensionem non minùs necessaria erat Landulphi B Cottæ opera, posteaquàm Petrus Damiani Mediolano discessisset; proptetea etiam citra culpam omnem Arialdus Landulpho eidem persuadere potuerat, vt relaxandum sibi curaret illud inconsultæ Religionis votum, atque constanrer in causæ illius defensione, iam ante suscepta, perseuerarer; quemadmodùm etiam re ipsa deinceps vsque ad interitum fecit.

VI. Hac ipsa verò etiam responsione, dubium mihi nullùm est, quin ipsemet etiam Landulphus sese apud Petrum Damiani potuerit ab eo expurgate crimine, quod per eam sibi Epistolam objiciebatur. C

VII. Qualem porrò quantumquè virum Petrus Damiani ad extremum Epistolæ illius suæ scire se profitebatur futurum esse Landulphum, si religiosum sibi statum assumeret; talis profectò tantusquè mihi videturetiam in suo Clerici Sæcularis fuisse statu, dum intertitus totisquè viribus ad extremum vsque vitæ spiritum pro Mediolanensis Ecclesiæ incolumitate aduersùs Nicolaitas & Simoniacos certaret, exituquè prospero, & in posteriota etiam Sæcula saluberrimo. D

CAPVT

CAPVT XVI. A

Guido Archiepiscopus & alij è Clero multi ad priores corruptelas periuri reuertuntur.

I.
Quæ Guido Archiepiscopus itemquè Clerus inuiolabiliter se seruaturos contra Simoniacam & Nicolaiticam hæreses Anno Millesimo quinquagesimo-nono coram Legatis Apostolicis publicè ac solemniter iurauerint, hæc iam vidimus Capite 10. à Numero 22. vsque ad 35.

II. Quemadmodum verò postea turpiter ab eiusmodi iuramento defecerint, idipsum abundè colligi ex ijs potest, quæ nobis narrabant Beatus Andreas superiore Libro 2. Cap. 17. 18. & Landulphus Iunior Libro 3. Cap. 17. 18. 19. Sed & alia deinceps in præsenti Libro multa suppetent defectionis & periurij eius indicia, quæ nos proprijs eorum locis reseruamus. B

CAPVT XVII.

Alexander Papa Secundus per Legatos & per Epistolas Herlembaldo præscribit, quid in causa præsenti agendum. C

I.
Qua ratione Arnulphus noster Historicus, Arialdi eiusquè fautorum aduersarius, inuidiam impudenter & immeritò conflare Alexandro Papæ Secundo, qui nulla iam eget defensione nostra, moliebatur: eadem profectò nos Herlembaldum ab omni eximimus inuidia, per eumdem Arnulphum ipsi audacter intentata; quia Laycus ipse foret, ac nihilominùs Ecclesiastica iura executioni mandanda curaret. Si enim hoc ipse non aliter, quàm ex Alexandri Papæ Secundi assensu quinetiam mandato, faciebat; quid interim (sicut etiam in superioribus argumentabamur) quid interim faciebat incongruum, ac reprehensione inuidiaquè dignum? D

II. Sed ipsamet Arnulphi verba, sanè quidem ipso indigna, propterea que ab ipso etiam deinde pœnitenter retractata, videamus. Librò enim suo 3. Capite 14. sic ille scribebat: *Cuius tamen* (Arialdi nimirùm) *consultu Herlembaldus, præter innumeras quas irrogauerat Clero iniurias, cùm Archiepiscopus* (Guido) *defuncto Abbate*

bate Sancti Celsi, alterum more prædecessorum (siue Simoniacè) *prouideret ordinandum; penitùs interdixit; spreto illo, alterum tam consecratum, omninò contempnit; armans contra illum Monachorum cum famulis conspirationem; alterum verò à Cœnobio Sancti Vincentij repulit; Simoniacæ Ordinationis arguens illos. Quid plura? Cuncta sibi vsurpat Ecclesiastica iura, expulso ab Vrbe Pontifice, cuius fuerat à progenitoribus miles ipse. Mirabile prodigium, nec auditum, nec visum à sæculo; sed mirabilius, quòd Anselmi, qui iam Alexander Secundus dicebatur, fauet assensus. Quod quidem multis probatur indicijs; cùm sæpenumerò ei mittantur Legationes, & Litteræ, Apostolicis prænotatæ sigillis; quibus fatetur, se in suis gestis Papalibus obtemperare præceptis; qua velut auctoritate suffulta cætera vulgaritas Simoniacæ occasione Diuina execratur Officia: cùm, quid sit inter dexteram & sinistram, penitùs ignoret.* A B

III. *Præterea gloriatur idem Herlembaldus, ab Apostolico Alexandro bellicum Sancti Petri se accepisse Vexillum contra omnes sibi aduersantes: quod, appensum lanceæ, homicidiorum velut indicium; cùm profectò nefas sit tale aliquid suspicari de Petro haud aliud habuisse Vexillum, præter quod datum est in Euangelio. Qui vult post me venire, abneget semetipsum, tollat Crucem suam, & sequatur me: dicit Dominus fideliter, & ideò confidenter loquimur.* Hæc Arnulphus. Quasi verò Princeps Apostolorum Petrus, ac legitimus eius Successor, Pontifex Romanus, suum & ipse gladium materialem non haberet (vt Capite 15. Num. 4. vnà cum Sancto Bernardo loquebamur) militis manu pro Ecclesia exerendum ad eiusdem Petri eiusquè Successoris nutum. Quòd si verè talem ipse gladium habebat; quidni ergo tale pariter habebat Vexillum, quale traditum Herlembaldo fuit? C

IV. Sequitur Arnulphus: *Cauenda est Doctoribus absolutè prolata Pauli sententia: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis; anathema sit. Hæc enim dicentes non aduersamur vobis, ò Seniores; ò Papa, ò Collegium Cardinalium Romanorum; cùm Magister noster dicat Ambrosius: Cupio in omnibus Romanam sequi Ecclesiam. Vobiscum enim credimus, vobiscum cunctas hæreses abdicamus; sed videtur nobis ratum, vt ius Ecclesiasticum Doctor exhibeat Ecclesiasticus, non idiota Laycus.* Ita quippe Arnulpho videbatur, & perperàm quidem; cùm cæteroqui aliter visum esset Supremo Pontifici Alexandro, eiusquè Cardinalibus; quorum D

rum potiùs auctoritati acquiescere Arnulphum oportebat; sicut A
etiam ipsemet postea ingenuè fassus est Libro 4. Capite 8.

V. Illic enim, posteaquàm hoc ipsum ministerium, Herlembaldo demandatum, reprehendisset, sic adiecit: *Hæc talia persequendo, paulatim valde quasdam per rimulas aliter, quàm vsque modò viderim, à longè prospicio. Cumquè præteritis præsentia, scriptis scribenda confero, rubore perfusus fideliter erubesco. Nec barbarismos in verbis egisse, sed aliorum qualibet dicta, licite facta, temerè iudicasse confundor; cùm soli Deo cordium reuelentur occulta. Beatus tamen trepidanti mihi Paulus occurrit, qui, primò blasphemus ac persecutor Fidelium, plùs cæteris postea laborauit Apostolis, cæcatus, vt videret: Petrus verò negauit, vt crederet: Thomas dubitauit, vt certior fieret: Victorinus quoque, Romanus Rhetor, & ætatis prouectæ, Simpliciano est conuersus auctore: Augustinus autem Philosophus Ambrosio Doctore saluatur: plures què alios de malo in bonum, de bono in melius, nunc citò, nunc serò nouimus esse mutatos. Hæc est enim mutatio dexteræ Excelsi. Spiritus Domini, vbi vult, spirat; &, cui vult, miseretur; &, quem vult, indurat Altissimus; quoniam neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Tibi igitur, Christe, delictum meum cognitum feci, & iniustitias meas non abscondi. Dixi: Eloquar aduersùm me iniustitias meas Domino; & tu remisisti impietatem cordis mei. De cætero cogitationes, locutiones, actiones nostras, quæsumus, Domine & aspirando præueni, & adiuuando prosequere; vt cuncta nostra operatio & à te semper incipiat, & per te cœpta finiatur; cui sit honor & gloria nunc, & semper, & per omnia sæculorum sæcula.* Hæc Arnulphus, pœnitenti tandem animo ea detestatus, quæ iam ante in peruersum scripsisset: qualia citra dubium illa erant, quæ de Arialdo & Herlembaldo, eorumquè Collegis.

B

C

VI. Et rursùs Capite 11. *Romana certè nunquàm errasse perhibetur Ecclesia, ex quo diuina voce dictum est Petro: Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. A Romana ergo Ecclesia quicumque dissentit, non est re vera Catholicus, quemadmodùm Beatus ait Ambrosius.* D

VII. Præstat autem hoc etiam loco ea demùm recitare, quæ per alteram occasionem, præsenti non absimilem, Sanctus Bernardus Anno postea trigesimo-quarto supra Millesimum centesimum,

sicut

ficut ego in Ambrofianæ Bafilicæ Monumentis Numero 379. A compurabam, ad noftros pariter Mediolanenfes fcripfit, Epiftola 131. *Suis* (ea incipit) *Mediolanenfibus, vniuerfo videlicet Clero & Populo, Bernardus, Abbas dictus de Claraualle, in Domino Salutem. Benè vobifcum facit Deus, benè vobifcum facit Romana Ecclefia. Facit ille, quod Pater: facit illa, quod Mater. Et re vera quid vobis debuit facere, & non fecit?* &c. Paucifquè interpofitis: *Nunc verò audi me Inclyta Plebs, Gens Nobilis, Ciuitas Gloriofa. Audi, inquam, me (veritatem dico, non mentior) dilectorem tui, zelatorem falutis tuæ: Romana Ecclefia valde clemens eft, fed nihilò minùs potens. Fidele confilium, & omni acceptione dignum:* B *Noli abuti clementia, ne potentia opprimaris. Sed dicit aliquis: Debitam ei reuerentiam exhibebo, & nihil amplius. Efto. Fac, quod dicis: quia fi exhibeas debitam; & omnimodam* (fupple, *exhibebis*) *Plenitudo fiquidem poteftatis fuper vniuerfas Orbis Ecclefias fingulari prærogatiua Apoftolicæ Sedi donata eft. Qui igitur huic poteftati refiftit, Dei ordinationi refiftit* &c. Et aliquantò pòft: *Si quis itaque dixerit tibi*, PARTIM OPORTET OBEDIRE, PARTIM NON OPORTET: *cùm tu in te experta fis plenitudinem Apoftolicæ poteftatis, auctoritatis integritatem; nonne huiufmodi aut feductus eft, aut feducere vult? Sed fac, quod dico; nam ego* C *te non feduco: Conuertere magis ad humilitatem, ad manfuetudinem. Siquidem & humilibus dat gratiam, & manfueti hæreditabunt Terram* &c.

CAPVT XVIII.

Alexander Papa Secundus Beneficijs priuat eos Mediolani Clericos, qui fuum deferant officium, vt incontinentiæ potiùs indulgeant.

I. Vemadmodùm tales ego Clericos ijs connumero, qui poftea fuum illud iuramenrum, coram D Legatis Apoftolicis Anno Millefimo quinquagefimo-nono præftitum, violarunt; fic etiam non multò pòft quàm Romanum Pontificatum Alexander Secundus inijffet, contra ipfos ab eo fcriptas interpreror binas Epiftolas illas, quarum partem Gratianus nobis fuperftitem reliquit in Prima Parte Decreti, Diftinctione 81. Cap. *Si quis, Sacerdotum* & Cap. *Eos etiam*.

II. Prima

II. Prima erat Clero scripta Mediolanensi, & hoc etiam Decretò memoranda: *Si quis Sacerdotum vel Diaconorum & Subdiaconorum, officium contumaciter deserens, fœminam sibi potius eligit; sicut sponte ob fornicationem dimittit officium; ita ob præuaricationem dimittere cogatur etiam inuitus Beneficium.* A

III. Eiusdem sententiæ altera item erat, & Populo Mediolanensi talibus etiam verbis hac in parte concepta: *Eos etiam, qui, vt fornicari eis liceat, diuinum officium derelinquunt: &, à Deo recedentes, Diabolo & operibus eius seruiunt; sicut se iustissimè ab officio alienos faciunt; ita Beneficio Ecclesiarum priuatos esse iudicamus:*

B

CAPVT XIX.

Alexander Papa Secundus Anno Christi 1063. in Concilio Romano multa condit Decreta contra Simoniacos & Nicolaitas.

I.

AD Simoniacos & Nicolaitas etiam nostrates ea sine dubio spectant Decreta, quæ Summus Pontifex Alexander Secundus vnà cum centum & ampliùs Episcopis contra ipsos in vniuersum sanciuit in eo Concilio Romæ congregato. Cuius quidem Concilij Decreta, in eiusdem Alexandri Pontificis Epistolam redacta, Baronius è Vaticana Bibliotheca in suos transtulit Annales, ad Annum Millesimum sexagesimum-tertium, ab Articulo 31. vsque ad 42. indequè Seuerinus Binius in Secundam transtulit Partem Tomi Tertij Conciliorum, à se postea editorum. C

II. Epistola verò ipsa sic incipit: *Alexander Episcopus, Seruus Seruorum Dei, omnibus Episcopis Catholicis, cunctoquè Clero & Populo, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Vigilantiâ vniuersalis Ecclesiæ regiminis assiduam solicitudinem debentes omnibus, quæ in Constantiniana Synodo, nuper celebrata coram centum ampliùs Episcopis, licet nobis immeritò præsentibus, sunt canonicè instituta, vobis notificare curamus; quia ad salutem vestram executores eorum vos esse optamus, & Apostolica auctoritate iubendo mandamus.* D

III. *Primò namque, inspectore Deo, sicut à Sancto Papa Leone & à sanctæ memoriæ Papa Nicolao primùm statutum est, erga Simoniacos nullam misericordiam in dignitate seruanda habendam esse decernimus;*

mus; sed iuxta Canonum sanctiones, & decreta Sanctorum Patrum, eos omninò damnamus; ac in Ecclesia non præesse, Apostolica auctoritate sancimus. A

IV. De his autem, qui, non per pecuniam, sed gratis sunt à Simoniacis ordinati; quia quæsita iam à longo tempore diutiùs ventilata est quæstio, omnem nodum dubietatis absoluimus, itaut super hoc capitulo neminem deinceps ambigere permittamus. Quia igitur vsqueadeò hæc venenata pernicies hactenùs inoleuit, vt vix qualibet Ecclesia valeat reperiri, quæ hoc morbo non sit aliqua ex parte corrupta; eos, qui vsque modò gratis sunt à Simoniacis ordinati, non tam obtentu iustitiæ, quàm intuitu misericordiæ, in acceptis Ordinibus manere permittimus; nisi fortè alia culpa ex vita eorum secundùm B Canones eis obsistat. Tanta quippe talium multitudo est, vt, dum rigorem Canonici vigoris super eos seruare non possumus, necesse sit, vt dispensatione ad piæ condescensionis studium nostros animos ad præsens inclinemus. Ita tamen, vt auctoritate Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli omnimodis interdicamus, ne aliquis Successorum nostrorum ex hac nostra permisione regulam sibi vel alicui sumat, vel præfigat. Quia non hanc aliquis antiquorum Patrum iubendo aut concedendo promulgauit; sed temporis nimia necessitas permittendo à nobis extorsit. De cætero autem statuimus: vt, si quis in C posterum ab eo, quem Simoniacum esse non dubitat, se consecrari permiserit; & Consecrator & Consecratus non disparem damnationis sententiam subeant; & vterque depositus agat pœnitentiam; & priuatus ab ea propria dignitate persistat.

V. Præter hæc autem præcipiendo mandamus, vt nullus Missam audiat Presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, vel subintroductam mulierem. Vnde Sancta Synodus hæc à capite sub excommunicatione statuit, dicens: Quicumque Sacerdos, vel Diaconus, post Constitutum beatæ memoriæ Prædecessoris nostri, Sanctissimi Papæ Leonis, aut Nicolai, de Castitate Clericorum, concubinam D duxerit palàm, vel ductam non reliquerit; ex parte Omnipotentis Dei, & auctoritate Apostolorum Petri & Pauli, præcipimus, & omninò interdicimus (aliter contradicimus) vt non cantet Missam, neque Euangelium, neque Epistolam ad Missam legat; neque in Presbyterio ad Diuina Officia cum his, qui præfatæ Constitutioni obedientes fuerint, maneat; neque partem ab Ecclesia suscipiat. Et hæc quidem nobis ad præsens institutum sufficiant ex ea Ponti-

ficis

ficis Alexandri Epistola, & ex eo proinde Concilio, quod Anno Christi 1063. celebratum in Vrbe Roma iam diximus. A

CAPVT XX.

Mediolanenses contra Cleri sui corruptelas in auxilium sibi Monachos postulant à Sancto Ioanne Gualberto, Vallumbrosani Ordinis Fundatore.

I.

Odem Anno Christi Millesimo sexagesimo-tertio celeberrimum etiam illud miraculum in Vrbe Florentia factum est, quo vnus è Vallumbrosanis Sancti Ioannis Gualberti Monachis, quemadmodùm ab ipso iussus fuerat, quarta feria hebdomadæ primæ Quadragesimalis illæsus per ignem transijt, eoquè transitu comprobauit, eiusdem Vrbis Episcopum, nomine Petrum, re quidem vera Simoniacum esse. De quo sanè miraculo abundè Baronius ad eumdem Annum, ab Articulo 49. vsque ad 58. B

II. Eudosius etiam ille Loccatellus, cuius ego testimonium producebam Libro 1. Capite 16. illud ipsum miraculum & aliquot eius consectaria luculenter descripserat in Sancti Ioannis Gualberti Vita, Libro 1. Capite 64. 65. 66. 67. cùm Capite 68. hunc in modum prosequitur: *Dopo quello stupendo & euidente miracolo del fuoco, la santità e la fama di San'Giouanni si allargò & accrebbe molto per tutta Italia; di maniera che, si come nelle battaglie mondane, fornito che è il fatto d'arme, quasi tutti ricorrono à quei, che sono rimasi padroni della campagna; e le Città, aprendo le porte, con quelle conditioni, che prima haurebbono rifiutate, si sottopongono al volere de vincitori; così, e non altramente, auuenne all' Huomo di Dio. Percioche, hauendo rotto e dato la caccia à Simoniaci di Firenze, doue più che in altro luogo haueuano fatto testa: & essendosi diuolgata la nuoua di questa vittoria; concorreuano da ogni parte i buoni, e quelli che desiderauano canonicamente viuere, à San' Giouanni, come à loro glorioso & inuitto Capitano, che d'aiuto e di consiglio nelle loro difficultà gli soccorresse. Auuengache questo valoroso Huomo non era men' pronto e forte nello atterrare & opprimere li altri vitij, che in quel tempo pareua che à gara congiuratò haue ssero contro alla virtù e perfettione Christiana, che egli si* C D

fosse stato contrario e nimico alla Simoniaca heresia: ne si vedeua egli altresi men' sollicito e diligente nel mostrare e nel persuadere la debita correttione e riforma nelle Chiese Collegiate e Curate Secolari, che egli nel gouernare i suoi proprij Monasteri si facesse: i quali, auanzando in quei tempi trauagliati di esempio e di santità di vita quasi tutte l'altre Religioni, erano ragguardeuoli e di gran' lume à tutta Toscana. A

III. *Laonde in frà molti e molti, che da più luoghi vennero à lui per consolatione dell'anime proprie, e per raccomandargli i Popoli e le Città, furono particularmente solliciti e caldi i Milanesi: i quali, per meglio dimostrare e persuadere il bisogno loro, affermauano, che vna gran' moltitudine di huomini e di donne per molto tempo s'erano astenute dalla Confessione e da altri saluteuoli e necessarij Sacramenti, per non dare ad intendere d'hauer praticato con Religiosi Simoniaci; e d'hauer fauorito quelli, che corrompeuano la Catholica Fede: della qual' sorte d'huomini ne era così gran' parte della Lombardia ripiena, che gran' carestia vi haueua di Sacerdoti, che da così contagiosa peste non fossero macchiati; e perciò, che egli di porger loro qualche soccorso si contentasse, humilmente il supplicauano.* B

IV. *San Giouanni, veggendo costoro tanto diuoti, e con tanto affetto pregarlo, mosso à compassione dimandò à quelli, che cosa egli sopra à questo fatto in beneficio loro far' potesse. Desideriamo (risposero egli no) cosa buona, & ancora facile da esequirsi: la qual'è, che voi ci rimandiate alcuno di quei Cherici, hora vostri Monaci, che dalle nostre bande già ricorsero à voi, & hoggi viuono sotto la vostra disciplina: ouer amente di quelli altri, che più vi parranno à proposito; ordinati da Vescoui sinceri e Cattolici: i quali potranno in quei luoghi riformare i costumi, e risuscitare la vera Religione, che per la falsa dottrina, e per li cattiui esempi, è quasi al tutto mancata e perduta. All'hora San Giouanni, commosso molto dalla afflittione e dal danno di tanti Popoli, hauendo fatto vna scelta d'alcuni suoi Monaci: e quelli hauendo fatti ordinare al Vescouo Ridolfo, huomo diuotissimo: e poscia informatigli & ammaestratigli pienamente di quel', che far' douessero per la commune salute; vna parte d'essi mandò con quei gentilhuomini à Milano; vn' altra parte à Napoli; & il rimanente in altre parti d'Italia; secondoche faceua di mestiero, e che da gli huomini più gli vennero dimandati.* C D

V. *Quì non voglio io tacere, che, essendo di nuouo nata in Lombardia*

qualche

qualche altra difficultà e discordia, fù in tanta estimatione la santità di San Giouanni, che à persuasione di lui il predetto Vescouo, hauendo eletto in sua compagnia alcuni Monaci dottissimi, se ne passò à Milano: doue, con l'aiuto di Dio e di quegl'huomini santi, non Milano solamente, mà la Lombardia tutta si ridusse in poco spatio di tempo in buonissimo stato. Hactenùs eo Capite Loccatellus. A

VI. Ex eiusdem porrò Loccatelli verbis illis, quæ Libro huius Operis ptimo, Cap. 16. Num. 2. recitabam, ego præterea colligo, vnum ex ijs Monachis, quos rogatu Mediolanensium Sanctus Ioannes Gualbertus huc misit, fuisse Rodulphum illum, Moscheti Abbatem; ac denique Vallumbrosani etiam Ordinis Generalem, numero Secundum: cui Beatus Andreas Sancti Martyris Arialdi Vitam, litterarum monumentis à se consignatam, nuncupauit; vt ego pariter initio Libri Secundi præfabar. Eumdem verò quinetiam Rodulphum ego existimo esse illum, ad quem postea, Mediolani morantem, Beatus Petrus Damiani primo loco binas illas inscripsit Epistolas, quas proximo Capite ad verbum recitatas producam. B

CAPUT XXI.

Beatus Petrus Damiani Herlembaldum eiusquè Collegas hortatur, vt in Ecclesiasticæ disciplinæ defensione contra Simoniacos & Nicolaitas constanter perseuerent. C

I. Binas, eodem argumento & ad eosdem homines conscriptas, sed primam tamen secunda prolixiorem, in præsenti proferemus Beati Petri Damiani Epistolas: easquè Libro Quinto ipsius Epistolarum comprehensas.

II. Prima verò inter alias est numero decima-quarta, & his concepta verbis: *Sanctis Fratribus, Rodulpho, Vitali, & Arialdo, atque Herlembaldo, & cæteris, pro Castris Christi inuictâ fide certantibus, Petrus Peccator, Monachus, Salutem in Domino. Omnipotenti Deo gratias agimus, Dilectissimi; quia vos fama discurrente frequenter audimus in eo, quem de Spiritus Sancti gratia concepistis, pro feruore persistere, & aduersùs hostes Ecclesiasticæ disciplinæ indeficientis animi viribus dimicare. Non enim cessat Trapezita nequissimus Officinam suam peruersitatis intra* D

Ecclesiæ septa construere; non desinit tartareæ monetæ nummos malleis cudentibus fabricare. Nicolaitarum quoque hæresis, quæ nobis A
vobiscum simul collaborantibus videbatur euulsa, rediuiuis adhuc germinibus pullulat, & segetem Christi, maturo iam decore flauentem, zizaniorum feraliter emergentium adumbratione suffocat.

III. *Vnde procidimus Domino, querula lamentatione dicentes: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet Zizania? Adijcimus etiam: Vis imus, & colligimus ea? Sed consolatoria protinùs nobis voce respondet: Sinite, vtraque crescere vsque ad messem: & in tempore messis dicam messoribus, Colligite primùm zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum; triticum au-* B
tem congregate in horreum meum.

IV. *Nam cùm omnia possit procul dubio Deus; posset vtique ab Agro Mediolanensis Ecclesiæ omnium hæreseon pestes procul abijcere, & illæsa vernantis Fidei frumenta seruare; sed vult Fidelium suorum probare constantiam, quam violenter videlicet arma corripiant, quam robustæ manus manibus conserant, quam denique infatigabili contra Diabolum eiusquè Satellites animositate confligant. Poterat enim & istorum Magistrum, videlicet Simonem, olim suis Apostolis aduersantem, ne in aera leuaretur, obsistere; sed ad hoc permisit extolli, vt ad sui maiorem gloriam, & illius ignominiam, compelleret in ima* C
demergi.

V. *Quamobrem, Dilectissimi, dimicantes aduersùs geminam diabolicæ legionis aciem, nolite cessare, nolite degeneri pusillanimitate deficere; sed tamquàm verè filij Beniamin, qui dexteræ Filius dicitur, vtraque manu solito feruore confligite, & bicipitis Monstri caput diuini verbi gladijs obtruncate. Ecce nimirùm Iesus, ex cuius ore gladius ex vtraque limatus & acutus parte procedit: & obuia quæque metens, cruentam hostium barbariem sternit. Quòd si fortassis ex aduerso multiplicata malignantium turba videatur ingruere; illud Elisæi verbum fiducialiter inclamate: Plures nobiscum sunt, quàm* D
cum illis.

VI. *Quid plura dicam? Illud Apostolicum infero: Licet Angelus de cælo euangelizet vobis præterquàm cùm euangelizaui; anathema sit. Nam ecce qui iam priùs Nicolaitarum & Simoniacæ hæreseos laqueis tenebantur adstricti, nunc ad perditionis suæ cumulum etiam post violata iurisiurandi sunt sacramenta periuri; vt in eis luce clarius impleatur, quod in Apocalypsi per Ioannem dicitur: Qui nocet,*

noceat

noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc. *In vobis autem è diuerso, quod sequitur: Qui iustus est, iustificetur adhuc: & qui sanctus est, sanctificetur adhuc.* A

VII. *Familiare scilicet & genuinum Mediolanensi fuit semper Ecclesiæ, vt in ea diuersi dogmatis homines, & Auxentius simul & Ambrosius, non deessent. Ille scilicet tamquàm rabida canicula Fidelibus oblatraret; iste Veteris & Noui Testamenti testimonijs eum cornuta quodammodo furca repelleret. Ille viperini fellis propinaret errorem; iste superni fontis irriguam influeret puritatem. Ille sequaces suos, viruleuto lacte nutritos, & per astutiam fraudis illectos, in Tartarum mergeret; iste per Apostolicæ doctrinæ dulcedinem ad cælestis gloriæ præmia subleuaret.* B *Ille sibi credentibus tenebras cæcitatis induceret; iste Sacerdotalibus obedientes imperijs ad splendorem veræ fidei, & lumen æternæ gratiæ reuocaret. Quapropter libet in eius præconium, quibus pro tempore valeo, laudibus exclamare.*

VIII. *Deus Omnipotens, Dilectissimi, & per Claues Beati Petri Apostoli, vobis ianuam Regni Cælestis aperiat: & per Orationem Beati Ambrosij, Pontificis vestri, clementer à vobis omnia tenebrosi Spiritus inquinamenta detergat. Det vobis in ea, quam semel cœpistis, inuiolata veritate persistere: & in Apostolicæ Fidei petra fundatos, cunctis prauorum dogmatum erroribus insuperabiliter resultare. Annuat vobis in huius vitæ transitu sic per omnia viuere, vt cum eo* C *simul, qui auctor est vitæ, in illa Cælesti Ierusalèm mereamini sine fine gaudere. Amen.* Hactenùs prima illa, quam pollicebamur, Petri Damiani Epistola.

IX. Sequitur nunc secunda, & breuior, & in eo Epistolarum Libro decima-quinta, & ita prorsùs se habens: *Petrus Damiani* Rodulpho, *Vitali, Arialdo, Herlembaldo, fratribus, Salutem. Gratias agimus Deo, quòd constanti fama audimus, vos constanter aduersùs hostes Ecclesiasticæ disciplinæ certare. Nicolaitarum hæresis, quæ vobis nobiscum laborantibus videbatur euulsa, repullulat. Deus vult probare constantiam suorum.* D *Ecce qui priùs Nicolaitarum & Simoniacæ hæreseos laqueis tenebantur, nunc ad perditionis suæ cumulum sunt etiam violato sacramento periuri. Quod tamen in Mediolanensi Ecclesia non est nouum: quæ semper diuersi dogmatis homines habuit, initio ab Auxentio atque Ambrosio inchoato.* Nec vlteriùs protenditur hæc Epistola. Quocirca talibus itidem inclusam terminis eam legit, ac suis de Regno Italiæ Historijs inseruit Carolus Sigonius, ad Annum 1060.

X. Vtrùm

X. Vtrùm verò Petrus Damiani vtramque hanc Epistolam re ipsa Mediolanum ad eos homines transmiserit; an solam potiùs transmiserit longiorem; sibiquè breuiorem, tamquàm prima longioris delineamenta, suas inter schedas retinuerit; indequè posteris occasionem reliquerit eam quoque inter eius Epistolas separatim enumerandi: hæc omnia ego quidem libero Lectoris nostri iudicio reseruaui; hoc contentus vno, vt germanum breuioris sensum è manifesto longioris sensu æstimari à nobis oporteat. A

XI. Rodulphum autem illum superiori ego Capite vnum ex ijs existimabam esse Monachis, quos Sanctus Ioannes Gualbertus huc misisset. Vitalem mihi Monachum videri alterum, nunc addam. Quos propterea, quia Monachi essent, nominatos etiam fuisse ante Arialdum, è Clero Sæculari Diaconum; sicut & hunc ante Herlembaldum, qui Laycus erat. B

XII. Quòd autem idem Petrus Damiani tam liberè in Epistola breuiori asserebat, *Quod tamen in Mediolanensi Ecclesia non est nouum, quæ semper diuersi dogmatis homines habuit, initio ab Auxentio atque Ambrosio inchoato*: & expressiùs in prolixiori, *Familiare scilicet & genuinum Mediolanensi fuit semper Ecclesia, vt in ea diuersi dogmatis homines, & Auxentius simul & Ambrosius, non deessent*; hoc ego quidem non satis adhuc video, quàm verè dici potuerit; cùm præsertim ego in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis ostenderim, quinetiam ipsiusmet Petri Damiani testimonio comprobarim, Ecclesiam Mediolanensem non eo per ducentos & ampliùs annos laborasse schismate, quod alioqui plerique recentiorum Scriptorum ei vsque ad Annum Christi Millesimum quinquagesimum-nonum æquanimiter obtrudi patiebantur. Sed liberaliter etiam concedamus, illud verè dici potuisse; certè nihilominùs Ecclesiæ Mediolanensi gaudendum ac gloriandum erit ea saltem ratione; quia longè maiori cum emolumento semper Ambrosios eodem habuerit tempore, quo Auxentios habebat. C D

CAPVT

CAPVT XXII. A

Herlembaldus Anno 1066. *Romam pergit, & ab Alexandro Pontifice Litteras obtinet, Guidonem Archiepiscopum excommunicantes.*

I. Væ nobis pro præsenti Capite Beatus Andreas narrata reliquerat, hæc ego maiori ex parte intercidisse iam dixi, tam in Præfatione Libri Secundi, quàm in Obseruatione ad eiusdem Libri Caput 24. Reliquum est igitur, vt in eorum supplementum succedat Landulpuhs Iunior B
Libro nostro 3. Cap. 23. 24. 25. In quo quidem postremo Capite Guidonem ipsum Archiepiscopum videbamus, vt Populum in Arialdi & Herlembaldi cædem irritaret, vociferantem inter cætera: *Hæc Ciuitas, ob reuerentiam Beati Ambrosij, Romanæ numquàm paruit Ecclesiæ.* Figmentum profectò, ne dicam mendacium, tali Præsule indignissimum, satisquè coram ipso quoque à Petro Damiani iam confutatum Anno Domini Millesimo quinquagesimo-nono, cùm in Basilica Metropolitana è suggestu Clerum & Populum alloqueretur; vt iam vidimus Capite 10. à Numero 9. vsque ad 15. præterquamquòd idipsum C
ego iam ante in Basilicæ Ambrosianæ Monumentis obseruaueram Numero 263. 264. 265.

II. Sin autem pro præsenti pariter Capite præterea placet hostem audire Arnulphum; sic ille solita illa sua peruersitate testificabatur Libro suo 3. Capite 15. *His diebus, declinante iam vere, mensis vnius spatio dirum spargere iubar ardentes in Cælo Cometæ: frequentes quoque terræmotus Mundo fuere, adeò vt die ipso Resurrectionis Dominicæ bis fieret, mane scilicet & vespere. Præerat tunc temporis Romæ Alexander Apostolicus, ex Mediolanensi Clero Ecclesiæ Lucensis primò factus Episcopus. Cumquè satis foret* D
idoneus; Apostolicam deinde promeruit dignitatem, Alexander de Anselmo vocatus. Huic statim surrexit aduersarius Candolus (sic enim eum ipse nominat) *Parmensis Episcopus, institutione Regis ac Matris Augustæ Papa nuncupatus: qui hostiliter Romam adijt* (quod vtrique factum est Anno 1062. mense Aprili) *post multam interfectorum stragem, ad muros Vrbis Alexandri profecutus Exercitum. Tempore pòst alio* (nimirùm Anno 1064.) *quorumdam ex*

Vrbe & ope & consilio Romam, quam Nouam perhibent, ingressus, conscendit Arcem Crescentij. Factis igitur in Vrbe partibus, quotidie bellis bella succedunt. Ad vltimum, post diuturnos variosquè conflictus, recessit mœrens, confusus, & victus, concessa Alexandro victoria. Ad quem de præsenti negotio consulendum Romam profectus est Herlembaldus, Arialdo interim furente in Præsulem, concitando turbam ciuilem & agrestem. Definito tandem concilio rediens, excommunicationis Literas detulit Archiepiscopo: quod à pluribus grande visum est Ciuitatis opprobrium. Vnde factum est, vt in die sancto Pentecosten procedens Antistes, ad publicum procederet Ecclesiæ pulpitum, questurus, quod acciderat, incommodum. Cumquè staret ex aduerso Herlembaldus cum Arialdo, responsurus auditis; fit vehemens in plebe tumultus, diuersis diuersa clamantibus. Ad vltimum, facto in medio Ecclesiæ partibus clamoso impetu, vicissim in sese insurgunt. Cumquè per diuersa confligerent; remansit penè solus Antistes; quem pars aggrediens inimica fustibus crudeliter cæsum, & quasi semiuiuum relinquit. Deinde, ipsam inuadens Episcopi Aulam, pretiosa quæque decerpit. A B

III. Verè igitur Herlembaldus Apostolicas ex Vrbe Roma Litteras proximè attulerat, quibus ipsemet Guido Archiepiscopus anathemate feriebatur: & quibus eidem traditis Archiepiscopo talis illicò tumultus excitatus est ille, qualem producti mox Auctores describebant. Quam tamen tumultus occasionem Tristanus Chalcus & Carolus Sigonius non satis attenderunt; quippequi eam non alijs adscripserint Litteris Apostolicis, quàm ijs, quas ego Capite 18. innuebam; & hoc, posteaquàm ambo mentionem Mantuani fecissent Concilij, Anno 1064. celebrati. C

IV. Tristanus quidem Chalcus Historiæ Patriæ Libro sexto post Annum 1061. ita scribebat: *Dimisso Concilio* (vt ego mox præmonebam, Mantuano) *Romam repetens* (Alexander Papa Secundus) *dum Lucæ iter faceret, memor sui olim Episcopatus, Maiorem Ædem dedicauit. Eumdem sequebatur Arembaldus Cotta: qui eum sæpè allocutus de communis Patriæ rebus, Clericorumquè in primis non toleranda libidine, binas Litteras retulit, quibus Clero Mediolanensi commercium matronarum, & concubinarum licentia interdicitur. Hæ adhuc leguntur in Pontificum Decretis. His Litteris redditis, nihilominùs ingerere probra, & maledicere Sacro Ordini non cessabat* (in hoc enim Chalcus Arnulphi maledicentiam D

&

& peruersitatem improuidus æmulabatur) *proindequè Archiepiscopus referre ad Populum, & conqueri aperte, fautoresquè reprehendere quandoque statuit; delegitque ad eam rem diem solemnem Pentecostes, qua densior Populi multitudo Templa adire solet; atque ex edito loco cùm orare is cœpisset, contra Arembaldus Arialdusquè nonnullos è plebe suscitant, qui dicenti obstrepant, & calumnijs iurgijsquè dicta sua excipiant. Peragunt viri mandata licenter, atque in tumultum omnia vertunt. Seditione excitata, media in Æde concursauere partes, & diuersa clamantes sese compulsabant, ac pugnis manibusquè conflixere; si copiam gladiorum habuissent, rem atrociùs gesturi. Denique, dum alij alios fugiunt vel insequuntur, solus Antistes in Æde relinquitur. In quem conuertuntur aduersarij: &, fustibus intemperanter cadentes, semimortuum dimisere. Inde Aulam eius petunt: & hostili more, quidquid auferri potuit, diripuerunt.* Talia Tristanus, ex Arnulpho præsertim. A B

V. Ecce nobis nunc quæ Sigonius Libro Nono de Regno Italiæ, ad Annum 1064. *Alexander, Mantua decedens, Lucam accessit: atque ibi Basilicam Diui Martini solemni cæremonia consecrauit. Decedentem Erlembaldus honoris gratia prosequutus, nouum aduersùs Clericos Edictum elicuit. Si quis, Sacerdotum Diaconorum aut Subdiaconorum officium contumaciter deserens, fœminam sibi potiùs eligit; sicut sponte ob fornicationem dimittit officium; sic ob præuaricationem dimittere cogatur etiam inuitus Beneficium. Quo Mediolani pòstea proposito, Archiepiscopus irritatus, diem Pentecostes ad id oppugnandum constituit. Verùm vbi ea dies aduenit, tumultu ab Arialdo & Erlembaldo conflato, solus à Populo in Templo relictus, propositum tenere non potuit.* Hanc verò postremam periodum Sigonius conijciebat in Annum Christi Millesimum sexagesimum-quintum; hac imbutus opinione, vt eo ipso Anno tumultus ille fuerit conflatus; cum alioqui re vera conflatus fuerit Anno postero, quò pariter necatus postea fuit Arialdus; vt proximo Capite ostendemus; vtquè Sigonius etiam disertissimè fatetur. C D

VI. Quid, quòd etiam hoc ipso Anno sexagesimo-sexto Herlembaldus, Arialdi Litteras secum ferens, Romam denique perrexerat, vt inde tales Apostolicas excommunicationis Litteras huc ad Guidonem Archiepiscopum deferret? Hoc enim planè ac perspicuè liquet ex ijs, quæ nos Libro 2. Cap. 23. ex Beato Andrea, quæquè Libro 3. Cap. pariter 23. è Landulpho Iuniore legebamus.

CAPVT XXIII. A

Herlembaldus Arialdum, ab aduersarijs ad necem quæsitum, varias in latebras è periculo subducit; sed ille nihilominus ab hospite per proditionem detectus capitur, & crudelissimè necatur. Quoto id præcisè die.

I.
Væ protinùs post superiorem tumultum, die sancto Pentecostes in Basilica Metropolitana excitatum, molitus fuerit in Arialdi necem Guido Archiepiscopus: qua sedulitate illum ei periculo Herlembaldus subtrahere conatus sit: quàm perfidè nihilominùs ille ab hospite suo proditus fuerit: quàm denique crudeliter necatus: harum rerum veritati ad purum & sincerum aperiendæ satis superquè iam esse possunt Beatus Andreas superiore Libro 2. à Capite 26. vsque ad 29. & Landulphus Iunior à Libri 3. Capite 27. vsque ad 29. B

II. Arnulphi tamen testimonium ad hoc saltem nobis hic proderit, vt simul etiam videamus, quomodò veritatem illam fraudulenter vel reticuerit vel adulterauerit. Etenim Libro suo 3. Capite 16. post illa verba, quæ proximè superioris Capitis Numero 2. nos deprompsimus, hæc ille statim attexuit: *In crastinum* (ex eo nempe die Pentecostes, quo tumultus ille fuerat excitatus) *visa tanta crudelitate, Ciues horrescunt, nouitate confusi. Communiter igitur statuunt aut tantum punire facinus, aut viuere nolle amplius. Vnde factum est, vt fugiens Arialdus ab Vrbe, diebus lateret aliquot. Cumquè diuersas erraret per latebras, solus gradiens noctibus; proditus à commeantibus, incidit in manus quærentium animam eius. Quem tenentes, & nocte illa tota secum ducentes, facto mane, præcisis auribus, & in gutture lingua cum naribus, geminoquè suffosso lumine, penitùs interficiunt.* C

III. Atqui ne Tristanus quidem Chalcus hoc loco immunis à censura esse debet. Siquidem subsecuta pariter eius tumultus effecta sic etiam protinùs ipse illic narrando prosequebatur: *Cuius rei indignitate perspecta, reliqua pars Ciuitatis in commune consulunt. Decernunt, non ampliùs ferendam seditiosorum hominum impudentiam, & temeritatem. Horum iram deuitans Arialdus, Vrbe cessit: adeoquè deterritus est, vt, nulli hospitio confisus, latebras subinde mutaret. Ad postremum tandem inquisitorum manus non euasit. Captus namque, & in Vrbem reductus* (immò verò versùs Lacum D

Verbanum

Veibanum siue Maiorem abductus, vt Beatus Andreas Capite A
28. & Landulphus Iunior Capite 29. restabantur) *naso, auribus, labijsquè mutilatus fuit. Mox, lingua præcisa, & oculis effossis, fœda morte multatur.*

IV. Quod vtique nefandum facinus perpetratum fuit Anno Christi, vt etiam paulò ante dicebam, Millesimo sexagesimo-sexto: &, sicut in concessis à me supponitur, Iunio mense.

V. Quoto autem mensis eiusdem Iunij die perpetratum illud fuerit, hoc quidem aliquatenùs controuersum & aliqua dignum discussione videtur. Nonnulli enim perpetratum existimarunt vigesimo-nono die; vt iam vidimus Libro 1. Cap. 2. Num. 13. & B
Cap. 15. Alij die vigesimo-octauo; vt Cap. 4. Num. 7. & Cap. 5. Rursusquè alij die vigesimo-septimo; vt Libro 1. Capite 2. Num. 5. & Cap. 4. Num. 4. quodquè pluris ad fidem interest, Beatus ipse Andreas Libro 2. Capite 33. & Landulphus ipse Iunior Libro 3. Capite 38. His igitur postremis præsertim duobus ego sanè penitùs ac promptus assentirer; sed ea talis ipsorum attestatio mihi quidem videtur & ipsorum sententiæ opposita, & manifesti conuicta erroris, quem Amanuensis potiùs aliquis lapsu facili (ac tum præsertim cùm dies ipse numerali tantùm nota consignaretur) obtruderit, exscribens *quinto* pro *quarto Kalendas Iulij*. Non enim quintus ille diei numerus conciliari C
ratione vlla potest cum altera illa assertione, qua ijdem ipsi Auctores (Beatus nempe Andreas Libro 2. Capite 29. & Landulphus Libro 3. Capite 30. & 32.) luculenter ac disertè testificari fuerunt, ipsaquè rerum etiam narratarum serie comprobarunt, diem illum, quo necatus fuit Arialdus, simul etiam fuisse Sanctorum Petri & Pauli Apostolorum Vigiliam. Hæc enim eorum Vigilia certè cadere non in alium solet diem, quàm Iunij vigesimum-octauum. Certè itidem nulla causa fuit, cur eo Anno ipsa in diem retrotracta fuerit vigesimum-septimum: qualis vtique causa vnicè fuisset, si eo Anno festus eorum Apostolorum D
dies in diem Lunæ incidisset; tunc enim eorumdem Vigilia, sicut in anteriorem Sabbati, sic etiam in vigesimum septimum Iunij diem incidisset. Certè itidem nulla, inquam, tunc fuit eiusmodi causa. Eo enim Anno Pascha Dominicæ Resurrectionis secundùm Tabulas probatiores incidit in decimum-sextum Aprilis diem; ac propterea vigesimus-nonus Iunij dies,

Sanctis

Sanctis illis Apostolis sacer, non in alium, quàm Iouis, incidit diem. Hinc igitur Arialdum ego arbitror, testibus etiam Beato Andrea & Landulpho verè necatum esse vigesimo-octauo Iunij die, siue quarto Kalendas Iulij; ac propterea errore Amanuensium contra voluntatem Auctorum factum esse, vt pro *quarto* appositum fuerit *quinto Kalendas Iulij*; sicut etiam proprijs vtriusqu illius Vitæ locis in ora marginali adnotabam: Pro qua quidem opinione recoli possunt etiam, quæ dicta sunt Libro 1. Capite 4 Num. 7. & Capite 5. è quibus sanè dignoscitur Ecclesiæ item Mediolanensis consensus, mihi planè fauens. A

B

CAPVT XXIV.

Herlembaldus Arialdi necem dissimulat, vt cautiùs prouideat.

I. OC nempe vnicum illud est, quod ab Arialdi morte vsque ad decem inde menses testatum nobis Landulphus Iunior reliquit Capite 33. his verbis: *Dum autem Beati Arialdi mortem dissimulat Herlembaldus, vt cautiùs prouideret; transactis mensibus decem, scilicet in festo Inuentionis Sanctæ Crucis, Corpus Beati Arialdi per Aquilam demonstratur.* Qua de re nos Capite sequenti. C

II. Arnulphus tamen ille solitus Arialdi eiusquè Collegarum hostis, non sine solito suo liuore, aliquid amplius interea factum ab Herlembaldo recensuit. Libro enim 3. Capite 17. sic ille narrare post Arialdi necem pergebat: *Quo perempto, dissimulat Herlembaldus modicum, reseruans iram in posterum. Fauebat enim tunc Pontifici* (siue Archiepiscopo Guidoni) *Ciuitas penè vniuersa. Sed more suo Populus non diu statu permansit eodem. Etenim mox vt Præsul ab Vrbe discedit, ad insequendum illum resumptis impatienter Herlembaldus accedit, fautorem asserens perpetrati flagitij. Interim ergo ad iuramenta conuertit, inuitis tamen Ciuibus: & si quos habebat suspectos; acriùs iurare compellit: agrestes turbas, & ciuiles assiduè cogit turmas ad Guidonem persequendum Antistitem, omnemquè suam delendam progeniem. Et fecisset vtique, nisi generosa suorum fidelium restitisset audacia. Sæpè etenim conuenerunt parati subire pro Seniore certamen.* Hæc Arnulphus: & ex ipso similia deinde Tristanus Chalcus, & Carolus Sigonius. Contra quorum tamen dicteria & calumnias nos absque cuncta- D

tione

tione nobis ex aduerso polliceri hoc possumus, vt nihil ab Herlembaldo in præsenti causa factum interea sit, quod à Supremi Pontificis Alexandri (è cuius ille nutibus vnicè pendebat) iudicio ac legibus, & ab ipsamet causæ iustitia, satis iam discussa & explorata, dissentiret. A

III. Tristanus ergo Chalcus, Arnulphum imitatus, sic etiam ipse suam Historiam prosequebatur: *Tunc Arembaldus quoque quieuit; sed ad tempus. Nam & rem gestam Romanis Præsulibus, vnde opem sperabat, significauit: & interim Vrbe digresso Archiepiscopo, per eius absentiæ occasionem iterùm res nouas molitur: paratisquè primò ex agresti iuuentute robustissimis defensoribus, pristinam excitat seditionem: à Ciuibus iusiurandum exigit, in Presbyteros arma sumit: alios in via occurrentes cadit, alios domi opprimit, & supellectili spoliat: reuertentem Archiepiscopum, ac fortè obuium, penè interemit.* B

IV. Similiter verò Carolus etiam Sigonius, tametsi Arialdi necem fuisset ijs execratus verbis, quæ superiore Libro 1. Capite 15. ego recitabam; nihilominùs statim, ad Arnulphi & ad Chalci sententiam reuersus, hæc adiecit: *Arialdi exemplo perterritus Erlembaldus, sibi tum quoque quiescendum existimauit. Proximo verò* (videlicet Anno Domini 1067.) *absentem Antistitem nactus, vniuersum superioris dissensionis renouauit incendium. Nam, præsidijs maioribus comparatis, Ciues apud se dicere sacramentum coegit: neque tam Sacerdotum Ordinem, quàm ipsum Archiepiscopum diuexauit. Quippe cui etiam, in Vrbem ad comprimendam seditionem reuertenti, violentas manus non dubitarit inferre.* Sic igitur etiam Sigonius Herlembaldum carpebat vt hominem seditiosum, & dissensionis auctorem. C

D

CAPVT XXV. A

Herlembaldus, vnà cum ingenti armatorum multitudine profectus ad recuperandum Sancti Martyris Arialdi Corpus, quod post decem ab obitu menses mirabiliter ac recenter è profundo Lacus Maioris in ripam emerserat, illud tandem pacificè obtinet, ac Mediolanum perhonorificè deportandum, necnon etiam ibidem tumulandum curat.

I.
T Capite 23. Numero 5. probaui, Arialdus vigesima-octaua Iunij die necatus fuerat Anno Christi Millesimo sexagesimo-sexto. Vt autem B proximè dicebam superioris Capitis Numero 1. eius Cadauer Annò postero è profundo Lacus Maioris in litus emersit die tertia Maij, Sanctæ Crucis Inuentioni sacra; & proinde post decem ab eiusdem obitu menses emersit.

II. Vt autem liquidò iam hæc constant è Beato Andrea, Libro nostro 2. Capite 29. 30. 31. & è Landulpho Iuniore, Libro nostro 3. Capite 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. sic etiam reliquæ præsentis Capitis partes è subsequentibus illic eorum Capitibus æquè perspicuæ sunt. C Lectorem igitur beneuolum tantummodò precabor, vt eadem illic Capita patienter animo memoriaquè recolat: nec aliud præterea hoc loco superaddi placet.

CAPVT XXVI.

Apostolici denuò Legati Mediolanum veniunt, & multis Constitutionibus dissidia Cleri & Populi componunt.

I.
Ræsentis Capitis argumentum Arnulphus ille noster Historiographus, sed Arialdi hostis, bre- D uiter his complexus est verbis; cùm ad Libri sui tertij Caput 18. peruenisset: *Nulla interim erat requies prædonum in diripiendis substantijs Clericorum. Ad quod sedandum litigium contigit tunc temporis Mainardum Episcopum Syluæ-Candidæ, & Minutum Cardinalem Episcopum, Romanos Legatos, venisse Mediolanum. Qui, dum præcepto Apostolico Alexandri pacem euangelizarent,*

omnibus

omnibus consultè satis prouident de nece Arialdi fœdus componere: deinde, inter Clerum indicantes & Populum, eleganti Scripto constituunt; quid fieri debeat in posterum. A

II. Eadem breuiùs Tristanus Chalcus, Arnulphum affectatus. Inquit enim: *Interea ab Roma venere Legati, de cæde Arialdi cogmturi. Cuius causa dum componitur, Cleri etiam & Populi controuersia maiorem in modum adaucta est: & Legati scripsere, quid fieri oporteret.*

III. Baronius porrò ipsas etiam eorum Legatorum Constitutiones, in præsenti factas, suppediraiut: & ex ipso Seuerinus quoque Binius in Secunda Parte Tomi Tertij Conciliorum, à semetipso editorum. B

IV. *Annus sequitur Redemptoris Millesimus sexagesimus septimus* (Baronij verba sunt in eumdem hunc Annum, Art. 1.) *Indictione quinta: quo Alexander Papa, cùm audisset Mediolanensis Ecclesiæ mutuas dissensiones & perturbationes, ob Simoniacos atque Clericos fornicarios perseuerantes; miseratus errores & damna, ex ijs iugiter prouenientia, decernit ad Mediolanenses Legationem. Delecti sunt autem ad hoc munus Mainardus Cardinalis Silua Candida successor Humberti, & Ioannes Presbyter Cardinalis. Qui, illuc cùm peruenissent, hæc, quæ sequuntur, Decreta seruanda præscripserunt vniuersis illius Ecclesiæ Ministris.* C

V. *In nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi Millesimo sexagesimo-septimo, Pontificatus verò Domini Alexandri Secundi Papæ Sexto, Indictione quinta, die primò mensis Augusti, actum feliciter Mediolani.*

VI. *Cùm constet, Fratres charissimi, omne genus hominum, sub primi Parentis præuaricatione ortum; ex radice carnis peccati trahere contagia culpæ: eamquè propter hoc pœnam sustinere vindictæ, vt miserijs multis repletum, sibiquè ipsi graue & ingratum, numquàm in eodem valeat permanere statu: vt, quia Factori suo noluit obedire, ex pœna peccati cogatur mutabilitatis suæ miserias tolerare: itaut nec animo virtutis stabilitatem, nec corpore status tenens qualitatem, in diuersa vitiorum monstra erumpat, & præceps ad æternæ mortis interitum currat; immensa Dei bonitas humanam naturam, sic vitiatam, & à se per mandatorum eius transgressionem multifariàm elongatam, non deseruit; sed labentem quotidie erigit, fugientem reuocat, nexibus amoris multiplicium beneficiorum sibi ligat;* D

sed nec sic in voluntate ipsius permanenti, vel mandatis eius adhærenti, leges edixit, Canonesque Spiritu Sancto dictauit, modos constituit, quibus debeat anima compesci, & in bonis enutriri. Quorum omnium caput, summumque apicem, Romanam (cui per Beatum Petrum, non solùm Terram, sed ipsos Cælos ligandos ac soluendos dedit) constituit Ecclesiam; vt, quidquid vbique Ecclesiarum prauitatis reperitur, dum ibi non poterit, ab ea, quasi ab origine & Magistra omnium, corrigatur. A

VII. *Quapropter Dilectionem vestram hortor, & per Christum rogans obtestor, ne erubescat quisquam malum emendare, quod non erubuit ante Dei oculos perpetrare.* B

VIII. *Quia igitur in hac Sancta Mediolanensi Ecclesia, quorumdam prauorum Clericorum ac Laicorum statu vel neglectu, in multis diuinæ legis desueuit regula (vnde in hac præclara Vrbe, perniciosa inter iustitiæ, vt videbatur, fautores, & malitiæ defensores orta seditio; ac mortifera in omnem intùs & extra Populum disseminata discordia, ad animarum interitum) qualiter per boni Iesu, amatoris hominum, misericordiam, & per nos qualescumque Apostolicæ Sedis Legatos, nostramque peruigilem operam, seditio in quietem, discordia in pacem, peruersitas reducta sit in rectitudinem, scripturæ titulis annotamus; vt, iuuante Domino, pacem firmam, & canonicæ rectitudinis normam in hac Sancta Ecclesia in perpetuum stabiliamus.* C

IX. *Quia itaque per confratrem nostrum, Dominum Petrum, Ostiensem Episcopum, reuerendæ sanctitatis Virum, quædam sunt olim in hac Vrbe correcta; non opus est ea, vel præteritas lites, omnibus notas, replicare; sed, quæ nunc sunt canonicæ disciplinæ à nobis statuta, ad futurorum memoriam litteris exarare.*

X. *Apostolica igitur auctoritate fulti, ex parte Omnipotentis Dei, & Apostolorum Principis Petri, Gloriosique Confessoris Christi Ambrosij, statuentes præcipimus, ac per virtutem Spiritus Sancti, qui est peccatorum remissio, interdicimus (non noua præcipientes, sed antiqua reformantes) vt nullus in vniuersa huius Ecclesiæ Parochia Monachus Abbas per pretium quocumque modo Conuentum accipiat: Canonicus etiam nec nisi gratis, nec vllo alio modo ordinetur. Ex nulla quoque Ecclesiastici Ordinis benedictione, vel ex Ecclesiarum Consecrationibus, vel Chrismatis datione, quidquam muneris à quoquam per aliquam conuentionem detur, aut accipiatur.* D

XI. *Presbyter etiam, Diaconus, ac Subdiaconus, fœminam ad fornicandum*

dum palàm retinens, donec in culpa manserit, nec officium faciat, nec Ecclesiæ Beneficium habeat. Qui verò non retinet, & euentu ex humana conditione ceciderit; postquàm manifestum veraciter fuerit, suspendatur ab officio tantùm, donec per pœnitentiam satisfecerit. A

XII. *Statuimus insuper, neminem prædictorum graduum Clericum ex suspicione damnari; itaut nec officio careat, nec Beneficio; nisi ipse fortè confessus, vel per idoneos testes veraciter sit conuictus.*

XIII. *Ne autem lædendi eos aliqua occasio pro relictis fœminis eorum fiat; statuimus, vt cum illis in vna domo non maneant, nec manducent, nec bibant, nec sine tribus vel duobus idoneis testibus simul loquantur; & hæc seruantes, nullam pro eis calumniam patiantur; ipsi verò iuxta Ecclesias, si fieri potest, habitare cogantur.* B

XIV. *Qualiter verò quisque eorum, pro Ordinum inæqualitate, vel culpæ varietate, officium ac Beneficium perdat, ideò scribimus; quia cuncta Ecclesiastica officia in status sui dignitate consistere volumus; & nullum Clericorum, pro cuiusquam peccati culpa, vel officij sui aliqua in Deum offensa, in iudicio Laicorum amodò esse permittimus, sed modis omnibus in perpetuum prohibemus.*

XV. *Si quis autem Laicus, cuiuscumque ordinis, præscriptorum graduum Clericos in potestate sua habet; cùm primum sciuerit in veritate, aliquem ex eis vel fœminam, sicut dictum est, retinere, vel in fornicationis crimen casu cecidisse; statim per se, vel per suum Nuncium, hoc studeat indicare Archiepiscopo, & huius Ecclesiæ Ordinarijs, quibus cura ista commissa fuerit. Si ipse, aut ipsi, illi, admodùm scilicet in culpa obdurato, vel accidentaliter lapso, interdixerint, vt dignum est, officium; ipse Laicus postmodùm interdicat obdurato tantùm officium. Si verò Archiepiscopus, vel sui Ordinarij, postquàm audierint, hoc neglexerint; ipse Laicus, quicumque sit, extunc in sua potestate, nec officium facere, nec Beneficium alicui ex illis permittat tenere, donec culpam deserat, & dignè Domino per pœnitentiam satisfaciat. Præcipimus, vt illud Beneficium, quod cuiquam Clericorum aufertur, nullus Laicus in suum vsum vel lucrum accipiat, nec alicui suorum tribuat; sed ad ipsius Ecclesiæ, vel ministrantium illi, opus & vtilitatem seruetur, aut expendatur; donec vel ipse, si dignus fuerit, reconcilietur; vel alter loco eius constituatur.* Ad quæ demùm verba Baronius, & ex ipso Binius, sic adnotat: *Ista pro tempore Laicis Papa concessit in odium nefan-* C D

dorum fornicantium Clericorum, quibus hæc prohibet. Legatorum porrò Apostolicorum Constitutiones subsequuntur in hunc modum. A

XVI. *Hoc etiam constituimus, & firmiter contradicimus, vt nullus Laicus alicui ex illis, qui forte lapsi fuerint, vllam in prædiolis, si habet, aut in aliquibus bonis suis, vel sæculari, si forsan fuerit, Beneficio violentiam inferat: nihilquè de suis, nisi Ecclesiasticum Beneficium, prædicto modo tollat.*

XVII. *Similiter quoque, vt nullus Laicus à cuiusquam Ordinis Clerico, in gradu aliquo Ecclesiastico benedicendo, quidquam muneris exigat, vel accipiat; ne cum Simone Mago particeps fiat.* B

XVIII. *Illud autem, quod speciali deuotione est dignum, inuiolabili Constitutione iudicamus fore in perpetuum firmum, vt huius Gloriosæ Sedis Antistes, qui nunc est, vel quicumque deinceps fuerit, semel aut bis, si posse fuerit, sibi per omnes Plebes (quicumque eas teneat) ad consignandum, & Christianitatem secundùm Canones perquirendum vadat: nullusquè Laicus aut Clericus in hoc ei resistat; sed deuotè ei in his, quæ Domini sunt, obediat, & ministret. Integram quoque habeat in omnem suum Clerum canonicè iudicandi ac distringendi potestatem, tam in Ciuitate, quàm extra, per omnes Plebes & Capellas; vt, dum Clerici fuerint à Sæcularis iudicij infestatione securi, in diuina seruitute & Canonum auctoritate consistant quieti, & Archiepiscopo suo obediant deuoti.* C

XIX. *Illos autem omnes Clericos & Laicos, qui contra Simoniacos & incontinentes Clericos, vt per rectam fidem, ne hæc mala fierent, operam darent, iurauerunt, & per hoc incendia deprædationes sanguinum effusiones multasquè violentias fecerunt, omnimodò prohibemus, ne hæc vlteriùs faciant; sed semetipsos custodiendo, & pro his qui ea non seruant Archiepiscopo suo & Ordinarijs huius Ecclesiæ Suffraganeisquè Episcopis quod canonicum est suggerendo, & cum bono animo supplicando, in his operam tribuant; hoc est, studium habeant. Et nulla alicuius damni vel dedecoris, quod pro huius placiti causa alicui illatum est, ex aliqua parte amodò repetitio fiat, aut odium maneat; sed pax Christi, quæ superat omnem sensum, corda vestra possideat.* D

XX. *Ad hæc igitur omnia conseruanda, & peremniter stabilienda (quia aliquando nonnullos magis mundana quàm æterna pœna à malo retrahit, & ad bonum compellit) si quis ex his omnibus, qui pro officio*

&

& potestate Ecclesiastica vel mundana hic agere debet, & potest ea studiosè & fideliter perficere, sicut præmissum est, neglexerit, aut noluerit; Archiepiscopus quidem de suo centum libras denariorum persoluat; &, si contempserit, donec emendet, proprio officio abstineat; Clericus autem vel Laicus, pro Ordinis aut dignitatis suæ qualitate, hac potestate tali mulctetur damno; vt, si quidem de ordine Capitaneorum fuerit, viginti denariorum libras, Vassorum (legendum videtur *Valuassorum) autem decem, negotiatorum quinque, reliquorum verò pro qualitate & possibilitate componat ad vtilitatem huius Sanctæ Matricis Ecclesiæ; & sicut pro treuga Dei fracta per decem tot Ciuitates riscattum faciat.* A B

XXI. *Si quis itaque (quod non optamus, & Dominus auertat) hac non obseruauerit: & transgressor factus, sicut statutum est, emendare contempserit; incurrat æternæ maledictionis & anathematis vinculum; & cum Dathan & Abiron præsens, atque cum Iuda traditore Pilato & Caipha æternum subeat interitum, nisi resipiscat, & dignè satisfaciat.*

XXII. *Omnipotens Deus, Dulcissimi Fratres & Filij, precibus Beatissimi Apostolorum Principis Petri, & Gloriosissimi consortis sui Ambrosij, ab his omnibus malis vos custodiat: & in bonorum obseruantia corda vestra & corpora dirigat, vt ad promissam vobis æternæ beatitudinis hæreditatem peruenire concedat. Amen.* C

Ego Mainardus, Dei gratia Siluæ Candidæ dictus Episcopus, Apostolicæ Sedis Legatus, huic Constitutionis paginæ, à me factæ, subscripsi.

Ego Ioannes, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis Presbyter, atque eiusdem Legatus, huic Constitutioni subscripsi.

XXIII. Hactenùs Constitutiones, Anno supra Millesimum sexagesimo-septimo Calendis Augustis Mediolani conditæ à Legatis illis Apostolicis. Quorum quidem secundus, nomine Ioannes, cognomento Minutus fuit; sicut eum Arnulphus initio præsentis Capitis appellabat; & sicut Alphonsus etiam testatur Ciaconius in Alexandri Papæ Secundi Cardinalibus; vbi Mainardi quoque illius (aliter Maynardi) alterius Legati, honorificam facit mentionem. D

XXIV. Cæterùm ex ea Petri Damiani mentione, quæ nobis Numero 9. fiebat, intelligi facilè potest, Sedi quoque Apostolicæ Decreta placuisse illa, quæ ipse olim, siue Anno Millesimo quinquagesimo-nono, nostra in Vrbe condiderat, vt iam vidimus Capite

dorum fornicantium Clericorum, quibus hæc prohibet. Legatorum porrò Apostolicorum Constitutiones subsequuntur in hunc modum: A

XVI. *Hoc etiam constituimus, & firmiter contradicimus, vt nullus Laicus alicui ex illis, qui forte lapsi fuerint, vllam in prædiolis, si habet, aut in aliquibus bonis suis, vel sæculari, si forsan fuerit, Beneficio violentiam inferat: nihilquè de suis, nisi Ecclesiasticum Beneficium, prædicto modo tollat.*

XVII. *Similiter quoque, vt nullus Laicus à cuiusquam Ordinis Clerico, in gradu aliquo Ecclesiastico benedicendo, quidquam muneris exigat, vel accipiat; ne cum Simone Mago particeps fiat.* B

XVIII. *Illud autem, quod speciali deuotione est dignum, inuiolabili Constitutione iudicamus fore in perpetuum firmum, vt huius Gloriosæ Sedis Antistes, qui nunc est, vel quicumque deinceps fuerit, semel aut bis, si posse fuerit, sibi per omnes Plebes (quicumque eas teneat) ad consignandum, & Christianitatem secundùm Canones perquirendum vadat: nullusquè Laicus aut Clericus in hoc ei resistat; sed deuotè ei in his, quæ Domini sunt, obediat, & ministret. Integram quoque habeat in omnem suum Clerum canonicè iudicandi ac distringendi potestatem, tam in Ciuitate, quàm extra, per omnes Plebes & Capellas; vt, dum Clerici fuerint à Sæcularis iudicij infestatione securi, in diuina seruitute & Canonum auctoritate consistant quieti, & Archiepiscopo suo obediant deuoti.* C

XIX. *Illos autem omnes Clericos & Laicos, qui contra Simoniacos & incontinentes Clericos, vt per rectam fidem, ne hæc mala fierent, operam darent, iurauerunt, & per hoc incendia deprædationes sanguinum effusiones multasquè violentias fecerunt, omnimodò prohibemus, ne hæc vlteriùs faciant; sed semetipsos custodiendo, & pro his qui ea non seruant Archiepiscopo suo & Ordinarijs huius Ecclesiæ Suffraganeisquè Episcopis quod canonicum est suggerendo, & cum bono animo supplicando, in his operam tribuant; hoc est, studium habeant. Et nulla alicuius damni vel dedecoris, quod pro huius placiti causa alicui illatum est, ex aliqua parte amodò repetitio fiat, aut odium maneat; sed pax Christi, quæ superat omnem sensum, corda vestra possideat.* D

XX. *Ad hæc igitur omnia conseruanda, & peremniter stabilienda (quia aliquando nonnullos magis mundana quàm æterna pœna à malo retrahit, & ad bonum compellit) si quis ex his omnibus, qui pro officio*

&

& potestate Ecclesiastica vel mundana hæc agere debet, & potest ea studiosè & fideliter perficere, sicut præmissum est, neglexerit, aut noluerit; Archiepiscopus quidem de suo centum libras denariorum persoluat; &, si contempserit, donec emendet, proprio officio abstineat; Clericus autem vel Laicus, pro Ordinis aut dignitatis suæ qualitate, hac potestate tali mulctetur damno; vt, si quidem de ordine Capitaneorum fuerit, viginti denariorum libras, Vassorum (legendum videtur *Valuassorum*) *autem decem, negotiatorum quinque, reliquorum verò pro qualitate & possibilitate componat ad vtilitatem huius Sanctæ Matricis Ecclesiæ; & sicut pro treuga Dei fracta per decem tot Ciuitates riscattum faciat.* A

B

XXI. *Si quis itaque (quod non optamus, & Dominus auertat) hæc non obseruauerit: & transgressor factus, sicut statutum est, emendare contempserit; incurrat æternæ maledictionis & anathematis vinculum; & cum Dathan & Abiron præsens, atque cum Iuda traditore Pilato & Caipha æternum subeat interitum, nisi resipiscat, & dignè satisfaciat.*

XXII. *Omnipotens Deus, Dulcissimi Fratres & Filij, precibus Beatissimi Apostolorum Principis Petri, & Gloriosissimi consortis sui Ambrosij, ab his omnibus malis vos custodiat: & in bonorum obseruantia corda vestra & corpora dirigat, vt ad promissam vobis æternæ beatitudinis hæreditatem peruenire concedat. Amen.* C

Ego Mainardus, Dei gratia Siluæ Candidæ dictus Episcopus, Apostolicæ Sedis Legatus, huic Constitutionis paginæ, à me factæ, subscripsi.

Ego Ioannes, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis Presbyter; atque eiusdem Legatus, huic Constitutioni subscripsi.

XXIII. Hactenùs Constitutiones, Anno supra Millesimum sexagesimo-septimo Calendis Augustis Mediolani conditæ à Legatis illis Apostolicis. Quorum quidem secundus, nomine Ioannes, cognomento Minutus fuit; sicut eum Arnulphus initio præsentis Capitis appellabat; & sicut Alphonsus etiam testatur Ciaconius in Alexandri Papæ Secundi Cardinalibus; vbi Mainardi quoque illius (aliter Maynardi) alterius Legati, honorificam facit mentionem. D

XXIV. Cæterùm ex ea Petri Damiani mentione, quæ nobis Numero 9. fiebat, intelligi facilè potest, Sedi quoque Apostolicæ Decreta placuisse illa, quæ ipse olim, siue Anno Millesimo quinquagesimo-nono, nostra in Vrbe condiderat, vt iam vidimus Capite

pite 10. quæquè illic Numero 38. ipſemet eiuſdem Sanctæ A
Sedis iudicio ſubijciebat. Beroldus quidem Presbyter Conſtantienſis in Appendice ad Hermanni Contracti Chronicum, de ipſomet Petro Damiani ſic ad Annum 1066. narrabat: *His temporibus Venerabilis Petrus Damiani, ex Eremita Cardinalis Epiſcopus, multa conſcripſit: & incontinentiam Sacerdotum ſatis rationabiliter in ſcriptis ſuis confutauit: ordinatos autem à Simoniacis, vt aiunt, nimis clementer tractauit.* Benè tamen ſe res habet; quòd eiuſdem generis clementia Sedi pariter Apoſtolicæ placuit, vt ſupra iam vidimus.

XXV. Quoniam verò noſter etiam eius temporis Archiepiſcopus, B
nempe Guido, non ſine commendatione nominabatur Numero 15. & 18. proptereа illum ego credidi iam tum fuiſſe abſolutum ab excommunicatione illa, qua per Alexandri Papæ Litteras, ex Vrbe Roma per Herlembaldum allatas, irretitus Anno fuerat ſuperiore, Milleſimo ſexageſimo-ſexto.

XXVI. Denique verò illud etiam obſeruatione dignum eſt, quòd in eiuſmodi Legatorum Conſtitutionibus nihil extat Herlembaldo eiuſquè geſtis aduerſarium, nihil non ab ipſo expetitum. Quocirca ipſemet etiam Arnulphus ijs verbis, quæ nos Numero 1. recitabamus, hæc protinùs adiecit: *Nec tamen his contentus Herlembaldus, pergens Romam iterùm nouum init cum Romanis conſilium.* Qua de re nos item poſtea ſuo tempore ac loco dicemus. Operam profectò hactenùs ab Herlembaldo pro præſenti cauſa nauatam, Romanæ Sedi gratam & acceptam fuiſſe, illud etiam certiſsimo indicio eſt; quòd cum bona Sedis eiuſdem gratia & fauore nihilominùs ille deinceps laudabiliter, vt in poſterum etiam videbimus, perſeuerat in ampla illa poteſtate, quam primitùs ab Alexandro Papa Secundo acceperat. C

CAPVT XXVII.

Pontifex ipſe Maximus Alexander Secundus Mediolanum venit, & A[...]al[...]um Catalogo Sanctorum Martyrum adſcribit. D

I. [I]pſamet Landulphi Iunioris verba, ſuperiori Libro 3 Capite 38. à nobis recitata, lubenter hoc ipſo rurſùs loco in conſpectum damus; vt cum maiori legentium commodo diſſolui poſſit quæſtio, quam ſubinde tractare meditamur. Ea verò verba ita prorsùs ſe habent: *Paſſus eſt Beatus*

Beatus Arialdus quinto Kalendas Iulij, Anno Domini Millesimo A
sexagesimo-sexto. De cuius morte doluit Papa Alexander. Vnde
Anno sequenti, scilicet Millesimo sexagesimo-septimo, cùm idem
Papa iret ad Synodum, quam Mantua celebrauit; Mediolanum
venit; multaquè fecit Statuta de statu Mediolanensis Populi &
Cleri; Beatumquè Arialdum Sanctorum Martyrum Catalogo an-
notauit. Nunc quæstionem atque controuersiam explicemus,
cui tale illud Landulphi testimonium esse potest obnoxium.

II. Non nullis etiam doctissimis Viris persuasum videtur, vnicum prorsùs fuisse Concilium illud Mantuanum, quod Alexander Papa
Secundus celebrauit. Qualibus quidem Viris ego nunc connu- B
mero Ioannem præsertim Nauclerum, Carolum Sigonium,
Cæsarem Baronium Cardinalem, Seuerinum Binium, & Fran-
ciscum Mariam Florentinium: primum in Secundo Chronogra-
phiæ Volumine, Generatione 36. in Alexandro Papa Secundo:
secundum Libro Nono Historiarum de Regno Italiæ: tertium
in Vndecimo suorum Annalium Tomo: quartum in Secunda
Parte Tomi Tertij Conciliorum, à semetipso editorum: quin-
tum in Primo Libro Voluminis inscripti, *Memorie di Matilda,*
la Gran' Contessa d'Italia, restituita alla Patria, ciò è, di Lucca.

III. Ex altera verò parte ne veteres quidem desunt Scriptores, qui C
Mantuanum eiusdem Pontificis Alexandri Concilium diuersis
Annis adscripserint. E quorum numero primus nobis sit ille,
qui Hermanni Contracti Chronicum prosecutus est ab Anno
1054. quo ipse obierat, vsque ad 1066. quiquè mihi sanè videtur diuersus à Bertholdo Constantiensi Presbytero, qui Chroni-
cum item illud prosecutus est vsque ad Annum 1100. Siquidem
hic Alexandro Papæ legitimo fauit; ille autem Cadaloo Antipa-
pæ; sicut è genuinis ipsorum textibus ad Annum 1061. liquidò
apparet. Talis igitur ille Continuator inter Anni 1064. gesta id
etiam collocabat: *Synodus Mantua;* nec aliud præterea quid- D
quam de hac Synodo addebat; perinde fermè ac si de industria
vellet ea silentio inuoluere, quæ contra Cadaloum suum Anti-
papam illic gesta fuissent. Secundus porrò sit Sigebertus, Mo-
nachus Gemblacensis, in Chronico. Ad Annum quippe 1067.
sic ille tradebat: *Roma duobus de Papatu contendentibus, Man-*
tua Synodus colligitur: &, mediante Annone Coloniensi Archiepis-
copo, Alexander se iureiurando de Simonia expurgans, in Sede
Aposto-

Apostolica subrogatur; Cadelo verò (nobis Cadalous) *vt Simoniacus repudiatur*. Tertius & postremus sit Ptolemæus, Patria Lucensis, Episcopali dignitate Torcellensis, in suis ab Anno Salutis 1060. vsque ad 1303. Annalibus. Anno enim 1069. hæc etiam narrabat: *Eodem Anno Alexander Concilium celebrat apud Mantuam, præsente dicto Imperatore* (Henrico) *omnesquè Episcopos schismaticos cum Cadulo* (nobis Cadaloo) *ad gremium Ecclesiæ refert, ipsosquè sibi reconciliat, totumquè Populum sibi fauentem: contraxitquè moram in toto spatio illius Anni in dicta Regione* (siue in Lombardia) *pro maiori firmitate pacis & vnitatis*. En igitur, vt tribus Annis, inter se diuersis, Mantuanum Alexandri Papæ Secundi Concilium veteres illi Rerum Scriptores adscripserint. A B

IV. Sigonius enimuerò Baronius ac Binius Concilium illud (quod, vt diximus, vnicum fuisse opinabantur) non alteri supra Millesimum Anno adiudicarunt, quàm sexagesimò-quarto. Quamobrem ipsi etiam nobis profectò non admitterent, quod tam disertè Landulphus Iunior affirmabat: Alexandrum videlicet Pontificem Maximum Anno Millesimo sexagesimo-septimo venisse Mediolanum, cùm ad Synodum pergeret, in Vrbe Mantua celebrandam.

V. Ex aduerso autem Nauclerus & Florentinius, sicuti Concilium illud non alteri adiudicarunt eiusdem Sæculi Anno, quàm sexagesimo-septimo; sic etiam illud Landulphi testimonium lubentissimi nobis admitterent. C

VI. In hac igitur opinionum diuersitate medium ego iter tenuerim, quod vtriusque partis rationibus non aduersetur. Sigonio itaque Baronio ac Binio planè assentior, verè quidem Concilium illud, quod ipsi describebant, in Vrbe Mantua fuisse celebratum Anno Sæculi eius sexagesimo-quarto, & Sancti quidem Annonis Archiepiscopi Coloniensis rogatu; sed ita tamen, vt alterum rursùs Concilium eadem in Vrbe aliàs ob causas celebratum fuerit Anno postea sexagesimo-septimo; vtquè propterea tunc temporis Mediolanum etiam venerit Alexander Pontifex, & hic Arialdum Catalogo Sanctorum Martyrum adscripserit. D

VII. Certè autem nihil etiam video adhuc, quod obstet, quominùs tertium itidem in eadem illa Vrbe Concilium fuerit Anno Millesimo sexagesimo-nono celebratum; sicuti Ptolemæus asserebat; tametsi re vera fortassè illud per omnes circumstantias non

esset

esset tale prorsùs, quale ab ipso describebatur. In hoc enim A
Ptolemæum ego nollem deterioris esse conditionis, quàm Sigebertum, cùm Synodum illam suam describeret Mantuanam. Sed Mantua etiam ipsa, ditioni Comitissæ Mathildis, Heroinæ Generosissimæ Apostolicæquè Sedi addictissimæ, subiecta, non modò semel atque iterùm sed etiam tertiò per ea tempora potuit locus videri opportunus, in quem, non tam Episcopi Lombardiæ, quàm qui trans Alpes positi erant, ad Concilium conuenirent. Et hæc in præsenti satis ad propositæ quæstionis solutionem.

B

CAPVT XXVIII.

Herlembaldus, Romam profectus, à Sede reportat Apostolica Decretum, ne quis in Episcopum eligatur absque Romani Pontificis consensu; secùs autem illegitima prorsùs & irrita sit electio. Multos igitur etiam sibi associat alios, qui hoc ipsum in Decretum iurati consentiunt.

I. Væ sequuntur Capita, solo Arnulphi, vel etiam eius assectarum(quales fuerunt Tristanus Chalcus & Carolus Sigonius) testimonio comprobata: hæc ita Lector examinet, vt simul etiam meminerit, Arnulphum alieno interim & à Sede Apostolica & ab Herlembaldo eiusquè fautoribus animo hæc ipsa scripsisse; prudenterquè propterea, & cum grano salis, vt communi vulgatum est prouerbio, verum à falso, sanum à morboso discernat; & Apostolicæ Sedis iudicium, tamquàm ex ipsius quoque Arnulphi, ad saniorem postea mentem redacti, sententia cæteris omnibus antehabeat. C

II. *Nec tamen his contentus Herlembaldus* (his nimirùm, quæ nos quoque Capite 26. Numero 1. recitabamus ex ipsiusmet Arnulphi Libro 3. Capite 18. sic ille mox prosequitur) *pergens Romam iterùm nouum init cum Romanis consilium. Vetus quippe fuit Italici Regni conditio, perseuerans vsque in hodiernum, vt, defunctis Ecclesiarum Præsulibus, Imperator Rex prouideat Successores Italicis, à Clero & Populo decibiliter inuitatus. Hoc Romani canonicum esse negant; sed instantiùs. Archidiaconus ille Ildeprandus. Qui, cùm abolito veteri nouum tentaret inducere Constitutum, palàm fatebatur,* D

 haud

Apostolica subrogatur; Cadelo verò (nobis Cadalous) *vt Simoniacus repudiatur*. Tertius & postremus sit Ptolemæus, Patria Lucensis, Episcopali dignitate Torcellensis, in suis ab Anno Salutis 1060. vsque ad 1303. Annalibus. Anno enim 1069. hæc etiam narrabat: *Eodem Anno Alexander Concilium celebrat apud Mantuam, præsente dicto Imperatore* (Henrico) *omnesquè Episcopos schismaticos cum Cadulo* (nobis Cadaloo) *ad gremium Ecclesiæ refert, ipsosquè sibi reconciliat, totumquè Populum sibi fauentem: contraxitquè moram in toto spatio illius Anni in dicta Regione* (siue in Lombardia) *pro maiori firmitate pacis & vnitatis*. En igitur, vt tribus Annis, inter se diuersis, Mantuanum Alexandri Papæ Secundi Concilium veteres illi Rerum Scriptores adscripserint. A B

IV. Sigonius enimuerò Baronius ac Binius Concilium illud (quod, vt diximus, vnicum fuisse opinabantur) non alteri supra Millesimum Anno adijudicarunt, quàm sexagesimo-quarto. Quamobrem ipsi etiam nobis profectò non admitterent, quod tam disertè Landulphus Iunior affirmabat: Alexandrum videlicet Pontificem Maximum Anno Millesimo sexagesimo-septimo venisse Mediolanum, cùm ad Synodum pergeret, in Vrbe Mantua celebrandam.

V. Ex aduerso autem Nauclerus & Florentinius, sicuti Concilium illud non alteri adiudicarunt eiusdem Sæculi Anno, quàm sexagesimo-septimo; sic etiam illud Landulphi testimonium lubentissimi nobis admitterent. C

VI. In hac igitur opinionum diuersitate medium ego iter tenuerim, quod vtriusque partis rationibus non aduersetur. Sigonio itaquè Baronio ac Binio planè assentior, verè quidem Concilium illud, quod ipsi describebant, in Vrbe Mantua fuisse celebratum Anno Sæculi eius sexagesimo-quarto, & Sancti quidem Annonis Archiepiscopi Coloniensis rogatu; sed ita tamen, vt alterum rursùs Concilium eadem in Vrbe aliàs ob causas celebratum fuerit Anno postea sexagesimo-septimo; vtquè propterea tunc temporis Mediolanum etiam venerit Alexander Pontifex, & hic Arialdum Catalogo Sanctorum Martyrum adscripserit. D

VII. Certè autem nihil etiam video adhuc, quod obstet, quominùs tertium iridem in eadem illa Vrbe Concilium fuerit Anno Millesimo sexagesimo-nono celebratum; sicuti Ptolemæus asserebat; tametsi re vera fortassè illud per omnes circumstantias non

esset

esset tale prorsùs, quale ab ipso describebatur. In hoc enim Ptolemæum ego nollem deterioris esse conditionis, quàm Sigebertum, cùm Synodum illam suam describeret Mantuanam. Sed Mantua etiam ipsa, ditioni Comitissæ Mathildis, Heroinæ Generosissimæ Apostolicæquè Sedi addictissimæ, subiecta, non modò semel atque iterùm sed etiam tertiò per ea tempora potuit locus videri opportunus, in quem, non tam Episcopi Lombardiæ, quàm qui trans Alpes positi erant, ad Concilium conuenirent. Et hæc in præsenti satis ad propositæ quæstionis solutionem. A

B

CAPVT XXVIII.

Herlembaldus, Romam profectus, à Sede reportat Apostolica Decretum, ne quis in Episcopum eligatur absque Romani Pontificis consensu; secùs autem illegitima prorsùs & irrita sit electio. Multos igitur etiam sibi associat alios, qui hoc ipsum in Decretum iurati consentiunt.

I. Væ sequuntur Capita, solo Arnulphi, vel etiam eius asseclarum (quales fuerunt Tristanus Chalcus & Carolus Sigonius) testimonio comprobata: hæc ita Lector examinet, vt simul etiam meminerit, Arnulphum alieno interim & à Sede Apostolica & ab Herlembaldo eiusquè fautoribus animo hæc ipsa scripsisse; prudenterquè propterea, & cum grano salis, vt communi vulgatum est prouerbio, verum à falso, sanum à morboso discernat; & Apostolicæ Sedis iudicium, tamquàm ex ipsius quoque Arnulphi, ad saniorem postea mentem redacti, sententia cæteris omnibus antehabeat. C

II. *Nec tamen his contentus Herlembaldus* (his nimirùm, quæ nos quoque Capite 26. Numero 1. recitabamus ex ipsiusmet Arnulphi Libro 3. Capite 18. sic ille mox prosequitur) *pergens Romam iterùm nouum init cum Romanis consilium. Vetus quippe fuit Italici Regni conditio, perseuerans vsque in hodiernum, vt, defunctis Ecclesiarum Præsulibus, Imperator Rex prouideat Successores Italicis, à Clero & Populo decibiliter inuitatus. Hoc Romani canonicum esse negant; sed instantiùs Archidiaconus ille Ildeprandus. Qui, cùm abolito veteri nouum tentaret inducere Constitutum, palàm fatebatur,* D

haud secùs sedari posse Mediolanense dissidium, quàm canonicum A
habendo Pastorem: ad quem eligendum necessarium fore dicebat Romanum consensum. His instructus assertionibus Herlembaldus, Mediolanum veniens, quæ audierat, festinanter exequitur. Prius ergo secretò paucos conuenit ex amicis: à quibus cùm exigeret sponsionem celandi credita; cautè subintulit iuramento causam futuri eligendi Pastoris post decessum præsentis; deinde die noctuquè laborans, Laycos quosque & Clericos eidem iuramento reddit obnoxios.

III In eamdem porrò sententiam Tristanus etiam Calchus, eodem illo Cap. 26. Num. 2. à nobis productus, hunc in modum prosequebatur: *Deinde Arembaldus Romam iterùm proficiscitur: &, communicatis consilijs cum Hildebrando, Constitutionem recepit, qua decernitur, non esse canonicum cuiuscumque Ecclesiæ Præsulem, quem non Romani Pontificis auctoritas sanxisset; & electos Populorum vel Cleri studijs, aut regali iussu, haberi illegitimos. Quam rem in Patriam afferens, amicis primò clanculùm communicauit; deinde palàm producens, iurare in eam Clerum & Multitudinem coegit.* Talia Tristanus. B

IV. Nec dissimilia Carolus Sigonius, subsequenter ad ea ipsius verba, quæ nos superiore Cap 24. Num. 4. recitauimus. Subdit enim: *Inde Romam profectus* (Erlembaldus) *Hildebrandi Cardinalis auxilio aliud Decretum obtinuit: quo sanciebatur, non esse iustum Antistitem, quem Clerus aut Populus aut Rex iniussu Pontificis declarassent. Atque Mediolanum reuersus, iurare in eam legem Clerum Populumque cogit.* C

CAPVT XXIX.

Guido Archiepiscopus, anteuertere subdolè cupiens superioris Decreti Pontificij executionem, Archiepiscopatum à se in manus Henrici Cæsaris abdicat: statimquè illum ipse simoniacè tradit Gothofredo; qui tamen incunctanter & à Mediolanensibus & à Sede Apostolica repudiatur. D

I.

Nterim tamen à persequendo Præsulem (verba sunt eiusdem Arnulphi, Capite illic 20. virus suum effundere perseuerantis) *non destitit* (Herlembaldus) *Guidonem, omnesquè sua consanguinitatis affines. Archiepiscopus autem cùm tot nequiret imminentes tolerare pressuras, suo iam maturus,*

rus, & diuturno languore membris omnibus dissolutus; arbitratus A
est fore conueniens, vt, quod ille faciendum praeuiderat, ipse quoque destruendo praeueniret; scilicet, vt dignitatem propriam alteri, se viuente, concederet. Per idem tempus fuerat quidam ex Ordinarijs Ecclesiae Subdiaconus, nomine Gothofredus, illius à secretis, prae omnibus vnicus: qui, ex quo Domini sui penetrauerat mentem, in se transferendum omnimodis satagebat honorem. Secreta igitur facta conuentione cum eo Praesul, datis communiis pacti ex alterutro sacramentis, dignitatem deponit absens, Virga cum Annulo Caesari per Legatos directa. Gothofredus autem cùm iampridem labore multo sibi Regis conciliasset affectum; recenti tamen pacto ab eodem B
Augusto gaudens est adeptus Praesulatum. Verumtamen iuxta Scripturae veritatem mixtus est dolori risus, & extrema gaudij occupauit luctus. Reprobatus enim à Ciuibus, nullis in locis Episcopatus vel ad hospitandum recipitur, ipsis etiam factus inuisus agricolis. Hunc Romani Domini cum Apostolico Iure statim condemnant Canonico, iudicij sui Litteras Mediolanensibus super illo mittentes. Qua elatus Herlembaldus fiducia, acriùs insurgit non solùm in illum, verùm etiam in fautores omnes, vniuersa flammis & ferro demoliens: contra quem etiam per Vicos & Castella multorum exegerat sacramenta. Vnde fit, vt, si quando de facultatibus Ecclesiae aliquid prae- C
sumere nititur, ab omnibus penitùs interdicatur, quemadmodùm factum est in aliquibus, de quibus narrare per singula longum est, immò superfluum est indicare. Hucusque Arnulphus de rebus à nobis in praesenti Capite propositis.

II. Ecce verò nobis itidem quae Tristanus Chalcus. Inquit autem: *Tum perniciem* (Arembaldus) *Guidoni molitur. Is verò, ne quod ille optabat, omninò assequeretur, excogitauit. Grauis annis erat homo, & membris solutus, vt non diuturnam sibi futuram vitam speraret. Igitur, accedente taedio ciuilium discordiarum, & Arembaldi victus importunitate, è medio cedit. Participem ac ministrum* D
arcanorum omnium habebat Gottofredum Castilioneum, Mediolanensis Ecclesiae Cardinalem Ordinarium. Cum eo transigit, vt, se Sacerdotio abdicante, Annulumquè & Baculum ad Caesarem remittente, ipse in Germaniam proficisceretur, atque eadem ab Imperatore acciperet: id quod pergratum fore Henrico, minimè dubitabat. Proposita inuicem probant, atque exequuntur: & Henricus, retinendi iuris quod tam Romani Sacerdotes labefactauerant occasione laetatus,

 liberaliter

haud secùs sedari posse Mediolanense dissidium, quàm canonicum habendo Pastorem: ad quem eligendum necessarium fore dicebat Romanum consensum. His instructus assertionibus Herlembaldus, Mediolanum veniens, qua audierat, festinanter exequitur. Prius ergo secretò paucos conuenit ex amicis: à quibus cùm exigeret sponsionem celandi credita; cautè subintulit iuramento causam futuri eligendi Pastoris post decessum præsentis; deinde die noctuquè laborans, Laycos quosque & Clericos eidem iuramento reddit obnoxios. A

III In eamdem porrò sententiam Tristanus etiam Calchus, eodem illo Cap. 26. Num. 2. à nobis productus, hunc in modum prosequebatur: *Deinde Arembaldus Romam iterùm proficiscitur: &, communicatis consilijs cum Hildebrando, Constitutionem recepit, qua decernitur, non esse canonicum cuiuscumque Ecclesiæ Præsulem, quem non Romani Pontificis auctoritas sanxisset; & electos Populorum vel Cleri studijs, aut regali iussu, haberi illegitimos. Quam rem in Patriam afferens, amicis primò clanculùm communicauit; deinde palàm producens, iurare in eam Clerum & Multitudinem coegit.* Talia Tristanus. B

IV. Nec dissimilia Carolus Sigonius, subsequenter ad ea ipsius verbà, quæ nos superiore Cap 24. Num. 4. recitauimus. Subdit enim: *Inde Romam profectus* (Erlembaldus) *Hildebrandi Cardinalis auxilio aliud Decretum obtinuit: quo sanciebatur, non esse iustum Antistitem, quem Clerus aut Populus aut Rex iniussu Pontificis declarassent. Atque Mediolanum reuersus, iurare in eam legem Clerum Populumque coegit.* C

CAPVT XXIX.

Guido Archiepiscopus, anteuertere subdolè cupiens superioris Decreti Pontificij executionem, Archiepiscopatum à se in manus Henrici Cæsaris abdicat: statimquè illum ipse simoniacè tradit Gothofredo; qui tamen incunctanter & à Mediolanensibus & à Sede Apostolica repudiatur. D

I.

Nterim tamen à persequendò Præsulem (verba sunt eiusdem Arnulphi, Capite illic 20. virus suum effundere perseuerantis) *non destitit* (Herlembaldus) *Guidonem, omnesquè sua consanguinitatis affines. Archiepiscopus autem cùm tot nequiret imminentes tolerare pressuras, auo iam maturus,*

rus, & diuturno languore membris omnibus dissolutus; arbitratus est fore conueniens, vt, quod ille faciendum præuiderat, ipse quoque destruendo præueniret; scilicet, vt dignitatem propriam alteri, se viuente, concederet. Per idem tempus fuerat quidam ex Ordinarijs Ecclesiæ Subdiaconus, nomine Gothofredus, illius à secretis, præ omnibus vnicus: qui, ex quo Domini sui penetrauerat mentem, in se transferendum omnimodis satagebat honorem. Secreta igitur facta conuentione cum eo Præsul, datis communis pacti ex alterutro sacramentis, dignitatem deponit absens, Virga cum Annulo Cæsari per Legatos directa. Gothofredus autem cùm iampridem labore multo sibi Regis conciliasset affectum; recenti tamen pacto ab eodem Augusto gaudens est adeptus Præsulatum. Verumtamen iuxta Scripturæ veritatem mixtus est dolori risus, & extrema gaudij occupauit luctus. Reprobatus enim à Ciuibus, nullis in locis Episcopatus vel ad hospitandum recipitur, ipsis etiam factus inuisus agricolis. Hunc Romani Domini cum Apostolico Iure statim condemnant Canonico, iudicij sui Litteras Mediolanensibus super illo mittentes. Qua elatus Herlembaldus fiducia, acriùs insurgit non solùm in illum, verùm etiam in fautores omnes, vniuersa flammis & ferro demoliens: contra quem etiam per Vicos & Castella multorum exegerat sacramenta. Vnde fit, vt, si quando de facultatibus Ecclesiæ aliquid præsumere nititur, ab omnibus penitùs interdicatur, quemadmodùm factum est in aliquibus, de quibus narrare per singula longum est, immò superfluum est indicare. Hucusque Arnulphus de rebus à nobis in præsenti Capite propositis.

II. Ecce verò nobis itidem quæ Tristanus Chalcus. Inquit autem: *Tum perniciem* (Arembaldus) *Guidoni molitur. Is verò, ne quod ille optabat, omninò assequeretur, excogitauit. Grauis annis erat homo, & membris solutus, vt non diuturnam sibi futuram vitam speraret. Igitur, accedente tædio ciuilium discordiarum, & Arembaldi victus importunitate, è medio cedit. Participem ac ministrum arcanorum omnium habebat Gottofredum Castillioneum, Mediolanensis Ecclesiæ Cardinalem Ordinarium. Cum eo transigit, vt, se Sacerdotio abdicante, Annulumquè & Baculum ad Cæsarem remittente, ipse in Germaniam proficisceretur, atque eadem ab Imperatore acciperet: id quod pergratum fore Henrico, minimè dubitabat. Proposita inuicem probant, atque exequuntur: & Henricus, retinendi iuris quod tam Romani Sacerdotes labefactauerant occasione lætatus,*

A *liberaliter* (nihil minus; vt deinceps constabit) *confert Castillioneo* A
signa & ornamentum Mediolanensis Archiepiscopatus. Quibus ac-
ceptis, Castillioneus in Patriam reuertitur, lautia fastuque plenus.
Sed hîc contraria omnia sunt. Nam Italorum animis, tam nominis
Romani maiestate & auctoritate Constitutionis Apostolicæ imbutis,
ludibrio vtique haberi cœpit, & ceu profanum atque detestabile mon-
strum repudiari. Nec ita multò pòst nouo ab Vrbe Roma interdicto
igni & aqua arcetur. Ita agrè, qui alimenta praberent, inuentus, ad
nota regionis Oppida se recepit. Ea inter Verbanum Lariumquè
celeberrimos Lacus crebris collibus attollitur: quorum vnus, Varisio
Oppido supereminens, iam Sacello Diuæ Virginis & Matris nobili- B
tatus, nunc etiam Templo & Cœnobio multarum mulierum, reli-
giosissimè ibi viuentium, toto Orbe notus est. Huc amicorum ma-
num Gottofredus contraxit, cuius multitudo suspecta Ciuitati foret.
Misso ab Arembaldo Exercitu, facilè loco, nullis mœnibus munito,
pellitur: &, dilapsis per auia fautoribus, ipse in gentilitium Oppi-
dum Castillionum peruenit. Id & naturali situ Olonæ amni subter-
labenti appositum, & humano opere structum, inexpugnabile propè
tunc erat. Illuc affines & studiosos partium euocat: &, iustis tam
copijs contractis, in aduersariorum agros palatur, vrendo prædando-
què ingentis belli speciem facit. C

III. Tristanum verò Chalcum Carolus Sigonius his concors subsequi-
tur verbis: *Qua re* (siue Pontificio illo Decreto, ex Vrbe Roma
per Erlembaldum huc reportato) *perculsus Vido, quippe iam ætate*
confectus, & tranquillitatis cupidus, vltrò se Sacerdotio abdicauit,
atque insignia honoris ad Henricum in Germaniam misit. Sacer-
dotio à Vidone deposito, nouæ statim controuersiæ est occasio patefacta.
Nam cùm Henricus Gothifredo Castilioneo, ad se profecto, ingenti
pecuniarum summa accepta (qua de re constabit etiam infra Ca-
pite 38. & 40 è Sancti Gregorij Papæ Septimi testimonio) *digni-*
tatem eam indulsisset; Alexander acri eum interdicto ab ineundo D
honore absterruit. Qua re Gothifredus, ab ijs qui Pontificiam auc-
toritatem amplexabantur repudiatus, Varisium Oppidum primùm,
deinde ab Erlembaldo pulsus Castelionum, quod erat natura ope-
requè munitum, se contulit; atque inde, magnis contractis propinquo-
rum atque amicorum copijs, in agros aduersariorum incurrere, eos-
què per sequentem Annum (Sigonio 1068. nobis autem 1070.)
infestos habere perrexit.

CAPVT

CAPVT XXX. A

Guido, recuperare tentans Archiepiscopatum, à se abdicatum, ab Herlembaldo in Monasterium abducitur.

I. OC item loco testem non habemus Arnulpho potiorem. Ille igitur sub finem Capitis 20. hunc in modum narrare perseuerabat: *Interea Guido fatebatur se Gothofredi delusum insidijs, communis pacti transgressorem illum appellans: qui cùm amissum resumere vellet honorem, cum Herlembaldo pacis fœdera sociauit. O mens cæca mortalium! Veniens enim illo duce Mediolanum, non ad Vrbem, vt voluit, sed ad Sancti Celsi Monasterium ducitur; de priuato factus est priuatior. Ibi commendatus custodibus, multis diebus resedit inglorius, hac vice delusus.* B

II. Arnulphum verò sic etiam sequitur Tristanus Chalcus, suam prosequens Historiam: *Interea Guido, seu pœnitentia tanti tumultus excitati ductus, seu leuitate senili mutatus, ad Arembaldum Cottam mittit qui docerent, cupere se illi reconciliari: nosse illius potentiam, & magnanimitatem: omnia, quæ velit, se facturum: reuersurum ad Vrbem, si cum dignitate liceret; à Gottofredo namque se deceptum, & destitutum; tamen sibi adhuc multa superesse, quæ vltori illius grata esse possint. Attendit Arembaldus propositis: & oblatam occasionem optimam ratus rei benè gerendæ, si eum virum sibi adiungeret; officiosè respondet; denique recipit, se illum in intermisso Archiepiscopatus honore restituturum. Data acceptaquè fide, Guido Mediolanum venit. Appropinquanti Cotta sub specie honoris cum multitudine amicorum obuiam proficiscitur: occurrentem salutat, & satellitibus circumdat: &, declinata Vrbis via, in Celsianum Cœnobium perducit, atque custodiæ commendat.* Sic igitur Chalcus hoc factum describebat, & stylo quidem in Arembaldum infensiore, quàm fecerit Arnulphus; cui tamen potiùs credi par est. C D

III Monasterium porrò per ea etiam tempora locus erat pœnitentiæ, ab Ecclesiasticis hominibus & ab ipsis etiam Episcopis agendæ; vt ex ijs colligi potest, quæ Ioannes Filesacus, Theologus Parisiensis, in Syntagmate *De Pœnitentia*, Capite 4. sapienter & eruditè obseruauit. Hinc igitur ego quidem factum crediderim, vt Herlembaldus, donec Apostolicam consuleret Sedem (nisi potiùs ipsam

ipsam iam ante consuluerat,eiusquè præscriptum iam sequebatur) Guidonem Archiepiscopum in Celsianum illud Monasterium detruserit ad eum finem, vt illic interim iustas pariter ac salutares erratorum suorum, tota passim Vrbe vulgatorum,pœnas lueret; illicquè potiùs lueret, vbi propinquus erat Sancti tumulus Arialdi Martyris, quem non sine graui eius crimine interfectum esse constabat; vt iam vidimus Libro 2.Cap. 26. 27. 28. 29. 32.& Libro 3. Cap. 27. 28. 29. 35. A

CAPVT XXXI.

Herlembaldus Gothofredum, Archiepiscopatus Mediolanensis inuasorem, obsidet in eius Oppido, Castelliono. Interim verò Mediolanum diro flagrat incendio. B

I. NObilissimum etiam in præsenti notissimumquè perseuerat Ditionis Mediolanensis Oppidum, nomine Castillionum, antiquissima Gentis Castillioneæ sedes,& aliquatenùs à Bonauentura Castillioneo delineata in eius Opere, *Gallorum Insubrum antiqua Sedes* inscripto. Illic igitur Gothofredum, Mediolanensis Archiepiscopatus inuasorem, à Romano etiam Pontifice reprobatum, Herlembaldus Anno Christi Millesimo septuagesimo-primo obsedit: & hoc ante alios narrare nobis pergit Arnulphus, Historiarum suarum Libro 3.Capite 21. C

II. Eius verba sunt huiusmodi: *Gothofredus autem, pluribus iam coarctatus obstaculis, cum parte suorum aliqua suo se colligit in Oppido, quod vulgo Castillio dicebatur, inexpugnabile re vera præsidium, mœnibus ac loci natura munitum. Ex eo sæpiùs erumpentes, cùm supra modum prædis inhiaret ac cædibus; indignati Mediolanenses proponunt Arcem illam protinùs expugnare. Nec mora instructo Exercitu, & ijs quæ ad vsum militiæ fuerant necessaria paratis, procedunt omnes, castrametati ad radicem montis (aberat enim ab Vrbe vigesimo paulò plus milliario) mox vndique circulantes incessanter oppugnant: ad hoc cunctos regionis illius instant aggregare ruricolas, diuturnam iurantes obsidionem. Constituunt ergo petrarias, & omnes generis bellici machinas, fundas quoque, balistas, millequè mortis parant insidias. Obsessis verò ad posse repugnantibus, multa quotidie* D

tidie

tidie fiebat cruoris effusio; adeò vt in ipsa Quadragesimæ venerabilis obseruantia nulla fuerit humanæ cædis abstinentia. Hac itaque tempestate, cùm rarus in Vrbe Populus sua frueretur securitate, repentina calamitas improuidam inuasit Vrbem. Horresco referens. Primo namque Quadragesimæ Sabbato, magno Ciuitas conflagrauit incendio&c. Eo nempe, quod ipsiusmet Arnulphi verbis ego in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis describebam Numero 276. Annoque Christi 1071. A

III. Sequitur idem Arnulphus: *Vbi autem rumor tam dirus* (eius vtique incendij) *Castris insonuit; quamplures illicò, relicta obsidione, eunt tenues ab igne reliquias & miseram visitare familiam. Herlembaldus verò cum alijs, retenta parte Castrorum, perseuerat obnoxius, quotidie belligerare non desinens. Gothofredus autem, tribus iam obsessus mensibus, vt vidit tenuem Castrorum Exercitum, clàm vocare suos & cautè satis procurat amicos. Cumquè Paschales instarent feriæ; conuenientes in vnum, instructa acie protinùs in Castra consurgunt impetu & clamore non modico; nec minùs obsessi, ruptis claustris, ex omni parte prosiliunt. Herlembaldus autem, tanto positus in discrimine, arreptis armis audet cum suis paucis iuxta vires obsistere, Signifer ipse factus: &, nisi sua suorumquè pugnasset audacia, dies illa sibi fuisset extrema. Videntes autem multi paucorum constantiam, vltrò recedunt, educentes secum ab Oppido Gothofredum. Hos longè prosecuti sunt Mediolanenses, conglobati repentè similiter, & qui in Castris fuerant, & qui in Vrbe remanserant; nec a prosequendo diebus aliquot cessarunt ac noctibus, donec in summa constitutos necessitate coegerunt illos iterùm Castillionem intrare.* B C

IV. Quæ porrò in eamdem sententiam de hac Castillioni obsidione deque Mediolani incendio narrauerint ad eumdem Annum 1071. Tristanus Chalcus & Carolus Sigonius, superuacaneum profectò nobis est in præsentem transferre locum. Nihil enim peculiare ac memoratu dignum superaddunt Arnulpho; nisi fortè recolere rursùs hic profit eorum errorem in tempore, quo incendium illud contigerit. Verè siquidem illud contigit primo Quadragesimæ Sabbato, vt Arnulphus, eius temporis Scriptor, affirmauit; non autem sub Quadragesimæ finem, vt Chalcus & Sigonius. D

CA-

CAPVT XXXII. A

Guido moritur Archiepiscopus : & , Herlembaldo satagente , secundùm Apostolicæ Sedis Decretum & consensum eligitur Atho ; sed non iuuenculus , vt nonnulli perperàm tradiderunt .

I.

Superiori vigesimo-primo Arnulphi Capite continenter ad explicandum præsentis Capitis argumentum progredior , & his ipsius verbis: *Post hac redeuntes (* Mediolanenses *) ad Vrbem , iureiurando definiunt , Gothofredum numquàm recipiendum , immò alterum de Catalogo Maioris Ecclesia communiter eligendum . Iam enim migrauerat à sæculo Archiepiscopus ille Guido , sepultus in loco , qui vocatur Burguli vulgò, vbi post Vrbis incendium in amaritudine anima diem clausit extremum .* B

II. *Ab illo etenim die Herlembaldus omni instat conamine , modò cum Clero , modò cum Populo , de eligendo agens Episcopo , noua à Romanis accepta licentiâ , spreta vero Regum veteri prouidentia . Verumtamen maior Ciuitatis portio ex Clero ac sapienti Populo prisca consuetudini & Regio intendebat honori . Ipse autem , neglectis omnibus , & iuramento communi , solum Romani illius Ildeprandi auscultabat consultum .* C

III. *Itaque dies illa appropinquabat , quam ad hoc agendum ipse prouiderat , sancta scilicet Theophania (* siue , vt communiter nunc appellatur, Epiphaniæ *) solemnitas . Studet ergo sollicitè præsentes vocare absentes , Clericos ac Laycos , Abbates & Monachos , amicam sibi omittens agrestium turbam . Cumquè dies instaret festus ; factus multorum in Ecclesia Hyemali conuentus ; illis tamen absentibus , cum quibus istam se facturum electionem iurauerat .*

IV. *Celebratis itaque Missarum solemnijs , primò concionatus ad libitum, ac multa de isto Pastore commemorans , astante quodam Bernardo ,* D *Legato Romano , elegit Athonem , adhuc tantummodò Clericum , ac tenera ætate iuuenculum , inuito Clero , & multis ex Populo ; adeò vt stomachati redirent ab Ecclesia pra dolore . Altare sacrosanctum visum est concuti tunc ac summoueri de loco , dum nimia Plebis vndique comprimeretur instantia .* Hæc Arnulphus de Guidonis Archiepiscopi obitu , dequè noua Successoris electione , satagente Herlembaldo Mediolani facta . Nonnulla nunc separatim & paulò attentiùs aduertamus.

V. Arnulpho

V. Arnulpho igitur teste, Guido Archiepiscopus ex hac vita migrauit eo ipso Christi Domini Anno, quo incendium illud (Castellionense postea nuncupatum) in Vrbem nostram desæuijt; Annoquè propterea supra Millesimum septuagesimo-primo; non autem septuagesimo-secundo, vt Sigonio; vel septuagesimo-tertio, vt alijs visum est. Sic etiam paulò post illud incendium migrauit, antequàm Mediolanenses, Gothofredo in Arcem illam suam iterùm intrare coacto, redirent ad Vrbem; ad quam vtique redierunt intra paucos dies, ab eiusdem Anni Ferijs Paschalibus elapsos. Quocirca etiam, si Arnulphum audimus, non ille quidem migrauit decimo Calendas Septembris, vel (vt mihimetipsi verius videbatur in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis, Num. 276.) Decembris. Eius quidem Anni Pascha incidit in Aprilis diem vigesimum-quartum. A B

VI. Sicut autem idem Guido sepultus est in loco, qui vulgò vocabatur *Burguli*; sic etiam censendus est illuc, è Celsiano tandem dimissus Monasterio, secessisse, ibiquè tandem obijsse. Locus autem ille mihi videtur vnus ex ijs fuisse Pagis, è quibus postea celeberrima Insubriæ Ciuitas Alexandria coaluit Anno Domini Millesimo centesimo sexagesimo-octauo: quiquè in Actis Alexandri Papæ Tertij, à Baronio ad eumdem Annum Articulo 65. recitatis, vocatus est in ablatiuo plurali *Bergalis*; nisi fortè amanuensis aut typographi error est; ac legendum est potiùs *Burgulis*, è nominatiuo plurali *Burguli*, generis masculini; periude fermè ac si parui forent Burgi. Ibi quippe sic legitur: *Conuenerunt ergo ad habitandum illic cum familijs & omnibus bonis suis vniuersi, qui morabantur in circumpositis Villis, videlicet in Marengo, Garundio, Foro, Bergalis, Surilla, & Sebastia: & repentè facta est Ciuitas magna & fortis*. Idemquè pariter ille locus à Philippo Ferrario, eius Vrbis Ciue, *Bergolium* appellatus fuit in Lexico Geographico, Verbo *Alexandria Statiellorum*. Cuius profectò sententiæ iam ante fuerat etiam Tristanus noster Chalcus ad Annum 1071. cùm de Guidonis ipsius obitu hunc in modum loqueretur: *Inter hæc Guido Velates, Cœnobio Celsiano dimissus, enauigerat ad Transpadanos Populos: & non procul Derthona defunctus, Bergoglij ad Tanarum amnem* (qui quidem amnis Vrbem ipsam interfluit Alexandriam, decem millibus passuum ab Vrbe Derthona distantem, sicut etiam idem Ferrarius Verbo C D

Dertona adnotauit) *sito Oppido sepelitur, Anno sexto & vicesimo, ex quo Mediolanensi præfuit Ecclesiæ.* Sed & luculentiùs nobis adstipulatur Archiepiscoporum nostrorum Catalogus, vnà cum Beroldi Operibus manuscriptis in Capituli Metropolitani Bibliotheca consutus & asseruatus. Ibi quippe sic ex ordine legitur: *Guido sedit Annos viginti-sex. Obijt decimo Kalendas Septembris. Sepultus est in Bergolio veteri propè Alexandriam.* Quia videlicet hæc ibi deinde Ciuitas condita fuit: de cuius quidem additamenti auctore iam ego scripsi Dissertationis Nazarianæ Capite 87. Num. 8. Quòd si re vera mortuus illic fuit Guido; non igitur in hoc audiendus nobis erit Iosephus noster Ripamontius, Historiarum Ecclesiæ Mediolanensis Libro 10 pag. 651. cùm de Celsiano locutus Monasterio, in quod ab Herlembaldo abstrusum dixerat Guidonem, sic protinùs adiecit: *Ibi desperato seni grauis custodia, mæror, ira, & super omnia tædium ex recordatione flagitiorum, vitæ finem fecere.* A B

VII. A Guidonis interitu transeamus nunc ad Successoris electionem, satagente factam Herlembaldo. Sicut autem illa proximo postea Epiphaniæ die festo, sic etiam postero Domini Anno septuagesimo secundo facta fuit. Qui porrò tunc astabat Romani Pontificis Legatus, nomine Bernardus, mihi quidem non alius videtur, quàm qui decimus-sextus ab Alphonso Ciaconio numeratur inter Cardinales ab Alexandro Papa Secundo creatos, & ab eo describitur his verbis: *Bernardus .... Gallus, Monachus, & Abbas Sancti Victoris Massiliæ, Presbyter Cardinalis Tituli Sa cti ......, Hic sub Gregorio Septimo, cum Bernardo Papiense Diacono Cardinale, Legatione Germanica ob grauissima negotia functus est ad vniuersos penè Imperij Principes, in Forchein congregatos; quibus præsentibus ijdem Proceres, Henrico Quarto Imperatori rebelles, Anno Christi 1077. Conuentu publico acto, Rodulphum Sueuorum Ducem, Henrico reiecto, Imperatorem constituerunt. In Italiam postea Bernardus reuersus, paulò pòst moritur, successorem Abbatiæ Ricardum habens. Hæc ex Lamberto de Schafnaburgo & Registris Gregorij Septimi excerpsi.* C D

VIII. Sed quid hoc tandem loco secundùm rei veritatem nos sentiemus de Athonis, in Archiepiscopum electi, ætate, qua tunc esset, quamquè cæteroqui supponimus debuisse triginta saltem annorum esse? Arnulphus illum appellabat *adhuc tantummodò*

Clericum

Clericum, ac tenera ætate iuuenculum. Tristanus postea Chalcus A *adolescentulum, tunc primò attonsum, & qui nondùm per ætatem muneris capax erat.* Iosephus denique Ripamontius pag. 652. *ex Ambrosiano Clero nondùm pubertatis annos egressum, puerum, adolescentulum.* Eumdemque propter hanc, non præcipuè modò, sed etiam vnicè causam, repudiatum illicò fuisse à Mediolanensibus, iidem Scriptores affirmarunt.

IX. Carolus enimuerò Sigonius Libro 9. *De Regno Italiæ*, ad Annum 1072. tametsi Chalcum in hac Historiæ parte ceteroqui concors sequeretur; eam tamen causam & rationem nullius pensi loco habuit; ac veluti vanam prorsùs & commentitiam silentio prætermisit. B Sic enim tantùm hac de re narrabat: *Vido, qui Archiepiscopatum deposuerat, vita finem fecit. Erlembaldus, ea re audita, locum premendo aduersario opportunè sibi datum existimans, Ciuitatem adegit iureiurando, se Gothifredum, ab Henrico editum, non accepturam: atque opera Hildebrandi Cardinalis, cuius virtute ac sapientia tum Pontificatus gubernabatur, Athonem, Clericum Mediolanensem, Antistitem dedit. Eoque in Episcopium inducto, solemne (vt in eiusmodi re) epulum init; Ciuitate haud satis probante, qua insignem Regi iniuriam fieri arbitrabatur, qui Episcopum dare consueuisset. Qua occasione vsi aduersarij, impetum in triclinium fecere: atque fœdo adeò tumultu omnia miscuere, vt Atho exterritus, cùm vix incolumis euasisset, honore se abdicarit.* C En igitur, vt Sigonij opinione Mediolanenses hanc Athonis electionem idcircò tantùm reprobarint; quia per eam existimarent insignem Regi Henrico iniuriam irrogari; vtpote qui Mediolanensem item Archiepiscopum antehac eligere ac dare consueuisset; non autem ipsi eum sibi eligere possent.

X. Hanc ipsam profectò causam ego quoque tunc illis verè vnicam fuisse crediderim: ac si quis fortè præterea causatus fuerit Athonis ætatem; id ea tantùm, & ad summum, veritate factum esse; D quia forrasse Gothofredo longè iunior esset Atho; non autem quia suscipiendo pariter ac regendo Episcopatui immaturus, eiusquè per ætatem incapax esset. Non enim tam imprudens & inconsultus videri mihi potest Herlembaldus, non Bernardus ille Cardinalis & Apostolicus Legatus, non Hildeprandus ipse Cardinalis Archidiaconus, non ipsemet etiam Summus Pontifex Alexander, vt in præsenti rerum statu (quando scilicet tot ac tan-

tis occurrere malis ex instituto iam tamdem intendebant, quot A
& quanta compererant hactenùs ex eo nata, quod Episcoporum electio ab Imperatore facta esset) nihilominùs iidem ipsi vnà omnes, eo primùm reformationis eius initio, præficere voluerint Ecclesiæ Mediolanensi adolescentulum, nedùm puerum, secundùm Sacros Canones tanto oneri per ætatem immaturum, atque incapacem; ipsumquè constanter opponere Gothofredo, per Henricum Regem iam electo, ac citra omnem dubitationem benè maturo, tantisquè conatibus, ratam & legitimam esse sui electionem, per æqua per iniqua contendenti.

XI. Quòd si fortè ratio hæc, in vniuersum petita, non satis persuadet; B
altera saltem illa persuadeat, quam mox ex ipsiusmet Hildebrandi eliciemus facto; posteaquàm ille scilicet defuncto Alexandro in Pontificatum Romanum successisset, Gregorij Septimi nomine appellatus; atque cùm causam iuuenis ad Archiepiscopatum electi, tractaret. Inde siquidem certam de ipso coniecturam (& sic etiam de cæteris illis prudentissimis Viris, qui citra dubium ab ipso ea in re non dissentiebant) deducere licebit in illud tempus, quo Athonis item nostri electio facta fuit. Annus excurrebat Dominicæ Incarnationis Millesimus septuagesimussextus, cùm ille hanc Epistolam scripsit, quartam inter alias, C
Libro Quarto Registri contentas: *Gregorius Episcopus, Seruus Seruorum Dei, Clero & Populo Dolensi in Britannia, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Misistis ad nos* QVEMDAM IVVENEM, *petentes vobis à nobis illum ordinari Pontificem. Cui quidem petitioni*, QVONIAM SACRI CANONES CONTRADICVNT, *assensum præbere nequaquàm potuimus. Nos denique, cognoscentes Ecclesiam vestram diu nequissimi peruasoris tyrannide oppressam; ex debito, & nostri officij consideratione, Apostolico fulti præsidio, prout valemus in Domino, reformare cupimus. Quapropter, eiusdem iuuenis rogatu, assensuquè sociorum eius, Sancti Melanij Abbatem, Iuonem nomine, quem ad nos vestra Legatione misistis, virum vtique (vt vos benè nostis) prudentem, bonum, ornatum moribus, omniquè religione dignum, vobis in Patrem & Archiepiscopum consecrauimus: monentes & obsecrantes, vt, sicut Beati Petri Apostoli, nostriquè, illius licet indigni famuli, gratiam optatis; sic ei vt Patri & Rectori per omnia obedientiam exhibeatis. Dat. Romæ quinto Kalendas Octobris, Indictione incipiente de-* D

cima-

cima-quinta. Hæc in ea Epistola Summus ille Pontifex, Ecclesiasticæ Disciplinæ conseruandæ augendæque studiosissimus. Et rursùs in subsequenti, eodem prorsùs tempore locoquè data: *Gregorius Episcopus, Seruus Seruorum Dei, omnibus Episcopis Britanniæ Salutem & Apostolicam Benedictionem. Non ignorare vos credimus, qualiter Dolensis Clerus & Populus ad nos direxit* IVVENEM QVEMDAM, *satis præclarum genere (vt audiuimus) postulantes, vt eum illis in Episcopum ordinaremus. Cuius causam, sicut oportuit, examinantes, honestos quidem mores pro modulo ætatis suæ, sed nondùm satis maturos aut instructos ad portandum Episcopale pondus, in eo probauimus; propter quod onerare eum tam graui sarcina nec sibi nec nobis cautum fore peruidimus. Deo autem aspirante, adinuenimus in comitatu suo personam huic dignitati ætate scientia & morum grauitate multò magis congruam, videlicet Iuonem, Abbatem Sancti Melanij: quem, licet inuitum atque obedientia astrictum, cum multa petitione & electione illius & aliorum qui cum eo venerant, Episcopum ordinauimus* &c. Quòd si talem hunc iuuenem sapientissimus & integerrimus hic Pontifex ad Archiepiscopalem non admisit dignitatem, quia nempe Sacri Canones obstarent; quantò minùs ad eam nostrum admisisset admittendumque curasset ab alijs Athonem, si talis erat iuuenculus & puer, immò verò adolescentulus, qualis ab Arnulpho à Chalco à Ripamontio describebatur? A B C

XII. Sed ipsemet adhuc Sanctus Gregorius assertione sua expressiori hoc ipsum nobis refellat obteratquè figmentum, de Athonis ætate venditatum: quod si verum fuisset; nihil profectò erat ad obijciendum promptius, nihil ad probandum facilius. Ille igitur Anno superiore, siue supra Millesimum septuagesimo-quinto, ad Thedaldum scribens Clericum Mediolanensem Epistolam illam, quam ego infra Capite 52. integram recitabo, his etiam verbis eum alloquebatur: *Non autem prudentiam tuam ignorare credimus, quòd ad Episcopalem Cathedram* (nempe Mediolanensem) *in qua positus es* (ab Henrico videlicet Rege substitutus in Gothofredi repudiati locum) *ante te alia, quæ adhuc superstes est, fuerit assignata persona: qua nisi iustis rationibus priùs excepta fuerit, legitimum in ea tibi aut cuiquam patere locum, nec Canonica nec Apostolica censura permittit*. Et paulò pòst: *De eo nobis est sermo, qui nobiscum est* (hoc est, de Athone, qui tunc in D

Curia Romana ipsimet etiam Pontifici notissimus morabatur) A
quem electum in eadem Ecclesia certè cognouimus ; sed, cur reprobari debeat, nulla adhuc deprehendere potuimus ratione. Thedaldum igitur ad proximam hortatur Synodum Romæ celebrandam, vel saltem ad suam illic præsentiam, vt eius causa illic examinetur; tum verò præterea sic addit: *Nec dubitandum tibi credas, si huic, qui nobiscum est* (siue, vt iam diximus, Athoni) *dictante iustitia cessandum esse perspexerimus* (nondùm igitur perspexerat, eum, quando fuit electus, iuuenculum & adolescentulum fuisse; atque adeò ne id quidem verum erat) *quin in promotione tua beniuola concessione ; ad honorem Omnipotentis Dei* B
& Beati Ambrosij, assensum pariter prabeamus & studium. Qualem tamen assensum pariter ac studium illi postea nunquàm præbuit; quia nempe nulla vnquàm postea deprehensa fuerit ab ipso ratio, cur Atho electus reprobari & dictante iustitia cessare deberet; ac propterea ne deprehensum quidem ab ipso vnquàm fuerit, Athonem, quando superiore Anno septuagesimo-secundo fuit electus, iuuenculum atque adolescentulum re vera fuisse.

XIII. Vt igitur hoc ego Caput iam tandem absoluam ; figmentum illud mihi quidem iam tandem videtur solemne Arnulphi mendacium, & manifesta in Athonis Electores illos atque Compro- C
barores atque adeò in Apostolicam ipsam Sedem calumnia ; cui temerè admodùm & imprudenter tam Chalcus quàm Ripamontius adhæserint. Itaque ne vlla quidem habenda est ratio scommatũ & contumeliarũ, quas ipsi suo è sinu per speciẽ alieni audacter effuderunt in Herlembaldum præsertim; quem alioqui hac etiam in parte non possumus non fateri cum Apostolica etiã Sede cumquè Sacris Canonibus sanctè ac religiosè concordem.

CAPVT XXXIII.

Videns Atho, sui electionem displicere multis, Archiepiscopatu se abdicat. D

I.
IC etiam historica narratione sua nobis præit, ac veluti facem in tenebris præfert Arnulphus: eamquè nec inutilem nec ingratam, licet ille alioqui nobis etiam sit infensus, quippequi causam Herlembaldi tueamur. Postrema enim eius verba, quæ superioris Capitis Numero 4. recita-

recitabamus, his illicò excipiuntur: *Cumquè cum suis Atho, ad conuiuandum Pontificatum, conscenderet Aulam (fuerant enim tam in mensis ampla parata conuiuia) inflammati Ciues inuadunt repentè domum, interiora exteriora scrutantes. Ipse autem Electus nouiter, cùm cameræ vnius lateret in angulo, inuentus capitur, discerpitur, ac miserè dilaniatur. Demum per suras & brachia à summis ad ima pertrahitur. Qui cùm staret in Ecclesia, metu mortis Altari prostratus; clamante Populo, in pulpitum ascendit; ibiquè facto in auribus omnium sacramento abrenunciauit Sedi Ambrosianæ in præsens, & in perpetuum. Interea quinque fautores sui diuersas fugere per latebras. Ipse etiam Romanus Legatus vix, discerptis vestibus laceratus, euasit. Cæterùm Gothofredus & Atho remanserunt priuati pariter ambo, proprijs tantùm contenti laribus atque substantijs.* Hæc ibi Arnulphus, hisquè pariter suum Historiarum Librum Tertium concludit. A B

II. Quæ porrò in eamdem sententiam exaggeranter non sine ludibrio Herlembaldi scripserunt Tristanus Chalcus & Iosephus Ripamontius: hæc suo per otium commodo perlegat prudens ac benè cautus Lector: eisquè pariter ac eorum Auctoribus, si potest, non irascatur.

CAPVT XXXIV. C

Athonis electio nihilominùs à Sede Apostolica Synodaliter comprobatur, & per Litteras item ad Herlembaldum datas.

I.

Tametsi Arnulphus eo erat animo, vt has Historias scribendo non vlteriùs procederet (ac propterea nonnulla etiam eius exemplaria non vltra Librum Tertium extenduntur) processit ille tamen postea; causasquè initio Libri Quarti præfatus, hinc incœpit. *Igitur auditis his, quæ Athoni contigerant, præfatus ille Archidiaconus Hildeprandus sua, cùm Cardinalis esset, auctoritate illicò iuramentum illud violentia omnimodis iudicauit habendum inualidum. Hunc Romanus adeò verebatur Antistes, vt eo inconsulto nihil omninò præsumeret; cùm patenter sanctum prædicet Euangelium, super Magistrum non esse Discipulum. Vnde factum est, vt collecto Romæ Cœtu Pontificum, instante ipso, Athonem iustè prædicaret electum, prostrato anathemate* D

mate Gothofredo. Quæ omnia Hildeprandus suis Litteris sæpè iamdicto retulit Herlembaldo; cui etiam ex suo, quod opulentissimum habebat, ærario copiosam auri atque argenti fertur misisse pecuniam; vt distributo quibuscumque indifferenter pretio fautores aggregaret quàmplurimos. Non enim latebat prophetice dicta sententia: A maiore ad minorem omnes auaritiæ student; A

II. Eumdem Arnulphi Librum Quartum à Tristano etiam Chalco lectum esse, testantur hæc etiam ipsius verba, ijs adiecta verbis, quæ paulò ante subiratus eidem ipsi Chalco innuebam. Sic enim adiecit: *Quibus Romæ cognitis, Hildebrandus suprema excanduit iracundia: & simul Gottofredum Castillioneum, ceu seditionis auctorem, nouo anathemate notat: & Attonem habilitari* (quasi verò per ætatem iam non esset habilis, qua de re satis iam diximus) *confirmariquè Archiepiscopum curat. Tum pecuniam ad Arembaldum mittit, qua aduersantium animos sollicitaret.* B

III. Sed quid item Ripamontius, absque dubio Tristanum per eius vestigia subsecutus, & æquè deuius? *Cardinalis Ildebrandus* (hæc vtique sunt illius verba) *audito Athonis casu, & quo ludibrio conflictatus fuisset: simul graui percitus ira, quòd Bernardum Legatum suum in eo tumultu, direpta tergo veste, propè conculcassent; in omne Mediolanense nomen implacabilis ardescebat. Itaque, varia voluens animo, queis iniuriam eam grauiùs olim puniret; in præsentia magna pecuniæ subsidia mittit Erembaldo, cum mandatis & obtestatione vehementi, ne desereret Attonem vllo modo, sed eum in pristinam Sedem restituere conaretur.* C

IV. Ad hæc autem Ripamontij Chalciquè verba fortasse quispiam non immeritò dixerit, eos Herlembaldo minùs æquos fuisse, quàm fuerit Arnulphus; hunc enim expressam fecisse mentionem Romanæ illius Synodi, cuius suffragijs comprobata fuit Athonis electio, Gothofredi autem reprobata; quam tamen illi mentionem non fecerunt; cùm alioqui ad præsentem causam permagni ea momenti pro Herlembaldo esset. D

CAPVT

CAPVT XXXV.

Gothofredus in Archiepiscopum consecratur Henrici Regis iussu; cuius tamen ipsum postea pœnituit. A

I. SED ne absimilem quidem ijdem Chalcus & Ripamontius censuram in eo videntur meruisse, quod prorinùs adiecerunt de proposita Gothofredi Consecratione, ab Henrico Rege imperata. Nos tamen interim à recitandis abstinebimus eorum verbis, ac solo Arnulphi testimonio contenti erimus. B

II. Hac igitur de re Arnulphus Libri Quarti Capite primo continuata narrationis serie hunc in modum scribebat: *Interea Suffraganei Sedis Ambrosianæ Pontifices, accepto a Rege mandato, apud Vrbem conuenientes Nouariam, Gothofredo manum Consecrationis imponunt, illum, prout quiuerant, roborantes; licet præceptio Regia multis dicatur impetrata muneribus (* quod vtique Tristanus & Ripamontius tacuerunt*) Constat tamen, Regem postea pænituisse, atque interuentorem penitùs odisse Legatum.*

III. *Exinde Gothofredus aliqua Ecclesiæ studet occupare Castella, vni eorum præsidens, quod nominatur* BREBIA. *Qui cùm paulò ante* LEVCVM *inuaderet; irruentibus ab Vrbe militibus violenter ejicitur, amisso Marchione illo, strenuissimo Milite; quem loci incolæ, rupe præcipitantes ab alta, crudeliter trucidarunt.* C

IV. Tristanus porrò Chalcus Castrum illud BREBIAM (aliter PLEBIAM, sicut è meis constat Ambrosianæ Basilicæ Monumentis, Numero 342.) existimauit intra Comensis fines Diœcesis fuisse situm; ego autem intra fines Mediolanensis; nec valde procul ab Oppido Besutio, in præsens notissimo; in quod etiam denique per Sanctum Cardinalem Archiepiscopumquè Carolum Borromæum translata fuit Præpositura dignitas, quæ antea illic extiterat. Sic etiam Ripamontius Militem illum strenuissimum asseruit occisum ad Brebiam; contra verò disertissimè Arnulphus, ad Lecum, Castrum quidem ac Oppidum hodieque celeberrimum. De Oppido autem Castroquè ipso Brebia, siue Brebio, legi potest Bonauentura Castillioneus in Libro, *Gallorum Insubrum antiquæ Sedes* inscripto. D

CAPVT XXXVI. A

Moritur Alexander Papa Secundus, sanctitate ac miraculis inclytus: eiquè substituitur Hildebrandus, Gregorij Septimi nomine appellatus.

I. *VM hac taliter agerentur* (Arnulphus prosequitur Libri Quarti Capite secundo) *defungitur Apostolicus: cui paruo dierum interuallo succedit Hildeprandus, mutato nomine dictus Gregorius.* Et hæc paucula nobis nunc ex Arnulpho sufficiant, vt proposita rerum gestarum series apertiùs dignoscatur. De ipsomet enim Alexandro Pontifice cæteroqui par est vt paulò vberiùs, & è fidelissimo quidem Teste, dicamus. B

II. Eiusmodi verò Testis in præsenti nobis sit Baronius ad Annum 1073. quo Pontifex ipse Alexander occubuit: suisquè verbis commonstret, quàm sanctus ille fuerit. Sic igitur de illo habet Articulo 12. *De eodem Alexandro Papa, antequàm ex hac vita migraret, quæ ab eo miracula sunt edita, describenda se offerunt. Voluit Deus Vicarium suum ante obitum illustrare miraculis, quibus, sigillo velut diuinitùs impresso, sicut ab Ecclesia in Terra receptum, ita in Cælo probatum legitimum Successorem Petri significaret.* C

III. *Hæc autem ab Auctore huius Sæculi, Leone Ostiensi, in Cassinate Chronico* (Libro 3. Capite 35. sicut est in margine adnotatum) *ità scribuntur: Sequenti tempore memoratus Papa Alexander, Vrbe egrediens, venit ad Monasterium. Qui à Desiderio honorificè susceptus, dum Abbatis habitationem, quæ iuxta Sancti Nicolai Ecclesiam constructa est, ingressus fuisset; Dæmoniacus quidam, qui illo tunc venerat, ei factus est obuius. Quem Sanctus Pontifex vt vidit; orationem fundens ad Dominum, dixit ad Dæmonem: Præcipio tibi, immunde Spiritus, vt exeas ab hoc homine; & vadas in illum locum, vbi nec auis volat, nec vox hominum resonat; sisquè ibi vsque ad diem Iudicij. Mirabilis Deus in Sanctis suis: qui & innocentes, & de sua misericordia præsumentes, velociter exaudire dignatur. Dæmon ad Pontificis imperium exijt: cunctiquè qui aderant, cœperunt benedicere Deum.* D

IV. *Neque hoc tacendum videtur, quod Omnipotens Deus per eumdem famulum suum operari dignatus est. Nam cùm pertransisset Aqui-*

nums

num; claudam quamdam in itinere iacentem inuenit: cuius infirmitati compatiens, aquam eamdem, qua post Missarum solemnia manus suas abluerat, ei ad bibendum dedit. Quam illa vbi sorbuit; sanitati reddita, Deo gratias maximas reddere cœpit. A

V. Talia Baronius ex Leone Ostiensi, sicut ipse arbitrabatur; sed veriùs ex Petro Diacono Cassinensi, qui Chronicum illud Cassinense post obitum Leonis prosecutus est à Libri Tertij Capite 33. vsque ad eiusdem Chronici finem. Hoc enim benè fuit obseruatum à Matthæo Laureto in sua eiusdem Chronici editione, Neapoli Anno 1616. per Tarquinium Longhum Typographum elaborata; & in sua ad Caput illud 33. Adnotatione. Qua B quidem in editione superiora Pontificis Alexandri miracula Capite, non 35. sed 36. enarrantur.

VI. Dehinc verò Baronius hæc item subdit: *Mortuus est igitur Alexander Papa Romæ decimo Kalendas Maij, cùm sedisset Annos vndecim, menses sex, & dies vigintiduos.*

VII. Cæterùm eisdem Alexandri Papæ miraculis iam subscripserat etiam Carolus Sigonius *De Regno Italiæ* ad Annum 1072. his verbis: *Alexander, Cassinum reuersus, hominem Dæmoniacum post precationem diuinam verbo imperioso sanauit: & Aquinum prætergrediens, pede captam mulierem nactus, maxima cum adstantium admiratione curauit aqua, qua post Sacrificium manus abluerat, potui ministrata: &, Tarracinæ Oppido Abbati Casinati donato, Romam reuersus, proximo Anno* (1073.) *Paschate celebrato, decimo Kalendas Maij ad Cælestia Regna migrauit.* Et hactenùs C quidem notum sit, qualis quantusquè Pontifex Alexander Arialdo pariter ac Herlembaldo eorumquè causæ ad extremum vsquè spiritum constantissimè fauerit.

VIII. *Defuncto Alexandro Papa* (sic enim se habent Acta Vaticana de Rebus gestis Gregorij Papæ Septimi, prout à Baronio ad Annum Christi 1073. Art. 20. recitantur) *& in Lateranensi Ecclesia honorificè tumulato, dum Hildeprandus Archidiaconus esset in eius obsequijs* (vel potiùs *exequijs*) *occupatus, repentè factus est in ipsa Ecclesia maximus Cleri & Populi Romani concursus, clamantium & dicentium: Hildebrandum Archidiaconum Beatus Petrus elegit. Quo audito, idem Archidiaconus nimis expauit: & quasi extra se raptus cucurrit ad pulpitum, cupiens Populum ipsum frequentem sedare, & à sua intentione recedere & retrahere. Sed prædictus* D

 Hugo

Hugo Candidus, Cardinalis, vbi omnium vota in Archidiaconum conuenisse indubitanter cognouit; citiùs præcucurrit, & Populum ipsum in hunc modum allocutus est, dicens: Ecce charissimi fratres scitis, & indubitanter cognoscitis, quòd à diebus Beati Leonis Papæ hic Archidiaconus, tamquàm vir prudens atquè probatus, hanc Sacrosanctam Romanam Ecclesiam plurimùm exaltauit, & Ciuitatem ipsam ab imminentibus periculis liberàuit. Vnde, quia idoneiorem ad Ecclesiæ regimen inuenire nequimus; nos Episcopi Cardinales vnanimiter ipsum nobis & vobis in Pastorem & Episcopum animarum nostrarum eligimus. Et continuò vniuersitate Populi & Cleri acclamante, Dominum Gregorium Papam Sanctus Petrus elegit; indutus rubea chlamyde (sicut est mos) & Papali mitra insignitus, inuitus & mærens in Beati Petri Cathedram fuit inthronizatus. Talia ex ijs Actis Baronius de Pontificis huius, Alexandro Secundo substituti, electione; sicut & alia multa, quæ nos Lectori reseruamus apud ipsum lectitanda, & ab aduersariorum calumnijs vindicanda; à quibus etiam illum satis superquè vindicauit Robertus Cardinalis Bellarminus Libro 4. de Romano Pontifice, Capite 13.

CAPVT XXXVII.

Atho, iam electus in Archiepiscopum, & à Sede item Apostolica comprobatus, Romam pergit ad Gregorium Papam.

I.
AC de re testimonium nobis illud nos resumimus, è quo superius Caput ordiebamur. Sic ergo Arnulphus illic narrabat: *Dum hæc taliter aguntur, defungitur Apostolicus* (Alexander Secundus) *cui paruo dierum interuallo succedit Hildeprandus, mutato nomine dictus Gregorius: in quo reuixit Athonis illicò spiritus; adeò vt, Romam pergens, illius sese subderet contubernio. Ipse autem cùm in priori radicitùs inhæreret proposito; indicta Roma generaliter Synodo, cum suis sectatoribus Gothofredum excommunicauit.* Sed hæc tamen Synodus nonnisi Annò sequenti celebrata fuit; proindequè tunc ego de ipsa prolixiùs & ex instituto agam. Nunc Chalci & Ripamontij licentia inspiciatur.

II. Sic enim Chalcus: *Inter hæc Alexander, cùm Romano Pontificatui præsedisset*

præsedisset Annos vndecim, & eo ampliùs menses sex, moritur. A
Cui confestim sufficitur Hildebrandus, vnus ille cunctorum Romanæ Vrbis negotiorum administrator, & ante re quàm nomine Pontifex, decimo Calendas Maias Anni Millesimi & septuagesimi tertij. Gregorium Septimum nuncupauere. AD QVEM SINE MORA ATTO CONVOLAVIT: *exceptusque perbenignè, ac publicè à Pontifice ipso laudatus, in penitiorem familiaritatem admittitur, speque amplioris fortunæ oneratur.* VI

III. Vtrùm verò Ripamontij hac in re dicacitas nomen fortaſsè aliud quàm licentiæ mereatur, Lector ipse pro sua prudentia dijudicet: ego nuda ipsius propono verba, quæ sunt huiusmodi: *Verùm enim verò tempus iam appetebat, quo tragici sceleris exempla ingruerent Ecclesiæ Mediolanensi, vulgoquè spectarentur ea, quæ memorare animus horret. Alexandro Pontifice Maximo per eos fortè dies extincto, Ildebrandus (ille fautor Attonis & Erembaldi, ille Mediolanensium inimicus) vti florebat apud Patres gratia & authoritate, summum honorem adipiscitur: quo successu contremuerunt, vt quisque acerrimè puerilem* (nempe Attonis) *Pontificatum oppugnarat: Atto & Erembaldus, & quisquis illarum partium erat, immodicè sustulerunt animos: ac venisse tempus rati, quo diem illum infeliciter tentati honoris vlciscerentur, sese totos in eam rem intenderunt. Ipse in primis Atto Romam proficiscitur, non tam spe præmiorum & largioris fortunæ, quam expostulaturus iniuriam, & promptum sibi Pontificem in damna Mediolanensium instigaturus. Atque secundas nactus aures ipse quidem Romæ substitit; cæterùm Erembaldo tantum ex illo Pontificio fauore temeritatis & audaciæ transmisit, vt nihil reliqui faceret, quominùs Ambrosiana Sacra & eorum Antistites propè ad extremum insectaretur. Quantùm olim ante Attonis tempora pro Ecclesia & Episcopo, tantùm nunc pro Attonis dolore, & ignominia sua nitebatur ac pugnabat. Nec ferè quisquam ibat obuiam, vulgata fama & rumore, fauere cœptis eiusmodi Pontificem Maximum: &, si resistendo & aduersando Summa Potestas irritaretur; maiora pericula, fœdiores ignominias imminere. Quinetiam eò processit, patientiâ Ciuium & suis artibus, vt vulgò Dominus & Patriæ Pater appellaretur: aliaquè porrò cumularentur in eum honoris vocabula, quæ reperire solet adulatio, vbi nimirùm in blandimenta odium excessit. In hunc modum exercebatur Ciuitas vnius hominis violentiâ, cùm grauis insuper casus*

eam

A *eam afflixit, excitato iterùm incendio, quo priuata & publica ædificia miserandam ad vastitatem conflagrauere.* De incendio autem illo Ripamontius loquitur, quod Anno Christi contigit Millesimo septuagesimo-quinto, quodquè ipsiusmet Arnulphi verbis ego describebam in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis Numero 276. A

IV. Dum verò Romam proficiscitur ibiquè diù moratur Atho, & ipsimet quidem Pontifici Gregorio familiaris ac domesticus (quemadmodùm ab ipsomet etiam indicabatur ijs verbis, quæ superiore Capite 32. Num. 12. ego recitabam) certè rarò minùs ab ipso dissimulari poterat eius infantia, ætasquè tenera, & B muneris Episcopalis incapax, si talis ea secundùm veritatem fuisset; certequè præterea tantò minùs ille poterat ab ipso publicè laudari, vt Chalcus paulò ante affirmabat. Athonem igitur interea nobis etiam summoperè placet in Vrbe morari Roma, tantiquè Pontificis contubernio & fauore frui; eodemquè tam manifesto, vt vel inde dignosci satis possit, quantoperè Athonis electio Pontificia præualere debeat Cesareæ Gothofredi electioni.

CAPVT XXXVIII.

Gregorius Papa Septimus Beatricem, Tusciæ ac Liguriæ Dominam, eiusquè filiam Mathildem, admonet, vt à communione illorum abstineant Episcoporum, à quibus Gothofredus in Archiepiscopum consecratus fuit. C

I. GOthofredum, posteaquàm in Archiepiscopum Mediolanensem fuisset electus, mox Synodaliter à Sede Apostolica percussum anathemate fuisse; sed eumdem nihilominùs postea Regis Henrici iussu fuisse consecratū ab Episcopis huius Metropoleos Suffraganeis: hæc iam vidimus D Capite 34. & 35. Gregorius nunc Pontifex Romanus, inter primas regiminis sui curas, Beatricem, Tusciæ ac Liguriæ Dominam (de qua legi potest Baronius ad Annum 1070. Articulo 35.) eiusquè filiam Mathildem, Sedi Apostolicæ addictissimas, admonet, vt ab eorum Episcoporum communione abstineant.

II. Hac autem de re illas ipse admonet Epistolarum suarum Libro Primo, Epistola vndecima, his verbis: *Gregorius, in Romanum Pontificem*

tificem electus, Beatrici, & eius filiæ Mathildi, Salutem in Domino Iesu Christo. Et pauca præfatus: *Nostis* (inquit) *Dilectissima Sancti Petri filiæ, quàm apertè Longobardorum Episcopi Simoniacam hæresim defendere ac fouere præsumpserint, cùm Gotefredum, Simoniacum, & ob hoc excommunicatum atque damnatum, sub specie benedictionis maledixerint, & sub vmbra Ordinationis execratum hæreticum constituerint. Nempe qui hactenùs lapides & sagittas latenter contra Dominum iactauerunt, iam nunc, ad subuertendam religionem, & immobilem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ petram concutiendam, non dubiè præcursores Antichristi, & antiqui Hostis satellites, in apertum furoris sui campum prosilierunt. Quibus fauere vel consentire quàm periculosum sit, prudentia vestra inde perpendat, quòd Beatus Gregorius dicit: Talibus non summoperè obuiare, quid aliud est, nisi Fidem negare? Vnde Nobilitatem vestram hortamur, & valde rogamus, vt communionem illorum euitare & declinare studeat, nec factionibus eorum consilia vel adiumenta præbeat. Neque verò hac in re aliqua huius Mundi ratio (quæ quidem vana transitoria & deceptiua est) vos commoueat; quoniam, per misericordiam Dei & Sancti Petri, nulla vos inimicorum versutia lædere poterit, si mentem vestram libera conscientia defendit.* Et rursùs ad extremum: *Valete in Christo Charissimæ: & in nostra dilectione corde tenùs vos annexas esse scitote. Dat. Romæ octauo Kalendas Iunij* (sed, si ordinem inter huius Libri Primi Epistolas seruatum attendamus, legendum est *Iulij*) *Indictione vndecima*. Quippe huius Anni supra Millesimum septuagesimi-tertij mense Iunio (pariterquè Iulio) vndecima excurrebat Indictio, ex Anni nempe superioris Septembri mense inchoata.

CAPVT XXXIX.

Gregorius Papa Gulielmo, Episcopo Papiensi, Mediolanensem commendat Causam contra Gothofredum Pseudoarchiepiscopum, eiusquè fautores.

I.

Ntegra eius ad ipsum Epistola continetur eodem Libro Primo, & est numero duodecima, & his concepta verbis: *Gregorius, in Romanum Pontificem electus, Gulielmo, Papiensi Episcopo, Salutem in Domino Iesu Christo. Nonnulla nobis, frater, de te antehac relata sunt, è quibus animus*

mus noster non immeritò turbari debuit; sed in Epistola tua longè alia cognoscentes, ad meliorem opinionem & spem gaudij adducti sumus; cupientes, & illa vana fuisse, & fidem eorum, quæ tua dilectio spondet, operum attestatione percipere; cuius rei præsens & copiosa tibi materia suppetit; vt & his, quæ de te credenda suades, exclusa dubitatione credamus; & fraternitatem tuam integra charitate nobis, immò Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, astrictam fore comprobemus. Fiat itaque nobis iudicium, quàm vnanimi studio eadem nobiscum velle, & pro libertate Sanctæ Ecclesiæ, quibus nos repugnamus, toto nisu resistere paratus existas: videlicet, vt his, qui Catholicam Fidem & Ecclesiasticæ Religionis regulas conantur euertere, non solùm non consentire, sed ea parte, quæ pro reuerentia huius Sanctæ Sedis & debito perceptæ Fidei cultu illis contraire decreuit, tuis consilijs adiutorioquè suffulta, pro tuis viribus te quoquè repugnare ostendas. A B

II. *Hoc autem indubitanter scias, quoniam si Mediolanenses Catholici* (quorum Antesignanus erat Herlembaldus) *huius rei testimonium de te nobis dederint, vt Gotefredo excommunicato, & Episcopis, qui eius causa excommunicationis periculum incurrerunt, prudenter obsistas: & eis, qui in certamine Christi sunt; fideliter solatium prabeas; non aurum vel argentum, nec aliqua fraternitatis tuæ studia vel obsequia, nostræ & totius Romanæ Ecclesiæ charitati æquè te & causas tuas commendare & indissolubili cura annectere poterunt. In hoc etenim charissimum filium, & fidum cooperatorem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ potissimùm te demonstrare poteris; si eius Statuta, quæ à tramite Sanctorum Patrum non recedit, amplexando fortiter & defendendo tenueris.* C

III. *Quod quidem præ cæteris Longobardorum Episcopis te oportet agere; vt, sicut Apostolica & Vniuersalis Ecclesia eam, cui Deo volente præesse dinosceris, speciali gratia & honore sublimauit* (eam videlicet eximens à Metropolitana Mediolanensis Archiepiscopi iurisdictione; sic enim ego interpretor) *ita, cùm necessitas & causarum labor exegerit, in solicitudine Matris desudet acriùs, quæ charitatis eius & vicariæ dispensationis munus sortitur opimius. Dat. Romæ tertio Kalendas Iulij, Indictione vndecima.* D

CAPVT.

CAPVT XXXX. A

Gregorius Papa eamdem Causam Mediolanensem contra Gothofredum Pseudoarchiepiscopum commendat omnibus Sancti Petri Fidelibus, in Longobardia commorantibus.

I. N hunc verò finem ille scripsit Epistolam, quæ Libri eiusdem Primi decima-quinta est, & luculentissimum pro Metropolitana Mediolanensis Ecclesiæ prærogatiua testimonium continet, atque per omnes sui partes ita prorsùs se habet: B

II. GREGORIVS EPISCOPVS, *Seruus Seruorum Dei, omnibus Fidelibus Sancti Petri Apostolorum Principis, in Longobardia commorantibus, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Scire vos volo, fratres charissimi, quod & multi vestrum sciunt, quia in eo loco positi sumus, vt (velimus, nolimus) omnibus gentibus, maximè Christianis, veritatem & iustitiam annunciare compellamur. Dicente Domino: Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia Populo meo scelera eorum. Et alibi: Si non annunciaueris iniquo iniquitatem suam; animam eius de manu tua requiram. Item Propheta: Maledictus (inquit) homo, qui prohibet gladium suum à sanguine, id est, verbum prædicationis à carnalium increpatione.* C

III. *Hæc ideò prælibauimus; quia inter multa mala, quæ vbique terrarum fiunt, quidam Ministri Satanæ & Pracones Antichristi in Longobardia etiam Fidem Christianam conantur confundere, & iram Dei super se prouocare. Nam, sicut scitis, Gotefredus, viuente Guidone, dicto Archiepiscopo Mediolanensi, eamdem Ecclesiam,* QVÆ QVONDAM MERITIS GLORIOSISSIMÆ VIRGINIS ET GENITRICIS DEI MARIÆ (cui quidem ipsamet etiam Basilica Metropolitana est nuncupata) NECNON AVCTORITATE CLARISSIMI DOCTORIS BEATI AMBROSII, INTER CÆTERAS LONGOBARDORVM ECCLESIAS RELIGIONE LIBERTATE AC SPECIALI GLORIA ENITVIT, *nunc quasi vilem ancillam præsumpsit emere, Sponsam videlicet Christi Diabolo prostituere: & à Catholica Fide temptans eam separare, nisus est Simoniacæ hæresis scelere maculare.* D

IV. *Quod audiens Sancta Romana Ecclesia, Mater vestra, & totius Christianitatis (sicut scitis) Magistra, congregato è diuersis partibus Concilio*

lio (de quo quidem Concilio nos iam diximus Cap. 34.) *multorum Sacerdotum & diuersorum ordinum consensu, fulta Beati Petri Apostolorum Principis auctoritate, Gotefredum, Fidei Catholicæ & Legis Christianæ inimicum, excommunicauit, & anathematis vinculo vnà cum omnibus sibi consentientibus transfixit. Quam excommunicationem (quod etiam inimici Sanctæ Ecclesiæ negare non possunt) Sancti Patres antiquitùs censuere, & per omnes Sanctas Ecclesias totius Orbis Catholici viri confirmant, & confirmauerunt.* A

V. *Quapropter ex parte Dei Omnipotentis, Patris & Filij & Spiritus Sancti, & Beatorum Petri & Pauli, Apostolorum Principum, monemus vos, fratres charissimi, hortamur atque præcipimus, vt nullo modo prædicto hæretico, Gotefredo consentiatis (quia illi in hoc scelere consentire, Fidem Christi est negare) sed, quibus modis potestis, vt filij Dei ei resistite; & Fidem Christianam, qua saluandi estis, omninò defendite.* B

VI. *Neque vos deterreat humana superbia; quia, qui nobiscum est, maior est omnibus, & semper inuictus; qui vult, nos pro se laborare, & coronam legitimè certantibus (vt Apostolus promittit) tribuere. Solet enim Dux noster paucis & humilibus multos & superbos conterere: & per ea, quæ sunt infirma Mundi, fortia quæque confundere. Sic enim placuit, & sic decet Cælestem & Inuictum Principem.*

VII. *Omnipotens Deus, qui Beato Petro Oues suas specialiter commisit, & totius Ecclesiæ regimen dedit, vos in eius dilectione corroboret; vt, eius auctoritate a peccatis vestris absoluti, mereamini inimicos Domini comprimere, & corda illorum ad pœnitentiam prouocare. Dat. Romæ Kalendis Iulij, Indictione vndecima.* C

CAPVT XXXXI.

Henricus Rex à Gregorio Papa veniam suppliciter petit, quòd res inuaserit Ecclesiasticas, & Ecclesias vendiderit. Rogat, vt auctoritate ille sua Simoniacam extirpet labem ab omnibus Ecclesijs, & à Mediolanensi præsertim: semetipsum autem illi obsecuturum in omnibus promittit. D

I.
Væ præsenti Capite à nobis Epistola Regis Henrici producitur, nullo quidem certo tempore consignata est; sed eam tamen priùs esse daram, quàm subsequens Gregorij Papæ ad Herlembaldum Epistola scriberetur, benè Baronius hoc Anno 1073. Articulo 44. collegit ex eius mentione,

mentione, quæ in altera illa subsequenti facta est, vt nos etiam A videbimus. Sic enim de hac ipsa Henrici Epistola Baronius illic sentiebat: *Hucusque Henrici Regis Litteræ ad Gregorium Papam. Quæ etsi nota temporis, quo datæ sint, careant; tamen, cùm quòd inter Gregorij Epistolas hoc Anno datas positæ inueniuntur; tum etiam (quod maioris est argumenti) in eis de corrigendo errore, cuius fuerat accusatus, agitur, & de cura Mediolanensis Ecclesiæ, de qua hoc Anno Litteras dedit idem Gregorius; hoc pariter Anno scriptas esse, opus est affirmare. His adde, quòd meminit harum Litterarum Henrici idem Papa in Litteris suis, hoc Anno, quinto Kalendas Octobris datis ad Herlembaldum Militem* (Libro 1. B Epistola 25.) *in quibus ista leguntur: Henricum Regem, præterea scias, dulcedinis & obedientiæ plena ad nos verba misisse, & talia, qualia neque ipsum, neque Antecessores suos recordamur Romanis Pontificibus misisse.*

II. Epistola porrò ipsa, præsenti conferenda Capiti, hæc est: *Vigilantissimo & Desiderantissimo Domino Papæ Gregorio, Apostolica dignitate cælitùs insignito, Henricus, Romanorum Dei gratia Rex, debiti famulatus fidelissimam exhibitionem. Cùm enim Regnum & Sacerdotium, vt in Christo ritè administrata subsistant, vicaria sui ope semper indigeant; oportet nimirùm, Domine mi & Pater aman-* C *tissime, quatenùs abinuicem minimè dissentiant; verùm potius Christi glutino coniunctissima indissolubiliter sibi cohæreant. Namque sic, & non aliter, conseruatur in vinculo perfectæ charitatis & pacis, & Christianæ concordia vnitatis, & Ecclesiasticæ simul status religionis.*

III. *Sed nos, qui, Deo annuente, Regni aliquandiu iam sortimur ministerium, Sacerdotio (vt oportuit) per omnia ius & honorem non exhibuimus legitimum. Quippe nobis à Deo datæ potestatis vindicem non sine causa gladium portauimus; nec tamen in reos, vt iustum fuit, iudiciaria illum semper censura euaginauimus.*

IV. *Nunc autem, diuina miseratione aliquantulùm compuncti, & in nos* D *reuersi, peccata nostra priores vestræ indulgentissimæ Paternitati nos accusando confitemur: sperantes de vobis in Domino, vt Apostolica vestra auctoritate absoluti iustificari mereamur. Heu criminosi nos & infelices, partim pueritiæ blandientis instinctione, partim potestatiuæ nostræ & imperiosæ potentiæ libertate, partim etiam eorum, quorum seductiles nimirùm secuti sumus consilia, seductoria deceptione peccauimus in Cælum, & coram Vobis: & iam digni non sumus vocatione vestræ filiationis.*

 V. Non

V. *Non solùm enim nos res Ecclesiasticas inuasimus, verùm quoque indignis quibuslibet, & Simoniaco felle amaricatis, & non per ostium sed aliunde ingredientibus, Ecclesias ipsas vendidimus; & non eas, vt oportuit, defendimus.* A

VI. *At nunc, quia soli absque vestra auctoritate Ecclesias corrigere non possumus; super his (vt etiam de nostris omnibus) vestrum vnà & consilium & auxilium obnixè quærimus, vestrum studiosissimè præceptum seruaturi in omnibus.*

VII. ET NVNC IN PRIMIS PRO ECCLESIA MEDIOLANENSI, QVÆ NOSTRA CVLPA EST IN ERRORE, ROGAMVS, VT VESTRA APOSTOLICA DISTRICTIONE CANONICE CORRIGATVR, ET EXINDE AD CÆTERAS CORRIGENDAS AVCTORITATIS VESTRÆ SENTENTIA PROGREDIATVR. B

VIII. *Nos ergo Vobis in omnibus (Deo volente) non defuerimus: rogantes idipsum suppliciter Paternitatem vestram, vt nobis alacris adsit clementer in omnibus. Litteras nostras non post longum tempus cum Fidelissimis nostris habebitis: ex quibus nostra, quæ adhuc dicenda restant (Deo dante) plenius audietis.*

IX. Hactenùs Henrici Regis Epistola, pœnitentiam continens eorum, quæ ipse pro Gothofredo Pseudoarchiepiscopo antehac gesserar. Cuius pœnirentiæ menrionem nobis etiam faciebat Arnulphus superiori Capire 35. Num. 2. Vtinam verò deinceps ille pœnirenti hunc in modum animo perseuerasset? C

CAPVT XXXXII.

Gregorius Papa Herlembaldo nostro scribit humanissimè: ipsumquè tandem ad perseuerantiam in suscepta Causa defensione hortatur.

I.

Empestiua simul & optatissima se nobis ea nunc offert ad Herlembaldum Epistola, quam superioris initio Capitis innuebamus. Inter alias verò temporis huius Gregorianas vigesimaquinta est Libri Primi, & ad verbum ita prorsùs se habet: D

II. GREGORIVS EPISCOPVS, *Seruus Seruorum Dei, Herlembaldo, Mediolanensi Militi, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Sciat prudentia tua, nos, Deo miserante, sanos & lætos non sine magna*

Sancta

Sanctæ Ecclesiæ vtilitate apud Capuam demorari. Nam Normanni, qui ad confusionem & periculum Reipublicæ & Sanctæ Ecclesiæ vnum fieri meditabantur, in perturbatione, in qua eos inuenimus, nimis obstinatè perseuerant, nullo modo, nisi nobis volentibus, pacem habituri. Si enim discretio nostra Sanctæ Ecclesiæ vtile approbaret; ipsi iam se nobis humiliter subdidissent; &, quam solent, reuerentiam exhibuissent. A

III. *Henricum Regem præterea scias dulcedinis & obedientiæ plena nobis verba misisse, & talia, qualia neque ipsum neque Antecessores suos recordamur* Romanis Pontificibus *misisse. Quidam etiam ex maioribus Fidelibus suis promittunt nobis ex parte sui, eum de Causa Mediolanensis Ecclesiæ sine dubio consilio nostro obedire. Quantùm enim sibi possimus prodesse; vel quantùm, si adiutorij manum subtraxerimus, obesse: citò te speramus apertissimè cogniturum & Deum nobiscum esse, & nobiscum operari euidenter probaturum.* B

IV. *De Comitissa Beatrice nullo modo dubitandum putamus, quin & ipsa & filia eius Mathildis in his, quæ ad Deum pertinent, & religionem Sanctæ Ecclesiæ, fideliter se erga nos habeant.*

V. *Tu igitur, omninò confidens in Domino & in Matre tua* Romana *Ecclesia, viriliter age, confortatus in Domino, & in potentia virtutis eius: sciens, quia, quantò vobis grauior nunc insurgit perturbationis tempestas, tantò postmodùm (Deo fauente) iucundiùs arridebit serenitas. Dat. Capuæ, quinto Kalendas Octobris* (hoc est, vigesima-septima Septembris die) *Indictione duodecima*. Hæc ipsa namque Indictio nuper erat hoc ipso Septembris mense inchoata; videlicet vsque ad alterum sequentis Anni Septembrem duratura. C

CAPVT XXXXIII.

Gregorius Papa eumdem Herlembaldum per Litteras hortatur, vt cum excommunicatis resipiscentibus agat benignè, vtquè viriliter in defensione Causæ pro Ecclesia suscepta perseueret. D

I. Equitur nunc altera Pontificis eiusdem Epistola, eumdem ad Herlembaldum scripta, Libriquè pariter Primi vigesima-sexta: GREGORIUS EPISCOPVS, *Seruus Seruorum Dei, Herlembaldo, Mediolanensi Militi, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Pia sollicitudinis*

dinis studio in defensione Fidei, Sanctaque Religionis restauratione, A
donec occupatus fueris, Legationes tuas libenter audire, teque abunde adiuuare voluntas non deerit.

II. *Multiplici quidem vestra interrogationi* (quippecùm ab eius iudicio penderet; ipsumquè propterea, non modò per Litteras, sed etiam per Legatos consuleret Herlembaldus) *alijs quia intenti sumus, paucis respondere disponimus.*

III. *De socijs itaque illius excommunicati, qui accepta pecunia ad vos redire volunt; & de filijs, quorum patres; aut de patribus, quorum filij ipsi Gotefredo anathematizato adhærent; atque de ijs, quorum correctionem sine pecuniæ attributione fieri non vultis (erga quos tamen clementes vos existere monemus, si qui vestræ parti se applicare cupiunt) vestræ prudentiæ, vt meliùs scitis & valetis, disponendum committimus.* B

IV. *Quicumque autem horum, erroris sui pœnitentes, ad vos venire remedij gratia desiderauerint; benignè se suscipi, atque misericorditer tractari, nouerint.*

V. *Episcopos præterea, inimicum vestrum* (Gotefredum ego intelligo) *fulcire conantes, non multùm metuatis; cùm Beatrix ac filia eius Mathildis, Romanæ Ecclesiæ penitùs fauentes, cum quibusdam maximis Regni Proceribus laborent nostrum atque Regis animum firmiter vnire; contra quem quidem nullum odium neque debemus neque volumus exercere; nisi (quod absit) Diuinæ Religioni contrarius voluerit existere. Quem nimirum Regem omninò confidunt voluntati nostræ de cæteris Ecclesiasticis negotijs satisfacere; præsertim de vestro nostræ dispositioni assensum præbere.* C

VI. *Denique Gregorium, Vercellensem Episcopum* (hic erat Regius Italiæ Cancellarius, de quo Baronius ad Annum 1062. Articulo 17.) *quoquo honesto pacto vales, stude tibi conciliare; quia nostræ ex toto iussioni se profitetur parere.*

VII. *De cætero itaque confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius, precibus & eleemosynis ac puritate cordis indulgentiam illius postulantes, quatenùs votum nostrum ac vestrum ad perfectum perducere dignetur. Dat. Capuæ, septimo Idus Octobris, Indictione duodecima.* D

CAPVT

CAPVT XXXXIV. A

Gregorius Papa Albertum, ad Albensis Ecclesiæ regimen electum, hortatur, vt Simoniacos & Nicolaitas oppugnet, ac Herlembaldo nostro auxilium præstet.

I. QVàm solicitus pro Ecclesiæ Mediolanensis & Herlembaldi Causa esset vigilantissimus hic Pontifex, Gregorius, è proximis etiam duabus ipsius Epistolis (vigesima-septima & vigesima-octaua Libri Primi) perspicuum est; quippe datis vna eademquè die decima-tertia Octo- B bris, posteaquàm ille nona Epistolam superiorem ad Herlembaldum scripsisset.

II. Ac vigesima-septima quidem est huiusmodi: GREGORIVS EPISCOPVS, *Seruus Seruorum Dei, Alberto, Albensis Ecclesiæ Electo, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Peruenit ad aures nostras, vnde aliquantulùm de religione tua dubitauimus, te videlicet illius excommunicati Gotefredi interfuisse Ordinationi. Sed postquàm testimonia eorum, qui nobis verum solent dicere, fideli relatione te excusare studuerunt; non solùm de te non dubitauimus; sed ad reparandum Mediolanensis Ecclesiæ, Matris tuæ, honorem* C *zelum habere intelleximus. Quæ in re quantùm nobis religio tua placeat, euidentibus indicijs probabitur, in quibuscumque Romanæ Ecclesiæ necessitas tua auxilium requisierit. In nullo siquidem magis debitorem Sanctum Petrum & nos religio tua potest sibi facere; quàm si contra Simonem Magum, qui Ecclesiam Beati Ambrosij venalitatis suæ miserabiliter veneno infecit, scuto fidei & galea salutis armatus, nobiscum prælieris; & si Herlembaldo, strenuissimo Christi Militi, in his, quæ ad Dei cultum & ad religionem Sanctæ Ecclesiæ pertinent, manum auxilij præstiteris.*

III. *Est etiam quod prudentiam tuam Sanctæ Apostolicæ Sedi nihilò mi-* D *nùs commendabit; si ipsam Simoniacam hæresim (sicut laudabiliter iam cœpit) vsquequò de Ecclesia sua omninò euacuetur, studuerit oppugnare, & Clericos à turpis vitæ conuersatione ad castitatis munditiam reuocare.*

IV. *Hæc itaque sanctitatis studia mens tua quotidie meditetur; quatenùs, quod fama de te nobis innotuit, ex operum tuorum consideratione probetur. Age igitur, vt Vniuersalis Mater, Sancta Romana Ecclesia,*

clesia, in te, quasi fidelissimo filio, consoletur, & vinctis catenis mortis liberationis manus porrigatur. Dat. Capuæ, tertio Idus Octobris, Indictione duodecima. A

CAPUT XXXXV.

Gregorius Papa Gulielmo, Episcopo Papiensi, Causam Ecclesiæ Mediolanensis & Herlembaldi rursùs commendat.

I. Equitur nunc altera eiusdem Pontificis Epistola, eiusdem Libri Primi vigesima-octaua, eodem pariter Octobris die decimo-tertio data, & in eamdem fermè sententiam, his verbis: GREGORIVS EPISCOPVS, *Seruus Seruorum Dei, Gulielmo, Papiensi Episcopo, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Litteræ fraternitatis tuæ nobis directæ, simulquè Herlembaldi Mediolanensis verba euidenter ostendunt, quòd tu Sanctæ Apostolicæ Sedi eam, quam debes, velis obedientiam fideliter exhibere, & exhortationibus nostris, sicut decet, parêre. Sed nihil est, quod fraternitati tuæ promptiùs iniungamus: nihil est, quod te libentiùs facere velimus, quàm si Ecclesiam tuam, Gregemque tibi commissum, ab hæresibus, quæ in Sancta Ecclesia pestifere videntur pullulare, pastorali vigilantia studeas defendere; & contra eas omni adnisu totisquè viribus, Sanctorum Patrum munitus auctoritate, ardentiùs insurgere, & Clericos à turpis vitæ conuersatione ad castitatem reuocare.* B C

II. *Hoc etiam scias te admodùm Matri tuæ, Romanæ Ecclesiæ, commendabilem facere; si præfato Herlembaldo in his, quæ nostro consilio immò Omnipotentis Dei timore operatur (* quemadmodùm ille scilicet in suscepta Mediolanensis Ecclesiæ Causa operari solebat *) manum adiutorij præstiteris; & inimicis Sanctæ Ecclesiæ, bellum Dei secum prælaturus, viriliter restiteris. Studeat igitur prudentia tua sic se, in huius sollicitudinis partem, fortem vigilantemquè impendere, vt, quod ex promissionibus tuis accepimus, certis rerum exequutionibus implendum fore probemus. Dat. Capuæ, tertio Idus Octobris, Indictione duodecima.* D

CAPVT

CAPVT XXXXVI.

Gregorius Papa in Concilio Romano Pseudoarchiepiscopum anathematizat Gothofredum, & eos Episcopos, à quibus ille fuerat consecratus; Athonem verò collaudat: Sic etiam in eo contra Clericorum incontinentiam decernit. A

I.

Ræsenti Capite Annum à Christi Domini Natiuitate ingredimur Millesimum septuagesimum-quartum: primoquè statim ingressu opportunè ad instituti nostri rationem incidimus in Concilium, quod à Gregorio Papa Septimo B celebratum est in Vrbe Roma intra primam Quadragesimæ Maioris hebdomadam. In hanc enim hebdomadam illud ipse iam indixerat eiusdem Anni mense Ianuario, cùm ad illud suo tempore conuenire iuberet etiam Sicardum Aquileiensem Patriarcham vnà cum suis Suffraganeis, necnon etiam Mediolanensis Ecclesiæ Suffraganeos. Libri enim Primi Epistola 42. data Romæ nono Kalendas Februarias, Indictione duodecima, sic ad Sicardum illum scripserat: *Quapropter, confidentes in misericordia Dei, Concilium in prima hebdomada Quadragesimæ adunare disposuimus, quatenus huic tanto periculo, suffragante Diuina Clementia, cum communi consilio fratrum aliquod* C *solatium & remedium inuenire valeamus* &c. Et in altera rursùs Epistola, postridie data (siue quadragesima-tertia) sic item: *Gregorius Episcopus, Seruus Seruorum Dei, omnibus Episcopis Mediolanensis Ecclesiæ Suffraganeis, videlicet Brixiensi, Cremonensi, Bergomensi, Laudensi, Nouariensi, Hyporegiensi, Taurinensi, Albensi, Astensi, Aquensi, Terdonensi, & cæteris quibusdam, Salutem & Apostolicam Benedictionem: quibusdam pro meritis. Non incognitum vobis esse credimus, in Romana Ecclesia iamdudùm constitutum esse, vt per singulos Annos, ad decorem & vtilitatem Sanctæ Ecclesiæ, Generale Concilium apud Sedem Apostolicam sit tenendum. Nos itaque, huius celebritatis hoc in tempore* D *causam valde necessariam considerantes, in prima hebdomada Quadragesimæ Synodum (annuente Deo) Romæ celebrare disposuimus. Ad quam omnes vos, & Apostolica auctoritate, præsentiam vestram exhibere commonemus, atque præcipimus; quatenùs vnà vobiscum, & cum alia frequentia vestri ordinis, officij nostri debitam sollicitu-*

dinem in Diuinis & Ecclesiasticis causis, suffragante Superna Clementia, commodè ac reuerenter exercere valeamus. Et paulò pòst: *Sub eadem etiam auctoritate & determinatione omnes Abbates Longobardiæ ad præfatum Concilium inuitamus: nullamquè in hac obedientia fictitiam excusationem prætendere admonemus atque præcipimus.* Benè autem Baronius eodem Anno 1074. Articulo 36. ad superiorem illam Concilij Generalis mentionem sic addidit: *Generale appellat, quòd ex omnibus Italiæ Episcopis colligeretur; cùm alioqui contingeret, ex Suffraganeis tantùm circa Vrbem positis Episcopis frequentiùs Romæ Concilia celebrari.* Qua de re legi potest etiam Bellarminus Libro 1. *De Concilijs & Ecclesia*, Capite 4. A B

II. De multis verò & grauibus in hoc Concilio actum est rebus, quas ibidem Baronius diligenter in vnum collegit; sed ego duas tantùm hic proferam, quæ nostro propriè instituto deseruiunt.

III. Ac prima quidem illa est, quam solitus ille noster & Herlembaldi hostis, Arnulphus, Libri Quarti Capite secundo recensuit, quamquè nos Capite 37. Numero 1. ex parte attigimus. De Gregorio enim recenter ad Pontificatum euecto locutus, sic ille ibi narrando subsequebatur, & absque dubio Romanum præsentis Anni Concilium illud Generale designans: *Ipse autem cùm in priori radicitùs inhæreret proposito;* INDICTA ROMÆ GENERALITER SYNODO, CVM SVIS SACRATORIBVS GOTHOFREDVM ANATHEMATIZAVIT. *Cumquè ad libitum consueuisset multa disponere; coram omni Cœtu præsentem laudauit Attonem, absque nutu Regio, absente quoque Ambrosiano Clero ac Populo; vnde inter ipsum & Cæsarem videtur ortum hac lite manente dissidium; non illius quidem damnatione, sed noua huius, & absque dato Regis consensu, electione.* C

IV. In eodem quoque Concilio tale contra Clericorum incontinentiam pronunciatum est Decretum, quale prorsùs ad hunc Annum à Lamberto Schaffnaburgensi describitur his verbis: *Hildebrandus Papa, cum Episcopis Italiæ conueniens, iam frequentibus Synodis decreuerat, vt secundùm instituta antiquorum Canonum Presbyteri vxores non habeant; habentes, aut dimittant, aut deponantur. Nec quisquam omninò ad Sacerdotium admittatur, qui non in perpetuum continentiam vitamquè cælibem profiteatur.* Cuius Decreti occasione quales quantiquè tumultus excitati fuerint, idem mox Lambertus ibidem sic explicat: *Hoc Decreto* D

per

*per totam Italiam promulgato, crebras Litteras ad Episcopos Galliarum transmittebat: præcipiens, vt ipsi quoque in suis Ecclesijs similiter facerent, atque à contubernio Sacerdotum omnes omnino fœminas perpetuo anathemate resecarent. Aduersùs hoc Decretum protinùs vehementer infremuit tota factio Clericorum: Hominem planè hæreticum & vesani dogmatis esse clamitans, qui oblitus sermonis Domini, quo ait (*Matthæi 19.*) Non omnes capiunt hoc verbum; qui potest capere, capiat: & Apostolus (*1. Corinth. 7.*) Qui se non continet, nubat; melius est enim nubere, quàm vri; violenta exactione homines viuere cogeret ritu Angelorum; &, dum consuetum cursum naturæ negaret, fornicationi & immunditiei fræna laxaret.* B *Quòd si pergeret sententiam confirmare; malle se Sacerdotium, quam Coniugium, deserere; & tunc visurum eum, cui homines forderent, vnde gubernandis per Ecclesiam Dei plebibus Angelos comparaturus esset. Nihilominùs ille instabat; & assiduis Legationibus Episcopos omnes socordiæ ac desidiæ arguebat: &, nisi ocyùs iniunctum sibi negotium exequerentur, Apostolica se censura in eos animaduersurum comminabatur.* Clericorum igitur pertinaciter incontinentiæ addictorum tales erant de Gregorio Papa querelæ, atque in ipsum contumeliæ simul & calumniæ. Sed non hic earum finis. C

V. In eodem enim Concilio renouatum est etiam superiorum Pontificum Decretum, cuius mentionem nos etiam fecimus Capite 19. Num. 5. ne quis nempe Missas vxoratorum Sacerdotum audiret: Decretum profectò probatis quibusque Scriptoribus probatissimum; sed Sigeberto tamen Gemblacensi, cùm Henrici Regis partibus nimiùm faueret, improbatum; quasi verò Pontifex eo Decreto significasset, Sacramenta verè ac validè per improbos non confici Sacerdotes; quod vtique falsissimum est, & à Catholica Fide alienum. Sigeberti verba in Chronico ad Annum 1074. sunt huiusmodi: *Gregorius Papa, celebrata Synodo* D (ea nimirùm, de qua nos in præsenti Capite agimus) *Simoniacos anathematizauit, & vxoratos Sacerdotes a Diuino Officio remouit, & Laicis Missam eorum audire interdixit, nouo exemplo, &, vt multis visum est, inconsiderato præiudicio contra Sanctorum Patrum sententiam: qui scripserunt, quòd Sacramenta, quæ in Ecclesia fiunt (Baptismus scilicet, & Chrisma, Corpus & Sanguis Christi) Spiritu Sancto latenter operante eorumdem Sacramento-*

rum effectum, seu per bonos seu per malos intra Dei Ecclesiam dispensentur; tamen, quia Spiritus Sanctus mysticè illa viuificat, nec bonorum meritis dispensatorum amplificantur, nec malorum peccatis attenuantur. Vnde est: Hic est, qui baptizat. Ex qua re tam graue oritur scandalum, vt nullius hæresis tempore Sancta Ecclesia grauiori schismate discissa sit &c. Talia Sigebertus, & qui cum eo prauè pro Henrico Rege contra Gregorium Papam, à quo ille fuerat anathemate percussus, sentiebant: quæ propterea meræ calumniæ titulo communiter à Doctoribus benè doctis & Catholicis refelluntur. Quamobrem Aubertus etiam Miræus in sua eius Chronici editione sic ad ea verba obseruauit in ora marginali: *Calumniam Sigiberti, nimis addicti Henrico Quarto, Baronius refellit Anno* 1074. §. 36. *& sequentibus*. A B

VI. Sic enim Baronius illic habet §. siue Articulo 40. *De eadem Synodo, & Gregorij Papæ Litteris, his de rebus in Germaniam missis, quæ desiderantur, meminit Marianus Scotus, ea tunc scribens. Agit & de iisdem Sigebertus hoc Anno: & inuehitur refractarius ipse in eiusdem Gregorij renouatum Decretum Prædecessorum; quo iubetur, ne coniugatorum Sacerdotum quis Missas audire præsumeret; quasi negaret ipse Gregorius, vel alij qui hoc statuissent, per improbos Sacerdotes non confici Sacramenta. Nunquàm istud dixit aliquis Romanorum Pontificum; sed tantùm, quòd ea ratione statuissent, vt, si fornicarius Sacerdos sic se contemni videret, abstineret ab infami consortio fœminarum. Sed nec sic parentibus istis, Laicis in opprobrium redditis; vt sal infatuatum, non solùm ab hominibus ipsi conculcati sunt; sed eò progressum asserit (quod dici nefas) vt etiam confecta per eos Sacramenta eorumdem pedibus tererentur*. Hactenùs Baronius. C

VII. Sed quid item Bellarminus? *Habemus igitur* (concludit ille Libro 4. De Romano Pontifice, Capite 13.) *innocentiam Gregorij probatam tripliciter: testimonio Scriptorum* (quos ille multos & Germanos produxerat) *testimonio aduersarij morientis* (hoc est, Gulielmi Episcopi Traiectensis, qui vnà cum Bennone Cardinali maledicentissimo Gregorium hunc Papam oppugnauerat) *& testimonio Dei, à Pontifice inuocati. Vna solùm superest calumnia Sigeberti: qui in Chronico scribit, Gregorium Septimum sensisse, Presbyterum concubinarium, si fortè Sacrum facere velit, non posse re vera consecrare; & idcircò interdixisse Christianis, ne concubinariorum* D

nariorum Presbyterorum Sacris interessent. *Respondeo, Sigebertum* A *fuisse ex sectatoribus Henrici Quarti, vt Trithemius refert in Catalogo Scriptorum; & ideò sinistrè interpretatum interdictum Gregorij. Quid autem Gregorius iusserit, longè meliùs & fideliùs refert Beatus Anselmus, Sigeberto antiquior & sanctior. Qui in Epistola 8. ad Gulielmum Abbatem sic ait. De Presbyteris (inquit) qui se apertè reprobos, & libidinis commercio Deo execrabiles exhibent, omninò tenendum est, quod Apostolica prouidentia Ecclesiastico iustoquè rigore constituit. Nempe nullatenùs conuenit, vt ibi reuerenter astetur, vbi pertinaciter, aperta & impudenti libidine fœtentes, Dei & Sanctorum prohibitionem contemnendo Sacris Altaribus de-* B *seruiunt; immò non deseruiunt; sed, quantùm ad ipsos pertinet, turpiter commaculant. Non quò quis ea, quæ tractant, contemnenda; sed ipsos potiùs tractantes contemnendos existimet; vt, qui Dei & Angelorum præsentiam non reuerentur, vel hominum detestatione repulsi, Sacra contaminare desistant. Hæc ille. Qui rectissimè Decretum Gregorij, tempore suo editum, explicauit.* Sic igitur Bellarminus eiusmodi calumniam ibi refellebat. Similiterquè refellit etiam ipsam Libro *De Scriptoribus Ecclesiasticis*, in Sigeberto Historico, ad Annum 1101. vbi breuiter eam Sancti Anselmi sententiam his etiam verbis perstringit: *Neque vetuerat* C *Gregorius, Missas eiusmodi concubinariorum audiri; quòd existimaret, illas non esse veras Missas; sed quòd iudicaret, concubinarios indignos esse, qui Missam celebrarent, & qui à Fidelibus Populis frequentarentur.* Eiusdem verò Bellarmini opinione, sicut etiam eodem illo Capite 13. paulò pòst significauit expressius, (necnon etiam Baronij ad Annum 1099. Art. 36.) Beatus ille Anselmus, cuius testimonio suam eiusmodi responsionem confirmabat, non alius fuit, quàm celeberrimus ille Cantuariensium Archiepiscopus, qui eodem Bellarmino teste in Libro *De Scriptoribus Ecclesiasticis* florebat Anno 1081. ac feliciter obijt ætatis D suæ Anno 76. Salutis autem Humanæ 1109. vel 1106. Itaque illi pariter adscripta, & ad Vvilhelmum Abbatem Hirsaugiensem missa, recitatur ea Epistola in Opere illo, quod Sebastianus Tengnagel Anno 1612. edendum Ingolstadij curauit, inscriptum *Vetera Monumenta, contra Schismaticos tam olim pro Gregorio Septimo alijsquè nonnullis Pontificibus Romanis conscripta, ac nunc primùm in lucem vendicata.* In ipsius tamen Anselmi Ar-

chiepiscopi

chiepiſcopi Operibus, quæ tandem Coloniæ Agrippinæ Anno A
pariter 1612. edita fuerunt ſtudio & opera Ioannis Picardi, talem illam Epiſtolam ego non reperi; ac propterea nonnihil etiam ſuſpicatus fui, Anſelmo potiùs Epiſcopo Lucenſi, Alexandri Papæ Secundi nepoti, Ciuique noſtro Mediolanenſi (de quo nos etiam infrà) tribuendam eſſe. Certè autem Hirſaugienſis ille Abbas, ad quem illa ſine dubio ſcripta ſupponitur, nihil ego ambigo, quin vnus idemquè ſit cum eo, de quo Ioannes Trithemius in Chronico, de Conciliabulo ſcribens Vvormatienſi, Anno 1076. ab Henrico Rege contra Gregorium Papam conuocato, ſic tradebat: *Ad hoc Concilium Malignantium Gulielmus Abbas* B
Hirſaugienſis vocatus ire contempſit; quippequi Vicarium Chriſti (Gregorium) ſanctum & innocentem nouerat. Sed hinc ad refellendam illam Sigeberti calumniam teuertamur.

VIII. Leonardus quidem Coquæus, Pater ille mihi dilectiſſimus, quem Operis huius Libro 1. Capite 23. producebam teſtem, ſic ipſe Antimornæi ſui Tomo Primo, pag. 528. columna 2. diſſerebat: *Gregorius Pontifex, Decreto de Clericorum Cælibatu edito, Litteras quidem ad omnes Epiſcopos miſit: præcipiens, vt fœminas ab ipſorum contubernio reuocarent. Et Prædeceſſor eius Alexander* C
prius ediderat illud Decretum, vt nullus Miſſam audiat Presbyteri, quem ſcit concubinam habere indubitanter, vel ſubintroductam mulierem. Quod, non dubium, ab ipſo renouatum; prout etiam teſtatur Marianus Scotus Anno 1075. & Trithemius in Chronico Hirſaugienſi Anno 1073. Numquam tamen docuit, huiuſmodi non eſſe Sacerdotes, neque ſacrificare: & hic error illi à Sigeberto, ſchiſmatico fautore Henrici, imponitur; prout oſtendit Sanderus Libro 7. De Viſibili Monarchia Eccleſiæ, Num. 737. Neque vlli Scriptores fide digni referunt (nullo enim loco Auentinum habemus) Sacroſanctam Hoſtiam, à Sacerdotibus, qui coniuges habebant, conſecratam, occaſione huius doctrinæ à Populis in lutum D
abiectam aut pedibus conculcatam fuiſſe: Sed quid mirum; ſi id de Gregorio Septimo confinxerunt? quem aliquando accuſarunt velut hæreticum; vt qui Catholicam & Apoſtolicam Fidem de Corpore & Sanguine Domini in quæſtionem vertiſſet; tamquam Berengarij hæretici diſcipulus. Qua de re quidem copioſè iam ego diſſerui in eiuſdem Vita Berengarij, ad Catholicam denique Fidem ſetiò conuerſi: quæ Vita, vt ſpero, iam tandem ſine mora in lucem præſenti Operi ſuccedet.

IX. Sed

IX. Sed ipsummet etiam Pontificem Gregorium Septimum audiamus. Libro enim 4. Epistola 10. quarto Idus Nouembris, Indictione decima-quinta, proindeque Anno Domini Millesimo septuagesimo-sexto, ex Vrbe Roma sic ille scripsit Adilæ, Flandrensi Comitissæ: *Peruenit ad aures nostras, quòd quidam vestrum dubitant, vtrùm nunc Sacerdotes ac Leuitæ, seu cæteri qui Sacris Altaribus administrant, in fornicatione persistentes Missæ debeant celebrare officium. Quibus ex auctoritate Sanctorum Patrum respondemus, nullo modo Ministros Sacri Altaris, in fornicatione existentes, Missæ debere celebrare officium; quinetiam extra Choros esse pellendos, quousque pœnitentiæ dignos fructus exhibeant. Vnde* A *Apostolica tibi auctoritate præcipimus, quatenùs nullos eorum, qui in scelere perdurant, ad Sacrum Mysterium celebrandum suscipiatis; sed, vndecumque poteritis, tales ad Missas celebrandas acquiratis, qui castè Deo deseruiant; his talibus prorsùs ab omnibus Ecclesiæ Beneficijs procul expulsis.* Similiter verò etiam in Epistola subsequenti, eodem die ad Robertum, Comitem Flandrensem, data: *Peruenit ad Apostolicam Sedem, quòd in Terra tuæ Dominationis, qui vocantur Sacerdotes in fornicatione positi, non erubescant, cantando Missam, tractare Corpus & Sanguinem Christi: non attendentes, quæ insania quodue scelus est, vno eodemquè tempore corpus meretricis & Corpus attrectare Christi. Quapropter* C *ex parte Omnipotentis Dei, & auctoritate Beati Petri Apostolorum Principis, te rogamus, ac tibi omninò præcipimus, vt, vbicumque potes huic sceleri resistere, & Simoniacis contradicere, nullius ratio vel gratia te possit retorquere.* Talia Gregorius ipse Papa Septimus.

X. Ecce verò nobis præterea, quemadmodùm similiter ipsius hac de re mentem interpretatus postea fuerit proximus eius Successor, Vrbanus Secundus. Lucio enim, Ticinensis Ecclesiæ Sancti Iuuentij Præposito, Epistolam scribens illam, quam Baronius Anno 1099. ab Articulo 28. vsque ad 36. primus edidit in lucem, posteaquàm disertissimè asseruisset, ac Sancti Augustini D doctrina comprobasset, talium Sacerdotum Sacramenta re vera esse sancta & veneranda; tum verò sic adiecit: *Attamen Decessores nostri Nicolaus & Gregorius, à Missis Sacerdotum, quos tales re vera esse constiterit, Fideles abstinere decreuerunt; vt & peccandi licentiam cæteris auferrent, & huiusmodi ad vera pœnitentiæ lamenta reuocarent. Scribit hoc Prædecessor noster Gregorius* (ipsemet

met nimirùm Septimus) *Rodulpho & Bertholdo Ducibus* (Libri nempe Secundi Epistola 45. quam ego quoque recitabo infra, Cap. 60.) *inter cætera: Officium Simoniacorum, & in fornicatione iacentium, scientes nullo modo recipiatis: &, quantùm potestis, tales sanctis deseruire Mysterijs, vi, si oportuerit, prohibeatis* &c. Et hæc quidem nobis in præsenti satis sint pro Synodi eius Romanæ Decretis, ad institutum nostrum pertinentibus. A

XI. E pertinacia tamen Clericorum, Pontificijs ac Synodalibus eiusmodi Decretis obtemperare recusantium, tantum mali subortum est, vt Ioannes Nauclerus in Secundo Chronologiæ suæ Volumine, Generatione 36. in Gregorio Papa Septimo, veraciter ita demùm scripserit: *Hanc disceptationem horrenda Ecclesia Occidentalis pestis secuta est; adeò vt & Laici in hoc Sacerdotum dissidio Sacra tractarent, baptizarent, inungerent sordibus pro vero pietatis oleo, tantisper donec Diuinâ Prouidentiâ rebus illis consultum est*; qua nimirùm animi Clericorum ad obtemperandum flexi tunc. Quocirca etiam iure merito Bellarminus Libro 1. *De Clericis*, Cap. 19. multa numerans impedimenta, quæ Coniugium afferret Clericis, ne munera sua Ecclesiastica ritè exequantur, id etiam commemorat: *Sexto impediret Sacramentorum administrationem. Tunc enim vix distinguerentur Clerici à Laicis; & esset sicut Populus* (Isaiæ 24.) *sic Sacerdos; quod experientia testatur. Nam tempore Gregorij Septimi, cùm in Germania cœpissent Sacerdotes vxores ducere, tantus contemptus Sacramentorum secutus est, vt passim Laici Sacramenta administrarent; vt Ioannes Nauclerus & alij referunt. Itaque meritò Diuus Epiphanius Hæresi 59. dicit, propter honorem Sacerdotij necessariam esse continentiam.* Quod quidem Naucleri testimonium, & argumenti genus ex eo deductum, Gregorio etiam de Valentia placuit in Libro *De Cælibatu*, Capite 5. prope finem. B C D

CAPVT,

CAPVT XXXXVII. A

Gregorius Papa Ducissæ Beatrici & eius filiæ Mathildi mandat, vt liberum ac solutum ad Herlembaldum nostrum mittant Episcopum Argentinensem, quem iniustè detinuerant, cum ex Vrbe Roma reuerteretur.

I. ANNO Domini Millesimo septuagesimo-quarto Synodus præcedens celebrata fuit intra primam Quadragesimæ hebdomadam, vti iam diximus; intra postremam verò data est Epistola subsequens. Hæc enim data est decimo- B septimo Calendas Maij (hoc est, quinto-decimo Aprilis die) cùm alioqui Dominicæ Resurrectionis Pascha eodem Anno in vigesimum Aprilis diem inciderit. Est autem Libri Primi Epistola 77. & à Baronio etiam pro Beatrice ac Mathilde clementer ad Annum eumdem 1074. Art. 71. interpretata: necnon etiam nobis manifestè significans, quanti Maximus hic Pontifex nostrum faceret Herlembaldum.

II. GREGORIVS EPISCOPVS, *Seruus Seruorum Dei, Duci Beatrici & eius filiæ Mathildi Salutem & Apostolicam Benedictionem. Cùm Propheta testetur* (Psalmo 50.) *quòd Omnipotens Deus, quem* C *imitari iubemur, cor contritum & humiliatum non spernat; nos quidem, qui peccatores sumus, etsi contritionem cordium in aliis non satis plenè respicimus; cognita tamen dissimulare & quasi pro nihilo computare non debemus.*

III. *Guarnerius, Argentinensis Episcopus, postquàm peccatis facientibus decorem sui Ordinis indignè tractauit, vocatus ad correctionem à Domino nostro veneranda memoriæ Alexandro Papa, solus inter omnes Teutonicæ Terræ Episcopos (quorum multi, non solùm carnali scelere sed etiam Simoniaca labe fœdati, itidem vocati sunt) Apostolorum Limina petiit: locum iudicii in humilitatis forma præ-* D *uenit: & vltrus Apostolicam virgam, annunciando & cogitando pro peccatis suis in faciem procidit.*

IV. *Apostolica igitur tum censura correptus iam nunc Apostolicam venit experiri clementiam: & cum tanta fatigatione (sicut audiuimus) ieiunando pariter, & plerumque pedes eundo, compunctionem suam & obedientiam demonstrauit, vt Confratres nostri, pro competentia horum temporum, miserendum sibi fore, dignum æstimarent, & de-*

cernerent. Cui quamquàm Episcopalis officij redintegrationem ad vota sua non concessimus; exercere tamen in illo rigorem Canonicum hoc in tempore quid referret? cùm fortasse, hoc amoto, locum eius non alius possideret, nisi qui plurimum pecuniæ dare posset. A

V. *Cæterùm, quod vos-fecistis in eum, quàm inhonestum vobis, quàm mihi verecundum, quamquè Beato Petro & Apostolicæ Sedi contumeliosum sit, quæso, cum animis vestris reputate; vt, in quibus peregrinorum his in partibus tutissima debet esse defensio, inopinata pericula lateant; & nostra, qui hoc alijs Principibus prohibemus, in hac re quasi consentanea pro familiaritate vestra dilectionis voluntas arguatur; præsertim, cùm eumdem fratrem per Litteras nostras non sine magna fiducia vobis commendauerimus.* B

VI. *Quamobrem Nobilitatem vestram multum rogamus & admonemus, vt iniurias eius, quantùm potestis, demulcentes, cum omni beneuolentia & manifesta charitatis exhibitione eum abire dimittatis; &, sicut in supra memoratis rogauimus Litteris,* TVTVM SIBI VSQVE AD DOMNVM ERLEMBALDVM MEDIOLANENSEM DVCATVM PRÆBEATIS: *scientes, eum per Epistolam nostram esse commonitum, vt nullatenùs super hac re contra vos aut vestros aliquid moliatur aduersi.*

VII. *Dionysio verò Placentino, & alijs Episcopis Longobardiæ, qui ad nos venerant, nihil de Episcopali officio, nisi confirmari pueros pro necessitate, concessimus; sed totius negotij frena ita retinemus in manu, vt aut correctis de venia, aut pertinacibus non sit desperandum de pœna.* C

VIII. *Quia verò ex charitate, & pro reuerentia Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, vos de talibus aduersùm nos murmurasse credimus; memores Domini & Patris nostri Beati Petri, Apostolorum Principis, qui murmurantibus aduersùm se Discipulis satisfacere non dedignatus est; vobis quoque rationem de factis nostris non inuiti reddimus; in eodemquè, quanta vis dilectionis, qua vobis astringimur, non aliàs vobis adhuc certiora signa dedimus.* D

IX. *Neque verò nos fugit, quàm diuersa de nobis hominum opinio sit, & iudicium; dum in eisdem causis & actibus alij nos crudeles, alij nimiùm mites esse dicunt. Quibus profectò nil verius nil rectius respondendum videtur, quàm quod ait Apostolus* (1. Corinth. 4.) *Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die.*

X. *Deus autem Omnipotens, qui verus inspector est cordium, doceat nos &*

& vos facere voluntatem suam: & ponat legem suam in medio cordis nostri. Dat. Romæ, decimo-septimo Kalendas May, Indictione duodecima. A

CAPVT XXXXVIII.

Quo consilio Herlembaldus non permiserit, ab vllo Episcopo excommunicato ministrari Baptismum; nec ab alijs adhiberi Chrisma, quod esset ab ipso consecratum.

I.

HAC de re nobis ante omnia proferendæ sunt Arnulphi hostis & Historici quiritationes, Libro eius Quarto & postremo inrexræ: necnon ab ijs incipiendum, quæ ad præsentem pertinent Annum Christi Domini Millesimum septuagesimum-quartum, & ad eius Sacratissimam Pentecostes celebritatem. B

II. Post illa enim verba, quæ tandem nos Capite 46. Num. 5. ex ipso recitauimus, sic ille narrando progrediebatur Capite 3. *Præterea, dum Gothofredus Brebiæ solius immoraretur præsidio; Atho, propria neglecta domo ac Patria, Romæ degebat, tantummodò assiduis Papæ mancipatus obsequijs. Cui Herlembaldus apud Mediolanum totis fauebat viribus, die noctuque laborans, datis etiam ac promissis muneribus. Insuper omne Collegium Gothofredi flammis ac ferro persequebatur, interdum nihil intemptatum, iuxta posse, relinquens; præsertim, cùm nec Regiæ potestati, nec suorum parium aliorumquè multorum cederet vllo modo voluntati, Romana tantùm fretus atque contentus fiducia; ad hoc etiam prorumpens, vt Ambrosianæ Consecrationis Episcopos blasphemaret;* ASSERENS APOSTOLICE EXCOMMVNICATOS, QVORVM OMNE REPROBAT OFFICIVM. *Vnde fuit, quòd Sancto Pentecostes Sabbato fieri prohibuit in Vrbe Baptisma.* Et hæc quidem in Annum cadunt Christi Domini præsentem, ac Millesimum septuagesimum-quartum. C D

III. Quod ibidem proximè sequitur, in Annum cadit subsequentem, hisquè descriptum est verbis: *Postea verò Chrisma Sacrum, quod vnus illorum (* videlicet Episcoporum, à Sede Apostolica excommunicatorum *) Dominicæ Cœnæ mysterio Metropolitanæ direxit Ecclesiæ (sicut mos est, deficiente Pontifice) profusum humi*

coram omni Populo calcibus proculcauit, suum producens in medium; à quo confectum, vel vnde venerit, incognitum; ac sic, postposita Sabbati illius authentici apparatibus tradita prærogatiua, sexta in Albis feria suum fecit celebrari Baptisma; cùm Scriptura prohibeat transgrediendos, quos posuerunt Patres, terminos. Vnde contigit, vt Paschale gaudium suum nesciret Lauacrum, ac multo post tempore plures Catechumeni Baptismi carerent gratia. Quo errore inuoluitur plurima Populi multitudo, partim simplici oculo, partim seducta pretio, partim impunitate, qua patrauerat, scelerum. Ab ipso enim exordio quicumque scelestus illius adhærebat consortio, charus & insons habebatur ab illo. Quamobrem Patarinorum in tantum excreuit numerus atque virtus in Pagis, & Oppidis, ac quibusdam duce ipso in Vrbibus, vt suorum omnium videretur dominari Conciuium. A B

IV. Denique verò sic etiam in Annum Domini Millesimum septuagesimum-sextum conquerebatur Arnulphus Capite 5. *Igitur inter tot angustias tantosquè dolores* (ex altero nimirùm incendio, quod Vrbem nostram fœdarat Anno superiore Millesimo septuagesimo-quinto, feria secunda Sanctioris Hebdomadæ, vt infra nos etiam indicabimus) *cùm tota foret in Vrbe luctus, omnis ordinis & ætatis vtriusque sexus; solius Herlembaldi intrepidus perseuerabat & inflexibilis animus. Siquidem instantibus Paschalibus Albis Baptismi satagebat, sicut præterito fecerat Anno, ignoto Chrismate inchoare mysterium. Cumquè Cardinales Ecclesiæ, quorum intererat sacrare Fontes, nollent contra solitum agere; astat illicò Luitprandus quidam Presbyter nuncupatus, à progenitoribus vernula. Qui, iussu ac virtute illius, Ordinariorum vsurpauit officium, venientes inconsultè baptizans. Et hæc quidem violentia, recenti iuncta Ciuitatis incensæ memoria, quamplurimos offendit grauiter Ciues, præcipuè milites, præ oculis habentes, quòd quidam Romanus ait Tyronibus: Serui, empti ære, dura ferre non possunt Dominorum imperia, nedùm vos, Quirites.* Tales igitur erant huius generis querelæ, quas Arnulphus tunc in Herlembaldum nostrum rabidus effundebat. Benè autem interim se res habet, quòd, vt iam vidimus Capite 26. Num. 3. ipsemet fassus iam fuerat, non modò Gothofredum, sed etiam Episcopos, à quibus fuerat consecratus, anathematizatos in Synodo fuisse Romana; eosdemque propterea excommunicatos esse Christifidelibus vitandos; C D

in quos eæ cadant regulæ, quas mox Herlembaldi consilio præmunire aggrediemur; & è sapientissimi quidem Francisci Suarez Tomo Quinto in Tertiam Sancti Thomæ Aquinatis Partem, qui Tomus est *De Censuris*. A

V. *Sit ergo* (inquit ille Disputatione 21. Sectione 2.) *hæc generalis regula: Omnia Sacramenta, præter Pœnitentiam, ab excommunicato collata seruato Ecclesiastico ritu, itaut nullus alius intercedat defectus nisi censura ipsius Ministri, rata sunt & valida: &, per se loquendo, conferunt totum effectum proprium, nisi aliunde intercedat obex ex parte recipientium. Hæc assertio est certa iuxta principia Fidei, quæ de Sacramentis in genere in Tertio Tomo tradidimus Disputatione 14. Sectione 4. Ratio verò est; quia nec Sacramentum nec effectus eius potest vel propter iniquitatem Ministri vel propter Ecclesiæ prohibitionem impediri, si applicetur debita materia & forma cum debita intentione circa subiectum capax. Illis enim tribus Sacramentum perficitur ex institutione Christi, vt Concilium Florentinum dixit. Præterea declaratur breuiter discurrendo per singula* &c. B

VI. De Sacramentalibus autem (cuiusmodi est etiam Chrismatis Consecratio) sic etiam ille aliquantò pòst in eadem Sectione prosequitur: *Tertia difficultas est circa Matrimonium; non quidem quoad substantiam eius (iam enim diximus, huic nihil obstare, quòd Parochus excommunicatus sit) sed quoad solemnem benedictionem, quæ in Templo dari solet coniugatis; quod etiam quæri posset de solemni ritu Baptismi, si ab excommunicato fiat; & in vniuersum de omnibus his Sacramentalibus, seu Consecrationibus & Benedictionibus ab Ecclesia introductis; an factæ ab excommunicato ratæ sint; esto, excommunicatus peccet ea munera exercendo. In qua re generalis & communis sententia est: hæc omnia, quæ iurisdictionem non requirunt, sed solùm Sacerdotalem vel Episcopalem Ordinem, valida esse, si Minister talem Ordinem habeat, & in reliquis debitum ritum seruet, etiamsi excommunicatus sit. Ita Syluester Verbo Consecratio 2. in 6. & Angelus eodem Verbo & Numero: & Tabiena Num. 8. Et ratio est; quia excommunicatio nihil aufert, quod sit de necessitate huiusmodi effectuum, vel actionum, etiamsi illas prohibeat; quia non sunt actiones, quæ à iurisdictione pendeant, neque ex bonitate operantis, aut honestate suæ actionis. Hac enim ratione supra ostendimus, valida esse Sacramenta, collata ab excommunicato,* C D

municato,

municato, quando iurisdictionem non requirunt. Propter quod sententia hac communis est, vt statim referam. Et paulò pòst: *Nihilominùs grauiter peccat Sacerdos excommunicatus exercendo huiusmodi actus. Nam, licet illa in rigore non sit collatio Sacramenti; est tamen Communicatio quadam in Diuinis, & in quodam sacro ministerio solemni & publico; vnde sine dubio est materia sufficiens grauis culpa.* A

VII. Deinde verò idem Suarez Sectione 4. separatim quærens de recipientibus Sacramentum ab excommunicato, hæc habet: *Secundò principaliter dicendum est, peccare grauiter eum, qui Sacramentum aliquod ab huiusmodi excommunicato suscipit; non verò propterea incurrere aliam Ecclesiasticam pœnam, prater excommunicationem minorem, generaliter loquendo; nam specialiter de illo, qui Ordines suscipit, est specialis difficultas, infra tractanda. Prima pars certa est, & communis apud Theologos in Quarto, Distinctione 18. vbi specialiter Diuus Thomas Quæst. 2. Art. 4. Et ratio est; quia per censuram excommunicationis non solùm ipsi excommunicato prohibitum est communicare cum alijs; sed etiam alijs directè prohibitum est communicare cum ipso; ergo transgressio huius prohibitionis in materia graui mortale peccatum est. Sed hac materia & communicatio in receptione Sacramentorum valde grauis est; ergo illa transgressio peccatum mortale est. Maior certissima est, & multis Iuribus continetur &c. ergo hac prohibitio directè cadit, non solùm in talem excommunicatum, sed etiam in alios.* Et aliquot alijs interpositis: *Iam verò, quòd materia huius prohibitionis grauis sit, & ad mortale peccatum sufficiens, docet Diuus Thomas supra, Quæstione 3. & in solutione ad Primum ita exponit Caput Sacris, de ijs, qui vi metusuè causa, ibi, Cùm pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incurrere. Nam est ibi sermo de peccato, quod committit communicando cum excommunicato; quamuis intelligentia illius textus plura requirat, de quibus supra dictum est, tractando de Censuris in communi. Rationem attingit Diuus Thomas ibidem ad Secundum; quia directa intentio Ecclesia in hac prohibitione pracipuè est propter spiritualia. Vnde ipse concludit, omnem Communicationem in Diuinis esse peccatum mortale. Est ergo hoc multò certius in hac administratione Sacramentorum. Nam inter ipsa spiritualia valde grauis materia est.* B C D

VIII. Denique verò illud etiam huc addamus, quod idem Suarez Disputatione

putatione 12. Sectione 2. hunc in modum expressit: *Primò enim declarandum est, quid nomine Diuinorum Officiorum intelligendum sit: & quod ministerium circa illa prohibitum sit ipsi excommunicato. Ad quod breuiter respondetur (secluso Officio Missæ, de quo iam dictum est) in primis sub eo nomine comprehendi Canonicum Officium septem Horarum, quæ in Ecclesia publicè recitantur. Deinde publica Processio, ad quam Populus Fidelis concurrit. Omnis item publica Oratio, aut Benedictio, aut similis Caeremonia Ecclesiastica, quæ ex eius vel Christi institutione solemniter fit, & semper est adnexà alicui Ordini Clericali, vt est Euangelium vel Epistolam solemniter cantare, aut proprium munus cuiusuis inferioris Ordinis solemniter & ex officio exercere. Item aquam, oliuas, aut candelas solemniter benedicere:* ET MVLTO MAGIS CHRISMA CONFICERE, VEL OLEVM SANCTVM BENEDICERE: ET SIMILIA. *Quæ probantur partim ex consuetudine & communi sensu Ecclesiæ: partim ex communi interpretatione Doctorum, qui hac omnia sub Diuinis Officijs comprehendunt, cùm de hac materia loquuntur: partim etiam ex Iuribus, quæ omnia illa Officia Diuina, quæ sunt propria alicuius Ordinis Clericalis, & ita instituta sunt, vt à Ministro publico Ecclesiæ, ad illud opus consecrato, fieri solemniter debeant, sub hac voce in præsenti materia comprehendunt; vt colligitur ex Capite Si quis Episcopus, 4. cum alijs 11. Quæstione 3. & Cap. 1. & Cap. Is cui, de Sententia Excommunicationis in 6. & Cap. 1. De Sententia & re iudic. in 6. & ex particularibus exemplis, statim tractandis, id magis constabit.* Hactenùs ex Francisco Suarez. Qui quidem in hoc rerum genere, partim è Catholica Fide partim è Sacris Canonibus hausto, & communibus Doctorum votis & iudicijs firmato, nobis instar omnium esse potest.

IX. Quocirca talibus etiam hisce regulis, ex ipso in medium allatis, sicuti nullum nobis est dubium, quin Herlembaldi etiam tempore communiter inter Catholicos eæ fuerint compertæ pariter ac vsitatæ, nec ipsi etiam Herlembaldo, Sedem Apostolicam de his præcipuè rebus consulere solito, ignoratæ; sic etiam inde nobis facillimum iam tandem videtur ad superiores Arnulphi querelas respondere.

X. Non igitur Herlembaldus ignorabat, vel diffitebatur, ministrari posse Baptismum validum, valideque confici Chrisma posse ab Episcopo,

Episcopo, per Apostolicam Sedem Synodaliter excommunicato; sed hoc vtrumque computabat ab ipso fieri non posse licitè ac sine peccato; viceque versa ne Fideles quidem posse licitè ac sine peccato in Diuinis eiusmodi Officijs cum ipso communicare. Quocirca etiam ex officio illo suo, per Apostolicam sibi Sedem demandato, sæpeque ac sæpiùs commendato, tot ac talibus occurrere malis constantissimè semel iterùm ac tertiò intra tres illos annos conatus est. A

XI. An verò Chrisma etiam illud Sacrum, ab Episcopo illo excommunicato Metropolitanæ directum Ecclesiæ, profuderit humi coram omni Populo Herlembaldus, calcibusquè proculcarit, vt Arnulphus asserebat; id quidem nihilo minorem videtur mereri fidem, quàm illud, quod postmodùm non sine manifesto mendacio & calumnia adiecit; quemcumque videlicet scelestum, qui consortio Herlembaldi adhæreret, charum ab ipso insontemquè habitum esse. Quod si fortè id etiam credere velimus; quidni pariter idipsum existimemus pia simul & rationabili factum esse causa, quæ tunc temporis ita exigeret ad præcauendum, quod ex eius olei vsu imminebat peccatum, & ad eludendam aduersariorum pertinaciam, qui Gothofredo Pseudoarchiepiscopo adhærebant, oleoquè nihilominùs illo vtendum esse contendebant? B C

CAPVT IL.

Gregorius Papa Henrico Regi, tametsi ea non executo, quæ pro Ecclesia Mediolanensi promiserat, nouum tamen pollicetur eiusdem Causæ, semel iam iterumquè iudicatæ, examen.

I.
Væ pro Ecclesia Mediolanensi promiserit Henricus Rex, hæc iam vidimus Capite 41. Quemadmodùm ille nihilominùs adhuc ea non impleuerit, & tamen Gregorius Papa nouum illi offerat eius Causæ examen (hoc est, de Gothofredi ad Mediolanensem Archiepiscopatum promotione) hæc habemus ex ipsius Libro 2. Epistola 30. hoc ipso Anno Domini Millesimo septuagesimo-quarto intra Decembris mensem data: qua nimirùm hæc etiam continentur: D

II. GREGORIVS EPISCOPVS, *Seruus Seruorum Dei*, *Henrico Regi*

Salutem

Salutem & Apostolicam Benedictionem. Quamquàm, Fili Charissime, Causam Mediolanensis Ecclesiæ non ita composueris, quemadmodùm Litterarum ad nos missarum series pollicitatioquè continebat; tamen, quia Legatis nostris te beneuolum tractabilemquè præbuisti, eorumquè interuentu quasdam res Ecclesiasticas laudabiliter correxisti, nobis quoque per eos congruæ salutationis & deuotæ seruitutis exhibitionem transmisisti; gratanter accepimus. Sed & illud, quod piæ memoriæ Agnes, Mater tua Imperatrix Augusta, apud nos constanter testificata est, ijdemquè Legati Episcopi attestati sunt, Simoniacam scilicet hæresim funditùs de Regno tuo extirpare, & inueteratum morbum fornicationis Clericorum toto adnixu corrigere velle, vehementer nos hilarauit. A B

III. Et paulò pòst: *Moneo autem te, Fili Excellentissime, & sincera charitate hortor, vt in his rebus tales tibi consiliarios adhibeas, qui non tua sed te diligant, & saluti tuæ non lucro suo consulant: quibus si obtemperaueris; Dominum Deùm, cuius causam tibi suggerunt, protectorem propitiumquè habebis.*

IV. *Porrò de Causa Mediolanensi, si viros religiosos & prudentes ad nos miseris, quorum ratione & auctoritate clarescat, Sancta Romana Ecclesia bis Synodali iudicio firmatum posse aut debere mutari Decretum; iustis eorum consilijs non grauabimur acquiescere, & animum ad rectiora inclinare. Sin autem impossibile esse constiterit; rogabo & obsecrabo Sublimitatem tuam, vt pro amore Dei & reuerentia Sancti Petri eidem Ecclesiæ suum ius liberè restituas; & tunc demùm regiam potestatem rectè te obtinere cognoscas, si Regi Regum Christo ad restaurationem defensionemquè Ecclesiarum suarum faciendam dominationis tuæ altitudinem inclinas, & verba ipsius dicentis cum timore recogitas: Ego diligentes me diligo, & honorificantes me honorifico: qui autem me contemnunt, erunt ignobiles.* C

V. Deniquè verò, alijs rursùm interpositis, ad extremum Epistolæ sic habetur: *Datum Romæ septimo* (hic addendum videtur *Idus*) *Decembris, Indictione decima-tertia.* Quota nimirùm Indictio Septembri mense proximo incœperat. D

Qq CAPVT

CAPVT L. A

Gregorius Papa in Concilio Romano Nicolaitas denuò & Simoniacos exagitat: Ecclesiarum quoque reprobat inuestituras, quæ per Laicos fiant.

I. PRO Concilij huius Actis, quæ singillatim conscripta non extant, Baronius hinc inde multa collegit ad Annum Domini Millesimum septuagesimum-quintum, ab Articulo 10. in aliquot subinde alios. Celebratum autem illud fuit hebdomada prima Quadragesimæ, à vigesima-quinta vsque ad vigesimam-octauam Februarij diem. B

II. Inter cætera verò deliberatum in eo rursùs fuisse pro Clericorum præsertim continentia, & contra Simoniacam prauitatem, præcipuo nobis testimonio sit subsequens Gregorij Papæ Septimi Epistola 62. Libri 2. hunc in modum se habens: *Gregorius Episcopus, Seruus Seruorum Dei, Sychardo fratri, Coepiscopo Aquilegiensi, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Fraternitatis tuæ prudentiam latere non debet, neque Ordinis tui dignitatem ignorare oportet, quæ Statuta quæquè Decreta in peracto Concilio præteritæ Quadragesimæ, consilio Confratrum nostrorum, ac totius Conuentus assensu, sequentes Sanctorum Patrum auctoritatem, statuimus.* C

III. *Decreuimus enim, quòd, si quis eorum Ordinum, qui Sacris Altaribus administrant (Presbyter scilicet, Diaconus, & Subdiaconus) vxorem vel concubinam habet, nisi illis omninò dimissis dignam pœnitentiam agant; Sacris Altaribus penitùs administrare desistant; nec aliquo Ecclesiæ Beneficio vlteriùs potiantur, siue potitis fruantur.*

IV. *Qui verò Simoniacè, videlicet per interuentum pecuniæ, sunt promoti; vt absque vlla spe recuperationis deponantur, Apostolica censura statuimus.* D

V. *Monemus itaque te, Dilectissime Frater & Coepiscope, immò Apostolica tibi auctoritate præcipiendo mandamus, vt tu in Diœcesi tua Simoniacos omninò deponas: & fornicatoribus Clericis, nisi à fornicatione abstinuerint, præfata conditione Officium & Beneficium penitùs interdicas: & Suffraganeos tuos, siue Litteris tuis siue viua voce ad te conuocatos, vt idem faciant, summa cum diligentia moneas. Dat. Romæ, decimo Kalendas Aprilis, Indictione decima-tertia.*

VI. Bina

VI. Bina hæc præsentis Concilij Decreta recitauerat è superiori Epistola Baronius ad Annum eumdem 1075. cùm Articulo 16. sic insuper obseruauit: *Quæ sancita in Synodo curauit idem Gregorius per vniuersum Occidentalem Orbem promulganda: de his scribens (vt dictum est) ad eumdem Aquileiensem Patriarcham, ad Coloniensem Archiepiscopum Sanctum Annonem Epistola 67. ad Burchardum Halberstadensem Episcopum Epistola 66. insuper ad Vvezelinum Archiepiscopum Magdeburgensem Epistola 68. Ipsos verò primarios Germaniæ Archiepiscopos, nempe Coloniensem ac Moguntinum, ad eosdem scribens* (nimirùm eodem Libro 2. Epist. 67. & Libro 3. Epist. 4.) *mandat, ob eamdem causam vnà cum subiectis sibi Episcopis Synodos congregare: &, quæ Romæ statuta sunt, de continentia Clericorum potissimùm agere, ac de corrigenda Simoniaca prauitate.* A B

VII. Quæ cùm ita se habeant; ne minùs quidem solicitus fuisse credendus est hic ipse Pontifex in curando, vt eadem Decreta in Metropoli quoque Mediolanensi seruarentur, & vt Herlembaldus nominatim omni ope hoc ipsum contenderet.

VIII. In eodem verò etiam Concilio vetitæ fuerunt Ecclesiarum inuestituræ, quæ per Laicos fiant. Cuius rei testis luculentissimus nobis est Arnulphus Libro 4. Capite 3. his verbis: *Præterea Cæsar Henricus, adolescens iam factus, vt vidit, suæ florem potentiæ hoc modo paulatim arescere; cum suis consilio studet huius* (Herlembaldi nempe) *ac Romani Præsidis obstare conatibus. Dominabatur tunc temporis Apuliæ Princeps Magnus Robertus ille Normaniæ. Inter hunc & Regem dum sub hac re discurrerent Nuncij; præfatus Papa, habita Romæ Synodo, palàm interdicit Regi ius deinde habere aliquod in dandis Episcopatibus; omnesquè laicas ab inuestituris Ecclesiarum summouet personas; insuper facto anathemate cunctos Regis clamat Consiliarios; idipsum Regi comminatus, nisi in proximo huic obediat Constituto.* Et hæc Arnulphus proximè ante, quàm incendium describeret alterum, quo Ciuitas nostra conflictata fuit Anno Dominicæ Natiuitatis Millesimo septuagesimo-quinto, de quo mox dicetur. Hoc ipsum verò Concilij Decretum mihi sanè videtur à Gregorio etiam Papa indicatum in Epistola, quam postea Capite 64. Num. 6. in medium producam. C D

CAPVT LI. A

Mediolanum altero rursus incendio corripitur: & quàm præpostere Iosephus Ripamontius in tempus hoc incendio posterius conijciat Petri Damiani, Cardinalis Ostiensis, Legationem ad nostros Mediolanenses.

I.

Icut incendium illud, cuius ego mentionem faciebam Capite 31. Num. 2. Vrbem nostram miserandum afflixit in modum Anno Domini Millesimo septuagesimo-primo, primoquè Quadragesimæ Sabbato; ita nihilò mitius hoc B alterum fuit, de quo nunc agimus, quodquè contigit Anno Millesimo septuagesimo-quinto, Feria Secunda Hebdomadis Authenticæ, siue postremæ Quadragesimalis Hebdomadæ. Idipsum verò etiam luculenter ab Arnulpho Historico descriptum est Libri Quarti Capite 4. taliquè propterea eius ad verbum descriptione vtebar ego item in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis Numero 276.

II Ibidem verò postetitati quoque consignabam Inscriptionem quandam, quæ tunc in Basilicæ Stephanianæ limine veteri, iam iamquè (vt nouæ structuræ cederet) dituendo, duabus è marmore C tabulis, ad inuicem sibi cohærentibus, ac velut vnam conflantibus, insculpta extabat, ad eiusdem incendij memoriam. Limen illud porrò dirutum postea fuit: quodquè Viris doctis & antiquitatum studiosis bilem adhuc mouet, eædem illæ tabulæ (quas alioqui summa cura in perpetuum conseruari, & in conspicuo collocari oportebat loco) ita demùm neglectæ fuerunt, vt nullibi hodie appareant. Inde igitur nunc etiam mihi maior esse videtur necessitas eiusdem Inscriptionis hoc item loco recitandæ. Sic autem illa se habet:

Flamma vorax prisci consumpsit culmina Templi, D
Quod specie forma nulli cedebat in Orbe;
Temporibus multis fuerat decus istius Vrbis.
Omne manufactum recipit post tempora casum.
Corruit omninò. Collapsum surgit ab imo;
Sed primi cultum nequit æquiperare secundum.
Plebs spectando time. Peccatum causa ruinæ.
Te prius ædifices: tunc materiale reformes.

Sis

Sis Templum Domini; placet illi fabrica Templi. A
Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo septuagesimo-quinto, Indictione decima-tertia, tertio Kalendas Aprilis, Feria Secunda.
Certè autem (sicut ego pariter eodem Num. 276. obseruabam) Feria hæc Secunda non alia est, quàm quæ ab Arnulpho nominata fuit *Secunda Hebdomadis Authenticæ Feria*. Quæ quidem Anno illo septuagesimo-quinto tam certò cadebat in tertium ante Kalendas Aprilis, hoc est in trigesimum Martij diem, quàm certum è Paschalibus hodiequè receptissimis Tabulis est, Dominicæ Resurrectionis diem illo eodem Anno in Aprilis quintam incidisse diem. Quocirca tempus hoc ijs Versibus subnotatum haud dubiè demonstrat, quandonam Basilica illa sic incensa corruerit; non autem, quando per restaurationem surrexerit ab imo. B

III. Hic autem mirari satis non possum, qua ratione Ripamontius in tempus hoc ipso incendio posterius coniecerit illam Petri Damiani ad nostros Mediolanenses Legationem, quam nos iam Capite 10. recensuimus, iamquè factam recoluimus Capite 26. Num. 9. quamquè communi Chronographorum consensu constat Anno peractam esse Millesimo quinquagesimo-nono, sub Nicolao Papa Secundo. Id ipsum incendium ille Libro 10. C Historiarum Ecclesiæ Mediolanensis innuerat ab ijs verbis, quæ demùm ego recitabam Capite 37. Num 3. Sic etiam pro suo arbitratu factum Herlembaldi descripserat illud, quod Capite 48. Num. 3. descriptum vidimus ab Arnulpho; cùm talem illam Petri Damiani Legationem subtexuit non sine pudenda veritatis historicæ perturbatione. Non enim hoc tempore (si Baronio credimus) viuebat Petrus ipse Damiani; certè autem non eius in ea Legatione Collega Anselmus, Episcopus tunc Lucensis, & postea Pontifex Romanus, Alexander Secundus; non Nicolaus pariter Secundus; non Guido Archiepiscopus noster; ac D ne Hildebrandus quidem tunc erat solummodò Cardinalis, sed iamdudùm Pontifex euaserat Romanus, ac nomine Gregorius Septimus. Quid, quòd etiam similiter Ripamontius post eiusmodi Legationem supposuit adhuc superstitem Arialdum, qui tamen Anno Millesimo sexagesimo-sexto citra omnem dubitationem necatus iam fuerat? Quid, quòd etiam insuper huc subinde congessit Simoniacam Celsiani Abbatis Consecrationem,

nem, de qua dictum est Libro 2. Cap. 17. & Libro 3. Cap. 19. A
cui Arialdus & Herlembaldus sese opposuerant? Sed æquum profectò erat, vt in præsenti præcipuè Causa hæc & alia multa contra suam Historiographi dignitatem peccaret Ripamontius in pœnam quoque licentiæ ac temeritatis, qua Sanctos Arialdum & Herlembaldum multis contumelijs & calumnijs iniquè onerauit.

CAPVT LII.

Gregorius Papa Thedaldo, recenter ab Henrico Rege in Archiepiscopum Mediolanensem electo, mandat, vt ad se pergat Romam, electionis B
suæ rationem redditurus; interim verò Sacros Ordines non suscipiat.

I. AN Henricus Rex tales illos Viros, religiosos & prudentes, miserit ad Gregorium Papam, quales ipse Capite 49. Num. 4. præscribebat in id, vt Causa illa Mediolanensis, hoc est Gothofredi, ad Archiepiscopalem hanc Sedem ab ipsomet Rege iamdudùm electi, rursùm dijudicaretur: & an illa rursùm dijudicata fuerit; id mihi non satis exploratum videtur. Si tamen aliquid coniecturæ satis interim esse possit; ego quidem affirmatiuæ potiùs parti adhærerem; ac præterea, reprobatum denique tunc & reiectum esse Gothofredum, idcircò crederem; quia Rex alterum ei postea substituit, perinde ac si Causa eius iam planè desperata esset; eumdemquè substituit, contraquàm per Litteras & Legatos ipsimet Pontifici paulò ante promisisset; vt sequenti Capite videbimus. Hæc enim noua Regis promissio sicuti nouam sine dubio supponit sui causam; ita nouum supponere mihi quidem videtur examen, quo tandem Gothofredi Causa recenter coram Pontifice Romano discussa fuerit, & omninò damnata. C D

II. Sed siue Viros illos Henricus miserit, siue secùs; sanè quidem hoc ipso Anno Millesimo septuagesimo-quinto, priusquàm Herlembaldus interficeretur (licet alijs Rerum Scriptoribus aliter visum fuerit, vt alio postea in loco dicemus) Thedaldum Gothofredo subintrusit. Hoc enim apertè constat è proxima Gregorij Papæ ad eumdem Thedaldum Epistola; cuius etiam occasione recolendum

lendum planè nobis est probatissimum illud Baronij pronunciatum ad Annum 1074. Art. 61. cùm pariter de Pontificis huius Gregorij Epistolis loqueretur. *Epistolaris auctoritas* (inquit) *in his præsertim, quæ ad consignanda certa tempora spectant, sententiá omnium, omnibus est præferenda.* A

III. Eiusmodi verò Epistola hæc est,& Libri Tertij octaua: GREGORIVS EPISCOPVS, *Seruus Seruorum Dei, Tedaldo, Mediolanensi Clerico, Salutem & Apostolicam Benedictionem, si obedierit. Nunciatum nobis est à quibusdam nostris fidelibus, & tuis amicis, te amicitiam nostram cupere & expetere: quam nos quidem, etiam non quæsitam, gratis offerimus: quæsitam verò, promptissimè damus; si in his, quæ Dei sunt, nostris monitis, immò diuinæ voluntati, ad iustitiam te acquiescere velle cognouerimus. In Causa etenim, quam suscepisse videris, & nostræ solicitudini necessitatem grauioris sarcinæ superaddidisti; & te ipsum, quibus non oportuit, implicuisti; in qua nimirùm Causa, sicut periculosum nobis esset aliquid vltra limitem æquitatis prosequi; ita etiam iustitiæ regulas declinare, & sub silentio dissimulare, putamus.* B

IV. *Non autem prudentiam tuam ignorare credimus, quòd ad Episcopalem Cathedram, in qua positus es, ante te alia, quæ adhuc superstes est, fuerit assignata persona: quæ nisi iustis rationibus priùs excepta fuerit; legitimum in ea tibi, aut cuiquam, patere locum, nec Canonica nec Apostolica Censura permittit. Nam de illo quid dicendum nobis est, qui, dum honorem eiusdem Sedis nefandis affectaret desiderijs, quod iustitia sibi denegauit, sacrilega vi & armis inuadere ac diripere non pepercit* (& hic tacitè carpitur Gothofredus) *quem ambitionis culpa, quam deserere noluit, vsque ad iustam damnationis suæ perniciem traxit? De eo nobis est sermo, qui nobiscum est* (videlicet de Athone) *quem electum in eadem Ecclesia certè cognouimus; sed, cur reprobari debeat, nulla adhuc deprehendere potuimus ratione.* C D

V. *Quapropter (teste conscientia nostra) sincero charitatis affectu te admonemus: vt, si Ecclesiam diligis, & te pariter atque illam à periculo confusionis eripere cupis; ad proximam Synodum, quam in prima hebdomada venturæ Quadragesimæ (Deo annuente) celebrare disposuimus; vel, si malles, ante Synodum, Apostolica Limina & nostram requiras præsentiam; quatenùs de introitu tuo, priusquàm te grauius præcipites, æqua (opitulante Deo) examinatione peracta,* quod

A *quod tu ipse tutum tibi fore cognoueris, absque omni impedimento & periculo animæ tuæ sequi ac tenere possis.* A

VI. *Nec dubitandum tibi credas, si huic, qui nobiscum est* (nempe Athoni) *dictante iustitia cessandum esse perspexerimus, quin in promotione tua beniuola concessione, ad honorem Omnipotentis Dei & Beati Ambrosij, assensum pariter præbeamus & studium.*

VII. *Ad tollendam verò totius periculi suspicionem, securitatem tibi per manus filiarum nostrarum, Beatricis & eius filiæ Mathildis, promittimus, & indubitanter damus; vt nihil tibi, vel his qui in tuo comitatu fuerint, contrarietatis à nobis vel nostris inferatur; sed in rebus & personis vestris, tam in veniendo quàm redeundo, tuti penitùs & illæsi (Deo custodiente) maneatis; ostensa solummodò & confirmata ea, quæ in Causa tua fuerit tenenda, sententia.* B

VIII. *Interim quoque ex parte Dei Omnipotentis, & Apostolica Beati Petri auctoritate, tibi præcipimus, vt nullum de Sacris Ordinibus gradum recipere præsumas: sciens, quoniam, si non obediens nobis modò non credideris, pœnitebit te quandoque; cùm tuamet præcipitatione te eò mersum videbis, vnde, cùm volueris, saluum te eripere non possis.*

IX. *Si qui igitur, non percipientes ea quæ Dei sunt, aliter tibi suggerere & persuadere incipiant, ostentantes, quanta tibi sint in Rege præsidia, quanta in tua nobilitate potentia, quanta etiam in Ciuibus tuis adiutoria; tutum tibi illis credere non existimes; considerans, quid Scriptura dicat: Maledictus homo, qui spem suam ponit in homine. Atque hoc in animo gereus, quòd Regum & Imperatorum virtus, & vniuersa mortalium conamina, contra Apostolica iura & omnipotentiam Summi Dei, quasi fauilla computentur & palea; nullius vnquàm instinctu vel fiducia, aduersùs Diuinam & Apostolicam auctoritatem obstinata temeritate te rebellem & pertinacem fieri libeat.* C

X. *Dat. Romæ, septimo Idus Septembris* (aliter *Decembris*, vt editio Seuerini Binij habet in ora marginali) *Indictione decima-quarta.* E qua scilicet Indictione perspicuum est, hanc Epistolam non alio Christi datam esse Anno, quàm septuagesimo-quinto supra Millesimum; cuius vtique Anni mense Septembri eadem Indictio cœpta fuit. D

XI. Quod igitur ad veram huius Anni supputationem attinet; nihil profectò interest, quòd legamus *septimo Idus Septembris*, vel *Decembris*.

Decembris. Atqui, quòd attinet ad veritatem mensis, quo eadem data fuit Epistola; ego sanè contendo legendum esse, non *Decembris*, sed *Septembris*; & hac ducor ratione; quia subsequens Epistola, quam proximo Capite producam, sine omni ambiguitate legitur data *sexto Idus Octobris, Indictione decimaquarta*; & tamen absque dubio data fuit post Epistolam præsentem, vt ex ipsius textu liquidissimè mox dignoscemus. Nisi fortè coniectare potiùs volimus, præsentem fuisse datam *septimo Idus Octobris*, hoc est pridie quàm subsequens illa daretur. Posteaquàm enim Tedaldus à Pontifice hunc in modum monitus fuisset; certè necessarium videbatur, vt Episcopi quoque illi Suffraganei quanrocyùs in eum monerentur modum, quem mox videbimus; & ad eum præsertim finem, ne Tedaldus ab ipsis consecraretur; quemadmodùm eiusdem Regis Henrici mandato consecratus olim fuerat Gothofredus. Sic igitur è certitudine temporis, quo moniti supponuntur ij Episcopi, colligere fortasse licet, quemadmodùm Tedaldus item, non ante mensem fermè integrum, sed præcedenti tantùm die monitus fuisset.

CAPVT LIII.

Gregorius Papa nonnullis Episcopis, Ecclesiæ Mediolanensis Suffraganeis, significat, quæ proximè scripserit ad Thedaldum: eisquè præcipit, ne ipsum ad Sacros Ordines promoueant.

I.

Iusdem Registri Gregoriani Libro Tertio hæc etiam continetur Epistola, numeroquè nona, est, & ita prorsùs se habens: *Gregorius Episcopus, Seruus Seruorum Dei, Fratribus & Episcopis Coepiscopis, Gregorio Vercellensi, Cuniberto Taurinensi, Ingoni Astensi, Ogerio Iporegiensi, Opizoni Laudensi, & cæteris Suffraganeis Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, obedientibus Apostolicæ Sedi, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Notum vobis esse volumus de Tedaldo, Mediolanensi Clerico (quem Rex, præterquam nobis Litteris ac Legatorum verbis promiserit, in Mediolanensem Ecclesiam posuit) quòd Episcopalem Sedem, ad quam alia priùs, quæ adhuc superstes est, fuerit assignata persona* (nempe Atho) *non satis ordinatè suscepisse vi-*

detur. Quod cùm per quosdam fideles nostros nostram requireret amicitiam; scripsimus ei, hoc nos multùm velle & cupere; atque eo pacto facillimùm conuenire posse, si, requisitis Apostolorum Liminibus & nostra præsentia, causam promotionis suæ puram atque probabilem ostendere vellet & posset. Ad quod exequendum amicabiliter eum vocauimus: & præfixo sibi termino ad proximam Synodum venturæ Quadragesimæ, aut, si malit, ante Synodum, firmam securitatem veniendi ad nos & redeundi ex nostra parte promisimus, & dare parati sumus. A

II. *Insuper etiam, ne interim aliquem de Sacris Ordinibus gradum recipiat, Apostolica ei auctoritate interdiximus. Quod item & vobis, per eam quam Beato Petro Apostolorum Principi debetis obedientiam, & ex nostra quam per illum licet indigni suscepimus Apostolica auctoritate, interdicimus; vt nullus vestrum ad promotionem alicuius Ordinis manum ei præsumat imponere, donec, oblata nobis sua præsentia, quid de introitu eius iudicandum & statuendum sit, sincera (Deo adiuuante) possimus examinatione discernere. Quod quidem cum communi consilio & coniuncta omnium vestrum discretione ac iudicio fieri permaximè cupimus; si vel illius Ecclesiæ cura, vel respectus Apostolicæ reuerentiæ, aut nostra charitas vos ad hoc negotium conuocare poterit.* B C

III. *Videte igitur, ne quis vestrum, contempto hoc interdictu, ad illius pariter & sui periculum manum extendat. Quoniam si quis (quod non credimus) in ea præsumptione se occupare proruperit; continuò se à gratia Beati Petri, & nostra dilectione, necnon à communione Sacri Corporis & Sanguinis Domini sequestratum esse cognoscat. Verùm id agite; id, si Dominum diligitis, efficere procurate, vt frater ille, dum potest, dum locum habet, sibi & Ecclesiæ consulat, paci vestræ & saluti tantæ multitudinis hominum penè periclitantium prouideat; nec, suamet præcipitatione casum petens, multos secum ad commune periculum trahat. In quo nunc apparebit, quis sit Pastor in vobis, iniquitati apertè resistens; quis sit fur, simulationem faciens; quis latro, manifestè iustitiæ contradicens. Considerate ergo, quomodo cautè ambuletis. Quia, sicut durum est contra stimulum calcitrare; sic asperum est Sanctæ Romanæ Ecclesiæ contraire; cui vni, tamquàm Matri, semper oportet obedire. Dat. Romæ, sexto Idus Octobris, Indictione decima-quarta.* D

CAPVT.

CAPVT LIV. A

Thedaldus ab ijs consecratur Episcopis, aduersùs Apostolicam Sedem contumacibus, à quibus consecratus olim fuerat Gothofredus.

I. HOC habemus ex Arnulphi Libro 4. Cap. 9. *Prædictis igitur rebus* (inquit ille de rebus, ad controuersiam inter Herlembaldum eiusquè aduersarios pertinentibus) *non planè compositis, sed inuolutis, vtcumque sæpè iamdicti Mediolanenses pro petendo Episcopo vltra Montes Henrico Regi Legationem dirigunt, mandantes Herlembaldicæ interfectionis triumphum* (qua tamen in re fallitur Arnulphus, vt Capite 52. Num. 2. innuebam, & vt apertiùs ostendam infra Cap. 58.) *Quo cognito, latatus est Rex ille supra modum; quemcumque vellent, se daturum promittens Episcopum.* B

II. Et paulò pòst: *Interea Legatis Mediolanensium ex Clero & Populo re præfata Regem adeuntibus, Tedaldus quidam, Mediolanensis Ecclesiæ Subdiaconus, Cappella militabat in regia. Cui Rex, multa voluens ac reuoluens consilia, proprio tandem indulgens arbitrio, Ambrosianum tradidit Præsulatum; posthabita Gothofredi illius, adhuc viuentis, inuestitura & vnctione; Athonis quoque, Romæ tunc degentis, electione. Quid plura? Susceptus est Præsul ille à Clero & Populo, vtpote nouarum rerum vsu .... auido. Cui etiam Suffraganei ijdem ipsi, qui Gothofredum consecrauerant, manum benedictionis imponunt. Res quidem mira, & cunctis retrò temporibus inaudita; vt, Vrbis vnius vno electo Antistite, sacrato altero, vno eodemquè tempore tertius erumpat.* Hactenùs Arnulphus: & hæc ab ipso narrata priùs, quàm scelestissimum illud facinus Cenrij (aliter Cincij, vel Cinthij, aut Quintij) Præfecti Romani, facinus contra Pontificem ipsum Gregorium, ipsamet Dominicæ Natiuitatis nocte inter Missarum solemnia perpetratum: quod ad finem huius Anni Millesimi septuagesimi-quinti perpetratum esse constat, vt benè Baronius obseruauit ad eumdem Annum Articulo 33. C D

✠

CAPUT LV. A

Gregorius Papa de Rege conqueritur Henrico, quod promissa pro Mediolanensi Ecclesia non impleuerit.

I. Calendis Ianuarij nos Annum nunc ingredimur Christi Millesimum septuagesimum-sextum: primoquè statim ingressu varias nanciscimur Gregorij Papæ de Rege Henrico querelas, Libri Tertij Epistola decima comprehensas: & eam nominatim, quam præsenti præfiximus Capiti. B

II. Epistola ipsa hunc in modum est inscripta: *Gregorius Episcopus, Seruus Seruorum Dei, Henrico Regi Salutem & Apostolicam Benedictionem; si tamen Apostolicæ Sedi, vt Christianum decet Regem, obedierit.* In primis verò illum arguit, quòd scienter cum hominibus à Sede Apostolica Synodaliter excommunicatis, atque adeò vitandis, communicare dicatur. Tum verò sic etiam conqueritur: *De cætero mirum nobis valde videtur, quòd totiens nobis tam deuotas Epistolas & tantam humilitatem tuæ Celsitudinis per Legatorum tuorum verba transmittis: filium te Sanctæ Matris Ecclesiæ & nostrum vocas, in fide subiectum, in dilectione vnicum, in deuotione præcipuum: postremò cum omni affectu dulcedinis & reuerentiæ te commendas; re tamen & factis asperrimum, Canonicis atque Apostolicis Decretis, in his quæ Ecclesiastica religio maximè poscit, te contrarium ostendis. Nam, vt de reliquis taceamus, quod de Causa Mediolanensi per Matrem tuam, per Confratres nostros Episcopos, quos ad te misimus, nobis promiseras, qualiter attenderis, aut quo animo promiseris, ipsa res indicat* (quippecùm abdicato Pseudoarchiepiscopo Gothofredo Henricus alterum ei, nempe Tedaldum, recenter substituisset; eumquè pariter ab Episcopis contra Sedem Apostolicam contumacibus consecrari mandasset) *& nunc quidem, vt vulnus vulneri infligeres, contra Statuta Apostolicæ Sedis tradidisti Firmanam & Spoletanam Ecclesiam (si tamen ab homine tradi Ecclesia aut donari potest) quibusdam personis, nobis etiam ignotis; quibus non licet, nisi probatis & ante benè cognitis, regulariter manum imponere.* En igitur etiam, quanti Sapientissimus & Sanctissimus hic Pontifex eam æstimaret Ecclesiæ Mediolanensis C D

Causam;

Causam; in qua, tradendum ei, non ab Imperatore, sed ab Apostolica Sede Archiepiscopum esse contendebat. Tanti nimirùm eam æstimauit; vt, quisquis ei aduersaretur, simul etiam censendus esset Canonicis atque Apostolicis aduersari Decretis; & in re quidem tanti ponderis & momenti, quanta debet ac solet esse illa, quam religio & disciplina Ecclesiastica maximè deposcit. A

III. Quocirca etiam verissimè aptissimeque in eamdem Causam, tam ex parte Sedis Apostolicæ à qua semel iterùm ac tertiò iudicata iam fuerat, quàm ex parte promissionis regiæ pro ea factæ, argumenta congruunt illa, quæ mox ibidem adijciuntur. *Decuerat* (subdit Gregorius) *regiam dignitatem tuam, cùm te filium Ecclesiæ confiteris, honorabiliùs Magistrum Ecclesiæ, hoc est Beatum Petrum Apostolorum Principem, intueri: cui (si de Dominicis Ouibus es) Dominica voce & potestate ad pascendum traditus es; dicente sibi Christo, Petre pasce Oues meas; & iterùm, Tibi tradita sunt claues Regni Cælorum; & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in Cælis; & Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in Cælis. In cuius Sede & Apostolica administratione dum nos, qualescumque peccatores & indigni, diuina dispositione vicem suæ potestatis gerimus; profectò, quicquid ad nos vel per scripta aut nudis verbis miseris, ipse recipit; &, dum nos aut elementa percurrimus, aut loquentium voces auscultamus, ipse, ex quo corde mandata prodierint, subtili inspectione discernit. Quapropter prouidendum esset tuæ Celsitudini, ne erga Sedem Apostolicam in verbis & Legationibus tuis aliqua inueniretur discrepantia voluntatis: & in his, per quæ Christiana Fides & status Ecclesiæ ad æternam salutem maximè proficit, non nobis sed Deo Omnipotenti debitam non denegares reuerentiam; quamquàm Apostolis eorumquè Successoribus Dominus dicere dignatus sit: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Scimus enim, quoniam, qui fidelem Deo obedientiam exhibere non renuit, in his quæ Sanctorum Patrum Statuta sequentes dixerimus, veluti si ab ore ipsius Apostoli accepisset, nostra monita seruare non spernit. Nam si propter reuerentiam Cathedræ Moysi Dominus præcepit Apostolis, vt, quæcumque Scribæ & Pharisæi super eam sedentes dicerent, obseruarent; non dubium est, quin Apostolica & Euangelica doctrina, cuius sedes & fundamentum Christus est, cum omni* B C D

ni veneratione à Fidelibus, per eos qui in ministerium prædicationis A
electi sunt, suscipienda & tenenda sit.

IV. Reliquum Epistolæ totum est in conquerendo prætereà, quòd Henricus superioris contempserit Synodi Romanæ Decreta, quibus Simoniaca labes & Clericorum incontinentia denuò vetabatur: & in exhortando eum ad pœnitentiam, & ad obedientiam Sedi Apostolicæ debitam. Denique verò sic etiam concluditur: *Dat. Romæ, sexto Idus Ianuarij, Indictione decima-quarta*; superiori nempe Septembris mense inchoata; & proinde Anno Domini Millesimo septuagesimo-sexto; si tamen eum computemus à vigesima-quinta Decembris die, Dominicæ Natiuitati sacra; vel à Calendis Ianuarijs. Etenim à vigesima-quinta Martij die, qua Christi recolitur Incarnatio, Annus adhuc septuagesimus-quintus perseuerabat vsque ad vigesimam-quintam subsequentis Martij diem. B

CAPVT LVI.

Thedaldus Pseudoarchiepiscopus, ab officio Episcopali per Gregorium Papam suspensus, contra ipsum coniurat vnà cum Guiberto Rauennate Archiepiscopo, & aliquot alijs Episcopis.

I. Estimonio in primis Baronij Cardinalis id confirmari placet. Anno enim 1075. Att. 33. sic ille summatim narrabat: *Anni huius parte postrema, nempe Natali die Redemptoris (à quo aliqui Chronographorum auspicantur Annum) contigit, Gregorium, Romanum Pontificem, aggressione sacrilegi hominis, Cincij, Romani Præfecti, inuadi, dum Sacra ageret: captiuumquè duci, in carcereque teneri, quousque per Populum tumultuantem, & tam immane scelus vlcisci paratum, eriperetur, atque pristinæ redderetur libertati. Hac autem quomodo se habuerint, à Lamberto sic accipe.* Ipsamet igitur Lamberti Schafnaburgensis verba hoc inserit loco, ex ipsius Historijs ad Annum 1076. deprompta. Tum verò sic insuper addit: *Hucusque Lambertus. Eadem Guillelmus Bibliothecarius in Vita Gregorij. Vbi ait, omnia ista Guiberti, antiqui Schismatici, postea verò Episcopi Rauennatis, esse artibus concinnata. Quippe qui Romæ cum cæteris Episcopis in Concilio* (superiori nempe Quadragesima celebrato) C D

sederit;

ſederit; nec, Synodo abſoluta, ab Vrbe diſceſſerit; ſed, Papatus cupidus, inde remouere Gregorium niſus fuerit; atque ad rem perficiendam eumdem Cincium, ſiue Quintium, vel Cinthium, Stephani Præfecti filium, ſollicitauerit (per ſacrilegum nempe facinus illud, quod proximè vidimus) *ſed cùm, Romano Populo vindice, tantum ſcelus irritum redditum eſſet; eumdem Guibertum, accepta à Papa licentia, Rauennam iſſe; ibiquè conſpirationem rebellium Pontificum Longobardorum, Thedaldi Mediolanenſis Archiepiſcopi, à Gregorio Papa ſuſpenſi, & aliorum eadem ſententia mulctatorum, machinatum eſſe, quos ſemper idem Gregorius eſt paſſus infeſtos, & Sedi Apoſtolicæ contumaces. Inſuper, opera eiuſdem Guiberti Hugonem Candidum, Cardinalem, eumquè collegam olim in ſchiſmate Cadaloico, receptum verò ab Eccleſia miſericorditer, rurſùm ab eodem Gregorio diuulſiſſe, atque Regi Henrico aduersùs Pontificem coniungere ſtuduiſſe. Iſta omnia hoc Anno Guibertum, Rauennatem Antiſtitem, machinatum eſſe, eadem Acta Pontificia Guillelmi ſignificant.* Hactenùs Baronius. A B

II. Ad eamdem verò coniurationem illa etiam pertinent, quæ Gregorius ipſe Pontifex Libro 3. Epiſtola 14. itidemquè decima-quarta Indictione, ab Vrbe Roma ſcripſit Dominico Patriarchæ Gradenſi. Paulò poſt initium enim hæc ibi ſcribebat: *Quoniam verò mirari ac nimiùm te dolere dixiſti, quòd Longobardi atque nonnulli Teutonicorum Epiſcopi in nos inſaniendo tam vehementi odio inardeſcunt; nullius culpæ conſcientia inde redarguit. Sed ſcimus, ob nil aliud eos illo conamine niti; niſi quòd, ex præcepto Dei atque Sanctorum Prædeceſſorum noſtrorum, illorum peruerſitatibus obuiamus; eoſquè ad rectum tramitem iuſtitiæ, ſi poſſibile eſſet, ex debito ſollicitudinis, diuina diſpenſatione nobis ſuperimpoſitæ, procuramus.* C

CAPVT LVII.

Thedaldus Pſeudoarchiepiſcopus, vnà cum Henrico Rege ipſiuſquè fautoribus, contra Gregorium Papam coniuratis, ab eodem Papa in Synodo Romana excommunicatur. D

I.
Vperioris coniurationis præcox & primarius fœtus hoc monſtrum fuit, vt Henricus Rex, vnà cum pluribus fautoribus ſuis, in Pſeudoſynodo VVormatienſi hanc auſus fuerit Sententiam contra Gregorium Papam promulgare: *Quòd Papa eſſe non poſſit: nec vllam,*

iuxta

iuxta priuilegium Romanæ Sedis, ligandi aut soluendi potestatem A
habeat, vel aliquando habuerit.

II. Henricus nimirùm, propter victoriam de Saxonibus Anno superiori reportaram factus audacior, eò apertiùs detrectabat ea exequi, quæ Legatis Apostolicis promiserat: eoquè licentiùs recipiebat ac fouebat à Sede Apostolica excommunicatos. Cum igitur talem ac tantum eiusmodi contemptum Gregorius non vltra tolerandum esse iudicaret; id consilij cepit, vt eumdem Regem, ad causam dicendam, euocaret Romam, & ad Synodum illic in proxima Quadragesima conuocandam.

III. Quæ porrò subsecuta inde fuerint, fidelissimus eius Sæculi Scriptor, Lambertus Schafnaburgensis in hunc ipsum Annum 1076. nobis enarret. A Pontificijs enim exorsus Legatis, ad Regem missis, hæc habet: *Aderant praterea Hildebrandi Papæ Legati, denunciantes Regi, vt secunda feria secundæ hebdomadæ in Quadragesima ad Synodum Romæ occurreret, de criminibus, quæ obijcerentur, causam dicturus: alioquin sciret, se absque omni procrastinatione eodem die de Corpore Sanctæ Ecclesiæ Apostolico anathemate abscindendum esse.* B

IV. Dehinc verò: *Legatio Papæ scilicet vehementer Regem permouit: statimquè abiectis cum graui contumelia Legatis, omnes, qui in Regno suo essent, Episcopos & Abbates Vvormatiæ Dominica Septuagesima conuenire præcipit, tractare cum eis volens ad deponendum Romanum Pontificem; si qua sibi via, si qua ratio pateret; in hoc cardine totam verti ratus salutem suam, & Regni stabilitatem, si is non esset Episcopus.* C

V. Ad hæc: *Rex statuta die venit Vvormatiam: venerunt etiam Episcopi & Abbates amplissimo numero. Commodè quoque conficiendis tantis rebus interuenit quidam ex Cardinalibus Romanis Hugo, cognomento Blancus* (aliter Candidus, ille scilicet, quem sibi socium coniurationis asciuerat Guibertus Archiepiscopus Rauennas, vt proximo Capite dictum est) *quem ante paucos dies, propter ineptiam eius & mores inconditos, Papa de statione sua amouerat: deferens secum de Vita & institutione Papæ scenicis figmentis consimilem tragœdiam: scilicet, vnde oriundus, qualiter ab ineunte ætate conuersatus, quàm peruerso ordine Sedem Apostolicam occupauerit: quæ ante Episcopatum, quæ post acceptum Episcopatum, memoratu quoque incredibilia, flagitia commiserit. Huius* D

auctoritatem,

auctoritatem, tamquàm diuinitùs sibi destinatam, gratissimè amplexati, & promptissimè secuti, sententiam promulgarunt: Quòd Papa esse non possit: nec vllam, iuxta priuilegium Romanæ Sedis, ligandi aut soluendi potestatem habeat, vel aliquando habuerit, qui tantis vitam probris ac criminibus commaculauerit. A

VI. Et paulò pòst ita denique concludit: *Igitur ex nomine omnium, qui conuenerant, Episcoporum & Abbatum, plenæ contumeliarum Litteræ Romam destinantur: quibus denuncietur Romano Pontifici, vt Pontificatu, quem contra Ecclesiasticas leges vsurpasset, se abdicet: sciatquè, post eam diem, quidquid agat iubeat decernat, irritum haberi.* Talia de hoc Conciliabulo Lambertus. B

VII. Quoniam verò plusculum aliquid, & ad instituti præsentis rationem propriè spectans, habemus è Sancti Anselmi, Lucensis Episcopi, Ciuisquè nostri, Vita, quam eius Pœnitentiarius litterarum monimentis consignauit; propterea illud item hoc loco adijciamus. Est autem huiusmodi: *Inaudita deinde audacia, & admirabili superbia, sui facinoris compotes, nec dicendos, colligit* (Henricus Rex) *Episcopos in Ciuitatem Vvormatiam: habitoquè Conciliabulo proscripserunt Primæ Sedis Episcopum: quod à Sæculis non est auditum. Fecit deinceps Legationem in Italiam,* (quæ nimirùm Legatio propriè ad nostrum Pseudoarchiepiscopum Thedaldum, & ad reliquos Episcopos Longobardos, cum ipso coniuratos, pertinet) *eamdem affirmans præsumptionem per Schismaticos sibi Complices Episcopos. Huius Legationis lator fuit quidam Eberardus* (aliter Rolandus) *nomine, Teutonicus natione, filius sæculi, hamus Diaboli, inuentor omnis ferè mendacij. Hic circuiuit & ambulauit terram, vt schismatica omnes inficeret contagione. Multos certè, qui propter interdictum Domini Papæ Diuino ab Officio cessauerant, ipse interdictus, & vinculo perditionis ligatus, inaudita temeritate ac superbia reconciliauit: & ex parte domini sui Regis, vt Officium more priori celebrarent, indixit.* Et hæc nobis in præsenti de Conciliabulo illo sufficiant. C D

VIII. Nunc ex aduerso videamus, quomodo Gregorius in tanto Pontificatus sui discrimine se gesserit. Ac Lambertus quidem superiori eo loco ita prosequebatur: *Legati, vt iussum fuerat* (ab eo Conciliabulo) *summo conatu iter accelerantes, pridie quàm à Papa Romæ Synodus indicta celebraretur* (indicta verò erat in Feriam secundam Quadragesimalis Hebdomadæ secundæ, vt

idemmet Lambertus superiore Numero 3. nobis affirmabat) A *Romam ingressi, Litteras tradunt. Tunc cæteram Legationem, sicut in mandatis habebant, verbo non minus contumelioso quàm scripto, exequuntur. Papa, nihil permotus atrocitate nuncij, postera die, cùm Clerus & Populus ad Synodum frequens confluxisset; in auribus omnium Litteras recitari fecit; & sic cunctis, qui conuenerant, Episcopis id fieri decernentibus, Regem excommunicat, & cum eo Archiepiscopum Maguntinum Sigefridum, Episcopum Traiectensem Vuillelmum, Episcopum Babenbergensem Robertum. Cæteris, qui conspirationis huius participes extiterant* (inter quos Thedaldum item Pseudoarchiepiscopum nostrum B computari par est) *diem statuit, qua, nisi Romam præsentati causam dicerent nouæ huius & inusitatæ contra Sedem Apostolicam rebellionis, similem cæteris excommunicationis sententiam sortirentur.*

IX. Sed & Auctor ille, qui Sancti Anselmi Lucensis Episcopi Vitam scripsit, sic etiam ipse prosequebatur: *Cùm igitur dissimulare amplius tanti facinoris malitiam non posset Apostolicus* (Gregorius) *excommunicauit tam ipsum* (Regem) *quàm omnes ipsius fautores atque omnem sibi regiam dignitatem interdixit; & obligatos sibi sacramentis ab omni debito fidelitatis absoluit. Quia (quod verecundum etiam est dicere) præter hæreticam, quam prælibauimus, cul-* C *pam, aderant in Sancto Concilio* (Romæ tunc congregato) *Nuncij illius* (nempe Regis) *sic audentes latrare: Præcipit Dominus noster Rex, vt Sedem Apostolicam, Papatum, vtpote suum, dimittas, nec locum hunc Sanctum vltra impedias. Proh nefas! & ò execrabilem hominis temeritatem! En suum esse dixit, quod solùm Apostolorum Principi Petro Christus Dominus commisit: nec subitò quidem commisit; verùm tertiò, antequàm committeret, interrogauit: Simon (inquiens) amas me? Pasce Oues meas. Non Regem, non Imperatorem, aut aliquam Christianæ professionis conditionem excepit, præter eam, qui suam se esse* D *Ouem negauerit. Igitur, quem sui solius iudicio Dominus reseruauit, hic non solùm iudicare, verùm etiam suum dicere, &, quantum in se est, audet damnare. Quam ob causam omnis illa Sancta Synodus, iure indignata, anathema illi conclamat, atque confirmat.*

X. Cæterùm inter Acta Concilij huius Romani separatim extat etiam Excommunicatio Episcoporum Longobardiæ, his concepta verbis:

verbis: *Episcopos Longobardiæ, qui, spreta Canonica & Apostolica auctoritate, contra Beatum Petrum, Apostolorum Principem* (videlicet in Gregorio, eius Successore) *sacramento conspirauerunt* (è quorum numero citra dubium erat Pseudoarchiepiscopus item noster Thedaldus) *auctoritate eiusdem Beati Petri ab omni Episcopali Officio suspendimus, & à Communione Sanctæ Ecclesiæ separamus.* A

XI. Placet autem huc etiam illud attexere, quod Baronius ad hunc pariter Annum 1076. his obseruauit verbis Articulo 34. *Habet Guillelmus Bibliothecarius in Vita Gregorij Papæ, post anathema in Regem & ei inhærentes, in Synodo Romana hoc Anno prolatum, conuenisse Papiæ Schismaticos Episcopos, & idem anathema in Romanum Pontificem retorsisse. Principes autem, quid facturi essent, ancipites, consuluisse Peritos, num esset habendus pro excommunicato Pontifex. Responsum verò ab illis scitè atque prudenter: Romanum Pontificem à nemine iudicandum; ob idquè neque excommunicari ab aliquo posse: Excommunicatos esse, qui talia præsumpsissent. Quos re vera Gregorius ipse, vt excommunicatos, indignos iudicauit, ad ipsos postea scribens, Apostolica Benedictione; vt suo loco dicetur.* Talia Baronius. B

XII. Ex his autem, quæ præsenti Capite adhuc collegimus, intellectu facillimum iam est, quemadmodùm Arnulphus etiam noster Historiographus, ad saniorem denique mentem planè reuersus, tacitè ac veluti per nutus hoc ipsum Concilium Romanum approbarit, Vvormatiense verò Conciliabulum reprobarit; ac proptereà sententiam disertissimè pro Herlembaldo etiam ipso contra Henricum Regem illiusquè asseclas omnes pronunciarit. Libro enim 4. Capite x1. posteaquàm superiori Capite scelestissimum illud Cincij Romani facinus descripsisset, Historiam suam hunc in modum prosequebatur: *Per idem tempus, quorumdam suorum hortatu, contra Papam Rex erexit sese Gregorium; adeò vt nullam sibi deferret obedientiam. Præsul verò Romanus, sæpenumerò paratus ignoscere, clementer vniuersa tractabat, Regiam diu præstolando ac multis monitis inuitando conuersionem. Cumquè nihil omninò proficeret; illum cum suis fautoribus à Sancta Matris Ecclesiæ segregauit excommunicando liminibus, tenore tamen futuræ dignæque conuersionis proposito. O infelicia tempora! in quibus, nostris exigentibus culpis, contra se ipsam pugnare videtur Sancta* C D

 Ecclesia,

A *Ecclesia, quam Veritas sic ipsa laudando commendat: Vna est Columba mea, Amica mea. Quæ si vna est, & amica; quomodo scissa sibimet debeat inimicari, non inuenio. Iesus Christus duo sunt vnius personæ vocabula. Vnde liquidò comprobant, Reges ac Sacerdotes, Christos scilicet; Christi vniri vno debere consensu. Quid ergo? Numquid errat vterque? Absit. Romana certè numquam errasse perhibetur Ecclesia, ex quo diuina voce dictum est Petro: Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. A Romana ergo Ecclesia quicumque dissentit, non est re vera Catholicus, quemadmodum Beatus ait Ambrosius. Nonne ipsi hæc ipsa legerunt* B *Episcopi? Et si legerunt; cur contra Romanum Præsulem adunati Placentiæ de ore proprio coniurauerunt? Cur postea Papiæ conuenientes, iniustum anathema, immò inualidum sibi conclamauerunt, iuxta Prophetiam, non iustitiam sed clamores facientes? vnde iustissimè Apostolico sunt mucrone perfossi. Respondeant, vt solent, Regio se obedisse mandato. Sed quid dicit Scriptura? Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Item: Reddite, quæ Cæsaris sunt, Cæsari: &, quæ sunt Dei, Deo. Et alibi: Dominum timete, Regem honorificate. Non ergo debetur honor Regi, nisi præcedente iusto timore Dei.* Per hæc igitur Arnulphus, ad saniorem, vt dicebam, mentem reuersus, præsentis Causæ Mediolanensis, inter Gregorium Papam & Henricum Imperatorem controuersæ, iustitiam, sicut ipsimet Gregorio, sic etiam Herlembaldo nostro adiudicauit aduersùs Henricum, eiusquè asseclas omnes; atque adeò aduersùs etiam Thedaldum, Sedis huius Archiepiscopalis inuasorem. C

XIII. Pro præsentis autem Concilij Romani Sententia, iustissimè contra Henricum Regem atque ipsius fautores pronunciata, si quis plura voluerit; Baronium in primis consulat ad hunc ipsum Annum 1076. & præsertim ab Articulo 23. vsque ad 26. quibus recitata continetur ipsiusmet Gregorij Pontificis Epistola, Libri Tertij sexta, tunc temporis post idem protinùs Concilium scripta *Omnibus, qui cupiunt se annumerari inter Oues, quas Christus Beato Petro commisit.* D

CAPVT

CAPVT LVIII. A

Herlembaldus à suis & Apostolicæ Sedis aduersarijs, Henrico Regi pertinaciter fauentibus, & propterea simul cum ipso excommunicatis, interficitur, spoliatur, fustibus ac lapidibus tunditur, & sine funeris comitatu sepelitur; Liprandus verò Presbyter auribus & naso mutilatur.

I. Erlembaldus citra dubium non alio interfectus est Anno Domini, quàm Millesimo septuagesimo-sexto. Sic enim disertissimè Libro 2. Cap. 33. nobis testatus est Beatus Andreas in Arialdi Vita, quam eo ipso Anno scribebat. Sic etiam (vt alios in præsenti prætermittam) consensit Arnulphus Historiographus Libro 4. Cap. 3. & ijs quidem verbis, quæ nos præsenti Libro, Capite 48. Num. 4. recitabamus; & simul ijs, quæ mox ex ipsius Capite 6. adijciemus; è quibus præterea verbis constabit, ipsum post aliquot dies, à Dominicæ Resurrectionis Paschate elapsos, interfectum esse. B

II. Thedaldus altera ex parte in Archiepiscopalem Mediolani Sedem ab Henrico Rege iam fuerat intrusus Anno superiore: ac non multò ante, quàm Gregorius Papa Epistolam ipsi scriberet illam, quam nos Capite 52. recitauimus, quamque Numerò 10. videbamus datam septimo Idus Septembris. C

III. Non igitur Thedaldus re vera in Archiepiscopum electus fuit post Herlembaldi cædem. Quamobrem hac in parte Arnulphus etiam errauit, vt iam diximus Capite 54. Num. 1. & quidem sibimet etiam ipsi parùm constans; sicut ex historica ipsius serie dignosci facilè potest. Vnà verò cum ipso hac in re aberrarunt etiam Tristanus Chalcus Historiæ Patriæ ad finem Libri Sexti, & initium Septimi: Carolus Sigonius de Regno Italiæ, ad Annum 1075. Iosephus Ripamontius Historiarum Ecclesiæ Mediolanensis Libro 10. pag. 664. & 665. D

IV. Nunc ad ea progredior Arnulphi è Capite sexto verba, quæ paulò ante pollicebar, & quorum perfecta intelligentia ex ijs pendet, quæ Capite 48. Num. 4. recitaui. *Vnde factum est* (ille addit) *vt simul diebus aliquot extra Vrbem exeuntes* (Milites illi Ciuesque Mediolanenses) *suam sibi iurarent magna plebis cum parte iustitiam, & Sancti Ambrosij honorem, ac dono Regis accepturos*

sese

sese Pastorem. Cumquè ingrederentur communiter Vrbem; Herlembaldus, vt semper consortis impatiens, astantibus sibi concionabatur more suo. Vt verò cohibere furorem vltra non valuit; facto cum suis impetu & clamore, festinanter arripit arma, Vexillum, quod Sancti Petri dicebat, dextra gerens. Econtra Ciues dum parte surgunt ab omni, armatus prorupit in medium. Quem in momento, ac prima fronte belli, tanta aduersariorum oppressit incursio, vt nihil memorabile possit ab illo fieri. Vbi verò circumuentus est vndique; illicò crebris configitur ictibus; dictòque citiùs moriens corruit, comitatu eius exiguo circumquaque disperso. Cuius cadauer exanime, prostratum humi, discerptis prorsùs exuitur indumentis, nudatumquè fustibus vndique tunditur atque petris; vt, qui viuens multis terrori fuerat, multorum subiaceret lusibus moriens: & cùm gestaretur humandus, nulla illum exequiarum est prosequuta deuotio. A B

V. *Posthac Luitprandus ille supradictus Presbyter, dum fugeret iuuentus, auribus truncatur & naso; vt, qui alienum præsumpsit officium, quod habere videbatur amitteret. Apparet igitur liquidò vera fore dicentis assertio: Difficile est, vt bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.*

VI. *Eadem hora post hoc insigne tropæum Ciues omnes triumphales personant hymnos Deo, & Patrono suo Ambrosio, armati adeuntes ipsius Ecclesiam. In crastinum simul cum Clero Layci in Litanijs & laudibus ad Sanctum denuò procedentes Ambrosium; reatus præteritos confitentur alterutrum. Absolutione verò à Sacerdotibus, qui præstò aderant, celebrata, reuersus est in pace Populus vniuersus ad propria.* C

VII. *Hic iam apparet* (atque hinc Caput incipit septimum) *Schismatis huiusce terminus, decem-nouemquè per Annos semper ab ipsa radice pullulando protensi, vnde Patarinum primò processit vocabulum; non quidem industria, sed casu prolatum* &c.

VIII. Herlembaldi ergo cædem ac Liprandi mutilationem Arnulphus hunc in modum describebat eo tempore, quo nondum resipuerat, & quo aduersùs Gregorium Papam Regi Henrico, & Pseudoarchiepiscopo Thedaldo, eorumquè asseclis, excommunicatis fauebat, ac propterea ipse pariter eodem anathematis vinculo irretitus erat. Quocirca etiam postea sese pariter ab eo absoluendum curauit; vt suo tempore, siue Capite 63. commonstrabimus. D

CAPVT LIX. A

Quàm pretiosas in conspectu Domini Gregorius Papa iudicauerit Herlembaldi mortem, ac Liprandi Presbyteri mutilationem.

I. Vale fuerit Gregorij Papæ iudicium, de Militis huius Herlembaldi morte, dum pro Sede Apostolica eiusquè Catholica doctrina contra tales eiusdem aduersarios generosissimus hic Sancti Petri Vexillifer pugnaret, necati: & an ipsius cædem censuerit elogio martyrij dignam; id quidem satis apertè colligi posse mihi videtur ex eiusdem Pontificis Litteris, quas iam vidimus Capite 39. 40. 42. 43. 44. 45. B & quas postea videbimus Capite 61. & 62. sed hoc ipsum aliquantò luculentiùs constabit etiam ex ipsamet eius Epistola, qua Liprandi Presbyteri mutilationem commendauit ex instituto, & ad quam propterea Epistolam ego, moræ omnis impatiens, progredior.

II. Hanc suo Historiarum Vrbis Mediolanensis Libro, Capite 6. consignauit eiusdem Liprandi ex matre nepos, Landulphus à Sancto Paulo, sæpè à me in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis memoratus, ac veluti per transennam indicatus huius Operis Libro 1. Capite 2. Num. 3. necnon etiam in progressu postea præsentis Libri aliquoties producendus. Eademquè C ad verbum sic se habet: *Gregorius Episcopus, Seruus Seruorum Dei, Liprando Sacerdoti Salutem & Apostolicam Benedictionem. Si Sanctorum memoriam veneramur, de quorum legimus morte & absciβione membrorum: si patientiam laudamus eorum, quos à Christi Fide gladius nec vlla pœna diuisit; tu quoque absciβo naso & auribus pro Christi nomine laudabilior es, qui ad eam gratiam pertingere meruisti, quæ ab omnibus desideranda est, qua à Sanctis (si perseueraueris in finem) non discrepas. Integritas quidem corporis tui diminuta est; sed interior homo, qui renouatur de die in* D *diem, magnum sanctitatis suscepit incrementum. Forma visibilis turpior; sed imago Dei, quæ est forma iustitiæ, facta est in diminutione iucundior, in turpitudine pulchrior. Vnde in Canticis Canticorum gloriatur Ecclesia, dicens: Nigra sum, filiæ Ierusalem. Quòd si interior species nihil passa est detrimenti ijs absciβionibus; non est absciβum à te Sacerdotale Officium, quod proprium*

est

est sanctitatis, & non tantùm consideratur in integritate membrorum, quàm in integritate virtutum. Vnde Imperator Constantinus Ierosolymitani Episcopi cuiusdam oculum, pro Christi nomine erutum, sæpè osculabatur; & exemplo Patrum atque documento Maiorum didicimus non auferre Sacrum Officium Martyribus pro huiusmodi casura membrorum. Proinde Martyr Christi confortare in Domino. Magis credas, in te nunc esse Presbyteratus Officium, quod priùs olei vnctione, nunc tui est sanguinis tinctione commissum. Et quantò minus habes, quod possit auferri; tantò minùs timeas prædicare quæ vera sunt, seminare quæ centuplicata reddentur. Scimus quidem, te ab inimicis Sanctæ Ecclesiæ semper inimicari, & affligi; sed tu ne eos timeas, neque perterrearis; quia nos tam te, quàm tua omnia, sub nostra & sub Apostolicæ Sedis tutela cum magna charitate tenemus. Et si in aliquibus tibi necessarium fuerit Apostolicam Sedem appellare; concedimus: & si ad nos & ad Sedem nostram veneris; cum gaudio & magno honore suscipere parati sumus. Hæc ad Liprandum Sacerdotem Gregorius. Sicut autem Liprandus absque dubio mutilatus & afflictus eum fuerat in modum, non ab alijs, quàm illis, quos Pontifex appellat Sanctæ Ecclesiæ inimicos: nec aliam ob causam, quàm quia vera prædicaret; sic etiam eidem Pontifici persuasissimum erat, Herlembaldum itidem ab ijsdem inimicis & eamdem ob causam interfectum fuisse; ac propterea promeritum, vt præstabiliore, quàm Liprandus, titulo inter Martyres Christi computaretur.

III. Beatus etiam profectò Andreas Monachus paulò post Herlembaldi necem scribebat Sancti Arialdi Vitam; & tamen, vt Libro 2. Cap. 16. iam vidimus, de ipso iam tum scribere non dubitauit: *Nuper in defensione iustitiæ martyrio est coronatus*. Quod ego quidem ab eo tam fidenter scriptum crediderim hanc ob rationem; quia sciret, tale iam tum esse omnium rectè sentientium, & Supremi præsertim Pontificis Apostolicæque Sedis, iudicium.

CAPVT.

CAPVT LX. A

Quàm inconſultè Arnulphus Hiſtoriographus aliquandiu reprehenderit officium, Herlembaldo, homini Laico, à Pontifice Romano demandatum in præſenti Mediolanenſis Eccleſiæ perturbatione.

I.
Alem tamquè inconſultam huius Hiſtoriographi opinionem tametſi iam ego Capite 13. ſatis confutaſſe mihi videor; eamdem nihilominùs hoc item loco refellam, nouo prouocatus irritamento, ac iteratis eiuſdem Arnulphi querelis. B

II. Libro enim 4. Capite 8. dum reſipiſcere ac verè ſapere inciperet, eamdem nihilominùs illam retinebat opinionem. Itaque ſic etiam reſipiſcens ac quiritabundus ſcribebat: *Quæcumque tamen ſunt à nobis re ſuper hac* (ſiue, vt initio ſeptimi Capitis ipſe loquebatur, ſuper ſchiſmate, decem-nouemquè per annos iam protenſo) *in præſenti recitata, nemo ſanæ mentis arbitretur, impugnando veritatem, aut repugnando iuſtitiæ, fore prolata; cùm neutrum liceat. Si quæ enim ſunt aliorum benè dicta vel acta; non improbamus; nec vllo modo diſſentimus ab illis omnibus, qui venales reprobant Conſecrationes; & Sacrorum incontinentias Ordinum; ea tamen ratione, vt à Paulo non diſcrepemus auctore.* C *Ait enim: Honeſtè, & ſecundùm ordinem fiant. Cui etiam conſonat lex illa Moſaica: Iuſtè, quod iuſtum eſt, proſequeris; quod nequit aliter omninò compleri, niſi ſua ſingulis quibuſcumque ſeruentur iura ordinibus, ac perſonis. Diſpartita enim ſunt Clericorum & Laicorum, eorumquè inter ſemetipſos officia; quemadmodùm in vno corpore multa ſunt quidem membra, non autem eumdem actum poſſident omnia; quæ ſi impediantur alterutro, corrumpitur omne corpus. In Sancta igitur Eccleſia, hoc eſt in Chriſti Corpore, neceſſe eſt, vt iuſto penſentur omnia moderamine. Clerus atque Populus ſuo quiſque fungatur officio, præfixo ſibi contentus limite; dicente Domino: Circumdedi mare terminis, & dixi: Huc uſque venies, & vltra non procedes. Cor humanum eſt mare. Ipſi verò Epiſcopi ſuis planè vacent negotijs, prouidentes bona, non tantùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus; ne dicam de illis: Ruina Populi, Sacerdotes mali. Quòd ſi negligentes extiterint; ſcandalizabitur Populus. Væ autem illi, per quem* D *ſcan-*

scandalum venit. Certissimè enim va va erit illis: va omnibus crudelibus, si eorum culpa Plebs in Clerum zelans insurget vlteriùs. A
En igitur nobis, quemadmodùm Arnulphus iam tandem fatebatur, explosam iure merito fuisse Simoniacam labem, atque Clericorum incontinentiam, in quibus vitijs explodendis Arialdus & Herlembaldus omni contentione laborauerant; sed in eo tamen adhuc errabat, quòd in eiusmodi Causis Ecclesiasticis operam Herlembaldi, hominis Laici, reprobaret; tametsi tale ministerium illi esset à Supremo Pontifice iniunctum, & ad ipsius voluntatem ac nutum exerceretur.

III. Quando tamen ad mentem planè sanam, Diuino fauente Numine, redactus est Arnulphus, tum verò hunc etiam errorem deposuit. Quocirca ne Lector quidem beneuolus, veriquè amans, ea grauetur hoc loco recolere, quæ superiori ego Capite 17. Numero 5. recitabam. Talis enim fuit palinodia, qua tandem Arnulphus noster omnia sua errata, in suis Historiæ Libris, & in Mediolanensi præsertim Causa, per Sanctos Arialdum & Herlembaldum ac per ipsorum fautores agitata, seriò ac salubriter retractauit. Cui quidem palinodiæ illa item aptissimè congruunt, quæ ipse postea Capite 21. professus est pro infallibili Ecclesiæ Romanæ iudicio: & Capite 13. pro absolutione ab excommunicatione, quam ipse pariter ac Populus Mediolanensis idcircò incurrissent, quia cum Thedaldo Pseudoarchiepiscopo excommunicato communicassent: de qua quidem absolutione nos etiam infra suo tempore dicemus. B C

IV. Cùm igitur Arnulphus in hunc denique modum resipuerit; reliquum profectò nobis nunc solummodò est, vt ostendamus, quàm inconsultè hac in re ille antehac errasset; idquè solo etiam Gregorij Papæ Septimi testimonio conuincamus. Libro enim Secundo, Epistola 45. superiore Anno Millesimo septuagesimo-quinto, tertio Idus Ianuarij data, sic ille scribebat: *Gregorius Episcopus, Seruus Seruorum Dei, Rodulpho Duci Sueuia, atque Bertulpho (aliter Bertholdo) Duci Carentano, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Scimus, quoniam prudentia vestra miserabilem Christiana Religionis desolationem perspicaci mente perpendit: qua pro peccatis nostris in ea nunc extremitate est posita, vt infeliciora tempora nemo viuentium viderit, nec à tempore Beati Syluestri, Patris nostri, scripturarum traditione repererit. Verùm huius* D

huius tanti mali nos caput & causa sumus, qui ad regendum Populum prælati, & pro lucrandis animabus Episcopi vocati & constituti sumus. Ab eorum namque principatibus, velut à quibusdam initijs, subditorum bona vel mala veniunt, qui aut mundanas dignitates, aut magisterium spirituale susceperunt: qui, dum nihil aliud nisi gloriam & voluptates sæculi quærunt, sine sua & Populi confusione viuere nequeunt; quoniam, in malefactis praua sectantes desideria, & suæ auctoritatis iura per culpam ligant, & alijs peccandi per exemplum frana relaxant. Neque enim per ignorantiam aut improuidi delinquunt; sed præsumptuosa obstinatione Spiritui Sancto resistentes, diuinas quas cognouerunt leges abijciunt, & Apostolica Decreta contemnunt. A B

V. *Sciunt namque Archiepiscopi & Episcopi Terræ vestræ (quod & omnibus Fidelibus notum esse debet) quoniam in Sacris Canonibus prohibitum est, vt hi, qui per Simoniacam hæresim, hoc est interuentu pretij, ad aliquem Sacrorum Ordinum gradum vel officium promoti sunt, nullum in Sancta Ecclesia vlteriùs ministrandi locum habeant: nec illi, qui in crimine fornicationis iacent, Missas celebrare, aut secundùm inferiores Ordines ministrare Altari debeant. Quæ cùm eos Sancta & Apostolica Mater Ecclesia, iam à tempore Beati Leonis Papæ, sæpè in Concilijs, tum per Legatos, tum per Epistolas in se & commissis sibi Plebibus (vtpote ab antiquioribus neglecta) renouare & obseruare commonuerit, rogauerit, & accepta per Petrum auctoritate iusserit; adhuc tamen inobedientes (exceptis perpaucis) tam execrandam consuetudinem nulla studuerunt prohibitione decidere, nulla districtione punire. Non attendentes, quod scriptum est, quia ariolandi peccatum est repugnare, & quasi crimen idololatriæ nolle acquiescere.* C

VI. *Cùm igitur, illis Apostolica immò Sancti Spiritus mandata spernentibus, & scelera subditorum criminosa fouentibus patientia, diuina ministeria indignè tractari, Populum seduci intelligimus; alio quolibet modo contra hæc vigilare nos conuenit, quibus cura Dominici Gregis præ cunctis incumbit. Multò enim melius nobis videtur iustitiam Dei vel nouis ædificare consilijs, quàm animas hominum vnà cum legibus deperire neglectis.* D

VII. *Quapropter ad te, & ad omnes de quorum fide & deuotione confidimus, nunc conuertimur, rogantes vos, & Apostolica auctoritate admonentes, vt, quicquid Episcopi dehinc loquantur aut taceant,*

A *vos officium eorum, quos aut Simoniacè promotos & ordinatos aut in crimine fornicationis iacentes cognoueritis, nullatenus recipiatis: & hæc eadem, astricti per obedientiam, tam in Curia Regis quàm per alia loca & conuentus Regni notificantes ac persuadentes, quantùm potestis, tales sacrosanctis deseruire mysterijs*, ETIAM VI, SI OPORTVERIT, PROHIBEATIS. A

VIII. *Si qui autem contra vos*, QVASI ISTVD OFFICII VESTRI NON ESSE, *aliquid garrire incipiant* (quemadmodùm antehac profectò Arnulphus etiam noster garriebat) *hoc illis respondete;* VT, VESTRAM ET POPVLI SALVTEM NON IMPEDIENTES, DE INIVNCTA VOBIS OBEDIENTIA AD NOS NOBISCVM DISPVTATVRI VENIANT. B

IX. Eadem verò Epistola, pauculis alijs superadditis, ita demùm concluditur: *Dat. Romæ, tertio Idus Ianuarij, Indictione decima-tertia.*

X. Peropportunè igitur hic habemus, quod planè ac perfectè consentit doctrinæ, à nobis eo Capite 13. collaudatæ; quod item satisfaciat querelis illis, ab Arnulpho tunc denique renouatis; quodquè propterea satis superquè simul etiam commendet ministerium illud, Herlembaldo à Sede Apostolica demandatum, immò verò imperatum. In eamdem verò sententiam sanè quidem Libro 4. suppetit etiam Epistola x I. qua pariter idem Pontifex Idibus Nouembris, Indictione decima-quinta, proindequè Anno Domini Millesimo septuagesimo-sexto, præcipit Roberto, Comiti Flandrensi, vt Simoniacos Sacerdotes & fornicarios persequatur. C

CAPVT LXI.

Gregorius Papa Vuifredum, Herlembaldi Commilitonem, hortatur, vt in suscepta Causa Mediolanensis defensione perseueret, vtquè cæteros Sodales suos ad hoc ipsum cohortetur. D

I.

B tam funestam Herlembaldi cædem, tanto etiam cum applausu gregatim ab eius hostibus tota passim Vrbe celebratam, exterritos admodùm fuisse, ac propemodùm animis concidisse ipsius Asseclas & Commilitones: id quidem creditu facillimum est; sed præterea etiam è sequenti Pontificis Gregorij colligitur Epistola. Qua quidem

quidem generosissimum etiam ipsius Commilitonem dignoscimus, nomine Vvifredum; sed, è qua fuerit familia, ignoramus. A

II. Ad hunc ille scripsit eodem hoc Anno Millesimo septuagesimo-sexto, antequàm Septembri mense inchoata esset Indictio decima-quinta: Epistolaque continetur Libro 3. ac numero est decima-quinta, & hiscè prorsùs verbis exarata: *Gregorius Episcopus, Seruus Seruorum Dei, Vvifredo, Mediolanensi Militi, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Quia sollicitum te de honore Christiana Fidei Litteris tuis significasti; aquum duximus prudentia tua rescribere.*

III. *Scias igitur, Normannos verba componenda pacis nobiscum habere: quam libentissimè iam fecissent, & Beato Petro (quem solummodò Dominum & Imperatorem post Dominum habere desiderant) humiliter satisfecissent; si voluntati eorum in quibusdam annueremus. Sed (Deo auxiliante) hoc, non cum detrimento, sed cum augmento Romana Ecclesia, in proximo speramus facere, & eos ad fidelitatem Beati Petri firmiter & stabiliter reuocare.* B

IV. *Cum Rege quoque Alemania de componenda pace multis iam vicibus quidam aures nostras interpellauerunt: quibus nos respondimus, cum eo nos pacem velle habere; si ipse cum Deo pacem studuerit habere; & ea, qua ad periculum Sancta Ecclesia & ad cumulum perditionis sua commisit, iuxta quod sæpè à nobis admonitus est, emendauerit.* C

V. *Sed quia in potentia diuina virtutis magis, quàm in homine, fidem spem & omnes cogitatus nostros collocauimus; volumus, vt tu etiam,* QVEM AD CONFORTANDOS CHRISTI MILITES ANIMVM ET FORTITVDINEM RESVMPSISSE INTELLIGIMVS, *firmiter in Deo confidas; & expecta eius auxilium & consolationem, tibi & omnibus iustitiam & Legem Dei diligentibus adfuturam; & Diaboli membra, non nisi quantùm Deus permiserit, innocentia nostra nocitura. Ecce Diabolus palàm in Mundo dominatur: ecce omnia membra sua se exaltasse lætatur. Sed qui dixit, Confidite, quia ego vici Mundum, det vobis certissimam fidem, festinanter se Ecclesia sua succurrere, & Diabolum & membra eius omninò confundere. Antiquas enim & nostri temporis considerantes permutationes, probabiliter inuenimus, dominium Diaboli tantò minùs durauisse, quantò magis visum fuit exaltari; & in Christianam Religionem prauualuisse.* D

VI. *Tu*

VI. *Tu itaque, chariſſime fili, confortare in Domino, & in potentia virtutis eius: & eos conforta, quos in Chriſtiana Fide cognoueris permanere. Eos autem, qui Fidem Chriſtianam operibus negauere, vt reſipiſcant admone; vt erubeſcant in ſeruitute Diaboli viuere.* A

VII. *Quæ autem hic minùs ſcribimus; cùm locuti fuerimus cum Fidelibus Sancti Petri, pleniùs indicabimus; vobiſquè adiutorium (Deo fauente) dare curabimus.*

VIII. *Omnipotens Deus, meritis Summæ Dominæ & Beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, atque Beati Ambroſij precibus, mentes veſtras illuminet, & in Lege ſua vos ſemper ſtabiliat; vt mereamini cum his annumerari, qui Diabolum cum ſuis membris iudicabunt,* B *& cum Chriſto ſemper regnabunt. Dat. Romæ, Indictione decima-quarta.*

CAPVT LXII.

Gregorius Papa Vuifredum rursùs, ſed & alios præterea duos Herlembaldi Commilitones, Henricum & Ardericum, in Domino excitat, ac benè ſperare iubet de Mediolanenſis exitu Cauſæ, quam ipſi contra Henricum Regem ac Thedaldum Pſeudo-archiepiſcopum eorumquè fautores tutabantur.

C

I. ARgumenti huius Epiſtolam Gregorius Papa eodem pariter Anno Milleſimo ſeptuageſimo-ſexto ſub exitum menſis Octobris conſcripſit, cùm Indictio decima-quinta recens eſſet ab anteriori Septembre.

II. Eſt autem ſeptima Libri 4. & his concepta verbis: *Gregorius Epiſcopus, Seruus Seruorum Dei, Henrico, Arderico, Vuifredo, Fidelibus Sanctæ Apoſtolicæ Sedis, legitimis filijs Mediolanenſis Eccleſiæ, Salutem & Apoſtolicam Benedictionem. Manifeſta Apoſtoli ſententia eſt, quòd omnes, qui piè volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patiuntur.* D *Quæ ſententia cum Apoſtolica Sede ad nos quaſi hæreditario iure peruenit; cùm hinc bona Eccleſiæ Normanni, multoties periuri, conantur auferre; ex altera parte Simoniaci, cum Henrico Rege eorum, Decreta Sanctorum Patrum cum omni religione moliuntur euertere.*

III. *Sed confidimus in Domino, qui ſuperbiam Normannorum paulò ante ſub manu noſtra proſtrauit, quòd aduersùs Apoſtolicam Sedem*

non

non diu praualebunt. Nos tamen sacrilegæ inuasionis eorum nunquàm erimus consentiendo participes. A

IV. *De conspiratione autem hæreticorum & Regis, quomodo à Catholicis Episcopis & Ducibus & multis alijs in Teutonicis partibus apertè impugnetur, vos, qui illis propè estis, latere non credimus. Ad tantum enim numerum Fideles Romanæ Ecclesiæ peruenerunt, vt, nisi ad satisfactionem veniat Rex, alium Regem palàm dicant eligere: quibus nos fauere, seruata iustitia, promisimus, promissumquè firmum tenebimus.*

V. *Vos itaque confortamini in Domino; quoniam per misericordiam Dei propè est redemptio vestra;* ET AD TERTIVM (nempe Thedaldum Pseudoarchiepiscopum) SVPERANDVM NON ADHVC VIRTVS PETRO DEFECIT; QVI DVOS ILLOS PRIORES, VVIDONEM ET GOTHIFREDVM, CONTRA ROMANAM ECCLESIAM CALCITRANTES, AB EPISCOPALI SEDE DEIECIT. *Dat. Romæ, secundo Calendas Nouembris, Indictione decima-quinta.* B

CAPVT LXIII.

Mediolanenses illi, qui Henrico Regi ac Thedaldo Pseudoarchiepiscopo fauerant, quiquè propterea excommunicationis vinculo astricti tenebantur, nunc, errores detestati suos, absolutionem à Gregorio Pontifice supplices precantur & obtinent, Thedaldo ipso in contrarium frustra tumultuante. C

I.

Illesimo septuagesimo-septimo Christi Domini Anno (cuius Anni gesta narrare nunc aggredimur) Mediolanenses illi, qui ob communionem cum Henrico Rege ac Thedaldo Pseudoarchiepiscopo fuerant excommunicati, Legatione nunc ad Gregorium Papam missa veniam & remissionem precantur; indequè quantocyùs etiam Rex ipse, iacturam Regni sibi timens, Pontificem adit, veniamquè prior assequitur. Regis autem pœnitentiam & absolutionem copiosè descripsit Lambertus Scafnaburgensis, eius temporis Chronologus, & ex ipso postea inter alios recentiores Carolus Sigonius De Regno Italiæ, ac Baronius Cardinalis ad eumdem Annum 1077. Nos Arnulphum tantummodò proferemus nostrum; D

A nostrum; à quo summatim ea fuit indicata; sed ita tamen, vt A
protinùs etiam descripta fuerit ea Mediolanensium Legatio, veniaquè postmodùm etiam ipsis per Apostolicos vicissim Legatos impertita.

II. Sic enim Arnulphus Libro 4. Capite 12. narrare perseuerabat: *Eodem tempore Gens Theutonum illa barbarica, præcipuè Duces Bertaldus, Rodulfus, & Vuelfo, cum Comitibus & Episcopis, cognita excommunicatione Romana* (in Henricum Regem pronunciata) *à Regio prorsùs se subtraxere consortio, in nullo communicantes. Insuper in multis accusantes eum criminibus, infamia denotabant. Interim consilio Sanctissimi Dumensis Abbatis, Agnetis quoque* B *Regiæ matris, necnon sapientissima iamdicta Mathilda, statuitur generale Colloquium inter ipsum Regem & Apostolicum, pacis & iustitiæ causa. Cumquè exiret ab Vrbe Papa, profecturus Alemaniam; Mathildis fretus iuuamine venit in Italiam. Cumquè moraretur ibidem; multis ab ea cumulatur honoribus ac hominibus. Cui festinanter occurrit Henricus, declinans statutum in Patria sua Colloquium. Fuerat Comitissæ Oppidum, Canossa nomine, multis mœnibus ac loci natura circumquaquè munitum, inexpugnabile re vèra præsidium. Vbi præsidente Apostolico, Rex nudis incedens pedibus, humi prostratus, post multas lachrymas promeruit* C *veniam, suorum iuramento fidelium pacta confirmans, sub condictione iustitiæ faciendæ. Sic Mathildis magna prudentia consolidata sunt pacis eorum fœdera, inuitis Episcopis* (qui partes Henrici sequebantur) *ac in lite manentibus.* Hæc ibi Arnulphus de Rege Henrico, ad Ecclesiasticam Communionem restituto.

II De Mediolanensium verò ad eamdem Communionem restitutione, sic ille mox prosequitur Capite 13. *Repressit se* (Henricus) *à compositis* (quæ scilicet composita olim fuerant in coniuratione contra Gregorium Papam inita) *cùm sentiret, Mediolanensium Populum, Thedaldi Præsulis societate culpabilem (diuina prohibente lege, communicari excommunicato) missis Domino Papæ Legatis* D *solutionem implorasse. Cui Legationi ipse ego interfui, de præteritis satisfaciens, in futuro castigari promittens. Papa verò, sapienti vsus consilio, Venerabiles Viros, Lucensem & Ostiensem Episcopos, direxit Mediolanum, daturos veniam quibuscumque poscentibus. Vbi verò ingressi sunt Vrbem, lætata est Ciuitas vniuersa. Qui toto illo triduo, confluentibus ad eos Ciuibus, diuina prædicantes eloquia,*

cunctos

cunctos absoluentes, benedicunt vniuersos. Quod Thedaldus indignè satis ac molestè tulit, adeò vt seditionem in Populo bellumquè conaretur inferre; sed minimè valuit. A

IV. Tristanus porrò Chalcus, non procul ab initio Libri Septimi, hanc Arnulphi de nostris Mediolanensibus narrationem his expressit verbis: *His peractis* (quæ ad Henrici Regis absolutionem, proximè memoratam, pertinebant) *Mediolanenses, expiandum crimen, quod ex promotione Thealdi contractum existimabant, decernunt* (de hoc tamen iam decreuerant, ac Legationem ad Gregorium miserant priùs, quàm Henricus absolueretur) *facilem enim in eo Pontificem futurum opinabantur. Mittitur Legatio Romam* (fortè autem potiùs Vercellas, quæ ex Vrbe Pontifex tandem ad Rhegiensis Agri Oppidum Cannossam declinauerat, vt Ioannes Nauclerus Volumine Secundo Chronographiæ, Generatione 36. affirmauit) *in qua se quoque fuisse memorat Arnulphus, huius Historiæ auctor; & benignè Pontificem respondisse; & optata pollicitum, duos Episcopos dedisse, Lucensem & Ostiensem, qui rem omnem conficerent. Hi, Mediolanum profecti, magna Populi gratulatione & gaudio excepti, habitis triduo Concionibus Sacris, molesto animi vinculo Ciuitatem absoluerunt. Quem verò legitimum Archiepiscopum decreuerint, Arnulphus non meminit: tantumquè subijcit, Thealdum, ista ægrè ferentem, conatum omnia turbare, seditionemquè mouisse; sed, cùm ex sententia res non succederet, quieuisse.* B C

V. Atqui re vera Thedaldus ne propterea quidem quieuit; sicut etiam in huius Libri progressu constabit; & hoc congruenter ad illud etiam, quod Sigonius, de scripto, quemadmodùm Henricus in præsenti fuisset absolutus, hæc addidit: *Quibus cognitis, Theobaldus & Gibertus, Archiepiscopi, ac reliqui eius factionis Italici, verbis eum* (videlicet Henricum) *contumeliosissimis exceperunt; ac se Gregorij anathema pro nihilo habere dixerunt; quem constaret, ab Episcopis iusto iampridem esse anathemate obligatum, quòd Sedem Apostolicam per Simoniacam hæresim inuasisset, ac cædibus adulterijs alijsquè nefarijs sceleribus inquinasset. Henricum indignè fecisse, & nomini suo maculam fœdissimam aspersisse, quòd eiusmodi homini fasces Regiæ Maiestatis submiserit; perfidè verò atque dolose; quòd, sibi vni consulens, in gratiam cum eo redire studuerit; se ipsos verò, qui illius causa omnibus Gregorium iniurijs* D

 lacessi-

lacessiuerint, in medijs turbarum fluctibus deseruerit. Enimuerò tantas iniurias æquo haudquaquàm animo esse ferendas. Patrem, qui se vltrò Regni titulo indignum præbuerit, abdicandum: filium, licet nondùm satis propter ætatem Regno maturum, dominum asciscendum; nouoquè Pontifice declarato, per eum Romæ, Corona Imperatoria exornandum. A

VI. Hæc ipsa verò ad nostros Mediolanenses Legatio citra dubium non alia est, quàm quæ in Sancti etiam Anselmi, Lucensium Episcopi, Vita his memoratur verbis: *Infra quindecim (vt opinor) dies, post absolutum scilicet Regem* (ab excommunicationis autem vinculo Henricus proximè fuerat absolutus vigesima-quinta Ianuarij die, vt benè Baronius Articulo 20. obseruauit) *cùm Beatus Episcopus Anselmus Legationem Domini Papæ* (Gregorij Septimi) *vnà cum religiosissimo Ostiense Episcopo Geraldo Mediolanum deferret; impediti sunt à militibus illius* (Henrici nempe Regis) *& captus est Ostiensis Episcopus; Sanctum autem Anselmum nequaquam ausi sunt tangere*, QVONIAM INDIGENA FVIT, ET NOBILIS PROSAPIÆ. *Ipse autem vltrò se capiendum ingerebat: dicens, quòd à Socio Legationis non discederet. Aut illum (inquiens) dimittite: aut me captum cum illo tenete. At illis hoc non præsumentibus, tristis abscessit: volens, si posset, pro fratre animam suam ponere.* B C

VII. Ad eamdem itaque Legationem illud etiam pertinet, quod ipsemet postea Pontifex Gregorius eodem hoc Anno 1077. pridie Kalendas Octobris, Indictione prima, scripsit (vt habetur Libro 5. Epistola 7.) ad Vdonem Treuerensem Archiepiscopum, & ad eius Coepiscopos Suffraganeos, his verbis: *Misimus etiam vobis sacramentum, quod Rex Henricus nobis per fideles suos quosdam fecit, data quidem manu sua in manum Abbatis Cluniacensis; vt, perlecto eo, cognoscatis, quàm rectè quamquè honestè pro suo nomine se erga nos habuerit. Quippe à cuius fidelibus Legati nostri postea capti sunt: videlicet Gerardus Ostiensis Episcopus in Longobardia, Bernardus Abbas Massiliensis in Terra Teutonica. Vnde eum nihil adhuc dignum fecisse cognouimus.* D

VIII. Hinc igitur Bertoldus etiam Presbyter Constantiensis, in Appendice ad Hermanni Contracti Chronicon, hoc ipso Anno 1077. commemorata Henrici ad Canisium (sic enim ipse loquitur) absolutione, *dato tamen priùs sacramento, vt de obiectis criminibus*

bus ad iudicium Papæ satisfaceret, nec Papæ aut alicui eius fideli vsquàm eunti & redeunti aliquam inferre molestiam consentiret; A
ita protinùs addidit: *Hoc autem iuramentum nec quindecim dies obseruauit, captis Venerabilibus Episcopis, Geraldo Ostiensi, & Anselmo Lucensi.* Quod ego quidem ita de ambobus æqualiter affirmatum interpretor; quia primo statim occursu illi ambo capti fuerint; cùm alioqui mox solus fuerit retentus Ostiensis Episcopus: vt paulò pòst ipsemet etiam Bertoldus nos docebit. Sic enim paulò pòst ille prosequitur: *His ergo auditis, Principes Regni generali Colloquio, apud Forcheim tertio Idus Martij habito, egregium Rudolfum Ducem sibi in Regem sublimarunt: quem septimo Kalendas Aprilis, vbi eo Anno medium Quadragesimæ occurrit, coronarunt.* Et rursùs paulò pòst: *Henricus, audita promotione Rudolfi, auxilium Papæ contra illum implorauit; licet supradictum Ostiensem Episcopum in captione adhuc teneri permiserit. Vnde & Papa illi respondit, se non posse eius interpellationi satisfacere, quamdiu apud illum Sanctus Petrus in Legato suo ligatus teneretur. Frustratus ergo supplicatione sua, animum in tyrannidem conuertit; nec iam Regnum per iustitiam, sed per violentiam obtinere cogitauit.* Denique verò aliquantò item pòst: *Geraldus, Venerabilis Ostiensis Episcopus, de quo supra commemorauimus, iamdudùm sæculo viuus, mundo crucifixus, de huius vitæ ergastulo liberatus est nono Idus Decembris.* Et hæc quidem omnia Bertoldus in præsentem Annum 1077. Quocirca restitutus quidem Geraldus in libertatem fuit; sed post aliquot tamen dies, ab ipsa etiam Rudolfi promotione elapsos. Itaque nonnisi post eos etiam dies ille potuit Legationem ad Mediolanenses vnà cum Anselmo Lucensi Episcopo perficere, illosquè ab excommunicationis vinculo absoluere; sicuti re tandem ipsa illos absoluerunt.

B

C

IX. Qualis autem quantusquè Romanæ Cardinalis Ecclesiæ fuerit Geraldus (aliter Gerardus, vel Gherardus) hoc intelligi satis potest è postrema Ciaconij de Vitis Pontificum & Cardinalium Romanorum editione, inter Cardinales ab Alexandro creatos, & illic denique memoratos. D

X. Pro Anselmo certè nostro, vereque nostro, quia Ciuis noster nobilissimus ille fuit (vt ego in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis obseruabam Num. 278.) satis in præsenti sint ea, quæ nos Cap. 71. sequenti reseruamus. Vv 2 XI. Ex

XI Ex his autem, quæ præsenti Capite dicta sunt, illud denique sequitur, idemquè mihi charissimum, semperquè prædicandum: videlicet, vt, quemadmodùm Mediolanenses illi nostri communionem cum Pseudoarchiepiscopo Thedaldo, antehac professam, detestati nunc tandem seriò & cum virtute fuerunt; sic etiam simul re saltem ipsa confessi fuerint, Herlembaldi cædem, Anno superiore perpetratam, certè quidem fuisse iniquam, impiam, sacrilegam, & Catholicæ re vera oppositam Communioni, pro qua tunc ille viriliter & constantissimè dimicabat, & ita iussus ab ipsomet Christi Domini Vicario, Petriquè Principis Apostolorum Successore, Romano Pontifice, à quo iamdudùm in hunc finem institutus fuerat Ecclesiæ Romanæ Vexillifer. A B

XII. Herlembaldi profectò Causam, eiusquè bonitatem, illud etiam mirificè confirmat, quod ab eodem pariter Bertoldo inter extrema præsentis Anni hunc in modum narratur: *Præfectus Romanæ Vrbis, indefessus Miles Sancti Petri contra Schismaticos, à quodam fautore Henrici crudeliter occiditur. Ad cuius Corpus in paruo tempore plusquàm viginti miracula contigerunt; vt fidelium virorum relatione didicimus.*

CAPVT LXIV. C

Gregorius Pontifex in Concilio Romano rursùs damnat Thedaldum Pseudoarchiepiscopum Mediolanensem, ac Guibertum Rauennatem: necnon etiam Ecclesiarum prohibet inuestituras, quæ per Laicos fiant.

I. Væ duo præsenti nos Capite proponimus, duobus vicissim testata sunt Concilijs, in Vrbe Roma celebratis Anno Domini supra Millesimum septuagesimo-octauo, cùm Martius & Nouember excurrerent menses. D

II. Eius quidem prioris Concilij quæ superfuerunt Acta, secundùm editionem Binianam ita prorsùs incipiunt: *Anno ab Incarnatione Domini Millesimo septuagesimo-octauo, Pontificatus verò Domini Gregorij Papæ Septimi Anno quinto, celebrauit ipse Dominus Gregorius Papa Synodum, vbi interfuere Archiepiscopi & Episcopi diuersarum Vrbium ferè numero centum, necnon & Abbatum ac diuersorum Ordinum Clericorum & Laico-*

rum

rùm innumerabilis multitudo. In qua, Apostolica Constituta corroborans, multa, quæ corrigenda erant, correxit: & , quæ corroboranda, corroborauit. A

III *Inter cætera namque in fine Synodalis absolutionis hæc annexuit, & perpetuæ memoriæ pro posteris scribenda mandauit, ita dicendo: Thedaldum, dictum Archiepiscopum Mediolanensem, & Rauennatem Guibertum, inaudita hæresi & superbia aduersùs hanc Sanctam Catholicam Ecclesiam se extollentes, ab Episcopali omninò suspendimus & Sacerdotali Officio: & olim iam factum anathema super ipsos innouamus.* Multa exinde sequuntur alia, demumquè concluditur: *Actum Romæ in Ecclesia Domini Saluatoris, quinto Nonas Martij, Indictione prima.* B

IV. Ad hanc verò Synodum Gregorius iam ante (siue quinto Kalendas Februarij, prima pariter Indictione) Guibertum Rauennatem ipsiusquè asseclas inuitauerat per Epistolam, quæ Libri Quinti est decima-tertia, & in hunc modum inscripta: *Gregorius Episcopus, Seruus Seruorum Dei, Guiberto Rauennati Archiepiscopo, omnibusquè Suffraganeis eius, & vniuersis Episcopis & Abbatibus, in Marchia Firmana & Camerina, & in Pentapoli, & Æmilia & Longobardiæ partibus constitutis.* Qua quidem attenta inscriptione accuratè Baronius ad eumdem Annum 1078. Articulo 1. admonebat: *Vides ex hac inscriptione, quanta fuerit malignatus (vt dicam cum Psalmista) Inimicus in Sancto, cùm tot Episcopos fecerit ab Ecclesia Romana desciscere.* Sicut igitur vnà cum Guiberto & vniuersa eius factione coniurauerat contra Gregorium Papam, & in coniuratione pertinaciter perseuerabat adhuc Thedaldus Pseudoarchiepiscopus, vt superiori etiam Capite, Num. 5. aduertebamus; ita etiam credibile mihi videtur, ipsum pariter ac Rauennatem à Gregorio ad hanc Synodum fuisse per Litteras non minùs paternas inuitatum; sed ambos nihilominùs, atque etiam fortassè ex condicto, abfuisse; ac proptereà etiam simul ambos in eum, quem vidimus modum, fuisse à Synodo damnatos. Et hæc quidem pro Capitis præsentis parte prima satis sint. C D

V. In secundæ partis testimonium altera nunc Synodus, itidem Romana, succedit, de qua sic etiam ex ipsius Actis habemus: *Anno ab Incarnatione Domini Millesimo septuagesimo-octauo, Pontificatùs verò Domini Gregorij Septimi Papæ sexto, decimo-tertio*

Kalendas

Kalendas Decembris, Indictione secunda, celebrata est Synodus Romæ in Ecclesia Saluatoris pro restauratione Sanctæ Ecclesiæ. Inter alia verò eiusdem Synodi Decreta hoc etiam extat: *Quoniam inuestituras Ecclesiarum contra Statuta Sanctorum Patrum à Laicis personis in multis partibus cognouimus fieri: & ex eo plurimas perturbationes in Ecclesia oriri, ex quibus Christiana Religio conculcatur; decernimus, vt nullus Clericorum inuestituram Episcopatus, vel Abbatiæ, vel Ecclesiæ, de manu Imperatoris, vel Regis, vel alicuius Laicæ personæ, viri vel fœminæ, suscipiat. Quod si præsumpserit; recognoscat, inuestituram illam Apostolica auctoritate irritam esse, & se vsque ad condignam satisfactionem excommunicationi subiacere.* A B

VI. Sed eiusdem profectò sententiæ Decretum iam ante fuerat à Sede Apostolica conditum Alexandri Papæ Secundi tempore, vt Capite 28. iam vidimus: quinetiam illud Gregorij Papæ præsentis tempore renouatum iam fuerat, sicut Capite 50. Num 7. & sicut ex ipsius Gregorij Epistola, superiori Anno data, mox cognoscemus. Libro ipsius Quarto continetur hæc Epistola, numeroquè vigesima-secunda est, & his etiam verbis exarata: *Gregorius Episcopus, Seruus Seruorum Dei, Hugoni Venerabili Diensi Episcopo, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Gerardus, Cameracensis Electus, ad nos veniens, qualiter in eadem Cameracensi Ecclesia ad locum regiminis assignatus sit, prompta nobis confessione manifestauit: non denegans, post factam Cleri & Populi electionem, donum Episcopatus ab Henrico Rege se accepisse: defensionem autem proponens, & multum nobis offerens,* SE NEQVE DECRETVM NOSTRVM DE PROHIBITIONE HVIVSCEMODI ACCEPTIONIS, NEC IPSVM HENRICVM REGEM A NOBIS EXCOMMVNICATVM FVISSE, ALIQVA CERTA MANIFESTATIONE COGNOVISSE. C D

VII. *Cui cùm nos congruis rationibus ostenderemus, quàm graue esset, etiam omni ignorantia eum excusante,* SANCTÆ ET APOSTOLICÆ SEDIS SYNODALE DECRETVM TRANSGREDI, *& huiusmodi participatione cum homine excommunicato commaculari; ad satisfaciendum promptus, donum, quod accepisse visus est, continuò in manus nostras refutauit; & omninò Causam suam nostro iudicio, cum sui ipsius ad omnem voluntatem nostram subiectione & obauditione, reliquit.*

VIII. *Pro*

VIII. *Pro cuius humiliatione, & maximè quoniam canonicam electionem in eo praecessisse audiuimus, ad misericordiam moti sumus; & confisi in testimonio, quod nonnulli Confratrum nostrorum Episcoporum cum multis pro eo supplicationibus ad nos per Epistolas suas direxerunt (videlicet, quòd eius praecedens vita & conuersatio multùm honesta & laudabilis fuerit) ad promotionem eius, discretae moderationis consideratione, assensum praebere, non indignum duximus.* A

IX. *Attamen, ne istud alijs, quorum Causa & conuersatio huic longè dissimilis & impar constiterit, ad exemplum vel occasionem quaerendae misericordiae in posterum fore debuisset; illud constituimus, vt coram te, & Confratre nostro Remensi Archiepiscopo, & alijs Comprouincialibus Episcopis, ita se per sacramentum purgare debeat, quòd ei ante acceptionem illam & (vt dicitur) inuestituram Episcopatus, Regem excommunicatum fuisse,* ET ILLVD DECRETVM NOSTRVM DE PROHIBITIONE HVIVSCEMODI INVESTIENDI ET ACCIPIENDI ECCLESIAS, *neque per Legatum nostrum, neque ab aliqua persona, quae se his Statutis interfuisse aut ea audisse fateretur, significatum & indubitanter notificatum fuerit.* B

X. *Quapropter admonemus fraternitatem tuam, vt Concilium in partibus illis conuocare & celebrare studeas* &c. Ei ergo Gregorius insinuat locum celebrandae Synodi, Antistites ad eam conuocandos, res in ea discutiendas; ac denique hunc in modum concludit: *Si igitur diuina clementia huic nostrae dispositioni effectum dederit; inter caetera, quae tua fraternitas agenda suscepit, hoc attentissimè perpendat & exequi studeat; vt congregatis omnibus & in conuentu residentibus manifesta & personanti denunciatione interdicat, vt, pro conseruanda deinceps in promouendis Episcopis Canonica & Apostolica auctoritate, nullus Metropolitanorum, aut quiuis Episcoporum, alicui, qui à Laica persona donum Episcopatus susceperit, ad consecrandum illum imponere manum audeat, nisi dignitatis suae honore officioquè carere & ipse velit. Similiter etiam, vt nulla potestas, aut aliqua persona, de huiusmodi honoris donatione vel acceptione vlteriùs se intromittere debeat. Quòd si praesumpserit; eadem sententia & animaduersionis censura, quam Beatus Hadrianus Papa in Octaua Synodo de huiusmodi praesumptoribus & sacrae auctoritatis corruptoribus statuit atque firmauit, se astrictum ac ligatum fore cognoscat. Quo Capitulo scripto atque in* C D

praesentia

A *præsentia omnium lecto, ad collaudationem & confirmationem eius vniuersum cœtum illius confessus admoneas. Eos autem, qui, post recensitam à nobis huius Decreti auctoritatem, inuestituram Episcopatus per manus Sæcularium Dominorum & potestatum susceperunt, & qui eis ordinationis manum imponere præsumpserunt, ad nos, super hac re rationem reddituros, venire, Apostolica auctoritate commoneas atque præcipias. Dat. iuxta Padum, in Loco, qui dicitur Ficarolo, quarto Idus Maij, Indictione decima-quinta.* Hæc in ea Epistola Gregorius, Anno, vt dicebam, superiore data. A XI

XI. Sed & præsenti pariter Anno mentionem Decreti huius ille facit Libro 5. Epistola 18. Romæ data decimo-quarto Kalendas Aprilis, Indictione prima, Spirensi scribens Episcopo, his verbis: *Quia in susceptione Spirensis Ecclesiæ veremur, te, contra Decretum Apostolicæ Sedis, Virgam de manu Regis scienter ac temerarie suscepisse; Episcopale officium hactenus te agere non concessimus.* Et rursus Libro 6. Epistola 3. Hugoni Diensi Episcopo & Hugoni Cluniacensi Abbati, Legatis Apostolicæ Sedis, data ad Sanctum Germanum, secundo Kalendas Septembris, Indictione prima: *Quod vos digna & solerti indagatione discutere & cognoscere omni modo studete, an ita sese res habeat, vt prædiximus nos suis Litteris intellexisse: præsertim, si idem Ambianensis (Episcopus) contra Romanæ Synodi & Apostolicæ Sedis Decretum de manu Laici nefanda ambitione & temerario ausu inuestituram suscipere præsumpsit; canonici rigoris seueritate taliter in eum vindicare & punire obnixe satagite, vt eius exempla cæteri imitari timeant.* B C

XII. Quoniam verò eiusmodi Decreto vetus obstare præsertim videbatur Priuilegium, à Sede Apostolica olim Regibus Romanorum super hac re concessum, sicut etiam Mediolanenses nostri aliquando per id tempus innuerunt, quo Regi Henrico fauebant; recolamus ad extremum hic, obsecro, & ad præsens Decretum ac Priuilegium adaptemus, quæ Gregorius idem Pontifex eodem hoc Anno, secundo pariter Kalendas Septembris apud Sanctum Germanum Indictione prima per aliam occasionem scripsit ad Manassem, Archiepiscopum Remensem. Vt enim habetur Libro 6. Epistola 2. sic ad ipsum inter cætera scripsit: *Ad id autem, quod de Priuilegio dicitis, breuiter interim respondemus: Quòd possunt quædam in Priuilegijs pro re, pro persona, pro tempore, pro loco concedi, quæ iterum pro eisdem, si* D

necessitas

necessitas vel vtilitas maior exegerit, licenter valent commutari. A
Priuilegia siquidem non debent Sanctorum Patrum auctoritatem infringere; sed vtilitati Sanctæ Ecclesiæ prospicere.

CAPVT LXV.

Thedaldus, Mediolani Pseudoarchiepiscopus, in Concilio rursùm Romano excommunicatur.

I. ROmani huius Concilij Acta sic incipiunt: *Anno ab Incarnatione Sempiterni Principis Millesimo septuagesimo-nono, mense Februarij, Indictione* B
secunda, Pontificatus verò Domini Gregorij Vniuersalis Pontificis Anno sexto. Ad honorem Dei, ædificationem Sanctæ Ecclesiæ, salutem quoque tàm corporum quàm animarum, ex præcepto Sedis Apostolicæ conuenerunt finitimi & diuersarum Regionum & Prouinciarum Archiepiscopi, Episcopi, religiosæque personæ, vt Sanctam Synodum celebrarent. Omnibus igitur in Ecclesia Saluatoris congregatis, habitus est sermo de Corpore & Sanguine Domini Nostri Iesu Christi, multis hac, nonnullis illa prius sentientibus &c.

II. Eadem verò Acta sic etiam propè finem habent: *Excommunicati* C
sunt in eadem Synodo sine spe recuperationis Archiepiscopus Narbonensis, THEDALDVS DICTVS ARCHIEPISCOPVS MEDIOLANENSIS, *Sigefridus dictus Episcopus Bononiensis, Rolandus Taruisiensis, item Episcopi Firmanus & Camerinus: hique omnes cum sequacibus suis, tam Clericis, quàm etiam Laicis.*

III. Sed & eiusdem excommunicationis mentionem fecerunt Carolus Sigonius De Regno Italiæ ad eumdem Annum 1079. & Cardinalis Baronius Articulo 12.

D

CAPUT LXVI. A

Anno Domini 1080. in Concilio Romano confirmatur Decretum, antehac conditum, de Laycis Ecclesiarum inuestituris, ac de Thedaldi Pseudoarchiepiscopi Mediolanensis excommunicatione pariter ac depositione: simul etiam ipsemet Rex Henricus excommunicatur, ac Regno priuatur, eique Rodulphus substituitur.

I.

Æc item omnia ex ipsiusmet Romani eius Concilij perspicua sunt Actis. Quæ quidem hinc incipiunt: *Anno ab Incarnatione Domini Millesimo octuagesimo, Pontificatus verò Domini Gregorij Septimi Papæ Anno septimo, Indictione tertia. Celebrauit ipse Dominus Papa Synodum Romæ, vbi interfuerunt Archiepiscopi & Episcopi diuersarum Vrbium, necnon & Abbatum ac diuersorum ordinum Clericorum & Laycorum innumerabilis multitudo: in qua, Apostolica Constituta corroborans, multa, quæ corrigenda erant, correxit; & quæ corroboranda, firmauit. Inter cætera namque in fine Synodalis absolutionis hæc annexuit, & perpetuæ memoriæ pro posteris scribenda mandauit, ita dicendo:* B

II. *Sequentes Statuta Sanctorum Patrum, sicut in prioribus Concilijs, quæ Deo miserante celebrauimus, de ordinatione Ecclesiasticarum Dignitatum statuimus; ita & nunc Apostolica auctoritate decernimus ac confirmamus: Vt, si quis deinceps Episcopatum vel Abbatiam de manu alicuius Laicæ personæ susceperit; nullatenùs inter Episcopos vel Abbates habeatur; nec vlla ei, vt Episcopo seu Abbati, audientia concedatur. Insuper etiam ei gratiam Sancti Petri & introitum Ecclesiæ interdicimus, quousque locum, quem sub crimine tam ambitionis quàm inobedientiæ (quod est scelus idololatriæ) cepit, resipiscendo non deserit. Similiter etiam de inferioribus Ecclesiasticis Dignitatibus constituimus.* C D

III. *Item, si quis Imperatorum, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum, vel quilibet Sæcularium potestatum aut personarum, inuestituram Episcopatuum, vel alicuius Ecclesiasticæ Dignitatis, dare præsumpserit; eiusdem sententiæ vinculo se obstrictum esse sciat. Insuper etiam, nisi resipiscat & Ecclesiæ propriam libertatem dimittat, diuinæ animaduersionis vltionem in hac præsenti vita, tam*

in

in corpore suo quàm cæteris rebus suis, sentiat; vt in aduentu Domini spiritus saluus fiat. A

IV. *Item sententiam depositionis & excommunicationis, iam plerumque datam*, IN TEDALDVM MEDIOLANENSEM DICTVM ARCHIEPISCOPVM, *& Guibertum Rauennatem, & Rolandum Taruisiensem, confirmamus & corroboramus. Et Petrum, olim Rothonensem (* aliter *Ruthenensem) Episcopum, nunc autem Narbonensis Ecclesiæ inuasorem, pari sententia damnamus.*

V. Sequuntur alia subinde Decreta, de Normannis, de falsis pœnitentijs, de electione Pontificum: ac denique (quod præsentis est instituti nostri) ipsamet Regis Henrici & omnium eius fautorum excommunicatio, necnon etiam ipsius depositio, ac in eius locum substitutio Rodulphi, Sueuiæ Ducis; sed hæc valde prolixa est, nec ita nobis ad verbum necessaria. Lectorem itaque precamur, vt eamdem potiùs requirat vel ex ipsis Conciliorum Tomis, vel è Gregorij huius Papæ Libris Epistolarum, vel è Baronij ad hunc Annum 1080 Annalibus. Nos enim præsenti Capiti solùm præterea tempus adijcimus, quo demùm hæc asseruntur acta. Videlicet: *Acta Romæ, Nonis Martij, Indictione tertia.* B

C

CAPVT LXVII.

Henricus Rex ausu temerario, vnà cum triginta Episcopis, secum schismaticis, in Germanicâ Vrbe Brixinâ congregatis, Romanum Pontificatum Gregorio abrogat; eumquè transfert in Guibertum Rauennatem Pseudoarchiepiscopum.

I. DE hac Pseudosynodo Brixinensi abundè Baronius ad Annum 1080. ab Articulo 17. Binius autem in suis ad eam Notis aliquanto parciùs hæc habet: *Hæc Synodus Maguntiæ inchoata fuit. Sed cùm ibi nouem-decim dumtaxat Episcopi schismatici ad scelus patrandum conuenissent; paucitatem eorum pertæsi, ad locum schismaticis omnibus ex Germania & Italia congregandis aptissimum, Brixiam (* siue Brixinam, aliter Brixinonem*) transtulerunt. Quid verò in Pseudo-Synodo schismatici egerint, Auctor schismaticus, Conradus Vrspergensis Abbas, ex illo aceruo calumniarum, à Bennone schisma-* D

tico malè congesto, recitauit his verbis: Anno Domini Millesimo octogesimo, cùm apud Brixiam Noricam triginta Episcoporum Conuentus, necnon & Optimatum exercitus, non solùm Italiæ, sed & Germaniæ, iussu Regis Henrici congregaretur; factus est omnium consensus aduersus Hildebrandum Papam, cognominatum Gregorium Septimum &c. *Facta sunt autem hæc septimo Kalendas Iulij, Feria quinta, Indictione tertia.* A

II. Sicut autem in hoc Conciliabulo Pontificatus Romanus à Gregorio Septimo, penès quem octauo iam erat Anno, translatus fuit in Guibertum Pseudoarchiepiscopum Rauennatem; sic etiam scire præstat, quid mox de illo actum fuerit. Guillelmus profectò Bibliothecarius, eius Sæculi Auctor fidelissimus, in eiusdē Gregorij Vita, vt est apud Baronium Art. 21. sic tradebat: *Hunc talem Henricus Rex adorauit pronus in terram. Cui etiam, suadente Dionysio Placentino Episcopo, iurasse asseritur, vt ab eo Imperij Coronam acciperet. Quid plura? Ita peccatis exigentibus, omnes qui aderant præsentes, mente excæcati sunt, vt non respicerent Cælum, sed ad eius vestigia osculanda (heu pro dolor!) sese pariter ter incuruarent. His ita peractis, Rex, in apertam hæresim lapsus, ad propria in Octauis Apostolorum regressus est. Guibertus verò hæresiarcha, insignitus Papalibus insignys, cum Complicibus suis pomposè intrauit Italiam.* B C

III. Vtrùm verò Thedaldus etiam noster Pseudoarchiepiscopus Conciliabulo huic, vnà cum cæteris ex Italia Episcopis, Henrici fautoribus, pariterquè schismaticis & excommunicatis, affuerit: ne tantillùm quidem à me dubitari permittit obstinata eius in schismate pertinacia, in qua vsque ad obitum perseuerauit, vt infra suo tempore ostendam. Quocirca ipsum pariter ego credidi petitum ijsdem illis anathematum iaculis, quibus interim postea indubitanter ictum videbimus Henricum eiusquè fautores, inter quos nemini secundus ipse fuit. D

IV. De omnibus quidē in vniuersum illis, qui eidem Conciliabulo affuerunt, Gregorius ipse postea duodecimo Kalendas Augusti, vt habetur Libro 8. Epistola 5. hunc in modum, & interritus, scripsit ad Coepiscopos, per Principatus & Apuliam & Calabriam constitutos: *In quo nimirùm Satanæ Conuentu illi interfuere, quorum est vita detestabilis, & ordinatio hæretica immensitate multimodi criminis. Siquidem ad hanc insaniam illa demùm eos desperatio*

 traxit,

traxit, quòd neque precibus, neque seruitiorum aut munerum promissionibus, scelerum suorum veniam apud nos maluerint (legendum potiùs videtur *meruerint*) *impetrare; nisi fortè vellent iudicio Ecclesiastico, nostraquè censura se, mediante misericordia, sicut decet officium nostrum, submittere. Hos itaque, nullis rationibus fultos, immò omnium criminum conscientia perditissimos, tantò magis vilipendimus, quantò ipsi se altiora conscendisse confidunt. Per misericordiam quippe Dei, & orationem Beati Petri, quæ Simonem Magum, eorum vtique Magistrum, ad altiora tendentem, mirabiliter deiecit, speramus, ruinam eorum non diu remoraturam; & quietem Sanctæ Ecclesiæ, victis & confusis hostibus suis, more solito gloriosissimè dilatandam.* Hæc ibi Gregorius. A B

V. Iuuat autem hoc etiã loco præmaturè illud superaddere, quod Anno postero idem Gregorius de ipsomet Henrico Rege scripsit Libro 9. Epistola XI. ad Desiderium, Sancti Petri Cardinalem, atque Abbatem Cassinensem. *Tu verò* (inquit) *ipse, amande frater, cognoscis, quia, si nos amor iustitiæ & honoris Sanctæ Ecclesiæ non teneret, tamquè prauæ voluntati ac nequitiæ Regis & suorum vellemus fauere, nulli aliquando Prædecessorum nostrorum ab Antecessoribus Regibus, seu etiam Archiepiscopis, tam amplum & deuotum seruitium, sicut nos ab hoc Rege & ab Archiepiscopo* (Rauennatem innuit Guibertum) *habere potuerunt. Verùm, quoniam & illorum minas & sæuitiam pro nihilo ducimus; magis, si necesse fuerit, mortem suscipere parati erimus, quàm impietatibus eorum assensum præbere, aut iustitiam relinquere.* Tales igitur erant Sanctissimi huius Pontificis aduersùs Henricum Regem, atque Guibertum Antipapam, eorumquè assεclas: tales, inquam, erant spiritus ac sensus: & his quidem illa pariter scatet Epistola, Noni eiusdem Libri vigesima-prima, *Omnibus* scripta *Episcopis, Abbatibus, Clericis & Laicis, Apostolicæ Sedi Fidelibus*, qua illos ad persecutiones patienter ferendas cohortatus fuit. C D

CAPVT

CAPUT LXVIII. A

Henricus Rex, cum suo Antipapa reliquisquè fautoribus suis, in alijs denuò Concilijs anathematizatur.

I. TRia sunt Concilia, in quibus hoc anathema renouatum esse nunc ostendemus: Romana duo, tertium verò Quintilineburgense.

II. Ac de primo quidem Synodalia eius Acta sic habent: *Anno ab Incarnatione Domini Millesimo octuagesimo-primo, Pontificatus verò Gregorij Septimi Anno octauo, nondùm exacto, præsidente eodem Apostolico, celebrata est Synodus Romæ in Basilica eiusdem Saluatoris & Redemptoris nostri, Iesu Christi: in qua inter cætera Sententiam depositionis Archiepiscoporum Arelatensis & Narbonensis, atque excommunicationis, per Legatos Apostolicæ Sedis promulgatam, Dominus Papa, his qui aderant collaudantibus, firmauit. Henricum quoque, dictum Regem, & omnes fautores eius, qui in præterita excommunicatione animum indurauerunt, iterùm excommunicauit* &c. B

III. Pro secundo Bertholdus Constantiensis, eius temporis Scriptor, ita prorsùs ad Annum 1084. testatus est: *Dominus Papa, collecta Synodo, iterum Sententiam anathematis in Guibertum hæresiarcham, & Henricum, & omnes eorum fautores promulgauit: quod & in festo Sancti Ioannis Baptistæ præterito iamdudùm Romæ fecit, cum Henricus adhuc ibi moraretur: Hanc Sententiam Legati Sedis Apostolicæ, videlicet Petrus Albanensis Episcopus in Francia, Otto Ostiensis Episcopus in Terra Teutonicorum, vsquequaque diuulgarunt.* C

IV. Sic etiam pro tertio Concilio idem Bertholdus ad Annum 1085. *Hermannus Rex in Quintilineburg Pascha celebrauit: vbi & Legatus Domini Apostolici in ipsa Paschali hebdomada Generalem Synodum cum Archiepiscopis, Episcopis, & Abbatibus, Sancti Petri Fidelibus, solemniter celebrauit. Interfuit autem huic Synodo Gebehardus, Reuerendissimus Iuuaniensis Archiepiscopus: item Venerabilis Hartungus, Magdeburgensis Archiepiscopus, cum Suffraganeis suis: item Suffraganei Moguntinæ Sedis de Saxonia. Nam Vvirceburgensis & Vvormatiensis, Augustensis quoque & Constantiensis de Alemania, quiquè ipsi canonica necessitate impediti venire non potuerunt, per Legationem suam se Sancto Concilio repræsentauerunt,* D

uerunt, seque per omnia eiusdem Synodi Statutis assensuros mandauerunt. Rex etiam Hermannus cum suis Principibus eidem Synodo interfuit. Cùm ergo omnes iuxta ordinem suum consedissent, prolata sunt in medium Decreta Sanctorum Patrum de Primatu Sedis Apostolicæ: Quòd nulli vnquàm liceat eius iudicium retractare, & de eius iudicio iudicare. Quod de totius Synodi publica professione laudatum & confirmatum est. Et hoc vtique contra Henricianos: qui Fideles Sancti Petri constringere voluerunt, vt excommunicationem Domini Papæ Gregorij super Henricum cum illis retractare præsumerent. Quidam autem Babenbergensis Clericus, nomine Gunibertus, Romani Pontificis Primatui derogare volens, in mediam Synodum se contulit, asserens, Romanos Pontifices hunc sibi Primatum adscripsisse, non aliunde concessum hæreditasse: videlicet, vt nullus de eorum iudicio iudicare debeat, nec illi alicuius iudicio subiaceant. Qui cùm apertè à tota Synodo confutaretur; præcipuè tamen à quodam Laico conuictus est per illud Euangelicum (Matthæi 10. *) Non est discipulus supra Magistrum. Cùm enim hoc generaliter in omnibus Ecclesiasticis Ordinibus obseruandum deputetur, ne maior à minore iudicetur; quis hoc Vicario Sancti Petri denegare potuit, quem omnes Catholici pro Domino & Magistro venerantur?* Et aliquantò pòst: *In eadem Synodo Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, perpetua, iuxta Decreta Sanctorum Patrum, indicta est continentia.* Et propè finem Decretorum: *In fine autem Synodi Sententia anathematis cum ardentibus candelis promulgata est in Guibertum hæresiarcham, Sedis Apostolicæ peruasorem: & in apostatas Sancti Petri, Hugonem Album cognominatum, Ioannem Portuensem, Exepiscopos, Petrum Excancellarium.* Qui quidem erant Pseudocardinales, Guiberti Antipapæ sectatores, & acerrimi defensores. A B C

V. Quemadmodùm verò Henricus interim tria impedierit Concilia Romana, per Gregorium indicta: quemadmodùm item instructo Exercitu Romam sit aggressus, obsederit, oppugnarit, & ex parte obtinuerit, ibiquè suum Antipapam in Sede Pontificia collocarit, & ab eo Diadema Cæsareum acceperit: quemadmodùm inde tandem, redigendi suam in potestatem Gregorij spe fraudatus, discedere coactus sit à Roberto Guiscardo, Normannorum Duce, in auxilium Gregorij potentissimum illuc Exercitum adducente: hæc & eiusdem generis alia commodè D

legi

A legi possunt apud Baronium, suo quæque tempori ex ordine adscripta. A

VI. Sed apud ipsum (nempe Anno 1085. ab Articulo 8. vsque ad 10.) legatur etiam, obsecro, quemadmodum ij, qui per superiorem Synodum Quintilineburgensem iustissimè fuerant excommunicati, Conciliabulum vicissim mox congregauerint illud, de quo Sigebertus in Chronico ad eumdem Annum sic inquit: *Henricus Imperator, Moguntiæ Regali & Synodali Conuentu coacto, exegit ab omnibus, vt Hildebrandi depositionem, & Guiberti ordinationem subscripto approbent. Cui aliqui manu & ore fauentes, corde tamen Hildebrando adhærebant.* B

CAPVT LXIX.

Gregorius Papa Septimus moritur, sanctitate ac miraculis clarus.

I. PRæclarè Martyrologium Romanum die vigesimo quinto Maij sic habet: *Salerni, Depositio Beati Gregorij, Papæ Septimi, Ecclesiasticæ libertatis propugnatoris ac defensoris acerrimi.*

II. Ad hæc verò Baronius etiam ibidem aptissimè sic adnotat: *Sanctissimi Pontificis gloria numquam valuit schismaticorum Scriptorum, schismaticis Regibus fauentium, calumnijs obscurari, vel aliqua ex parte labefactari: quin potius longè clarior est semper reddita atque illustrior; sicut olim Sancto Magno illi Athanasio, Fidei propugnatori, contigit, cùm & ipse circumuentus ac pene obrutus esset falsis obiectionibus Arianorum. Qui enim ab Ecclesia Catholica non desciuerunt, resque huius Sanctissimi Pontificis, præclarissimè gestas, sinceræ mentis oculis sunt contemplati, immensis eum præconijs, si quem alium antiquorum Sanctorum Patrum, sunt prosecuti. Et vt omittamus hic referre Testes penè innumeros; satis sit tibi modò Lambertus (* Scaphnaburgensis *) qui sui temporis per Annos singulos puram ac germanam digessit Historiam, eiusquè Acta conscripsit. Hic inter cætera tanti Pontificis ornamenta recenset, eum, dum vixit, miraculis claruisse. Consule, si lubet, & Marianum Scotum, qui illis ipsis etiam temporibus claruit, candidequè res eius per Annos singulos conscripsit: quales fuerint calumniæ schismaticorum, & qualia tanti Pontificis merita, æqua lance librans.* C D

Multa

Multa hic essent addenda, vt quæ Desiderius Abbas Casinensis Libro 3. Dialogorum, quæ etiam Petrus Damiani, alijquè de eo scripserunt. Porrò, qualis quantusquè fuerit, qui zelus ipsius, quæ animi constantia, pastoralis vigilantia, vigor & disciplina, ac denique cæteræ virtutes, tanto culmine dignæ, in eo Pontifice enituerint, Registrum ipsius Epistolarum, quod asseruatur in Vaticana Bibliotheca, facilè indicat. Talia Baronius illic in Sanctissimi huius Pontificis commendationem. Plura verò in Annalibus, & præsertim ad Annum 1085. Articulo xi. & aliquot alijs subsequentibus. Legatur verò etiam Robertus Cardinalis Bellarminus Libro 4. de Romano Pontifice, Capite 13. A B

CAPVT LXX.

Thedaldus, Pseudoarchiepiscopus Mediolanensis, moritur, in Schismate pertinax: eiquè ab Henrico Rege subintruditur Anselmus; qui tamen denique factus legitimus, de Sede Apostolica eiusquè Fidelibus optimè meruit.

I. Hedaldum Anno Domini Millesimo octuagesimo-quinto, & in Schismate pertinacem, obijsse, satis ego superquè demùm credidi C Berrholdo Presbytero Cõstantiensi, eius temporis, vt sæpè iam dictum est, Scriptori fidelissimo. Ad eum enim Annum ille nobis ita scriptum reliquit: *Ipsa etiam Capita Schismaticorum eo tempore (heu miserè) abiere in locum suum: videlicet Parmensis & Rhegiensis Exepiscopi: Thedaldus, Mediolanensis, non Archiepiscopus, sed Antichristus: Adelbertus & Reginherus Marchiones, & Comes Boso, & alij innumerabiles: quorum factione tota penè Italia contra Dominum Papam & Sanctum Petrum se erexit* &c. D

II. Sed quoto præcisè mense ac die Thedaldus obierit, neminem profectò adhuc habeo, cui satis acquiescere possim. Archiepiscoporum nostrorum Catalogus manuscriptus, manuscripto Beroldi Codici adiectus, & in Capituli Metropolitani Bibliotheca custoditus, sic habet: *Thedaldus sedit Annos nouem, & menses tres, dies viginti & vnum. Obijt octauo Kalendas Iunij. Sepultus est in Arona.* Cuius quidem Catalogi testimonio The-

daldus eodem illo mense ac die mortuus esset, quo Martyrologium Romanum, superiori Capite à nobis productum, affirmabat mortuum esse Gregorium Papam Septimum; sicut etiam Leo affirmauit Ostiensis Libro 3. Chronici Cassinensis, Cap. 63. secundùm editionem à Matthæo Laureto recognitam. Catalogus alter itidem manuscriptus mihi est, in quo sic item: *Tedaldus, ex Capitaneis de Castilliono, Archiepiscopus Mediolanensis Septuagesimus-quartus, Anno Domini Millesimo septuagesimo-quarto, sedit Annis nouem, mensibus quatuor. Electus fuit Anno Domini Millesimo sexagesimo nono.* Ac denique: *Obijt prædictus Tedaldus Anno Domini Millesimo octuagesimo-tertio, septimo ante Kalendas Iunij. Iacet in Arona.* Tabula porrò Archiepiscoporum Mediolanensium, à Petro Galesinio lucubrata, & Actis Ecclesiæ Mediolanensis consita, sic habet Numero 76. *Obijt septimo Kalendas Iulij. Sepultus Aronæ.* Atque huius etiam fuit opinionis Ioannes Franciscus Besutius Numero 76. in Historia Pontificali Mediolani, Italicè conscripta. In hac tamen opinionum diuersitate libentiùs ego quidem primo illi ac vetustiori Catalogo consenserim. A B

III. Thedaldi eiusdem obitum Baronius etiam è Bertholdo summatim commemorauerat ad Annum 1085. Articulo 10. cùm protinùs adiecit: *Porrò è medio sublato eodem potentissimo Mediolanensis Ecclesiæ inuasore, perditoque tyranno, erigere caput ea cœpit Ecclesia; excussoque è ceruicibus iugo Schismaticorum, Catholicum sibi delegit Antistitem, Anselmum eius nominis Tertium.* C

IV. Sigonio tamen aliter visum est Libro 9. de Regno Italiæ ad Annum 1084. quo Thedaldum existimauit obijsse; sicut & Anno postero Gregorium Papam. Illic enim ad eius Anni finem sic habet: *Theobaldus, Mediolanensis Archiepiscopus, circa Verbanum Lacum oberrans, propè exul est mortuus. Ei per Henricum Anselmus à Raude suffectus, pariter à Gregorio est improbatus.* Si D enim Anselmus hic ab Henrico pariter suffectus est: si pariter à Gregorio improbatus; non igitur eum sibi delegit Ecclesia Mediolanensis; non igitur hæc post Thedaldi obitum erigere cœpit caput, excusso suis è ceruicibus iugo Schismaticorum.

V. Ego verò sic existimo, vt post Thedaldi obitum Henricus, conseruandæ sibi suæ ad Ecclesiarum inuestituras potestatis auidissimus (& hoc præsertim tempore, quo nullus adhuc erat in Gre-

gorij locum substitutus, ac solus Antipapa Guibertus legitimum A
se Papam esse obtendebat) quantocyùs elegerit è sua factione Anselmum illum ; sed eum tamen postea legitimus Pontifex Romanus, & hic quidem, non Gregorius (quippequi verè iam obierat priùs, quàm ille posset electus esse; vt satis constat ex his, quæ proximè diximus) sed proximus Gregorij successor, Victor Tertius; vel post ipsum Vrbanus Secundus; vel ipsamet Ecclesia Romana per id tempus, quo Sedes Apostolica interim vacauit, ipsum postea (& hoc fortaßè Athone iam tandem vita functo, cuius electio vnicè opponebatur Thedaldi electioni, vt iam vidimus Capite 52.) approbauerit, & in Catholicam B
Communionem receperit; in quam denique receptus eas meruerit laudes, quas ipsi postea Bertholdus adscripsit. Ad Annum enim postea 1093. sic ille narrauit: *In Longobardia Prudentissimi Milites Sancti Petri, Vvelpho Dux & vxor eius Mathilda, iam triennio contra Schismaticos viriliter dimicantes, tandem multum contra ipsos, Deo opitulante, confortati sunt. Nam Cuonradus, filius Heinrici Regis, à Patre discessit: & Vvelphoni Duci, reliquisquè Fidelibus Sancti Petri, contra Patrem cum suis adiuuit.* CIVITATES QVOQVE DE LONGOBARDIA, MEDIOLANVM, CREMONA, LAVDA, PLACENTIA, CONTRA HEINRICVM IN VIGINTI ANNOS CONIVRAVERVNT: *qui omnes prædicto Duci fideliter adhæserunt. Transitus etiam Alpium in Longobardiam obtinuerunt; vt Fautores Heinrici ad ipsum non possent proficisci.* Et paulò pòst: *In Longobardia Cuonradus, filius Heinrici Regis, à Patre dolo circumuenitur, & captiuatur; sed Dei misericordia inde ereptus,* A MEDIOLANENSI ARCHIEPISCOPO, ET RELIQVIS FIDELIBVS SANCTI PETRI, IN REGEM CORONATVR, *annuente Vvelphone Duce Italiæ, & Mathilda eius charissima Coniuge.* Denique verò in fine omnium, quæ hoc eodem Anno D
gesta narrat, ita demùm concludit: IN LONGOBARDIA VENERABILIS ANSELMVS, MEDIOLANENSIS ARCHIEPISCOPVS, IN CAVSA SANCTI PETRI STVDIOSISSIMVS, ET QVI NVPER CVONRADVM INCORONAVIT, SATIS LAVDABILEM FECIT FINEM, MAGNVMQVE MOERORUM FIDELIBVS SANCTI PETRI RELIQVIT. CVI VENERABILIS ARNOLDVS (nostrates

Sciptores hunc nominant Arnulphum) DE PORTA ARGENTEA (siue Orientali, sicut ego in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis explicabam Numero 280.) IN EPISCOPATV SVCCESSIT. A

VI. Tristanus porrò Chalcus, Historiæ Patriæ Libro 7. non procul ab initio, commemorata breuiter Gregorij Papæ Septimi morte, atque in Annum Christi Domini Millesimum octuagesimumquintum coniecta, hunc in modum prosequebatur: *Per quod tempus Thealdus quoque Castillionaus, dum malè sumpti Sacerdotij arumnas circa Verbani latebras & diuersoria solatur, Arona (quod peropulens est Emporium) decessit, atque ibidem est sepultus.* B *Ei succedit Anselmus, Raude Vico oriundus.* Cur autem Thedaldus Aronæ mortuus ac sepultus fuerit, ea est ratio; quia Oppidum illud per ea rempora ditionis erat Archiepiscopalis; quemadmodùm & alterum illud, Brebia nomine, in quod Exarchiepiscopus pariter Gothofredus iam ante se receperat. Sic igitur Thedaldus etiam sibi sedem ac domicilium in Oppido (atque tunc etiam forrassè Arce munitissima, qualem nos vnà cum Landulpho Iuniori nominabimus inferiùs Capite 90. Num. 12.) Arona vsque ad obitum retinuit; vbi scilicet habitabar etiam impia illa Guidonis Archiepiscopi neptis, Oliua nomine, re vera Iezabel altera, quando Sanctum Arialdum necari iussit. C

CAPVT LXXI.

Sanctus Anselmus, Episcopus Lucensis, & Alexandri Papa Secundi nepos, Ciuisquè noster Mediolanensis, Gregorij Papa Septimi atque adeò Herlembaldi quoque nostri Causam, contra Henricum Regem ipsiusque fautores agitatam, miraculis etiam post mortem felicissimè tutatur.

D

I. Nselmus hic, vt supra dictum est, Ciuis noster nobilissimus, eo etiam nomine nobis gloriandus videtur, quòd vnus fuit ex ijs quatuor, è quibus eligi posse sui Successorem, Gregorius Papa Septimus, triduo anre quàm moreretur, præmonuit. Sic enim Leo restatur Ostiensis, Capite superiori à me productus.

II. Prius-

II. Priusquàm tamen ad eiusdem Successoris electionem veniretur, mortuus est Anselmus. Itaque in eius Vita, per Auctorem contemporaneum conscripta, sic etiam legitur: *Anno Incarnationis Domini nostri Iesu Christi Millesimo octogesimo-sexto, Episcopatus verò sui decimo-tertio, Indictione nona, finitis iam Annis septem excommunicationis Henrici quondàm Regis, post transitum autem felicissimi Papæ Gregorij Septimi mense nono, die verò vigesimo-tertio, obdormiuit in Domino Venerabilis Dominus & Pater noster, Anselmus, Lucensis Episcopus, decimo-quinto Kalendas Aprilis, in Ciuitate Mantuana, præsidente Reuerendissimo Episcopo Vbaldo, atque dominante ibidem nobilissima Duce & Marchionissa Domina Mathilda.* A B

III. Tertia porrò post eius obitum die insignia patrari miracula cœpta sunt; & vsqueadeò, vt intra quinquagesimum ab eius obitu diem octaginta narrentur in eiusdem Vita. De quibus quidem atque alijs eiusmodi miraculis Baronius Anno 1086. locutus, ita concludit Articulo 13. *Conferebant ista plurimùm (vt audisti) ad salutem etiam animarum. Nimirùm cùm viderent Schismatici, ab Episcopo, qui verbis scriptisquè Gregorium Papam defenderat, atque Guibertum Pseudopontificem improbauerat, tot tantaque miracula edi: planè Deum stare à Parte Catholicorum intelligentes, qui perspicaciores essent, & non obstinati mente, ex Schismate recedentes, ad Ecclesiam Catholicam sponte redibant. Quod & testatur alius eiusdem temporis Auctor, Bertoldus Constantiensis, dum in Chronicis suis, eiusdem Anselmi hoc eodem Anno mentionem faciens, hæc habet: Beatus Anselmus, quondàm Lucensis Episcopus, ipso eodem suæ Depositionis* (hoc est, obitus) *Anno innumerabilibus cœpit miraculis coruscare. Qui post obitum Venerabilis Papæ Gregorij Septimi Fideles Sancti Petri contra tyrannidem Henrici, adhuc in carne viuens, multùm incitauit; sed multò plùs post obitum suum, miraculis coruscans, eosdem contra eumdem persistere confortauit. Vnde & Pars Henrici de die in diem cœpit deficere; Catholici autem in fidelitate Sancti Petri non cessauerunt proficere.* Hactenùs è Bertoldi Chronico Baronius. Ac tum rursùs: *Hæc ipse. Et in eamdem sententiam Domnizo in Vita Mathildis, Versibus istis* &c. C D

IV. Cæterùm Sancti eiusdem Anselmi, Episcopi & Confessoris mentionem faciunt Martyrologium Romanum cum Notis Baronij,

&

& alterum cum Notis Galesinij, ac Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ die 18. Martij. Calendarium verò etiam mihi est, inscriptum *Ordo Diuini Officij, recitandi in Sancta Mantuana Ecclesia pro Anno Bissextili* 1652. *Illustrissimi & Reuerendissimi Fratris Massai Vitalis, Episcopi Mantuani, iussu editus*: in quo eadem illa die sic habetur: *Anselmi, Episcopi & Confessoris, Mantuanæ Vrbis Magni Protectoris, & Patroni Maximi: cuius Sacrum Corpus integrum sub Altari Maiori Cathedralis nostræ spectabile seruatur, ornatu, totiusquè Populi incredibili veneratione, concursu: duplex. Omnia vt in eius Officio particulari nouem Lectionum* &c. A B

V. Quemadmodùm verò Gregorij Papæ Septimi Causa, pro qua ille tam egregiè ac feliciter etiam post mortem dimicauit, vna fuerit eademquè cum illa, pro qua Herlembaldus etiam noster vitam denique cum sanguine profudit: hoc profectò tam manifestum est ex ijs, quæ dicta sunt hactenùs, vt superuacaneum planè sit aliam præterea probationem huc afferre.

CAPVT LXXII.

Victor Papa Tertius, Gregorio Septimo substitutus, in Synodo Beneuentana Guibertum Antipapam & alios nonnullos anathematizat, Laicasquè damnat Ecclesiarum inuestituras. C

I. GRegorius Papa Septimus, vt Capite 69. dicebamus, ad Cælestem Patriam migrauit Anno Christi Domini supra Millesimum octuagesimo-quinto, vigesima-quinta Maij die. Cumquè diu postea multumquè Catholicæ Partis Cardinales laborassent, vt eius Successor eligeretur; electus denique fuit, quem vnicè optabant, Desiderius, Abbas Casinensis, ac Sanctæ Ecclesiæ Romanæ Cardinalis; D idemquè Anno Sæculi eius octuagesimo-septimo, nona Maij die, consecratus in Vrbe Roma, & Victoris Tertij nomine appellatus; vt luculenter ostendit Baronius ad Annos eiusdem Sæculi octuagesimum-sextum & octuagesimum-septimum è Leonis Ostiensis Chronico Casinensi.

II. Eodem verò teste luculentissimo ea item nobis constant, quæ nouus idem Pontifex in Beneuentana deinde Synodo illa decre-

uit.

uit. Libro enim 3. Capite (secundùm Laureti editionem, quam ego sequor) 70. sic ille narrando prosequebatur: *Præfatus autem Victor Papa Tertius, Vrbem egrediens, venit ad hoc Monasterium: sociatisquè sibi Episcopis & Cardinalibus Ecclesiam Sancti Nicolai in Pica solemniter dedicauit: mense autem Augusto, Synodum celebrare cum Episcopis Apuliæ & Calabriæ necnon Principatus statuens, Beneuentum perrexit. In qua videlicet idem Apostolicus præsidens ait: Noscit dilectio vestra, Charissimi Fratres & Coepiscopi, omni etiam Orbi non latuit, Sancta Romana & Apostolica Sedes, cui Deo auctore deseruio, quot aduersa pertulerit, quot denique per Simoniacæ hæreseos trapezitas malleis crebrisquè tunsionibus subiacuerit; adeò, vt Columna Dei viuentis videretur tam penè concussa nutare, & Lagena Summi Piscatoris procellis intumescentibus cogeretur in naufragij profunda submergi.* A B

III. *Guibertus enim Hæresiarcha (qui, viuente sanctæ memoriæ Prædecessore nostro Papa Gregorio, Romanam inuasit Ecclesiam) Præcursor Antichristi & Satanæ effectus, non cessat Oues Christi conculcare, & occidere, & dilaniare. Irritator enim persecutor exaggerator & accensor iniuriarum Papæ Gregorij factus, quantas calamitates, quantas tribulationes, & quantas persecutiones ei intulerit, referre quis valeat? Conspirationes & coniurationes aduersùs eum excitauit, Vrbe fugauit, Sacerdotio periurus ipse ac Simoniacus, quantùm ad se fuit, priuauit: atque contra eum Romanum Imperium Gentes & Regna commouit: &, quod à sæculo non est auditum, ipse excommunicatus & damnatus eumdem Sanctum Pontificem excommunicare præsumpsit: & Romanam Vrbem hactenùs sacrilegijs, homicidijs plurimis, conspirationibus, flagitijs, & omnibus vitiorum & criminum ludibrijs deturpare non desistit: & Simonis Magi munitus perfidia, ipsiusquè officina factus, nequitiarum suarum Complices ad tam impijssimum & execrabile facinus euocans, Imperatorisquè Exercitum congregans, Apostolicæ Sedis inuasor est factus: contra præcepta Euangelica, contra Prophetarum & Apostolorum Decreta, contra Canonum & Romanorum Pontificum iura, nullo Cardinalium Episcoporumuè præcedente iudicio, nullo Romani Cleri approbante suffragio, nullo deuoti Populi fauore adhibito, in Sancta Romana Ecclesia omnis malitiæ nequitiæ & perditionis caput est factus. Sed Omnipotentis Dei clementia prædictum Pontificem Gregorium post labores & certamina ad æternam* C D

requiem

requiem euocante, cùm iam vnanimi concordia Episcoporum, & Cardinalium, & Comprouincialium Episcoporum, & Cleri ac Populi Romani, nostram paruitatem, omnibus modis contradicentem & renitentem, Apostolicæ Sedi præfecissent; non timens æterni Imperatoris iudicium, vsque nunc Christum, & Oues, pro quibus suum sanguinem fudit, persequi non omittit. Idcircò auctoritate Dei, & Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & omnium Sanctorum, omni Sacerdotali officio eum ac honore priuantes, & a liminibus illum Ecclesiæ separantes, anathematis vinculo innodamus. A

IV. *Nostis præterea, & benè nostis, quantos dolos quantasquè persecutiones mihi intulerint Hugo Lugdunensis Archiepiscopus, & Richardus Massiliensis Abbas.* Tales ergo dolos & persecutiones Victor Pontifex singillatim recenset, ac denique concludit: *Vnde vobis Apostolica auctoritate præcipimus, vt ab eis abstinere curetis, nec illis omninò communicetis, qui à Romanæ Ecclesiæ Communione sua sponte seiuncti sunt; quoniam, vt Beatus scribit Ambrosius, qui se à Romana Ecclesia segregat, verè est hæreticus æstimandus.* B

V. *Constituimus etiam, vt, si quis deinceps Episcopatum vel Abbatiam de manu alicuius Laicæ personæ susceperit, nullatenùs inter Episcopos vel Abbates habeatur, nec vlla tali Episcopo seu Abbati obedientia exhibeatur. Insuper ei gratiam Beati Petri & introitum Ecclesiæ interdicimus, quousque locum, quem sub crimine tam ambitionis quàm inobedientiæ (quod est scelus idololatriæ) cepit; resipiscendo non deserit. Similiter etiam de inferioribus Ecclesiasticis Dignitatibus constituimus.* C

VI. *Item si quis Imperatorum, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum; vel quilibet Sæcularium potestatum aut personarum, inuestituram Episcopatus vel alicuius Ecclesiasticæ Dignitatis dare præsumpserit; eiusdem Sententiæ vinculo se astrictum esse sciat. Nec mirum; cùm omnes vendentes & ementes Trecenti decem & octo Patres, in Nicæno Concilio congregati, excommunicauerint, dicentes: Qui dat, & qui recipit, anathema sit. Quando ergo tales Episcopos, vel Abbates, vel reliquos Clericos, non deuitatis: si eorum Missas audiatis, vel cum eis oretis; cum illis excommunicationem subitis. Quos quidem Sacerdotes esse, omninò credere non debetis.* D

VII. Hæc igitur illa sunt, quæ præsentis instituti ratio deposcebat, vt nos ex eius Synodi Actis in medium proferremus; inde scilicet

inspecturi,

inspectuti, quàm constanter hic Pontifex vestigia Decessoris sui Gregorij sit secutus, nec ab eis quicquàm deflexerit. Pro quibus denique ne taceri quidem à nobis illud debet, quod idem Leo Chronologus ibidem paulò pòst addit: *Hæc igitur omnia, dum omnium Episcoporum, in Concilio astantium, fuissent suscepta iudicio, & auctoritate probata; dissæminata continuò vbique per Orbem fuere.* A

CAPVT LXXIII.

Victori Papæ Tertio succedit Vrbanus Secundus; idemquè ad Anselmum, ex illegitimo iam legitimum Archiepiscopum nostrum, rescribit de Reconciliatione lapsorum. B

I. Victor nimirùm Papa Tertius (vt cum eodem Leone Ostiensi loquar Capite 71.) *feliciter migrauit ad Dominum sexto-decimo Kalendas Octobris, Anno Domini Millesimo octogesimo-septimo.* Eidem verò substitutus est Anno postero, quarto Idus Martij, Otto Episcopus Ostiensis, & Vrbanus Secundus appellatus; vt multis narrat Petrus Diaconus, Chronici Casinensis, à Leone Ostiensi ad tertium vsque Librum producti, Continuator, Libro nempe 4. Cap. 2. C De quo quidem Vrbano illud in primis præmittere lubet, quod ad eumdem hunc Annum Bertholdus Presbyter hisce verbis recensuit: *Vrbanus statim* (post sui promotionem ad Pontificatum) *insequenti die, missis Litteris omnibus Catholicis, & suam Ordinationem omnibus declarauit, & se in omnibus vestigia sui Prædecessoris, piæ memoriæ Gregorij Papæ, obseruaturum denunciauit.*

II. In hunc verò eumdem Annum 1088. Baronius Articulo 26. sic etiam tradebat: *Eodem tempore, cùm iam defuncto schismatico Archiepiscopo Mediolanensi* (Thedaldo) *in locum eius, vt dictum est suo loco* (quem locum ego quoque obseruabam Capite 70. Num. 3.) *Anselmus Catholicus suffectus fuisset; Vrbanus Papa pro restituenda collapsa Ecclesia Mediolanensi sollicitus collaborat. Cuius ad Anselmum eumdem apud Iuonem* (Parte sexta, Capite 406.) *Rescriptum extat de Reconciliatione lapsorum, his verbis: Discretioni nostræ videtur, quatenùs secundùm præcepti nostri tenorem, quando secundùm Ecclesiæ vestræ morem, sacros daturus* D

A *quibuslibet aliis Ordines, benedicere cœperis: eos, quos tua duxerit solertia reconciliandos, inter benedicendum & manus imponendum facias interesse: quibus cætera omnia Consecrationis instrumenta, præter vnctionis, explebis: & sic ad sancta ministeria reconciliabis.* Quibus Vrbani Papæ verbis Baronius hæc item subdebat: *Hæc Vrbanus ad Anselmum, nauiter ad restituendam illam Ecclesiam laborantem.* A

III. Tale igitur Rescriptum Baronius præsenti Anno 1088. datum esse credidit: & ea præsertim ductus opinione, quia ipsum quoque Anselmum Archiepiscopum nostrum existimaret ab electionis suæ initio Catholicum fuisse, contraquàm Sigonio ac nobis videretur Capite illo 70. Numero 4. & 5. Atqui ne propterea quidem opinione nostra quicquam repugnat, quominùs illud hoc ipso etiam Anno datum sit, vel dari saltem potuerit; quippecùm ne repugnet quidem aliquid, quominùs Anselmus hic noster tunc temporis ad Communionem Catholicam receptus & in Archiepiscopum approbatus iam esset. Quòd si fortè curioso Lectori ne hoc quidem satisfacit; illud saltem interim satisfaciat, quòd Baronium sequi propterea maluerimus; quia nihil alioqui certum suppetebat de Anno, quo præcisè illud datum esset. B C

CAPVT LXXIV.

Vrbanus Papa Secundus anathema renouat in Guibertum Antipapam, & Henricum Regem, ipsorumquè fautores.

I.

Vò frequentiùs renouata contuemur eiusmodi anathemata, eò sanè iustiorem atque sanctiorem par est agnoscamus Causam, pro qua Herlembaldus quoque noster & Arialdus vitam profuderunt, proptereaquè martyrij coronam consecuti sunt: & hæc quidem vera & propria est ratio, cur eorumdem anathematum mentionem præsenti Libro identidem inseramus. D

II. Bertholdus ergo Presbyter Constantiensis Anno 1089. gesta narrans Papæ huius Vrbani, & ex Epistola Synodali, quam ipse decimo-quarto Kalendas Maij ad Gebehardum scripsit Constantiensem, sic etiam habet: *Sententiam quoque anathematis,*

à

à Prædecessore suo Gregorio promulgatam, ea discretione confirmauit, vt in primo gradu Rauennatem Hæresiarcham cum Henrico Rege anathematizaret; in secundo gradu eorum fautores, qui eisdem armis, pecunia, consilio, obedientia fauerent, quiquè ab eisdem & ab eorum fautoribus Ecclesiasticos Ordines & honores acciperent. In tertio autem gradu eorum communicatores posuit. Quos etsi non excommunicaret; adeò tamen eos externa communione commaculatos asseruit, vt in Catholicam societatem sine absolutione & pœnitentia recipi non deberent; videlicet qui excommunicatis salutatione, osculo, oratione, conuictu, & ignoranter communicassent. Ordinatos verò in excommunicatione, sed non Simoniacè, ab Episcopis quondàm Catholicè ordinatis, vt in adepto Ordine persisterent sine promotione, permisit; si tamen hoc eorum probitas & Ecclesiæ vtilitas flagitare videretur. Aliquantùm etiam ad superiores Ordines promoueri concessit; sed hoc rarissimè, & summa cum necessitate. Talia Bertholdus, & ex eo Baronius etiam eodem Anno 1089. Articulo 1. & 2. A B

III. Sed hic etiam vnà cum ipso deinde Articulo 10. recitare mihi lubet ex eodem pariter Bertholdo illud, quod ad eumdem Annum sic habet: *Bonizo, piæ memoriæ Sutriensis Episcopus, sed inde pro fidelitate Sancti Petri iamdudùm expulsus, tandem post multas captiones, tribulationes, exilia, à Placentinis Catholicis pro Episcopo recipitur; sed à Schismaticis eiusdem loci, effossis oculis, & truncatus omnibus penè membris*, MARTYRIO CORONATVR. Quali scilicet coronatum iam diximus Arialdum quoque nostrum Alciatum. C

CAPVT LXXV.

Idem Vrbanus Papa incontinentiam Clericorum, & Laicas Ecclesiarum inuestituras damnat in Synodo Melphiæ. D

I.
SYnodi huius mentionem Baronius ad Annum Christi Millesimum nonagesimum Articulo 2. facit è Chronico Romualdi, Archiepiscopi Salernitani, ab his verbis: *Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo nonagesimo, Indictione decima-tertia, mense Septembris, Vrbanus Papa Synodum celebrauit in Ciuitate Melfiæ.* Synodi verò eiusdem

 Acta

Acta recitat è Vaticano & ex Antonij Augustini Codice manuscripto. A

II. Quibus quidem in Actis sic etiam legitur Numero 2. *Sacrorum Canonum instituta renouantes, præcipimus, vt à tempore Subdiaconatus nulli liceat carnale commercium exercere. Quòd si deprehensus fuerit; Ordinis sui periculum sustinebit.* Et Num. 3. *Nemo præterea ad Sacrum Ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo aut probatæ sit castitatis; & qui vsque ad Subdiaconatum vnicam & virginem vxorem habuerit.*

III. Deinde autem Num. 8. *Illud summoperè, & Apostolicæ auctoritatis priuilegio, prohibentes interdicimus, vt nullus in Clericali Ordine* B *constitutus, nullus Monachus, Episcopatus aut Abbatiæ aut cuiuslibet Ecclesiasticæ Dignitatis inuestituram de manu Laici suscipere audeat. Quod si præsumpserit; depositione mulctetur.*

IV. Et rursùs Num. 12. *Porrò eos, qui in Subdiaconatu vxoribus vacare voluerint, ab omni Sacro Ordine remouemus, officio atque beneficio Ecclesiæ carere decernimus. Quòd si, ab Episcopo commoniti, non se correxerint; Principibus licentiam indulgemus, vt eorum fœminas mancipent seruituti. Si verò Episcopi consenserint eorum prauitatibus; ipsi officij interdictione mulctentur.* Hæc Vrbanus Papa Secundus inter Melfitani eius Concilij Decreta. C

CAPVT LXXVI.

Idem Vrbanus Papa renouat anathema contra Guibertum Antipapam, & eius complices.

I. Aucis hoc ipsum verbis Bertholdus perstringit Constantiensis ad Annum Christi Millesimum nonagesimum-primum, his nempe: *Vrbanus Papa Generalem Synodum Beneuenti collegit: & Sententiam anathematis super Guibertum Hæresiarcham & omnes eius complices* D *Synodali iudicio confirmauit.*

CAPVT

CAPVT LXXVII. A

Archiepiſcopo noſtro Anſelmo ſubſtituitur Arnulphus, qui tamen ab initio legitimè non conſecratur.

I. NNO Domini Milleſimo nonageſimo-tertio mortuum eſſe Anſelmum Archiepiſcopum noſtrum, de Sede Apoſtolica eiuſquè Fidelibus optimè meritum, eiquè ſubſtitutum eſſe Arnulphum, aliter Arnoldum: id iam præcognouimus Capite 70. ad finem Numeri 5. è Bertholdi Conſtantienſis teſtimonio, ibidem ad verbum recitato. B
Non igitur ille obierat, hic autem illi ſucceſſerat Anno anteriore, vt Carolus Sigonius, de Regno Italiæ ſcribens, computauit. Ad Annum enim Milleſimum nonageſimum-ſecundum hæc ille: *Eodem Anno, Anſelmo, Archiepiſcopo Mediolanenſi, vita functo, Populus Arnulphum ſubſtituit, ex Porta Orientali Capitaneum.*

II. Sed ne in eo quidem nobis placet Sigonius, quod illicò ſubdebat: *Quem Henricus, vt conſueuerat, per Annulum & Virgam inſtituit.* Hoc vtique in Ambroſianæ Baſilicæ Monumentis Numero 282. ſuſpectum erroris ego arbitrabar; ea motus coniuratione, quam Mediolanenſes eodem teſte Bertholdo (vt nuper etiam Capite 70. Num. 5. memorabatur) eodem Anno ante Anſelmi obitum inierant contra Henricum in viginti annos, & in qua poſtmodùm conſtanter perſeuerarunt. C
Nunc verò illud ipſum ego manifeſtum erroris dicere auſim; & hoc quidem cùm propter coniurationem illam, conſtanter ſeruatam; tum etiam propter Apoſtolicum anathema, toties iam contra Laicas Eccleſiarum inueſtituras, & tam contra eos qui acciperent quàm qui darent, renouatum, & à Mediolanenſibus debita religione æſtimatum, Quoniam igitur Arnulphus à Populo Mediolanenſi fuerat in Archiepiſcopum electus; idcircò ne credi quidem à me poteſt Dignitatis eiuſdem inueſtituram deinde ab Henrico Rege, toties iam propter eiuſmodi etiam inueſtituras excommunicato, & à Mediolanenſibus etiam ipſis deteſtato ac repudiato, accepiſſe. D

III. Non idem tamen Arnulphus legitimè tunc conſecratus fuit. Cauſamquè Sigonius ibidem hanc reddit: *Is inde, cùm ab vno tantùm*

tantùm

tantùm Catholico Episcopo esset consecratus, cæteris, quòd abstenti (seu excommunicati) essent, assentientibus, verùm manum non imponentibus; eo nomine à Legato Apostolicæ Sedis est abdicatus. Itaque mutato habitu in Cœnobium se inclusit, ibiquè honestissimam vitam instituit. Qua scilicet vitæ honestate hôc etiam promeruit, vt Romani Pontificis iussu postea ritè ac legitimè consecratetur Anno Domini Millesimo nonagesimo-quinto; sicut etiam nos infra suo tempore ostendemus. A

IV. Cæterùm Anselmus ille noster Archiepiscopus, vt in manuscripto Beroldi nostri Catalogo legitur, *Sedit annos septem, menses quinque, dies quatuor: Obijt pridie Nonas Decembris: Sepultus est in Basilica Apostolorum.* Quæ nimirùm communiter hoc tempore Basilica nuncupatur Nazariana. Certè autem si totum illud temporis spatium, quo sedisse dicitur hic Anselmus, ad calculos benè redigatur; incœpisse comperietur à Calendis Iulijs Anni supra Millesimum octuagesimi-sexti; cùm alioqui superiore Anno Thedaldus, eius Decessor, obijsset circiter vigesimam-quintam Maij vel Iunij diem; vt ex adnotatis Capite 70. Num. 2. colligi potest. B

CAPVT LXXVIII. C

Idem Vrbanus Papa in Synodo Placentina incontinentiam & Simoniam Clericorum damnat, & in Guibertum Antipapam eiusquè complices renouatum rursùs anathema promulgat.

I. PRO Synodo hac Placentina eiusquè Actis non alium ego adhuc vidi testem, Bertholdo Constantiensi luculentiorem atque probatiorem.
II. Nonagesimo-quinto supra Millesimum celebrata fuit Anno: & ad eum propterea inter cætera sic ille: *Dominus Papa, Deo & Sancto Petro prosperante, iam penè vbique prævaluit: & in medio Longobardiæ, in Ciuitate Placentina, inter ipsos Schismaticos & contra ipsos, Generalem Synodum condixit: ad quam Episcopos Italiæ, Burgundiæ, Franciæ, Alemanniæ, Baioariæ, aliarumquè Prouinciarum, Canonica & Apostolica auctoritate missis Litteris conuocauit. Facta est autem hæc Synodus circa mediam Quadragesimam Placentiæ: ad quam Synodum multitudo tam innumerabilis confluxit,* D

xit, vt nequaquàm in qualibet Ecclesia illius loci posset comprehendi. Vnde & Dominus Papa extra Vrbem in Campo illam celebrare compulsus est. Et aliquantò pòst: *In hac Synodo quatuor millia ferè Clericorum, & plusquàm triginta millia Laycorum fuisse perhibentur.* A

III. Quòd verò ad eiusdem Synodi Decreta pertinet, idem Bertholdus illic alijs hæc item connumerat: *In hac quoque Synodo hæresis Simoniacorum penitùs damnata est: vt, quidquid in Sacris Ordinibus & in Ecclesiasticis rebus data & promissa pecunia acquisitum Simoniacè videretur, pro irrito haberetur, nullasquè vires habuisse & habere iudicaretur* &c. B

IV. *Item hæresis Nicolaitarum, id est, incontinentium Subdiaconorum, Diaconorum, & præcipuè Sacerdotum, irretractabiliter damnata est: vt deinceps de Officio non se intromittant, qui in illa hæresi manere non formidant: nec Populus eorum Officia vllo modo recipiat; si ipsi Nicolaitæ contra hac interdicta ministrare præsumant.*

V. *Item in Guibertum Hæresiarcham, Sedis Apostolicæ inuasorem, & in omnes eius complices, Sententia anathematis Synodali iudicio cum ardentibus candelis iterùm promulgata est.*

CAPVT LXXIX. C

Idem Vrbanus Papa Mediolanum venit, atque inter alia nonnulla Herlembaldum Catalogo Sanctorum Martyrum adscribit, eumquè priori è tumulo in alterum transfert honestiorem.

I. QVatuor illæ in Longobardia Ciuitates, quas ego Capite 70. Num. 5. è Bertholdi Chronico nominabam, Mediolanum, Cremona, Lauda, Placentia, sicut Anno supra Millesimum nonagesimo-tertio contra Henricum Regem in viginti Annos, sic etiam contra Guiberrum Antipapam eiusquè fautores, viceque sic etiam in contrarium versa pro legitimo Pontifice Vrbano Secundo eiusquè fautoribus coniurauerant, & in coniuratione constantes persistebant. Cùm igitur Synodum Placentiæ Vrbanus, tamquàm in Vrbe sibi addictissima fidelissimaquè, celebrasset; eadem postea securitate Mediolanum inde venit. D

II. Tristanus ergo Chalcus Historiæ Patriæ Libro 7. de hac Synodo

Placentina

Placentina locutus, Historiam ita prosequebatur: *Septimo die, compositis ex dignitate rebus, & alijs alio abeuntibus*, VRBANVS MEDIOLANVM, ET INDE COMVM DIVERTIT. A

III. Similiter Carolus etiam Sigonius, Historiarum de Regno Italiæ Libro 9. ad Annum Christi 1095. posteaquàm de Placentina illa Synodo scripsisset, de ipsomet Vrbano Papa sic addit: *Inde Mediolanum progressus, Arnulphum Archiepiscopum* (de quo nos agebamus Capite 77.) *è Cœnobio euocauit: ac præsidere Ecclesiæ iussum, insuper etiam Pallio decorauit; atque ita Ecclesiam Mediolanensem Romanæ post tot Annos restituit. Quo facto, inde ipsos etiam Ciues, iamdiu acriter superioris contumaciæ causa inter se decertantes, ad concordiam pacemquè redegit. Cæterùm Mediolanenses, Vrbani auctoritate victi, veteribus positis simultatibus, in gratiam tanta animorum facta mutatione redierunt, vt Nobiles ac Populares oscula inter se per fora ac vias, manantibus præ gaudio lachrymis, darent.* Talia Sigonius. In quibus illud in primis admitto lubens, quod asseruit, Vrbanum Papam hoc Anno ex Vrbe Placentia venisse Mediolanum. Atqui non satis video, quàm verè nunc Vrbanus Ecclesiam Mediolanensem post tot Annos Romanæ restituerit. Ea quippe semetipsam illi tandem restituerat superiore Anno Domini septuagesimo-septimo, vt Capite 63. iam vidimus; nec aliud ea quidem profitebantur & Vrbis & Anselmi Archiepiscopi nostri gesta, de quibus iam dictum est Capite 70. Num. 5. Itaque ne satis quidem intelligere possum, quomodò nunc etiam idem Pontifex ipsos etiam Ciues nostros, iamdiu acriter superioris contumaciæ causa inter se decertantes, ad concordiam pacemquè redegerit. Non enim aliam Sigonius superiorem innuit contumaciam, quàm illam, qua nonnulli Ciuium nostrorum contra Sedis Apostolicæ iudicium fauerant Henrico Regi, & ab eo dandum sibi esse Archiepiscopum pertinaciter atque per ipsius etiam Herlembaldi cædem contenderant. Nonne verò per nos manifestum iam est, eam ipsam dudùm ab illis depositam esse? Nos igitur in præsenti Vrbanum agnoscemus nostrorum pacificatorem Ciuium ea potiùs ratione; quia veteres aliquas & graues eorumdem inimicitias, aliunde conceptas, opera & auctoritate sua iam tandem extinxerit; & ex eo præsertim conceptas Statuto, Populariùm vitæ tam pernicioso; de quo dictum iam est Capite 13. Num. 1.

Num. 1. Sed hinc ad Bertholdi Constantiensis testimonium A progrediamur.

IV. Hoc etiam profectò teste Vrbanus ex Vrbe Placentia venisse nunc Mediolanum videtur. Anno enim 1095. id reliquit restatum: *Huic Synodo* (Placentinæ) *Reuerendissimi Antistites interfuerunt: de Baioaria quidem Dimo Saltzburgensis Archiepiscopus, & Vdalricus Patauiensis Episcopus, eius Suffraganeus: de Alemannia verò Gebehardus Constantiensis Episcopus: qui & Arnulfum* (Anno 1093. hunc nominauerat Arnoldum, sicut etiam nos vidimus superiore Capite 7c, Num. 5.) *Mediolanensem Archiepiscopum, diu quidem electum, sed nondùm consecratum* (qua de re B nos iam diximus Capite 77. Num. 3.) *eodem tempore ex concessione Domini Papæ* (sicut ego interpretor, hac in Vrbe præsentis) *Mediolani consecrauere.*

V. Præcipuum Capitis huius scopum nunc attingimus, & lætissimi sanè; quippe cùm ex propinquo iam tandem apertiùs recognoscamus Herlembaldum nostrum Sanctis Martyribus ab Vrbano Papa ritè ac legitimè connumeratum, & solemniter translatum è priori abiectoquè tumulo ad honestiorem, veroquè Christi Martyri congruentem.

VI. Hæc vtique nobis huius Operis Libro 1. Capite 2. Num. 9. resta- C batur, veteriquè comprobabat ipsius Herlembaldi Epitaphio Auctor eorum ad Historias Landulphi Senioris Additamentorum marginalium, quæ illic recitauimus: & his quidem (quæ hoc item loco ad commodius & accuratius examen repetere iuuat) testabatur & comprobabat verbis: *Versus super Sepulchro* (illo videlicet honestiore, in quo proximè collocatus ab Vrbano Papa fuit) *Herlembaldi in Sancto Dionysio*: QVEM SANCTORVM MARTYRVM CATALOGO ANNOTAVIT VRBANVS SECVNDVS, QVI CVM ARNVLPHO ARCHIEPISCOPO MEDIOLANI CORPVS EIVS TVMV- D LAVIT MILLESIMO NONAGESIMO-PRIMO (sed verè nonagesimo-quinto) QVIA IPSE HERLEMBALDVS, VEXILLIFER ECCLESIÆ AC TVTOR, AB ADVERSARIIS RATIONE ECCLESIÆ OCCISVS EST:

Hic Herlembaldus, Miles Christi reuerendus,
Occisus tegitur, qui Cæli sede potitur:
Incestus reprobat, Simonias & quia damnat;

requiem euocante, cùm iam vnanimi concordia Episcoporum, & Cardinalium, & Comprouincialium Episcoporum, & Cleri ac Populi Romani, nostram paruitatem, omnibus modis contradicentem & renitentem, Apostolicæ Sedi præfecissent; non timens æterni Imperatoris iudicium, vsque nunc Christum, & Oues, pro quibus suum sanguinem fudit, persequi non omittit. Idcirco auctoritate Dei, & Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & omnium Sanctorum, omni Sacerdotali officio eum ac honore priuantes, & à liminibus illum Ecclesiæ separantes, anathematis vinculo innodamus. A

IV. *Nostis præterea, & benè nostis, quantos dolos quantasquè persecutiones mihi intulerint Hugo Lugdunensis Archiepiscopus, & Richardus Massiliensis Abbas.* Tales ergo dolos & persecutiones Victor Pontifex singillatim recenset, ac denique concludit: *Vnde vobis Apostolica auctoritate præcipimus, vt ab eis abstinere curetis, nec illis omninò communicetis, qui à Romana Ecclesia Communione sua sponte seiuncti sunt; quoniam, vt Beatus scribit Ambrosius, qui se à Romana Ecclesia segregat, verè est hæreticus æstimandus.* B

V. *Constituimus etiam, vt, si quis deinceps Episcopatum vel Abbatiam de manu alicuius Laicæ personæ susceperit, nullatenùs inter Episcopos vel Abbates habeatur, nec vlla tali Episcopo seu Abbati obedientia exhibeatur. Insuper ei gratiam Beati Petri & introitum Ecclesiæ interdicimus, quousque locum, quem sub crimine tam ambitionis quàm inobedientiæ (quod est scelus idololatriæ) cepit, resipiscendo non deserit. Similiter etiam de inferioribus Ecclesiasticis Dignitatibus constituimus.* C

VI. *Item si quis Imperatorum, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum, vel quilibet Sæcularium potestatum aut personarum, inuestituram Episcopatus vel alicuius Ecclesiasticæ Dignitatis dare præsumpserit; eiusdem Sententiæ vinculo se astrictum esse sciat. Nec mirum; cùm omnes vendentes & ementes Trecenti decem & octo Patres, in Nicæno Concilio congregati, excommunicauerint, dicentes: Qui dat, & qui recipit, anathema sit. Quando ergo tales Episcopos, vel Abbates, vel reliquos Clericos, non deuitatis: si eorum Missas audiatis, vel cum eis oretis; cum illis excommunicationem subitis. Quos quidem Sacerdotes esse, omninò credere non debetis.* D

VII. Hæc igitur illa sunt, quæ præsentis instituti ratio deposcebat, vt nos ex eius Synodi Actis in medium proferremus; inde scilicet

inspecturi,

inspecturi, quàm constanter hic Pontifex vestigia Decessoris sui Gregorij sit secutus, nec ab eis quicquàm deflexerit. Pro quibus denique ne taceri quidem à nobis illud debet, quod idem Leo Chronologus ibidem paulò pòst addit: *Hac igitur omnia, dum omnium Episcoporum, in Concilio astantium, fuissent suscepta iudicio, & auctoritate probata; disseminata continuò vbique per Orbem fuere.* A

CAPVT LXXIII.

Victori Papæ Tertio succedit Vrbanus Secundus: idemquè ad Anselmum, ex illegitimo iam legitimum Archiepiscopum nostrum, rescribit de Reconciliatione lapsorum. B

I.

Ictor nimitùm Papa Tertius (vt cum eodem Leone Ostiensi loquar Capite 71.) *feliciter migrauit ad Dominum sexto-decimo Kalendas Octobris, Anno Domini Millesimo octogesimo-septimo.* Eidem verò substitutus est Anno postero, quarto Idus Martij, Otto Episcopus Ostiensis, & Vrbanus Secundus appellatus; vt multis narrat Petrus Diaconus, Chronici Casinensis, à Leone Ostiensi ad tertium vsque Librum producti, Continuator, Libro nempe 4. Cap. 2. C De quo quidem Vrbano illud in primis præmittere lubet, quod ad eumdem hunc Annum Bertholdus Presbyter hisce verbis recensuit: *Vrbanus statim* (post sui promotionem ad Pontificatum) *insequenti die, missis Litteris omnibus Catholicis, & suam Ordinationem omnibus declarauit, & se in omnibus vestigia sui Prædecessoris, piæ memoriæ Gregorij Papæ, obseruaturum denunciauit.*

II. In hunc verò eumdem Annum 1088. Baronius Articulo 26. sic etiam tradebat: *Eodem tempore, cùm iam defuncto schismatico Archiepiscopo Mediolanensi* (Thedaldo) *in locum eius, vt dictum est suo loco* (quem locum ego quoque obseruabam Capite 70. Num. 3.) *Anselmus Catholicus suffectus fuisset; Vrbanus Papa pro restituenda collapsa Ecclesia Mediolanensi sollicitus collaborat. Cuius ad Anselmum eumdem apud Iuonem* (Parte sexta, Capite 406.) *Rescriptum extat de Reconciliatione lapsorum; his verbis: Discretioni nostræ videtur, quatenùs secundùm præcepti nostri tenorem, quando secundùm Ecclesiæ vestræ morem, sacros daturus* D

A *quibuslibet aliis Ordines, benedicere cœperis: eos, quos tua duxerit solertia reconciliandos, inter benedicendum & manus imponendum facias interesse: quibus cætera omnia Consecrationis instrumenta, præter vnctionis, explebis: & sic ad sancta ministeria reconciliabis.* Quibus Vrbani Papæ verbis Baronius hæc item subdebat: *Hæc Vrbanus ad Anselmum, nauiter ad restituendam illam Ecclesiam laborantem.*

III. Tale igitur Rescriptum Baronius præsenti Anno 1088. datum esse credidit: & ea præsertim ductus opinione; quia ipsum quoque Anselmum Archiepiscopum nostrum existimaret ab electionis suæ initio Catholicum fuisse, contraquàm Sigonio ac nobis videretur Capite illo 70. Numero 4. & 5. Atqui ne propterea quidem opinione nostra quicquam repugnat, quominùs illud hoc ipso etiam Anno datum sit; vel dari saltem potuerit; quippecùm ne repugnet quidem aliquid, quominùs Anselmus hic noster tunc temporis ad Communionem Catholicam receptus & in Archiepiscopum approbatus iam esset. Quòd si fortè curioso Lectori ne hoc quidem satisfacit; illud saltem interim satisfaciat, quòd Baronium sequi propterea maluerimus; quia nihil alioqui certum suppetebat de Anno, quo præcisè illud datum esset. B C

CAPVT LXXIV.

Vrbanus Papa Secundus anathema renouat in Guibertum Antipapam, & Henricum Regem, ipsorumquè fautores.

I. QVò frequentiùs renouata contuemur eiusmodi anathemata, eò sanè iustiorem atque sanctiorem par est agnoscamus Causam, pro qua Herlembaldus quoque noster & Arialdus vitam profuderunt, proptereaquè martyrij coronam consecuti sunt: & hæc quidem vera & propria est ratio, cur eorumdem anathematum mentionem præsenti Libro identidem inseramus. D

II. Bertholdus ergo Presbyter Constantiensis Anno 1089. gesta narrans Papæ huius Vrbani, & ex Epistola Synodali, quàm ipse decimo-quarto Kalendas Maij ad Gebehardum scripsit Constantiensem, sic etiam habet: *Sententiam quoque anathematis,*

à Prædecessore suo Gregorio promulgatam, ea discretione confirmauit, vt in primo gradu Rauennatem Hæresiarcham cum Henrico Rege anathematizaret; in secundo gradu eorum fautores; qui eisdem armis, pecunia, consilio, obedientia fauerent, quique ab eisdem & ab eorum fautoribus Ecclesiasticos Ordines & honores acciperent. In tertio autem gradu eorum communicatores posuit. Quos etsi non excommunicaret; adeò tamen eos externa communione commaculatos asseruit, vt in Catholicam societatem sine absolutione & pœnitentia recipi non deberent; videlicet qui excommunicatis salutatione, osculo, oratione, conuictu, & ignoranter communicassent. Ordinatos verò in excommunicatione, sed non Simoniacè, ab Episcopis quondam Catholicè ordinatis, vt in adepto Ordine persisterent sine promotione, permisit; si tamen hoc eorum probitas & Ecclesiæ vtilitas flagitare videretur. Aliquantùm etiam ad superiores Ordines promoueri concessit; sed hoc rarissimè, & summa cum necessitate. Talia Bertholdus, & ex eo Baronius etiam eodem Anno 1089. Articulo 1. & 2. A B

III. Sed hic etiam vnà cum ipso deinde Articulo 10. recitare mihi lubet ex eodem pariter Bertholdo illud, quod ad eumdem Annum sic habet: *Bonizo, piæ memoriæ Sutriensis Episcopus, sed inde pro fidelitate Sancti Petri iamdudùm expulsus, tandem post multas captiones, tribulationes, exilia, à Placentinis Catholicis pro Episcopo recipitur; sed à Schismaticis eiusdem loci, effossis oculis, & truncatus omnibus penè membris,* MARTYRIO CORONATVR. Quali scilicet coronatum iam diximus Arialdum quoque nostrum Alciatum. C

CAPVT LXXV.

Idem Vrbanus Papa incontinentiam Clericorum, & Laicas Ecclesiarum inuestituras damnat in Synodo Melphiæ. D

I. Synodi huius mentionem Baronius ad Annum Christi Millesimum nonagesimum Articulo 2. facit è Chronico Romualdi, Archiepiscopi Salernitani, ab his verbis: *Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo nonagesimo, Indictione decima-tertia, mense Septembris, Vrbanus Papa Synodum celebrauit in Ciuitate Melfiæ.* Synodi verò eiusdem

Acta recitat è Vaticano & ex Antonij Augustini Codice manuscripto. A

II. Quibus quidem in Actis sic etiam legitur Numero 2. *Sacrorum Canonum instituta renouantes, præcipimus, vt à tempore Subdiaconatus nulli liceat carnale commercium exercere. Quòd si deprehensus fuerit; Ordinis sui periculum sustinebit.* Et Num. 3. *Nemo præterea ad Sacrum Ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo aut probatæ sit castitatis; & qui vsque ad Subdiaconatum vnicam & virginem vxorem habuerit.*

III. Deinde autem Num. 8. *Illud summoperè, & Apostolicæ auctoritatis priuilegio, prohibentes interdicimus, vt nullus in Clericali Ordine* B *constitutus, nullus Monachus, Episcopatus aut Abbatiæ aut cuiuslibet Ecclesiasticæ Dignitatis inuestituram de manu Laici suscipere audeat. Quod si præsumpserit; depositione mulctetur.*

IV. Et rursùs Num. 12. *Porrò eos, qui in Subdiaconatu vxoribus vacare voluerint, ab omni Sacro Ordine remouemus, officio atque beneficio Ecclesiæ carere decernimus. Quòd si, ab Episcopo commoniti, non se correxerint; Principibus licentiam indulgemus, vt eorum fœminas mancipent seruituti. Si verò Episcopi consenserint eorum prauitatibus; ipsi officij interdictione mulctentur.* Hæc Vrbanus Papa Secundus inter Melfitani eius Concilij Decreta. C

CAPVT LXXVI.

Idem Vrbanus Papa renouat anathema contra Guibertum Antipapam, & eius complices.

I. Aucis hoc ipsum verbis Bertholdus perstringit Constantiensis ad Annum Christi Millesimum nonagesimum-primum, his nempe: *Vrbanus Papa Generalem Synodum Beneuenti collegit: & Sententiam anathematis super Guibertum Hæresiarcham & omnes eius complices Synodali iudicio confirmauit.* D

CAPVT

CAPVT LXXVII. A

Archiepiscopo nostro Anselmo substituitur Arnulphus, qui tamen ab initio legitimè non consecratur.

I. NNO Domini Millesimo nonagesimo-tertio mortuum esse Anselmum Archiepiscopum nostrum, de Sede Apostolica eiusquè Fidelibus optimè meritum, eiquè substitutum esse Arnulphum, aliter Arnoldum: id iam præcognouimus Capite 70. ad finem Numeri 5. è Bertholdi Constantiensis testimonio, ibidem ad verbum recitato. B Non igitur ille obierat, hic autem illi successerat Anno anteriore, vt Carolus Sigonius, de Regno Italiæ scribens, computauit. Ad Annum enim Millesimum nonagesimum-secundum hæc ille: *Eodem Anno, Anselmo, Archiepiscopo Mediolanensi, vita functo, Populus Arnulphum substituit, ex Porta Orientali Capitaneum.*

II. Sed ne in eo quidem nobis placet Sigonius, quod illicò subdebat: *Quem Henricus, vt consueuerat, per Annulum & Virgam instituit.* Hoc vtique in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis Numero 282. suspectum erroris ego arbitrabar; ea motus coniuratione, C quam Mediolanenses eodem teste Bertholdo (vt nuper etiam Capite 70. Num. 5. memorabatur) eodem Anno ante Anselmi obitum inierant contra Henricum in viginti annos, & in qua postmodùm constanter perseuerarunt. Nunc verò illud ipsum ego manifestum erroris dicere ausim; & hoc quidem cùm propter coniurationem illam, constanter seruatam; tum etiam propter Apostolicum anathema, toties iam contra Laicas Ecclesiarum inuestituras, & tam contra eos qui acciperent quàm qui darent, renouatum, & à Mediolanensibus debita religione æstimatum. D Quoniam igitur Arnulphus à Populo Mediolanensi fuerat in Archiepiscopum electus; idcircò ne credi quidem à me potest Dignitatis eiusdem inuestituram deinde ab Henrico Rege, toties iam propter eiusmodi etiam inuestituras excommunicato, & à Mediolanensibus etiam ipsis detestato ac repudiato, accepisse.

III. Non idem tamen Arnulphus legitimè tunc consecratus fuit. Causamquè Sigonius ibidem hanc reddit: *Is inde, cùm ab vno tantùm*

tantùm Catholico Episcopo esset consecratus, cæteris, quòd abstenti A
(seu excommunicati) essent, assentientibus, verùm manum non imponentibus; eo nomine à Legato Apostolicæ Sedis est abdicatus. Itaque mutato habitu in Cœnobium se inclusit, ibiquè honestissimam vitam instituit. Qua scilicet vitæ honestate hoc etiam promeruit, vt Romani Pontificis iussu postea ritè ac legitimè consecraretur Anno Domini Millesimo nonagesimo-quinto; sicut etiam nos infra suo tempore ostendemus.

IV. Cæterùm Anselmus ille noster Archiepiscopus, vt in manuscripto Beroldi nostri Catalogo legitur, *Sedit annos septem, menses quinque, dies quatuor: Obijt pridie Nonas Decembris: Sepultus est in Basilica* B
Apostolorum. Quæ nimirùm communiter hoc tempore Basilica nuncupatur Nazariana. Certè autem si totum illud temporis spatium, quo sedisse dicitur hic Anselmus, ad calculos benè redigatur; incœpisse comperietur à Calendis Iulijs Anni supra Millesimum octuagesimi-sexti; cùm alioqui superiore Anno Thedaldus, eius Decessor, obijsset circiter vigesimam-quintam Maij vel Iunij diem; vt ex adnotatis Capite 70. Num. 2. colligi potest.

C A P V T LXXVIII. C

Idem Vrbanus Papa in Synodo Placentina incontinentiam & Simoniam Clericorum damnat, & in Guibertum Antipapam eiusquè complices renouatum rursùs anathema promulgat.

I. PRO Synodo hac Placentina eiusquè Actis non alium ego adhuc vidi testem, Bertholdo Constantiensi luculentiorem atque probatiorem.
II. Nonagesimo-quinto supra Millesimum celebrata fuit Anno: & ad eum proptereà inter cætera sic ille: *Dominus Papa, Deo & Sancto* D
Petro prosperante, iam penè vbique prævaluit: & in medio Longobardiæ, in Ciuitate Placentina, inter ipsos Schismaticos & contra ipsos, Generalem Synodum condixit: ad quam Episcopos Italiæ, Burgundiæ, Franciæ, Alemanniæ, Baioariæ, aliarumquè Prouinciarum, Canonica & Apostolica auctoritate missis Litteris conuocauit. Facta est autem hæc Synodus circa mediam Quadragesimam Placentiæ: ad quam Synodum multitudo tam innumerabilis confluxit,

xit, vt nequaquàm in qualibet Ecclesia illius loci posset comprehendi. Vnde & Dominus Papa extra Vrbem in Campo illam celebrare compulsus est. Et aliquantò pòst: *In hac Synodo quatuor millia ferè Clericorum, & plusquàm triginta millia Laycorum fuisse perhibentur.* A

III. Quòd verò ad eiusdem Synodi Decreta pertinet, idem Bertholdus illic alijs hæc item connumerat: *In hac quoque Synodo hæresis Simoniacorum penitùs damnata est: vt, quidquid in Sacris Ordinibus & in Ecclesiasticis rebus data & promissa pecunia acquisitùm Simoniacè videretur, pro irrito haberetur, nullasque vires habuisse & habere iudicaretur* &c. B

IV. *Item hæresis Nicolaitarum, id est, incontinentium Subdiaconorum, Diaconorum, & præcipuè Sacerdotum, irretractabiliter damnata est: vt deinceps de Officio non se intromittant, qui in illa hæresi manere non formidant: nec Populus eorum Officia vllo modo recipiat; si ipsi Nicolaitæ contra hac interdicta ministrare præsumant.*

V. *Item in Guibertum Hæresiarcham, Sedis Apostolicæ inuasorem, & in omnes eius complices, Sententia anathematis Synodali iudicio cum ardentibus candelis iterùm promulgata est.*

CAPVT LXXIX. C

Idem Vrbanus Papa Mediolanum venit, atque inter alia nonnulla Herlembaldum Catalogo Sanctorum Martyrum adscribit, eumquè priori è tumulo in alterum transfert honestiorem.

I.
Vatuor illæ in Longobardia Ciuitates, quas ego Capite 70. Num. 5. è Bertholdi Chronico nominabam, Mediolanum, Cremona, Lauda, Placentia, sicut Anno supra Millesimum nonagesimo-tertio contra Henricum Regem in viginti Annos, sic etiam contra Guibertum Antipapam eiusquè fautores, viceque sic etiam in contrarium versa pro legitimo Pontifice Vrbano Secundo eiusquè fautoribus coniurauerant, & in coniuratione constantes persistebant. Cùm igitur Synodum Placentiæ Vrbanus, tamquàm in Vrbe sibi addictissima fidelissimaquè, celebrasset; eadem postea securitate Mediolanum inde venit. D

II. Tristanus ergo Chalcus Historiæ Patriæ Libro 7. de hac Synodo Placentina

Placentina locutus, Historiam ita prosequebatur: *Septimo die, compositis ex dignitate rebus, & alijs aliò abeuntibus*, VRBANVS MEDIOLANVM, ET INDE COMVM DIVERTIT. A

III. Similiter Carolus etiam Sigonius, Historiarum de Regno Italiæ Libro 9. ad Annum Christi 1095. posteaquàm de Placentina illa Synodo scripsisset, de ipsomet Vrbano Papa sic addit: *Inde Mediolanum progressus, Arnulphum Archiepiscopum* (de quo nos agebamus Capite 77.) *è Cœnobio euocauit: ac præsidere Ecclesiæ iussum, insuper etiam Pallio decorauit; atque ita Ecclesiam Mediolanensem Romanæ post tot Annos restituit. Quo facto, inde ipsos etiam Ciues, iamdiu acriter superioris contumaciæ causa inter se decertantes, ad concordiam pacemque redegit. Cæterùm Mediolanenses, Vrbani auctoritate victi, veteribus positis simultatibus, in gratiam tanta animorum facta mutatione redierunt, vt Nobiles ac Populares oscula inter se per fora ac vias, manantibus præ gaudio lachrymis, darent.* Talia Sigonius. In quibus illud in primis admitto lubens, quod asseruit, Vrbanum Papam hoc Anno ex Vrbe Placentia venisse Mediolanum. Atqui non satis video, quàm verè nunc Vrbanus Ecclesiam Mediolanensem post tot Annos Romanæ restituerit. Ea quippe semetipsam illi tandem restituerat superiore Anno Domini septuagesimo-septimo, vt Capite 63. iam vidimus; nec aliud ea quidem profitebantur & Vrbis & Anselmi Archiepiscopi nostri gesta, de quibus iam dictum est Capite 70. Num. 5. Itaque ne satis quidem intelligere possum, quomodò nunc etiam idem Pontifex ipsos etiam Ciues nostros, iamdiu acriter superioris contumaciæ causa inter se decertantes, ad concordiam pacemque redegerit. Non enim aliam Sigonius superiorem innuit contumaciam, quàm illam, qua nonnulli Ciuium nostrorum contra Sedis Apostolicæ iudicium fauerant Henrico Regi, & ab eo dandum sibi esse Archiepiscopum pertinaciter atque per ipsius etiam Herlembaldi cædem contenderant. Nonne verò per nos manifestum iam est, eam ipsam dudùm ab illis depositam esse? Nos igitur in præsenti Vrbanum agnoscemus nostrorum pacificatorem Ciuium ea potiùs ratione; quia veteres aliquas & graues eorumdem inimicitias, aliunde conceptas, opera & auctoritate sua iam tandem extinxerit; & ex eo præsertim conceptas Statuto, Populariùm vitæ tam pernicioso; de quo dictum iam est Capite 13. Num. 1.

Num. 1. Sed hinc ad Bertholdi Constantiensis testimonium progrediamur. A

IV. Hoc etiam profectò teste Vrbanus ex Vrbe Placentia venisse nunc Mediolanum videtur. Anno enim 1095. id reliquit testatum: *Huic Synodo* (Placentinæ) *Reuerendissimi Antistites interfuerunt: de Baioaria quidem Dimo Saltzburgensis Archiepiscopus, & Vdalricus Patauiensis Episcopus, eius Suffraganeus: de Alemannia verò Gebehardus Constantiensis Episcopus: qui & Arnulfum* (Anno 1093. hunc nominauerat Arnoldum, sicut etiam nos vidimus superiore Capite 70, Num. 5.) *Mediolanensem Archiepiscopum, diu quidem electum, sed nondùm consecratum* (qua de re nos iam diximus Capite 77. Num. 3.) *eodem tempore ex concessione Domini Papæ* (sicut ego interpretor, hac in Vrbe præsentis) *Mediolani consecrauere.* B

V. Præcipuum Capitis huius scopum nunc attingimus, & lætissimi sanè; quippe cùm ex propinquo iam tandem apertiùs recognoscamus Herlembaldum nostrum Sanctis Martyribus ab Vrbano Papa ritè ac legitimè connumeratum, & solemniter translatum è priori abiectoquè tumulo ad honestiorem, veroquè Christi Martyri congruentem.

VI. Hæc vtique nobis huius Operis Libro 1. Capite 2. Num. 9. testabatur, veteriquè comprobabat ipsius Herlembaldi Epitaphio Auctor eorum ad Historias Landulphi Senioris Additamentorum marginalium, quæ illic recitauimus: & his quidem (quæ hoc item loco ad commodius & accuratius examen repetere iuuat) testabatur & comprobabat verbis: *Versus super Sepulchro* (illo videlicet honestiore, in quo proximè collocatus ab Vrbano Papa fuit) *Herlembaldi in Sancto Dionysio*: QVEM SANCTORVM MARTYRVM CATALOGO ANNOTAVIT VRBANVS SECVNDVS, QVI CVM ARNVLPHO ARCHIEPISCOPO MEDIOLANI CORPVS EIVS TVMVLAVIT MILLESIMO NONAGESIMO-PRIMO (sed verè nonagesimo-quinto) QVIA IPSE HERLEMBALDVS, VEXILLIFER ECCLESIÆ AC TVTOR, AB ADVERSARIIS RATIONE ECCLESIÆ OCCISVS EST: C D

Hic Herlembaldus, Miles Christi reuerendus,
Occisus tegitur, qui Cæli sede potitur.
Incestus reprobat, Simonias & quia damnat;

Hunc Veneris serui perimunt, Simonisquè maligni. A
Vrbanus, Summus Præsul, dictusquè Secundus,
Noster & Arnulphus, Pastor pius atque benignus,
Huius membra Viri tumulant translata Beati.

VII. Hoc ipsum verò Epitaphium nos eodem nostro Libro Primo, Capite 4 Num. 5. vidimus ita prorsùs à Gualuaneo etiam Flamma recitatum, & his verbis præmunitum: *De Hernebaldo* (sic enim eum nominat) *Cotta dicit Chronica Leonis, quòd fuit Sanctus, & inter Martyres connumeratur: qui passus est mortem propter iustitiam; eo quòd semper Sacerdotes Simoniacos, & Clericos uxoratos, quos Ecclesia condemnauerat, constanter fuerit persecutus vsque ad mortem.* B Ibidem verò mox Gualuaneus Hernebaldo perperàm tribuerat, quæ verè sunt Arialdi; cùm pariter à vero aberrans sic adiecit: *Quod* (Hernebaldi Corpus) *Alexander Papa* (qui tamen, vt iam vidimus Capite 56. & 58. aliquandiu obierat ante, quàm Hernebaldus) *in Ecclesia Sancti Dionysij recondidit* (ecce verò locum, in quo illud verè conditum fuit; sed ab Vrbano, non autem ab Alexandro Papa) *in nauello murato in pariete, vbi eius Passio depicta est. Vbi sunt isti Versus.* Postquàm igitur eos ad verbum recitasset; ecce nobis alterum item ipsius errorem. Inquit enim: *Vbi nota, quòd Alexander eum sepeliuit in Monasterio Sancti Dionysij; sed Vrbanus Papa de Criuellis transtulit.* C Vt enim iam diximus, minimè verò Alexander Papa eum sepeliuit; sed ne Vrbanus quidem Papa, cognomento Cribellus, Ciuisquè noster Mediolanensis, eum transtulit. Eum enim verè transtulit Vrbanus, huius nominis Secundus, vt ex ipsomet etiam Epitaphio constat; non autem Tertius, qualis fuit Cribellus ille, ac multis posterior Annis. Pontifex enim creatus hic fuit Anno Domini Millesimo centesimo octuagesimo-quinto, septimo Kalendas Decembris; Annoquè postea octuagesimo-septimo mortuus est decimo-tertio Kalendas Nouembris; D ac præterea interim Archiepiscopi titulum Mediolanensis retinuit; vt ego quoque in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis commonstrabam Numero 605. Quocirca nec interim vllus hîc erat Archiepiscopus, nomine Arnulphus, qui simul cum eodem Papa transferre posset Hernebaldi Corpus, quemadmodùm in eodem illo affirmatur Epitaphio.

VIII. Quòd autē Sacrū Herlembaldi Corpus ab Vrbano Papa Secūdo

verè

A vere fuerit sepultum ad Sancti Dionysij Ecclesiam & Monasterium: quodquè collocatum illic fuerit in nauello, siue in vase ac conditorio, parieti consito, vbi martyrium quoque ipsius pigmentis expressum esset: hæc profectò ab alijs etiam testata iam vidimus eodem Libro 1. Capite 3. & 6. Ferream illud vrnam, vsque ad sua tempora illic extantē, Hieronymus Montius eodem nostro Libro 1. Cap. 13. appellabat. Bernardinus autem Corius Capite 9. arcam nominanerat, ferreis laminis circumdatam.

IX. Vt ergo Herlembaldum pro vero Sanctoquè Christi Martyre credere pariter ac venerari liceat, en habemus etiam Sedis Apostolicæ iudicium, & hac quidem in parte infallibile; vt benè docuit etiam Robertus Cardinalis Bellarminus Libro 1. de Sanctorum Beatitudine, Capite 9. Vt autem paulò planiùs hoc ipsum explicetur, quàm sapienter factum sit, bina insuper huc afferre lubet testimonia, quæ sequuntur. B

X. Primum est Sancti Ennodij, Ticinensis Episcopi, à Baronio Cardinali obseruatū & aliorum testimonijs corroboratum Anno 502. Art. 13. his verbis: *De enecatis autem* (hoc est, à Schismaticis, contra Symmachum Papam coniuratis, & eum è Papatu deijcere conantibus, de quibus proximè dixerat) *idem Ennodius hæc habet in alia Epistola, ad eumdem Faustum conscripta* (secundùm Parisiensem verò Iacobi Sirmundi editionem decima est Libri 2. secundùm alteram verò Andreæ Schotti Tornacensem est decima-quarta) *Sed ista* (inquit) *magis illis cum lachrymoso gaudio dixi, quos aut effusus sanguis Albo Curiæ Cælestis adscripsit, aut clara confessio: qui secundis confirment primordia nostra successibus. Hæc ipse. Quibus declarat, necatos in hoc schismate* (quia scilicet pro Symmacho starent) *martyrij dignos fuisse corona: & illos gloria confessionis nobilitatos, qui aliquid ea de causa passi essent: secundum illam Magni Dionysij, Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopi, suo loco superiùs recitatam sententiam, hic autem opportunè repetendam, qua ait: Oportebat omnia incommoda pati potiùs, quàm Ecclesiæ Dei discidisse concordiam. At illud martyrium, quod quis patitur, ne dirimatur Ecclesiæ confessio, non minus certè, sed multò plus, meo quidem iudicio, habet commendationis, quàm illud, quod suscipitur, ne Idolis omninò immoletur. Hæc Dionysius. Scimus etiam* (quod suo loco superiùs dictum est) *Constan-* C D

tinopolitanam Ecclesiam necatos Clericos à Schismaticis tempore A
Sancti Ioannis Chrysostomi æquè vt Martyres coluisse: cuius probasse constat iudicium vniuersam Ecclesiam Catholicam eosdem Martyres pariter venerantem. Hactenùs Baronius. Hæc ipsa verò repetit etiam in Notationibus ad Martyrologium Romanum die 19. Iulij, ad prædicti Sancti Symmachi Papæ mentionem: vbi etiam indicat diem, quo tales illi Martyres ab Ecclesia Constantinopolitana colerentur. Sic etiam nonnihil habet in eamdem sententiam die 19. Aprilis, ad Sancti Episcopi & Martyris Elphegi mentionem.

XI. Secundum generis huius testimonium est Sanctorum Brunonis B
Episcopi Signiensis ac Leonis Papæ Noni, & hoc diuina etiam reuelatione confirmatum. Bruno ipse tempore floruit Gregorij Papæ Septimi, ac tandem obijsse traditur Anno Domini Millesimo centesimo vigesimo-tertio, postea quàm Ecclesiæ Signiensi quatuor & quadraginta præfuisset Annos. Litteraria tamen eius Opera superiore tantùm Anno Millesimo sexcentesimo quinquagesimo-primo, Venetis Bertanorum typis edita, & in duos distributa Tomos, prodierunt in lucem studio & labore Domni Mauri Marchesij, Casinensis Decani: cui quidem nonnihil ego quoque ac lubentissimus adlaboraui. Cum enim in- C
ter innumeros Ambrosianæ Bibliothecæ Codices manuscriptos inuentum Brunonis eiusdem Commentarios in Apocalypsim, conscriptamquè ab ipso Leonis Papæ Noni Vitam; vtrumque hoc Opus, quod eidem Patri Mauro deerat, egomet cum bona Conseruatorum eiusdem Bibliothecæ venia fidelissimè exscripsi; exscriptumquè ad ipsum, à quo pariter ac à Patre Constantino Caietano fueram rogatus, transmisi; & hoc ne ipse quidem de Commentarijs illis tacere voluit circa medium Historicæ suæ Dissertationis, quam vniuersis eiusdem Sancti Brunonis Operibus præmisit. Ipsius ergo beneficio publicè legere iam D
licet eos in Apocalypsim Commentarios in Primo Tomo, è pagina 375. in Secundo autem illam Sancti Leonis Papæ Noni Vitam, è pagina 146. è qua quidem Vita testimonium iam tandem illud depromimus, quod proximè pollicebamur. In ea enim circa medium hæc habentur: *Cùm autem Beatus Leo Romæ esset, & Sedem Apostolicam in pace rexisset; multi ex Apuliæ finibus veniebant oculis effossis, naribus abscissis, manibus pedibusquè truncatis,*

tis, de Normanorum crudelitate miserabiliter conquerentes. Vnde factum est, vt Vir mitissimus, pietate ac misericordia plenus, illi tum immensæ miserorum afflictioni compatiens, illius gentis superbiam conaretur humiliare. Collecto igitur modico quidem, sed fortium militum, suæ gentis Exercitu, super Normannos præliaturus vadit: zelum quidem Dei habens, sed non fortasse secundùm scientiam. Vtinam non ipse per se illuc iuisset, sed solummodò illuc Exercitum pro iustitia defendenda misisset. Sed quid multa? Conueniunt vtriusque partis Exercitus, multi cum paucis pugnaturi. Fit cædes immensa, multus hinc & inde sanguis effunditur. Isti fortitudine, illi multitudine instant. Poterant isti dicere in morte sua, quod Saluatorem nostrum dixisse legimus in Passione sua: Non haberent in nos potestatem, nisi datum eis fuisset desuper. Sed quid est hoc, quòd boni vincuntur, & mali vincunt? O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! Quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! Superantur illi, qui pro iustitia pugnant (quod vtique similiter factum est etiam in Herlembaldo eiusquè Commilitonibus) *superant illi, qui iustitiam impugnant. De talibus tamen Apostolus nos consolatur, dicens: Scimus, quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Siue moriantur, siue viuant, bonum est illis. Quicquid eis accidat, bonum est illis. Omnia eis cooperantur in bonum: & melius quidem mors, quam vita talibus operatur. Pretiosa est enim in conspectu Domini mors Sanctorum eius. Firmissimè enim credendum est, & nullatenùs dubitandum, quòd omnes, qui pro iustitia moriuntur, inter Martyres collocantur. Collocat eos Dominus cum Principibus Populi sui.* Et aliquantò pòst: *Veniens igitur Romam* (Leo ipse Papa Nonus) *ad Beati Petri Apostoli Ecclesiam quantocyus festinauit, suppliciter multumquè deuotè eorum animas ei commendans, qui pro eius amore, sibi vsque ad mortem obedientes, pro defendenda iustitia proprium sanguinem fundere non timuerunt. Cumquè ibi moraretur; per reuelationem in somnis ostensum est illi, quòd citò de hoc Mundo exire debuisset. Iussit igitur, Episcopos & Cardinales aliosquè Clericos vocari ad se: & benignè satis hortatus est eos, vt castè viuerent, & contra Simoniacam hæresim viriliter pugnarent: & ait eis: Sciatis fratres mei, quòd post paucos dies ego de hoc Sæculo exiturus sum. Hac enim nocte ego infelix, & huius Ecclesiæ Sede indignus, per visionem fui*

in

in illa alia vita, pro qua iam tædet me habitare in ista vita. A
Gaudeo verò vehementer, quòd vidi ibi inter Martyres Christi illos fratres & amicos meos, qui, me in Apuliam secuti, pro defensione iustitiæ mortui sunt: Erant autem benè ornati, palmas in manibus habentes; vt per hoc eos victores esse intelligant, qui eos victos esse putabant: Et re vera. Omne enim quod natum est ex Deo, vincit Mundum: & hæc est victoria qua vincit Mundum, fides nostra. Clamabant autem magna voce omnes, ad me dicentes: Veni Dilecte nobis, & mane nobiscum; quia hanc tantam gloriam per te consecuti sumus. Audiui autem ex aduersa
parte alios quosdam dicentes: Nequaquàm; sed die tertia venies B
ad nos. Si ergo post diem tertium in hac vita fuero; sciatis, hoc non fuisse verum, quod vidi. Hæc denique Leo ipse Pontifex: qui tamen re verà subinde intra triduum ex hac vita excessit; quemadmodùm idem Bruno Signiensis Episcopus ibidem narrare pergit. Quocircà etiam eiusdem Pontificis iudicio verax credi debet ea visio. Hoc autem contra Normannos bellum à Leone Papa gestum est Anno Domini Millesimo quinquagesimo-tertio: eodemque Anno multa Baronius de ipso: meritissimeque illic etiam Petrum reprehendit Damiani (sicut etiam
postea fecit Robertus Cardinalis Bellarminus in Libro de Scrip- C
toribus Ecclesiasticis, de ipsomet Petro agens ad Annum Domini 1060.) quia propter idem illud bellum magis liberè, minusque veraciter, quàm par esset, Leonem ipsum reprehenderit. Per hæc igitur à nobis commonstratum sit etiam, quàm scitè ac sapienter Sanctorum Catalogo Martyrum adscriptus ab Vrbano Papa Secundo fuerit Herlembaldus noster.

CAPVT LXXX.

Idem Vrbanus Papa in Claromontano apud Aruernos Concilio confirmat superioris Synodi Placentinæ Decreta, rursusque Laicas vetat Ecclesiarum inuestituras, & Clericorum incontinentiam. D

I. *Ominus Papa, rebus in Longobardia benè dispositis* (Bertholdi verba sunt, eodem Anno 1095. Historiam prosequentis, ac de Vrbano Secundo loquentis) *in Gallias marino itinere cœpit diuertere: & ad Sanctam Mariam ad Podium in Assumptione ipsius peruenit: Synodumque ad Montem.*

Montem-Clarum in Octauam Sancti Martini Apostolica auctoritate condixit: ad quam diuersarum Prouinciarum Episcopos missis Litteris canonica vocatione inuitauit. A

II. Sed & postea eodem Anno idem Bertholdus: *In Gallijs ad Clarum-Montem Synodus Generalis à Domino Papa in Octaua Sancti Martini congregata est: in qua tredecim Archiepiscopi cum eorum Suffraganeis fuerunt, & ducenta quinque Pastorales Virgæ numeratæ sunt. In hac Synodo Dominus Papa eadem Statuta, quæ in præterita Synodo Placentina, confirmauit.*

III. Synodi verò huius Decreta singillatim & à Baronio ad eumdem Annum, & à Seuerino Binio in Tertij Conciliorum Tomi Parte Altera enumerantur: & in ijs hæc item: *Vt nullus Ecclesiasticorum aliquem honorem à manu Laicorum accipiat: Interdictum est, ne Reges, vel alij Principes, aliquam inuestituram de Ecclesiasticis honoribus faciant.* Et secundùm aliam eorumdem Decretorum collectionem numerantur hæc ab verbum: *Primò statutum est, vt nullus Episcopus, vel Abbas, vel alius è Clero quiuis, Dignitatem vllam Ecclesiasticam à Principibus Laicis & Sæcularibus acciperet. Eademquè opera omnem Simoniacam rerum sacrarum acquisitionem vetuit. Probibuit omnibus, in Ordinibus Sacris constitutis, ne cum mulieribus, vel matrimonio coniunctis, vel non coniunctis, consuetudinem haberent, sed in perpetuo degerent cælibatu. Quòd si quis fornicatione pollueretur; omni Ecclesiastica priuari dignitate iusserunt.* Et hæc in præsenti pro nobis ex eo Concilio. Cui quidem Arnulphum quoque nostrum Archiepiscopum interfuisse, Claudius affirmauit Robertus in Secunda Parte Appendicis ad suam Galliam Christianam: in Catalogo videlicet Mediolanensium Archiepiscoporum, Num. 79. B C

D

CAPVT

A CAPVT LXXXI. A

Idem Pontifex Vrbanus Anno Domini 1096. in Concilio Turonensi confirmat suorum Statuta Conciliorum. Dehinc Mediolanum reuersus, è Concione præstantiam Clericalis Ordinis commendat, & Simoniam redarguit.

I. PRo Concilio quidem ipso, & pro Vrbani Papæ in Lombardiam reditu nobis abundè satisfacit Bertholdus in eumdem Christi Domini Annum 1096. Ibi enim sic habet in primis: *In tertia hebdomada Quadragesima Dominus Papa Synodum celebrauit cum diuersarum Episcopis Prouinciarum in Ciuitate Turonensi: vbi iterùm suorum præteritorum Statuta Conciliorum Generalis Synodi assensione roborauit.* Deinde verò sic etiam: *Dominus Papa, benè dispositis rebus in Gallia, post reconciliationem Regis Galliarum* (qui fuerat ab eodem Pontifice excommunicatus) *& post multa Concilia, tandem in Longobardiam cum magno triumpho & gloria repedauit: & Exaltationem Sanctæ Crucis* (decima-quarta Septembris die celebrari solitam) *apud Hortarium propè Papiam solemniter celebrauit: multosquè Episcopos & Principes in suo comitatu habuit:* B C

II. Eodem igitur Septembri mense Mediolanum etiam ille fortasse venit. In hoc quidem illius è Gallia reditu venisse Mediolanum, disertissimè testatus est Landulphus ille de Sancto Paulo, siue Iunior, de quo nonnihil dicebam in Præfatione Libri Tertij, quiquè per hæc Vrbani tempora viuebat. In suarum enim Vrbis Mediolanensis Historiarum Libro, quem ab Anno Domini 1097. vsque ad 1136. conscripsit, cùm ad Caput 28. iam esset progressus: cumquè nonnulla è superioribus ætatis suæ, tenerioris adhuc, annis recoleret, atque Presbyteri cuiusdam Nazarij Muticulæ, coætanei & condiscipuli olim sui, mentionem faceret; sic inquit: *In isto namque tempore nostræ coæuitatis & discipulatus Vrbanus Papa Synodum Placentiæ celebrauit, atque de Francia Mediolanum rediuit. In qua Ciuitate cùm ipse Papa staret in pulpito Sanctæ Theclæ, immensæ multitudini hominum vtriusque sexus prædicauit, & prædicando de sua magna sapientia protulit, quòd minimus Clericulus de Ecclesia Dei est maior quolibet Rege mortali. Addidit etiam, quòd Clerici & Sacerdotes* D

per

per pecuniam in Ecclesias non sunt introducendi; sed per electionem hominum, qui sunt Ecclesiarum vicini.. De quibus Apostolicis dictis Clericus iste Nazarius, ingenio acutissimus, & Muricula cognominatus, pennas assumpsit, atque de solario suo ad Ecclesiam Sancti Babylæ Sanctique Romani, quæ antiquitus dicebatur CONCILIA SANCTORVM, *sicut Regali & Sacerdotali auctoritate volauit: & habito fauore vulgi illius vicinitatis ibi habitauit, & nouum habitaculum ædificauit, expulsis inde Sacerdotibus & Clericis, consuetis seruire ipsis Ecclesijs. Ad eiusmodi expulsionem Albinus homo de Magenta, & Ioannes Aculeus de Vicomercato, & Manfredus de Libini, homines litterati* (an fortè potiùs *illiterati?*) *& intonsi, ac plures Vrbani & Plebeiani, non habentes sufficientiam, sequentes partium vulgi clamores & laudes, intrauerunt Ecclesias, Beneficia quarum susceperunt: & inordinati possederunt, donec Arnulphus de Porta Orientali, tunc temporis senex Ecclesiæ Mediolanensis Archiepiscopus, in Clauatensi Monasterio fuit sepultus.* Talia Landulphus de Sancto Paulo; & à me libenter hucusque recitata, vt intelligerentur eo gesta tempore, quo Mediolanensi Ecclesiæ Arnulphus præerat ille, qui simul cum Papa Vrbano transtulit Herlembaldi Corpus, vt supra iam vidimus.

III. Eiusdem porrò Concionis, ab Vrbano hoc Pontifice nostra in Vrbe habitæ, mentionem facit pag. 2. folij 135. Chronicum etiam illud Flos Florum, cuius testimonium examinauimus Libro 1. Cap. 6.

IV. Superiori autem potiùs Anno, quàm præsenti, ego Herlembaldum ab Vrbano Papa connumeratum Sanctis Martyribus, & nobiliori tumulo traditum, idcircò credidi; quia & Causæ ipsius iustitia, & Sedis ipsius Apostolicæ dignitas omninò deposcere videretur, vt hoc vtrumque fieret qua primùm posset opportunitate; nec vlla cæteroqui veniret in mentem ratio, cur in aliud postea tempus differendum esset.

CAPVT LXXXII. A

Mortuo Arnulpho, Archiepiscopo nostro, substituitur Anselmus, huius nominis Quartus.

I.

N Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis, Num. 284 Carolo Sigonio Archiepiscopum nostrum Arnulphum ego credidi obijsse Anno Domini Millesimo nonagesimo-sexto. Atqui nunc, re maturiùs examinata, eumdem ad minus postero arbitror obijsse Anno. In hanc verò sententiam duobus præcipuè indicijs adducor. B
Primum est; quoniam, vt paulò post probabo, Arnulphus hic secundùm communem Scriptorum nostrorum traditionem mortuus est vigesimo-quarto vel vigesimo-quinto Septembris die. Quamobrem, si mortuus esset Anno supra Millesimum nonagesimo-sexto; certò nonnisi pauculos dies ei superuixisset Concioni, quam Vrbanus Papa Mediolani habuerat, posteaquàm Exaltationem Sanctæ Crucis decimo quarto mensis eiusdem die propè Papiam celebrasset. Ecquanam verò ratione componi atque conciliari cum pauculis diebus illis ea poterunt Landulphi Iunioris verba, quæ mox ego superioris Capitis Nu- C
mero 2. ad extremum recitabam? Alterum verò indicium se mihi offert è temporis spatio, quo communiter Arnulphus sedisse traditur. De ipso quidem in Beroldi nostri Catalogo sic legitur: *Arnulphus sedit Annos tres, menses nouem, dies nouemdecim. Obijt octauo Calendas Octobris. Sepultus est in Clauatensi Monasterio.* In altero item Catalogo manuscripto, qui mihi est, sic item: *Sedit Annis quatuor* (sed error fortassè fuit in nota numerali, ac legendum potiùs est *tribus*) *mensibus nouem: obijt Anno Domini Millesimo nonagesimo-sexto* (eumdemquè iam di- D
xerat creatum Anno Sæculi eiusdem nonagesimo secundo) *septimo die ante Kalendas Octobris. Iacet in Cluatensi Monasterio.* In Petri Galesinij Catalogo, Actis Ecclesiæ Mediolanensis consito, hæc pariter Num. 78. *Sedit Annos tres, menses nouem: obijt septimo Kalendas Octobris. Sepultus in Monasterio Clauatensi.* Eademquè passim videre licet etiam in cæteris Archiepiscoporum nostrorum Catalogis, quibus exprimitur, quanrum temporis quisque sederit ipsorum. In his itaque duabus illi rebus

A bus consentiunt: vt Arnulphus hic tribus saltem Annis ac nouem mensibus sederit: vtquè tandem vigesimo-quarto vel vigesimo-quinto Septembris die occubuerit. Recolamus nunc è superiori Capite 77. Annum & diem, quibus Anselmus, Decessor eius proximus, re vera occubuerit; eosquè reperiemus esse Annum Millesimum nonagesimum-tertium, ac Decembris diem quartum. Iam verò insuper huc addamus tres Annos ac nouem menses, quibus postea sedit Arnulphus; nonne rursùs hinc comperiemus, Arnulphum esse mortuum, non Anno Sæculi eius nonagesimo-sexto, sed saltem nonagesimo-septimo, ac Septembris die quinta? Quòd si denique huc denuò addamus B nouem-decim aut viginti eos dies, quos vltra triennium ac nouem illos menses Arnulphus sedisse dicebatur; eum profectò, retroducta è posterioribus ad anteriora tempora calculatione, concludemus ita obiisse Anno saltem nonagesimo-septimo, die vigesima-quarta vel vigesima-quinta Septembris, vt iam ante sedere cœperit è prima vel altera post Anselmi Decessoris obitum die. Hæc igitur illa sunt, quæ mihi iam tandem persuadent, Arnulphum hunc nostrum Archiepiscopum ex hac vita migrasse, non Anno supra Millesimum nonagesimo-sexto, sed nonagesimo-septimo. C

II. Sicut autē Claudius Robertus ad extremum superioris Capitis 80. Arnulphum nobis affirmabat Claromontano interfuisse Concilio, quo videlicet decreta & acerrimè promota fuit Expeditio Ierosolymitana; sic etiam placet huc addere, quod alij nonnulli Scriptores ab ipso factum narrant pro eadem Expeditione. Galesinius quidem in Archiepiscoporum nostrorum Tabula, siue Catalogo, sic inquit Numero 78. *Creatus Archiepiscopus, Ciuitati Mediolanensi auctor fuit, vt sex millia militum ad recuperandam Ierosolymam mitteret. Vir fuit admiranda sanctitate.* D Ioannes item de Deis, in Catalogo inscripto *Successores Sancti Barnabæ Apostoli in Ecclesia Mediolanensi*; similiter hæc habet Num. 78. *Hic, Crucesignato Othone Vicecomite, cum septem millibus militum in Expeditionem Ierosolymorum contra Saracenos misit.*

III. Sed ne tacendum quidem nobis nunc est, quod idem Auctor protinùs narrare pergit his verbis: *Et ab eodem Pontifice* (Vrbano Secundo) *missus ad Henricum Tertium, Imperatorem* (à solo

tamen Antipapa Guiberto coronatum) *cum mandatis, vt desis-* A
teret à collatione Episcoporum (siue ab Episcopatuum inuestitu-
rà) *ab eodem Imperatore contumelijs affectus; reuersus in Pa-
triam; dolore animi interijt ob malam voluntatem Imperatoris con-
trà Pontificem*.

IV. In eo tamen mox fallitur idem Auctor, quod tandem addit: *Se-
pultus in Monasterio Sancti Victoris ad Corpus: quod viuens ma-
gnificè struxerat, multis prædijs dotauerat, & redditibus auxerat*.
In hoc, inquam, ille fallitur, & dupliciter quidem. Non enim
Arnulphus hic in eo Sancti Victoris Monasterio sepultus est;
sed in altero illo Cliuatensi, hodiequè celeberrimo, & Medio- B
lanensibus notissimo. De quo quidem Tristanus noster Chal-
cus inter Annum Christi quinquagesimum-quintum & sexage-
simum-septimum supra Septingentesimum, loquens de postre-
mo Longobardorum Rege, Desiderio, sic scribebat: *Cœno-
bium Cliuati, in Incinati Præfectura, in honorem Petri Apostoli
condidit, & locupletissimum fecit*. Sic etiam illud Sancti Victoris
Monasterium, non ab hoc ipso Arnulpho constructum fuit; sed
ab altero, nominis huius Secundo; qui quidem iam obierat
Anno Domini supra Millesimum decimo-nono; sicut ego quo-
que in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis commemini Nume- C
ro 213. Quocirca etiam ibidem postea Numero 224. Anno-
que Christi 1034. Abbatis & Monachorum eiusdem Monaste-
rij facta est mentio expressa in Ariberti Archiepiscopi Testa-
mento. Sed satis iam dictum de hoc Arnulpho Archiepisco-
po. Nunc de ipsius Successore.

V. Anselmus hic fuit, cognomento de Buis, & inter nostros huius no-
minis Archiepiscopos ordine Quartus. Laurentianæ huius Ba-
silicæ, cui sex & viginti ab hinc Annis ego in Archipresbyteri
munere deseruio, priùs fuerat Præpositus: post Arnulphi au-
tem obitum accursu & opera cuiusdam è Monacho Cardinalis D
Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Armani de Ganardo (cuius tamen
nullam Ciaconius mentionem fecit) Mathildi Comitissæ ac-
ceptissimi, & recenter in Episcopum electi Brixiensem, à Po-
pulo Mediolanensi electus & ipse fuit: dehinc etiam consecra-
tus; Stolam, siue Pallium Archiepiscopale, ab Vrbano Papa Se-
cundo per eius Legatum accepit; nec vllatenùs huic ipsius pro-
motioni Henricus Rex veteri eo inuestiturarum Episcopalium

prætextu semet immiscuit. Et hæc quidem omnia perspicuè A
constant ex ijs Landulphi de Sancto Paulo, Historici contemporanei pariter ac fidelissimi, verbis, quæ iam ego in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis recitaui Numero 284.

VI. Partim verò ex ijsdem illis verbis, partim etiam ex ijs rebus, quæ præsenti Libro, & præsertim Capite 52. narratæ de Gothofredo Pseudoarchiepiscopo fuerunt, perspicuum est, commentitia planè illa esse, quæ in Catalogo *Successores Sancti Barnabæ* hunc in modum Numero 76. describuntur: *Anselmus huius nominis Secundus* (sed legendum est *Quartus*) *Valuasorius, Ciuis, à Gottifredo Schismatico & suis sequacibus, Fidei & Religionis causa,* B
in exilium missus, post varias innumerasque calamitates à Paschale Secundo Pontifice vocatus, & Archiepiscopus designatus, post mortem Arnulphi summa Populi gratulatione suscipitur, expulso Gottifredo cum suis sequacibus, qui iterùm seditiones in Populo concitabant. Nihil profectò minus, vt ex dictis iam liquet.

CAPVT LXXXIII.

Anselmus Archiepiscopus è Sancti Celsi ad Sancti Dionysij Ecclesiam, in qua sepultus iam honorificè quiescebat Herlembaldus, solemniter transfert Arialdi Collegæ Corpus. C

I. POsteaquàm Sancti Corpus Arialdi fuisset ad Vrbem allatum, propè Celsianam illud Ecclesiam sine dubio sepultum fuit Anno Domini supra Millesimum sexagesimo septimo, & à Fidelibus religiosè cultum: & hæc ex instituto narrata iam vidimus Libro 2. Cap. 32. & Libro 3. Cap. 35. præterquamquòd alibi etiam sæpè vidimus ab alijs quoque Auctoribus testata.

II. Post aliquot verò Annos illud indè ad Sancti Dionysij Ecclesiam D
solemniter translatum fuisse ab Anselmo Archiepiscopo nostro, nominis huius Quarto: huius item rei testes nobis in Libro nostro Primo erant Landulphus ipse Senior, & Arialdi pariter ac Herlembaldi hostis, Capite 2. Num. 6. Auctor etiam ille marginalium ad eiusdem Landulphi Historiam Additamentorum, ibidem Num. 7. Chronicum item Kalendarium, & ex ipso Gualuaneus Flamma Capite 4. Num. 4. fidemque faciebant

etiam indubitatam Versus illi, eiusdem Arialdi tumulo insculpti, & in duobus illis Capitibus à me recitati, rursumquè fidelibus oculis hoc loco subijciendi, videlicet hi: A

Martyr Leuita iacet hac Arialdus in vrna.
Truncatus moritur; sed vita dona meretur,
Hoc Mausoleo reuerenter condita digno,
His geminis causis Arialdus passus ab istis,
Martyr in Ecclesia Leuita reconditur ista.
Transtulit Anselmus Pastor venerabile Corpus:
Sanctos Thesauros venerare per omnia charos,
Hos Pugiles Christi, Gens inclyta Mediolani, B
De cuius Sancti sunt isti sanguine nati.

III. Quoto autem præcisè Anno Anselmus Archiepiscopus huc transtulerit venerabile Arialdi Corpus: hoc item nobis aliquatenùs idem Landulphus eodem illo Capite 2. Num. 6. significauit, cùm eum diceret illud transtulisse, *post biennium sua Consecrationis*. Et in hoc ego ipsi non aduersor; sed alteri quidem illi Additamentorum Auctori, qui tempus illud incidisse asserebat in Annum Christi nonagesimum-sextum supra Millesimum. Etenim secundùm supputationem nostram, superiori explicatam Capite, Annus ille ad minùs fuit nonagesimus-nonus; cuius Septembri mense propè finem, siue vigesima-quarta vel vigesima-quinta eius die, completum fuerat biennium, ab Arnulphi Decessoris Archiepiscopi obitu elapsum; & post cuius quidem obitum Anselmus mihi nunc videtur in eius Successorem sublectus secunda Nouembris die intra eumdem illum, quo ipse obierat, Annum nonagesimum-septimum. Sic enim ego supputationem conficio è tempore, quo Anselmus hic sedisse Archiepiscopus traditur in manuscripto illo Beroldi nostri Catalogo; quemquè propterea Anselmum ego nunc arbitror obijsse centesimo-primo supra Millesimum Anno, pridie Kalendas Octobris. In eo quippe Catalogo de hoc Anselmo hæc habentur: *Anselmus sedit Annos tres, menses decem, dies viginti-octo. Obijt pridie Kalendas Octobris. Sepultus est in Constantinopoli, in Monasterio Sancti Nicolai*. Certè autem tantumdem temporis elapsum esse comperiemus ex Anni eius nonagesimi-septimi mense Nouembri, seu è secunda eius die, vsque ad trigesimam Septembris, Anno illo centesimo-primo inclusi.

clusi. Hic ipse porrò Anselmus Mediolani erat, & Anno nonagesimo-octauo, quo immunitatē concessit venientibus ad anniuersariam Sanctorum Protasij & Geruasij festiuitatem: & Anno nonagesimo-nono, quo Sententiam quarto Nonas Febiuarij pronunciauit super controuersia quadam, inter Abbatem Sancti Simpliciani & Vicinos Ecclesiæ Sancti Protasij agitata; sicut ego in Dissertatione mea Nazariana Cap. 95. & Cap. 9. iam ostendi: ac denique Anno Millesimo centesimo, quo Vrbanam Sancti Sepulchri Ecclesiam Idibus Julij solemniter dedicauit. A

IV. Sed & quo præcisè in loco Anselmus Arialdi Corpus collocarit; hoc item Libro illo Primo, Cap. 2. Num. 14. iam vidimus ab Andrea indicatum Alciato ijs de ipsomet Arialdo verbis: *Iacuitque per quingentos fermè Annos in Diui Dionysij, Episcopi nostri, subterranea Ædicula, tumulo marmoreo*. Quæ quidem subterranea Ædicula, siue Confessio (vulgò Scurolum) aliàs substructa erat veteri Ecclesiæ illius Odæo, quocum etiam denique diruta fuit. Quocirca Paulus etiam Morigia, quem Libro huius Operis Primo, Capite 21. in testimonium ego adducebam, sic etiam de hac Sancti Dionysij Ecclesia scribebat in suo Ciuitaris ac Diœcesis Mediolanensis Sanctuario: *E perche nel Santuario ouero Scurolo di detta Chiesa ci stauano riposti diuersi Corpi Santi, che tutti rendeuano diuotione à questa Chiesa; perciò si legge in vn Libro di Croniche antiche, & in vn'altro stampato, che in detta Chiesa ci furono il Corpo di Sant'Arioldo Leuita & Martire, di Sant'Erembaldo Martire* &c. Et aliquantò pòst: *L'Anno poi Mille cinquecento quaranta-noue, trouandosi Gouernatore di Milano Don Ferrando Gonzaga, volendo cingere di mura la Città, & metterla in Fortezza, diede principio al Beluardo di San Dionigi; è per seruar l'Hospitale di San Gregorio* (Nosocomium profectò magnificentissimum & amplissimum, de quo idem Morigia Libro 2. Historiæ Mediolanensis, Cap. 36. & in Libro inscripto *Tesoro pretioso de Milanesi* Cap. 13. & Libro 1. *Della Nobiltà di Milano* Cap. 35.) *fece gettar à terra parte della nuoua Chiesa di San Dionigi, cioè, tutta la Tribuna, e l'antico Santuario; di modo che ella è ridotta nella maniera ch'ella si vede così smembrata*. B C D

V. In ea igitur Ædicula subterranea Corpus Arialdi ab Anselmo Archiepiscopo conditum fuit marmoreo sepulchro cum propria

ipsius

ipsius Inscriptione illa, quam Numero 2. recitabamus, ab ijs A
incipientē verbis, *Martyr Leuita*: & propè Corpus & Tumulum & Inscriptionem Herlembaldi conditum fuit. Cuius quidem propinquitatis (quæ cæteroqui, supposita eiusmodi Translatione ab Ecclesia Sancti Celsi ad hanc Sancti Dionysij, quammaximè credibilis est) manifestum indicium eadem ipsa quoque continetur Inscriptione, pro Arialdo adiecta. Huius enim vera & plena intelligentia sine dubio ex altera Herlembaldi pendet illa, quam denuò recitabam Capite 79. Num. 6. & ex illa idcircò pendet; quia illic in proximo illa extaret, quinetiam priùs inspicienda legendaquè supponeretur, velut interpres pos- B
terioris huius ac subsequentis. Quod enim hac in Arialdi memoriam Inscriptione dicitur, *His geminis causis Arialdus passus ab istis*, absque dubio referri debet ad binos illos alterius pro Herlembaldo Inscriptionis Versiculos, *Incestus reprobat, Simonias & quia damnat; hunc Veneris serui perimunt, Simonisquè maligni*. Primo enim horum Versiculorum ecce nobis indicatas geminas siue binas illas causas; ecce item secundo indicatos homines illos, à quibus martyrium Arialdus ob eas causas passus est. Ex eadem verò Arialdi & Herlembaldi eo in loco propinquitate similiter interpretandi sunt etiam tres ij Versus postre- C
mi: *Sanctos Thesauros venerare* &c.

VI. Si quis autem, moræ diuturnioris impatiens, hic tandem requirat, vtrùm Sanctorum Arialdi & Herlembaldi Corpora etiamnùm in hac Sancti Dionysij, si non Ædicula subterranea (quam vtrique dirutam fassi sumus) certè saltem Ecclesia vtcumque ac latenter saltem perseuerent, nec aliò deinde translata vnquàm fuerint; ego quidem nihil adhuc habeo causæ, cur de Corpore quicquam Herlembaldi ambigam. De solo igitur Arialdi Corpore incertus hærere cogor; & hoc, non quia illud credere possim translatum Anno Domini Millesimo quingentesimo oc- D
tauo Lutetiam Parisiorum, sicut Andreas affirmabat Alciatus Libro nostro Primo, Cap. 2. Num. 14. sed quia fortasse translatum potiùs occultè fuerit hinc Brixiam, indeque posteà (siue Anno Millesimo trecentesimo-quinto) Cremonam manifestè; quemadmodùm ex ijs suspicari fortasse licet, quæ Libro Primo diximus, Capite 17. 19. 24. 25. Si tamen tot alijs nostratibus credere fas est Scriptoribus, quot ego eodem nominabam Libro

Primo,

Primo, posteriores Anno Christi Millesimo trecentesimo-quinto, sed nihilominùs affirmantes, Sacra illa Corpora etiamnum in hac nostra Sancti Dionysij Ecclesia quiescere; tum profectò ne Sancti quidem Arialdi Corpus re vera dici poterit hinc aliò translatum; nisi fortè talia ipsorum pronunciata interpretari velimus eo tantùm sensu vera; quia ex Arialdi Corpore, quod in hac Sancti Dionysij Ecclesia priùs extiterat, pars aliqua deinceps remanserit, cui nihilominùs in posterum tribuere perseuerauerint primæuam Corporis appellationem; seruata nimirùm ea Catholicæ Ecclesiæ consuetudine, quam ego quoque in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis Num. 47 1. comprobaui, qua videlicet nomen totius aliquãdo etiam eius parti accommodetur. A B

CAPVT LXXXIV.

Idem Vrbanus Papa Guibertum Antipapam eiusquè complices in Concilio Romano rursùs anathematizat.

I. BErtholdus Constantiensis Anno Domini supra Millesimum nonagesimo-nono idipsum nos edocet his verbis: *Romæ Dominus Papa Generalem Synodum centum quinquaginta Episcoporum, Abbatum & Clericorum innumerabilium, tertia hebdomada post Pascha celebrauit* (Romæ videlicet) *in qua Synodo, confirmatis suorum Antecessorum Statutis, etiam Sententiam anathematis super Guibertum Hæresiarcham & omnes eius complices iterauit.* C

CAPVT LXXXV.

Vrbanus Papa Secundus in Domino moritur, eiquè Paschalis substituitur Secundus. D

I. NON alijs ego Caput præsens absoluam verbis, quàm quibus breuiter Baronius vtramque illius partem comprehendit.

II. Tomo igitur Vndecimo, Annoquè Christi Millesimo nonagesimo-nono, è Bertholdi Constantiensis ad Hermanni Contracti Chronicum Appendice narrare pergit Art. 24. in hunc modum: *Hoc*

quoque Anno, quarto Kalendas Augusti, eumdem Vrbanum Papam esse defunctum affirmat (Bertholdus) *rebus iam sedatis, munitionibus vendicatis, Romanis omnibus sibi conciliatis, paceque diu exule restituta, ipsaque Ecclesia Catholica in statum tranquilliorem vendicata. Cum igitur sedisset Annos vndecim, menses quatuor, dies decem & octo, Sancta Romana Ecclesia Pontificatu benè perfuncto, vltimum spiritum Deo reddidit dicta die in ædibus Petri Leonis, apud Sanctum Nicolaum in Carcere Tulliano positis.* A

III. Et rursùs infra, post interpositum eiusdem Pontificis Elogium, à Domnizone, temporis eius Poeta rudi quidem sed veraci, contextum, sic addit idem Baronius Art. 26. *Sed non prætereat, quod ad triumphum pertinet Vrbani Papæ: nimirùm eodem tempore contigisse, capi Hierosolymam Ciuitatem ab Exercitu Christiano sub Godefredo Duce: cuius sanctæ Expeditionis (vt vidistis) idem Vrbanus promotor fuit. Sic igitur in Cælo meruit sanctissimus triumphare, cui non erat in terris par laboribus honor. Res gestas, memoria dignas, omni Scriptorum genere illustratas, & ab eorumdem temporum Auctoribus fidelissimis cuiuslibet propemodùm Nationis monimentis perpetuis consignatas, adeò constat esse vulgatas, vt non indigeant stylo nostro. Tu autem Lector, si ista cupis, habes Vuillelmum, Tyri Archiepiscopum: qui colligens in vnum Volumen plura diuersorum Volumina, ista locupletius fide sincera pertractat.* Hactenùs in rem nostram de Vrbano Papa Secundo Baronius ad Annum Christi 1099. quo suorum Annalium Tomum concludebat Vndecimum. B C

IV. Eodem autē prorsùs Anno, quinteriam decima-quarta post Vrbani obitum die, sublectus ei fuit Paschalis hoc nomine Secundus; sed hanc ipsius electionem Baronius narrare maluit Anno postero, Christique Millesimo centesimo, è quo Tomum Duodecimum auspicabatur; ne videlicet Lector non sine molestia & incommodo cogeretur eiusdem Pontificis electionem ab vno requirere Tomo, ab altero verò reliqua gesta. D

V. *Mortuo igitur, vt dictum est, Anno superiori* (verba sunt ipsius Baronij ad Annum 1100. Art. 1.) *Vrbano Papa, summus dolor Orthodoxos omnes obtinuit; eo quòd eius obitu videretur, secundùm illud Hieremiæ* (Thr. 2.) *lamentum, murus, seu antemurale, pariter dissipatus. Ita quidem, cùm, qui aduersùs Schismaticum Imperatorem iugiter perseuerasset infractus, & Antipapæ restitisset inuictus,*

uictus, quique etiam aduersus Infideles Christianæ Religionis hostes A
bella mouisset, vicisset, & Loca Sancta ab impiorum manibus vendicasset, fuit ex hac vita Deo vocante subductus: Occidentali atque Orientali simul Orbi dolorem haud mediocrem reliquit. Contra verò desertores Catholicæ vnitatis, Schismatis sectatores, vehementer sunt tanti Pontificis obitu gratulati: potissimùm verò ipse schismaticus Antipapa Guibertus, exultans ac insultans pariter, quod tres, ipso viuente atque in Petri Cathedra considente (vt vanè gloriabatur) Deo vindice essent extincti Pontifices, Gregorius Septimus, Victor Tertius, atque Vrbanus Secundus: nesciens infelix, iam sua domus pulsantem ostium astare mortem, B
ancipiti gladio formidandam; vt, duplici feriens acie, & præsentem auferat vitam & futuram. Hoc siquidem Anno eum contigit ex hac vita ad Inferos morte repentina perduci, vt suo loco dicendum erit inferiùs.

VI. Sequitur ibidem Art. 2. Baronius his verbis: *Vbi igitur Sacer Senatus, licet mœrens & tristis, Vrbano Pontifici persoluisset extrema; ad Successoris electionem Comitia ex more frequentat diebus quatuordecim. Vna omnium illa erat precibus declarata sententia, vt eo calamitoso Ecclesiæ tempore nemo quod suum esset quæreret, sed quæ Iesu Christi: vtque consuleretur lugenti Ecclesiæ,* C
viduatæ Pastore. Ad hoc preces Fidelium adhibentur, & piorum omnium vota conspirant. Nulla eos turbat dissensio, nulla discordia diuidit, vel schisma dissoluit, quos charitas in sancta vnitate coniunxit, & pax sancto fœdere strinxit. Sic igitur die decimo-quarto ab Vrbani Papæ obitu, hoc est duodecima mensis Augusti, subrogatur in locum ipsius Rainerius, *siue* Raginerius, *Presbyter Cardinalis Tituli Sancti Clementis, Abbas verò Monasterij Sanctorum Laurentij & Stephani extra Muros: nominatusquè est Paschalis Secundus.* De cuius quidem disciplina monastica & ad Cardinalatum promotione si quis fortè plura D
cupit; Baronium ipsum ibidem consulat. Non enim ea nobis ad præsens institutum necessaria sunt.

A *CAPVT LXXXVI.* A

Anselmo Archiepiscopo Mediolanensi, ad Expeditionem Ierosolymitanam profecto; & Constantinopolitana in Vrbe mortuo, substituitur à nonnullis Grosulanus, eius Vicarius, & Episcopus Saonensis; qui tamen ab alijs, & nominatim à Presbytero Liprando, Herlembaldi olim Commilitone, tamquàm Simoniacus repudiatur.

I. ANselmum hunc Archiepiscopum superiori Capite 83. Num. 5. ego defunctum computabam esse Anno Domini Millesimo centesimo primo, pridie Kalendas Octobris: eumdemquè mox addebam Mediolani iam ante extitisse Anno etiam Millesimo nonagesimo-nono, quarto Nonas Februarij, Annoquè præterea Millesimo centesimo, Idibus Iulij. Quandonam verò semel iterumquè ad Ierosolymitanam profectus fuerit Expeditionem: hoc ego sanè in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis à Numero 284. vsque ad 291. satis expendi accuratè; sed accuratiore profectò nunc etiam perquisitione opus est; causamquè præsertim præbet Landulphus ipse de Sancto Paulo, siue Iunior, quo præsertim teste illic etiam vtebar; sed à fine Capitis primi; cùm alioqui nunc paulò altiùs repeti tale oporteat ipsius testimonium. B C

II. *Conro quoque* (siue Conradus; ac verba sunt eiusdem Landulphi paulò post medium illius Capitis primi) *Rex, qui, dum Henricus pater eius viueret, per contractationem Mathildis Comitissæ; & officium huius Anselmi de Rhode fuit coronatus Modoetiæ & in Ecclesia Sancti Ambrosij regali more* (Coronatio autem illa est, de qua nos quoque agebamus Capite 70. Num. 5.) *ad horum Pontificum* (scilicet Anselmi de Buis, & Armani Brixiensis) *Ordinationem non respexit; sed regnans in Loco, qui Burgus Sancti Domnini dicitur, vidit Presbyterum Liprandum, propter Patariam naso & auribus truncatum* (sicut etiam nos eum vidimus superiore Capite 58. Num. 5. & Capite 59. Numero 2.) *euntem ad Vrbanum Pontificem Romanum. Cui Presbytero Rex ipse cum deuotione inquit: Cùm sis Magister Patariorum; quid sentis de Pontificibus & Sacerdotibus, regia iura possidentibus, & Regi nulla alimenta præstantibus? Et Pres-* D

byter

byter ipse absque vllo rancore in beneplacito Dei & ipsius Regis respondit. Verumtamen altera die faciens iter suum cum Presbytero Arnaldo Magistro Scholarum Mediolanensium, & Syro Sacerdote Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Podoni (ab hoc ego Syro in Præfatione Libri Secundi interpretabar conscriptam fuisse Sancti Arialdi Vitam, quæ nunc non extat) *captus est ab hominibus Parmensis Episcopi, qui ducebatur, digerens pœnam ad locum, qui dicitur . . . . ibique per quatuor dies retentus, & expoliatus, inde Mediolanum rediit. Rex verò ipse, prout audiui à raptoribus illis, emendam & mulum ipsius Presbyteri suscepit, & mox in Tusciam adire tentauit. Et cùm peruenisset Florentiam; Rex ipse, prudens & sapiens, atque decorus specie (proh dolor!) adolescens, accepta potione ab Auiano Medico Mathildis Comitissæ, vitam finiuit.* Hæc eo Capite primo Landulphus: è quibus perspicuum profectò & indubitatum est, hac ipsum fuisse opinione, vt Conradus hic Rex, Henrici filius, non alio mortuus sit tempore, quàm quo superstes adhuc esset Vrbanus Papa Secundus; ad quem paulò ante Liptandus ipse Presbyter tendens, Romano sese itineri commiserat. Cuius quidem opinionis Blondus etiam postea fuit Flauius Decadis Secundæ Libro tertio; tametsi diuersum senserint alij, de quibus ego quoque infra non tacebo.

III. Prosequitur Landulphus, idemque nobis tempus indicat illud, ex quo Anselmus hic Archiepiscopus Ierosolymitanæ illi Expeditioni operam impendere suam incœperit. Ab initio enim secundi Capitis ita prorsùs narrare pergit: *Rege igitur* (hoc est, Conone, siue Conrado, de cuius obitu proximè dixerat) *in Regno deficiente, supradictus Anselmus de Buis, Mediolanensis Archiepiscopus, quasi monitus Apostolica auctoritate* (Vrbani nempe Secundi) *tamdicto Presbytero nolente,* STVDVIT CONGREGARE *de diuersis gentibus Exercitum, cum quo caperet Babylonicum Regnum. Et in hoc studio præmonuit prælectam iuuentutem Mediolanensem Cruces suscipere, & Cantilenam de Vltreia Vltreia cantare. Atque ad vocem huius prudentis Viri plures Viri cuiuslibet conditionis, per Ciuitates Longobardorum Villas & Castella eorum, Cruces susceperunt, & eamdem Cantilenam de Vltreia Vltreia contauerunt.* Et paucis interpositis hæc item in eius Capitis extremo: *Archiepiscopus verò ille de Buis, à Turcis*

A *Turcis & Saracenis fugatus, in graui luctu Constantinopoli expirauit.* A

IV. Tum rursùs ab initio Capitis secundi: *Sed ne finis meì laboris hic intelligatur; dico, cùm adhuc homo iste simplex (* Anselmus de Buis, Archiepiscopus*) Mediolani viueret, & Exercitum congregaret, habuit consilium statuendi sibi Vicarium, hominem multarum artium. Vnde quidam sagacissimi Viri, ab eo ordinati Sacerdotes, mandatum eundi Saonam susceperunt; vt in ipsa Ciuitate suo iussu & auctoritate electionem Episcopi admouerent, & fieri cogerent. Qui dum iter facerent, venerunt Ferrariam in quo nemore amplexi sunt Grosulanum, & eius consilium. Quorum Sacerdotum exercitium in tantum valuit, quòd quidam è Saonensibus ipsum Grosulanum, in victu afflictum, in vestitu abiectum, elegerunt sibi in Episcopum: & Eligentes vnà cum ipso Electo, & illis duobus Sacerdotibus ab Archiepiscopo missis, videlicet Presbytero Ioanne Aculeo, & Presbytero Nazario Muricola, Mediolanum peruenerunt. Ibiquè per iussionem Archiepiscopi, qui iam erat in Expeditione positus; Grosulanus ab Armano Brixiensi, & Arialdo Ianuensi, & Mamardo Taurinensi, ordinatus est Episcopus, & Archiepiscopi Vicarius. Verùm quia ipse Ordinatus Sedem Saonensem nondùm ascenderat; ad ipsam Ciuitatem adire temptauit, & quodammodo peruenit; sed requies ibi, si quam habuit, paruissima fuit; at citissimè inde exiens, Mediolanum redijt. Cuius Magnæ Ciuitatis commonuit Gentem, vt per singulas hebdomadas in secunda feria ad Sancti Ambrosij Ecclesiam conueniret, & pro Archiepiscopo illo Anselmo eiusquè Exercitu Litanias facerent. Ipse verò Grosulanus, non solùm in ipsis ferijs, sed ferè per singulas festiuitates illi Magnæ Genti luculentè sermocinabatur, & sermocinando non magis affectabat eam sibi, quàm asperitate vestitus & cibi.*

B

C

V. Ab hac interim vestitus & cibi asperitate Presbyter Liprandus Grosulanum dehortabatur, vt Landulphi Capite 4. narratum est, cùm præterea hæc adduntur: *Attamen Vicarius (* Grosulanus*) in hac sua commoditate afflictionis & orationis atque sermocinationis per duos Annos laborauit; & laborando certitudinem de morte prædicti Anselmi de Buis accepit.* D

VI. Summatim ergo, teste Landulpho, series huius Expeditionis hunc in modum se habuit. Paulò post Conradi Regis obitum, superstite

superstite adhuc Vrbano Papa Secundo (quos alioqui ambos supponimus eodem obijsse Anno Millesimo nonagesimo-nono, eodemquè mense Iulio, vt partim iam vidimus, partim verò mox è Domnizone audiemus) Exercitum de diuersis partibus congregare aggressus est: intereaquè simul etiam deliberauit de Vicario tempus in illud, quo ipse abesset, substituendo: missiquè propterea Saonam fuerunt Sacerdotes, qui eum quantocyùs eligerent. Electus est igitur Grosulanus: tantaquè interim celeritate Anselmus vnà cum Exercitu discessit, vt in Expeditione iam esset eo tempore, quo primùm Grosulanus Mediolanum peruenit. Cùm igitur ille hac in Vrbe ordinatus esset Episcopus Saonensis, & institutus Archiepiscopi Vicarius; in hac itidem (pauculo illo excepto tempore, quo abfuit, vt Episcopalem Saonæ Sedem ascenderet) in hac itidem, inquam, vsque ad certum de Anselmi obitu nuncium perseuerauit per biennium. Hæc igitur summatim è superiore Landulphi attestatione. A B

VII. Certè tamen (quod obseruatione dignissimum est) intra biennium illud non semper hinc abfuit Anselmus Archiepiscopus: certoquè nobis & indubitato testimonio ea sit Epistola, quam superiori Capite 83. in fine Numeri 3. innuebam, quamquè ad verbum ex autentico archetypoquè exemplari totam & integram in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis Numero 289. recitaui: qua scilicet ille Dedicationem consignauit, à semetipso celebratam, Mediolanensis Ecclesiæ Sancti Sepulchri. Ea enim Epistola Mediolani data est Anno Domini Millesimo centesimo, Idibus Iulij, & ante plurimas aliorum subscriptiones hisce duabus comprobata: ✠ *Ego Anselmus Quartus, Dei gratia Archiepiscopus, firmaui, & subscripsi:* ✠ *Ego Grosulanus, indignus Episcopus, laudaui, & subscripsi.* Tunc temporis igitur hac in Vrbe simul erant & Anselmus Archiepiscopus, & Grosulanus eius Vicarius; qui tamen Anselmus in Expeditione positus iam erat quo primùm tempore Grosulanus huc peruenit, vt Episcopatus Ordinem atque Vicarij Archiepiscopalis munus acciperet. Quoniam verò idem Anselmus postea Constantinopoli tandem obijt, in Expeditione rursùm positus; certè consequens est, vt ad eam Expeditionem denuò profectus sit, posteaquàm Mediolanensem illam Sancti Sepulchri Ecclesiam C D

siam solemniter dedicasset. Cur autem Grosulanus in illa sui nominis subscriptione se nominauerit Episcopum solummodò, & non etiam Vicarium: hanc ego crediderim fuisse causam; quia Grosulanus Vicarij officium illud susceplsset exercendum in illud tempus, quo Anselmus Archiepiscopus ab hac abesset Vrbe; à qua tamen tunc temporis non aberat. A

VIII. Redeo nunc ad tempus, quo Rex ille Conradus re vera occubuerit. E superiore Landulphi narratione ipsum colligebamus occubuisse Anno Millesimo nonagesimo-nono, & in eiusdem opinionis consortium addebamus Blondum etiam Flauium.

Non defuere tamen graues alij Scriptores, qui eumdem Anno censuerint obijsse Millesimo centesimo-primo, ac tertio post Vrbani Papæ Secundi obitum Annò. Sic enim censuerunt Domnizo Presbyter, eius temporis Poeta, in Vita Comitissæ Mathildis, Libro 2. Cap. 12. Sic etiam Otto, Episcopus Frisingensis, in Chronico, Libro & Cap. 7. quem in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis ego Num. 600. probabam obijsse Anno 1158. Conradus item Abbas Vrspergensis, quem postea mortuum fuisse tradunt post Annum 1229. ad quem vsque Annum ipse suam Historiam siue Chronicum protraxit: sic etiam Ioannes Nauclerus Chronographiæ suæ Volumine Secundo, Generatione 37. Carolus Sigonius de Regno Italiæ ad Annum 1101. & Cardinalis Baronius ad eumdem illum Annum, Art. 6. Domnizonem ipsum audiamus, ita quidem illic concinentem; sed inconcinnè, vt Sæculi eius barbaries ferebat: B C

Scribere res gestas cùm non sit res inhonesta;
Carmen adesto meum sic, ne promas nisi verum.
Infra Chonradus Longobardos Comitatus
Dum staret, discors a Mathilde fuit ipso
Tempore. Durauit modicùm discordia talis.
Nam petijt partes Thuscanas Rex: ibi tandem, D
Nobilibus quidam (hoc est, *quibusdam*) *facientibus, expulit iram.*
Ad pacem firmam redijt benè cum Comitissa.
Post istam pacem febre tactus (Iulius autem
Mensis erat) Magnus moritur Chonradus: & Annus
Tertius, Vrbanus quòd transierat memoratus.
Eius habet Corpus Florentia, florida prorsùs.

De Vrbani autem ipsius Papæ Secundi obitu sic etiam ille cecinerat superiori Capite XI. *Aureus*

A *Aureus Antistes, color optimus, extitit iste,* A
Scilicet Vrbanus, Sanctis meritò sociatus.
Talem, va Roma, cùm perdidit Optimonem.
Mortuus est Roma, digno conditus honore,
Iulius ipse dies binos cùm dat propè finem,
Anno Millesimo nonagenoque noueno
A nato celso de prima Virgine Verbo.

Sin autem prætereaplacet in eamdem de Conradi Regis obitu opinionem audire Abbatem quoque Vrspergensem in Chronicorum illum. Posteaquàm enim ad Annum Domini 1099. multis verbis multas commendasset eiusdem Conradi dotes; B sic ille ad Annum 1101. *Chunradus Rex, adolescens, nono Anno (* Landulphus noster diceret sexto*) postquàm à Patris Palatio discesserat, Mathildis, magna illius & nobilissima & (vt quidam dicunt) religiosa fœmina, sicut sanguine, ita & contubernio coniunctus, & in rebus per Italiam disponendis tam illius quam Domini Apostolici cæterarumquè Deum timentium personarum consilio semper vsus, immaturo præuentus occasu plena fide & bona confessione* A REGNO TRANSITORIO AD ÆTERNVM CREDITVR REGNVM MIGRASSE. *Sunt etiam qui veneno eum dicant interijsse. Testari solent, qui aderant, in brachio* C *corporis exanimi Crucis signaculum subitò exortum se vidisse, ipsasquè eius exequias quibusdam miraculis honorificatas fuisse.* Talia ibi Vrspergensis: eademquè penè ad verbum Nauclerus loco superiùs à nobis indicato. E quibus Baronium in primis corrigas, Articulo illo 6. ita recensentem: *De Conrado Rege Vrspergensis testatur, funus eius Versibus exornatum.* Nihil enim ipse illic de Versibus, sed de miraculis tantùm: & ita locutus est etiam postea Nauclerus. Hinc autem profectò iuuat etiam, nostroquè prodest etiam instituto, cognoscere Conradi huius, à Patre suo Henrico Rege perditissimo rebellis, sanctitatem, diuinis etiam miraculis testatam: pro quà quidem luculenter & ex instituto scripsit etiam separatim Matthæus Raderus in Secundo Bauariæ Sinctæ Volumine, publicæ luci donato Monachij Anno 1624. Illic verò hic ipse Auctor Ottoni Frisingensi, & Abbati Vrspergensi, & Carolo Sigonio, quorum testimonijs ad verbum recitatis vsus est, simul etiam Conradum tacitè consensit obijsse Anno supra Millesimum centesimum primo: quin- D

etiam in eiuſdem Voluminis Indice Chronologico inſuper A adiecit, eum vndecimo menſis Auguſti die obijſſe, contraquàm videlicet Domnizo affirmauerit. Ego autem, vt liberè loquar, nondùm video, qua ratione de Anno ipſo, quo ille obierit, Domnizoni cæteriſquè ipſius aſſeclis credi potiùs oporteat, quàm Landulpho huic noſtro; cùm præſertim eo hic Hiſtoriæ ſuæ loco rem narraret, non modò ſui temporis, ſcituquè ſibi facillimam, & ab omni occaſione mentiendi remotiſſimam, ſed etiam cum auunculi ſui Liprandi Presbyteri rebus (quas alioqui optimè noſſe credendus eſt) coniunctam; cumquè prætere a locutum ſe profiteatur cum ijs raptoribus, à quibus ipſemet B Liprandus fuerat ſpoliatus, & quorum aſſeueratione Conradus emendam ipſius & mulum proximè accepiſſet priùs, quàm in Tuſciam proficiſceretur, vbi deinde paulò pòſt vitam finiuit. Hæc autem à me in eum ſaltem diſſeruntur finem, ne Landulphus hic noſter, per omnia cæteroqui veraciſſimus ac fideliſſimus, hiſtorici hac in parte damnetur erroris; niſi priùs veritas huius rei, qua par eſt æquitate diligentia maturitate iudicio, examinata ſit. Quæ cæteroqui ad iteratam illam Anſelmi Archiepiſcopi Expeditionem vſque ad certum de ipſius morte nuncium, Conſtantinopoli ex Vrbe huc ad noſtram allatum, C pertinent, à Landulpho narrata, & à nobis per eam eiuſdem Anſelmi Epiſtolam comprobata: hæc ſanè nobis omninò rata firma fixaquè ſunto: atque hinc ad reliquam noui Archiepiſcopi electionem progrediamur.

IX. *Primicerio ergo* (ſic enim ex eodem habemus Landulpho mox ibidem Capite 4.) *ipſe Groſulanus & Ordinarijs Maioris Mediolanenſis Eccleſiæ inquit, vt, ſe præſente, eligerent ſibi & Populo Archiepiſcopum conuenientem, priuſquàm rediret ad Epiſcopatum Saonenſem.*

X. Dehinc Capite 5. *Tunc Primicerius, habito conſilio cum nobilibus* D *Clericis & Viris Mediolani, coram Populo, & ipſo* (Groſulano) *alterum de duobus Landulphis, Mediolanenſis Eccleſiæ Ordinarijs, videlicet de Badaglo* (aliter de Badagio) *& Vareglate, à Ieroſolymis redeuntibus, elegit; ſed Groſulanus de abſenti perſona electionem fieri prohibuit. Pars itaque Cleri & Populi, ad nutum Arialdi Abbatis Monaſterij Sancti Dionyſij, clamauit & laudauit Groſulanum ſibi in Archiepiſcopum. Ipſe verò, ſtatim vt vidit*

dit se à quadam magna multitudine vulgi & Nobilium conclamatum, & ab Abbate illo plaudatum, Archiepiscopalem Sedem ascendit, & sedit; & sedens illum Arialdum Abbatem de Abbatia in Abbatiam maiorem, videlicet Clarenalensem (legendum mihi videtur *Cliuatensem* vel *Clauatensem*, de qua idem Landulphus postea Capite 14. & 28.) *transtulit*. A

XI. *Sed ante huius translationem contigit, quòd quidam, qui videbantur in moribus & vita Viri & Clerici Mediolanenses, quædam turpia de Grosulano, & eius electione, Presbytero Liprando notificauerunt. Quibus Viris & Clericis Presbyter ipse consilium præbuit, vt Litteras & duos idoneos Clericos mitterent Romam, rogando Papam* (Paschalis iam hic erat Secundus) *quatenus Grosulanum in Archiepiscopatu non firmaret, donec se ipsos, mittentes Litteras, in proximo tempore videret & audiret*. B

XII. *Bernardus autem, Abbas Vmbrosæ Vallis, & Cardinalis Romanus, ad has Litteras & Nuncios (videlicet Obizonem, qui cognominatur Niger: & Heribertum de Bruzano: contemnentes Grosulani causam, ipsiusquè Legatorum verba, videlicet Arderici de Carimate, & Ioannis Presbyteri de Ploltelo) coram Apostolico & eius Curia non respexit. Sed, accepta Stola* (siue Pallio Archiepiscopali) *Curiam Comitissæ Mathildis intrauit: ibiquè inito consilio in beneplacito Arderici de Carimate, qui pro Grosulano & Stola Romam iuerat, Abbas ille Bernardus Mediolanum venire festinauit: &, cùm procul vidisset Mediolanum, Ardericus idem in protensi virga vsque ad Maiorem Ecclesiam Ciuitatis portauit, clamando:* HECVM LA STOLA, HECVM LA STOLA. *Et in hoc clamore plenitudo vulgi fuit, & acclamauit:* MORIATVR, QVICVMQVE CONTRADIXERIT. *Clamor iste ingens & continuus fuit, donec Abbas ille Cardinalis, & Grosulanus Pulpitum Maioris Ecclesiæ Mediolani ascendit. Et cùm vterque ibi videbantur in victu afflicti, in vestitu demissi, in sermone præclari; tantum plausum audierunt sibi, velut si purè forent Angeli Dei. Ibiquè Grosulanus Stola indutus, & Abbas in suo tempore remuneratus quieuit, & recessit: & post paucos dies, in gratiam prædictæ Comitissæ Mathildis, idem Abbas Parmensem Episcopatum suscepit*. C D

XIII. Sic igitur in locum Anselmi Archiepiscopi electus est à Mediolanensibus, & à Romano prætereà Pontifice approbatus Grosula-

nus; sed cum aliquot aliorum (ac nominatim Presbyteri Liprandi) contradictione, Simoniacam illi labem obiectantium; & ita, vt ei tandem præualuerint, quemadmodùm ego in huius Libri progressu explicabo. A

CAPVT LXXXVII.

Guibertus Antipapa infeliciter moritur, eiusquè postea exuuia in flumen proyciuntur.

I. MIllesimone centesimo an centesimo-primo Anno Guibertus hic Antipapa obierit, inter Auctores incertum est; vt benè Baronius ad Annum 1100. Art. 16. cuius verbis nos præsentis Capitis argumentum explicabimus. B

II. Paschalis Papæ Secundi studia & conatus, pro Antipapa hoc longè ac longiùs ab Ecclesia Romana expellendo impensos, recensuerat illic Baronius, cùm protinùs hæc adiecit: *Feruens studio cœtus Orthodoxorum sic feram illam bestiam assiduo venatu est insectatus, vt de loco ad locum fugere cogeretur, donec infelix cum fuga diem clausit extremum hoc Anno, siue sequenti; vt est diuersa diuersorum Scriptorum assertio. Huius namque temporis Germani Scriptores, Dodechinus, Sigebertus, & Vrspergensis hoc Anno eum defunctum affirmant; Itali verò Anno sequenti ponunt; vt Domnizo, atque Petrus Diaconus in Chronico Cassinate; ijdemquè ipsi huius quoque temporis Auctores, & quidem integræ fidei.* C

III. *Domnizo enim in Vita Mathildis hæc habet de tempore obitus Guiberti Antipapæ nefandissimi:*

Hic per viginti-tres Annos denique Christi
Ecclesiam nisu toto turbarat iniquus.
Post Annos binos Vrbanus erat, quòd ab isto D
Sæclo portatus, Cæliquè throno sociatus:
Iste dolore graui tactus Guibertus inanis,
Mortuus est, secum portans anathema per æuum.
Propterea Cæli Populus, pariterquè fidelis,
Exultentquè boni; perijt quia perditionis
Filius. Vt surgat similis, non det Deus vnquàm.

Ista Domnizo hic posuit, vti dignum perditissimo homine Epitaphium.

phium. Sed quomodò ad postremum sepulchro quoque caruit, proiectis ossibus eius in aquas, inferiùs suo loco dicturi sumus. A

IV. *Porrò quod spectat ad numerum viginti-trium annorum, quem ponit; non referendus est iste ad tempus integrum, quo sedit Pseudopapa, quod contigisse vidimus Anno Redemptoris Millesimo octogesimo; sed ex quo idem pessimus omnium hominum, facto Schismate, à Gregorio Papa desciuit. Sic igitur exitiale monstrum, fax luesque Fidelium (cuius opus & studium nonnisi suadere vel vrgere Christianos adorare Bestiam, ab Ecclesia vera recedere, & in latronum speluncam cum Schismaticis conuenire) perijt infelix, mœrore consumptus, desperationis dentibus deuoratus. Quòd enim* B *in Vrbani Papæ obitu suam omnem fiduciam collocasset; cùm vidisset, eo defuncto, nihilominùs res Catholicorum in Paschale Successore magis magisquè virescere; exsiccatus est ipse dolore; tristitiaquè consumptus, & tristem animam Diabolo extorquente, decessit tandem; reliquens post se sibi à cunctis Fidelibus maledictionem cum dira execratione atque blasphemijs, in eum inferri iugiter consuetis.* Hæc in Annum Millesimum centesimum Baronius; perinde ac si de tempore, quo Antipapa hic obierit, Germanis potiùs, quàm Italis, consentiret Scriptoribus.

V. Deinde verò ad Annum progressus eiusdem Sæculi quintum, sic C habet Art. 12. *Hoc præterea Anno, qui numeratur quintus ab infelici exitu Guiberti Antipapæ (vt testatur Vrspergensis Abbas) eius ossa, quæ Rauennæ sepulta fuerant, exhumata, in fluenta proiecta fuerunt. De his enim idem Auctor, rerum præsentium Scriptor, hæc habet Anno sequenti: Iam enim exaltatis sibi diuinitùs Ecclesia Romana cornibus ad incutiendum timorem cunctis vsquequaque Schismatum membris, etiam Capitis ipsius ossa, Guiberti scilicet dicti Papæ, de sepulchro suo, quod per quinque iam Annos in Ecclesia Rauennensi possederat, projici fecerat; vniuersaquè eius instituta, vt verè non Apostolici Sacerdotis sed apostatici inuasoris, annullari decreuerat. Hæc ipse. Porrò, vt ista* D *decernerentur insolita, eam affert Vuillelmus Bibliothecarius causam; quòd scilicet, qui adhuc eiusdem Pseudopapæ studiosi remanserant, quo minùs pollerent viribus, eò ampliùs mendacijs niterentur; spargerentquè in vulgus falsas visiones, ostensas in sepulchro ipsius; nimirùm visas illic noctu splendere facellas, cælitùs missas, indices eius apud Deum receptionis. Quibus cùm traducere facilè*

possent

possent simplices, atque seducere imperitum vulgus; placuit, vt eiusmodi decerneretur ei, Pseudoprophetis illatum aliquando (4. Reg. 23.) *supplicium, vt ossa ipsius exhumarentur; non tamen, vt illorum, effossa cremarentur, sed proijcerentur in flumen.* A

VI. *Porrò exemplum de ossibus Guiberti imitati sunt Anno sequenti Catholici in Germania; cùm, Imperatore in ordinem redacto, acceperunt ex nouo Principe vires. De quibus ista Vrspergensis Abbas: Denique in tantum Diuinæ Legis subitò zelus efferbuit, vt etiam ipsa cadauera Pseudoepiscoporum ab Ecclesijs eliminarentur. Vtpotè, quòd indigni censerentur Catholicæ Ecclesiæ sepultura, qui viuentes eidem Catholicæ Ecclesiæ minimè communicassent.* Hæc igitur è Baronio mutuata, & pro præsenti Capite satis. B

CAPVT LXXXVIII.

Liprandus Presbyter Anno Domini 1102. *innoxio per ignem transitu publicè in totius Vrbis nostræ conspectu probat, Grosulanum Simoniacè factum esse Archiepiscopum.*

I. Irabilis hic per ignem transitus illi profectò planè similis est, quem Florentia in Vrbe factum Anno Christi supra Millesimum sexagesimotertio ego Capite 20. indicabam. Eumdem verò, iam ante in Basilicæ Ambrosianæ Monumentis Num. 296. descriptum, binas ob causas Millesimo centesimo-primo Anno adiudicaueram. Vna erat illa posteriorum aliquot Annorum supputatio, quam Num. 295. confeceram. Altera verò Num. 291. petita iam fuerat è Carolo Sigonio, qui Anselmi Quarti Archiepiscopi nostri obitum non alteri assignasset Anno, quàm centesimo supra Millesimum. Sicut igitur ego postea eius obitum superiori Capite 83. Num. 3. & Cap. 86. Num. 1. mutata, si Deo placet, in melius opinione, centesimo-primo assignaui Anno, eiusquè Calendis Octobribus; ita etiam consequens in præsenti est (quemadmodùm & supputatio illa mea, Num. 295. facta, facilè admittit) vt hunc Liprandi per flammas transitum centesimo secundo Anno, eiusquè Sanctiori Hebdomadæ Quadragesimali adiudicem. Vniuersam verò facti huius seriem Landulphus ipse Iunior, & ipsius Liprandi nepos & alumnus, luculen- C D

ter

ter æquè ac fideliter ſicut olim ſuo Hiſtoriarum Libro conſignauit, ita etiam nobis nunc renarrabit. A

II. Prouinciales Epiſcopos ad Synodum conuocauerat Groſulanus (vt habetur Landulphi Capite 9.) cùm ad ſedandos multorum hominum tumultus, contra ſemetipſum excitatos, ſic etiam publicè in quodam veſpertino ad Populum Sermone dixit: *Si quis vult aduersùm me dicere aliquid; nunc dicat. Quòd ſi modò tacuerit; ampliùs aduersùm me audientiam non habebit.* Sed quid Presbyter Liprandus ad hoc? *Hoc cùm Presbytero Liprando renunciatum fuit* (proſequitur Landulphus) *& ipſe plures Ciues ad Eccleſiam Sancti Pauli* (cuius erat Rector) *vocauit in die, quibus dixit: Videtis me abſciſſum naſo & auribus pro nomine Chriſti. Vnde mihi magna retributio eſt promiſſa, ſi in finem perſeuerauero. Pro amore itaque Chriſti, veſtraque ſalute & pace, rogo vos, vt ad me, & ea quæ vobis dixero, intendatis. Et cùm hac & plura, benè dicta beneque ſonantia, præſertim aduersùm Simoniam dixiſſet; propoſuit dicens: Groſulanus, qui pro Archiepiſcopo tenetur, eſt Simoniacus de Archiepiſcopatu Mediolanenſi per munus à manu, per munus à lingua, per munus ab obſequio* (de quibus quidem Simoniæ ſpeciebus legi poteſt Theologorum Coriphæus, Sanctus Thomas Aquinas, Secunda Secundæ Partis, Quæſt. 100. Art. 5.) *Et cùm hac in ſuo propoſito procederet; ſæpiſſimè hortabatur omnes, vt conuenirent ad veram cognitionem huius propoſiti per diuinum iudicium* (erat hoc autem tranſitus per ignem) *approbatum in vita vel morte ſua, manifeſtata per ipſum. Sed Groſulani turba hoc perturbabat auctoritate Pontificum, qui Mediolanum venerant, ad celebrandum Synodum cum Groſulano. Verumtamen Presbyter ipſe, aduersùs Epiſcopos diſputans, rationibus & exemplis ſuam ſententiam ſuſtinuit, nec dimiſit. Groſulanus verò, paruipendens huius Presbyteri verba, veluti in præſentia eius non eſſent prolata; Synodum ſuam in Eccleſia Sancta Maria, quæ dicitur Hyemalis, per duos dies tractauit* &c. Tunc igitur ad hoc diuinum ignis iudicium non venit Liprandus Presbyter; ſed certè venit poſtea, cùm Epiſcopi Suffraganei, qui ad Synodum conuenerant, nondùm ab Vrbe diſceſſiſſent; vt mox conſtabit.

(margin letters: B, C, D)

III. Sic enim narrare Landulphus pergit Capite 10. *Attamen Groſulani turba, dimicans aduersùs Primicerium, Landulphum, eiuſdem*

dem Primicerij Clericum, lapide occidit; deinde quasi in consensu A
totius Ciuitatis dictum fuit Presbytero, vt ad faciendum iudicium multa ligna congregaret IN PRATO, QVOD CLAVDITVR IN MVRO IVXTA SANCTI AMBROSII MONASTERIVM.

IV. *Et Presbyter ipse, plenus magno spiritu, annonam & vinum, quæ ad edendum habebat, pauperibus erogauit: suamque lupi tunicam pellem pro lignis pignorauit. cætera verò, quæ possidebat in libris & alijs rebus, statuit, vt conseruarentur Landulpho nepoti suo & alumno* (hic nempe ipsemet Historicus est, à quo ista describuntur) *qui tunc temporis discebat Aureliani ab Egregio Ma-* B
gistro Alfredo, & nobili Iacobo. Statuit etiam, si contigerit illum mori in illo iudicio, si quid corporis eius residuum fuerit, portaretur ad Ecclesiam Sanctæ Trinitatis, quam ipse, sicut supra in Priuilegio legitur (Cap. 8. concessumque illi fuit ab Vrbano Papa Secundo) *in alodio suo fundauit, & Beato Petro tradidit.*

V. *His ita statutis & ordinatis, idem* [illegible] *Ambrosij Ecclesiam iuit: & cùm ipse facturus iudicium* [illegible] *manus Grosulani præualuit; & ipsa ligna, in Prato disposita, dispersit; ipsum Presbyterum separauit ab illa dispositione ignominiose. Deinde in domo sua & Sancti Pauli Ecclesia Presbyter ipse siluit & quie-* C
uit, donec pueri & puellæ, mares & fœminæ, in proximo tempore clamauerunt: FORAS, FORAS GROSVLANE.

VI. *Hunc clamorem Grosulanus cupiens compescere, habuit consilium cum satellitibus suis, quibus dixit: Ite & vos, & publicè eligite viros de Populo, qui dicant illi Liprando, aut ad satisfactionem meam veniat, aut de terra ista exeat, aut iudicium, quod se facturum promisit, faciat. Consiliarij itaque, de latere eius venientes ad Concionem Populi in vespertina hora Dominicæ diei de Ramis Palmarum seu Oliuarum, publicauerunt, quæ audierant à Domino suo Archiepiscopo Grosulano. Quapropter non solum viri* D
in Concione electi venerunt ad Presbyterum, hanc Legationem dicere; sed innumera hominum multitudo venit hanc Legationem confirmare.

VII. *Ad quorum clamorem, clamantem, Veniat Presbyter ipse Liprandus; ipse humilis exiuit; &, vt Legationem audiuit & intellexit, manus ad Cælos leuauit, & Deo gratias egit, & interrogando Legatos inquit: Vult & mandat ipse, quod mihi dicitis? Qui omnes*

respondentes

respondentes dixerunt: Vtique vult & mandat. Et Presbyter ad A
eos: Terram non exeo; sed in istis duobus diebus ieiunium ago;
& in quarta feria faciam iudicium, praestante Deo. Sed, vnde
ligna emam, non habeo. Tunc Grosulani & Reipublicae Minis-
tri quercina ligna, ad flammam & ad calorem aptissima, triginta
solidis denariorum emerunt: quae in campo ante Atrium Ecclesiae
Sancti Ambrosij in duabus congeriebus, respicientibus se, compo-
suerunt. Longitudo quarum decem cubitorum fuit; & altitudo
& latitudo maior statura hominis cubitorum quatuor: via vero in-
ter ipsas congeries, vnius cubiti & semis.

VIII. Ijs ita dispositis, & quibusdam lignis in via interpositis, in quarta B
feria Presbyter, indutus cilicio, camisio atque casula, more Sacer-
dotis, ab Ecclesia Sancti Pauli vsque ad Ecclesiam Sanctorum
Martyrum Protasij & Geruasij, & Beatissimi Ambrosij, nudis
pedibus Crucem portauit. Super quorum Sanctorum Altare, cae-
teris Sacerdotibus deficientibus, ipse sibi Missam cantauit.

IX. Et Missa cantata, Grosulanus quoque, gerendo Crucem, eamdem
Ecclesiam intrauit, & Pulpitum cum Arialdo de Meregnano, &
Berardo Iudice Astensi, ascendit. Et facto silentio in Populo, &
Presbytero stante nudis pedibus super lapidem marmoreum, QVI
IN INTROITV CHORI CONTINET HERCVLIS SI- C
MVLACHRVM, idem Grosulanus ait ad Populum: Attendite;
quia in tribus verbis hunc hominem vincam, & eius confusionem
ostendam. Et ad Presbyterum inquit: Proposuisti, quod ego sum
Simoniacus per munus a manu. Modo dic, cui dedi.

X. Tunc Presbyter super Populum oculos aperuit, & digitum ad tres il-
los, qui stabant in Pulpito, extendit, dicens: Videte tres grandis-
simos Diabolos, qui per ingenium & pecuniam suam putant me
confundere. Et nonne Diabolus ille, qui suasit illum fieri Simo-
niacum per pecuniam, suadere potest, vt adhuc maiorem pecuniam
daret, & veritatem occultaret, & testes & iudices mundanos mihi D
auferret? Et nonne scitis, quia propter vitandam astutiam Dia-
boli, & prauorum hominum, ego elegi Deum iudicem? qui neque
per pecuniam nec aliquo modo potest falli in iudicio. Ad cuius
iudicium si vultis venire; paratus sum, quod promisi, facere. Et
Grosulanus ad eum: Modo dic, de qua Simonia dicis. Et Pres-
byter ad illum: Modo dic tu, quae est bona. Et Grosulanus ali-
quantulum subsiluit, & ait: Est Simonia, quae Simoniacum non

deponit. Et Presbyter ait: Egò dico de illa, quæ deponit Abbatem de Abbatia; Episcopum de Episcopatu, Archiepiscopum de Archiepiscopatu, in quo est. Et cùm his verbis satisfecisset omnibus; audiuit Populum clamantem: Exite foràs ad iudicium: Exite foràs ad iudicium. A

XI. *Et Presbyter in hoc multiplicato clamore, licet senex,* DESVPER LAPIDE CONTINENTE HERCVLIS SIMVLACHRVM PROSILIVIT; *& vnà cum Populo in campo, in quo erant lignorum congeries, venit. Ibiquè, dum ignis lignis accendebatur, Presbyter circumstantibus dixit: Vos præter me non cernitis Sacerdotem, qui hunc ignem mihi benedicat. Sed cernitis chartam hanc, quam teneo, in qua sancta verba & signa Sanctæ Crucis continentur. Et ego Minister hæc verba & signa inferiùs dicam & faciam: & Deus, qui est Dominus meus, desuper ignem benedicat. Et audientes & benè intelligentes dixerunt: Amen.* B

XII. *Atque cùm in circuitu ignis hæc verba dixisset, & signa fecisset, & Aquam benedictam & incensum super ignem, astante ibi Grosulano, aspersisset; dubitabat de ordinando sacramento apud Grosulanum, & Arialdum de Meregnano, qui erat quasi potentissimus Princeps Grosulani, & procurator iudicij; & expectans, Presbyterum per ignem in morte finiri, vel per nimium terrorem ad Dominum suum Grosulanum conuerti. Ipse namque Berardo Iudici Astensi, hanc legem non solùm per mortem sed & per quamlibet ignitam læsuram in Presbytero factam condemnanti, dixerat: Absit, quòd læsura. Sed ignem adeò magnificabo, quòd procul oculos ignis de capite eius eruet, & in ipso igne ardens cinis putrefiet.* C

XIII. *Attamen Presbyter cùm vidisset, eos de ordinando sacramento dubitare; dixit ad eos: Sinite me, quòd ego benè ordinabo; nec firmam sacramentum, donec dixero tantum, quantum vobis satisfecerit. Et illicò in consensu eorum apprehendit cappam Grosulani, ipsamquè quassauit, dicens: Iste Grosulanus, qui est sub ista cappa, & non de alio dico, est Simoniacus de Archiepiscopatu Mediolani per munus à manu, per munus à lingua, per munus ab obsequio. Et cùm illis videbatur sufficere; addidit: Et ego ad fiduciam maleficij, aut incantationis, vel carminis, non intro hoc iudicium. Sic me Deus adiuuet, & ista Sancta Euangelia in isto sancto iudicio.* D

XIV. *Facto hoc sacramento, Grosulanus concorditer equum ascendit, & ad Ecclesiam Sancti Ioannis, quæ dicitur* AD CONCHAM, *venit.*

A *vit: Arialdus verò prædictus de Meregnano, inquirens & expectans plenitudinem ignis, Presbyterum tenuit; & tenendo, manum suam læsam procul ab ipso calore ignis sensit; & tamen ad Presbyterum inquit: Presbyter Liprande vide mortem tuam in igne: Conuertere ad Dominum meum Archiepiscopum, habita securitate vitæ tuæ: Alioquin vade, & arde te cum Dei maledictione. Et Presbyter ad illum:* SATANA RETRO VADE. A

XV. *Illo retrocedente, Presbyter prostratus à terra leuauit; & , signo Crucis sibi apposito, ingens flamma ignis in Meridiem & Septentrionem se diuisit; & via apparuit, quam Presbyter intrauit. Et transiens per ipsos carbones ignis, ceu arenam calcaret, sensit; & , dum per ipsam viam transibat, flamma post ipsum coibat. Et, vt ipse mihi dixit, & benè intellexi, donec in via huius ignis fuit, hanc Orationem Deo protulit: Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua libera me: Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua libera me: Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua libera me. Et dum tertiò proferret hoc verbum Fac, se extra ignem vidit; nec in se, nec in suis Sacerdotalibus vestibus lineis ac sericis, quibus erat indutus, siue in cilicio, læsionem vllam sensit.* B

XVI. Hæc eo Capite decimo Landulphus; tum verò Caput vndecimum hinc exorditur: *Tunc Populus plenè, quasi ex vno ore, laudem Deo & huic Presbytero extra & infra Ciuitatem contulit. Grosulanus verò intrepidus Sedem Archiepiscopatus deseruit & Ciuitatem; quia apertè communi Ciuitatis ore iuratum erat, quòd neutri eorum, nec alicui de parte illorum, pro hac actione malum fieret, nisi quod Dominus sibi faceret.* Per ignem igitur Liprandus ira transijt illæsus, vt vniuersæ interim Vrbi nostræ manifestum videretur miraculum, quo Deus ipse, summa & infallibilis Veritas, tale illud eius testimonium contra Grosulanum comprobasset, eiusdemque propterea Grosulani Simoniacam esset execratus electionem. C D

XVII. Per occasionem verò miraculi huius, in Ambrosianæ item Basilicæ Monumentis Num. 296. & eiusdem Historici Landulphi verbis à me narrati, multa etiam ibidem subinde Num. 197. curiosè disserui de marmoreo illo Herculis simulachro, quod tunc temporis in eadem Basilica extaret: testemque illic proferebam Virum Clarissimum, Antonium Olgiatum, Bibliothecæ

A Ambrosianæ Præfectum (hic postea summo cum mœrore meo A mortuus est) qui mihi affirmasset, illud sibi videri traditum denique Prospeto Vicecomiti, Gasparis Archiepiscopi Vicecomitis consanguineo, & ab ipso donatum Serenissimo Bauariæ Duci. Certè autem, ita prorsus se rem habuisse, postea comperi. Pauca nimirùm quædam ego apud me habeo, quæ reliquis salua superfuere Manuscriptis nobilissimi Equitis Petri Pauli Porri: & ea quidem hoc prænotata titulo: *Ecclesiæ Mediolanensi pertinentia aliqua Excerpta è quadam Chronica antiqua manuscripta, intitulata Flos Florum, quæ est Magnifici Leandri Vicecomitis*. Quæ quidem Chronica (sicut è foliorum numeris, ad B vnamquamque rem inde exscriptã singillatim adnotatis, liquidò constat) ille ipse ad numerum est Codex *Flos Florum*, quem mihi felicis recordationis Aloysius ab Ecclesia, Vrbanus Secretarius, commodauit; ac postea etiam eius filij, sicut præsentis Operis Libro 1. Capite 6. profitebar. Talium autem Collector Excerptorum Eques fuit Sanctorum Mauritij & Lazari sub Sabaudiæ Duce: patremquè habuerat nomine Gabrielem, qui, Carolo Quinto nostra etiam in Vrbe imperante, Cæsareus fuerat Fiscalis. Idem verò natus etiam fuit Anno Domini Millesimo quingentesimo quadragesimo-octauo, ac decima-tertia C Maij die: tandemquè Anno postea Millesimo sexcentesimo-quinto Calendis Septembribus occubuit. Sic enim per singula testatum mihi ostendit eius filius, & in præsentem vsque diem superstes: vtquè nobilitatis ac virtutis per originem ac indolem, sic etiam nominis hæres per Ordinis ingressum Cistertiensis: Domnus videlicet Petrus Paulus Porrus, Ambrosiani hac in Vrbe Monasterij Alumnus, & è multis iam annis alibi Abbas probatissimus: à quo pariter eiusmodi Excerpta mihi humanissimè suppeditata fuerunt. Inter hæc autem, tamquàm ex illius Chronici *Flos Florum* fol. 101. extat etiam formula illa Coro- D nationis, in hac olim Basilica peragi solitæ, quam ego quoque in eiusdem Basilicæ Monumentis Num. 102. ex eodem illo Chronico & folio describebam. Cumquè litteratus hic Eques verba recitasset illa, *pedes illius Imaginis obsculatur propter reuerentiam, quæ debetur Regibus Angleriæ, qui portabant illam Imaginem in Vexillo*; tum verò protinùs hanc è suo interserit parenthesim: *Hæc Imago hodie non est in dicto Templo* (Sancti Ambrosij)

A brosij) ego verò *Eques P. Paulus Porrus eam vidi. Quæ iacebat* A
sub Organo; & quæ à Canonicis alienata paruo pretio fuit nunc quondam Prospero Vicecomiti: qui eam donauit Duci Bauariæ, tamquam Stemma antiquum Familiæ Vicecomitum, Regum primò, & postmodùm Comitum Angleriæ. Hactenùs Eques ille Porrus. De cuius laudibus ac litterarijs lucubrationibus, & Poeticis præsertim, legi potest, qui fuit eius familiarissimus, Paulus Morigia Libro 3. *Della Nobiltà di Milano*, Cap. 17. Et sic etiam de Prospero illo Vicecomite, Libro 4. *Dell'Historia di Milano*, Cap. 17.

CAPVT LXXXIX. B

Henricus Pseudoimperator morte diuinitùs mulctatur repentina. Cumque sepultura priuatus esset Ecclesiastica; eidem postea traditur eo prætextu, quòd ante mortem resipuisset.

I. SIcut infelicem Antipapæ Guiberti iam vidimus obitum; sic etiam par est, vt Henrici pariter videamus Pseudoimperatoris, à quo ille contra fas & promotus & protectus fuerat, quique vnà cum illo toties Fidelium Communione à legitimo Papa priuatus fuit. C

II. *Sequitur Annus Redemptoris Millesimus centesimus-sextus* (Baronij verba sunt, hinc huius Anni gesta narrare incipientis) *Indictione decima-quarta, quo Henricus Imperator, à Filio spoliatus Imperio, demùm ab vlciscente Numine priuatur vita. Sed, quæ ista præcesserint, suo narranda sunt ordine.*

III. Cùm igitur ea Baronius narrasset; tum verò Articulo 22. hunc in modum prosecutus fuit: *Ex insperato* (Henricus) *est morte repentina mulctatus. De qua Domnizo in Mathilde:*

Mortem non sperans, demùm tamen ipsa catena D
Mortis eum strinxit, rapuit de corpore tristi.
Augusti quarto defungitur Idus, in Anno
Christi Milleno centeno denique seno.

Agens ætatis Annum quinquagesimum-quintum. Natus est enim (vt Lambertus habet) Anno Domini Millesimo quinquagesimo-primo, tertio Idus Nouembris.

IV. Post hæc verò sic etiam ex Abbate Vrspergensi prosequitur Articulo

culo 23. *Miserabile tamen dictu est (pergit Vrspergensis) tanti* A
nominis, tantæ dignitatis, tantique animi Virum, sub professione
Christiana Mundum tanto tempore lucratum, nec ad instar cuius-
libet pauperis defuncti, pium vel compassiuum luctum à quauis in-
ter tot Christianos personæ promeruisse; sed potius vniuersorum tam
ibidem quàm vbiuis verè Christianorum corda simul & ora infi-
nito nimis tripudio, sui oblitos, rumore replesse. Non aliùs conci-
nebat Israel Domino (Exodi 15.) *Pharaone demerso; nec Au-*
gustiori ipsi Octauiano; siue vlli vnquam Augustorum, applaude-
bat Roma triumpho. Frænum quippe, quod erat in maxillis Po-
pulorum (Isaiæ 30.) *versum est illis in canticum, sicut vox san-* B
ctificatæ solemnitatis.

V. *Igitur; quia cessante tandem exactore quieuit & tributum* (Isaiæ iti-
dem 14.) *mox omnes, qui quæstus dumtaxat gratia eidem. Prin-*
cipi eatenùs adhærendo suas animas venalitati proposuerant, dedi-
tioni Regis (Henrici nempe Iunioris) *simulquè & Communioni*
Catholicæ subijciuntur.

VI. *Leodiensis autem Episcopus cæteriquè Coepiscopantes inter cætera re-*
cipiuntur in Communionem pœnitentiæ hac conditione, quòd cada-
uer ipsius Excommunicati (Henrici Senioris) *per se pridie in Mo-*
nasterio tumulatum effoderent; & absque vlla sepultura vel exe- C
quiarum communione in loco non consecrato deponerent; compro-
bantibus his, qui aderant, Archiepiscopis & Episcopis; Quia,
quibus viuis Ecclesia non communicat, illis etiam nec mortuis com-
municare possit. Quo facto; paulò post corpus ipsum Spirensi Ci-
uitati est in Sarcophago lapideo; Regis (Henrici Iunioris) *con-*
sensu delatum: sicquè extra Ecclesiam ibidem per quinquennium
mansit inhumatum.

VII. *Hic finis, hic interitus, hacquè sors vltima Henrici, illo sub vo-*
cabulo Quarti (alijs Tertij) *Romanorum Imperatoris, à suis ap-*
pellati; a Catholicis verò, id est cunctis Beato Petro suisquè Suc- D
cessoribus fidem & obedientiam lege Christiana conseruantibus, Ar-
chipirata simul & Hæresiarcha, necnon & Apostata, Persecutor-
què plus animarum quàm corporum, competenter dicebatur. Hæc
autem aliaq; nonnulla cùm Baronius ex eodẽ Vrspergensi eañ-
dem in sententiam ibidem recitasset; ita demum concludit:
Hanc à suo gentili eiusdem temporis Scriptore Imperator omnium
nequissimus dignam meruit panegyrim.

VIII. Quan-

VIII. Quandonam verò, & qua occasione ac prætextu cadauer eiusdem Imperatoris Ecclesiasticæ traditum fuerit Sepulturæ: hoc item habemus ex eodem Baronio. Ad Annum enim Millesimum centesimum-decimum, Art. 7. è Petri Diaconi Chronico Cassinensi, Libro 4. Cap. 38. (secundùm Laureti editionem Cap. 36.) hanc recitat Henrici Iunioris petitionem, vicissimquè Paschalis Papæ responsionem: *Postulat deinde Imperator, vt Patris sui corpus in Ecclesia sepeliri permitteret. Ad hoc ille respondit: Sanctarum Scripturarum his obsistit auctoritas, diuinorumquè miraculorum reuerentia prohibet. Ipsos enim Dei Martyres, iam in cælestibus positos, id terribiliter iussisse: scilicet, vt sceleratorum cadauera de suis Basilicis eijcerentur. Neque, quibus viuentibus non communicauimus, mortuis iam communicare possumus.* Et rursùs ad Annum subsequentem, Art. 26. posteaquàm nefandissimum illud descripsisset sacrilegium, quo idem Rex Henricus in Vrbe Roma captiuum tenuit eumdem Paschalem Papam; tum verò inter cætera, quæ tunc ipse ab eo impetrauit, hoc etiam summatim ex eodem Vrspergensi narrat: *Addit verò* (idem Vrspergensis) *dum adhuc Henricus Paschalem apud se retineret, accepisse ab eo liberam facultatem sepeliendi in Ecclesia Henricum parentem suum, parentandiquè more Catholico; cum Sacerdotes Germaniæ testati essent* (quod vtinam secundùm rei veritatem ita se habuerit) *eum, peccatorum suorum pœnitentem, clausisse diem extremum. Quo obtento, vt reuersus est idem Imperator, sumptuosissimo funere eumdem Patrem suum in Ecclesia sepeliuit.* Hactenùs ex Abbate Vrspergensi Baronius, & ego ex ipso.

A B C D

A

CAPUT LXXXX.

Paschalis Papa Secundus, posteaquàm non acquieuisset aliquandiu probationi per innocuum ignis transitum à Liprando factæ, acquiescit tandem postea; & in Concilio etiam Romano; atque, repudiato Grosulano, & ad suum Episcopatum Saonensem amandato, Archiepiscopatum Mediolanensem Iordano, iam ante à Mediolanensibus electo; confirmat.

I.

POst innoxium illum, planequè admirabilem, ac naturæ vires diuinitùs supergressum Liprandi transitum per ignem, vix pauci fuerant elapsi dies, cùm Grosulani fautores hac in Vrbe tenebras tam euidenti miraculo offundere ac fidem per varios cauillos abrogare cœperunt. Inde Landulphus post illa statim verba, quæ nos dominum ex ipsius Capite XI. recitauimus, ita narrare pergebat: *Sed quia præsentia Episcoporum Suffraganeorum* (qui ad Synodum conuenerant) *huic legi & triumpho fauorem integrè non præbuit: & ignis manum Presbyteri, in proijciendo Aquam & incensum super ignem, læsit: & quia pes equi Ioannis de Rode nudum Presbyteri pedem, de igne exeuntis, durè calcauit; turbà, tristis de casu & ruina Grosulani, in Presbyterum & eius legem post paucos dies scandalizauit; & scandalizando, hortatu quorumdam Sacerdotum, prælia & homicidia multa commisit.* B C

II. Quod autem longè pluris ad præsentem Grosulani & Liprandi Causam intererat: Paschalis ipse Pontifex Grosulano nihilominùs fauit; tametsi alij è Mediolanensibus multi contradicerent. Landulphum hic item audiamus, ita prorsùs eodem illo Capite XI. prosequentem: *Interea Grosulanus Dominum Papam Paschalem gratum sibi inuenit. Landulphus verò de Vareglate, qui primus in Cortiana fuga fuerat, rediens à Ierosolymis, Romam peruenit: atque in Grosulano, iam inde regresso, didicit, non solùm quod actum fuerat Mediolani propter concertationem Presbyteri & Grosulani, sed & quàm solemniter Romanus Pontifex post talia facta Grosulanum susceperat. Quia ipse quidem Papa Paschalis super sedem suam ipsum Grosulanum posuit: &, per quot dies idem Grosulanus Laterani fuit, eumdem supra sedem* D

suam

A *suam sedere fecit, atque ipsi sedenti cessit, & locum dedit: suam quoque Curiam, & omnes causas Ecclesiasticas, à se discernendas & iudicandas, ipsi Grosulano ad discernendum & iudicandum tradidit.*

III. *Sed tamen Landulphus ille de Vareglate, veniens Mediolanum, non Presbyterum nec eius legem directè contempsit; sed, Clero & Populo Mediolanensi promittens deponere Grosulanum ab omni Ecclesiastico officio iuxta Canonum rationem, inquit: Cur de lege Presbyteri & Grosulano contenditis, & pralia & homicidia in vobis facitis? En vobis certissimè dico, & per Ioannem Vicomercatensem Grosulano mando, quòd ego apud Dominum Papam Paschalem, eiusquè Curiam, vel Synodum, certis cum rationibus & iustis, & sanctis Canonibus comprobabo, illum non posse subsistere in numero Episcoporum, vel Presbyterorum, aut etiam in aliquo Ordine Clericorum.* B

IV. *Clerus verò & Populus, huic authentico Viro, & secundùm quandam nouitatem Canonica Sancti Nazarij Præposito, & Maioris Mediolanensis Ecclesiæ Ordinario, credulus, vnà cum Grosulano ad Romanam Synodum peruenire studuit. Vnde rigidus & sapiens Capitaneus Mediolanensium, Amizo de Landriano, ait: Vos Ludriam in aqua negare vultis.* Fore siquidem Capitaneus ille existimabat, vt Grosulano in Synodo Romana faueretur; indequè Mediolanenses illi reportarent exitum votis suis planè contrarium; & ad eum sanè modum, quo quispiam in aquas immitteret Ludriam ea spe, vt illam negaret (sicuti Lombardus ille noster loquebatur) hoc est, vt illam suffocaret ac vita priuaret; cùm alioqui ea non minùs in aquis, quàm in terra, viuere soleat. Fortè autem tunc temporis apud nostros Mediolanenses hoc erat communi vulgatum prouerbio, vt Ludriam in aqua negare velle diceretur is, qui contrario votis suis medio vti vellet ad assequendum finem, quem cæteroqui vnicè optaret. Ludria porrò amphibium est animal, hoc est, cum in aqua tum etiam in terra degens: de quo legi potest Contadi Gesneri Volumen de Quadrupedibus Animalibus, itemquè alterum de Aquatilibus, Verbo *Lutra*. Sic enim animal illud ab ipso, sicut & ab alijs multis & doctis, nominatur. Sed hinc ad Landulphi narrationem reuertamur. C D

V. *Sed Grosulanus* (verba sunt eiusdem Landulphi) *nil moratus, ad*

pedes Apostolici prouolutus, sibi & suis iterùm refugium suscepit. A

VI. *Presbyter verò Liprandus, cùm iam senex esset, & duo Anni post legem ab ipso factam* (siue post transitum per ignem) *transissent; prouocatus & quasi compulsus, Romam ad Synodum venit. In qua prædictus Landulphus de Vareglate, qui post ipsam Synodum fuit Astensis Episcopus, neque ante Papam, vel eius Curiam, vel Synodum, aduersùs Grosulanum verbum ignominiosum protulit; sed Presbyter Liprandus causam, quam aduersùs Grosulanum habuit, purè notificauit; & Apostolicus, non legem, per ipsum Presbyterum datam, & sacramento & igne notatam, laudauit; sed gratiam & officium Presbyteratus in illo firmauit; & dixit: Si hic* B *Presbyter iuraret, & duodecim Sacerdotes cum illo iurando affirmarent, quòd Grosulanus coegit, ipsum Presbyterum ire per ignem; sustineret Grosulanus depositionem. Atque super hoc spatium consulendi per vnam noctem dedit.*

VII. Transit hinc Landulphus ad Caput 12. & illicò inquit: *Nocte autem illa transacta, Apostolicus coram Synodo à Grosulano suscepit sacramentum. In quo sacramento Grosulanus sic ait: Ego Grosulanus, gratia Dei Archiepiscopus, non coegi dictum Liprandum Presbyterum ire ad ignem, & facere iudicium. Tunc & Ardericus, Laudensis Episcopus, iurando firmauit idipsum. Azoni verò, Aquensi Episcopo, proferenti idipsum iurare ex parte Grosulani, ab Apostolico fuit condonatum.* C

VIII. *Grosulanus itaque accessit, vt acciperet gratiam restitutionis: & cùm ad accipiendum restitutionem accederet; Gabuta & Pastoralis Virga, quam idem Grosulanus sua tenebat manu, coram Synodo ad terram corruit. Quod signum quampluribus fuit indicium, quòd sacramentum eius fuit sacramentum mortis. Veruntamen nec Papa nec eius Synodus ad hoc tunc respexit; sed ipsum Grosulanum Azoni Aquensi, & Arderico Laudensi, atque Iordano de Clivi, & cæteris Mediolanensibus, tam Clericis quàm Laicis,* D *verùm etiam Episcopis eiusdem Ecclesiæ Suffraganeis, volentibus eum habere in Archiepiscopum, licet otiosè, restituit.* Sic igitur tam Paschalis Papa, quàm Romana eius hæc Synodus, Grosulanum existimauit à Simoniaca immunem labe, quæ illi obiectabatur: neque quicquam illi officere, quòd Liprandus Presbyter per ignem illæsus transijsset. Quocirca etiam illum Archiepiscopatui Mediolanensi restituerunt; sed *otiosè*, vt Landulphus

loquebatur;

loquebatur; hoc est, frustra, & in vanum. Non enim postea A
Mediolanenses eam restitutionem admiserunt, immò verò ne Pontifex quidem ipse Paschalis & Romana eius altera Synodus ad extremum admisit; vt in præsentis progressu Capitis commonstrabimus.

IX. Nunc vnà cum Landulpho his eius ibidem verbis narrare perseueremus: *Qui quidem Presbyter ille Liprandus, licet occasione huius restitutionis foret suspectus Grosulano restituto, & restitutum suscipientibus; tamen in Ecclesia Sancti Pauli suaquè domo fuit Sacerdos idoneus in suo officio per septem Annos post ipsam restitutionem.* B

X. Sed quid interim facit Grosulanus? *Grosulanus verò* (eodem mox Landulpho ibidem narrante) *gratia Gulielmi Abbatis Sancti Ambrosij, & Andreæ Mediolanensis Ecclesiæ Primicerij, & aliorum multorum prudentum, tam Clericorum quàm Laicorum, nec Sedem, nec aliquam Munitionem Archiepiscopatus, post legem primam à Presbytero factam, siue restitutionem à Synodo celebratam, habuit.* Ne videlicet aduersariorum sibi animos denuò irritaret.

XI. *Meus verò sæpedictus Auunculus* (sic enim de Liprando ipso addit Landulphus Capite 14) *infra huius Anni & dimidij spatium homines, qui non pro amore Diuinæ Legis & Ecclesiasticæ consuetudinis litigabant de sua lege* (siue de suo per ignem transitu) *& Grosulani restitutione, dimisit, & eorum Ciuitatem* (Mediolanum) *exuit, atque Valtelinam Vallem, à Mediolano vltra septuaginta milliaria distantem, habitauit.* Cùm verò aliquantùm illic moratus esset: cumquè altera ex parte Grosulanus ab Vrbe Mediolano tunc exularet; tum verò Liprandus huc ad suam Sancti Pauli Ecclesiam suamquè domum reuertit; vt ab eodem Landulpho narratum est Capite 14. 15. 16. C

XII. Vt autem habetur eiusdem Landulphi Capite 17. Grosulanus postea munitissimam obtinuit Archiepiscopatus Arcem, Aronam; sed eam tamen diu non retinuit; immò verò fautorum suorum suasu Ierosolymam perrexit; Annusquè iam erat Christi Domini supra Millesimum centesimum vndecimus. D

XIII. *Octobri verò mense sequenti* (& hæc in eumdem illum Annum Christi vndecimum supra Millesimum centesimum scribebat idem Landulphus Capite 20.) *flumina per continuam pluuiam in*

tantum creuerunt, quòd non solùm Villas, sed ipsam Ciuitatem in mirum modum perturbarent. Quidam etiam sibi & Mundo finem timuerunt; quia homo imperabat (Henricus nimirùm ille Iunior, de quo iam supra nos diximus) *qui Patrem suum oppresserat. Sed Guazo Cuminus vnà cum Amizone de Sala, & alijs quampluribus, tam Clericis quàm Laicis, tendentes ad alia, cæperunt prædicare & dicere, discordiam de Grosulano esse malitiam altero diluuio dignam. Ad quorum voces Ioannes Maneri, & Petrus de Carate, qui erant primi & maximi in parte Grosulani pugnatores & defensores, & conscij consilij Guazonis atque Amizonis, coram Populo responderunt, & illis dixerunt: Dicite, quid vobis vultis fieri ex parte nostra? Qui dixerunt: Volumus, quòd Ardericus de Carimate* &c. Nouem igitur Ecclesiasticos, Grosulani defensores, elegerunt ab vna parte; totidemquè alios ab altera; qui etiam vnà omnes hunc in modum iurarent: *Vsque ad istas Calendas proximi Ianuarij concorditer dabimus iustam & rectam Sententiam, secundùm Canones, de discordia Grosulani; si possit esse Archiepiscopus Mediolani, siue non: & si non poterit esse; de alia persona concorditer faciemus Catholicam electionem in eodem die.* Qui quidem electi hoc etiam sibi exegerunt, vt nonnulli alij, ab ipsis expressè nominati, alijquè prætera Clerici & Sacerdotes, Milites & Ciues, quos pariter ijdem ipsi vocauerint, *veniant, & iurent tenere Sententiam, quam nos decem & octo dabimus sine discordia & schismate, de Grosulano, tenendo siue dimittendo; siue de alia persona, quam nos concorditer eligemus.*

XIV. Cùm igitur in eum finem condicta & iurata hæc essent; eodem Landulpho teste Capite 21. hunc exitum res habuit: *Mane facto, videlicet Calendis Ianuarij* (Annoquè Christi, vt nos computamus, supra Millesimum centesimum duodecimo) *Ardericus idem cum Vicedomino, & cæteris sibi coniuratis in abijciendo Grosulanum vel in suscipiendo, aut in alium eligendo Archiepiscopum catholicè, Pulpitum ascendit; & facto silentio in Populo, coram illa maxima multitudine loquens, dixit: Nos, salua reuerentia Papa, secundùm auctoritatem & iustitiam Canonum dicimus, quòd Grosulanus non potest esse Archiepiscopus Mediolani. Isto dicto & confirmato, illicò Presbyterum Iordanum de Cliui elegit in Archiepiscopum.*

XV. *Hoc*

XV. *Hoc cùm Presbyter Liprandus audiuit; ægrotus è lecto surrexit; & in altera die illi Electo piscem obtulit, dicens: Gratias Deo, quòd nunc mihi testimonium perhibetis. Sed hi, qui te elegerunt in Archiepiscopum, male fecerunt, & Deus illis misereatur; quia tu posses esse vnus bonus Presbyter de claustro; nunc autem masculus esto. Cùm autem Electus ille, nec aliquis de tot circumstantibus, ipsi Presbytero respondisset; Presbyter ipse propinquiùs accessit; & osculatus Iordanum, sicut vnum de cæteris Sacerdotibus reliquit.* A

XVI. Februario deinde mense Iordanus ab Episcopis Suffraganeis, Landulpho Astensi, Arialdo Ianuensi, & Mamardo Taurinensi, consecratus in Episcopum fuit. Eiusdem verò tam Electioni quàm Consecrationi consensum etiam fuisse præstitum à Paschali Papa Secundo, procul dubio inde constat, quòd illi ab eodem postea Pallium Archiepiscopale transmissum fuit. *Mamardus Taurinensis* (verba sunt Landulphi nostri Iunioris eodem illo Capite 21.) *illicò Romam adiuit, & Stolam petyt: & rediens inde, Stolam, & chartam, continentem sacramentum, quod Papa poscebat à Iordano, attulit; alioquin, Stolam dari Iordano, Papa prohibuit; sicut idem Mamardus notauit. At Iordanus per sex menses ieiunus fuit, & Stolam non habuit.* Eam quippe non habuit, nisi postea in festo Sancti Nicolai, sicut ego interpretor, Episcopi Myrensis, sexta Decembris die celebrari soliti; nec enim Sanctus Nicolaus Tolentinus adhuc in lucem prodierat. Quocirca etiam Landulphus Cap. 25. sic scribebat: *Igitur Presbytero Liprando posito in Pontidij Monasterio* (qua de re nos Capite proximo dicemus) *fama de Grosulano, redeunte à Ierosolymis, aures Iordani & Ordinariorum eius impleuit. Et Mamardus, Taurinensis Episcopus, iterùm Mediolanum venit: atque Stolam, quam in præcedenti Anno* (quæ tamen præcedentis Anni mentio nonnihil patitur difficultatis; vt in Ambrosianæ item Basilicæ Monumentis Num. 317. obseruabam) *sine sacramento Iordano dare noluit neque dedit, nunc, videlicet in festo Sancti Nicolai, quando Presbyter Liprandus Pontidium intrauit, super Altare Sancti Ambrosij posuit: & Iordanus, osculans eam, de ipso Altari assumpsit: quæ positio & assumptio, absentibus Ordinarijs & Primicerijs, facta fuit.* In testimonium verò eiusdem consensus, à Paschali Papa Secundo præstiti pro Iordano contra Grosulanum, sanè quidem habemus B C D

bemus etiam Synodum Lateranensem, Anno Domini Millesimo centesimo decimo-sexto ab eodem Paschali Papa celebratam, & ipsismet quidem Iordano atque Grosulano præsentibus, iuraquè sua producentibus. Vt enim Capite 29. concludit Landulphus noster, qui pariter eidem Synodo aderat, & cuius verbis Acta illius ego in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis Num. 322. describebam; in ea denique prolata fuit hæc Sententia: *Qua prohibuit, Grosulanum Mediolanensem Ecclesiam inquietare: & ad Episcopatum* (nempe Saonensem) *dixit ei redire*. Cuius quidem Sententiæ mentionem fecit etiam Conradus Abbas Vrspergensis in Chronico ad eumdem hunc Annum 1116. eamquè fecit his verbis: *Sabbato denique* (quo die finis ei Synodo est impositus) *inter Mediolanensium Episcopos controuersia tali dispensatione terminata est, Apostolico Paschali docente, translationes Episcoporum duobus fieri modis, necessitate, vel vtilitate; huius autem translationis Grosolani, quæ videbatur, vtilitatem in animarum & corporum damna conuersam. Grosolanum quidem in locum, vnde translatus fuerat, restituit; Iordanem verò Mediolanensibus concessit*. A B

XVII. Quod autem obicer hoc loco pro notitia veritaris superadditum sit: ego in prædictis Ambrosianæ Basilicæ Monumentis Num. 326. Landulphi nostri producebam verba, Capite illo 29. de Grosulano protinùs ipso hunc in modum scribentis: *Ipse autem, non ad Saonam iuit, sed in ipsa Vrbe* (Roma) *apud Monasterium, quod dicitur* SANCTI SABAOTH, *per Annum vnum & menses quatuor vt Episcopus vixit; atque ibi sepultus est octauo Idus Augusti*. Sic etiam mox ipsum memorabam nostratibus alioquì à Scriptoribus passim asseri sepultum Romæ AD SANCTVM SEBASTIANVM. In hoc igitur sepulturæ loco ego nunc suspicor errorem latere; proptereaquè legendum esse, non SANCTI SABAOTH, sed SANCTI SABÆ; nec AD SANCTVM SEBASTIANVM, sed AD SANCTVM SABAM. Hoc autem SANCTI SABÆ (aliter SABBÆ) Monasterium in Monte perseuerat adhuc Auentino situm, Annoquè Christi Millesimo centesimo quadragesimo-quarto Monachis Cluniacensibus à Lucio Papa Secundo traditum; sicut etiam Baronius ad eum Annum Art. 3. testatur. Olim verò Græcorum fuerat Monachorum Monasterium: cu- C D

ius

ius etiam Ioannes Diaconus mentionem fecit in Vita Sancti Gregorij Papæ Magni. Cùm igitur Grosulanus, vt ego quoque Numero illo 326. postea memorabam, egregiè contra Græcos Schismaticos disputasset in Oriente; hinc etiam minùs mirandum videtur, quòd Romam inde reuersus, & illic moratus, cum Græcis Catholicis in eo Monasterio habitauerit, ac supremum denique diem illic obierit, sepultusquè sit. De tali autem Scriptorum errore primus omnium amicè per Litteras, Anno 1646. septimo Idus Martij datas, eruditissimus ac plurimos Annos in Vrbe Roma versatus me admonuit Bartholomæus cognomento Maluicinus, Ecclesiæ Sancti Petri ad Veterem Laudis Pompeiæ Vrbem Vicarius perpetuus: cuius immaturum postea interitum ægerrimè tuli. Deinde verò etiam in eadem opinione me magis confirmauit manuscriptus nostrorum Archiepiscoporum, à Sancto Anatalone vsque ad Sanctum Galdinum, Anno Domini 1176. defunctum, Catalogus, in Capituli Metropolitani Bibliotheca custoditus. Medius autem inest pergameno Codici, quo hinc Landulphi Senioris, inde verò Arnulphi Historiæ, in tres ambæ Libros distributæ, continentur. In eo igitur Catalogo sic etiam de Grosulano Archiepiscopo nostro testatum inueni: *Grosulanus Episcopus sedit Annos septem, & menses quatuor.* SEPVLTVS EST ROMÆ AD SANCTVM SABA. Sed hinc, à Grosulani obitu, quem Anno Christi supra Millesimum centesimum decimo-septimo illic adscribebam, retrocedamus ad obitum Liprandi, & eum quidem miraculis nobilitatum.

CAPVT LXXXXI.

Liprandus Presbyter Anno Domini 1113. sanctè moritur, & miraculis clarus.

I. *Resbyter Liprandus* (sic enim à Landulpho testatum est Cap. 25.) *in summa sua senectute positus, mihi ait: Video, te aliquantulùm super me erubescere propter ea, quæ aduersùs Grosulanum dixi, & feci. Sed, vt minùs idem erubescas, verè dico tibi, quòd ego illam Causam referuo soli Deo Omnipotenti: &, dum superest spes, multùm desidero*

sidero huius Mundi vitam meam finire in manibus eorum, quorum protectione corpus & anima, præstante Diuina Gratia, protegatur à manibus eorum, qui protegendo Grosulanum voluntatem Dei occultare voluerunt, & volunt. De Ecclesia autem ista Mediolanensi, in qua consulis mihi manere, & vitam finire, dico, quòd illa est mihi, cupienti Ierosolymam adire, ceu nauis sine nauta & remige, in portu putrescens. Quòd si vixeris secundùm ætatem tuam; eam talem esse experieris. Hæc & alia nonnulla eo tempore Liprandus ad Landulphum. A

II. *Huius mei Magistri consilium sequens* (sequitur idem Landulphus Capite 24) *cùm vellem prorsùs dimittere Iordani administrationem; delatus est ipse Presbyter ad Pontidij Monasterium, me nesciente. In quo Monasterio coram Monachis & Fratribus à Festo Sancti Nicolai* (Myrensis videlicet Episcopi, vt superiori Capite Num. 16. præmonebam) *vsque ad Festum Epiphaniæ Domini splendide vixit: atque in eiusdem Festiuitatis nocte, quando spiritum emisit, magnus & suauis splendor domum, in qua iacebat, admirantibus circumstantibus, illustrauit & illuminauit: & sic ipse prædixerat Fratribus.* B

III. *In illa hora, quando Corpus eius ferebatur ad sepulchrum, Solis splendor aerem illuminauit, & nubes cum niue cessauit.* C

IV. *Ipso quoque Presbytero existente in vita, cùm Iordanus* (legendum videtur *Grosulanus*) *& cæteri Grosulanistæ calumniabantur eum, & suam legem; nobilis Miles Placentinus de faucibus mortis ad laudem eius ereptus est. Quia cùm Miles ille esset quasi in somno; sensit, hunc Presbyterum palpare guttur suum; & statim euomuit os piscis, quod suffocabat eum.*

V. *Eodem etiam tempore, cùm domus cuiusdam sui affinis, & sibi attrahentis, arderet; repentè imber fuit; & paleam & domum ipsius Presbyteri integrè seruauit.*

VI. *Quòd si currerem per singula, quæ fecit; ad laudem eius deficeret quidem spiritus meus. Sed Deus, qui per omnia sæcula viuit & regnat, nunc & semper animæ eius benedicat. Amen.* Hæc eo Capite 24. Landulphus de Liprandi obitu, eiusquè miraculis. D

VII. Ad eiusdem porrò Liprandi miracula mihi quidem illa etiam pertinere videntur, quæ ab eodem Landulpho scripta iam fuerant Capite 7. & 14.

VIII. Capite siquidem 7. sic ille: *Cùm alter alterum* (Grosulanus nempe

nempe Archiepiscopus & Liprandus Presbyter.) *suspectum haberet; contigit, quòd Heribertus de Bruzano, valde aggrauatus febribus, venit ad dictum Presbyterum, supplicando, vt aduersùs infirmitatem daret sibi remedium. Ministri verò Presbyteri ministrauerunt cibum & lectum conuenientem illi ægrotanti, donec Dominus Virtutum per impositionem manuum eius Presbyteri præbuit salutiferum remedium ipsi ægrotanti. Vnde Grosulanus stimulatus ait ad Presbyterum: Quia participasti Heriberto, meo excommunicato; præcipio tibi, vt Missam non cantes, quousque pœnitentiam inde susceperis, & mihi satisfeceris. Et Presbyter ad illum: Quod feci in Heriberto, bonum fuit, & à Deo venit; atque de bono & Dei opere non noui pœnitere. Etsi non habes super me hanc potestatem; tamen, propter hoc scandalum vitandum, tibi contemperabo.* A B

IX. Similiter etiam Cap. 14. loquens de sua, quam destinauerat, profectione in Valtelinam Vallem, ad Liprandum, qui iam illuc secesserat, sic inquit: *Assumpto igitur equo Anselmi, & meo, vnà cum fratre meo, ad ipsum meum patronum festinaui. Et cùm processissem viginti-quinque milliarijs, mihi Angelus occurrit, dicens: Presbyter Liprandus, rediens à Valtelina, infirmus iacet ad Monasterium de Cliuate. Citiùs igitur, quàm sperassem, inueni illum in lecto sedentem, & lac edentem. Qui cùm me vidit, ambas leuauit manus, & gratias Deo dixit. Arialdus verò, illius Monasterij Abbas* (hic mihi videtur vnus idemquè fuisse cum Arialdo illo Abbate, quem Capite 86. Num. 10. videbamus ab eodem Landulpho nominatum) *postquàm audiuit, me aduenisse, & consolationem ipsi ægroto dedisse; me meumquè fratrem extra cameram vocauit; & per plura verba se trepidare, fidelitatem, quam iurauerat Grosulano, nobis notauit; atque, nescientibus Monachis, nos admonuit, vt ipsum deportaremus ægrotum à Monasterio saltem duobus milliaribus. Infirmus autem vt sensit, me meumquè fratrem sollicitari super sua infirmitate & portatione; ait: Nolite turbari; quia per gratiam Dei nunc mihi multùm est melius; & in crastino, Deo annuente, in Ciuitatem iter habebimus. Et mane facto, ocrudatas quasdam suas vestes induit, & cibum sumpsit, & quasi sanus factus super mulam sedit. Puer quoque eius, habens suum asinum oneratum pellibus, licet de solito bis aut ter in die torqueretur caduco morbo; tamen,* C D

A *Presbytero sedente super mulam; puer idem venit nobiscum in vna die vsque ad Sanctum Damianum de Baraza absque vllo illius infirmitatis impedimento. Ibi, gratia Dei, & Beatissimi Ambrosij, cuius locus iste Cella est, bene recepti pernoctauimus; & alteram diem dimidiauimus; & ante Solis occasum Ecclesiam Sancti Pauli domumque nostram intrauimus; atque familiam, quæ ibi aderat, nostram lætam fecimus.* Hactenùs Landulphus. A

X. Hæc igitur vnà cum innocuo illo per ignem transitu mirabilia sunt illa, propter quæ Liprandus hic Sacerdos mihi visus est dignus, vt miraculis clarus appellaretur.

XI. Accipe verò nunc, quàm honorificè de ipso senserit accuratissimus Ecclesiasticæ Placentinorum Historiæ Scriptor, Landulphi pariter nostri testimonio innixus: Petrus autem ille est Maria Campus, quem Libro huius Operis Primo, Cap. 30. testem mihi pro Sancto Martyre Arialdo asciscebam. Etenim Primæ Partis Libro 12. ad Annum Christi 1114. sic ille scriptum reliquit: *Viddero i nostri in quest' Anno (ò, secondo il Sigonio, nel precedente) piouer sangue dal Cielo; se vero è, che tal pioggia non solamente in Parma venisse, mà per tutta l'Emilia, e per la Romagna etiandio, con grandissimo terrore de Popoli. E se giunta fosse in Milano; congietturar si potrebbe, esser stata forse in dimostranza, che l'innocente sangue, sparso in quei contorni da maladetti Heretici e Simoniaci, i quali tuttauia perturbauan la Chiesa, non rifinaua co' suoi clamori al Cielo di chiederne la douúta vendetta.* B C

XII. *Comunque si fosse, era l'Anno innanzi alla superna gloria salito il pijssimo Sacerdote e Martire di Christo, Prete Liprando, Rettore di San' Paolo in Compito su'l Milanese (* immò verò in Vrbe ipsa Mediolano *) che, per essere stato acerrimo difensore della Catolica Religione in compagnia del Santo Martire Arialdo; da noi commemorato altroue (* & hic in margine citatur *Baronius ad Annum 1066.) e contrario al volere de Simoniaci Arciuescoui, fu à lui per ordine di quelli nel 1076. tagliato il naso e l'orecchie; e contuttociò visse sempre costantissimo nel suo santo proposito trenta-sette anni ancora, e con mirabile patienza ne' trauagli continui, che da que' scelerati riceueua; e dir soleua tal fiata: Videtis me abscissum naso & auribus pro nomine Christi; vnde mihi magna retributio est promissa, si in finem perseuerauero. Come così feces* D

e

e meritò di esser fauorito da Dio, non solo in vita, mà anche doppo morte, di molti stupendi segni; che nel decorso Anno 1113. *auuennero.* A

XIII. Et, paucis interpositis, hæc item habet: *Frà i Miracoli di Liprando in vita narrasi, che, per prouare esser chiara la Simonia di Grosolano, egli passò intrepido & illeso frà l'ardentissime fiamme del fuoco. Mà quello, che fà per noi, è, che liberò etiandio dalla morte vn nobil Caualliere Piacentino: il quale per vn'osso di pesce, che nel mangiare gli s'era attrauersato nella gola, staua per affogarsi: e già vicino alla morte hebbe in visione l'ottimo Prete Liprando, che ancor viueua: e sentendosi da lui toccare la gola, subito vomitò l'osso, e rimase libero.* B

XIV. *Riferisce questo Miracolo Landolfo de San Paolo (che visse con detto Liprando alcun tempo) dopo il racconto della sua santa morte, occorsa nel Monastero di Pontida, con le seguenti parole: Ipso quoque Presbytero (Liprando) existente in vita, cùm Iordanus* (hic ego iam supra obseruabam legendum videri potiùs *Grosulanus*) *& cæteri Grosulanistæ calumniabantur eum, & suam legem; nobilis Miles Placentinus de faucibus mortis ad laudem eius ereptus est. Quia cùm Miles ille esset quasi in somno, sensit, hunc Presbyterum palpare guttur suum; & statim euomuit os piscis, quod suffocabat eum. Il nome del Caualliere, che à noi sarebbe stato di gusto, ò non lo seppe Landolfo, ò lo lasciò nella penna.* Hæc ibi Petrus Maria Campus in rem nostram, & è nostri testimonio Landulphi: quem ibi præterea in margine identidem nominauit. C

XV. Cæterùm Pontidiense vel Pontidense illud Monasterium, à Pontidio vel à Pontida Vico, vbi extat, sic appellatum, & Sancto Iacobo Apostolo dicatum, trans flumen est Abduam, & ab Vrbe nostra milliaribus circiter triginta distat, ab Oppido autem Brippio duobus. Primus illius Fundator & Abbas fuisse dicitur Beatus quidam Albertus (aliter Adalbertus) origine Bergomensis, idemquè nonagesimo-quinto Anno, supra Millesimum ex hac peregrinatione Cælestem ad Patriam migrasse: Sicut autem intra Diœcesim ac Ditionem illud erat Mediolanensem; sic etiam Populi Mediolanensis ære constructum fuit. Quamobrem Anno etiam Millesimo centesimo decimo-nono ex eodem illo Monasterio tres Mediolanum venere Monachi: D

qui, Populum in Theatro (sicuti moris tunc erat) sedentem, A
præstolati, prodierunt in medium: & gratijs actis, quòd eiusdem Populi consensu & impensa fundatum illud & extructum iamquè commodum & habitatorum capax foret; hoc insuper rogando impetrarunt, vt signatis illud tabulis etiam iuberent immune ac liberum seruari ab ijs oneribus, quibus interdùm grauari prædia solerent. Quibus de rebus legi possunt ad eumdem Annum Tristanus Chalcus & Bernardinus Corius in suis Mediolani Historijs, necnon etiam mea Basilicæ Ambrosianæ Monumenta Num. 316. & 331. Liprandus igitur ad illud Monasterium secessit, vt opinor; quia illic se crederet tutum fore B
contra Grosulani fautores illos, quos (vt Numero primo vidimus) tantopere detestabatur.

CAPVT LXXXXII.

Vtrùm Sanctus Ambrosius Clero suo Mediolanensi permiserit, vt virgini nubere semel posset.

I.
Nter omnes Arialdi aduersarios, qui ei dum viuerent, eiusquè interim fautoribus in os restiterint, neminem profectò adhùc inueni, C
qui Cleri Mediolanensis Coniugia expresè asseruerit à Sancto iam olim Antistite nostro Ambrosio permissa vel etiam comprobata fuisse. Quocirca ne tale quidem aliquod alicuius aduersarij effatum colligi potest ex vniuerso hactenùs hoc Opere nostro; quo cæteroqui alia tam multa in medium proferuntur hinc inde argumenta, quibus Clerus, tam noster quàm externus, sua eiusmodi Coniugia tutari pertinaciter conabatur.

II. Non defuere tamen alij postea Historiarum Scriptores, qui talibus Cleri Matrimonijs patrocinium Sapientissimi pariter ac D
Sanctissimi eius Doctoris disertè non minùs quàm indubitanter affinxerint: eorumquè primus se mihi Darius offert ille Chronologus, quem multi nostrum ac Sanctum fuisse Archiepiscopum, à Sancto Gregorio Papa Magno commendatum, existimarunt; quos ego quidem Dissertationis meæ Nazarianæ Capite 39. è Numero 10. refellebam: pauloquè pòst in idem figmentum secundus illi subscribit Landulphus ille Senior,

quem Capite pariter illo 39. Numero 13. tum etiam Præfatione in huius Operis Librum Primum, & eiusdem Libri Primi Capite 2. indicaui. Ac suas quidem Historias contemporanei protraxerunt, Datius ad Annum Christi saltem septuagesimum-quartum, Landulphus verò ad octuagesimum-quintum supra Millesimum; sicut ego pro Datio concludebam Capite illo 39. Numero 14. pro Landulpho autem in huius Operis Libro Primo, Capite 2. Numero 3. A

III. Datium ipsum audiamus. Licet enim tale illius Chronicum nullibi hoc tempore inueniatur; ipsissima tamen ipsius hac de re verba nihilominùs habemus è Gualuaneo Flamma, qui duo eius exemplaria suo tempore suos in vsus habebat in promptu. In suo igitur Chronico Maiori, secundùm exemplar in Ambrosiana Bibliotheca custoditum, Capite 397. Gualuaneus hæc inde posteris exscripta reliquit, quæ pariter ego Dissertationis Nazarianæ Capite illo 39. Numero 11. recitabam: CHRONICA DATII: *In Synodo Damasi Primi, centum-quinquaginta Episcoporum, celebrata in Constantinopoli, vbi Beatus interfuit Ambrosius, grauissima dissensio exorta est inter Sacerdotes vxoratos ex vna parte, & inter Sacerdotes sine vxore viuentes ex altera. Qui Sacerdotes sine vxore dicebant, Sacerdotes vxoratos saluari non posse. Summus Pontifex hanc quæstionem commisit Beato Ambrosio. Qui sic ait: Perfectio vitæ, non in castitate, sed in charitate consistit, secundùm illud Apostoli* (Primæ ad Corinthios Capite 13.) *Si linguis hominum loquar & Angelorum, &c. Ideò lex concedit, Sacerdotes semel virginem vxorem ducere, sed Coniugium non iterare. Si autem, mortua prima vxore, Sacerdos aliam duxerit; Sacerdotium amittit.* Ipsissima igitur hac de re verba Datij hæc erant, teste Gualuaneo Flamma, qui eis etiam temerè consensit, vt paulò pòst videbimus. B C D

IV. Datium, sicuti dicebam, concors subsecutus est postea Landulphus ille Senior, & eiusmodi sententiam Libro 1. Capite 11. & inscripto *De Monogamis Sacerdotibus secundum doctrinam Beati Ambrosij*, hunc in modum paulò aliter expressit: *Sedente Beato Ambrosio, grauissima dissensio orta est coram Apostolico in Synodo, inter Sacerdotes Monogamos, & alios sub virginitate aut castitate degentes. Quod factum, Apostolico impe-*

rante,

rante, & alijs Episcopis consentientibus, datum est in iudicio Beati Ambrosij; vt, quidquid ipse diceret, sanctum & firmum teneretur. At Beatus Ambrosius, cognoscens sensus humanos pronos ad peccandum maximè propter incontinentiam: sciens, aliquem nec virginitatem nec castitatem nisi à Deo habere posse; quod in Libro de Officijs iam dictauerat, ait: De Monogamia Sacerdotum quid loquar? quando vna tantùm permittitur copula, & non repetita: & hac lex est, non iterare Coniugium. Sicquè dicens, omnem dissensionem compescuit. Itaque Graci Sacerdotes, Ambrosianam tenentes sententiam, vsque hodie sancitum & pro lege sacra habent, vt, quando in Sacerdotio vnguntur, aut virginitatem exinde promittant, aut vxores in testimonio bonorum virorum sibi socient. Et si contigerit, quòd vxor sua moriatur; aut castè viuunt, tenentes Sacerdotium; aut Sacerdotium amittunt, si ampliùs aliquam mulierem carnaliter cognouerint. Quorum Ecclesiam in plurimis officijs venerabiliter imitatus est. Quinetiam sacrificium eorum, scilicet fermentatum, cum nostro azimo in celeberrimis festiuitatibus, maximè in Resurrectione Domini, benedicebat. Talia Landulphus ille Senior, vxoratis per ea tempora Sacerdotibus & ipse addictissimus; vt iam sæpè dictum est.

V. Sed quid item Gualuaneus Flamma, nonnullique post ipsum alij, qui sine dubio cæteroqui talia Cleri Coniugia damnabant, meritissimequè vetita demùm esse profitebantur? En vt ille primam eorum originem iam inde ab Apostolicis temporibus perperàm traxerit. Chronici enim sui, paulò ante memorati, Caput 226. sic inscripsit: *Sacerdotes & Episcopi habebant vxores*: moxquè sic etiam illud prosecutus est, & argumentis confirmauit. *Potuit Beatus Barnabas successorem instituere, & Ecclesias ordinare; & ordinati potuerunt vxores habere. Vnde dicit Apostolus prima ad Timothaum 3. Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum. Et idem Apostolus, de Diaconibus loquens, in eadem Epistola: Diacones sint vnius vxoris viri, qui filijs suis benè prasint, & domibus suis. Et idem Apostolus dicit ad Titum primo Capitulo: Constitue per singulas Ciuitates Presbyteros, sicut & ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles. Et Luca primo Capitulo habetur, quòd Zacharias Sacerdos genuit ex*

Elisabeth

A *Elisabeth Ioannem Baptistam. Ex hoc manifestè apparet, quòd licet Episcopis & Sacerdotibus & Diaconibus uxores habere de iure, & in Nouo Testamento & in Veteri. Et simile habetur de Eriberto de Arzago, Archiepiscopo Mediolanensi: quòd duxit in uxorem nobilem mulierem Vseriam, quæ donauit Monasterio Sancti Dionysij Vseriam. Sed postquàm Alexander Papa de Badagio, de Mediolano, statuit, quòd nullus Clericus uxorem duceret, sacro approbante Concilio, de cætero nulli Clerico licuit uxorem ducere; præcipuè quia in Ordine Subdiaconatus quilibet Clericus solempniter profitetur perpetuam castitatem.* Hæc

B ibi Gualuaneus. Idemquè postea Capite 397. (aliter 396.) inscripto, *Cultus diuinus amplificatur per Beatum Ambrosium*, posteaquàm è Datij Chronico varios recensuisset Sacrorum Ministrorum Ordines, in Ecclesia Mediolanensi ab ipso institutos, hæc subdit: *Quos omnes benedixit: &, quòd quilibet posset accipere uxorem virginem, concessit: Qua defuncta, & ipsi vidui permanerent. De ista materia habetur supra Capitulo 227.* siue illo ipso 226. quod ego supra proferebam, sicut ibi fuerat ab eodem Gualuaneo numeratum. Neque verò his contentus; præsens Caput hunc etiam in modum prosequitur:

C *Glosa*. CHRONICA DATII: *In Synodo Damasi Primi, centumquinquaginta Episcoporum, celebrata in Constantinopoli, ubi Beatus interfuit Ambrosius:* & reliqua, sicut à me recitabantur Numero tertio. Sed & rursùs Capite 737. de Archiepiscopo nostro Heriberto scribens, sic etiam narrat: *Eius uxor, dicta Vseria, mulier ditissima nimis, donauit Monasterio Sancti Dionysij possessionem, quæ dicitur Vseria.* Talia Gualuaneus in eo Chronico. Eosdem porrò Ministrorum Ordines in altero pariter Chronico suo, quod Manipulum Florum appellauit, enumerauerat ex eodem Datio, cùm ad extremum Capitis 40. hæc

D itidem adiecit: *Ijs omnibus benedicens Beatissimus Ambrosius, una uxore uti posse concessit: qua defuncta, & ipsi vidui in æternum permanerent. Quæ consuetudo durauit Annis septingentis usque ad tempora Alexandri Papæ, quem Ciuitas Mediolani genuerat.* Quocirca etiam postea Capite 152. recensere cœpit, quemadmodùm hæc ipsa controuersia fuerit ab eodem illo agitata Pontifice, cùm Cardinalis adhuc siue Canonicus esset Ordinarius Ecclesiæ Mediolanensis.

VI. Manuſcriptum illud Chronicum, *Flos Florum*, cuius teſtimonio vtebar ſuperiori Libro Primo, Capite 6. à me lectum iam fuerat ante Annum 1645. & antequàm typis ederem Ambroſianæ Mediolani Baſilicæ ac Monaſterij Monumenta, in quibus frequens habetur eiuſdem Chronici mentio. Cùm verò poſtea illud domino ſuo, Aloyſio ab Eccleſia, mihi tempus in omne grata commemoratione recolendo, reddidiſſem: cumquè deinde Anno 1653. Sancti Laurentij Litræ Archiepiſcopi noſtri Vitam conſcriberem, ſtatimquè per partes feſtinatam Typographo traderem intra ferias autumnales, neque tunc Codicem illum (ſicuti neque Triſtani Chalci autographum, de quo item dicam poſtea) in promptu & ad manus habere poſſem; ſic exiſtimaui, vt eius Chronici Auctor, per omnia fermè ſolitus Gualuaneo Flammæ conſentire, in eo etiam conſenſiſſet, quod ille de Matrimonijs Sacerdotum Sancto Ambroſio adſcripſerat. Itaque Capite illic 20. Numero 16. idipſum affirmaui. Sed in hoc tamen memoria me fefellit, vt recenter animaduerti. Etenim Autor ille Chronici, Gualuaneum ſectatus Flammam, in Ambroſio Epiſcopo longè quidem lateque deſcribendo proſequitur omnes illos Miniſtrorum Ordines ab ipſo inſtitutos; atqui de Coniugio iiſdem permiſſo ne verbum quidem facit, ſaniore nimirùm, quàm Gualuaneus, conſilio. Ac tantummodò poſtea in Heriberto Archiepiſcopo inter alia multa ſic inquit folio 128. pagina 2. *Hic Archiepiſcopus habuit Vxeriam, nobilem mulierem, vxorem: quæ donauit dotem ſuam Monaſterio Sancti Dionyſij, quæ vſque hodie Vxeria dicitur*. De quo tamen additamento quid item mihi videatur, hoc ipſo Capite, ſuo loco aperiam.

VII. Certè autem Gualuaneo Flammæ in ea etiam parte conſenſit Petrus ille Azarius, cuius teſtimonio ſimiliter vtebar ſuperioris Libri Primi Capite ſeptimo. In Sancto enim Archiepiſcopo Ambroſio, facta mentione Cleri ab ipſo in Eccleſia Metropolitana inſtituti, hunc protinùs in modum cum Gualuaneo Flamma locutus eſt: *Iis omnibus benedicens Beatus Ambroſius, vna vxore vti poſſe conceſſit; qua defuncta, & ipſi vidui in æternum permanerent. Quæ conſuetudo durauit Annis ſeptingentis vſque ad tempora Alexandri Papæ, quem Ciuitas Mediolani genuerat*.

VIII. Triſtanus quoque Chalcus in eodem fuiſſe mihi videbatur

errore,

errore, non quidem secundùm typographicam Historiæ suæ Mediolanensis editionem, hac in Vrbe Anno Domini 1627. elaboratam (in qua videlicet errorem illum prætermitti re vera oportuisset, sicuti contra Bernardinum Corium iam fuerat decretum, vt paulò pòst videbimus) sed secundùm exemplar ipsius manuscriptum, immò verò autographum, in Ambrosiana Bibliotheca asseruatum. Itaque in Archiepiscopi etiam nostri Laurentij Littæ Vita, Capite 20. Numero 16. Tristanum quoque Chalcum ex eo autographo connumerabam nonnullis alijs eius erroris sectatoribus. Verumtamen in eo nihil tale nuper inueni, cùm præsens Caput conscriberem, cumquè illa denuò scrutarer eius loca, in quibus hoc olim legisse mihi quidem videbar. Eum igitur in præsenti tacitus prætermitto; sicut etiam eumdem interim hac in parte absoluo. Certè tamen hac ipsa occasione illum rursùs reum denuncio erroris illius, quem ipsi adscribebam eodem hoc Libro Quarto, Capite x. Num. 42. Sicut enim error ille sine dubio extat in editione typographica; sic etiam extat in Auctoris autographo, necnon etiam in altero exemplari pariter manuscripto, quæ in Ambrosiana Bibliotheca custodiuntur. Quocirca mihi sanè nulla videtur habenda ratio tertij cuiusdam exemplaris, quod mihi nuper commodatum fuit ab Amico, erga me officiosissimo, eodemquè perquàm erudito, & selectis pro Re Historica Libris alijsquè Monimentis abundè instructo, videlicet à Ioanne Baptista Blanchino, Iustitiæ hoc Anno 1656. hac in Vrbe Consule meritissimo. Quo quidem in exemplari nulla prorsùs illic habetur eius Præpositurae, vel Præpositi Metropolitani mentio. Hanc enim de industria (vt ego interpretor) prætermisit alius quispiam ab Auctore diuersus, qui benè certoquè nosset primam eius Præpositurae institutionem, quiquè Tristanum cuperet ab eius erroris nota liberare.

IX. Venio iam tandem ad Bernardinum Corium, vel hoc ipso contra Cleri Cælibatum errore, censuraquè contra ipsum ritè pronunciata, in ore famæ celebrem. Chronici enim sui Mediolanensis Parte Prima, & secundùm Anni 1565. editionem Venetam pagina duodecima, singillatim prosecutus sacros Ministrorum Ordines, à Sancto Ambrosio in Ecclesia Mediolanensi seu in Basilica Metropolitana institutos, in hæc verba definit:

Constituì anco molti Sacerdoti, Lettori, e Ostiarij: e tutti li benedì: & concesse loro, che potessero hauere Moglie Vergine; la quale morendo, restassero poi vedoui: come chiaramente si legge nella prima à Timoteo. E che ciò sia vero, apertamente si vede, come Enriberto di Antimiano, Arciuescouo di Milano, del quale in processo dell'Historia ampiamente trattiamo, hebbe per moglie vna nobil donna, per nome Vseria: alla quale donò il Monastero di San Dionigi (legendum tamen hic est, *la quale donò al Monastero di San Dionigi*; sicut etiam Gualuaneus Flamma superiore Numero quinto affirmabat) *doue fino al presente è contiguo, vna fruttifera vigna, la quale dal nome di quella è chiamata la vigna d'Vseria. Mà poi in successo di tempo da Alessandro Terzo Pontefice* (verè tamen hic Pontifex non Tertius nominis huius fuit, sed Secundus) *fù ordinato, che alcun Sacerdote ò Cherico non togliesse Moglie: & questo ancora fù approuato dal Sacro Concilio, sogiugnendo, che in perpetuo osseruassero Castità. Per la qual cosa poi nell'Anno Mille sessantadue Enribaldo Cotta, volendo perseguitare i Cherici maritati, da essi fù crudelmente morto. Onde, come scriue Leone ne suoi Annali, essendo tenuto per Martire, dalla Republica fù con somma riuerentia fatto sepellire nel Tempio dedicato à San' Dionigi, in vna cassa circondata di lame di ferro.* Quod quidem Corij pro Cottæ sanctitate testimonium, hic tandem adiectum, ego iam supra recitaui Libro Primo, Capite Nono. A B C

X. Hactenùs Auctores, quorum assertione Sanctus Antistes noster Ambrosius matrimonia Sacerdotibus concessit. Sequitur nunc, vt deinceps ostendamus, quàm falsa & detestabilis, quamquè Scriptore Catholico indigna sit eiusmodi assertio. Eam sanè (vt hinc exordiamur) Sacra Indicis Congregatio iamdudùm in Bernardino ipsomet Corio, qui eam primus in publicam lucem typis euulgauerat, damnauit, & ex ipsius Chronico abolendam esse sanciuit. Sic enim è subsequenti constat Epistola, non multò pòst ad Cardinalem Archiepiscopum nostrum Federicum Borromæum scripta, & inter Ambrosianæ Bibliothecæ libros custodita, & his exarata verbis: D

Illustrissimo & Reuerendissimo Sig. mio Osseruandiss.

Hauendo la Sacra Congregatione dell'Indice considerato, quanto sia desiderato & vtile il Libro di Bernardino Corio sopra l'Historie di

Milano,

Milano, che nell'Editto delli 16. di Marzo 1621. s'ordina non A
permetterſi, ſenon corretto: & che non v'erano ſtati notati altri errori, che nel foglio 12. iuxta impreſſionem Venetam, ASSERIT, SANCTVM AMBROSIVM PERMISISSE SACERDOTIBVS VXOREM DVCERE, *& foglio 629. inquit, Summum Pontificem conceſſiſſe Indulgentiam Plenariam Eccleſiæ Mediolanenſi, etiam non contritis: quali errori anche ſi trouano nell'impreſſione antica di Milano del 1503. ſi ſono compiacciuti queſti Signori Illuſtriſsimi miei Colleghi, che auuiſi à ſua Signoria Illuſtriſſima, come fò con la preſente, che, corretti ò tolti via detti due lochi ſoli, poſs'ella à ciaſcuno della ſua Dioceſe dare libera facol-* B
tà & licenza di leggere & tenere detta Hiſtoria; & che per tutto poſſa così corretta correre, & anche di nuouo riſtamparſi. Con che, bacciando à Voſignoria Illuſtriſsima humilmente le mani, me le offero di cuore. Di Roma li 6. di Ottobre 1621.

Di V.S. Illuſtriſſima & Reuerendiſſima

Humiliſsimo & Affettionatiſsimo Seruitore,
Il Cardinale Beuilacqua.

Al Sig. Cardinale Borromeo, Milano.

Superioris autem Decreti, à Sacra Indicis Congregatione conditi, mentio itidem habetur in Librorum Prohibitorum Elen- C
cho, per Franciſcum Magdalenum Capiferreum, eiuſdem Congregationis Secretarium, digeſto. Littera enim B in eo ſic legitur: *Bernardini Corij Hiſtoria Mediolanenſis non permittatur, niſi correcta. In Decreto 16. Martij, 1621.*

XI. Quàm falſa porrò ſit & adulterina eiuſmodi aſſertio, Sanctus ipſe Ambroſius per autea ſcripta ſua, Catholicæ per Orbem vniuerſum Eccleſiæ probatiſſima, commonſtret: eoquè in primis commonſtret loco, ad quem Landulphus itidem ipſe ſuperiore Numero 4. prouoccabat. Locus autem ille citra dubium eſt Libri *De Officijs* Primi Caput quinquageſimum ſimul & vlti- D
mum. Quocirca etiam illud idem Caput in altero eorum Landulphi exemplarium, quæ in Capituli Metropolitani Biblitheca cuſtodiuntur, ego vidi charactere ſatis recenti adnotatum in ora marginali, iuxta eum Landulphi textum extante, ac ſimul quidem cum hac protinùs cenſura, meo etiam iudicio veraciſſima: *Vide locum malè relatum, & malè intellectum. Vnde maxima corruptela Eccleſiæ Ambroſianæ, & pernicioſi tu-*

multus, & querelæ toto hoc Libro expressa. A

XII. Eo igitur loco Sanctus Ambrosius, multa præfatus de virtutibus in Leuita & Altaris Ministro necessarijs, hunc in modum prosequebatur: *De Castimonia autem quid loquar? quando vna tantùm nec repetita permittitur Copula. Et in ipso ergo Coniugio lex est non iterare Coniugium, nec secundæ Coniugis sortiri Coniunctionem.* Et ecce nobis manifestum iam est, quemadmodùm locus ille à Landulpho malè referretur. Inspiciamus nunc, quemadmodùm malè pariter ab ipso intelligeretur. Verus enim Ambrosij hoc in loco sensus hic est, vt Euangelicum Leuitam ordinari, siue ad sacrum eiusmodi Ordinem promoueri, non liceat, si Coniugium iam ante iterauerit, hoc est, si post obitum primæ vxoris alteram duxerit, ac propterea Digamus sit. Illum enim debuisse tantummodò Monogamum esse; ac præterea post eam promotionem debere ab officio coniugali penitùs abstinere; sic enim lege sancitum esse. Huc igitur absque dubio spectant Ambrosij verba proximè recitata, necnon etiam deinceps recitanda. B

XIII. In hanc enim sententiam sic etiam progreditur Ambrosius: *Quod plerisque mirum videtur, cur etiam ante Baptismum iterato Coniugio ad electionem Muneris & Ordinationis prærogatiuam impedimenta generentur; cùm etiam delicta obesse non soleant, si Lauacri remissa fuerint Sacramento. Sed intelligere debemus, quia in Baptismo culpa dimitti potest, lex aboleri non potest. In Coniugio non culpa, sed lex est. Quod culpæ est igitur, in Baptismate relaxatur: quod legis est, in Coniugio non soluitur.* Vt enim Robertus Cardinalis Bellarminus de Membris Ecclesiæ Militantis Libro Primo, qui est *De Clericis*, Capite vigesimoquarto, §. *Ad Hieronymi verò*, sapienter docebat, *obseruandum est, controuersiam fuisse inter Veteres Patres, an qui vnam vxorem habuit ante Baptismum, eaque mortua alteram duxit post Baptismum, Bigamus censendus esset, necne. Nam Sanctus Hieronymus in Epistola ad Oceanum contendit, eiusmodi hominem non esse Bigamum; propterea quòd per Baptismum sit factus nouus homo ex veteri; & nihil ei nocere possit eorum, quæ fecit ante Baptismum. Et sanè huic sententiæ multùm fauet Canon 17. Apostolorum, qui disertè prohibet Episcopum fieri, qui post Baptismum bis Nuptias celebrauit. Contrà verò Ambrosius, Innocentius,* C D

centius, & Augustinus locis citatis contendunt, omninò habendum Bigamum, qui duas vxores habuit, siue ante Baptismum, siue post Baptismum. Nam Baptismus diluit peccata, non soluit Coniugia; & renouat hominem quantùm ad vetustatem vitiorum, non quantùm ad ea quæ rectè se habent. Atque hæc sententia tandem prævaluit, & ab vniuersa Ecclesia recepta est. Neque obstat Canon Apostolicus. Fortasse enim eo tempore propter hominum paucitatem dispensabant Apostoli cum illis, qui ante Baptismum vxorem vnam vel plures habuerant, modo non habuissent plures post Baptismum. Neque enim est hoc præceptum Apostoli (nempe Pauli, primæ ad Timotheum Capite 3.) *omninò indispensabile.* Hactenùs Bellarminus ibi. Sed ad eiusdem sententiæ confirmationem nobis placeat Sanctum itidem Augustinum loco per ipsum indicato audire. Libro enim 20. *De Bono Coniugali,* Capite 18. sic ille sentiebat: *Quod acutiùs intellexerunt, qui nec eum qui Catechumenus vel Paganus habuerit alteram, ordinandum esse censuerunt. De Sacramento enim agitur, non de peccato; nam in Baptismo peccata omnia dimittuntur. Propter Sacramenti autem sanctitatem, sicut fœmina, etiamsi Catechumena fuerit vitiata, non potest post Baptismum inter Dei Virgines consecrari; ita non absurdè visum est, eum, qui excessit vxorum numerum singularem, non peccatum aliquod commisisse, sed normam quandam Sacramenti amisisse, non ad vitæ bonæ meritum, sed ad Ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessariam.* Sed hinc ad Ambrosium reuertamur.

A B C

XIV. Ille verò sic etiam subinde protinùs interrogat: *Quomodò autem potest hortator esse viduitatis, qui ipse Coniugia frequentauerit?* Quod quidem argumenti genus tametsi propriè ab Ambrosio in eos dirigatur, qui à primis nuptijs ad secundas transierint, quibusque propterea promotio Sacrum ad Ordinem negabatur; non immeritò tamen à Catholicis Doctoribus secundùm proportionem accommodatur ijs etiam Ministris, qui post Sacram Ordinationem officio coniugali operam darent. Bellarminus nominatim Libro pariter Primo *De Clericis*, Capite 19. varia enumerans impedimenta, quæ coniugale officium Sacerdotibus alijsque sacratis hominibus afferret, id etiam enumerat: *Tertiò impedit efficaciam prædicationis, vt Ambrosius docet Libro primo de Officijs, Capite vltimo. Quomodò enim effi-* D

caciter exhortabitur viduas & virgines, qui liberis perpetuò operam dat? Similiter etiam Gregorius de Valentia in Libro *De* A
Cœlibatu, Capite 5. *Obstat item* (Matrimonij vsus) *officio docendi & exhortandi. Nam qui consuetudine coniugali implicatus est, non potest certè cum satis magna efficacia & auctoritate virgines & viduas, & alios de Populo, qui nondùm Matrimonio iuncti sunt, ad continentiam adhortari; vt Diuus Ambrosius Libro Primo de Officijs, Capite vltimo adnotauit.*

XV. Quæ proximè subsequuntur ibidem Ambrosij verba, eadem sanè commonstrant, quàm rationi consentaneum quinetiam necessarium ille censuerit, vt Sacri Ministri post Sacram Ordina- B
tionem ab vsu Coniugij deinceps in perpetuum abstinerent; si fortè priùs nupsissent, atque suam sibi vxorem adhuc superstitem haberent. INOFFENSVM AVTEM (inquit) EXHIBENDVM ESSE ET IMMACVLATVM MINISTERIVM, NEC VLLO CONIVGALI COITV VIOLANDVM, COGNOSCITIS, QVI INTEGRO CORPORE, INCORRVPTO PVDORE, ALIENI ETIAM AB IPSO CONSORTIO CONIVGALI, SACRI MINISTERII GRATIAM RECEPISTIS. *Quod eo non præterij; quia in plerisque abditioribus locis cùm Ministerium gererent, vel etiam Sa-* C
cerdotium, filios susceperunt: & id tamquàm vsu veteri defendunt, quando per interualla dierum Sacrificium deferebatur, & tamen castificabatur etiam Populus per biduum aut triduum, vt ad Sacrificium purus accederet, vt in Veteri Testamento legimus. Et lauabat vestimenta sua. Quem tamen prætextum hac Ambrosius illicò refellit ratione: *Si in figura tanta obseruantia; quanta in veritate? Disce Sacerdos atque Leuita, quid sit lauare vestimenta tua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas Sacramentis. Si Populus sine ablutione vestimentorum suorum prohibebatur (Exodi 19.) accedere ad Hostiam suam; tu illotus* D
mente pariter & corpore audes pro alijs supplicare, audes pro alijs ministrare?

XVI. Et hactenùs quidem satis à nobis examinatus sit prior ille Sancti Ambrosij locus, quem sibi Arnulphus pro suo errore vsurpabat in testimonium. Videamus nunc, quemadmodùm Sanctus idem Doctor eamdem sententiam suam disertè alijs etiam in locis expresserit.

XVII. Certè

XVII. Certè autem Libro *De Dignitate Sacerdotali*, Capite 4. explicans illud Apostoli Pauli ad Timotheum primæ Capite 3. *Oportet Episcopum esse vnius vxoris virum*, sic habet: *Si ad superficiem tantùm litteræ* (siue ad sensum litteralem) *respiciamus; prohibet Bigamum Episcopum ordinari. Si verò ad altiorem* (siue ad mysticum) *sensum conscendimus; inhibet Episcopum duas vsurpare Ecclesias. Et si adhuc introrsùs profundiora perscruteris; monet, ne post Catholicum dogma, sensum inueniatur Episcopus habere hæreticum, sed Christianam tantùm Orthodoxam & Catholicam sibi associet Fidem; vt vnius tantummodò vxoris & Catholicæ Ecclesiæ vir Episcopus vocitetur*. Et aliquantò pòst, explicans illud item, quod ab eodem Apostolo ibidem adiectum legitur, *Domui suæ benè præesse, filios habentem subditos cum omni castitate*, sic etiam inquit: *Domui suæ benè præesse potest, qui corporis sui seruauerit castitatem. Domui, inquit, hoc est, corpori suo tali iure dominetur, vt non subdatur ipsius voluntati, ne in desiderio luxuriæ deditus in præcipitium demergatur, sed potiùs filios suo castitatis exemplo ad pudicitiæ regulam doceat. Nam si quis Domui suæ præesse nesciat; quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam adhibebit? Hoc est enim de quo superiùs diximus: Qui cordis sui domum excolere non valet, quomodò plurimorum adhibebit diligentiam?*

XVIII. Et rursùs in Epistola ad Ecclesiam Vercellensem, quæ secundùm Romanam editionem, à Sixto Papa Quinto, cùm Cardinalis esset, emendatam, & Pontificio postea Diplomate commendatam, vigesima-quinta est Libri Tertij Epistolarum, hæc habet: *Hæc posui, quæ cauenda acceperim. Virtutum autem Magister Apostolus est, qui cum patientia redarguendos doceat contradicentes: qui vnius vxoris virum præcipiat esse: non quò extorrem excludat Coniugij; nam hoc supra legem præcepti est: sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam.* NEQVE ITERVM, VT FILIOS IN SACERDOTIO CREARE APOSTOLICA INVITETVR AVCTORITATE; HABENTEM ENIM DIXIT FILIOS, NON FACIENTEM: *neque Coniugium iterare. Quod ideò non prætermisi, quia plerique ita argumentantur: Vnius vxoris virum dici post Baptismum habitæ, eo quòd Baptismo vitium sit ablutum, quo afferebatur impedimentum. Et vitia quidem atque peccata diluuntur omnia;*

nia ; vt si quis contaminauerit suum corpus cum plurimis , quas nulla Coniugij lege sociauerit, remittantur ei omnia: sed Coniugia non resoluuntur , si quis iterauerit . Culpa enim Lauacro , non lex , soluitur . Nulla enim culpa Coniugij, sed lex est. Quod legis est igitur, non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideò & Apostolus legem posuit , dicens : Si quis sine crimine est , vnius vxoris vir . Ergo qui sine crimine est , vnius vxoris vir, tenetur ad legem Sacerdotij suscipiendi : qui autem iterauerit Coniugium , culpam quidem non habet coinquinati , sed praerogatiua exuitur Sacerdotis . Diximus , quid legis est : dicamus etiam , quid rationis . Sed priùs cognoscamus , non solùm hoc Apostolum de Episcopo & Presbytero statuisse , sed etiam Patres IN CONCILII NICÆNI TRACTATV *addidisse , neque Clericum quemquam debere esse , qui secunda Coniugia sortitus sit . Quomodò enim potest consolari viduam , honorare , cohortari ad custodiendam viduitatem , seruandam Marito fidem , quam ipse priori Coniugio non reseruauerit ? Aut quid interesset inter Populum & Sacerdotem , si iisdem adstringerentur legibus ? Debet praeponderare vita Sacerdotis , sicut praeponderat gratia. Nam qui alios praeceptis suis ligat , debet ipse legitima praecepta in se custodire .* Hactenùs in ea Sanctus Ambrosius Epistola.

XIX. Ad Precationem nunc progredior illam , quam idem Ambrosius primam concinnauit , vt semetipsum reliquósque suos Sacerdotes ad celebrationem Sacrosancti Missæ Sacrificij præpararet : quæ Precatio legitur etiam propè finem Tomi eius Operum Quinti ; hoc est , ante Hymnos ipsius . Illic enim , non procul ab initio , has item ad Deum preces fundebat : *Rex Virtutum , Castitatis & Integritatis Amator , Deus , caelesti rore Benedictionis tuae extingue in corpore meo totum fomitem ardentem libidinis ; vt maneat in me tenor totius castitatis animae & corporis . Mortifica in me carnis stimulos , & omnes libidinis commotiones : & da mihi veram & perpetuam castitatem cum caeteris donis tuis , quae tibi placent in veritate ; vt Sacrificium laudis casto corpore & mundo corde valeam tibi offerre . Quanta enim, Domine Iesu Christe , cordis contritione & lacbrymarum fonte , quanta reuerentia & tremore, quanta corporis castitate & animi puritate istud diuinum & caeleste Sacrificium est celebrandum ? vbi Caro tua in veritate sumitur , vbi Sanguis tuus*

tuus in veritate bibitur; vbi summa imis iunguntur, vbi adest A
præsentia Sanctorum Angelorum, vbi tu es Sacerdos & Sacrificium mirabiliter & ineffabiliter constitutus. Quis dignè hoc celebrare poterit, nisi tu Deus Omnipotens offerentem feceris dignum?

XX. Postremùm nobis nunc est, vt in eiusdem, quam contendimus, veritatis testimonium veniant etiam Commentaria in Epistolas Sancti Pauli, quæ communiùs Sancto Ambrosio adscribi solent, quæquè in ea etiam, quam supra memorabam, editione Romana & emendatiori legitimis eius Operibus connumerantur. In Commentario enim primæ ad Timotheum Epistolæ, ad ea Capitis tertij verba, *Oportet Episcopum esse vnius* B
vxoris virum, ità prorsùs interpretatur: *Quamuis secundam numero vxorem non sit habere prohibitum; vt tamen quis dignus ad Episcopatum sit, etiam licitam debet spernere, propter sublimitatem ipsius Ordinis; quia cæteris melior debet esse, qui cupidus est sedis illius.* Et aliquantò pòst, ad ea verba, *Diaconi sint vnius vxoris viri*, sic item progreditur: *Ea, quæ minùs dixerat de Ordinatione Diaconatus, nunc subiecit. Ostendit etiam, ipsos vnius vxoris viros esse debere, vt hi ad Ministerium Dei eligantur, qui non sunt egressi Constitutum Dei. Homini enim vnam vxorem decreuit Deus, cum qua benedicatur; nemo enim* C
cum secunda benedicitur: qui si filios benè gubernauerit & domos suas, id est vernaculos aut domesticos; poterunt digni fieri Sacerdotio, & fiduciam habere apud Deum; vt sciant, se posse impetrare, quod postulant; IAM DE CÆTERO SE AB VSV FOEMINÆ COHIBENTES. *Veteribus enim idcircò concessum est Leuitis aut Sacerdotibus vxores ad vsum habere; quia multum tempus otio vacabant à Ministerio, aut Sacerdotio. Multitudo enim erat Sacerdotum, & magna copia Leuitarum: & vnusquisque certo tempore seruiebat diuinis caremonijs secundùm institutum David. Hic enim viginti & quatuor classes* D
constituit Sacerdotum, vt per vices deseruirent. Vnde Abia octauam classem habuit: cuius vice Zacharias (Lucæ primo) *fungebatur Sacerdotio; sicut continetur in Paralipomenon. Ita ut tempore, quo non illos contingebat deseruire Altari, domorum suarum agerent curam. At vbi verò tempus imminebat Ministerij, purificati aliquantis diebus accedebant ad Templum, offerre Deo. Nunc autem septem Diaconos esse oportet, & aliquantos Pres-*

byteros, vt bini sint per Ecclesias, & vnus in Ciuitate Episcopus: AC PER HOC OMNES A CONVENTV FOEMINÆ ABSTINERE DEBERE; QVIA NECESSE EST, EOS QVOTIDIE PRESTO ESSE IN ECCLESIA, NEC HABERE DILATIONEM, VT POST CONVENTVM LEGITIME PVRIFICENTVR, SICVT VETERES. *Omni enim hebdomada offerendum est, etiamsi non quotidie peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada; etsi non desint qui ferè quotidie baptizentur agri. Nam veteribus ideò concessum est; quia multo tempore in Templo non videbantur, sed erant priuati. Si enim plebeis hominibus orationis causa ad tempus abstinere se præcipit* (Sanctus Paulus primæ ad Corinthios Capite 7.) *vt vacent orationi; quanto magis Leuitis aut Sacerdotibus, quos die noctuquè pro Plebe sibi commissa oportet orare? Mundiores ergo esse debent cæteris, quia Actores sunt Dei.* A B

XXI. Hæc Sanctissimus Antistes noster Ambrosius in ijs Commentarijs; si tamen ipse re vera illorum est auctor. Robertus sanè Cardinalis Bellarminus id pro certo & indubitato supposuit Libro Primo *De Clericis* Capite 19. §. *Ambrosius*, cùm superiorem illorum textum innueret, & Capite 20. §. *Quod autem:* secùs autem profectò sensit in Libro *De Scriptoribus Ecclesiasticis*. De Sancto enim Ambrosio Mediolanensi ad Annum 374. agens, siue Obseruationem in eius Opera contexens, ita concludebat: *In Quinto Tomo sunt Commentaria in Epistolas Sancti Pauli: quæ a multis non creduntur Ambrosij, nec sine causa*. Qua de re consuli per me quidem possunt Alfonsus Salmeron Commentariorum suorum Tomo Decimo-tertio, qui Primus est in omnes Beati Pauli & Canonicas Epistolas: Libro scilicet primo, Disputatione 19. & Cornelius à Lapide suis item in Commentarijs in omnes Diui Pauli Epistolas, qua parte inter primordia Operis differit de Interpretibus Epistolarum Sancti Pauli, pagina mihi 24. & in Caput septimum ac Versum vndecimum Epistolæ primæ ad Corinthios. Memini verò etiam, me multis ab hinc Annis legisse luculentam eiusdem argumenti Lucubratiunculam, separatim editam, & à Nicolao Rusca contextam, & à Cardinali Baronio comprobatam. Quam cùm ego Religioso cuidam ex Ordine Prædicatorum & è Ruscarum Cognatione commodassem (vt sæpè mihi accidit) C D

amisi.

amiſi. Nicolaus autem ille Ruſca erat Sacræ Theologiæ Doc- A
tor, Sondrij in Valle Telina Archipresbyter, & Federico Car-
dinali Archiepiſcopoquè noſtro Borromæo dilectiſſimus, mihi-
què amiciſſimus, necnon etiam ſtudioſiſſimus Catholicæ Fidei
Propugnator. Quocirca etiam iniquiſſimè tandem ab Hæreti-
cis Anno Domini ſupra Milleſimum ſexcenteſimum decimo-
octauo necatus eſt: eiuſquè Vita & Mors à Ioanne Baptiſta
Boiacha, Iuriſconſulto Comenſi, Latinè deſcripta & Comen-
ſibus typis Anno Sæculi eiuſdem vigeſimo-primo euulgata cir-
cumfertur; ſicut etiam ipſiuſmet Nicolai Liber, Anno Sæculi
ſuperioris nonageſimo-octauo editus, quo Acta Diſputationis B
Tiranenſis aduersùs Caluinum & Miniſtros Caluini Defenſo-
res continentur. Sed hinc ad proprium præſentis Capitis inſti-
tutum redeamus. Pro ea igitur ſua & aliorum ſententia Bel-
larminus multas colligit cauſas & rationes: & inter illas hanc
quoque nominatim tertio loco; quòd inter multa, quæ talium
Auctor Commentariorum expoſuerit contra Sancti Ambroſij
ſententiam, ita planè in Commentario primæ ad Timotheum
exponat illud item Capitis Primi, *Regi Sæculorum, Immortali*
&c. contraquàm ſcilicet Ambroſius ipſe reuera expoſuerit Li-
bro ſecundo *De Fide*, Capite primo ac tertio, & Libro ter- C
tio, Capite ſecundo. Quid ſi verò Commentaria illa verè fue-
runt à Sancto Ambroſio compoſita, ſed ab alio poſtea nonnul-
lis in locis deprauata? & in ijs nominatim, quos Bellarminus
alijquè opinionis eiuſdem homines reprehendunt; ſed non in
eo, quem ſupra ego producebam; quippecùm ille planè con-
ſentiat cum cæteris illis Lucubrationibus, Ambroſio noſtro in-
dubitanter adiudicatis, nec ab vllo vitiatis. Quocirca ſi quis
etiam conſtanter altercari velit, mordicuſquè contendere,
Commentaria illa nullo modo adſcribi poſſe Ambroſio noſtro;
ego ſanè in præſenti non valde repugnabo. Ad præſentis enim D
quæſtionis & Capitis inſtitutum ſatis etiam mihi ſunt reliqua
illa, ſuperioribus illis è locis deprompta; vt ſummatim oſten-
dere mox aggredior.

XXII. Ea quippe tres habent haſcè partes: videlicet expoſitionem
litteralem illorum Sancti Pauli verborum, quibus præſcribeba-
tur, vt Epiſcopus eſſet vnius vxoris vir: ceſſationem ab vſu
Coniugij, poſteaquàm ſuſceptus fuerit Ordo Sacer: differen-

tiam inter Veteris ac Noui Testamenti Ministros: quæ quidem partes mihi abundè ad præsens institutum sufficiunt. A

XXIII. Secundùm Ambrosij ergo expositionem Sanctus Paulus in ea Epistola præscribebat, ne, qui post primæ vxoris obitum alteram duxit, ad Episcopatum vel ad Diaconatum admitteretur. Benè autem Bellarminus Libro Primo *De Clericis*, Capite 23. veram excutiens eorum Sancti Pauli verborum intelligentiam, non dubitauit affirmare: *Sententia Catholica Ecclesia semper verba illa Beati Pauli ita intelligenda esse docuit, vt prohibitum sit, Sacris Ordinibus initiare eos, qui quouis modo Bigami fuerint. Quam sententiam probare possumus tribus argumentis.* B His ergo subinde illam optimè probat: & primo quidem Sacris ex Literis: secundo ex tempore, quo Sanctus Paulus hæc scripsit: tertio ex auctoritate Patrum, qui semper hunc locum de Monogamia ita intellexerunt, vt non liceat, Episcopum vel Diaconum creari eum, qui duas vxores, etiam diuersis temporibus, habuerit. Inter hos ergo Patres, post Tertullianum ac Sanctum Epiphanium, testimonio etiam vtitur Ambrosij. Eiusquè verba sunt huiusmodi: *Tertullianus Libro Primo Ad Vxorem: Quantùm Fidei detrahant, quantùm obstrepant sanctitati Nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesiæ, & præscriptio Apostoli declarat, cùm Bigamos non sinit præsidere, cùm viduam allegi in Ordinationem, nisi vniuiram, non concedit.* C Quibus Tertulliani verbis illicò subdit Bellarminus: *Neque dubium est, quin per Bigamos intelligat eos qui duas vxores habuerunt, non simul, sed vnam post alteram. Nam de hac Digamia in toto Libro loquitur; hortatur enim vxorem suam, vt, se mortuo, non ineat secundas Nuptias. Similia habet in Libro de Monogamia, & in Libro de Exhortatione Castitatis.* Et paulò pòst: *Epiphanius Heresi 59. Catharorum: Quæ ad Sacerdotium tradita sunt, propter eminentiam celebrationis Sacrorum, ea æqualiter ferri ad omnes putauerunt; cùm audierint, quòd oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, continentem; similiter & Diaconum, & Presbyterum. Re vera enim non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à Nuptijs, mortua ipsorum vxore, secundis Nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem Sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hac certò Sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat.* D *Hac ille.* *Vbi*

apertissimè

apertissimè loquitur de Digamia plurium vxorum successiua ; cùm eos Digamos appellet, qui, mortua vxore, aliam ducunt ; & cùm Catharos reprehendat, qui ex hoc loco Pauli etiam laicis interdicebant secundas Nuptias. Hinc autem Bellarminus ad Sancti Ambrosij testimonium ita progreditur: *Ambrosius Libro 10. Epistola 82. ad Ecclesiam Vercellensem, tractans hunc locum Pauli, Vnius vxoris vir: Qui inquit, Coniugium iterauerit, culpam non habet coinquinati, sed prærogatiua exuitur Sacerdotis.* Et paulò pòst: *Similia habet Ambrosius Libro Primo de Officijs Capite vltimo, & Libro de Dignitate Sacerdotali, Capite 4.* A B

XXIV. Secunda pars, ex indubitatis illis Ambrosij testimonijs à me summatim deprompta, hæc erat: Vt Monogami etiam illi, qui, viuentibus etiamnùm suis vxoribus, Sacros ad Ordines promoti essent, nihilominùs ab vsu Matrimonij deinceps abstinere in perpetuum deberent. Quocirca hinc præsertim apertè refellitur Matrimoniorum vsus, qui Arialdi temporè apud Clerum Mediolanensem pariter ac Græcum vigebat. Qualis verò apud Mediolanensem ille tunc esset: hoc iam vidimus præsentis Libri Quarti Capite 3. Num. 1. Qualis item apud Græcum tunc esset: me profectò non pœnitet hoc iamdudùm è Doctissimi Bellarmini Libro Primo *De Clericis* didicisse: neque nunc pudet eius hac de re verba hunc in locum afferre. Cùm ergo Capite 19. ipse contenderet, Cœlibatum iure Apostolico tectissimè annexum esse Sacris Ordinibus, itaut nec ducere vxores, nec vxoribus antea ductis vti liceat post Ordinationem: positiuo quidem iure, sed antiquissimo & æquissimo, & quod nullo modo expediat vt hoc tempore relaxetur; tum verò duos sibi ad refellendum proposuit errores; vnum Græcorum, alterum Lutheranorum. Ac de Græcorum errore sic inquit: *Prior error est: Oportere Clericos, antequàm Ordines Sacros suscipiant, vxores ducere; quia post Sacros Ordines susceptos non licet id facere; & nimis magno periculo fornicandi se exponit, qui sine vxore viuit. Huius erroris aliqui auctorem faciunt Nicolaum, vnum ex septem primis Diaconis. Sed; quidquid de hoc sit, constat; Vigilantium hunc errorem expressè docuisse. De quo sic Beatus Hieronymus initio Libri contra Vigilantium: Prò nefas, inquit, Episcopos sui sceleris dicitur habe-* C D

re

re consortes; si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant A *Diaconos, nisi priùs uxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam.* Dehinc verò Bellarminus ipse sic prosequitur: *Hunc errorem receperunt Patres Concilij Trullani circa Annum Domini Septingentesimum; vt patet ex Canone 13. vbi profana illa Synodus damnat nominatim Canones Romanæ Ecclesiæ, & contrarium statuit: nimirùm, vt Clerici ante Subdiaconatum vxores ducant, & cum eis viuant postea, in Sacris Ordinibus constituti. Tempore huius Synodi cœpit mos Græcorum, qui nunc est. Auctus autem est & confirmatus tempore Leonis Noni, quando dissidium Græcorum à Latinis maximè creuit in multis* B *alijs Articulis. Vnde extat Liber Humberti Cardinalis, eo tempore scriptus de hac re contra Nicetam Abbatem, qui hunc morem Græcorum tunc acerrimè defendebat.* Et aliquantò pòst: *Synodus Trullana Canone sexto prohibet, ne Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut Subdiaconi, post Ordinationem suam, vxorem ducant: & Canone quadragesimo-octauo præcipit, vt Episcopus non cohabitet vxori.* Sic etiam eodem Capite Bellarminus postea colligit, *morem Græcorum, quem nunc habent, non fuisse primis sexcentis Annis; vt patet* (inquit) *ex ijsdem Auctoribus* (quos vtique multos iam produxerat) *necnon ex Chrysostomo,* C *Hieronymo, & Leone, locis citatis.* Et rursus Capite 21. *Ad Tertium* (inquit) *dico, illos Canones non esse vllius approbati Concilij. Nam vera Sexta Synodus nullos Canones edidit; vt patet ex Septima Synodo, Actione 4. & 5. sed post Sextam Synodum quidam Episcopi conuenerunt Constantinopoli, & in Palatio Imperatoris Iustiniani Secundi, quod Trullum dicebatur, Canones istos ediderunt nomine Sextæ Synodi. Ceterùm hos Canones non solùm nullus Romanus Pontifex probauit, sed etiam apertè improbauit Sergius Papa, qui tunc sedebat; vt Beda scribit in Libro De Sex Ætatibus, in Iustiniano; & Paulus Diaconus Li-* D *bro 8. Capite 9. De Rebus Romanis. Vocat autem Beda Erraticam Synodum Cœtum illorum Patrum, qui hos Canones ediderunt.* Et pauculis interpositis, de Synodo hac Trullana sic addit: *Non permittit, vt vlli Clerico, post Sacrorum Ordinum susceptionem, liceat vxorem ducere; sed solùm, vt liceat vti vxore ante Ordinem ducta. Et hoc etiam non permittunt Episcopis, sed solùm inferioribus Clericis; vt patet ex Canone 6. 12.*

&

& 48. Hactenùs pro instituto nostro Bellarminus; vt apertè A
dignosceretur, qualis apud Græcos esset Matrimoniorum vsus
Arialdi nostri tempore, quamquè concors ille tunc esset cum
Cleri Mediolanensis vsu. Accipe nunc, quemadmodùm contra
talem Matrimoniorum vsum, à Clero siue Latino siue
Græco vsurpatum, idem Bellarminus eodem illo Capite 19.
argumentatus fuerit Ambrosij etiam nostri testimonio, posteaquàm
multos alios Patres, tam Græcos quàm Latinos, eidem
illi vsui opposuisset. *Ambrosius* (his vtique verbis vtebatur illic
Bellarminus) *Libro Primo de Officijs, Capite vltimo: Inoffensum, inquit, exhibendum & immaculatum Ministerium, nec* B
vllo coniugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, Sacri Ministerij gratiam recepistis. Quod ideò non præterivi, quia in plerisque abditioribus locis, cùm Ministerium gererent, vel etiam Sacerdotium, filios susceperunt. Idem in Epistola 82. ad Ecclesiam Vercellensem: Habentem, inquit, filios, dixit Apostolus, non facientem &c. Et in Caput primum (veriùs tertium) *Epistolæ Primæ ad Timotheum: Deinceps, inquit, ab vsu fœminæ cohibentur &c.* Etenim talia in hanc Sancti Pauli Epistolam
Commentaria Bellarminus hoc loco inter veros Ambrosij C
nostri fœtus computabat; vt ego quoque supra obseruabam.

XXV. Sed operæ precium est vnà cum eodem Bellarmino tertiam
quoque illam in Ambrosij testimonijs examinare partem,
quam ego innuebam, & ex ea simul cum ipso argumentari.
Quippe Capite illo 19. pro Clericorum Cœlibatu, sibi ad probandum
proposito, multa collegerat Noui Testamenti pronunciata;
cùm probationem suam sic etiam confirmauit:
*Præterea in Veteri Testamento continentiam ab vxoribus videmus
inprimis fuisse requisitam in ijs, qui Deo propinquaturi, vel
rem aliquam sanctam tractaturi erant. Nam Exodi 12. præcipitur,* D
vt comesturi Agnum Paschalem renes suos accingerent: quo significabatur, vt Gregorius exponit Homilia 22. super Euangelia, debere eos carnis voluptatem edomare, qui Agnum Paschalem comedunt. Exodi 19. cùm Populus Legem à Deo accepturus esset; ait illis Moses: Estote parati in diem tertium: & ne appropinquetis vxoribus vestris. Quo testimonio vtitur Ambrosius Libro Primo de Officijs, Capite vltimo, ad probandam

continentiam

continentiam Clericorum . Atque hoc quidem illud est, quod A
propriè hoc loco nos intendimus; sed nihilominus cum eodem Bellarmino ad vberiorem probationem progrediamur. Subdit ergo deinceps: *Item Exodi. 28. præcipit Deus, vt Aaron & filij eius, cùm ingrederentur Tabernaculum, feminalibus lineis a renibus vsque ad femora tecti essent: quo exponit Beda Libro Tertio de Tabernaculo, Capite 9. significatum esse, debere Sacerdotes Noui Testamenti aut virgines esse, aut contracta cum vxoribus Fœdera dissoluisse. Item Libri Primi Regum Capite 21. noluit Achimelech Sacerdos dare David Panes Propositionis comedendos, nisi priùs intellexisset, eum ab vxore aliquamdiu se continuisse: ex quo deducit Beatus Hieronymus in Caput Primum ad Titum, perpetuam requiri in Sacerdotibus continentiam etiam ab vxoribus, qui Corpus Christi, quod illo Pane Propositionis significabatur, conficiunt, edunt, alijsquè tradunt. Denique ex Libro Primo Paralipomenon Capite 24. & Lucæ 1. colligitur, Sacerdotes Veteris Testamenti per vices suas ministrare solitos: & toto eo tempore, quo ministrabant in Tabernaculo, à domo & vxore abfuisse. Ex quo dèducunt Syricius Papa in Epistola ad Himericum, & Innocentius Primus in Epistola ad Victricium, necnon Beda in Caput primum Lucæ, quòd si illi tempore, quo ministrabant, ab vxoribus abstinebant, omninò decere, vt Sacerdotes nostri, qui non per vices sed semper ministrant, semper ab vxoribus se contineant.* Hæc ibi Bellarminus.

B and C in margin.

XXVI. Cùm igitur indubitata illa Sancti Ambrosij testimonia doctrinam eiusmodi contineant: cumquè pro indubitato simul ille supponatur de Sacrorum siue Græcorum siue nostratum Ministrorum Cœlibatu non aliter vnquàm iudicasse, quàm suis in Libris luculenter & expresse iudicauerit; consequens profectò est, vt inexcusabilis temeritaris & impudentiæ notam euadere non possit, qui eum nihilominùs contendat Matrimonijs fauisse D
illis, quæ Græci vel etiam nostrates Sacerdotes vnquàm vsitarint. Negat enim Diuinus ille Doctor, præcisequè negat, eiusmodi Matrimonia fuisse à Sancto Apostolo Paulo approbata, si contracta fuerint ab ijs, qui mox ad Ordinem Sacrum promouendi essent. Negat, eorum vsum esse licitum promotis ad Ordinem Sacrum. Eorumquè pariter vsum congruere negat Ministerio, Testamenti Noui proprio, quod longè

maioris

A maioris est dignitatis & sanctitatis, quàm esset Testamenti Veteris Ministerium. Et hæc quidem planè iam constant ex ipsismet Ambrosij verbis iam supra recitatis; sed planiùs aliquantò etiam constabunt, si paulò minutiùs insuper & accuratiùs ipsasmet examinemus assertiones Historicorum, quos nobis supra opponebamus. A

XXVII. Datius in primis Ambrosium asserebat eius dissensionis constitutum fuisse arbitrum ab eius Patribus Concilij, Constantinopolitana in Vrbe congregati, cui tunc etiam ipse interesset. Hoc autem Concilij nomine non aliud profectò intelligere potuit, quàm Constantinopolitanum OEcumenicum, quod (vt B benè computat Baronius) Anno Domini Trecentesimo octuagesimo primo celebratum fuit, & cui centum-quinquaginta Episcopi citra omnem controuersiam ea in Vrbe interfuerunt. Atqui certissimum etiam ex aduersò est, neque Damasum Papam, neque Ambrosium nostrum illic interfuisse; sed solos interfuisse Orientales Episcopos; ac propterea etiam non alium, quàm ipsos, ei tandem subscripsisse. Concilium quippe illud auctoritate quidem Damasi Papæ (siue per eius Litteras, ab Imperatore Theodosio Seniore ad Orientales Episcopos transmissas) conuocatum illuc fuit; atqui non ipsemet Damasus, C nec alius quispiam ex Occidentalibus Episcopis illuc perrexit. Et hæc quidem omnium etiam Ecclesiasticorum per ea tempora Historicorum consensu testatissima sunt. Quocirca etiam Bellarminus *De Concilijs & Ecclesia* Libro Primo Capite 5. posteaquàm Constantinopolitanum hoc Concilium inter Generalia & à Pontifice Romano approbata secundo loco numerasset, ita subdit: *Est verò animaduertendum in hoc Concilio neminem adfuisse ex Prouincijs Occidentalibus. Siquidem Damasus Papa Romæ coegerat Synodum Occidentalium, atque ad eum locum inuitauerat Episcopos, qui Constantinopoli conuenerant; vt eo modo Romæ celebraretur Concilium plenissimum.* D *Sed quia Patres Orientales iustis de causis Romam venire non potuerunt; accepit Damasus excusationem eorum; & animis ac sententijs duæ illæ Synodi coniunctæ sunt, ac si vna & eadem fuissent. Atque propter huiusmodi coniunctionem habita est Synodus Constantinopolitana vna ex OEcumenicis & legitimis Synodis. Vide Theodoretum Libro Primo Historiæ Capite 9. & 10.*

Hactenùs Bellarminus. De qua tamen Orientalium excusatione paulò aliter sensit Baronius ad Annum Christi 382. Non igitur re vera illic affuit Ambrosius; ac propterea ne Concilij quidem illius Patres dijudicationem illius dissensionis ei soli reseruarunt. A

XXVIII. Sed illud etiam huc accedit, quòd nemo veterum Scriptorum asseruisse vnquàm legitur, talem illam dissensionem in eo fuisse Concilio excitatam. Quòd si etiam tunc ibi fuisset excitata, ibiquè tunc pariter Ambrosius ipse affuisset; ne credibile quidem videtur, eos Patres ei soli reseruare voluisse hoc iudicium, quod alioqui de re sanè grauissima esset. Sicut enim de nonnullis alijs minoris momenti rebus ipsi Decreta vnanimes condiderunt; sic etiam vniuersi pariter quæstionem illam dijudicassent. Sed hinc progrediamur ad rationem, qua permotus Ambrosius à Dacio dicebatur sententiam in vxoratorum fauorem Sacerdotum pronunciasse. B

XXIX. *Perfectio vitæ* (inquit) *non in castitate, sed in charitate consistit*. O rationem planè irrationabilem, atque Ambrosio indignissimam: &, vt nihili prorsùs ab ipso faciendam, sic etiam nihili prorsùs ab ipso factam! Quidni verò cæteroqui Ambrosius similiter ob eamdem rationem Virginibus, quæ Sacrum ad Velamen admitti cuperent, concessit, vt vna vice Matrimonium contraherent! Etenim, secundùm illud Apostoli, quemadmodùm vitæ perfectio non in castitate, ita neque in virginitate consistit, sed in charitate. Quidni verò præterea ille Sacris etiam Ministris concessit, vt non solùm semel nubere possent, sed etiam iterùm ac tertiò, quinetiam toties, quoties Laicis licitum esset? Non enim solo primi eius Matrimonij tempore, sed omni prorsùs tempore perfectio vitæ, secundùm illud Apostoli, consistit in charitate, non autem in castitate. C D

XXX. Priusquàm tamen acriùs Datium absurdis eiusmodi consectarijs vrgeamus, percommodùm profectò ac perutile erit luculenter explicasse, quemadmodùm perfectio vitæ spiritualis, secundùm rei veritatem, atque secundùm Apostoli Pauli sententiam, consistat in charitate. Præclarè autem Bellarminus *De Membris Ecclesiæ Militantis* Libro Secundo, qui est *De Monachis*, Capite secundo, sic docebat: *Sunt autem hoc loco annotanda*

tanda quadam. Primum illud est, veram perfectionem in charitate consistere. Perfectio enim vniuscuiusque rei in eo posita est, vt fini suo vltimo quàm arctissimè coniungatur. Finis autem hominis Deus est: charitas verò maximè vnit hominem cum Deo, iuxta illud Prima Ioannis quarto, Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo: & ad Colossenses tertio, Charitas est vinculum perfectionis, id est vinculum, quod, ligans hominem cum Deo, hominem reddit perfectum vel (vt Chrysostomus exponit) vinculum, quod, ligans & continens in homine omnes virtutes, hominem reddit perfectum. Vt enim spiritus humanus ligat & continet omnes humores & partes, alioqui dilapsuras; ita Spiritus Sanctus, inhabitans corda nostra per charitatem, continet omnes virtutes, alioqui facilè dilapsuras. Quod etiam idem Apostolus ostendit, cùm ait Prima ad Corinthios 13. Charitas patiens est, benigna est, & quæ sequuntur. Itaque Irenæus Libro Quinto, ante medium, exponens illud Apostoli Prima ad Thessalonicenses vltimo, Vt integer spiritus vester & anima & corpus conseruetur, dicit, hominem perfectum tribus constare, corpore, anima, & Spiritu Sancto, inhabitante per charitatem. Vt enim, si desit ei corpus vel anima, erit imperfectus in genere naturæ; ita, si desit charitas, erit imperfectus in genere moris. Quo modo locum illum Pauli intelligunt etiam ferè omnes Græci, Chrysostomus, Theodoretus, OEcumenius, Theophylactus, & cum eis Hieronymus in Epistola ad Hedibiam, Quæstione vltima. Denique, quòd charitas sit Christiana perfectio, ex eo patet, quòd ad eam omnia referuntur. Matthæi 22. In his duobus mandatis vniuersa Lex &c. & Prima ad Timotheum 1. Finis præcepti charitas. A B C

XXXI. Subinde verò sic etiam prosequitur: *Nota secundò, ex Beato Thoma in Opusculo De Perfectione, quatuor esse gradus charitatis, proinde etiam quatuor esse gradus perfectionis. Dicitur enim perfectum id, cui nihil deest in ordine ad aliquem finem. Quare non repugnat, aliquid esse perfectum, & imperfectum, si comparetur ad diuersos gradus, seu etiam fines.* D

XXXII. Hos igitur etiam gradus seu fines ille assignat. Sed quoniam primus ad vllam creaturam, secundus autem ad præsentem hominis vitam non pertinet; eos ego propterea prætermitto, meque ad tertium & quartum recipio. *Tertius gradus*

est (subdit ergo Bellarminus) *diligere Deum, non quantùm est diligibilis, nec quantùm potest cretura qualibet absolutè diligere, sed quantùm potest creatura mortalis, qua à se remouit omnia diuini amoris impedimenta, & totam se Dei obsequio consecrauit. Qui in hoc gradu versantur, imperfecti sunt respectu Beatorum; sed perfecti respectu aliorum hominum, etiam iustorum & piorum.* A

XXXIII. Et rursùs: *Quartus gradus est* (concludit ille) *diligere Deum, non quantùm est diligibilis, non quantùm potest creatura vel absolutè vel in hac vita diligere; sed tamen ita, vt nihil æquè aut magis quàm Deum diligat, id est, nihil admittat contrarium dilectioni. Et hic gradus praceptus est omnibus, & quamdam habet perfectionem, licet respectu superiorum sit imperfectus. Vnde Prima Ioannis secundo dicitur: Qui seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Et tamen Matthai 19. Dominus ei, qui dicebat se omnia pracepta seruasse, ait: Si vis perfectus esse; vade, vende omnia &c. Loquitur enim Ioannes de isto quarto gradu; Dominus autem de tertio.* B

XXXIV. His ergo per nos item præmunitis, si nunc quæramus, quo sensu Ambrosius opinione Datij asseruerit, perfectionem vitæ, non in castitate, sed charitate consistere secundùm illud Apostoli Pauli testimonium, pro charitatis virtute, quin etiam virtutum Regina, tam luculentum & palmare; non aliud profectò respondere posset Datius, quàm locutum esse Ambrosium de vitæ perfectione vnicuique homini ad æternam salutem necessaria; & propterea locutum etiam esse de charitate secundùm eam tantummodò perfectionem, quam Bellarminus proximè in eo quartu gradu collocabat. Certè autem ita prorsùs eumdem illum Apostoli locum probati etiam Interpretes communi consensu exponunt, nec aliter eum ipsemet etiam exposuit Ambrosius, tam in Commentario (si tamen ipsius re vera est, vt superiore Numero 21. excipiebam) quàm libro Quarto, Epistola 33. propè finem, ad Virginem Sacram scribens Demetriadem. Si ergo Ambrosius ex eo Apostoli loco, in eum, quem Datius dicebat, modum argumentatus fuisset; non aliud profectò perfectionis genus in Sacris Testamenti Noui Ministris necessarium esse supposuisset, quàm quod in vnoquòque Laico necessarium esset constat, vt æter- C D

nam

nam salutem assequatur. Nisi enim hoc ille supponebat; risu A profectò & cachinnis dignissimum fuisset tale ipsius argumentum; quippe cui promptissimè atque inuincibiliter responderi poterat, altioris ordinis, quàm Laicorum, esse perfectionem talium Ministrorum; eamquè, non in sola quidem castitate, sed in charitate simul & castitate consistere; sicut in charitate simul & virginitate citra dubium consistit; & sicut ipsiusmet Datij confessione (non enim hoc negari ab illo potest; si modò constare sibi velit, & Ambrosium sibimet ipsi constantem supponere) post primæ illorum Ministrorum vxoris obitum, in charitate simul cum castitate, siue cum abstinentia in posterum ab officij coniugalis vsu, consistit. Pro primo igitur illo B Sacrorum Noui Testamenti Ministrorum Matrimonio ratio illa, ex eo Apostoli testimonio desumpta, nihil prorsùs valet, nisi eorum perfectio interim supponatur ordinis esse non altioris, quàm sit perfectio Laicis etiam omnibus ad æternam salutem necessaria. Atqui nihil tale, ne interim quidem, supponitur ab Ambrosio: à quo certè supponitur oppositum; sicuti iam vidimus è Numero 12. ad multos alios subsequentes. Non igitur credi par est, eum ita fuisse argumentatum, sicut ei Datius adscribebat; & hac quidem in parte fatuus, & ineptus, & sibimet ipsi parùm constans. C

XXXV. Ecquis verò sanæ mentis præterea credat, Ambrosium eo fuisse animo, vt talem illam pro Sacerdotibus vxoratis auderet pronunciare legem, quæ Sanctorum Apostolorum Sacriquè Concilij Primi OEcumenici Nicæni Decretis aduersaretur? Ac Sacrorum quidem Ministrorum Cœlibatum ab ipsismet Apostolis præscriptum fuisse, testimonio nobis esse possunt Canones ipsi Apostolorum, à Clemente Primo Papa recitati. Eorum enim Vigesimus-septimus sic habet: *Innuptis autem, qui ad Clerum prouecti sunt, præcipimus, vt, si voluerint, vxores accipiant; sed Lectores Cantoresquè tantummodò*. Be- D nè autem Bellarminus Libro Primo *De Clericis*, Capite 19. posteaquàm hunc Canonem recitasset, sic adiecit: *Quod autem de Lectoribus & Cantoribus dicitur, idem de alijs Minoribus Ordinibus intelligitur; cùm sit omnium eadem ratio*. Quocirca etiam vice versa secundùm sanam Canonis huius intelligentiam Ministris omnibus innuptis & ad Sacros Ordines promo-

tis

A tis vetitum erat vxores accipere. Atque huic quidem intelligentiæ quamoptimè congruit superior eorumdem Apostolorum Canon Sextus, quo sic præcipiebatur: *Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vxorem suam ne eijciat religionis prætextu. Sin autem eiecerit; segregetur: & , si perseueret; deponatur*. Hoc enim Canone agebatur de Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, qui ante Ordinationem duxissent vxores, quiquè solicitè atque religiosè cauere propterea deberent, ne illis in posterum vterentur. Ne igitur prætextu religionis huius, siue cautelæ, cæteroqui ob legem Cœlibatus necessariæ, deponerent earum curam, nec eas interim alerent, cæteraquè ad victum ne- B cessaria suppeditarent, conditus est hic ipse Canon; vt sapienter Viri docti præcisè affirmarunt, quorum multos enumerat etiam Seuerinus Binius Tomo Primo Conciliorum à semetipso editorum, siue in suis ad eumdem Canonem Notis. In eamdem porrò sententiam nobis etiam Calixtus adstipulatur Papa Primus, qui Romanam Ecclesiam rexit ab Anno Domini supra Ducentesimum vigesimo-primo, vsque ad vigesimum-sextum. Is enim apud Gratianum Distinctione 27. Cap. *Presbyteris*, ita inquit: *Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, & Monachis, concubinas habere, seu Matrimonia contrahere, penitùs interdicimus: contracta quoque Matrimonia ab huiusmodi personis, disiungi*, C IVXTA SACRORVM CANONVM DEFINITIONES, *iudicamus*. Benè siquidem Gregorius de Valentia in Libro *De Cœlibatu* Capite 3. inter alios Theologos sic obseruat ad hunc locum: *Quo loco, cùm Calixtus Canones Sacros antiquiores se ipse etiam antiquus Pontifex ad eam rem citet; argumento id est, hanc legem Cœlibatus esse Apostolicam*. Id ipsum verò satis apertè colligitur etiam è Sacrorum Conciliorum ac Romanorum Pontificum & veterum Patrum testimonijs, quæ Catholici Doctores aduersùs Hæreticos pro eodem Cœlibatu collegerunt, ac nominatim Bellarminus Libro Primo *De Clericis* Ca- D pite 19. E quibus quidem testimonijs vnicum illud in præsenti producere placet, quod est Concilij Carthaginensis, vt communiùs numeratur, Secundi, de quo Baronius ad Annum Christi Trecentesimum nonagesimum-septimum, & Binius Tomo Primo Conciliorum pagina 541. id affirmans celebratum tempore Cælestini Primi Papæ (fuit autem ab Anno Chris-

ti

ti supra Quadringentesimum vigesimo-tertio vsque ad trigesimum-secundum) & à Leone Papa Quarto comprobatum Capite *De Libellis*, Distinctione vigesima. Eius enim Concilij verba hæc erant Canone 2. *Omnibus placet, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes, etiam ab vxoribus se abstineant;* VT, QVOD APOSTOLI DOCVERVNT, ET IPSA SERVAVIT ANTIQVITAS, NOS QVOQVE CVSTODIAMVS. En igitur pro Sacrorum Cœlibatu Ministrorum videmus legem à Sanctis Apostolis sancitam, itemquè antiquitùs seruatam. A

XXXVI. Progressu tamen temporis non defuere, qui à veteri & Apostolica illa disciplina nonnihil declinauerint, & in Ecclesia nominatim Orientali. Quamobrem nonnulla etiam eiusdem Ecclesiæ Concilia varijs vicissim Decretis eamdem disciplinam in vsum reuocare studuerunt. B

XXXVII. Concilium in primis se nobis offert Ancyranum, siue in Ciuitate Ancyra, in Prouincia Galatiæ congregatum Anno Domini Trecentesimo decimo quarto: eiquè octodecim Episcopi, & perinsignes (vt benè Baronius ad eumdem Annum Articulo 77. & 78. obseruauit) interfuerunt; sicut & postea eorum multi Concilio Neocæsariensi, plerique autem Nicæno, de quibus Concilijs proximè dicemus. Cùm igitur Ancyranum illud Concilium varios sanciuisset Canones pro recipiendis ad Catholicam Communionem ijs, qui propter Maximini Tyranni persecutionem à Fide Catholica defecerant; tum verò Canone nono (aliter decimo) ita decreuerunt, vt Baronius ad eum ipsum Annum Artic. 88. his exprimat verbis: *Lapsis igitur eiusmodi remedijs impartitis, de Ecclesiastica disciplina incorruptè seruanda Patres alias regulas addiderunt; sed illam in primis, quæ ad Sacros Ecclesiæ Ministros magnoperè spectare videbatur; nempe, vt absque vxore cœlibem vitam ducerent: qua quidem lege (vt alias dictum est) non Sacerdotes tantùm; sed & Diaconi obligati erant ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ: illosquè solum Diaconos ab ea eximi voluerunt, qui, cùm ordinarentur inuiti, fuissent pariter contestati, se non posse continentes viuere, ac proinde ducere vxorem velle. Qui enim sic reclamasset, & nihilominus ordinatus fuisset, quisquis esset huiusmodi, post Sacrum Diaconatus Ordinem vxorem posse ducere, Patres illi consenserunt.* C D

consenserunt, sic statuentes (Canone nono, vel decimo *) Diaconi, quicumque ordinantur, si in ipsa Ordinatione protestati sunt, & dixerunt, velle se Coniugio copulari, quia sic manere non possunt: si postmodùm vxores duxerint; in Ministerio maneant, propterea quòd eis Episcopus licentiam dederit. Quicumque sanè tacuerint; & susceperint manus Impositionem, professi continentiam, & postea Nuptijs obligati sunt, à Ministerio cessare debebunt*. Hactenùs ex eo Canone Baronius secundùm Donysij Exigui editionem. Tum verò sic etiam subdit: *Additur in secunda editione (* quam ipsemet superiore Articulo 81. dixerat incerti esse Auctoris *) Laicam tantùm recipientes Communionem*. Quibus è verbis idem Baronius id obseruat: *Nimirùm, non cum Sacris Ministris ampliùs, sed cum Populo extra cancellos communicantes*. Ac demùm ita concludit: *Ex his videas, tum in vniuersa Ecclesia Catholica, tum in Oriente, quàm firmus atque stabilis assertusquè ab omnibus esset Sacrorum Ministrorum Cœlibatus. Sed de his actum est Primo Annalium Tomo pluribus*. Ancyrani ergo eius Concilij Patres (vt ego quoque prò meo sensu hic denique concludam) certam supponebànt legem, quæ Sacris in vniuersum Ministris vsum Matrimonij vetaret, quæquè nihilominùs ab Episcopo relaxari posset in eum, quem ipsi præscripsere modum; itaut eis non aliter vti Matrimonio liceret.

XXXVIII. *Post Ancyranum verò (* prosequitur Baronius ad eumdem Annum Trecentesimum decimum-quartum, Art. 90. *) Neocæsariense Concilium celebratum est. Quoto tamen Anno, nescimus. Sed quantum coniectura assequi licet: cùm ijdem propè omnes Episcopi, qui interfuerunt Concilio Ancyrano; subscripti pariter habeantur illi, quod Neocæsarea celebratum est: & inter alios Basilius Episcopus Amasea, quem diximus in Persecutione Licinij, quæ proximè est subsecuta, Martyrem occubuisse, recenseatur; planè necesse est affirmare, haud diu post Ancyranum iterùm Neocæsarea eosdem fermè Episcopos conuenisse, antequàm Licinius Orientalem Ecclesiam Persecutione vexare aggrederetur*. Et pauculis interpositis: *Neocæsarea igitur in Ponto, cuius Episcopus tunc erat (quod nuper dictum est) Longinus, fama celebris; cùm Patres illi Sanctissimi Conuentum agerent; nihil antiquius habuerunt, quàm Sacerdotum vita*

integritati prospicere. Quamobrem de eorum cœlibi vita ducenda A
in primis hæc statuerunt (Canone primo) *ex præscripto antiqui vsus Ecclesiæ: Presbyter, si vxorem duxerit; ab Ordine deponatur: si verò fornicatus fuerit, vel adulterium perpetrarit; ampliùs pelli debet, & ad pœnitentiam redigi. Hæc ex Dionysij versione.* Cuius quidem Decreti (quoad primam nempe partem) hanc ego interpretor fuisse causam, quòd nonnulli ex ijs Diaconis, quibus in Concilio Ancyrano permissa fuerat nubendi facultas, huius facultatis executionem reseruarent in illud etiam tempus, quo Sacerdotium accepissent. Hoc ergo ij Patres tanto indecorum Ordini iam suscepto iudicarunt; ac proinde talia illorum Matrimonia vetuerunt. B

XXXIX. His tamen Conciliorum Prouincialium Decretis, quibus aliquid è vetere illa & Apostolica Sacrorum Ministrorum disciplina remittebatur, contenti non fuerunt trecenti decem & octo Patres illi, qui Anno Trecentesimo vigesimo-quinto Nicæam in Bithynia conuenerunt ad Sacrosanctam OEcumenicam Synodum. Quippe Ministris eiusmodi non permittentes habitationem cum vxoribus, simul etiam illis omnibus Matrimonij celebrationem vsumquè vnanimes negarunt. Synodi profectò illius Canon tertius sic ad verbum se habet: *Interdixit* C
per omnia Magna Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omninò, qui in Clero est, licere subintroductam habere mulierem, NISI FORTE AVT MATREM, AVT SOROREM, AVT AMITAM, VEL EAS TANTVM PERSONAS, QVÆ SVSPICIONES EFFVGIVNT. Quidni verò nos item ad hæc verba simul cum Bellarmino Libro Primo *De Clericis* Capite 19. hunc in modum argumentemur? *Nulla vxoris mentio fit: quæ tamen primo loco poni debuit, si cum ea habitare liceret. Item, cur prohibetur Clericis cohabitatio mulierum, si vxorati esse possunt? Nonne vxores ancillas habere* D
possunt in eadem domo? Quidni rursùs argumentemur vnà cum eodem postea Capite vigesimo propè finem: *Quomodo cohæret illa narratio de Paphnutio cum Canone tertio Concilij Nicæni? vbi prohibetur Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ne vllam domi mulierem habeant, præter Matrem, Sororem, Amitam:* Hæc ipsa nimirùm Bellarminus hoc demùm Capite opponebat argumento, quod erat huiusmodi: *Argumentum*

 quintum

quintum & vltimum Caluini ſumitur ex Hiſtoria Socratis Libro A *primo, Capite 8. & Sozomeni Libro primo, Capite 22., vbi dicunt, quòd, cùm Nicænum Concilium legem ferre vellet, ne liceret Clericis cum vxoribus ſuis dormire; ſurrexit Paphnutius Confeſſor; & Synodus tota in eius ſententiam iuit, & continentiam ab vxore in arbitrio cuiuſque reliquit.* Vt igitur Bellarminus hoc argumentum refellat, ante omnia præmittit id, quod ambo nihilominùs ij Scriptores Græci vltrò concedebant. *Nam vterque Auctor* (verba ſunt ipſius Bellarmini) *in eodem loco teſtantur, Paphnutium adieciſſe, bonum ſibi videri, vt ſecundùm antiquos Canones prohibeatur Clericis, ne poſt Ordinationem vllo* B *modo vxores ducant; ſed ſolùm permittantur vti illis, quas ante Ordinationem acceperunt.* Subinde verò multis & magni momenti argumentis eoſdem illos Auctores oſtendit non eſse fide dignos in hac narratione, quam cæteroqui, vt vidimus, contendit eodem illo tertio Nicæni Concilij Canone refelli. Talem verò illorum narrationem iiſdem fermè argumentis egregiè confutarunt etiam Gregorius de Valentia in Libro *De Cælibatu* Capite 6. in Reſponſione videlicet ad Decimum-tertium Argumentum: & Baronius Tomo Tertio Annalium, ad Annum Trecenteſimum vigeſimum-quintum, Articulo 148. & C ſequentibus; ſed hic in eo quidem præterea ſingularis, quòd Articulo 151. ſuam tertij eius Canonis Nicæni expoſitionem confirmauit Sancti Baſilij Magni teſtimonio, ex ipſius Epiſtola 17. ad Peregorium carptim deprompto; & ita ſanè ad præſens inſtitutum per alias etiam ſui partes, à Baronio prætermiſſas, accommodato pariter ac opportuno, vt eam ego integram hoc recitare loco ſtatuerim. Ea verò, ſecundùm Pariſienſem Anni 1603. editionem pagina 1040. ſic ad verbum ſe habet: *Paregorio Presbytero Baſilius. Legi Litteras tuas magna cum animi lenitate: admiratuſquè ſum, quomodò coneris rebus incurabilibus* D *longis mederi ſermonibus; cùm, breuiter nobis & facilè re ipſa ſatiſfacere valens, in illis, de quibus accuſaris, permanere conſtitueris.* NEC PRIMI, NEC SOLI (*Paregori*) SANCIVIMVS, NON DEBERE MVLIERCVLAS COHABITARE VIRIS. LEGE CANONEM, A SANCTIS PATRIBVS NOSTRIS IN NICÆNA SYNODO CONSTITVTVM: QVI MANIFESTE INTERDIXIT, NE QVIS MV-

MVLIERCVLAM SVBINTRODVCTAM HABEAT. A
COELIBATVS AVTEM HONESTATEM SVAM IN EO HABET, SI QVIS A NEXV MVLIERIS SECESSERIT. *Itaque, si quis Cælibatum nomine tenùs professus, re ipsa faciat ea, quæ à coniugatis fiunt; manifestum est, quod virginitatis honestatem nuncupatione quidem illius præstet, verùm interea ab inconuenienti voluptate non desistat. Tantò facilius admonitioni nostræ acquiescere poteras, quantò magis liberum esse te à corporalibus affectionibus affirmas. Neque enim credo, virum, septuaginta Annos natum, cum eiusmodi affectionibus cohabitare muliercula: neque propterea ista determinaui, quòd aliquid absurdi designaueris; sed quòd ab Apostolo edocti sumus, non esse* B *fratri ponendum offendiculum, vel scandalum. Scimus autem, vsuuenire, vt, quod à nonnullis rectè geritur, alijs in occasionem peccati cedat. Ob hanc causam,* CONSTITVTIONEM SANCTORVM PATRVM SEQVVTI, *præcepimus, vt à muliercula separeris. Vt quid igitur Chorepiscopum accusas, & veteris inimicitiæ mentionem facis? Immò quid nos quoque, quasi aures habeamus delationibus admittendis procliues? Et non magis te ipsum reprehendis, quòd à consuetudine mulierculæ abstinere detrectas?* EIICE IGITVR ILLAM EX ÆDIBVS C
TVIS, ET TRADE IN MONASTERIVM. SIT ILLA CVM VIRGINIBVS, ET TV INTER VIROS MINISTRA; NE NOMEN DEI PROPTER VOS BLASPHEMETVR. *Donec ista feceris, etiamsi innumera per Epistolas causeris; nihil efficies; sed otiosus* (id est, *sine functione Presbyterij*, sicut ibi est in ora marginali adnotatum) *morieris; dabisquè Domino otij tui rationem. Si verò sine correctione tui ipsius ausus fueris Sacerdotij retinere functionem; anathema eris omni plebi; &, si qui te receperint, per omnem Ecclesiam excommunicabuntur.* Hucusque Basilius ille, doctrina pariter ac sanctitate verè Magnus, & Antistitis nostri Ambrosij perquàm familiaris, & Anno Christi Trecentesimo septuagesimo-octauo, vt benè computat Baronius, ex hac mortali ad immortalem ac beatam vitam Calendis Ianuarij sublatus. Quocirca nulli dubium esse iam debet, quin re vera Concilium Nicænum tertio illo Canone vsum coniugij Sacris illis Ministris in omne postea tempus vetuerit, necnon etiam deinceps eadem lex commu- D

niter vsu recepta sit; & id quidem conuenienter ad obedientiam & fidem, tam sancto tantæquè auctoritatis Concilio iustissimè debitam. A

XXXX. Quàm sanctum verò quantæquè auctoritatis illud esset, vel ex eo sanè colligi potest, quod Theodoretus Libro Primo Historiæ Capite 7. narrabat, Episcopos describens illos, qui eidem Concilio interfuerunt; & his quidem verbis: *Fuit autem numerus Episcoporum congregatorum decem & octo supra trecentos. Romanus Episcopus, senio confectus, ipse non affuit; misit tamen Presbyteros duos, qui Compositioni interessent. Multi tum Apostolicis donis excellebant: multi ferebant in corpore suo, iuxta Diuum Paulum, inustas notas Domini Iesu. Ex horum numero constabat, Iacobum, Episcopum Antiochiæ in Mygdonia, quam vocant Syri & Assyrij Nisibin, mortuos suscitasse, & vita restituisse, aliaquè fecisse innumerabilia miracula: quibus in Historia, quæ Philotheos inscribitur, separatim expositis, non putaui hac in narratione locum futurum. At Paulus Episcopus Neocæsariæ (Castellum hoc est in ipsa Euphrata) rabiem Licinij senserat; debilitatas enim gerebat manus ambas, contractas candente ferro, & correptis enectisquè articulorum mobilibus neruis. Alijs oculi dextri effossi erant, alijs dextera eneruata brachia: in quibus & Paphnutius Ægyptius conspiciebatur. Et, vt breui absoluam, cernere illo in Conuentu erat Populum quendam Christi Testium.* Hactenùs Theodoreti verba. Paphnutius ille porrò (vt cæteros tacitus præteream) non alius erat, quàm qui paulò ante à Socrate ac Sozomeno memorabatur, & cuius item mentio habetur in Sancti Abbatis Antonij Vita per Sanctum Athanasium conscripta, necnon etiam in Martyrologio Romano, & in adiectis Baronij Notationibus ad vndecimam Septembris diem. De quo præterea Ruffinus Aquileiensis Libro Primo Capite 4. ita scriptum reliquit: *Quem Constantinus* (videlicet Imperator) *in tanta veneratione & affectu habuit, vt sæpius eum, intra Palatium euocatum, complecteretur: & oculum illum, qui in confessione Fidei euulsus fuerat, auidioribus osculis demulceret.* Atque hinc quidem intelligamus par est, ab hoc Paphnutio (quem cum Baronio & alijs supponimus Thebaidis Superioris Episcopum fuisse) omninò diuersum esse Ierosolymitanum illum Episcopum, cuius item oculum pro Catholica B C D

Fide

Fide à Persecutoribus erutum, Constantinus sæpè osculabatur; vt superiori Capite 59. Numero 2. Sanctus nobis affirmabat Gregorius Papa Septimus. Quòd si fortè Nicæno Concilio hic etiam Episcopus interfuit, non alius profectò nomine fuit, quàm Macarius. Inter eos enim Prouinciæ Palestinæ Episcopos, qui eidem interfuerunt Concilio, primus subscripsit *Macarius Ierosolymitanus.* Tali autem pro Macario coniecturæ non mediocriter hæc etiam suffragantur; quòd Ecclesiam illæ Ierosolymitanam, *Vir dignus beatitudine nominis sui, & multiplicibus bonis ornatus* (quo elogio à Theodoreto commendatur Libro primo Ecclesiasticæ Historiæ Capite 3.) rexit ab Anno supra Trecentesimum duodecimo vsque ad trigesimumprimum; quòd etiam interim *eius hortatu Loca Sancta à Constantino* (cui Crucis Signum eodem illo Anno duodecimo primùm è Cælo apparuerat) *& Helena expurgata, & Sacris Basilicis illustrata sunt*, vt in Martyrologio Romano habetur die Martij decima; quòd præterea *semper Ario ab exordio nascentis eius hæresis acerrimè restitit*, vt in Notationibus ad eumdem diem benè probat Baronius; quòdquè tandem iure merito credi possit non minùs ijs etiam restitisse Persecutoribus, à quibus Fideles per varia illa supplicia tentati, & ad defectionem solicitati proximè fuerant. Sed hinc ad Nicæni Concilij auctoritatem reuertamur.

XXXXI. Illud autem pro certo & indubitato supponimus fuisse Generalium Conciliorum Primum, & à Romano Pontifice approbatum; vt Bellarminus accuratè docuit Libro Primo *De Concilijs*, Capite 5. Quocirca simul etiam, tamquàm è Fide Catholica certissimi, supponimus errare non potuisse, nec in Fide, nec in moribus; vt in vniuersum pro omnibus eiusmodi Concilijs egregiè idem disseruit Bellarminus Libro Secundo *De Conciliorum Auctoritate*, Capite 2. multisquè alijs subsequentibus. Sed & singularia nobis non desunt pro eodem illo Concilio testimonia: & hæc quidem præ cæteris. Sanctus Athanasius in Epistola ad Epictetum (quam recitat etiam Sanctus Epiphanius Hæresi 77.) miratur, quomodò aliqui audeant quæstionem mouere de rebus in eo Concilio definitis; cùm non possint eiusmodi Conciliorum decreta mutari, nisi errando. *Qua igitur* (inquit) *audacia fit, vt post tanti Concilij auctoritatem*

auctoritatem disceptationes, aut quæstiones instituant? Quòd si ex genere Arianorum sunt; nihil mirum, si, quæ contra ipsos promulgata & scripta sunt, calumnijs oppugnent &c. Sin ex eorum numero sunt, qui, cùm Orthodoxorum speciem habeant, & amplecti videantur quæ à Patribus sunt edita, disputando tamen ea subuertere moliantur; nihil aliud faciunt, quàm proximum portant subuersione luculenta, verborum pugnis digladiantes, non ad alicuius vtilitatem, sed ad ruinam hominum simpliciorum. A

Idemquè Athanasius in Epistola ad Episcopos Africæ illud ipsum Concilium restatur anathema ijs denunciasse omnibus, qui contraria suæ ipsorum confessioni sentirent. *Huic certè Concilio* (addit ille) *vniuersus Orbis assensum præbuit: & quamquàm multa habita sunt Synodi; huius tamen omnes sunt memores, tum per Dalmatiam, Dardaniam, aliasquè Insulas, Siciliam, & Cyprum; tum per Isauriam, Pamphiliam, Lyciam, & vniuersam Ægyptum & Lybias; & plerique in Arabia hanc agnouerunt, & admirati sunt, & subscriptione approbarunt, adeò vt, si quis restet ex Ariana radice progerminante amaritiem (loquimur autem de Vrsatio, Valente, cæterisquè qui idem sentiunt) per ista ipsa scripta abscissi reiectiquè comperiantur. Sufficiunt igitur ea, quæ Nicææ confessa fuere: satisquè per se virium habent, quemadmodùm superiùs diximus, tum ad subuersionem impij dogmatis, tum ad tutelam vtilitatemquè Ecclesiasticæ Doctrinæ.* Et paulò pòst: *Verbum illud Domini per OEcumenicam Nicææ Synodum in æternum manet.* Nonne verò ipsemet etiam Constantinus Imperator apud Eusebium Libro 3. de ipsius Vita, Epistolam scribens ad Ecclesias, eiusdem Concilij Decreta disertissimè appellabat *Cælestia Mandata?* In eamdem porrò sententiam Sanctus etiam Gregorius Nazianzenus Oratione in Athanasium affirmare non dubitauit, *ad Concilium Generale Nicænum Episcopos à Spiritu Sancto congregatos esse.* Sanctus etiam Cyrillus Libro 1. de Trinitate, Decretum eiusdem Concilij appellauit *Diuinum & Sanctissimum Oraculum.* Quocirca Sanctus etiam Basilius Epistola 78. docebat, suspectis de Fide proponenda esse Nicæni Concilij Decreta; inde siquidem apparitorum, Hæretici ne illi sint, an Catholici. Sin autem aliquos etiam huc addere velimus ætate Ambrosij posteriores; Sanctus profectò Pontifex Leo Primus in Epistola B C D

78. ad Leonem Augustum præcisè asseruit, non posse in Catholicorum numero computari eos, qui Nicæno Concilio resisterent: & in Epistola 53. ad Anatholium, & 54. ad Martianum Imperatorem, Nicæni Concilij Canones per Sanctum Spiritum esse ordinatos. Sic etiam Sanctus Gregorius Magnus Libro Primo Epistola 24. eò vsque processit, vt scriberet: *Quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem; sicut Sancti Euangelij quatuor Libros, sic quatuor Concilia suscipere & venerari me fateor; Nicænum scilicet, in quo peruersum Arij dogma destruitur; Constantinopolitanum quoque, in quo Eunomij & Macedonij error conuincitur; Ephesinum etiam Primum, in quo Nestorij impietas iudicatur; Chalcedonense verò, in quo Eutychis Dioscorique prauitas reprobatur, tota deuotione complector, integerrima approbatione custodio; quia in his, velut in quadrato lapide, Sanctæ Fidei structura consurgit, & cuiuslibet vitæ atque actionis norma consistit: Quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium iacet.* Hinc itaque Bellarminus Libro Primo *De Clericis*, Capite 1. cùm eiusdem Concilij Testimonium producturus esset; præfatus ei sic fuit: *Prodeat igitur, non ex hominibus singulis, sed ex cætibus hominum, Concilium Primum Nicænum, OEcumenicum, vetustissimum, frequentissimum, celeberrimum, cuiusquè auctoritas tanta semper apud omnes veteres fuit, vt ab Eusebio Libro 1. de Baptismo, Capite 18. Orbis terræ Concilium appelletur: ab Athanasio in Epistola ad Episcopos Africæ; & Leone Epistola 53. ad Anatholium cum Oraculis Spiritus Sancti: à Gregorio verò Libro Primo Epistola 24. cum ipso Euangelio conferatur.* Cùm igitur tantæ foret auctoritatis hoc Concilium: cumquè Sacris illis Ministris vsum Coniugij vetuerit; credibile profectò non est, Ambrosium illis eumdem permittere vsum voluisse, requè ipsa permisisse.

XXXXII. Non ego tamen propterea nego defuisse interim aliquos, qui eumdem nihilominùs Matrimoniorum vsum sibi vsurpauerint: sed sicut eum sibi vsurpabant contraquàm Sacrosancta illa OEcumenica Synodus statuisset; sic eum nego ireiumquè nego illis, vel eiusdem generis alijs, permissum ab Ambrosio fuisse. Tales vtiquè Ministros Ambrosius absque dubio damnabat superiore Numero 15. neque minùs damnasset

nasset eos, quos Sanctus Epiphanius descripsit immò verò A
damnauit Hæresi 59. quæ est Catharorum. Etenim secundùm Parisiensem atque Græcolatinam Anni 1622. editionem, studio & opera Dionysij Petauij emendatam, Epiphanius illic inter cætera sic inquit: *Si quis post Baptismum secundam vxorem duxerit; ab illis non ampliùs admittitur. Quod quidem planè stolidum est.* Et paulò pòst: *Siquidem, quæ Sacerdotio propter singularem functionis illius dignitatem præcipuè tributa sunt, ea ad omnes communiter pertinere iudicant. Illud quidem audierunt: Episcopum irreprehensibilem esse oportere, vnius vxoris virum, similiter & Diaconum, & Presbyterum. Ita enim* B
profectò se res habet, vt, post Christi in Orbem terrarum aduentum, eos omnes, qui secundùm priores Nuptias mortua vxore alteris se se nuptijs illigarint, sanctissima Dei disciplina reijciat, propterea quòd incredibilis est Sacerdotij honor ac dignitas. Atque istud ipsum Sacrosancta Dei Ecclesia cum omni prouisione diligentiaquè seruat. Quin eum insuper, qui adbuc in Matrimonio degit, ac liberis dat operam, tametsi vnius sit vxoris vir, nequaquam tamen ad Diaconi, Presbyteri, Episcopi, aut Hypodiaconi Ordinem admittit; sed eum dumtaxat, qui ab vnius vxoris consuetudine se se continuerit, aut ea sit orbatus; QVOD C
IN DICTIS LOCIS PRÆCIPVE FIT, VBI ECCLESIASTICI CANONES ACCVRATE SERVANTVR. *At enim nonnullis adbuc in locis Presbyteri, Diaconi, & Hypodiaconi liberos suscipiunt. Respondeo,* NON ILLVD EX CANONIS AVCTHORITATE FIERI; SED PROPTER HOMINVM IGNAVIAM, *quæ certis temporibus negligenter agere ac conniuere solet ob nimiam Populi multitudinem; cum scilicet, qui ad eas se functiones applicent, non facilè reperiuntur. Quod ad ipsam quidem Ecclesiam attinet; ea, vtpote à Sancto* D
Spiritu benè ordinata atque constituta, quod decentius est omnibus in rebus considerans, ei rei studere potissimùm instituit, vt quæ Diuino Numini ministeria præstantur, nulla re, quoad fieri potest, distrahantur, vtquè spiritalia omnia officia quàm optima latissimaquè conscientia gerantur. Hoc igitur dico, propter subitas functiones atque officia conuenire, vt Presbyter, ac Diaconus, & Episcopus Deo penitùs vacet. Nam si illis etiam qui è Populo sunt, idipsum Apostolus præcipit, vt (inquit) ad tempus vacent

orationi;

orationi; quanto id magis Sacerdoti præſcribit? Nimirùm nullis vt impedimentis auocetur, quò in ſpiritualibus ſecundùm Deum negotijs, in ipſo vſu Sacerdotij adminiſtrationequè ferietur. Hucuſque Sanctus Epiphanius: & hic quidem Sancto Ambroſio contemporaneus, vt è Baronij Annalibus intelligi datur. Ambroſius enim Eccleſiam Mediolanenſem rexit ab Anno ſupra Trecenteſimum ſeptuageſimo-quarto vſque ad nonageſimum-ſeptimum. Epiphanius autem ab Anno Sæculi eiuſdem Septuageſimo vſque ad Quadringenteſimum circiter ſecundum Eccleſiam rexit Conſtantiæ, ſiue Salaminæ, Vrbis in Cypro primariæ. Quin etiam hic ipſe nobis eo etiam præcipuè memorandus eſt titulo, quòd Anno Trecenteſimo octuageſimo-ſecundo (ſiue poſteriore, quàm celebratum fuiſset Concilium illud Conſtantinopolitanum, in quo Ambroſius à Dario dicebatur in fauorem vxoratorum Sacerdotum iudicaſse) quòd eo, inquam, Anno citra dubium interfuit Concilio Romano, ſub Damaſo Papa celebrato, cui pariter Ambroſius citra omnem controuerſiam interfuit, & cuius mentionem nobis faciebat Bellarminus ſuperiori Numero 27. Quo quidem in Concilio Romano (vt benè Baronius ad eum Annum animaduertit) prohibitum eſt etiam ex præſcripto Nicæni Canonis, ne ante horam tertiam diebus feſtis Miſsæ canerentur; alijs verò diebus à media hora quarta vſque ad nonam facere liceret. Vt hinc etiam intelligamus, quantopere alienus ab eo fuerit Ambroſius, vt pro Clericis coniugatis aliquam conderet legem Nicæno Canoni aduerſantem.

XXXXIII. Quòd ſi quis fortaſsè adhuc hæret hac de re dubius; Ambroſium ipſum audiat, ac dubitare iam tandem erubeſcat. In Proemio quidem Libri Primi de Fide ſic ille ad Gratianum Auguſtum ſcribebat: *Petis à me Fidei Libellum Sancte Imperator, profecturus ad prælium. Noſti enim, fide magis Imperatoris, quàm virtute militum, quæri ſolere victoriam. Nam & Abraham trecentos decem & octo duxit ad bellum* (Geneſis 14.) *& ex innumeris trophæa hoſtibus reportauit. Signoquè Dominicæ Crucis & Nominis, quinque Regum victriciumquè turmarum ſubacto robore, & vltus eſt proximum, & fratris filium meruit, & triumphum.* Et paulò pòſt, Concilium indicans Nicænum: *De Concilijs id poſitiſſimum ſequar, quod trecenti decem*

cem & octo Sacerdotes , tanquàm Abrahæ electi iudicio , consona A
Fidei virtute victores , velut trophæum toto Orbe subactis perfidis
extulerunt ; vt mihi videatur hoc esse Diuinum , quòd eodem nu-
mero in Concilijs Fidei habeatur oraculum , quo in Historia pie-
tatis exemplum . Et eodem postea Libro , Capite nono : *Ac-*
cepisti Sancte Imperator , eos qui talia asserunt (Ariana nempe
pronunciata, qualia proximè recensuerat) *iure damnatos , non*
humana industria , non compositione aliqua : sed trecenti decem
& octo , vt supra dixi , Episcopi ad Concilium conuenerunt .
Sed vt in numero eorum per signum suæ Passionis & Nominis
Dominus Iesus suo probaret se adesse Concilio , Crux in trecen- B
tis , Iesu nomen in decem & octo est Sacerdotibus . Præterea
verò etiam in Libro de Incarnationis Dominicæ Mysterio, Ca-
pite 7. *Non enim quod eiusdem substantiæ est , vnus , sed vnum*
est . Nam vtique Filium eiusdem cum Patre substantiæ confi-
tentes IN TRACTATV CONCILII NICÆNI , *non vnam*
personam , sed vnam diuinitatem in Patre & Filio crediderunt .
In Enarratione pariter de Paschalis Celebritatis Ratione sic in-
cipit : *Non mediocris esse sapientiæ , diem Celebritatis definire*
Paschalis , & Scriptura Diuina nos instruit , & traditio Maio-
rum : qui conuenientes ad Synodum Nicænam , inter illa Fidei C
vt vera ita admiranda Decreta , etiam super Celebritate memo-
rata , congregatis peritissimis calculandi, decem & nouem Anno-
rum collegere rationem , & quasi quendam constituere circulum ,
ex quo exemplum in Annos reliquos gigneretur . Hunc circulum
Enneadecaterida nuncuparunt &c. Et aliquantò pòst : *Nec*
absurdum arbitror , vt inde obseruandi Mensis trahamus exem-
plum , vbi primùm Pascha celebratum est . Vnde & Maiores
nostri IN TRACTATV CONCILII NICÆNI *eumdem*
Enneadecaterideni , si quis diligenter intendat , statuendum puta-
runt , & ipsum Mensem Nouorum rectè custodierunt , quia in D
Ægypto hoc primo Mense noua secantur frumenta . Sed & Li-
bro secundo , Epistola 13. ad Valentinianum Augustum : *Cum*
ijs planè benè conuenit Ariano , qui creaturam Christum dicit ,
quod etiam Gentiles ac Iudæi promptissimè confitentur . Hoc
scriptum est in Ariminensi Synodo : meritoquè Concilium illud
exhorreo , SEQVENS TRACTATVM CONCILII NICÆ-
NI , A QVO ME NEC MORS , NEC GLADIVS PO-
TERIT

A TERIT SEPARARE. *Quam Fidem etiam Parens Clementiæ tuæ Theodosius Beatissimus Imperator & sequitur, & probauit. Hanc Fidem Galliæ tenent, hanc Hispaniæ, & cum pia Diuini Spiritus confessione custodiunt.* Talibus autem Ambrosij de Concilio Nicæno pronunciatis illud etiam connumera, quod à nobis recitatum iam est superiore Numero 18. ac tùm planissimè constabit, quanta ille reuerentia prosecutus fuerit, quamquè fideliter & religiosè seruare semper voluerit Nicæni Concilij Tractatum, siue Decreta eius omnia, tam quæ ad Catholicam Fidem, quàm quæ ad Ecclesiasticam disciplinam pertinerent; ad quam vtique disciplinam pertinebat Canon ille, quo Sacris illis Ministris vetitum fuisse Coniugij vsum abundè iam probauimus. B

XXXIV. Attende nunc, quàm idoneis & ad intelligentiam commodis Datius verbis expresserit eam legem, quam somniabat à Sancto esse Ambrosio pro Sacerdotibus vxoratis pronunciatam. Eius vtique verba hæc erant: *Ideò lex concedit, Sacerdotes semel virginem vxorem ducere, sed Coniugium non iterare. Si autem, mortua prima vxore, Sacerdos aliam duxerit, Sacerdotium amittit.* Hæc igitur vt ad purum & sincerum intelligantur, hunc ego in modum disseruerim. Quemadmodùm aliud est filios in Sacerdotio facere, aliud habere, vt benè Ambrosius etiam nobis Numero 18. in Apostoli Pauli Epistola obseruabat; sic etiam sine dubio aliud est vxorem in Sacerdotio ducere, aliud habere. Hanc enim Sacerdos habere potest ductam priùs, quam Sacerdotio initiaretur; ac præterea sic habere, vt vel ea interim vtatur, vel in perpetuum non vtatur. Quocirca etiam Græci (vt explicatum iam est Numero 24.) secundùm Trullanam Synodum permittebantur vxorem in vsus etiam coniugales habere quidem, si eam, non post, sed ante Subdiaconatus Ordinem duxissent; eademquè consuetudo similiter à Clero Mediolanensi demùm seruabatur Arialdi tempore, vt hoc ipso Libro Quarto iam vidimus Capite 3. Nunc igitur ego quæro, quinam esset genuinus ac legitimus eius legis sensus. Ex vna enim parte videtur ea Sacerdotibus concessisse, vt post Sacerdotium etiam susceptum ducere possent vxorem. Sicut enim ea ipsa lege Coniugium iterare alteramquè post obitum primæ ducere vetabatur Sacerdotibus, C D

qui Sacerdotio iam fungerentur, quique proptereà contrafacientes deberent amittere Sacerdotium, non vtique cæteroqui acquirendum postea, sed priùs acquisitum; ita etiam vice versa Sacerdotibus ad Sacerdotium iam promotis concessum videbatur, vt semel vxorem ducere virginem possent. Quòd si Sacerdotibus hoc ita côcedebatur; quidni multò magis concedebatur Diaconis & Subdiaconis? En igitur vt Ambrosius Sacris illis Ministris facultatem concessisset longè diuersam, longequè ampliorem illa, quam ipsi postea vsurarunt: quod tamen quis credat? Sin autem Datio potiùs placet, vt credamus, ea lege Sacerdotibus ab Ambrosio concessum fuisse, vt vxorem ducere solummodò possent ante Subdiaconatum, & eo prorsùs ordine, quem denique nouimus seruatum à Græcis post Trullanam Synodum, & à nostris Mediolanensibus Arialdi tempore; negari profectò non potest, quin ea lex, talibus concepta verbis, parùm admodùm congruat ad huiusmodi sensum, & hanc etiam ob causam censenda videatur doctissimo Ambrosio indigna. A B

XXXXV. Et hactenùs quidem satis à nobis examinatum singillatim sit primarium illud Datij testimonium. Ad illud porrò Landulphi Senioris, quod secundo loco sequebatur, siue ad illius poriorem partem, iam respondimus Numero xl. Nunc libenter ab ipso percunctaremur, quænam fuerit illa Synodus, quam ipse innuebat. Si enim Constantinopolitanam responderet fuisse illam, quam Datius expressè nominabat; ergo, sicut Datius, ita etiam ipse pariter in hoc iam conuictus erroris tenetur. Si diuersam fuisse; nonne Datium ipse in hoc errasse fateretur, ipseque nobis primùs ostenderet, quàm parui facienda sit eius auctoritas & historica fides? Nonne pariter diuersæ Synodi prætextus ijsdem fermè omnibus refelleretur argumentis, quibus Constantinopolitanæ illius Synodi prætextus refellebatur? C D

XXXXVI. Sensus humanos ad peccandum esse pronos, & præsertim propter incontinentiam; itemquè virginitatem atque castitatem non aliunde, quàm à Deo, haberi posse: absit à me vt hæc negem Ambrosio quàm optimè cognita & comperta fuisse. Atqui ne hoc quidem tantus Ecclesiæ Catholicæ Doctor ignorare poterat, quod eiusdem Ecclesiæ Patres ac Sacri Theologi

passim

A passim & communi consensu docent: hoc est, continentiam A esse quidem peculiare Dei donum; sed eam nihilominùs in hominis arbitrio & potestate positam esse; si tamen ipse remedijs ad eam necessarijs, ac diuinitùs institutis, & ad vsus nostros paratis, vti velit. Qua de re præ cæteris Æui nostri Theologis ego suaserim vt Cardinalis consulatur Bellarminus Libro Primo *De Clericis*, Capite 21. in Responsione ad Quartum aduersariorum Argumentum: & aliquantò copiosiùs Libro Secundo *De Monachis*, Capite 31. vbi etiam inter alia multa Patrum testimonia, quibus probatur Cœlibatum esse in potestate nostra, diuinæ gratiæ auxilio innixa, videre licet Ambrosij quoque B Antistitis nostri testimonium, & his verbis comprehensum: *Ambrosius Libro 3. de Virginibus, Dominus (inquit) qui sciret, prædicandam omnibus integritatem, imitandam paucis; Non omnes (inquit) capiunt verbum istud. Et Libro de Viduis: Sunt (inquit) spadones, qui se castrauerunt propter Regnum Cælorum; sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur. Et infra: Scit Creator omnium, affectus esse varios singulorum; & ideò præmijs virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis alligauit.* Hactenùs Ambrosij verba. Quibus illicò Bellarminus ita subdit: *Hæc ille. Vbi vides, continentiam* C *omnibus prædicari, ab omnibus flagitari; nimirùm, si ipsi velint præmia eius consequi*.

XXXXVII. Cæterùm in eo quoque Landulphus ille Senior errabat, quòd, Græcorum explicans nubendi consuetudinem, his eam verbis descripsit: *Itaque Græci Sacerdotes, Ambrosianam tenentes sententiam, vsque hodie sancitum & pro lege sacra habent; vt, quando in Sacerdotio vnguntur, aut virginitatem exinde promittant, aut vxores in testimonio bonorum virorum sibi facient.* In hoc, inquam, ille citra dubium errabat; & ipsissimet Trullanæ Synodi Canonibus, à Bellarmino fidelissimè D propositis (vt à nobis recitatum iam est Numero 24.) apertissimè refellitur. Non enim ea tunc peragebant (sicut ne hodierna quidem peragunt die) Græci, quando in Sacerdotio vngebantur, sed antequàm Subdiaconatu initiarentur.

XXXXVIII. Sed ne in eo quidem immunis ab errore videtur Landulphus, quòd omnes in vniuersum Sacerdotes monogamos existimauerit non viuere sub castitate, sed vxores ita secum dein-

A cepshabere, vt ijs etiam vterentur : quod tamen falsum est. A Etenim secundùm Sacros Canones, & secundùm Catholicam & Sancti Ambrosij doctrinam, in superioribus explicatam, hoc illis vetabatur.

XXXXIX. Ad Gualuanei Flammæ attestationem Numero 5. recitatam, nunc reuertimur, & propria pariter ipsius errata commonstramus. In eo autem primùm errauit, quòd ea Sancti Pauli ad Timotheum & ad Titum monita malè interpretatus est contra perpetuam & communem illam Ecclesiæ Catholicæ sententiam, quam nos vnà cum Bellarmino indicabamus Numero 23. cùm alioqui certissima sit ea quoque Tertulliani regula, Libro de Præscriptionibus aduersùs Hæreticos Capite 17. consignata: *Tantùm veritati obstrepit adulter sensus, quantùm & corruptor stylus.* Inde igitur Gualuaneus corruptè ac deprauatè, quinetiam contra Canones illos Apostolicos, quos Numero 35. indicabamus, iudicauit, iam inde ab initijs Ecclesiæ Christianæ licuisse Diaconis, Sacerdotibus, & Episcopis habere vxores; quibus vtique interea vterentur. Hic enim absque dubio erat Gualuanei sensus. B

L. Quòd item ille à Zacharia, Sancti Ioannis Baptistæ Genitore, ac Veteris Testamenti Sacerdote, argumentabatur ad Noui Testamenti Sacerdotes; in hoc itidem absque dubio errabat; & in hoc ab ipsomet etiam Sancto Ambrosio refellitur; vt iam vidimus Numero 15. 20. & 25. C

LI. Verùm verò Eribertus ille Archiepiscopus (à me solitus appellari potiùs Aribertus) eam re vera vxorem habuerit, quam Gualuaneus dicebat: ne hoc quidem mihi verum aut verisimile videri potest. Aribertus nimirùm ille ad Ecclesiæ Mediolanensis regimen euectus est Anno Domini supra Millesimum decimononο, & in eo perseuerauit vsque ad Annum postea quadragesimum-sextum; sicut ego in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis commemini Numero 213. & 246. Eodem verò illius tempore viuebant etiam Rerum Mediolanensium Scriptores, Arnulphus & Landulphus Senior, sæpissimè hactenùs à nobis in testimonium producti. Eiusdem igitur Archiepiscopi Gesta luculenter ambo & copiosè suis Historijs consignarunt; neque tamen vxoris illius, quam Præsul ille tunc haberet, mentionem fecerunt vllam; quam tamen cæteroqui fa- D

cere

cere debuissent; vt appareret, quanti etiam Præsulis exemplum sequerentur vxorati per ea tempora Sacerdotes, quibus illi vnicè fauebant; vt sæpè iam diximus. De illo autem Sancti Dionysij Monasterio Arnulphus Libro secundo, Capite vndecimo, hæc tantùm: *Sepultus est autem* (Aribertus) *ad Sanctum Dionysium, vbi elegans fundauerat ipse Monasterium.* Landulphus autem Historiarum suarum Libro secundo, postea quàm per multa Capita de Gestis eius Archiepiscopi scripsisset, sic etiam tradidit Capite 32. *Migrauit enim Beatus* (tanti eum hic Auctor faciebat) *Heribertus ad Dominum decimo-septimo Kalendas Februarij, Millesimo quadragesimo-quinto, & sepultus est ad Sanctum Dionysium: cuius Monasterium & Ecclesiam ipse ad Dei honorem & Beati Dionysij exaltans magnificauit, & multis prædijs multisquè honoribus eam ditando & honorando sublimauit.* Multa verò etiam ego ipse legi quinetiam exscripsi publica & autentica eiusdem Monasterij Documenta, quibus à prima eius institutione (quam vigesimo-tertio supra Millesimum Anno Christi adiudicabam in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis Numero 228.) vsque ad Annum 1164. suis expressa vocabulis singillatim enumerantur omnia eius bona immobilia; neque tamen ijs connumeratam vnquàm vidi tam singularem illam Vineam, proprio Vleriæ nomine appellatam, quæ Monasterio eidem contigua fuisse supponitur, quæquè propterea etiam eo magis connumeranda videbatur, si iam tum fuisset in eius potestate. Nondùm igitur donata illi fuerat hæc Vinea; proindequè ne donata quidem illi fuit à muliere, quæ Archiepiscopi eius Ariberti vxor esset. Eiusmodi verò Documenta mihi, de fide mea sibi iamdudùm comperta certissimus, Anno 1642. ex eius Abbatiæ Archiuo commodauit Eminentissimi Cardinalis Antonij Barberini Abbatis Commendatarij tunc Procurator, Bernardus Bellonus, Ambrosianæ Basilicæ Canonicus: cuius mentionem faciebam in eiusdem Basilicæ Ambrosianæ Monumentis Numero 280. & rursùs in Dissertatione feci Nazariana Capite 107. Numero 12. Ac tria quidem prima generis huius Documenta ego ad verbum recitabo Capite subsequenti: reliqua verò sunt huiusmodi. Quartum nempe est Oberti Archiepiscopi nostri Priuilegium, eidem Monasterio concessum *Anno*

Dominica

Dominicæ Incarnationis Millesimo centesimo quadragesimo-sexto, mense Octubris, Indictione decima. Quintum est Priuilegium, eidem pariter Monasterio ab Eugenio Papa concessum, ac *datum Vercellis per manum Guidonis, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis & Cancellarij, quinto nonas Martij, Indictione decima, Incarnationis Dominicæ Anno Millesimo centesimo quadragesimo-sexto, Pontificatus verò Domni Eugenij Tertij Papæ Anno Tertio.* Sextum est Adriani Papæ Priuilegium, *Datum Laterani per manum Alberti, Sancti Adriani Diaconi Cardinalis, vicem Domni Rolandi, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyteri Cardinalis & Cancellarij, gerentis, quarto Idus Nouembris, Indictione sexta, Incarnationis Dominicæ Anno Millesimo centesimo quinquagesimo-septimo, Pontificatus verò Domni Adriani Papæ Quarti Anno Tertio.* Septimum est Friderici Imperatoris Ænobarbi Priuilegium, ita denique subscriptum, *Ego Fridericus, Coloniensis Archiepiscopus, & Italici Regni Archicancellarius, recognoui, Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo centesimo quinquagesimo-octauo, Indictione septima, Regnante Domno Frederico Romanorum Imperatore Gloriosissimo, Anno Regni eius Septimo, Imperij verò Quarto; fæliciter, Amen. Datum in Runcalia decimo-quinto Kalendas Decembris.* Octauum & postremum est Alexandri Papæ Priuilegium, *Datum Senonis per manum Hermanni, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Subdiaconi & Notarij, secundo Nonas Nouembris; Indictione decima-tertia, Incarnationis Dominicæ Anno Millesimo centesimo sexagesimo-quarto, Pontificatus verò Domni Alexandri Papæ Tertij Anno Sexto.* Quo cæteroqui tempore (horretquè animus meminisse) nobilissima Ciuitas hæc nostra, miserandum in modum ab ipsomet Imperatore Friderico Ænobarbo diruta, suisquè Ciuibus abire coactis spoliata, secundum iam Annum iacebat. In his igitur omnibus & singulis Priuilegijs, eidem Monasterio concessis, omnia singillatim enumerantur eius prædia & bona immobilia: quinetiam in quarto quinto sexto & octauo nominatim exprimitur *Decima terrarum, quæ sunt iuxta ipsum Monasterium;* neque tamen vnquàm nominata vel aliquatenùs aliter indicata conspicitur Vinea illa, Vseriæ nomine insignis. Quocirca ne ad illud quidem vsque tempus ea videtur in eius potestate Monasterij fuisse; atque adeò ne

donata

donata quidem ab Vseria, quæ Ariberti esset Archiepiscopi vxor. Illud etiam his accedit, quòd neque Sanctus Arialdus neq; alius quispiã ex eius fautoribus vsquàm legitur inter innumeras de Sacerdotum Coniugijs querimonias aliquid vnquàm innuisse de Matrimonio, quo aliquis ex Archiepiscopis nostris aliquando illigatus fuisset. Attendantur verò etiam corruptelæ, quas è Mediolanensi Ecclesia tollere studerent Legati Apostolici, huc missi, ac nominatim Petrus Damiani Cardinalis, & Anselmus Episcopus Lucensis, de quibus præsertim dictum est præsentis Libri Quarti Capite decimo. Ex profectò non aliæ inuenientur esse, quàm Simonia (cuius & Archiepiscopus & Clerus erat reus) quamquè Ministrorum Archiepiscopo inferiorum incontinentia. Quamobrem Archiepiscopus etiam ipse Guido eodem illo Capite 10. sic etiam promittebat Numero 24. *Nicolaitarum quoque hæresim nihilò minùs condemnamus: & non modò Presbyteros, sed & Diaconos, & Subdiaconos ab vxorum vel concubinarum fœdo consortio nostris studijs, in quantum possibilitas nobis fuerit, sub eodem, quo supra, testimonio arcendos esse promittimus.* Denique verò dicamus etiam, de Sacris Ecclesiæ Mediolanensis Ministris, qui per hæc tempora vxores haberent, non aliter sentiendum videri, quàm secundùm eas generis huius leges, quæ per eadem pariter tempora in vsu communiter apud Græcos essent; apud quos tamen sancitum erat, & inuiolabiliter seruabatur, vt Episcopi non haberent vxores, quibus vtique cohabitarent; quemadmodùm apertissimè testatum iam vidimus Numero 24. quibus etiam ea consentiunt, quæ videbimus infra Numero 64. Propter hæc igitur præsertim argumenta ego sanè adduci non possum, vt Gualuaneo (qui post ducentos quinquaginta & ampliùs ab Ariberti obitu Annos floruit) credam, quod sine vllo Auctore affirmabat, Archiepiscopum illum nostrum habuisse vxorem illam; qua scilicet interim vti posset ita, quemadmodùm tunc temporis factitabant inferiores huius Ecclesiæ Ministri.

LII. Sed agamus liberalitet cum Gualuaneo: & illi hoc ipsum etiam credamus. Numquid ergo propterea credendus etiam erit Aribertus vxorem verè habuisse; quia Sanctus Ambrosius nubendi facultatem ipsi concesserit; & in hunc præcipuè finem suis etiam Successoribus benedixerit? Aribertus profectò per

eadem tempora Simoniam quoque exercebat (vt ex ijs etiam A colligi potest, quæ superiore Capite 10. Num. 30. recitauimus) neque tamen eius exercendæ facultatem à Sancto Ambrosio acceperat. Quidni ergo similiter à nobis credatur ne nubendi quidem facultatem ab ipso accepisse? sicut ne ab ipso quidem reliquus acceperat Clerus; vt nos hactenùs contendimus. In hac enim corruptela Clerus noster Clerum potiùs videtur imitatus Græcum, Constantinopolitanæ illi Synodo Erraticæ applaudentem: fortassè verò etiam maiores in ipsa & liberiores progressus fecit ea fretus lege, quæ Libro septimo Capitulorum Karoli Magni & Ludouici Pij Imperatorum Capitulo B 353. quod est *De Regulis Clericorum*, pagina 1116. continetur, & his expressa verbis: *Clerici castimoniam quoque inuiolati corporis perpetuò conseruare studeant: aut certè, vnius Matrimonij vinculo fœderentur.* Septem verò ij Libri hunc in modum sunt inscripti: *Karoli Magni & Ludouici Pij, Christianissimorum Regum & Imperatorum, Capitula, siue Leges Ecclesiastica & Ciuiles, ab Ansegiso Abbate & Benedicto Leuita collecta, Libri septem.* Sic etiam ijdem Codice continentur Legum Antiquarum, Francofurti edito apud Iohannem & Andream Marnios & Consortes, Anno 1613. Certè autem Imperatoris C etiam Ludouici tempore (quod fuit ab Anno Christi Octingentesimo decimo-quarto vsque ad quadragesimum; sicut & Caroli Magni fuerat ab Anno Octingentesimo vsque ad decimum-quartum) Simoniaca labes Ecclesiam fœdabat Mediolanensem; sicuti præsentis Libri Quarti Capite tertio iam vidimus Numero quinto. Eodem verò illud etiam profectò pertinet, quod Tomo Secundo Conciliorum Antiquorum Galliæ, à Iacobo Sirmondo Parisijs Anno Domini 1629. editorum, legitur pagina 431. Ibi enim post Synodum Aquisgranensem, Anno Christi Octingentesimo decimo-sexto, Ludouici Pij Imperatoris Tertio, Indictione decima celebratam, recitantur D Capitula subinde in eiusdem Imperatoris Palatio condita: & inter hæc decimum-sextum, *De Episcopis Italia* inscriptum, & his conceptum verbis: *De Episcopis verò in Longobardia constitutis, qui ab his, quos ordinabant, sacramenta & munera contra Diuinam & Canonicam auctoritatem accipere vel exigere soliti erant, modis omnibus inhibitum est, ne vlteriùs fiat; quia*

iuxta

iuxta Sacros Canones vterque à gradu proprio, talia facientes, decidere debent. A

LIII. Vt autem ab examinandis eiuſmodi Scriptorum teſtimonijs nos expediamus, hoc denique ſolum in Bernardino Corio ſupereſt obſeruandum: quemadmodùm ille ſcilicet nullatenùs diſtinxiſſe videatur inter habere ac ducere vxorem. Quocirca primùm explicans, quid Ambroſius conceſſerit, his explicabat verbis: *Conceſſe loro, che poteſſero hauere moglie vergine.* Subinde verò explicans, quemadmodùm illis hoc ipſum poſtea vetitum fuerit, hunc in modum explicuit: *Fù ordinato, che alcun Sacerdote, ò Cherico, non toglieſſe moglie.* Hinc igitur B etiam ille Corij Cenſor, quo ſuggerente Sacra Indicis Congregatio decreuit, hunc ipſum Corij locum emendari oportere, non ineptè his itidem verbis vſus eſt (qualia nos in eiuſdem Congregationis Epiſtola recitabamus Numero 10.) *Aſſerit, Sanctum Ambroſium permiſiſſe Sacerdotibus vxorem ducere.*

LIV. Hac tamen rursùs data occaſione, prætereundum ſilentio nobis non eſt, quemadmodùm Sacris Miniſtris ab Eccleſia Catholica Romana non tam vxorem ducere, quàm vxorem ad officia cõiugij habere, vetitum ſit; vt ſapienter obſeruauit Dominicus Sotus Libro Septimo de Iuſtitia, Quæſtione 6. Articulo 2. Bellarminus Libro Primo de Clericis, Capite 18. Gregorius de C Valentia Libro de Cœlibatu, Capite 2. & alij. Eiuſdem Gregorij verba ſunt hæc: *Vt optimè attigit Sotus* (loco illo nuper indicato) *oportet prohibitum eſſe, ne quis poſt Ordinationem vxorem ducat; quia prohibitum eſt, ne quis poſt Ordinationem Matrimonio vtatur. Non enim his, qui ſunt in Sacris Ordinibus, Matrimonio interdicitur propter ipſum actum contrahendi, & ducendi vxorem (ſiquidem is actus ſanctus & religioſus eſt, ac honeſtiſſimus, & conſtituens vnum quoddam Sacramentum) ſed propter vſum certè ipſius Matrimonij, qui videtur minùs di-* D *gnitatem atque officium Hominum Sacratorum decere; ſicut poſtea oſtendemus.* Et in eamdem ſententiam Bellarminus hæc item: *Matrimonium non pugnat cum Ordinibus ratione eſſentiæ ſuæ, ſed ratione officij ſeu exercitij coniugalis. Si enim Deus prohibuiſſet Sacerdotibus Coniugium; certè prohibuiſſet propter actum coniugalem, qui hominem reddit totum carnalem, & ineptum ad Diuina; necnon propter ſollicitudinem domus & liberorum, quæ*

 plurimas

plurimas parit distractiones;non autem propter solum Sacramentum Coniugij, vel propter contractum Matrimonij, qui celebratur solo consensu animorum, & est res breuissima & honestissima. A

LV. Sed tempus iam est, vt ab eiusmodi criminatione, in eos Historiographos collecta, transitum faciamus lætiorem ad nonnullos alios causæ nostræ fautores: & ad Sanctos præsertim Hieronymum & Augustinum, Sancto Ambrosio contemporaneos, & in eius Libris versatissimos, necnon etiam Ecclesiasticarum Mediolani Rerum peritos: à quibus nemo propterea prudens crediderit ignorari potuisse, Sanctusnè Ambrosius legem illam sanxerit pro Græcorum vel nostratum Sacerdotum Matrimonijs, & an ea siue Mediolani siuè in Græcia deinceps ab ipsis vsitarentur. B

LVI. Vide autem, quàm multa nobis Hieronymus suppeditet in Epistola 50. ad Pammachium, siue in Apologia pro suis aduersùs Iouinianum Libris. Non procul enim ab initio hæc in primis habet: *Si sæculi homines indignantur, in minori gradu se esse, quàm Virgines; miror, Clericos & Monachos & Continentes id non laudare, quod faciunt. Castrant se ab vxoribus suis, vt imitentur Virginum castitatem: & id ipsum volunt esse Maritatas, quod Virgines? Aut iungantur itaque vxoribus suis, quibus renunciauerant: aut, si se abstinuerint, etiam tacentes confitebuntur, melius esse, quod Nuptiarum operi prætulerunt.* Et aliquantò pòst: *Ecce perspicuè Nuptias diximus concedi in Euangelio; sed tamen easdem, in suo officio permanentes, præmia castitatis capere non posse. Quod si indignè accipiunt Mariti; non mihi irascantur, sed Scripturis Sanctis, immò Episcopis, & Presbyteris, & Diaconis, & vniuerso Choro Sacerdotali & Leuitico; qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant coniugali.* Denique verò propè finem Epistolæ: *Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes: Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post Sacerdotium in æternum pudici.* Hæc in ea Epistola Hieronymus. C D

LVII. Ecce verò nobis etiam, quid ille rursùs propè initium Libri aduersùs Vigilantium: *Prô nefas* (exclamat ille, de Vigilantio loquens) *Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes; si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi*

prius

prius vxores duxerint; nulli calibi credentes pudicitiam; immò A
ostendentes, quàm sanctè viuant qui malè de omnibus suspicantur; & nisi pregnantes vxores viderint Clericorum, infantesquè de vuluis matrum vagientes, Christi Sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? Quid Ægypti, ET SEDIS APOSTOLICÆ? *Quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continentes: aut, si vxores habuerint, mariti esse desistunt.* Quem posteà locum suis illustrans Scholijs Marianus Victorius, hæc habebat: *Ex hoc loco patet, Sancti Hieronymi tempore etiam in Oriente cœlibes fuisse Sacros Ecclesiæ Ministros, & non coniugatos, vt dicitur: & Græcos post id tempus, spretis Canonibus,* B
Nuptias sacris Ministerijs miscuisse. Quæ res etiam à Sancto Basilio asseueratur, vt in Epistola ad Gregorium (siue potiùs Paregorium) *Hoc ipsum asserunt etiam Eusebius Libro Primo de Demonstratione Euangelica, Maximus in Responsis ad Thalasij Quæstiones, Ephrem Syrus in Epistola quadam ad Monachum, qui dicebat, melius esse nubere, quàm vri: item Epiphanius contra Catharos: & alij.* Hactenùs Marianus Victorius.

LVIII. Quid autem vetat, quominùs inter illas Apostolicæ Sedis Ecclesias computatam interpreteremur etiam esse Mediolanensem? C
siue quia hæc secundùm Hieronymi sententiam verè fuerit ex illis vna; siue saltem quia hæc simul cum Antistite suo Ambrosio in re tam graui, tamquè solemnibus firmata decretis, nullatenùs à Sedis Apostolicæ iudicio ac mandatis dissenserit. Quanti profectò Ambrosius eam Sedem fecerit, vel ex eo loco apertissimè dignoscitur, quem hoc ipso Libro Quarto innuebat Petrus Damiani Capite 10. Numero 15. & Arnulphus Capite 17. Numero 4. quiquè continetur eiusdem Ambrosij Libro Tertio de Sacramentis Capite 1. De consuetudine D
ibi disserebat lauandi Baptizatorum pedes, Mediolani communiter eo tempore vsitata; cùm inquit: *Non ignoramus, quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat,* CVIUS TYPVM IN OMNIBVS SEQVIMVR ET FORMAM: *Hanc tamen consuetudinem non habet, vt pedes lauet. Vide ergò, ne fortè propter multitudinem declinarit. Sunt tamen qui dicant, & excusare conentur; quia hoc non in Mysterio faciendum est, non in Baptismate, non in Regeneratione; sed quasi*

hospiti

hospiti pedes lauandi sint. Aliud est humilitatis, aliud sanctificationis. Denique audi, quia mysterium est & sanctificatio. Nisi lauero tibi pedes; non habebis mecum partem. Hoc ideò dico, non quòd alios reprehendam, sed mea officia ipse commendem. IN OMNIBVS CVPIO SEQVI ECCLESIAM ROMANAM; *sed tamen & nos homines sensum habemus. Ideò, quod alibi rectiùs seruatur, & nos rectè custodimus.* Hactenùs Ambrosius. Quem quidem locum examinans Baronius in eiusdem Sancti Ambrosij Vita, ad Annum Christi Trecentesimum octuagesimum-quartum, in hæc verba disseruit: *Caterùm, vt aliquid obiter dicamus de eo, quod spectat ad ieiunium Sabbati, & alios aliquos ritus Ecclesiasticos, etsi diuerso modo ab vsu Romana Ecclesia eos Ambrosius obseruauit; id quidem non eo animo fecit, quasi, suos tantùm probans, illos despiceret. Audi, quid ipse profiteatur, cùm de ea re agens* (Libro Tertio de Sacramentis Capite 1.) *hac ait: Non ignoramus, quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat (lauandi scilicet pedes nuper baptizatis.)* CVIVS TYPVM IN OMNIBVS SEQVIMVR ET FORMAM. Et paulò pòst: IN OMNIBVS CVPIO SEQVI ECCLESIAM ROMANAM *&c. Eiusmodi enim rituum varietates, modò Catholica Fidei & charitatis vnitas retineatur, & Sancta Romana Ecclesia, Apostolica Sedes, vt Mater & Magistra omnium Ecclesiarum cognoscatur, nihil impediunt, quominùs omnes simus in Christo.*

LIX. Certè autem, vice in contrarium versa, Sacrum Noui Testamenti Ministerium non erat eiusmodi, vt Ambrosio videri posset alibi rectiùs, quàm in Ecclesia Romana, seruatum, vtquè propterea rectè ab ipso aliter, quàm in illa, custodiri posset. Alibi enim (& apud paucos sanè, vt iam vidimus) illud vnà cum Matrimonij vsu seruabatur, sed contra Sacros Apostolorum & Nicæni Concilij Canones, contra singularem illam tanti Ministerij præstantiam & sanctitatem, contra communem Sanctorum Patrum consensum, ac denique contra ipsius Ecclesiæ Romanæ Sedisquè Apostolicæ mandatum. A qua quidem Ecclesia & Sede quicunque dissentit, *non est re vera Catholicus, quemadmodum Beatus ait Ambrosius:* vt Arnulphus etiam nobis superiùs profitebatur Capite 17. Nume-

ro

A ro 6. & Capite 57. Numero 12. Quibus vtique verbis Arnulphus Orationem indicabat Ambrosij de Obitu Satyri fratris sui: qua Oratione, si non ad verbum, certè tamen quoad rei veritatem axioma illud expressum est. Illic enim de Satyro, postea quàm diuinitùs è maritimo naufragio incolumis enatasset in litus, hæc habemus, Ambrosij eiusdem ore commendata: *Aduocauit ad se Episcopum, nec vllam veram putauit nisi veræ fidei gratiam: percunctatusquè ex eo est*, VTRVMNAM CVM EPISCOPIS CATHOLICIS, HOC EST CVM ROMANA ECCLESIA, CONVENIRET. *Et fortè ad id locorum in Schismate Regionis illius Ecclesia erat. Lucifer enim se à nostra tunc temporis communione diuiserat: & quamquàm pro Fide exulasset, & fidei suæ reliquisset hæredes; non putauit tamen* (Satyrus, & cum eo Ambrosius) *Fidem esse in Schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent; tamen erga Dei Ecclesiam non tenebant; cuius patiebantur velut quosdam artus diuidi, & membra lacerari. Etenim cùm propter Ecclesiam Christus passus sit, & Christi Corpus Ecclesia sit; non videtur ab his exhiberi Christo fides, à quibus euacuatur eius Passio, Corpusquè distrahitur*. Et hæc quidem in præsenti satis sint è propositis Sanctorum Hieronymi simul & Ambrosij testimonijs. B C

LX. Quod proximè subsequitur Sancti Augustini, hac in Vrbe ab ipsomet Ambrosio baptizati, testimonium, ex eius Secundo de Adulterinis Coniugijs Libro, Capite 20. depromptum est. *Istos* (inquit) *qui virilem excellentiam non putant nisi peccandi licentiam, quando terremus, ne adulterinis coniugijs hærendo pereant in æternum, solemus eis proponere etiam* CONTINENTIAM CLERICORVM, *qui plerumque ad eamdem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamquè susceptam vsque ad debitum finem, Domino adiuuante, perducunt. Dicimus ergo eis: Quid, si & vos ad hoc subeundum Populorum violentia caperemini? Nonne susceptum castè custodiretis officium, repentè conuersi ad impetrandas vires à Domino, de quibus nunquàm antea cogitastis? Sed illos, inquiunt, honor plurimùm consolatur. Respondemus: Et vos timor amplior moderetur. Si enim hoc multi Dei Ministri, repentè atque inopinanter impositum susceperunt, sperantes, se illustriùs in Christi hæreditate fulgere; quantò* D

A *tò magis vos adulteria cauendò viuere continenter debetis, metuentes, non in Regno Dei minùs lucere, sed in Gehenna ignibus ardere? Hæc atque huiusmodi eis, vt possumus, dicimus; qui quoquo modo à se discedentibus, vel propter adulterium dimissis coniugibus suis, alias volunt ducere; & cùm prohibentur, infirmitatem nobis carnis opponunt.* En igitur, quemadmodùm Augustini tempore in Ecclesia Latina Clerici communiter continentiam profiterentur: & *sperantes, se illustriùs in Christi hæreditate fulgere.* Sicut enim castè viuendo hic in terris altiorem, quàm coniugari, profitebantur perfectionis gradum; sic etiam in Regno Cælorum præcellentiorem beatitudinis gradum expectare iure merito poterant. B

LXI Supra Quadringentesimum autem Christi Annum trigesimo Augustinus ad Superos abijt; cùm alioqui Hieronymus eiusdem Sæculi vigesimo, Ambrosius autem superioris Sæculi nonagesimo-septimò præcessissent.

LXII. Quò certiùs autem idipsum pro Ecclesia etiam constet Orientali; ecce nobis alios & idoneos per eadem tempora testes; ac Sanctum in primis Gregorium, fidei conuersationis integritatis & sapientiæ merito fratrem Sancto Basilio dignissimum, (sicut à Vincentio Lirinensi celebratur in Libro Aduersùs Hæreses) & è coniugato Episcopum Nyssenum: qui Synodo illi affuerat Constantinopolitanæ, quam Numero 27. celebratam dicebamus Anno Trecentesimo octuagesimo-primo, quique superstes etiam erat nonagesimo-quarto. Hic nimirùm in Libro de Virginitate, Capite vltimo, sic inquit: *Quomodo Dei Sacerdotio fungeris, qui ad hoc ipsum, vt munus offerres, vnctus es? Quomodo hæc ipsa Deo offeres, qui legi non obtemperas prohibenti, ne Sacra impurus faciat? Ac si Deum tibi apparere expetis; quid causa est, cur Mosem non audias, qui Populo edicit, vt à nuptijs purus sit, qui Dei aspectum comprehendat?* C D

LXIII. Sanctus etiam Ioannes Chrysostomus ad Archiepiscopalem Constantinopoleos Cathedram eodem ipso assumptus est Anno, quo Sanctus Ambrosius ad beatam in Cælis Mansionem: atque ad Annum vsque Quadringentesimum-septimum superuixit. Homilia verò secunda de Patientia Iob hæc ille nobis scripta reliquit: *Dixit* (Apostolus Paulus) *vnius vxoris virum; non ea ratione, vt id nunc in Ecclesia obseruetur. Oportet*

tet

tet enim omni prorsùs castitate Sacerdotem ornatum esse . A

LXIV. Ad eamdem verò pro Cleri Orientalis Cœlibatu sententiam pertinet Concilium quoque illud, quod idem Chrysostomus Constantinopolitana in Vrbe celebrauit Anno, vt benè computat Baronius, Quadringentesimo: & de quo Palladius Diaconus in Dialogo de Vita eiusdem Sancti Chrysostomi abundè scripsit Capite 13. & 14. Inter alia multa sic ille: *Tertiadecima Distributione (* siue Indictione, vt benè fuit à Baronio etiam obseruatum *) venerunt Constantinopolim Asiæ Episcopi, necessitatum Ecclesiasticarum gratia : & nobiscum (* quippe Palladius etiam ipse ibi tunc aderat *) remorati sunt, præsentibus &* B *alijs Episcopis, ex Scythia quidem Theotimo, ex Thracia verò Ammone Ægyptio, & ex Galatia Arabiano, Metropolitis omnibus, ac Senibus, qui viginti duorum Episcoporum implebant numerum. Conuenientibus autem omnibus, & communicantibus, obseruato Eusebius quidam Valentinopolitanus Episcopus congregato Concilio, vna sabbati adstitit, Libellosquè tradidit Synodo; præposito vt decuit Ioannis nomine, contra Antoninum Episcopum Ephesi, septem Capitula continentes.* Hæc igitur Capitula Palladius ex ordine singillatim recitat, & inter illa sextum, his expressum verbis: QVOD, CVM VXORI C PROPRIÆ ABRENVNCIASSET, RVRSVS ILLI CONGRESSVS EST, FILIOSQVE EX EA PROCREAVIT. Cumquè deinceps alia narrasset nonnulla; sic etiam adiecit: *Iubent itaque, Libellum recitari : lectaquè sunt memorata Capitula. Postea dicunt Ioanni Seniores Episcopi :* ETSI VNVMQVODQVE CAPITVLVM PER SE IMPIVM EST, ET VNDIQVE SACRIS LEGIBVS INTERDICTVM; *ne tamen videamur in his, quæ suggesta sunt nobis, omne studium ponere; ab eo, quod est horribilius dictu, fiat inquisitionis initium. Si enim illud inuentum fuerit verum; nulla de Capitulis reliquis* D *erit controuersia; cùm Capituli illius radix omnem præ se iniquitatis speciem ferat.* Hæc ibi Palladius. E quibus itidem aptè opportunequè Baronius ad eumdem Annum sic monebat: *Vnde & certior fias eorum, quæ superiùs inculcata sunt, etiam in Orientali Ecclesia coniugatos electos Episcopos, nonnisi vxore dimissa ordinari solitos, nec ampliùs ea vti.* Qua de re separatim ego quoque differebam Numero 51. & 52.

Ooo LXV. Pos-

LXV. Postremum iam tandem hoc est, vt sententiam nostram, præsenti Capite comprobatam, eo etiam confirmemus Decreto Pontificio, cuius è Sancto Ennodio Ticinensi Episcopo mentionem faciebamus Capite 20. in Sancti Laurentij Littæ Archiepiscopi nostri Vita, quam typis Anno Domini 1653. edidimus. Eiusmodi Decretum auctoritate Sancti Papæ Symmachi conditum fuit Anno Quingentesimo secundo, & ab Archiepiscopo illo nostro promulgatum illicò fuit Episcopis suis Prouincialibus: eoquè tam ipsi quàm Presbyteri & Diaconi iubebantur habere contubernales, tamquàm pudicitiæ suæ testes: quam vtique pudicitiam Clerus etiam Mediolanensis per ea tempora profitebatur, iam inde scilicet è priscis & Sancti Ambrosij temporibus perenniter conseruatam. Attentè igitur, si placet, Caput illud legatur, sicut & Cardinalis Baronij Annales ad Annum illum Christi 502. Articulo 32. & aliquot alijs subsequentibus. Nos interim ex eo Decreto hæc tantùm recitamus: *Nullum ergo Sacerdotum*, ANTIQVIS ET MODERNIS LEGIBVS OBSEQVENTEM, *nullumquè Leuitarum sine benè probata volumus in quocumque loci manere persona: vel, quem substantiæ exilitas non permiserit habere consortem, ipse concellaneus fiat alterius. Publicum sit apud Religiosos omne quod geritur: clandestina repudietur obscuritas: multos habeat actuum conscios, qui Deo debet innocentiam. Videant æmuli; quia, qui testes adhibet, vult probari: malè deprehensa iudicetur conuersatio, quæ non optat agnosci.* Et paulò pòst: *Vnde, mansuro cum Dei & Redemptoris Nostri ordinatione, Constituto sancimus*, APOSTOLICÆ SEDIS BEATI PETRI VEL PRÆSVLIS EIVS AVCTORITATE PAPÆ SVBNIXI, *quæ vitia desiderat radicitùs amputari, vt nullus Religiosorum de memoratis Ordinibus aliter, quàm præfati sumus, audeat conuersari: vel quicumque præsumpserint, cum amissione pudoris honorum damna sustineant. Quomodo grande malum est, dicatam Deo personam salutaribus monitis non parere.* NVLLVS SECVM EXTRANEAS HABEAT MVLIERES, PRÆTER PERSONAS CANONIBVS DESIGNATAS; *ne agendo taliter, etiamsi vita sit innocens, damnum opinionis incurrat.* Hæc ex eo Decreto. Cuius quidem postrema clausula, perspicuum est, quàm benè congruat cum

eo

co Nicæni Concilij Canone, quem Numero 39. recitabamus, A
quamquè aptè huc etiam illud pertineat Sancti Gregorij Papæ Magni pronunciatum Libro septimo, Epistola 39. ad Romanum Defensorem, his verbis: *Peruenit ad nos, quosdam Episcoporum, sub prætextu quasi solatij, in vna domo cum mulieribus conuersari. Et ideò, ne per hoc aut subsannatoribus iustæ obtrectationis detur occasio, aut facilem antiquus humani generis Inimicus materiam deceptionis assumat, huius tibi serie præceptionis iniungimus, vt strenuum te studeas & solicitum exhibere. Et si qui Episcoporum, quos commissi tibi Patrimonij finis includit, cum mulieribus degunt; hoc omninò compescas, & de cætero eas illic habitare nullo modo patiaris;* EXCEPTIS EIS, QVAS SACRORVM CANONVM CENSVRA PERMITTIT, ID EST, MATRE, AMITA, GERMANA, ET ALIIS HVIVSMODI, DE QVIBVS PRAVA NON POSSIT ESSE SVSPICIO. *Melius tamen faciunt, si etiam à talium se cohabitatione contineant. Nam legitur, quòd Beatus Augustinus nec cum sorore sua habitare consenserit, dicens: Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt. Docti ergo Viri cautela, magna nobis esse debet instructio. Nam incautæ præsumptionis est, quod fortis pauet, minùs validum non timere. Sapienter enim illicita superat, qui didicerit etiam non vti concessis.* Hæc Sanctus Gregorius ille Papa, verè Magnus, & Ecclesiæ Doctor Eximius: hisquè nos etiam præsens Caput læti iam tandem concludimus. B C

CAPVT LXXXXIII.

De San-Dionysiana Mediolani Ecclesia & Monasterio; vbi Sanctorum Herlembaldi & Arialdi Corpora honorificè tandem sepulta fuerunt. D

I.

Ostratum Scriptorum communis est opinio, eam Ecclesiam olim à Sancto Ambrosio conditam & Sanctis omnibus Patriarchis & Confessoribus nuncupatam fuisse; sed è Corpore tamen postea Sancti Antistitis nostri Dionysij, ex Armenia per Sanctum Aurelium Episcopum

A copum Redicianensem huc allato, & in eadem illa Ecclesia per ipsummet Sanctum Ambrosium condito, nomen accepisse San-Dionysianæ, illudquè ad præsentem vsque diem perenniter conseruasse. Qua de re consuli possunt Gualuaneus Flamma in Bibliothecæ Ambrosianæ Chronico Maiori Capite 399. aliter 400. Donatus Bossius in Chronico Mediolanensi ad Annum Christi 390. Bernardinus Corius in Historia pariter Mediolanensi pagina 13. secundùm Venetam Anni 1565. editionem: Liber ille, typis Anno 1515. impressus, quem superioris Libri Primi Capite 10. proferebam, qua scilicet in eius B parte agitur de Ambrosiana Basilica: Paulus Morigia & Ioannes Baptista Villa in locis eodem superiore Libro Primo à me indicatis Capite 21. & 26. Breuiarium quoque Ambrosianum, Anno 1649. recusum, in Sanctis Dionysio & Aurelio Episcopis, die vigesima-quinta Maij, & nona Nouembris. Legatur verò etiam Carolus à Basilica Petri, cùm de Basilica scriberet Metropolitana in Libro, quem Anno 1576. typis edidit, inscriptum *Libro d'alcune Chiese di Milano*, cumquè tunc Canonicus esset eiusdem Metropolitanæ Ordinarius, & Ioannis Francisci retineret nomen, in Baptismate susceptum; quod C postea, factus Clericus Regularis, in Caroli nomen commutauit: & rursùs in Historia Mediolanensi, quam non vltra Sanctum Dionysium, inter Antistites nostros Vndecimum, prosequutus est, & in cuius fine prolixus etiam fuit in recitandis Ioannis Trithemij hac de re verbis, ex eius Chronico Hirsaugiensi desumptis. Eidem itaque opinioni ego quoque adhærebam in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis Numero 1. & in Sancti Laurentij Littæ Archiepiscopi Nostri Vita, Capite ac Numero 33. neque nunc aliter sentio.

II. Eodem verò teste Ioanne Trithemio (& è veteri quidem Historia D Conuersationis Sancti Aurelij) Dionysius ad illud in Armenia exilium relegatus ac missus fuit Anno Christi supra Trecentesimum sexagesimo-primo: ibidemquè postea mortuus est Anno Septuagesimo-nono: ac denique Mediolanum inde allatus est octuagesimo-secundo. Hinc itaque Trithemius in eodem illo Chronico ita etiam scribebat: *Hac autem relegatio Sanctissimi Viri Dionysij facta est ab impijs Arianæ factionis Episcopis sub Constantino, Constantio, & Constante, Imperatoribus, Anno*

Domini

A *Domini nostri Iesu Christi Trecentesimo sexagesimo-primo, Liberio Papa Romanæ Ecclesiæ præsidente, qui & ipse eodem Anno in exilium mittitur.* Et aliquanto pòst: *Quamuis autem Beatus Dionysius sub custodia teneretur, sicut relegati seruari eo tempore solebant; patuit nihilominùs ad eum, quandocumque volebat, Sancto Aurelio accessus: tantaquè sibi inuicem dilectione coniuncti sunt, vt simul & cohabitare viui, & consepeliri mortui condixissent. Verùm post aliquot Annos, cùm felix Dionysius mortem sibi instantem cerneret, Beatum Aurelium his verbis alloquitur, dicens: Scio, frater charissime, finem mihi adesse in hoc Mundo viuendi: tempusquè resolutionis meæ iam instat: cursum consummaui, fidem seruaui: reliquum in præsenti sæculo est vnum, quod à te peto; vt, cùm mortuus fuero, quamprimùm potes, Corpus meum ad Ecclesiam Mediolanensem referas; vt, quæ me viuum habere non potuit, mortuum saltem habere mereatur. Neque longi itineris incommodo terrearis. Dominus erit tecum, merces tua magna nimis. Cui Sanctus Aurelius, nimia eius dilectione & amore deuinctus, consensit, sequè rogata facturum promisit. Itaque Sanctus Christi Confessor, immò & Martyr, Dionysius, consummato viuendi ordine, moritur octauo Calendas Iunij, Anno Domini Trecentesimo septuagesimo-nono* Et rursùs, paucis interpositis (quæ tamen ego postea recitabo) sic etiam ille deinceps: *Sanctus itaque Aurelius, virtutum & miraculorum gloria insignis, tum vt laudes hominum ex his nascentes declinaret, tum vt defuncto satisfaceret Amico, post paucos Annos* (nempe duos, vt infra constabit) *Reliquias Beati Dionysij, arte desiccatas, naui imposuit: &, Ponto feliciter transmisso, Mediolanensibus muris* (videlicet ijs exterioribus, quibus tunc suburbia cingebantur) *post longi spatium itineris, Sancto Ambrosio Episcopo cum omni Clero & Populo in eius occursum extra Vrbem properante, gloriosus inuexit.* Talia Trithemius. E quibus quidem non exigui momenti, nec vllatenùs à nobis dissimulanda oboritur quæstio: Vtrùm scilicet Sanctus etiam Basilius Magnus, Cæsareæ in Cappadocia Episcopus (quem præcedentis Capitis Numero 39. vnà cum Baronio asserebamus obijsse Anno Trecentesimo septuagesimo-octauo, Calendis Ianuarij: & de quo nobis adhuc non constat oppositum, siue tempus aptè posterius) re vera curauerit, vt

Sancti

A vt Sancti Dionysij Corpus Mediolanum afferretur; sicut ab Ecclesia item Romana & Ambrosiana non negatur, immò potiùs affirmatur. A

III. Martyrologium quidem Romanum vigesima-quinta Maij die sic habet: *Mediolani Sancti Dionysij Episcopi: qui ab Imperatore Constantio Ariano in Cappadociam pro Fide Catholica relegatus, ibidem propiore Martyribus titulo spiritum Deo reddidit. Eius Sacrum Corpus ab Aurelio Episcopo Mediolanum transmissum est ad Beatum Ambrosium Episcopum: cui piæ actioni officium quoque Sancti Basilij Magni accessisse traditur.* Ad quæ verba Baronius postea hæc etiam de Sancto subnotat Dionysio: *Recitat eius res gestas Mombritius Tomo Primo Vitæ Sanctorum* (è folio nempe 230.) *De eius Translatione ex Cappadocia Mediolanum antiqua Mediolanensis Ecclesiæ Monumenta à Galesinio expurgata atque illustrata, testantur.* Quænam tamen Monumenta sint illa, ego sanè penitùs adhuc ignoro. B

IV. Galesinius vtique in suo pariter Martyrologio Romano ad vigesimam-quintam Maij diem sic etiam tradebat: *Mediolani, Sancti Dionysij, Episcopi & Confessoris. Hic, excitata Hæresis Arianæ furoribus persecutione, vt Heros inuictus, nunquàm destitit pro Christi gloria proquè Gregis commissi salute dimicare: cumquè in perpetua Catholici studij constantia permaneret; animo mirandum in modum confirmato, in Cappadociam Prouinciam relegatus, exilium omnemquè vitæ cruciatum pertulit summo Christianæ pietatis robore; sicquè ibi titulo Martyribus propiore spiritum Deo reddidit. Cuius Sacrum Corpus Beatus Basilius Episcopus Mediolanum mitti curauit: illudquè Sanctus Ambrosius sacro & insigni loco recondidit.* Dehinc verò in suis ad eamdem diem atque ad id, quod de Sancto Basilio addiderat, Notationibus id obseruat: *Plerique tamen sunt, qui, non Basilij, sed Aurelij cura, Sancti Dionysij Corpus Mediolanum translatum esse arbitrentur. Sed Vsuardus, Beda, & Martyrologij Cremonensis Monumenta, id à Sancto Basilio curatum esse ostendunt.* De Sancto autem Aurelio agit ille quidem nona Nouembris die, sed his tantùm verbis: *Mediolani, Sancti Aurelij, Episcopi & Confessoris: qui Ridicianæ Vrbis in Armenia Episcopus, ad eam Vrbem* (Mediolanum) *profectus, multis miraculis sanctitate eius diuinitùs testificata, quieuit in Domino;* C D

In

In adiectis autem postea Notationibus hæc ille tantummodò: *De quo Mediolani fit. Tu verò vide Trithemium in Chronicis Monasterij Hirsaugiensis*. Idem verò Galesinius Archiepiscoporum quoque nostrorum composuit Tabulam, Mediolanensis Ecclesiæ Actis inclusam: prætereaquè Matutinas contexuit Ambrosiani Breuiarij Anno 1582. recogniti pariter ac euulgati Lectiones, Sanctorum proprias. In ea ergo Tabula Numero 12. posteaquàm Sanctum Dionysium dixisset à Constantio Imperatore Ariano in vltimam Cappadociam relegatum, & in eo exilio mortuum, sic etiam adiecit: *Eius Corpus Aurelius, Ridiciana Vrbis Episcopus, Mediolanum ad Sanctum Ambrosium transtulit.* In eius verò Breuiarij Lectione Sancti propria Dionysij, & vsque in hodiernum diem vsitata, sic item: *Eius Corpus Mediolanum ad Beatum Ambrosium ab Aurelio Episcopo translatum est: cui piæ actioni officium quoque Sancti Basilij Magni accessisse traditur*. Nunc ad præsentem illam de Sancto Basilio quæstionem redeamus.

V. De illa quidem Trithemius loco superiùs à me indicato, & huc reseruato, ita sensit: *Sunt, qui scribunt, eum (* nempe Dionysium *) relegatum in Cappadociam, ibiquè mortuum: & eius Reliquias per Sanctum Basilium Episcopum Mediolanum ad Diuum Ambrosium fuisse remissas. Sed hæc opinionum diuersitas apud eos, qui nouerunt Historias, facilè potest concordari.* Sed hæc ipsius responsio, tam indefinita & inexplicata, & aliorum diuinationi reseruata, mihi sanè non satisfacit eam quoque ob causam, quia ipse interim non videtur quicquam difficultatis ex eo habuisse, quòd Sanctus Basilius mortuus fuerit Anno ante, quàm Sanctus Dionysius moreretur; sed ex eo tantùm, quòd Historicorum aliqui scripserint, Sanctum Dionysium in Cappadociam relegatum fuisse, ibiquè mortuum; alij verò in Armeniam, ibiquè pariter mortuum.

VI. Ego igitur, vt vtrique iam tandem satisfaciam difficultati, sic existimo, vt Sanctus Dionysius ab initio relegatus fuerit in Cappadociam, deinde verò in Armeniam, ibiquè tandem re vera occubuerit, vtquè re vera inde Mediolanum à Sancto Aurelio translatus fuerit; sed non sine Sancti opera Basilij; qui priùs, quàm moreretur, hoc ipsi prouidus in futurum præmaturè pariter ac impensè commendasset; atque fortassis etiam

præmaturè

præmaturè similiter ab amico suo Sancto Ambrosio rogatus; à A
quo vtique factum esse nonnulli tradunt, vt sacratissimum illud Corpus Mediolanum magna cum reuerentia deduceretur. Baronius profectò eius in Cappadociam relegationis initium computauit ab Anno Christi Trecentesimo quinquagesimo-sexto: eodemquè spectant omnes etiam ij Scriptores, à quibus illud reuocatur ad Concilium Mediolanense, contra Sanctum Athanasium ab Arianis congregatum; eo ipso quippe Anno congregatum. Sic etiam idem Baronius ad eumdem Annum benè probat, Sancto itidem Eusebio, Vercellensium Episcopo, exilij locum plusquàm semel ad grauiorem pœnam mutatum esse; vt propterea ne mirum quidem vel inusitatum videatur, quòd Sancto etiam Dionysio nostro illud semel mutatum asseratur. Ex altera verò parte Trithemius, vt iam vidimus, relegationem illam in Armeniam computabat ex Anno tantùm Trecentesimo sexagesimo-primo. B

VII. *Perductum itaque Mediolanum Corpus illud Sacratissimum* (verba sunt eius Chronici, cuius ego testimonio vtebar in Sancti Archiepiscopi nostri Laurentij Litræ Vita, Capite ac Numero 33.) *Beatus Ambrosius cum magna reuerentia ac solemnitate* (NAM TREDECIM EX EIVS SVFFRAGANEIS EPISCOPI INTERFVERVNT) *in Ecclesia Confessorum, quæ modò Ecclesia Sancti Dionysij dicitur, collocauit. Quo in loco, Sancti Viri meritis sedulè concurrentibus, multa exuperant beneficia.* Quocirca etiam in eiusdem Sancti Dionysij Vita, quam Boninus Mombritius Tomo Primo, folio 230. recitauit, hæc habemus: *Ex Dei nutu per Aurelium, vitæ venerabilis Episcopum, quamuis exanime, Ciuibus redditum est. Et quamuis tanto Viro communicare immeriti fuimus; Patronum Defensoremquè sentimus in Æthere.. Adueniens itaque Mediolanum, summa cum deuotione susceptum & venerabiliter tumulatum est. In quo loco, meritis Sancti Viri sedulè concurrentibus, multa exuperant beneficia: quæ, ad laudem nominis eius, Christus Iesus, Dominus noster, meritis Sancti Dionysij, Fidelibus quotidie præstat.* Boninus autem ille Mombritius mihi quidem vnus idemquè videtur cum eo, de quo Donatus Bossius in Chronico Mediolanensi ad Annum Domini 1424. sic scribebat: *Hoc item Anno Boninus Mombretus, eximius Poeta, Mediolani nascitur.* C D

nascitur: De quo pariter Paulus Morigia, de Nobilitate Mediolani Libro Tertio, Capite xi. *Bonino Mombrino scrisse sei Libri in Versi essametri della Passione di Christo, e drizolli à Papa Sisto Quarto*. Idemquè Mombritius binos eiusmodi Tomos, quibus Sanctorum Vitas ab alijs olim Auctoribus conscriptas collegerat, typis editos Mediolanensibus nuncupauit *Magnifico Viro, splendidissimoquè Equiti Aurato, Domino Cicho Simonetæ, Illustrissimorum & Excellentissimorum Mediolani Ducum Secretario*. Quem tamen postea idem Bossius narrat capite truncatum esse Anno 1480. Tomi ergo illi iam tum fruebantur Typographiæ beneficio: cùm ea esset adhuc adeò infans & rudis, & soli attenta necessitati, vt neque nomen Impressoris, neque tempus ac locum impressionis exprimeret, neque folijs ipsis suos adijceret numeros, sed eos calamo postea superaddi oporteret. Eiusdem verò Artis inuentum iam incœperat Anno 1457. secundùm eumdem Bossium his verbis: *Hoc Anno salutifera Doctrinarum omnium, imprimendorum Librorum Ars, auctore Ioanne Gutember, Germano, reperta est*. A B

VIII. Narrationem suam inchoatam prosequitur Trithemius, & in hæc quidem verba, recitatu nobis necessaria: *Diuus autem Aurelius (vt breuior sim) peracto pietatis officio, cùm ad suam redire cogitaret Ecclesiam, hortante Ambrosio, cui contradicere nefas ducebat, remansit; & Mediolanenses non minus, quàm proprius Pontifex, verbo & exemplo ad amorem Cælestis Patriæ docere & inflammare curauit. Cumquè in orationibus quotidianis suam peregrinationem Domino dirigendam commendaret; post reuolutionem Anni, quo Mediolanum venerat, apparuit ei Sanctus Dionysius, dicens: Exauditæ sunt orationes tuæ apud Deum, frater Aureli. Ecce, Domino te ad æterna felicitatis gaudia vocante, morieris, & iuxta Corpusculi mei Sacellum optatam recipies sepulturam. Confestim febris inuasit Sanctum Aurelium. Qui, disposito Testamento, valedicens fratribus, inter manus Diui Ambrosij Episcopi Mediolanensis commendatum Domino spiritum emisit octauo Calendas Iunij (eodem videlicet die, quo & Sanctus Dionysius ante triennium in Armenia discesserat) Anno Domini Trecentesimo octuagesimo-tertio, Gratiano cum Valentiniano imperante. Sepultus verò est in proprio* C D

Sarcophago ad latus Sancti Dionysij in Ecclesia Mediolanensi. Cuius exequias Beatissimus Pontifex Ambrosius cum multis lachrymis prosecutus, illum Sermonem insignem fecit ad Populum, qui incipit: Amisimus Fratrem & Pastorem dulcissimum: immò præmisimus Aduocatum: in quo laudes & præconia ipsius Sancti Præsulis Aurelij magnis eloquentiæ viribus effert in Cælum. Nobis tamen ille Sermo in præsenti non extat, quemadmodùm etiam Carolus à Basilica Petri scitè admonuit. Sequitur Trithemius: *Mansit itaque Corpus Sancti Aurelij ibidem sepultum, multis clarescens miraculis, à tempore Imperij Gratiani vsque ad Imperium Caroli Imperatoris Magni, per Annos fermè Quadringentos triginta-septem, quousque Nottingus, Vercellensis Episcopus, magnis illud precibus ab Archiepiscopo Mediolanense impetratum, Anno Quinto Ludouici Imperatoris Primi, ad suam Ecclesiam transtulisset. Quod non longè postea sub eodem Ludouico in Germaniam, Patriam suam, euectum, sicut prædiximus* (& sicut etiam nos proximè videbimus) *in Hirsaugiense Monasterium collocauit: vbi vsque in præsentem diem meritis eius Omnipotens Deus multas virtutes & magna operatur.* Hactenùs Trithemius. Secundùm illam verò Andreæ Alciati Lucubrationem, quam ego superioris Libri Primi Capite 2. Numero 14. indicabam, hoc etiam Epitaphium illic eiusdem Aurelij Tumulo adiectum fuit:

Deposuit corpus tumulo; sed laude perennis
Aurelius Cæli Regna beata petit.
Qui mortem vicit meritis, Mundumquè relinquens,
Immensum Christi possidet Imperium.
Cuius vt agnoscas sancta præconia vitæ,
Consortis Lector respice & acta Viri.
Ambo pari lucis clauserunt tempore metam,
Membra Dionysio iunxit amica Papæ.
Prompta Sacerdotis mens vt iuuet exorantes;
Hanc ideò Tabulam detulit Eusebia.

Aurelius, Ciuitatis Riditionis Episcopus. Hic eo die (subintelligendum videtur *obijt*) *quo etiam Pontifex Sanctissimus Confessorquè Dionysius, post Consulatum Domini Diui Leonis Iunioris.* Hucusque, tamquàm ex eo Epitaphio, Alciatus. Dehinc verò, tamquàm è suo sensu, explicationis gratia sic inquit: *In*

subterraneo

subterraneo Diui Dionysij Sacello, quod Orientalis Porta suburbanum est, Altare marmoreis tabulis confictum stabat, in quo Arca alia antiquissima Sanctorum Episcoporum Ossa asseruabat: quæ proximo bello intra Vrbem translata fuerunt (Anno nempe Domini 1538. sicut ego iam commemini Libro Primo, Capite 2. Numero 14.) *cùm Germani Milites & in ipsam Aram sæuijssent. In ea id Carmen etiamnùm legitur, post Consulatum solius Domini Diui Leonis inscriptum. Is fuit Publicæ Salutis Annus Quadringentesimus septuagesimus-septimus.* A

IX. Videamus nunc, quemadmodùm de Sancti Aurelij Corpore tale aliquid absque dubio factum postea fuerit, quale de Sancti Arialdi Corpore factum ego suspicabar anterioris Libri Primi Capite 25. cuius nempe Corporis pars fortassè Mediolani suo in Tumulo remanserit, pars autem hinc ad Vrbem Brixiam, indequè tandem Anno 1305. Cremonam translata fuerit. *Tempore Ludouici Primi Imperatoris* (verba sunt eiusdem Trithemij) *Erlafridus Comes de Calue, Vir diues & potens apud Imperatorem, habebat filium, Nottingum nomine, Virum in omni doctrina Scripturarum eruditum: qui propter scientiam litterarum ac vitæ honestatem sub Carolo Magno Imperatore* (hunc autem imperasse constat ab Anno Domini Octingentesimo ad decimum-quartum; sicut & postea Ludouicum à decimo-quarto ad quadragesimum) *Patre Ludouici, Episcopatum Vercellensis Ecclesiæ fuerat consecutus. Is, posteaquam Ecclesiam suam aliquandiu secundùm Canonicas Sanctiones probè rexisset; in dulcem visendi patriam cupidinem incidit. Ad quam ne vacuus remeasse videretur, cogitare cœpit, quid muneris præcipui secum adduceret, quo eam faceret clariorem. Impetrauerat sanè non longè antea maximis precibus* (ab Archiepiscopo videlicet Mediolanensi, quemadmodùm disertè Trithemius nobis Numero superiore affirmabat, ac benè obseruauit etiam Aurelius Corbellinus in Episcoporum Vercellensium Viris, Italicè conscriptis, & Anno 1643. euulgatis, pagina 37. in hoc ipso Nottingo Episcopo) *Corporis Sanctissimi Præsulis Redicianorum Aurelij Armeni Reliquias, iaspide & auro pretiosiores: quas ad Ecclesiam suam Vercellensem deferens in mausoleo pulcherrimo, quod præparauerat, collocauit. Itaque, visurus patriam dulcesquè genitores, hunc thesaurum inferre Germanis cùm deliberasset; inter spem* B C D

metumquè fluctuans animo : ne fortè illatio hæc aut Sancto displiceret Aurelio : aut, si à Populo Vercellensis Ecclesiæ perciperetur, à suo cogeretur resilire proposito; rem omnem diuino consilio terminandam commisit. Sanctus ergo Aurelius illi per visum in somnis significauit, placere sibi, vt Reliquiæ illæ suæ in Germaniam transferrentur; sed vt ibi denique collocarentur, vbi cæcum ipse sanaret. Sicut itaque cæcum ipse sanauit eo in loco, vbi nunc Sancti extat Aurelij Monasterium, quod Hirsaugiense appellatur; sic etiam ibidem illæ ipsius Reliquiæ conditæ sunt; Anno nempe ab Incarnatione Domini Octingentesimo trigesimo; sicut in eodem Trithemius Chronico concludit; & sicut cum eo suam illam Mediolanensem Historiam concludit Carolus à Basilica Petri, hoc tantùm è suo superaddens: *Quòd Reliquias Sancti Aurelij Mediolano translatas dicit* (Trithemius) *de omnibus non est accipiendum, sed tantùm de earum parte. Mediolani enim pars remansit in Ecclesia Maiori, vbi nos Caput & quasdam alias Reliquias vidimus.* Itaque priùs etiam, quàm præsentem Trithemij narrationem recitaret, sic etiam ille scripserat: *Licet verò in longinquis partibus Dionysius hac vita excesserit; eius tamen Corpus Mediolanenses receperunt; traditurquè, Ambrosio iam Episcopo facto, Sanctus Vir Aurelius, in Armenia Vrbis Redicianæ Episcopus, Mediolanum concessisse, Orientales fortasè tumultus fugiens; & Sacras Reliquias secum detulisse. Eæ in Basilica Dionysiana conditæ fuerunt: & vnà cum eis postea ipsius quoque Sancti Viri Aurelij Corpus, qui hic reliquum vitæ suæ spatium traduxit. Cùm autem Ecclesia ab Abbate & Monachis quibusdam habitus ferè Clericalis, qui eam habebant, temporum calamitate esset deserta; Corpora translata sunt in Ecclesiam Maiorem, Hippolito Secundo Estense Archiepiscopo; & à Carolo deinde Cardinali & Archiepiscopo, nobis præsentibus & ministrantibus, diligentissimè in subterraneo Sacello cum alijs Sacris Reliquijs recondita.* Quæ verò hic tandem afferebantur de Sanctorum Dionysij & Aurelij Corporibus in Ecclesiam denique Maiorem siue Metropolitanam translatis: eadem profectò consentiunt cum ijs, quæ nos item præcedentis Libri Primi Capite 2. Numero 14. & Capite 1. Numero 4. dicebamus.

X. Ad Monasterij San-Dionysiani fundationem nunc progredior, ab Ariberto

Ariberto Archiepiscopo nostro factam Anno Domini Millesimo A vigesimo-tertio (sicut etiam ego memorabam superioris Capitis Numero 51.) cùm Sanctus adhuc viueret Henricus Imperator, & sequenti Diplomate firmatam: *In Nomine Summæ & indiuiduæ Trinitatis*. EGO ARIBERTVS, INFINITA OMNIPOTENTIS DEI MISERICORDIA AMBROSIANÆ ECCLESIÆ ARCHIEPISCOPVS, *pro salute animæ meæ*, *necnon Magni H.* (hoc est, Henrici) *Imperatoris Augusti*, *atque totius Vrbis viuorum ac defunctorum Fidelium*, *Ecclesiam*, IN QVA BEATISSIMORVM CONFESSORVM DIONISII ET AVRELII SACRA CORPORA REQVIESCVNT, *cum omnibus*, *quæ nunc habet vel habebit*, *Apostolica* B *Beatorum Apostolorum Petri & Pauli auctoritate inregulare & ordinare disposui Monasterium*. *Igitur quia pro honore Sanctorum*, *& omnium fidelium Animarum salute*, DVODECIM IBI MONACHOS,ET PRÆTEREA ABBATEM, *constituere*, *atque Hospitale Pauperum semper adesse constitui*; *& decretum est*, *vt loca*, *quæ* DE NOSTRIS PROPRIETATIBVS *modò eorum vtilitatibus per Iudicatum obtuli*, *nominatim exprimere studeam*. *Scilicet*, *excepto Castro*, *vnam partem*, *quam habeo in Iuuenigo*, *Sexto*, *& Quinto*, *Cuciaco*, *Barzago*, *& Verzago*, *quantumcumque habeo*, *cum quinquaginta seruis eidem vtili*- C *tati offero*. CLERICOS AVTEM, QVI NVNC IN EADEM ECCLESIA OBEDIENTIAM HABENT (Clerus quippe Sæcularis ibi adhuc resederat) *quietos esse volo*. *Qui verò in spe ibi ordinari sunt*, *Abbatis ordinatione Ecclesiam & omnem suam partem pacificè teneant*. *Sed post istorum Ordinationem*, *liberam potestatem Abbati concedo*, *quodcumque consilium inde secundum Deum decreuerit adimplendum*. *Hoc præcipuè super omnia consideret*: *vt Beati Benedicti Regulam*, *per quam aut saluabitur aut perdetur*, *per omnia custodire studeat*.. DIE VERO NATALIS DOMINI ET PASCHÆ NOS- D TROS ORDINARIOS, PRESBYTEROS ET DIACONOS, SICVT AB ALIIS MONASTERIIS, AB ABBATE LOCI HONORIFICE VISITARI PRÆCIPIO. *Sed quia pro communi nostra salute has orationes & elimosinas institui*; *volo*, *vt*, *quotiens Abbas & Monachi pro celebrandis Diuinis Mysterijs Ecclesiam ingressi fuerint*, *non solùm pro præsentium sed pro futurorum*

turorum salute speciales Psalmos & Orationes cum omni religione Deo offerant. Et vos, semper recordantes, quanta virtus Sanctorum ibi maneat, Locum in hoc ordine fideliter retinete, illorum seruitores ab iniurijs defendite: certi existentes, quia Sanctorum meritis centuplum accipietis, & vitam æternam possidebitis. Si quis autem huius nostræ Ordinationis laudabile firmamentum rumpere aut inuadere aliquo modo temptauerit; iudicio Dei Patris & Filij & Spiritus Sancti atque omnium Sanctorum, sine omni spe recuperationis, anathematizatus & excommunicatus semper habeatur, nisi resipuerit. Vassallos verò nonnisi Aduocatum Ecclesiæ eum habere permittimus.

✠ EGO ARIBERTVS, DEI GRATIA ARCHIEPISCOPVS, *subscripsi.*

✠ *Ego Petrus, Dei gratia humilis Archipresbyter & Cimiliarcha, laudans subscripsi.*

✠ *Ego Vvalpertus, Archidiaconus, subscripsi.*

✠ *Ego Vvalpertus, Presbyter, subscripsi.*

✠ *Vvido, Presbyter, subscripsi.*

✠ *Enradus, Presbyter, subscripsi.*

✠ *Magifredus, Presbyter, subscripsi.*

✠ *Ego Odelricus, Presbyter, subscripsi.*

✠ *Gottefredus, Presbyter, subscripsi.*

✠ *Vvido, Presbyter, subscripsi.*

✠ *Ego Landulfus, Presbyter, subscripsi.*

✠ *Landulfus, Presbyter, subscripsi.*

✠ *Arnaldus, Presbyter.*

✠ *Gezo, Presbyter, subscripsi.*

✠ *Ato, Presbyter, subscripsi.*

✠ *Ego Ildegarnus, Diaconus, subscripsi.*

✠ *Lafrancus, Diaconus, subscripsi.*

✠ *Ego Vvibertus, Diaconus & peccator, subscripsi.*

✠ *Andreas, Diaconus, affirmans subscripsi.*

✠ *Adelardus, Dei misericordiâ Diaconus, subscripsi.*

✠ *Ambrosius, Subdiaconus & Clericorum Inquisitor, subscripsi.*

Hemarclus Notarius scripsi.

Sequuntur subinde duorum Notariorum subscriptiones, qui suprascriptum exemplar testantur concordare cum authentico, à se viso & lecto.

XI. Moritur

XL. Moritur interea Sanctus Henricus Imperatur Anno Christi Millesimo vigesimo-quarto, Mense Iulio: nec multo pòst ei substituitur Conradus, cognomento Salicus, & hoc etiam singulati Præsulis nostri Aribetti opera, qua demùm etiam ille Mediolani ab ipso solemniter in Regem Italiæ coronatur Anno Millesimo vigesimo-sexto; sicut ego in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis iam ostendi è Numero 214. in aliquot alios subsequentes. Cùm igitur Mediolani Conradus hac ipsa Coronationis occasione moraretur; tum verò etiam sequenti Priuilegio fundationem San-Dionysiani Monasterij, recenter ab Ariberto factam, confirmauit: *In nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis.* CHVONRADVS, DIVINA ORDINANTE PROVIDENTIA REX. *Sanctorum Patrum Decretis, Canonica auctoritate fultis, & experimento mundanæ Legis instruimur, vt publica Rei & Sanctarum Ecclesiarum causas æqua lance & iusto examine pensemus. Quæ duo maxima bona licet inter se vario sint ordine distincta, ita tamen sibi inuicem iusta dispositione Dei sunt connexa, vt, si alterum perierit, alterum præcipitium pati non sit ambiguum. Nouerit igitur omnium Sanctæ Dei Ecclesiæ Fidelium nostrorumquè, præsentium scilicet ac futurorum, solertia, Karissimum fidelem nostrum, Domnum Heribertum, Sacrosanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Venerabilem Archiepiscopum, nostræ Celsitudinis adiisse Clementiam, vt Abbatiam,* IN HONORE BEATISSIMI CONFESSORIS ET EPISCOPI DIONYSII, VBI EIVS SANCTISSIMVM QVIESCIT CORPVS, *non longè à Ciuitate Mediolanensi sitam, à semetipso nouiter institutam, cum omnibus adiacentijs & pertinentijs eidem Sancti Dionysij Abbatiæ (quæ sunt domicultus, prædia, molendina, prata, siluæ) nostræ auctoritatis Præcepto confirmaremus, & regio vigore corroboraremus. Nos verò tam deuotissimi Deo & fidelissimi nobis Archiepiscopi animo amplectentes petitionem; pro remedio animæ nostræ, ipsiusquè refrigeratione, vt eadem Abbatia firmiter deinceps præualeat, & in melius crescat, robustiusquè ab inuasoribus exempta ditescat; per hoc præsens Præceptum & huius nostræ Auctoritatis Confirmationem, iamdictam Abbatiam cum Ecclesia, intra prænominatam Mediolanensem Ciuitatem sita;* QVÆ DICITVR SANCTA MARIA IN SOLARIOLO, & *omnibus*

omnibus circumiacentibus, quæ ad eamdem Ecclesiam pertinent, A
& quæ extra Ciuitatem ad eamdem Sanctæ Mariæ Ecclesiam
pertinentia supradictæ Abbatiæ Sancti Dionysij adiacent: & cum
quatuor mansis, qui sunt in Loco Agracino, & Pubiolo, seu
Romano: cumque etiam terra, quæ est in Segradella: & tertia
parte Curtis, quæ dicitur Talamona, atque Turre ....
& districta, quæ sunt in Loco qui dicitur Lierni, Mellate, &
omnibus quæ tenet in Arognio, cum omnibus pertinentijs, QVAS
IPSE DOMNVS HERIBERTVS ARCHIEPISCOPVS
HABENDAS PROVIDIT, seu .... volente Deo
ibi collocaturus est; & eadem Abbatia tam per ipsum Pontificem B
quàm per alios Viros religiosos adquisitura est: cum seruis & an-
cillis, aldionibus & aldiabus .... Curtibus, ædificijs, cam-
pis, pratis, pascuis, vineis, siluis, stallareis, roboretis, castane-
tis, saltibus, piscationibus, molendinis, aquis aquarumquè de-
cursibus, montibus, vallibus, planitiebus, & omnibus quæ dici
vel nominari verbis vel litteris comprehendi possunt, confirma-
mus & corroboramus: Ea videlicet lege, vt Iohannes, ipsius
Loci Abbas, qui nunc superest, eiusquè Successores, qui pro
tempore fuerint, de omnibus superiùs nominatis inuestitus sit:
de censu & redditu, quos annuè Dominus exinde dederit, in C
suos & Monachorum ibi Deo famulantium vsus, prout melius
viderit, disponat. Statuimus etiam hoc regali Præcepto, vt, si
imminentibus peccatis Chartulæ & Securitates de terris aut re-
bus ipsius Monasterij igne aut latronum incursu vel aliquo casu
deperierint; regiam auctoritatem nostram eiusdem Abbatiæ Ad-
uocatus habeat cum duodecim Sacramentalibus iureiurando firma-
re, quòd illo die, quo ipsæ Chartulæ perditæ fuerunt, inuestituram
haberet Abbatia de rebus, quas continebant; & ita se defendat
secundùm legem ad partem ipsius Monasterij, ac si easdem in
præsentia haberet Chartulas, omnium hominum contradictione, D
inquietudine atque molestatione penitùs remota. Sancimus etiam,
vt de ipsa Abbatia, vel prædictis omnibus locis, neque Dux, ne-
què Marchio, neque Comes, neque maior qualibet vel minor
persona, fodrum exigat, aut violentiam vel molestiam aliquam
faciat. Decima & ipsorum locorum districta ad ipsam Abba-
tiam per huius nostræ munificentiæ Præceptum in perpetuum per-
tineant; quatenùs & nobis hoc confirmantibus Præceptum, &
prædicto

prædicto Archiepiscopo Heriberto, eiusdem Abbatiæ ædificatori, peccatorum sit remissio, & sempiterna retributio. Si quis, quod absit, nefario ausu hoc nostræ Confirmationis Præceptum violauerit; centum libras auri optimi se compositurum esse, procul dubio cognoscat; medietatem Kameræ nostræ, medietatem Abbatiæ. Quod vt veriùs credatur, diligentiusquè ab omnibus obseruetur, manu propria subter firmantes Sigilli nostri impressione, nostræ imaginis figuram continentis, illud insigniri præcepimus. A

Signum Domni Chuonradi O *Serenissimi Regis.*

Hugo Cancellarius ad vicem Domni Aribonis, Archiepiscopi & Archicancellarij, recognouit. B

Data Anno Incarnationis Dominicæ Millesimo vigesimo-sexto, decimo Kalendas *Aprilis, Indictione nona, Anno Regni Domni Chuonradi* Regis *Secundo. Actum Mediolani fæliciter. Amen.*

XII. Hic ipse postea Conradus, ex Italiæ Rege Imperator, & ex Ariberti Archiepiscopi nostri amico factus hostis, ad extremum vita functus est Anno Domini Millesimo trigesimo-nono, pridie nonas Iunij, feria secunda, Indictione septima: eiquè non multò pòst sublectus Henricus filius, pacem protinùs cum eodem inijt Archiepiscopo nostro. Sic etiam idem ipse Archiepiscopus Anno postea occubuit ab Incarnatione Domini (siue à vigesima-quinta Martij die) Millesimo quadragesimo-quinto, ab eiusdem verò Natiuitate (siuè à vigesima-quinta Decembris, vel à prima Ianuarij die) Millesimo quadragesimo-sexto, ac decima-sexta Ianuarij die: quemadmodùm ego ipse in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis iam probaui Numero 241. & 248. Hinc igitur San-Dionysiani huius Monasterij Abbas, tanto destitutus Archiepiscopo Patrono, Henricum Regem quantotyùs adijt supplex, atque subsequens ab ipso Priuilegium reportauit: *In nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis.* HEINRICVS, DIVINA ORDINANTE PROVIDENTIA REX. *Sanctorum Patrum decretis, Canonica auctoritate fultis, & experimento Mundanæ Legis instruimur, vt publicæ Rei & Sanctarum Ecclesiarum causas æqua lance & iusto examine pensemus. Quæ duo maxima bona licet inter se vario sint ordine distincta; ita tamen sibi inuicem iusta dispositione Dei sunt connexa, vt, si alterum perierit, alterum præcipitium pati non sit ambiguum. Nouerit igitur omnium* C D

A *Sanctæ Dei Ecclesiæ Fidelium nostrorumquè, præsentium scilicet ac futurorum, solertia, Domnum Iohannem,* PATRONO NOVITER MIGRANTE DESTITVTVM, *Sacrosanctæ Mediolanensis Ecclesiæ venerabilem Abbatem, Nostræ Celsitudinis adijsse Clementiam, vt Abbatiam,* IN HONORE BEATISSIMORVM CONFESSORVM, DIONYSII ET AVRELII, VBI EORVM SANCTA REQVIESCVNT CORPORA, *non longè à Ciuitate Mediolanensi sitam,* AB EODEM PATRONO HERIBERTO PRIMORDIALITER INSTITVTAM, *cum omnibus adiacentijs & pertinentijs eidem Sancti Dionysij Abbatiæ (quæ sunt domicultus, prædia, molendina, prata, siluæ) nostræ Auctoritatis Præcepto confirmaremus, & regio vigore corroboraremus.* B *Nos verò, tam deuotissimi Deo & fidelissimi nobis Abbatis animo amplectentes petitionem, pro remedio animæ nostræ Parentumquè ac omnium Catholicorum refrigeratione, vt eadem Abbatia firmiter deinceps præualeat, & in melius crescat, robustiusquè ab inuasoribus exempta ditescat; per hoc præsens Præceptum, & huius nostræ Auctoritatis Confirmationem, iam dictam Abbatiam, cum Ecclesia, intra prænominatam Mediolanensem Ciuitatem sita,* QVÆ DICITVR SANCTA MARIA IN SOLARIOLO, C *& cunctis circumiacentibus, quæ ad eamdem Ecclesiam pertinent, & quæ extra Ciuitatem ad eamdem Sanctæ Mariæ Ecclesiam pertinentia, supra dictæ Abbatiæ Sanctorum Confessorum siue Episcoporum adiacent; & cum quatuor Mansis, qui sunt, in loco Agracino, & Robiolo, seu Romano, Nesiquè iuxta Cumanum Lacum: cumquè etiam terra, quæ est in Segradella, seu in Sesto qui dicitur Iohannis, in Quinto, in Cutiaco, Verttaco, Barziago, Casaleglo, Brinate, Cauetalli, Pontecorione, Grugonzola, Dartiano, Bretonico, Vicotodone, in Presfiano, in Nespoleto, in Monte Balliate, Casteniate, in Braida Inburnerum, Oreliano, Faniano, Cucuretio, Meleso, Paule, Casterno, Marcallo, in Mardegorio, Cassiano, in Fraxaneto, Secrate, Callugate, Surdi, & Casale Moroni: & tertia parte Curtis, quæ dicitur Talamona: atque districta & omnibus ex eodem iure pertinentibus in loco qui dicitur Lierni: cumquè ipsis quæ tenet in Aromnio: cum districtu omnibusquè pertinentibus Mellata, seu omnibus cum cambijs Piscalli: ac alijs* D

rebus,

rebus, QVAS IPSE DOMNVS HERIBERTVS ARCHI- A
PRÆSVL HABENDAS DEO VOLENTE IBI CONTV-
LIT : *& quod eadem Abbatia tam per ipsum Pontificem susce-
pit, quàm per alios viros religiosos adquisiuit, siue adquisitura
est : cum seruis & ancillis, aldionibus & aldiabus, cum casis,
curtibus, ædificijs, campis, pratis, pascuis, vineis, siluis, stal-
lareis, roboretis, castanetis, saltibus, piscationibus, molendinis,
aquis, aquarumquè decursibus, montibus, vallibus, planitiebus,
& omnibus, quæ dici vel nominari verbis vel litteris compre-
hendi possunt, confirmamus & corroboramus. Ea videlicet le-
ge, vt Iohannes ipsius loci Abbas, qui nunc superest, eiusquè* B
*Successores, qui pro tempore fuerint, de omnibus superiùs nomi-
natis inuestitus sit: de censu & redditu, quos annuè Domi-
nus exinde dederit, in suos & Monachorum ibi Deo famulan-
tium vsus, prout melius viderit, disponat. Statuimus etiam hoc
regali Præcepto, vt, si imminentibus peccatis Chartulæ & Securita-
tes de terris aut rebus ipsius Monasterij igne aut latronum incur-
su vel aliquo casu deperierint, regiam Auctoritatem nostram eius-
dem Abbatiæ Aduocatus habeat cum duodecim Sacramentalibus
iureiurando firmare, quòd illo die, quo ipsæ Chartulæ perditæ
fuerunt, inuestituram haberet Abbatia de rebus, quas contine-* C
*bant; & ita se defendat secundùm legem ad partem ipsius Mo-
nasterij, ac si easdem in præsentia haberet Chartulas, omnium
hominum contraditione, inquietudine, atque molestatione penitùs
remota. Sancimus etiam, vt de ipsa Abbatia, vel prædictis
omnibus locis, neque Dux, neque Marchio, neque Comes, ne-
que maior qualibet vel minor persona, fodrum exigat, aut vio-
lentiam vel molestiam aliquam faciat. Decimæ & ipsorum lo-
corum districta ad ipsam Abbatiam per huius nostræ municen-
tiæ Præceptum in perpetuum pertineant; quatenùs & nobis istud
confirmantibus, nostrisuè Parentibus, & prædicto Archipræsuli* D
*Heriberto eiusdem Abbatiæ ædificatori, omnibus inibi Catholicis,
amminiculum largitis, largientibus, ac largituris, peccatorum sit
remissio, & sempiterna retributio. Si quis, quod absit, nefario
ausu hoc nostræ Confirmationis Præceptum violauerit; centum
libras auri optimi se compositurum esse, procul dubio cognoscat;
medietatem Cameræ nostræ, medietatem Abbatiæ. Quod vt ve-
rius credatur, diligentiusquè ab omnibus obseruetur, manu pro-*

pria subter firmantes, Sigilli nostri impressione, nostræ imaginis A
figuram continentis, illud insigniri præcepimus.

Signum Domni Heinrici Tertij O *Regis Inuictissimi.*

Adelbertus Cancellarius, vice Hermanni Archicancellarij, recognouit.

Datum octauo Kalendas Martij, Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo quadragesimo-quinto, Anno Domni Heinrici Regis, Ordinationis verò eius decimo-sexto, Regni quinto; Actum Augustæ fæliciter. Amen.

XIII. Sicut autem in superiori Priuilegio Henricum non alio, quàm B
Regis, titulo vidimus insignitum; sic etiam par est, vt hinc
quoque dignoscamus, illud fuisse datum priùs, quàm ipse
crearetur Imperator, siue Coronam Imperialem à Romano
Pontifice acciperet; quam quidem non accepit, nisi subsequenti
Dominicæ Natiuitatis die; sicut è probatis Auctotibus
constat.

XIV. Benè autem Carolus Sigonius Historiarum de Regno Italiæ
Libro Octauo, ad Annum Christi 1049. de hoc ipso scribens
Henrico Rege ac postea Imperatore, sic obseruabat: *Caterùm
Ordinationis Annus dicitur Annus, quo Rex est Germaniæ de-* C
*claratus: qui fuit Millesimus tricesimus-nonus; vt nos ex vetustis
ipsius Patrisquè Diplomatis scripsimus; Germanis repudiatis, qui
tricesimum-sextum prodiderunt.* Quibus tamen in verbis ego
pro tricesimo-nono illo Anno, secundùm Sigonij mentem legendum
potius arbitror *vicesimus-nonus*. Ipsemet siquidem Sigonius
iam ante in eumdem illum Annum 1029. sic etiam tradiderat:
Conradus Henricum filium Regem Germaniæ declarauit.
Sed in hoc præterea paululùm etiam ille mihi videtur à
vero aberrâsse; atque non vigesimus-nonus, sed vigesimus-octauus
Annus eidem illi declarationi Ordinationiquè adscribendus D
videtur. Sic enim constat è testimonio Vvipponis Presbyteri,
qui Chunrado ipsi Salico à Sacris fuit, eiusquè Vitam
scripsit, & ipsimet Henrico nuncupauit, quiquè in Epistola
nuncupatoria se profitebatur ea tantùm scripsisse, quæ vel ipse
viderat, vel aliorum relatu didicerat. Titulo itaque, *Quòd
Imperator filium suum Heinricum Regem consecrari fecit*, hæc
extant ipsius Vvipponis verba: *Anno Domini Millesimo vigesi-*

mo-octauo,

mo-octauo, Indictione vndecima, Imperator Chuonradus filium A
suum Heinricum, magni ingenij & bonæ indolis puerum, ætate vndecim Annorum, Principibus Regni cum tota multitudine Populi id probantibus, à Peligrino, Archiepiscopo Coloniensi, in Regalem apicem apud Aquisgrani Palatium sublimari fecit. Tunc in principali Dominica Pascha consecratus & coronatus, Paschalem lætitiam triplicauit. Talia ibi Vvippo ille Presbyter: & hæc sanè ad sextum-decimum illum adaptentur Ordinationis Henrici Annum, quo datum dicebatur Priuilegium antecedens. Quòd verò datum præterea dicebatur altero illo Anno Regni quinto; hic sine dubio Annus ex eo computandus est B
tempore, quo primùm Henricus, post Conradi patris obitum, ad Italiæ Regnum euectus est.

XV. Vrbanam porrò illam Sanctæ Mariæ IN SOLARIOLO Ecclesiam, suburbanæ Sancti Dionysij Abbatiæ subiectam, quæ in proximis Conradi & Henrici Priuilegijs nominabatur, ego pariter, sicut in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis Numero 280. dicebam, sic etiam nunc confirmo, esse illam, quæ postea Sancti Fidelis nomen obtinuit, & vsque in hodiernum retinet diem, quæquè nunc religiosissima est Domus Professa Patrum Societatis Iesu. Quocirca etiam in Priuilegijs Oberti C
Archiepiscopi nostri, & Eugenij Papæ Tertij Anno 1146. necnon etiam Adriani Papæ Quarti Anno 1157. itemquè Alexandri Papæ Tertij Anno 1164. inter cætera San-Dionysianæ illius Abbatiæ bona Ecclesiam illam vidimus expresśè hunc in modum nominatam: *Ecclesiam Sanctæ Mariæ* IN SOLARIO (eamdem sine dubio cum illa, quæ à Conrado & ab Henrico Regibus dicebatur IN SOLARIOLO; sicut etiam dicta deinde fuit à Friderico Imperatore, in Priuilegio pariter à se concesso) *quæ nunc Sancti Fidelis dicitur.*

XVI. Hæc ipsa tamen Ecclesia sic etiam dicebatur Anno Millesimo D
sexagesimo-primo: eiusquè Officialis tunc erat vnus ex Ordine Decumanorum. Itaque publicum & autenticum illius Abbatiæ Documentum ego legi, datum *Anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi Millesimo sexagesimo-primo, mense Martij, Indictione quartadecima*: ex quo constat, Presbyterum tunc Ambrosium, de Ordine Decumanorum Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, fuisse Officialem ipsius Ecclesiæ Sancti Fi-

A delis: quodquè tandem sic etiam est subscriptum: *Ariprandus, Notarius Sacri Palatij, scripsi post tradita, compleui, & dedi. Actum verò fuit in ista Ciuitate Mediolani.* A

XVII. Sed ne tacendum quidem mihi est, quemadmodùm illius Officialis electio penderet è San-Dionysiani Abbatis voluntate. Cùm enim de ipsius electione quæstio esset inter Abbatem illum, & eius Ecclesiæ Vicinos oborta; sic eam Obertus Archiepiscopus noster dissoluit Anno Domini 1149. *In nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Recordatio Sententiæ, quæ data est* A DOMNO OBERTO, SANCTÆ MEDIOLANENSIS ECCLESIÆ ARCHIEPISCOPO, *super discordia, quæ inter B Domnum Arialdum Monasterij Sancti Dionysij Abbatem, & Vicinos Ecclesiæ Sancti Fidelis agitabatur. Discordia enim hæc erat. Prædicti siquidem Vicini dicebant, quòd eis pertinebat eligere Sacerdotem, seu Clericum, in præfata Ecclesia Sancti Fidelis, & eumdem Sacerdotem Domno Archiepiscopo repræsentare, & ab ipso Domno Archiepiscopo confirmationem accipere; tum quia à Domno Tedaldo, quondàm Mediolanensis Ecclesiæ Archipresbytero, per Sententiam hoc difinitum fuerat; tum quià prænominata Ecclesia Sancti Fidelis hoc per longam consuetudinem habebat. Ad quæ probanda suos induxerunt Testes. E contra C præfatus Domnus Abbas respondens, ipsam electionem prædictis Vicinis nullo modo pertinere affirmabat; quia Sancti Patres, non electionem, sed petitionem solummodò in Sacris Canonibus Populo concesserunt; & ipsam eligendi Sacerdotem in sæpedicta Ecclesia consuetudinem penitùs negabat. Auditis itaque vtriusque partis rationibus, & diligenter inquisitis; communicato cum Fratribus suis consilio, Domnus Obertus, Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus, obmissis Vicinorum Testibus, hanc promulgauit Sententiam, inquiens: Supradictis Vicinis talem electionem concedimus, vt eis liceat nominare personam; ita tamen; quòd in D potestate illius, cuius est Ecclesia, per omnia sit dandi illum quem elegerint, vel non dandi. Sed quoniam Ecclesiam Sancti Fidelis Ecclesiæ Beati Dionysij per Sententiam adiudicauimus; sæpedicti Vicini illam talem electionem Abbati Sancti Dionysij repræsentent: quæ persona si eidem Abbati placuerit; ab ipso Abbate & Vicinis ante præsentiam Domni Archiepiscopi persona illa ducatur; & ab ipso Domno Archiepiscopo inuestiatur. Data est hæc Sententia*

Anno

Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo centesimo quadragesimo-nono, mense Iulij, Indictione duodecima. A

✠ EGO OBERTVS, ARCHIEPISCOPVS, *subscripsi.*

✠ *Ego Obitius, Archipresbyter, interfui, & subscripsi.*

✠ *Ego Galdinus, Archidiaconus, interfui, & subscripsi.*

✠ *Ego Anselmus, indignus Diaconus, interfui, & subscripsi.*

XVIII. Reliquum nobis tandem iam est, vt videamus, qualesnam è Clero Sæculari essent Ecclesiæ San-Dionysianæ Officiales illi, quos Aribertus Archiepiscopus Numero 10. in suo Diplomate innuebat Diuina illic Officia peregisse priùs, quàm Monachos illuc induceret. Quinos autem fuisse illos reperio: eorumquè B primarium fuisse Archipresbyteri nomine insignem; reliquos verò ex Ordine Decumanorum fuisse.

XIX. Pro Archipresbytero autem ipso abundè sufficit publicum & autenticum Documentum, Anno Domini 1120. in hanc sententiam confectum: *Die Iouis, qui est vndecimus dies mensis Martij. Propè Ecclesiam Sancti Fidelis, constructa infra Ciuitatem Mediolani, præsentia bonorum hominum, quorum nomina subtùs leguntur, per fustem & pergamenum, quod sua tenebat manu* IOANNES ARCHIPRESBYTER ET OFFICIALIS ECCLESIÆ SEV MONASTERII SANCTI DIONYSII, C *constructum foris de prædicta Ciuitate, & foris de suburbio* IVXTA PORTA ARGENTEA (quam ego Vrbis Portam in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis Numero 280. asserebam esse vnam eamdemquè cum Orientali) *facit finem & refutationem, seu transactionem Adæ Abbati prædicti Monasterij, & omni suo Successori, & prædicta Ecclesia seu Monasterio, nominatiuè de omni benedictione & oblatione, seu offersione, quæ in eadem Ecclesia Sancti Dionysij amodò in antea aduenerit: & de omni discordia & intentione, quæ vsque modò habuit aduersùs ipsum Abbatem, vel Monasterium, aut ipsam Ecclesiam: nec aliquod* D *officium aut dominium amodò in antea faciet nec requiret in eadem Ecclesia sine iussione prædicti Abbatis, aut sui Successoris. Scilicet tantummodò ipse Iohannes Archipresbyter, & eius Successor, amodò in antea in eadem Ecclesia ita stabit & permanebit, sicut legitur in Breuilegio, quod fecit Aribertus Archiepiscopus, qui eumdem ædificauit Monasterium: & in illis omnibus causis in eodem Breuilegio continentibus amodò in antea erit con-*

tentus &c. Et post multa : *Et accepit ipse Iohannes Archipresbyter ab ipso Abbate exinde launeehild crosiam vnam . Factum est hoc Anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi Millesimo centesimo vigesimo, suprascripto die, Indictione tertia-decima.* Sequuntur inde subscriptiones : *Signum manuum &c.* in quarum omnium fine : *Ego Ingelfridus, Notarius, interfui, & hoc Breuem scripsi.* A

XX. Pro reliquis verò illis quatuor Decumanis luculentum & concors habemus testimonium Archiepiscopi nostri Oberti, & Pontificum Romanorum, Eugenij Tertij, Adriani Quarti, Alexandri Tertij. Hi enim vnanimiter omnes in suis illis Priuilegijs, iam supra indicatis, ita etiam, & ita prorsùs ad verbum, præcipiebant : *Ad hæc quatuor Clerici ipsius Monasterij, qui sunt de Ordine Decomanorum Mediolanensis Ecclesiæ, ab Abbate, qui pro tempore fuerit, ad honorem Dei in eadem Ecclesia ponantur & ordinentur : eique tanquàm patri & domino suo obedientes existant ; sicut hactenùs extitisse dinoscitur, & Scripto iamdicti Archiepiscopi* (Ariberti) *continetur.* B

XXI. Eosdem tamen illos quatuor Ecclesiæ San-Dionysianæ Officiales, ac simul Ecclesiæ Mediolanensis Decumanos (ex Ordine videlicet eorum Centenario, vt ego Dissertationis Nazarianæ Capite 112. Numero 11. iam ostendi) certum est inde postea translatos esse tandem ad propinquam Sancti Bartholomæi Ecclesiam, intra Portæ Nouæ limites sitam. Quamobrem hodierni etiam quatuor illius Rectores, & Animarum Curatores, nihilominùs adhuc Canonici solent appellari ; retenta nempe aliarum nostræ Vrbis Ecclesiarum Collegiatarum consuetudine, qua earum Officiales ac Decumani, deposito tandem Decumanorum nomine, sibi assumpserunt & adhuc retinent Canonicorum appellationem ; sicut è nostris Ambrosianæ Basilicæ Monumentis planum ac perspicuum est. Quòd si fortè primam eius etiam Ecclesiæ, Sancto Bartholomæo Apostolo sacræ, originem agnoscere curiosi optamus ; de ipsa quidem Gualuaneus Flamma in Chronico Maiori, secundùm Ambrosianæ Bibliothecæ Codicem, sic habet in fine Capitis 766. *Anno Christi Millesimo quinquagesimo-quinto Ecclesia Sancti Bartholomæi extra Portam Nouam* (extra C D

quam

quam vtique tunc temporis erat) *fuit fundata, vt dicit Gotho-* A
fredus de Bussero.

XXII. Certè autem de ipsomet etiam Ariberto Archiepiscopo, San-Dionysiani huius Monasterij Conditore, ibiquè tandem post obitum perhonorificè condito, longè plura, eademquè scitu digna, mihi adhuc ad dicendum superessent; sed ea tamen interim sufficiant, quæ insuper à me dicta iam sunt in Ambrosianæ Basilicæ ac Monasterij Monumentis, & è Numero præsertim 213. vsque ad 249. Tempus enim iam est, vt præsenti Libro & Operi finem imponamus.

B

FINIS LIBRI QVARTI ET VLTIMI.

ADDENDA

Libro Primo, Capiti Decimo-tertio, in fine Numeri Primi, Pagina 34.

Ego enim pro ipso eiusquè Patre sequentem tantùm Epistolam C superaddam: *Iouita Rapicius Hieronymo Montio S. D. Nisi Viri Optimi, patris tui, obitu vehementer doleam; me nec hominem arbitrer. Quamquàm enim aliquantò seriùs, quàm decuerat, id accepi; nihilò seciùs tamen sum conturbatus. Diligebam enim ex animo illum absentem absens; nec amicitiam, iustissimis de causis cum eo semel initam, aut studiorum dissimilitudo, aut locorum interualla diuellere vnquàm potuerunt. Ita hærebant & adhuc hærent animo multæ illius magnæquè virtutes; quæ hominem Reipublicæ vtilem, omnibus, qui vel leuiter norant, amabilem, mihi verò etiam dignum rara quadam veneratione* D *reddebant. Gratulabar illi tacitus, quòd senex in optimorum liberorum amore conquiesceret: & viuere illum diutissimè optabam: atque eos ex tua ista excellenti virtute ac dignitate fructus capere, quos illius in te honestis moribus instituendo diligens cura postulabat. Verùm, quando necessitati ne Diui quidem possunt obsistere; me ipsum, si non planè consolor, certè colligo; &, quæcumque accidunt, ferenda censeo. Quod te quoque, quæ tua prudentia est*

&

& animi vigor, facere certò scio; neque hac in re ullius consilio indigere. Ideoquè nihil eorum dicam, quæ in huiusmodi casu dici consueuere; sed ambobus potiùs gratulabor. Illi, quòd non priùs è vita excessit, quàm te, eximia ista doctrina excellentem, & multis alijs bene constituti animi dotibus florentem, non Principibus modò Viris placere, sed vniuersæ Ciuitati, quod maximè optauerat, esse carissimum perspexit. Tibi verò, quod diuino quodam dono datum sit Patris prudentissimi consilijs ineuntis pueritiæ inscitiam regere, & lubricum illud adolescentiæ tempus stabilire, & bonam iuuentæ partem ita ducere, vt iam non Patriæ modò, sed vniuerso hominum generi prodesse possis. Itaque arbitror, illum (si quis eorum, quæ hic fiunt, mortuis sensus est) gaudere, quòd in te filio multò viuat illustriùs, quàm in se ipso vnquàm vixerit. Sed hæc tu, pro tua eruditione ac prudentia, multò meliùs. Ego, quod te scire velle desidero, viuo adhuc, & valeo; si modò senes valere possunt. Addo illud, me adhuc amicis charum esse, & operam meam Illustrissimæ huic Ciuitati non esse ingratam. Paulus noster, non sine integritate & Iurisprudentiæ fama, apud Maternenses, qui Benacum accolunt, ius dicit, & te vnicè diligit. Vale. Venetijs, Calendis Septembris, 1568.

Hanc ipsam verò Epistolam ego accepi è folio 63. paginaquè 2. Libri, hunc in modum inscripti: *Epistolæ Clarorum Virorum, selectæ de quamplurimis optimæ, ad indicandam nostrorum temporum eloquentiam. Nunc demùm emendatæ, auctæ, summaquè diligentia excusæ. Venetijs, ex Typographia Dominici Guerrei, & Ioannis Baptistæ, fratrum, 1568.*

ERRATA

Errata typographica Benigne Lector hic accipe correcta.

Paginæ,	Lineæ,	Errata,	Correcta.
4.	17.	*Drexellius*	*Drexelius*
24.	36.	*ventiquattro*	*quatordeci*
42.	22.	*Ambroij*	*Ambrosij*
47.	19.	Capiris 9.	Capitis 10.
58.	9.	*Droxelij*	*Drexelij*
75.	9.	prætermittu	prætermitto
77.	38.	*sic*	*sicut*
105.	2.	superuenientiem	superuenientium
185.	8.	*habitabit*	*habitauit*
190.	5.	exordire cogon	exordiri cogor
192.	20.	cerebratum	celebratum
196.	32.	*ego*	*ergo*
202.	6.	illustrandum	illustrandam
208.	16.	prospicacissimus	perspicacissimus
215.	35.	eadem	eamdem
223.	29.	Capite 60.	Capite 17. & 60.
246.	7.	vtriusqu	vtriusque
264.	21.	*inramento*	*iuramento*
284.	24.	perseueraffet?	perseueraffet!
329.	7.	Capite 13.	Capite 13. & 17.
434.	4.	PRESTO	PRÆSTO
444.	21.	charitate	in chatitate

Laus

Laus Deo Optimo Maximo,
ac Deiparæ Virgini Mariæ,
Sanctiſque omnibus,
ac nominatim Arialdo & Herlembaldo,
noſtris Mediolanenſibus,
ad perpetuam Vrbis huius tutelam.